

SZCZEPAN STANISŁAW KALINOWSKI

KOŁO BIALCZAN

HISTORIA STOWARZYSZENIA W LATACH 1922-2012

BIBLIOTECZKA KOŁA BIALCZAN

1. W. Nartowski, Karty z przeszłości Białej, 1927
2. K. Bartoszewicz, Dawna Biała na Podlasiu we wspomnieniach mego dziadka Adama (1792-1878). Przyczynek do dziejów miasta i Gimnazjum, 1928
3. J. Gloger, Szkoła Bialska i czteroletni w niej pobyt J. I. Kraszewskiego (1822-1826). Wspomnienie kolegi szkolnego, 1928
4. Sprawozdanie Komitetu Obchodu 300-lecia Gimnazjum Męskiego w Białej Podlaskiej, 1930
5. W. Nartowski, Ze starej teki (garść wiadomości o Białej Podlaskiej i okolicy), 1933

Uczestnicy III Zjazdu Absolwentów Szkół Bialskich w 1957 r. podjęli uchwałę o wznowieniu serii wydawniczej - „Biblioteczka Bialska”, zapoczątkowanej w okresie II Zjazdu w 1928 r.

6. Sz. Kalinowski, Koło Bialczan. Historia Stowarzyszenia w okresie 1922 – 2012, Biała Podlaska 2014

SZCZEPAN STANISŁAW KALINOWSKI

KOŁO BIALCZAN

HISTORIA STOWARZYSZENIA W LATACH 1922-2012

Biała Podlaska 2014

BIBLIOTECZKA KOŁA BIALCZAN

© Szczepan Kalinowski

Recenzent: dr Tomasz Demidowicz

Projekt okładki: Mieczysław Skolimowski

Korekta merytoryczna: Karol Kalinowski

Korekta językowa: Iwona Rożnowicz

Zdjęcia i grafiki ze zbiorów: archiwum Stowarzyszenia Koło Bialczan, MBP i MPP w Białej Podl., I i II LO w Białej Podl., Z. Borysewicz, J. Denisiuka, Sz. Kalinowskiego, H. Kwiatkowskiego, M. Światłowskiego, A. Trochimiuka, A. Zaremby, T. Żaczka oraz członków i sympatyków Koła Bialczan.

CD ze fotografiami przygotował Tadeusz Łukaszuk

Zdjęcie autora na ostatniej stronie okładki – Anita Kalinowska

Wydawca: Stowarzyszenie Koło Bialczan w Białej Podlaskiej
bialczanie@kolobialczan.com.pl

Skład i druk:

Centrum Druku i Reklamy „OPENPRESS” s.c. M. Krekora, W. Szawarniak
www.openpress.pl

ISBN 978-83-938781-0-9

Żonie Alicji poświęcam

SPIS TREŚCI

Przedmowa - Prezydent Andrzej Czapski	5
Słowo wstępne - Prezes Koła Bialczan Marek Światłowski	6
Wstęp autora	7
Rozdział I ZARYS DZIEJÓW LICEÓW OGÓLNOKSZTAŁCĄCYCH W BIAŁEJ PODLASKIEJ	
1. Liceum Ogólnokształcące im. E. Plater w Białej Podlaskiej	9
2. Patronka szkoły – Emilia Plater	13
3. Liceum Ogólnokształcące im. J. I. Kraszewskiego w Białej Podlaskiej	16
4. Patron szkoły - Józef Ignacy Kraszewski	23
Rozdział II WPISANI W HISTORIĘ BIALSKICH SZKÓŁ I MIASTA	
1. Wybitni uczniowie, absolwenci i pedagodzy	35
2. Ofiary zbrodni katyńskiej	103
Rozdział III DZIEJE STOWARZYSZENIA KOŁO BIALCZAN	
1. Początki ruchu regionalnego na Południowym Podlasiu	117
2. Koło Akademickie Ziemi Podlaskiej	119
3. Działacze Koła Akademików Ziemi Podlaskiej	122
4. Powstanie Koła Bialczan i działalność w okresie II Rzeczypospolitej	128
5. Wznowienie Stowarzyszenia i działalność w okresie 1959-1989	134
6. Działalność Koła Bialczan w latach 1990-2012	145
Rozdział IV SŁOWNIK BIOGRAFICZNY KOŁA BIALCZAN	
1. Założyciele i działacze Koła Bialczan 1922-1939	159
2. Działacze Koła Bialczan od 1959 roku	167
3. Współcześni działacze Koła Bialczan	188
Zakończenie	245
Bibliografia	248
Ikonografia	256

PRZEDMOWA

W dziejach każdej społeczności lokalnej niezwykle ważną rolę odgrywają animatorzy życia społeczno-kulturalnego. Biała Podlaska może pochwalić się najstarszym stowarzyszeniem działającym w naszym regionie, które w swoich szeregach ma takich animatorów.

Koło Bialczan początkowo skupiało w swoim gronie tylko absolwentów Liceum im. Józefa Ignacego Kraszewskiego i Emilii Plater, obecnie jest otwarte dla wszystkich mieszkańców i przyjaciół naszego miasta. Mam zaszczyt posiadać honorowe członkostwo Koła Bialczan i cieszę się, że po niedawnym świętowaniu jubileuszu 90-lecia powstania Stowarzyszenia mogę współuczestniczyć w wydaniu monografii poświęconej jego historii.

Przez prawie wiek istnienia Koło Bialczan zrealizowało wiele ważnych dla Białej Podlaskiej i całego regionu przedsięwzięć kulturalnych, naukowych i edukacyjnych. Z inicjatywy Stowarzyszenia organizowane były kolejne zjazdy koleżeńskie absolwentów bialskich liceów, na jego wniosek powstała Ławeczka Józefa Ignacego Kraszewskiego na Placu Wolności, odbywały się spotkania naukowe i prelekcje, plenery malarskie, bale charytatywne i wyprawy turystyczne. Koło prowadzi coroczną kwestę na renowację zabytkowych nagrobków na bialskim cmentarzu. Członkowie Stowarzyszenia aktywnie angażują się we wszelkie inicjatywy samorządu na rzecz mieszkańców i wkładają w działalność stowarzyszenia swój zapał, wiedzę i pracę. Ta publikacja ma przybliżyć Państwu historię Koła Bialczan oraz ludzi, którzy identyfikują się z naszym miastem i przez lata działali na jego rzecz.

Dziękuję za opracowanie dziejów Koła Bialczan Panu dr. Szczepanowi Kalinowskiemu, „Zasłużonemu dla Miasta Biała Podlaska”.

Andrzej Czapski
Prezydent Białej Podlaskiej

Słowo wstępne

Szanowni Państwo! Drogie Koleżanki i Koledzy, Absolwenci i Wychowankowie najstarszych szkół bialskich, Członkowie Koła Bialczan!

Miasto nasze najczęściej kojarzone jest z Radziwiłłami i J.I. Kraszewskim, pisarzem, który gród nad Krzną z nostalgią wspominał: „Ach w tej Białej przebyłem ja najlepsze z moich lat dziecięcych, w niej się moja dusza otworzyła na świat, tu poczułem pierwszą chętkę do pisania i raz pierwszy wziąłem pióro w rękę. Widzicie teraz, dlaczego kocham tak Białą i szanuję jej wspomnienie.”

Prawie sto lat później pisarz został patronem odrodzonej w 1916 r. szkoły w Białej, a jej pierwsi absolwenci z miłości do „Kraju lat dziecinnych” założyli w Warszawie, we wrześniu 1922 r. Koło Bialczan – najstarsze Towarzystwo Regionalne na Podlasiu.

W roku ubiegłym przyszło nam świętować wielkie wydarzenia: 200. rocznicę urodzin J.I. Kraszewskiego oraz 90. rocznicę powstania Koła Bialczan. To z inicjatywy Koła Bialczan Sejm Rzeczypospolitej Polskiej ogłosił rok 2012 Rokiem J.I. Kraszewskiego. Członkowie Koła podjęli szereg działań propagujących postać najwybitniejszego absolwenta bialskiej Akademii. W roku 2008 w centralnym punkcie miasta, na Placu Wolności odsłonięto pomnik – Ławeczkę J.I. Kraszewskiego. Koło Bialczan ma w tym przedsięwzięciu znaczny swój udział.

To już 90 lat Koło prowadzi ożywioną działalność w różnych warunkach ustrojowych i społecznych. W mieszkaniu prof. Anieli Walewskiej i jej brata Polikarpa w Warszawie odbywały się pierwsze zebrania naszego stowarzyszenia. Koleżanki i Koledzy z naszego Koła bohatersko walczyli na różnych frontach II wojny światowej. Po wojnie sędzia Józef Betley i adwokat Józef Huczko próbowali wznowić działalność naszego Koła, ale wobec sprzeciwu „ludowej władzy” udało się to dopiero w 1959 r.

Zjazdy koleżeńskie absolwentów i wychowanków bialskich szkół średnich, to jak gdyby oddzielny, piękny i ważny rozdział w działalności Koła Bialczan. Dotychczas odbyło się osiem Zjazdów, w kolejnych latach: 1922, 1928, 1957, 1968, 1978, 1988, 1998, 2008. Szczegółowe relacje z nich przedstawia Państwu w książce, wydanej z okazji Jubileuszu pt. „Koło Bialczan. Historia Stowarzyszenia w okresie 1922-2012”, dr Szczepan Kalinowski – członek naszego towarzystwa i zasłużony regionalista na Podlasiu.

Utrzymywanie więzi koleżeńskich z młodzieżą bialskich szkół, wzajemna pomoc i współpraca, organizowanie życia towarzyskiego i kulturalnego, promocja miasta i regionu – to główne idee zapisane w statucie stowarzyszenia.

Przez pokolenia Koło Bialczan podtrzymywało więzi z wychowankami szkół bialskich przebywających za granicami swego rodzinnego miasta czy kraju. Dzięki zaangażowaniu licznej grupy Koleżanek i Kolegów Koło nasze ma wiele osiągnięć. Wybitnym działaczom, którzy promują nasz rodzinny gród, nadajemy godność Honorowego Członka Koła Bialczan.

Za 90 lat wspaniałej, społecznej pracy na rzecz naszego miasta i regionu reprezentantom wszystkich pokoleń Koła Bialczan, Tym żyjącym i Tym, których już z nami nie ma, składam wielkie podziękowania. To Wasza praca Koleżanki i Koledzy tworzy piękną kartę tradycji i przyszłość naszego Stowarzyszenia.

Wstęp autora

Prawie wiekowe dzieje Stowarzyszenia Koło Białczan nie miały opracowania monograficznego. Dobrze jedynie zostały udokumentowane Zjazdy Absolwentów Szkół Białskich. Cenne publikacje ukazały się z okazji 50-lecia działalności Koła. Wiele biogramów osób związanych z białskim szkolnictwem średnim oraz działaczy Stowarzyszenia opublikował zasłużony regionalista Podlasia - Jerzy Sroka. Cenne uzupełnienia są autorstwa Tomasza Demidowicza i wybitnego działacza Koła Białczan - mec. Józefa Huczki. Historię szkół białskich w oparciu o szeroką kwerendę archiwalną opublikował Jerzy Flisiński. Obszerną książkę dziejom II LO im. E. Plater poświęcił Henryk Kwiatkowski, ale o Kole Białczan jest w niej niewiele wzmianek. Nieliczne są wspomnienia dawnych działaczy Stowarzyszenia.

Wielce pomocne w opracowaniu publikacji były materiały z archiwum Koła Białczan, przede wszystkim kronika, zapoczątkowana przez wieloletniego prezesa Stowarzyszenia - Leopolda Chmielowca, który był autorem cennej publikacji z okazji 75-lecia Koła. Działalność Koła była odnotowywana przez lokalną prasę zarówno przedwojenną jak „Podlasia” oraz szkolne pisemko białskich gimnazjalistów „Młodzież z Podlasia”, po wojnie zaś przede wszystkim przez „Słowo Podlasia”. Jubileusz 300-lecia Akademii Białskiej w 1928 r. oraz 50-lecie Koła Białczan w 1972 r. trafiły na łamy prasy ogólnopolskiej. Bardzo cenne informacje zawierają niewielkie objętościowo tomiki, zapoczątkowanej w 1928 r. serii publikacji regionalnych „Biblioteczka Białska”.

Koło Białczan powstało w środowisku absolwentów białskich szkół średnich, dlatego publikację rozpoczyna rozdział prezentujący skrótowo historię najstarszych placówek oświatowych miasta. Stosunkowo dużo miejsca poświęcono postaci najwybitniejszego absolwenta Białskiej Akademii - Józefowi Ignacemu Kraszewskiemu. Jest to o tyle oczywiste, że nikt inny, jak autor „Starej Baśni”, nie poświęcił tyle miejsca „krajowi lat dzieciennych”. Sielski Romanów i lata nauki w Białej Radziwiłłowskiej wielokrotnie były inspiracją dla Kraszewskiego. Dlatego pisarz i jego twórczość w działalności Stowarzyszenia odgrywały wiodącą rolę.

Zbrodnie niemieckie wobec polskiej oświaty zostały dość dobrze udokumentowane, a pomimo upływu kilkadziesiąt lat od ukończenia II wojny światowej, ciągle mało wiemy o nauczycielach i uczniach białskich szkół - ofiarach „Golgoty Wschodu”. Kolejny rozdział poświęcono wybitnym postaciom, związanym pracą i nauką z naszym grodem. Wiele z tych osób do tej pory nie było kojarzonych z Białą Podlaską i regionem. Ostatnie rozdziały książki to historia Koła Białczan oraz prezentacja osób, które tworzyły i ciągle tworzą dzieje zasłużonego dla Podlasia Stowarzyszenia. Większość biogramów współczesnych została opracowana na podstawie ankiet własnoręcznie wypełnionych przez działaczy Koła Białczan. Autor poza korektą redakcyjną, ingerował w tekst tylko w sytuacji ewidentnych pomyłek, niektóre biogramy uzupełniał na podstawie innych źródeł.

Kilkakrotnie Walne Zgromadzenia podejmowały inicjatywę wydania słownika zasłużonych pedagogów białskich szkół i działaczy Koła Białczan, ale tego pomysłu długo nie udało się zrealizować. Dlatego wydawnictwo prosi Szanownych Czytelników o nadesłanie ewentualnych sprostowań i uzupełnień na adres Koła Białczan w Białej Podlaskiej. Autor dziękuje Prezesowi i Zarządowi Koła Białczan za inicjatywę wydania publikacji z okazji 90-lecia Stowarzyszenia i za pomoc w realizacji Jubileuszowego Wydawnictwa.

ZARYS DZIEJÓW LICEÓW OGÓLNOKSZTAŁCĄCYCH W BIAŁEJ PODLASKIEJ

1. LICEUM OGÓLNOKSZTAŁCĄCE IM. E. PLATER W BIAŁEJ PODLASKIEJ

W czasach zaboru rosyjskiego niewiele dziewcząt miało szansę uczęszczać do szkoły. Pierwsze informacje o istnieniu w Białej Podlaskiej prywatnego progimnazjum żeńskiego związane są ze strajkiem młodzieży polskiej w 1905 r. W dniu proklamowania strajku Komitet Strajkowy wydelegował 20 uczniów, którzy pod przewodnictwem Bolesława Rutkowskiego (pomimo protestów dyrektora i nauczycielek) wyprowadzili ze szkoły wszystkie uczennice pochodzenia polskiego.¹ Krótko działały tajne szkoły średnie. Dopiero po strajku w 1905 r. car wyraził zgodę na otwieranie prywatnych szkół średnich z polskim językiem wykładowym. Otwarte w 1906 r. dwie placówki oświatowe zostały jeszcze przed wybuchem wojny światowej zamknięte.²

W sierpniu 1915 r. Rosjanie zostali zmuszeni do opuszczenia po 100 latach Podlasia. Inteligencja bialska uzyskała zgodę okupacyjnych władz niemieckich na otwarcie 1 IX 1916 r. Prywatnego Koedukacyjnego Gimnazjum, które otrzymało imię Józefa Ignacego Kraszewskiego. Pierwszym dyrektorem został ks. Ludwik Bernatt, a po jego aresztowaniu przez Niemców, kierownictwo objął ks. Władysław Frelek. W warunkach wojennych trudno było o spokojne nauczanie. Do Białej 31 XII 1918 r. wkroczyło Wojsko Polskie. Miasto było wolne.

Z początkiem roku szkolnego 1919/1920 Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego upaństwowiło gimnazjum, a dla dziewcząt z klas młodszych utworzono odrębną szkołę, której nadano nazwę: Państwowe Gimnazjum Żeńskie im. Emilii Plater. W pierwszym etapie utworzono trzy klasy programowe i klasę wstępną.

Początkowo gimnazjum żeńskie korzystało z sal lekcyjnych gimnazjum męskiego. Wprawdzie kuria biskupia w Siedlcach przekazała budynek dawnego klasztoru Ojców Reformatów na potrzeby szkoły, ale był on zajęty przez wojsko, a ponadto wymagał gruntownego remontu. Od 1 XI 1919 r. szkoła mogła już korzystać z własnego budynku. Pod kierownictwem dyrektorki Janiny Niedźwieckiej i 13 nauczycieli, naukę pobierały 42 uczennice.³ W 1939 r. liczba uczennic wzrosła do 379 osób.⁴ W pierwszym roku nauki

¹ J. Flisiński, *Szkoły bialskie w XVII-XX wieku : Monografia I Liceum Ogólnokształcącego im. J. I. Kraszewskiego*, Biała Podlaska 1998, s. 153.

² H. Kwiatkowski, *II Liceum Ogólnokształcące im. E. Plater w Białej Podlaskiej. Szkoła i jej dzieje, od początku do chwili obecnej*, Biała Podlaska 2008, passim.

³ J. Flisiński, *Żeńskie szkolnictwo średnie w Białej Podlaskiej: (przyczynek do dziejów II Liceum Ogólnokształcącego im. E. Plater)*, Biała Podlaska, TPZB „Kóło Białczan”, 1988, s. 5.

⁴ *Z przeszłości szkół bialskich*, praca zbiorowa, Biała Podlaska 1957, s. 24.

praca nauczycieli zmierzała przede wszystkim do wyrównania braków, które starano się uzupełnić możliwie szybko.

W roku 1920 wojna polsko-radziecka na krótko zdeorganizowała pracę szkoły. Biała Podlaska została zajęta przez Armię Czerwoną, która w końcu sierpnia 1920 r. w wyniku kontrofensywy wojsk polskich wycofała się z miasta. W dniu 20 IX 1920 r. Gimnazjum wznowiło swoją pracę. Szkoła posiadała już cztery klasy programowe i klasę wstępną.

W następnych latach szkolnych wzrastał systematycznie stopień organizacyjny gimnazjum. Przybywały kolejne oddziały, aż do roku 1924/1925, kiedy to szkoła uzyskała pełny stan organizacyjny, od tego bowiem roku gimnazjum posiadało już wszystkie oddziały klas od I do VIII. W roku szkolnym 1924/1925 w gimnazjum żeńskim odbyła się pierwsza w historii matura, do której przystąpiło 9 abiturientek. Do 1939 r. świadectwa maturalne uzyskały 223 uczennice.

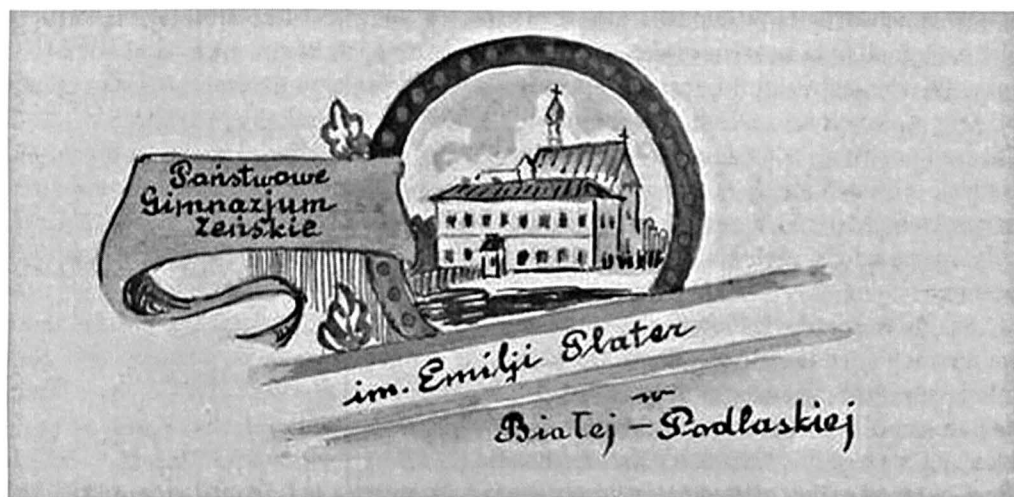
Biała Podlaska. Gimnazjum żeńskie i kościół św. Antoniego

W okresie II Rzeczypospolitej szkoła systematycznie się rozwijała pod kierownictwem dyrektorki Janiny Niedźwieckiej. Powstawały nowe organizacje jak: Sodaliczka Mariańska pod opieką ks. S. Leśnińskiego, Koło Młodzieży Czerwonego Krzyża, drużyna harcerska, koła zainteresowań, np. koło przyrodnicze, dobrze prosperował także sklepik szkolny. Oba gimnazja współpracowały, organizując imprezy o charakterze kulturalno-oświatowym i towarzyskim, ale przede wszystkim wydając znakomicie redagowane pismo „Młodzież z Podlasia” (1922-1935).⁵ Wiele artykułów poświęcono regionowi, ważnym rocznicom narodowym, informacje z działalności organizacji młodzieżowych i kół zainteresowań, systematycznie ukazywała się również kronika wydarzeń obu szkół.

W 1929 r. funkcje dyrektorki szkoły objęła Wanda Madlerowa. Od roku szkolnego 1937/1938 (po reformie szkolnictwa) szkoła nosiła nazwę: II Państwowe Liceum i Gimnazjum Żeńskie im. Emilii Plater w Białej Podlaskiej. Naukę prowadzono w czterech klasach gimnazjum i dwóch klasach humanistycznego liceum.⁶

⁵ Z. Marciniak, *Życie szkolne białskich gimnazjalistów okresu międzywojennego na łamach czasopisma „Młodzież z Podlasia”*, „Rocznik Białkopodlaski”, t. 2 z 1994 r.

⁶ „Głos Społeczny”, nr 13 z 1936.

Gimnazjum i Liceum Żeńskie im. E. Plater w okresie II Rzeczypospolitej mogło się pochwalić znakomitymi wynikami. Wysoki poziom nauczania osiągnięto dzięki zaangażowaniu nauczycieli w nich pracujących, które było większe niż wymagała tego pragmatyka zawodowa. Pierwszoplanową rolę odgrywali dyrektorzy, jako organizatorzy procesu dydaktyczno-wychowawczego. Dyr. J. Niedźwiecka wykonała olbrzymią pracę przy organizowaniu szkoły i położyła mocne fundamenty pod jej rozwój. Za dyrekcji W. Madlerowej szkoła uzyskała opinię jednej z lepszych pod względem wychowawczym i poziomem nauczania na terenie Kuratorium Lubelskiego.⁷

LO im. E. Plater DYREKTORZY SZKOŁY

Kadencja	Imię i nazwisko dyrektora
1919-28	Janina Niedźwiecka
1929-1939	Wanda Madlerowa
1944-1950	Anna Walewska
1950-1954	Bronisław Krzysik
1954-1971	Władysław Bownik
1971-1986	Romuald Jarocki
1986-1987	Cecylia Mierzwińska
1987-1998	Zenon Borysewicz
1998-2009	Ryszard Gałązka
2009-	Małgorzata Kaczmarczyk

Opracowanie własne na podstawie: H. Kwiatkowski, „II Liceum Ogólnokształcące im. E. Plater w Białej Podlaskiej. Szkoła i jej dzieje - od początków do chwili obecnej”, Biała Podlaska 2008.

⁷ H. Mierzwiński, *Biała Podlaska w latach 1918-1939*, Biała Podlaska 2010, s. 503-19.

W latach drugiej wojny światowej i niemieckiej okupacji szkoła została zamknięta. Nauka jednak była kontynuowana na tak zwanych „tajnych kompletach” do końca 1944 roku. Po wojnie dyrektorką została Aniela Walewska, która organizowała wszystko niemal od zera. Całe wyposażenie szkoły zniszczyli Niemcy. W roku szkolnym 1944/45 w 13 oddziałach uczyło się 365 dziewcząt, a pracowało 28 nauczycieli.⁸ Teatr szkolny kontynuował tradycje z okresu międzywojennego. Obok klasyki, w 1944 r. młodzież wystawiła sztukę nauczycielki Marii Maliszewskiej vel Karoliny Beylin pt. „Sobota 16 grudnia”. Inscenizacja była oparta na dziejach bialskich szkół, a na scenę wprowadzono całą galerię lokalnych postaci.

Szkoła w opinii wizytatorów osiągała bardzo dobry poziom nauczania. Władza ludowa nie mogła jednak zaakceptować troski dyr. A. Walewskiej o patriotyczne wychowanie młodzieży. Próbowano ograniczyć wpływ ulubionego przez uczniów prefekta ks. Edmunda Barbasiewicza. Narastały ataki na poszczególnych nauczycieli i dyrektorka zastała zmuszona do złożenia rezygnacji z pełnionej z największym poświęceniem funkcji. Zaczął się długi okres w naszej oświacie, „walki o nowy socjalistyczny styl pracy”.⁹ Uczennice „Platerki” w 1954 r. zbierały podpisy pod pismem o przywrócenie lekcji religii i zaprzestanie propagowania materiałów marksistowskich.¹⁰

W roku szkolnym 1967/1968 nastąpiła reorganizacja szkolnictwa, Liceum Ogólnokształcące im. Emilii Plater ze szkoły żeńskiej przekształciło się w szkołę koedukacyjną. Koło Białczan ufundowało szkole sztandar. Został on uroczystie wręczony podczas IV Zjazdu Absolwentów w 1968 r. Sztandar, z 1928 r. ze św. Bronisławą i dewizą „Jasno świecić czynu tarczą własną”, został przekazany do Muzeum Regionalnego. Oba licea zostały odznaczone Medalem Komisji Edukacji Narodowej.

Szkoła borykała się z trudnościami lokalowymi, budynek klasztorny Reformatów już nie odpowiadał wymaganiom dydaktyczno-wychowawczym. Wyjściem z tej sytuacji było oddanie w 1980 roku nowego pawilonu znajdującego się na terenie klasztornym. Troską dyrektora Zenona Borysewicza było poprawienie bazy szkoły. Powstał Społeczny Komitet Budowy Szkoły pod przewodnictwem Henryka Dydycza. Wielką pomocą służył ówczesny Definitór Generalny Zakonu oo. Kapucynów O. Antoni Pacyfik Dydycz, późniejszy biskup drohiczyński. W 1991 r. rozpoczęto także budowę dwóch następnych pawilonów tj. A i B z gazową kotłownią centralnego ogrzewania. W 1992 roku oddano do użytku pawilon A oraz w 1994 roku pawilon B. Od roku 1994/1995 szkoła ma własną siedzibę w trzech nowoczesnych pawilonach. W 1998 r. funkcję dyrektora szkoły objął Ryszard Gałązka, w latach PRL prześladowany za działalność w „Solidarności”. Następny rok przyniósł kolejne zmiany. 9 III 1999 r. w związku z utworzeniem gimnazjum, powstał Zespół Szkół Ogólnokształcących nr 3.

W 1993 r., z powodu zbliżającej się 75 rocznicy powstania II LO, został powołany Komitet Obchodów i Organizacji I Zjazdu Absolwentek i Sympatyków Szkoły. Przewodniczącą Komitetu została dr Danuta Wocial-Zawistowska. Uroczystości 17 IX 1994 r. rozpoczęła msza św. w kościele św. Antoniego koncelebrowana przez bpa W. Skomoruchę. Po powitaniu gości, absolwentów i młodzieży szkolnej, poczet sztandarowy dokonał prezentacji repliki sztandaru Gimnazjum z 1928 r. Dawne czasy nauki i pracy wspominały Anna Kazanowska i Wiesława Jucewicz. W Zjeździe wzięły udział m.in.: Anna Lesińska

⁸ *Z przeszłości...*, s. 26, por. pod koniec XX wieku było ponad 1000 uczniów.

⁹ H. Kwiatkowski, op. cit., s. 90.

¹⁰ P. Tarkowski, *Biała Podlaska w okresie 1944-1989*, Biała Podlaska 2011, s. 139.

(z d. Chałampowicz) - absolwentka z 1935 r., zasłużony pedagog bialskich szkół oraz Anna Sikorska - córka dyrektorki W. Madlerowej. Z Nowego Jorku przyjechała Zofia Chabrowska - maturzystka z 1950 r., córka nauczycielki II LO Marii Pyszyńskiej. Przemówienie wygłosił Józef Huczko - aktywny działacz Koła Bialczan z Warszawy. W gmachu szkoły ks. bp. W. Skomorucha poświęcił tablicę upamiętniającą jubileusz 75-lecia II LO.¹¹ W 2002 r. zasłużony działacz Koła Bialczan Wacław Kononow przekazał szkole harcerski proporzeczek z 1947 r., który otrzymał od Marii Ogłózy-Szablewskiej, absolwentki z 1949 r. Niejako w rewanżu za ten ciepły gest, w następnym roku Samorząd Uczniowski pozytywnie odpowiedział na apel Koła Bialczan i druha W. Kononowa i zorganizował zbiórkę pieniędzy na wydanie dorobku literackiego regionalisty Stefana Grodzickiego. W 2003 r. powrócono do tradycji z okresu II Rzeczypospolitej świętowania Dnia Patrona Szkoły.

Wybitnymi absolwentami II LO były m.in.: aktorka L. Próchnicka, red. M. Szejnert, stołeczny konserwator zabytków E. Nakanda-Trepka, prof. R. Pluta, a także ks. R. Mironczuk - dyrektor od 2009 r. Muzeum Diecezjalnego w Siedlcach, „opiekun” jednego z najcenniejszych obrazów w zbiorach polskich („Ekstaza św. Franciszka” pędzla El Greco). Uczennicą „Platerki” była aktorka D. Markiewicz oraz plastyczka Ewa Pełka, która po latach wróciła do „kraju lat dziecinnych” i na plenerze w Zaborku malowała nadbużańskie pejzaże.

2. EMILIA PLATER - Patronka Szkoły

*Zostanę w kraju i walczyć będę za Ojczyznę,
dokąd mi starczy życia i krwi.*

E. Plater 1831 r.

Od września 1919 r. patronką Gimnazjum, późniejszego II Liceum Ogólnokształcącego w Białej Podlaskiej, jest Emilia Plater. W 1806 r. w Wilnie odbył się ślub Franciszka Ksawerego hrabiego Broel-Plater, dziedzica folwarku Piotrowszczyzna z panną Anną z Mohlów. Większość przedstawicieli rodu Platerów wiązała swoje osobiste i rodzinne życie ze sprawą Polski. Byli gorącymi patriotami, którzy wnieśli znaczny wkład w rozwój kultury polskiej. Wspólnota losów obu rodzin zdawała się zapowiadać szczęśliwą przyszłość dla nowożeńców. Niestety, stało się inaczej. Franciszek Ksawery - utracjusz i człowiek nieśiałego charakteru oraz Anna - kobieta o ambicjach intelektualnych, nie potrafili stworzyć zgodnego stadła, nawet wtedy, gdy w rodzinie pojawiło się dziecko.

Jedyna ich córka, Emilia urodziła się 13 XI 1806 r. w Wilnie. Niewiele wiemy o jej wczesnym dzieciństwie. Ciężka atmosfera rodzinna zapewne pozostawiła ślad na psychice dziecka. Na podstawie późniejszych wydarzeń możemy przypuszczać, że czuła się odrzucona przez ojca. Matce zawdzięczała podstawy starannego wykształcenia. Panienska miała talent plastyczny, o czym dowiadujemy się z jej późniejszej korespondencji. Anna rozbudziła w niej pasję literackie, zachęcała do dziecinnych prób poetyckich. Nie obyło się także bez podstaw historii ojczystej w duchu patriotycznym. Wtedy zapewne narodziła się głęboka wrażliwość Emilii na sprawy wolności narodu.

Rok 1815 był przełomowy w życiu panny Emilii - właśnie wtedy jej rodzice postanowili się rozejść. Matka z córką przeprowadziły się do majątku Liksna, w okolice Dyneburga w Inflantach Polskich. Czas spędzony w Liksnie ukształtował psychikę Emilii. Dużo czyta-

¹¹ H. Kwiatkowski, op. cit., s. 208.

ła, wielkie wrażenie wywarła na niej historia Joanny d'Arc, która obok Tadeusza Kościuszki i greckiej bohaterki Bubuliny, była jej ideałem. Pozostawiona sama sobie uczyła się jeździć konno, przemierzając okoliczne lasy. Ćwiczyła sprawność fizyczną, trenowała skoki przez przeszkody, strzelanie do celu i fechtunek. Jak pisała tajemnicza przyjaciółka hrabianki panna D. Emilia stawiała przed sobą niebezpieczne zadania, żeby pokonywać własną słabość, np. trenowała upadki z konia.

W parze z rozwojem fizycznym szedł rozwój duchowy panny Plater. Mieszkając w arystokratycznej rezydencji, korzystała z nauk specjalnie zatrudnionych guwernerów. Otrzymała bardzo staranne wychowanie. Pisała wiersze, śpiewała, pięknie rysowała. O ukształtowaniu się osobowości Emilii i o roli, jaką miała spełnić, niewątpliwie zadecydowały jej historyczne zainteresowania. Popierała ówczesny ruch młodzieżowy i patriotyczny, czytała lektury Filomatów i Filaretów, zachwycała się dziełami wielkich romantyków.

Jako szlachcianka pobierała lekcje języka niemieckiego, jako członkini elity społecznej ćwiczyła konwersacje w języku francuskim. Dziewiętnastowieczny kanon nauk ułożony dla dziewcząt, przygotowujący przede wszystkim do roli matki i żony, nie zadawała jednak Emilii. W latach 1824-1829 Emilia dużo podróżowała zarówno po Inflantach, jak po Litwie i Białorusi. Odbyla również dłuższą, a ostatnią przed powstaniem, podróż do Warszawy, Częstochowy i Krakowa, odwiedziła Ojców i zamek w Pieskowej Skale.

O rękę Emilii starał się bardzo bogaty Rosjanin, inżynier, który budował warownię u jej krewnych w Krasławiu. Emilia jednak odmówiła. Jej decyzja wypłynęła z głębokich uczuć patriotycznych, a ponadto kochała innego mężczyznę. Był nim baron Dallwing, młody kapitan inżynierii. Jedyna miłość Emilii nie zakończyła się szczęśliwie, do małżeństwa nie doszło. W roku 1830 zmarła jej matka, śmierć bliskiej jej osoby była dla niej ciężkim przeżyciem.

29 XI 1830 r. w Warszawie wybuchło powstanie. W grudniu wieść o tym dotarła z Warszawy do Wilna i zapaliła do boju Litwę i Żmudź. W tym czasie w Wilnie utworzono tajny komitet powstańczy. Na wieść o rozszerzającym się powstaniu Emilia Plater obcięła swoje długie włosy, kazała sobie i swej towarzyszce Marii Prószyńskiej uszyć stroje męskie. Uzbrojona w pistolety i sztylet wyruszyła, aby walczyć w powstaniu. W końcu marca 1831 r. w Dusiatkach na Litwie, pod rozwiniętą flagą Rzeczypospolitej, zachęcała okoliczną ludność do przyłączenia się do powstania. Zorganizowała swój oddział i 30 III 1831 r. wraz ze swym hufcem zajęła stację Dangiele, a 2 IV stoczyła zwycięską walkę pod Ucianami. 4.IV Emilia Plater, jako przywódca oddziału powstańczego zajęła miasteczko Jeziorosy. Emilia wykazała dzielność żołnierską, jak również inne cechy: ostrożność, przewidywanie i umiejętność zorganizowania wywiadu.

Oddział Platerówny po jeszcze kilku stoczonych bitwach (w dniach od 20 IV do 4 V) rozproszył się, a ona sama dotarła do oddziału Karola Załuskiego. Po bitwie pod Prestowianami i rozbiciu oddziału K. Załuskiego, powstańcy podzielili się na mniejsze grupy. E. Platerówna trafiła do oddziału strzelców Wilkomirskich i wraz z Konstantym Parczewskim i Marią Raszanowiczówną brała udział w potyczce pod Mejszagolą.

W Garbiewie 5 VI była świadkiem spotkania kilku partii litewskich z zagonem kawaleryjskim przybyłym z Królestwa pod dowództwem gen. Dezyderego Chłapowskiego. Generał doceniał jej waleczność, ale radził, aby wycofała się z walki militarnej, odpowiedział na zdecydowanie: „Postanowiłam być żołnierzem, dopóki Polska nie odzyska pełnej wolności”. Została mianowana honorowym dowódcą 1 kompanii 25 pułku piechoty liniowej. Gdy jej pułk 27-28 VI toczył ciężkie i zakończone niepowodzeniem walki o utrzyma-

nie Kowna, Emilia Plater na czele swojej kompanii zdobyła Rosienie (25.VI), ubezpieczając tym samym flankę całej operacji. Resztki 25 pułku, eskortujące wozy z zaopatrzeniem dla wojsk gen. Antoniego Giełguda wpadły następnie w zasadzkę pod Szawłami i tylko cudem uniknęły rozbicia. Emilia wykazać miała się tam szczególnym męstwem i odwagą.

Po klęsce gen. A. Giełguda pod Wilnem, odmówiła przejścia wraz z jego oddziałami granicy pruskiej, oświadczyła wówczas: „Lepiej byłoby umrzeć, niż skończyć takim upokorzeniem”. E. Plater postanowiła samodzielnie przedzierać się ku Warszawie w towarzystwie Marii Raszanowiczówny i kuzyna Cezarego Platera, w celu kontynuowania walki.

Przez dziesięć dni w przebraniu chłopskim Platerówna i jej towarzysze szli do Królestwa, ukrywając się po lasach. Trudy wędrowki, zmęczenie, głód, bezsenność okazały się jednak ponad siły fizyczne Emilii. W drodze rozchorowała się i przebywała we dworze Ignacego Abłanowicza w Justianowie w pow. sejneńskim. Ukrywano ją jako bonę pod nazwiskiem Korawińska. Mimo troskliwej opieki, Emilia Plater, po przyjęciu sakramentów świętych zmarła, 23 XII 1831 r. Zwłoki jej zostały przewiezione do Kopciowa i złożone na miejscowym cmentarzu. Grób jej znajduje się na Litwie, tuż przy granicy z Polską.

Emilia dzieliła z podkomendnymi wszystkie trudy walki partyzanckiej, zyskała sobie wkrótce ich miłość i uznanie, chociaż w świecie salonów nie szczędzono jej złośliwych uwag i zarzutów niemoralności. Jej legendę upowszechniła prasa poznańska i warszawska.

Pisała o niej m.in. „Gazeta Wielkiego Księstwa Poznańskiego” z 3 VIII 1831 r.:

„Na Litwie walczą kobiety i panny za sprawę wolności i swobód ziemi polskiej. Bohaterką między tymi najznakomitszą jest, jak wiadomo, hrabianka Plater (...) Otrzymała ona najstaranniejsze wychowanie, posiada wielkie przymioty duszy i umysłu; mówi i pisze z równą doskonałością w języku polskim, francuskim, angielskim, włoskim i niemieckim. Przy tym jest piękności rzadkiej i słusznego wzrostu, blondynka, prawdziwa Polka.”

Stawała się wdzięcznym motywem dla poetów romantycznych, którzy uczynili z Emilii rodzaj polskiej Joanny d'Arc, symbol heroizmu polskich kobiet oddających życie w ofierze ojczyźnie. Pierwsi, którzy go wykorzystali to: Antoni Odyniec w wierszu „Smug kowieński” i Adam Mickiewicz, obydwa zainspirowani opowieściami Franciszka Mickiewicza i Ignacego Domeyki - towarzyszy broni Emilii. Także Konstanty Gaszyński poświęcił jej swój utwór. Unieśmiertelnił jej legendę A. Mickiewicz w słynnej balladzie „Śmierć pułkownika” (1832).

Stawała się wdzięcznym motywem dla poetów romantycznych, którzy uczynili z Emilii rodzaj polskiej Joanny d'Arc, symbol heroizmu polskich kobiet oddających życie w ofierze ojczyźnie. Pierwsi, którzy go wykorzystali to: Antoni Odyniec w wierszu „Smug kowieński” i Adam Mickiewicz, obydwa zainspirowani opowieściami Franciszka Mickiewicza i Ignacego Domeyki - towarzyszy broni Emilii. Także Konstanty Gaszyński poświęcił jej swój utwór. Unieśmiertelnił jej legendę A. Mickiewicz w słynnej balladzie „Śmierć pułkownika” (1832).

Utwory dramatyczne i wiersze o Emilii Plater pisali europejscy poeci z Niemiec, Włoch, Węgier i Francji. Francuzi szybko przyswoili sobie postać Emilii, traktując ją jak polską Joannę d'Arc. Stawała się bohaterką kilku utworów scenicznych, np. sztuki Charlesa Prospera „Les Polonais”, wystawianej w 1831 r. w Paryżu i cieszącej się dużą popularnością. Była także wdzięcznym tematem dla malarzy. Jej postać wyidealizowaną i wystylizowaną na wzór romantyczny znamy przed wszystkim z litografii Francois de Villaina. Popularne są obrazy Wojciecha Kossaka „Emilia Plater w walce z kozakami” oraz „Emilia Plater na czele kosynierów w 1831” - dzieło Jana Rosena. W 1908 r. po raz pierwszy ukazała się w odcinkach powieść Wacława Gąsiorowskiego „Emilia Plater”, zaś ludowy poeta Ferdy-

Rzeźba patronki w II LO w Białej Podlaskiej

nand Kuraś, w siedemdziesiątą rocznicę śmierci bohaterki napisał wiersz „Platerówna”.

Jej imię noszą stowarzyszenia, ulice, szkoły, drużyny harcerskie, statki, a podczas II wojny światowej - Samodzielny Batalion Kobiety walczący w składzie 1 Dywizji im. T. Kościuszki. W okresie międzywojennym w obiegu był dwudziestozłotowy banknot polski z 1936 roku z wizerunkiem Emilii Plater. W Kopciowie, Liksnie i Justinavas są jej pomniki, a w Olszynie Grochowskiej kamień pamięci.

Podczas VI Zjazdu Wychowanków Szkół Białskich w 1988 r. odsłonięto tablicę na gmachu Liceum E. Plater, upamiętniającą 70. rocznicę powstania szkoły, przekazano popiersie Patronki oraz wybito medal z wizerunkiem E. Plater i J.I. Kraszewskiego.

Niektórzy historycy negują osobisty udział Emilii Plater w walkach, jednak najważniejszy był społeczny odbiór jej próby bycia kobietą-żołnierzem. Plater bardzo chciała zaznaczyć swoją obecność w narodowej sprawie i zaprzeczyć powszechnej opinii, wedle której kobieta ma do spełnienia na polu bitwy wyłącznie funkcję pielęgniarki. Chciała naśladować Joannę d'Arc albo Grażynę Mickiewiczą, która powiodła przeciwko Krzyżakom oddziały swego męża. Jej bohaterstwo w walkach powstańczych i przede wszystkim legenda, sprawiły, że na trwałe została wpisana do polskiego panteonu narodowego.

Literatura:

Ciepienko-Zielińska D., *Emilia Plater*, Warszawa 1966.

Kieniewicz S., *Plater (Broel-Plater) Emilia (1806-1831)*, PSB, t. XXVI, s. 652-53.

Zakrzewski B., *Ach, to była dziewczyna*, „Pamiętnik Literacki”, nr 3 z 1976.

Tenże, *Emilia Plater*, [w:] *Życiorysy historyczne, literackie, i legendarne*, Warszawa 1980.

3. LICEUM OGÓLNOKSZTAŁCĄCE IM. J. I. KRASZEWSKIEGO W BIAŁEJ PODLASKIEJ

Banknot z wizerunkiem E. Plater- okres II RP

Szkoła ma swe korzenie w XVII wieku, kiedy to ks. Krzysztof Wilski-Ciborowicz ufundował Akademię Białską, a Aleksander Ludwik Radziwiłł przekazał budynek, który po dziś dzień po rozbudowie służy jako siedziba Liceum Ogólnokształcącego. Dzieje tej placówki oświatowej są dość burz-

liwe, przeszła wiele przemian i reform. Akademia w Albae Ducalis była w latach 1633-1773 jedną z 31 kolonii akademickich Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie. Ks. K. Wilski-Ciborowicz był wychowankiem Akademii Zamojskiej, od młodości doceniał wartość wykształcenia. Objął probostwo św. Anny w 1616 r. i pragnął zatroszczyć się o oświatę w mieście. Na zabezpieczenie podstaw materialnych przyszłej szkoły przeznaczył własne fundusze w wysokości 40 tys. złotych polskich.¹²

Akt fundacyjny szkoły bialskiej datowany jest na 12 XII 1628 r. Dwa lata później z polecenia Akademii Krakowskiej przybyli do Białej: Adam Roszczewicz, który objął obowiązki pierwszego dyrektora kolonii i dwaj profesorowie: Mikołaj Sulikowski i Baltazar Jan Przyłuski. Fundację i uposażenie Akademii Bialskiej zatwierdził biskup łucki Andrzej Gembicki w roku 1639, a odbywający się w Janowie Biskupim (Podlaskim) synod diecezjalny uznał, że „fundacja ta jest sprawiedliwą, stałą, a trwać ma na wieczność.”¹³ Fundowana przez ks. Wilskiego szkoła była przez wiele lat jedyną tego typu placówką w naszym regionie. Na szczególne podkreślenia zasługuje fakt, że wszyscy nauczyciele kolonii bialskiej posiadali wykształcenie uniwersyteckie, co naturalnie gwarantował wysoki poziom nauczania.

Po powstaniu Komisji Edukacji Narodowej w 1773 r. zmieniła się podległość Akademii Bialskiej. W tym okresie dyrektorem szkoły był ks. Mikołaj Dziedzicki, który już od 1761 r. pracował w Białej jako nauczyciel. Szkoła w Białej jako wydziałowa została w 1777 r. wcielona do prowincji litewskiej i oddana pod opiekę Akademii Wileńskiej. W 1783 r. zorganizowano w szkole uroczystości 100-lecia zwycięskiej bitwy pod Wiedniem. Po trzecim rozbiórze Biała Radziwiłłowska znalazła się rękach Austriaków, a szkoła otrzymała w latach 1795-1807 stopień gimnazjum cesarskiego. W okresie Księstwa Warszawskiego, postanowieniem Izby Edukacyjnej, była szkołą departamentową. Po Kongresie Wiedeńskim w 1815 r. Komisja Rządowa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego nadała jej tytuł szkoły wydziałowej.

W tym okresie w latach 1822-26 uczył się J. I. Kraszewski. Z inicjatywy rektora Józefa Preyssa w szkole urządzono muzeum. Były w nim eksponaty przyrodnicze, numizmatyczne i inne. Dary do muzeum ofiarowali m.in. właściciel Cieleśnicy Andrzej Serwiński - proboszcz z Międzyrzecza Podlaskiego ks. Adam Kukiel i Zuchmantowicz - wójt gminy hrabstwa bialskiego.¹⁴ W 1829 r. nauczycielem szkoły bialskiej był późniejszy dyrektor gimnazjum gubernialnego w Lublinie, Józef Skłodowski - dziadek dwukrotnej laureatki Nagrody Nobla Marii Curie-Skłodowskiej. Podczas powstania listopadowego nauczyciele i młodzież dali świadectwo postawy patriotycznej. Nauczyciel przyrody Paweł Leśniewski, mając poparcie profesorów Adama Bartoszewicza, Tomasza Reszla i Macieja Ściborskiego, wymusił na rektorze zgodę na przedstawienie odezwy wzywającej młodzież do walki.

Po upadku powstania wprowadzono obowiązkową naukę języka rosyjskiego, a w miejsce historii Polski, wprowadzono historię i geografę Rosji. W 1833 r. przemianowano szkołę bialską na czteroklasową szkołę obwodową o kierunku filologicznym, a od 1837 r. stała się szkołą powiatową.¹⁵ W 1862 r. szkoła w Białej została przemianowana

¹² J. Flisiński, *Fundacja szkolna Krzysztofa Wilskiego-Ciborowicza, Biała Podlaska 1983; Akademia Bialska: 1628-1773: (zarys dziejów)*, Biała Podlaska: Towarzystwo Przyjaciół Ziemi Bialskiej „Koło Białczan”, 1988, s. 12; por. por. W. Grzelecki, *Szkoły-kolonie Uniwersytetu Krakowskiego 1588-1773*, Wrocław 1986, s. 42, 82, 127.

¹³ *Z przeszłości szkół bialskich*, Biała Podlaska 1957, s. 7.

¹⁴ J. Flisiński, *Szkoły bialskie...*, s. 121.

¹⁵ *Ibidem*, s. 125.

Gmach Akademii Białskiej- drzeworyt wg P. Boczkowskiego z 1878.
[Grafika ze zbiorów Szczepana Kalinowskiego]

na powiatową szkołę pedagogiczną. Druga połowa XIX wieku i początek XX przyniosły kolejne reorganizacje oświaty i walkę o polskość. Na znak solidarności podczas manifestacji patriotycznych w 1862 r. młodzież białskiej szkoły przywdziała oznaki żałoby. Wielu uczniów i absolwentów aresztowano. Najbardziej znanymi uczestnikami powstania styczniowego, którzy ukończyli szkołę białską byli ks. Stanisław Brzóska i Roman Rogiński.¹⁶

Po klęsce powstania styczniowego szkołę przekształcono w 1865 r. na pięcioklasowe rosyjskie Progimnazjum Męskie dla ludności greko-katolickiej. Po roku nastąpił kolejna reorganizacja i szkoła nosiła nazwę: siedmioklasowe rosyjskie Progimnazjum Klasyczne.¹⁷ W ramach represji po upadku powstania styczniowego od roku 1868 szkole narzucono jako wykładowy język rosyjski. Na naukę języka polskiego przeznaczono jedynie 2 godziny. Jako ośmioklasowe klasyczne gimnazjum rosyjskie z klasą wstępną szkoła białska funkcjonowała od roku 1871 do I wojny światowej. W 1872 r. usunięto ze szkół wszelkie książki polskie.¹⁸ Biała leżała na tzw. terenie unickim, nawet na lekcjach religii obowiązywał język rosyjski. W okresie rusyfikacji oświaty w Królestwie niewielu Polaków uczęszczało do tej szkoły.¹⁹ W gimnazjum białskim w 1901 r. powstało konspiracyjne koło samokształceniowe. W wielkiej tajemnicy uczono się języka polskiego, literatury i historii.

¹⁶ T. Krawczak, *Książd generał Stanisław Brzóska*, Pruszków, 1995; Sz. Kalinowski, „Bohater czy zdrajca”, „Gościńiec Białski”, nr 1 z 2000; por. tenże, *Powstanie styczniowe w powiecie białskim*, Biała Podlaska 2013, *passim*.

¹⁷ J. Flisiński, *Szkoły białskie...*, s. 130.

¹⁸ J. Wołyński, *Wspomnienia z czasów szkolnictwa rosyjskiego w byłym Królestwie Polskim 1868-1915*, Warszawa 1936, s. 161.

¹⁹ *Nasza walka o szkołę polską 1901-1917*, red. B. Nawroczyński, Lwów 1932, t. I, s. 422.

W 1902 r. wybuchł strajk w gimnazjum z żądaniem młodzieży nauczania religii w języku polskim. Na czele zwycięskiego strajku stanął Adam Lewicki, który wiele lat później był honorowym gościem Zjazdu Bialskich Liceów Ogólnokształcących w 1968 r.²⁰ W 1905 r. wybuch strajk o większym zasięgu i z szerszymi postulatami. Obok A. Lewickiego, jednym z liderów był Czesław Wroczyński, honorowy uczestnik II Zjazdu Koleżeńkiego w 1928 r.²¹ Strajk władze zdławiły, ale bojkot szkół był faktem. Młodzież polska opuściła szkołę, pozostały dzieci urzędników, żandarmów, duchowieństwa prawosławnego i żydowskie.

Po strajku w 1905 r. młodzież pochodzenia polskiego nie miała w mieście możliwości nauki na poziomie średnim. Do wybuchu wojny światowej krótko działała prywatna szkoła średnia dla chłopców, którą prowadził Andrzejczek. W Białej w tym okresie funkcjonowało tylko ośmioklasowe rosyjskie klasyczne gimnazjum męskie. Sytuacja radykalnie się zmieniła w okresie I wojny światowej, kiedy to wojska niemieckie i austriacko - węgierskie, w składzie których walczyły Legiony Polskie, zmusiły Rosjan po 100 latach do opuszczenia ziem Królestwa Polskiego.²²

Szczupła garstka inteligencji postanowiła odbudować polskie szkolnictwo. 1 IX 1916 r. otwarto Prywatne Koedukacyjne Gimnazjum, któremu nadano imię Józefa Ignacego Kraszewskiego. Była to czteroklasowa koedukacyjna szkoła średnia mieszcząca się w wynajętym mieszkaniu prywatnym. Niespełna 30 lat od śmierci pisarza upamiętniono go i uhonorowano patronatem. Niemcy utrudniali normalne funkcjonowanie placówki aż do wyzwolenia miasta 31 XII 1918 r.

W wolnej Polsce 1 IX 1919 r., już w gmachu dawnej Akademii, uroczyste upaństwowiono szkołę i wydzielono z Gimnazjum im. J.I. Kraszewskiego - Gimnazjum Żeńskie im. E. Plater oraz Gimnazjum Męskie im. J.I. Kraszewskiego.²³ Późniejsze czasy zaowocowały utworzeniem klas liceum ogólnokształcącego i wprowadzeniem koedukacji. Podczas wojny w 1920 r. kolejny raz młodzież bialska udowodniła swój patriotyzm, zasilając szeregi Wojska Polskiego walczącego o wolność z Armią Czerwoną. W roku szkolnym 1919/20 gimnazjum miało 6 klas i 170 uczniów. Pierwsze świadectwa dojrzałości wręczono sześciu uczniom w 1922 r., otrzymała je m.in. Aniela Walewska, późniejsza zasłużona nauczycielka szkół bialskich i działaczka Koła Bialczan. Już podczas studiów na UW była sekretarzem zarządu Koła Akademików Ziemi Podlaskiej. To w środowisku absolwentów szkoły bialskiej, studiującej w Warszawie powstał pomysł powołania stowarzyszenia Koło Bialczan. Zamiysł ten ostatecznie został zrealizowany podczas I Zjazdu Koleżeńkiego w 1922 r.

Przez dekadę (1923-33) dyrektorem był dr Wacław Nartowski. Był to znakomity okres rozwoju szkoły, m.in. powstało wówczas przy gimnazjum muzeum, działało wiele organizacji i kół przedmiotowych. W 1926 r. odbyła się uroczystość wręczenia uczniom pierwszego w dziejach szkoły sztandaru z wizerunkiem św. Kazimierza, patrona młodzieży z dewizą: „Ojczyzna - Nauka - Cnota”.²⁴ Pierwszym chorążym sztandaru był uczeń VIII klasy

²⁰ IV Zjazd wychowanków bialskich liceów ogólnokształcących 14-15 września 1968. Materiały do druku przygotował Zarząd Koła Bialczan w Białej Podlaskiej. Wydawnictwo TPN, Międzyrzec Podlaski 1969, s. 75.

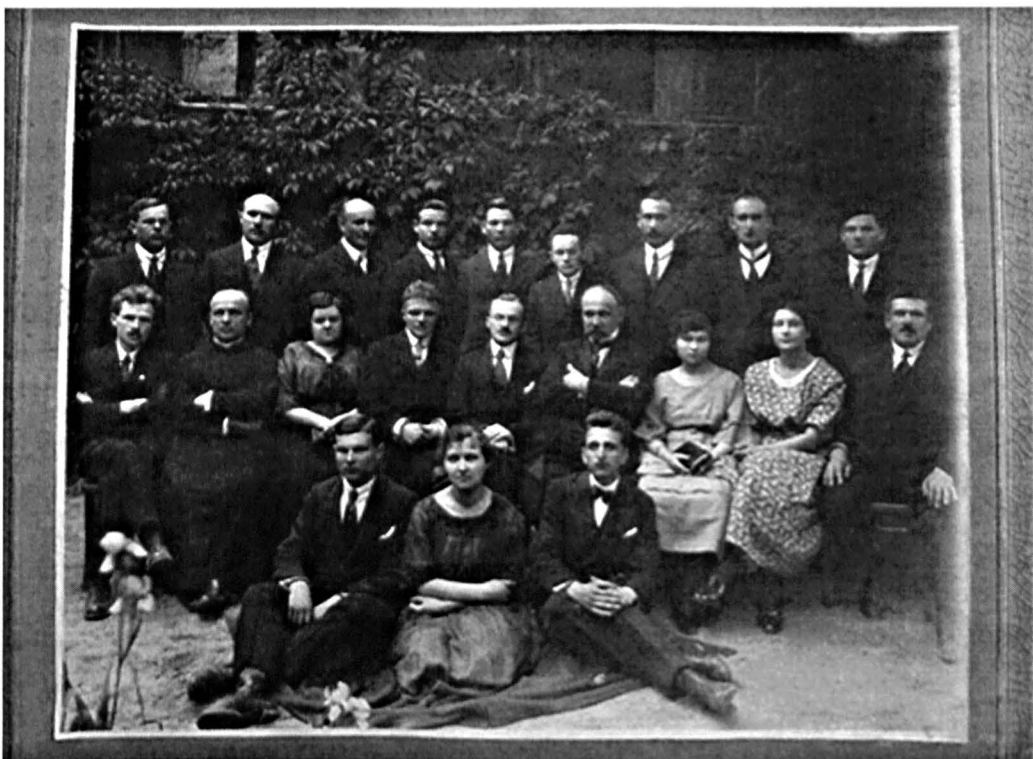
²¹ *Sprawozdanie Komitetu Obchodu 300-lecia Gimnazjum Męskiego w Białej Podlaskiej*, Biała Podl. 1930, s. 6.

²² Sz. Kalinowski, *Szlakiem Legionów po Podlasiu*, Biała Podlaska 2002, s. 34.

²³ Dziennik Urzędowy MWRiOP RP, nr 10/11 z 1 XI 1919, poz. 29 (błędnie podano nazwisko ks. Władysława Frelka- jako Prelka).

²⁴ „Młodzież z Podlasia”, nr 4 z 1928 r., s. 19.

Ludwik Głowacki, późniejszy oficer WP, dzielnie walczący w wojnie obronnej w 1939 r., a po 1959 r. działacz Koła Białczan w Warszawie. W mieście dyr. Nartowski współpracował z kołem Polskiej Macierzy Szkolnej, które organizowało kursy oświatowe, odczyty, obchody święta 3 Maja, kwesty na „Dar Narodowy” i in. Był on również pomysłodawcą budowy pomnika patrona szkoły i zorganizowania przy współpracy z Kołem Białczan uroczystości 300 rocznicy założenia Akademii Bialskiej. Impreza była połączona z II Zjazdem Wychowanków Szkoły. Z tej okazji uczczono założyciela Akademii ks. K. Wilskiego wmurowaniem tablicy pamiątkowej składając hołd wszystkim, „którzy pracą i ofiarnością kulturę polską na Podlasiu krzewili i trwałość jej umacniali”. Z inicjatywy dyrektora szkoły, który sam zapoczątkował zbieranie regionalnych materiałów, wydano 5 broszur w ramach „Biblioteczki Bialskiej”.

Grupa nauczycieli i uczniów Gimnazjum im. J. I. Kraszewskiego, ok. 1921 r. Stoją od lewej: Pawlikowski (gimnastyka), Wincenty Światłowski (śpiew i chóry), siódmy – Zdzisław Kluczyński, opiekun harcerzy, reszta postaci nierozpoznana. Siedzą od lewej: Tomasz Maślak (język polski), ks. Jan Bogdański- prefekt, Helena Kisielewicz (historia), nn, dyrektor Stefan Świdorski, Jan Strojek (łacina), dalej nn. Siedzą od lewej: Jerzy Pieśla (późniejszy prokurator), Aniela Walewska, późniejsza nauczycielka i dyrektorka II LO, nn. [fotografia – Archiwum Koła Białczan]

W 1933 r. dyrektorem Gimnazjum im. J. I. Kraszewskiego został Stanisław Damrosz i pełnił tę funkcję z przerwą w okresie okupacji niemieckiej do 1946 r. Była to okres wprowadzania reformy jędrzejewiczowskiej. Od 1937/38 roku nazwa szkoły brzmiała: Państwowe Gimnazjum i Liceum Ogólnokształcące im. J. I. Kraszewskiego.

Nowy dyrektor miał wiele pomysłów wyprzedzających epokę. Od 1916 r. działało harcerstwo, Hufiec Szkolny Przysposobienia Wojskowego, orkiestra szkolna i chór pod opie-

ka prof. W. Światłowskiego, koło dramatyczne, krajoznawcze, polonistyczne, historyczne, sportowe, funkcjonowała czytelnia, wspólnie z Gimnazjum im. E. Plater wydawano w nakładzie 400 egzemplarzy, o wysokim poziomie merytorycznym pismo „Młodzież z Podlasia” (1922-1935). Redakcja utrzymywała kontakt z 30 pismami młodzieżowymi z kraju i zagranicy. Było nie tylko pomocą w pracy dydaktyczno-wychowawczej, ale odgrywało znaczącą rolę kulturotwórczą w mieście. Dyrektor Damrosz jako prawdopodobnie jedyny w kraju dał zgodę uczniom na palenie papierosów. Wprowadził obowiązkową naukę jazdy samochodem. Młodzież uczęszczała na kursy szybowcowe organizowane przez aeroklub przy PWS. Wielu z nich w okresie wojny broniło polskiego nieba, a potem walczyli w siłach alianckich RAF, np. bracia Mielcarkowie. W tych latach szkoła zaliczała się do „najlepiej postawionych” zarówno pod względem organizacyjnym, jak i naukowym na terenie kuratorium lubelskiego. W okresie II Rzeczypospolitej wydano 272 świadectwa maturalne.

Po zniszczeniach wojennych w 1944 r. urządzanie szkoły trzeba było zaczynać na nowo. Dyrektor S. Damrosz w 1944 r. „pieszo, z walizką w ręku, przywędrował z dalekiego Lublina, siedziby PKWN z dekretem zezwalającym na otwarcie obu szkół.”²⁵ Z wojny nie wszyscy nauczyciele powrócili do pracy, trzech zginęło w obozach niemieckich i również trzech zostało zamordowanych przez NKWD. Naukę rozpoczęło 455 uczniów. Dobrze działał samorząd uczniowski. Teatr szkolny wystawił sztukę poświęconą Legionom Piłsudskiego „Gałązka rozmarynu”. Ale wolność przekonań była coraz bardziej ograniczana, coraz częściej zdarzały się aresztowania przez UB nauczycieli i uczniów. W tej sytuacji dyrektor S. Damrosz odszedł z pracy w Białej Podl.

W 1949 r. zaprzestał swej działalności w szkole ZHP. Od roku szkolnego 1950/51 zlikwidowano gimnazja i pozostały czteroklasowe licea ogólnokształcące. Od początku lat pięćdziesiątych zaczyna się wychowanie według zasad marksizmu-leninizmu. Związek Młodzieży Polskiej „wchłoniął” harcerstwo i stał się strażnikiem realizacji planu ideologizacji życia szkoły. Część młodzieży podjęła próbę czynnego oporu wobec stalinizacji oświaty, przeprowadzając m.in. akcje ulotkowe. 28 IV 1950 r. na Pl. Wolności rozrzucono ulotki nawołujące do bojkotu obchodów 1 Maja, inna ulotka kończyła się wezwaniem „precz z komunizmem”.²⁶ Na fali odwilży październikowej w 1956 r.,

Pomnik na cmentarzu katolickim w Białej Podl. (foto. Sz. Kalinowski)

²⁵ „Z przeszłości...”, s. 56.

²⁶ P. Tarkowski, op. cit., s. 138-139.

mógł się w 1957 r. odbyć III Zjazd Wychowanków i Absolwentów. Kolejne zjazdy odbywały się co dziesięć lat w: 1968, 1978, 1988, 1998 i 2008 r.

LICEUM OGÓLNOKSZTAŁCĄCE IM. J. I. KRASZEWSKIEGO - DYREKTORZY SZKOŁY

KADENCJA	DYREKTOR
1916	Ks. Ludwik Bernatt
1916-1919	Ks. Władysław Frelek
1919-1922	Stefan Świdorski
1922-1923	Jan Strojek
1923-1933	dr Wacław Nartowski
1933 -1939	Stanisław Damrosz
1944-1946 1946	Po wojnie wrócił na stanowisko Stanisław Damrosz Franciszek Zdanowski
1947-1949 1949-1950	Dr Wacław Derejczyk Bronisława Mazurkiewicz
1950-1968 1968-1972 1972-1975	Franciszek Buszek Kazimiera Czuchaj Alfred Ternes
1975-1982	Jerzy Flisiński
1982-1985	Michał Bitner
1985-1998	Waldemar Godlewski;
1999-2008	Wojciech Leszczyński
2008-	Przemysław Olesiejuk

Opracowanie własne na podstawie: J. Flisiński, *Szkoły bialskie w XVII-XX wieku : Monografia I Liceum Ogólnokształcącego im. J. I. Kraszewskiego*, Biała Podlaska 1998 oraz archiwum I LO w Białej Podl.

W roku szkolnym 1968/69 wprowadzono koedukację. W 1975 r. nastąpiła rozbudowa szkoły o sale lekcyjne, salę gimnastyczną i kryty basen oraz zmodernizowano szkolne boisko. 18.III.1983 r. po raz pierwszy w historii szkoły zorganizowano święto patrona, a w 1988 odsłonięto tablicę, by uczcić 100-lecie jego śmierci. W 1992 r. powstała Fundacja im. J. I. Kraszewskiego i wizytę w szkole złożył Minister Edukacji Narodowej Zdobysław Flisowski, maturzysta bialskiego liceum w 1950 r.²⁷

W 1979 r. szkoła została przyjęta w poczet szkół stowarzyszonych w UNESCO. Podczas uroczystości 360-lecia Akademii Bialskiej połączonego z VI Zjazdem Wychowanków w 1988 r., szkoła została odznaczona Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski. W 1989 r. I LO zostało wpisane do Ogólnopolskiego Rejestru Klubu Przewodzących Szkół, a od 2001 r. spadkobierczyni Akademii Bialskiej należy do prestiżowego Stowarzyszenia na Rzecz Najstarszych Szkół w Polsce.

K. Bartoszewicz, historyk z zasłużonej dla Akademii Bialskiej rodziny, w roku jubileu-

²⁷ I Liceum Ogólnokształcące im. Józefa Ignacego Kraszewskiego w Białej Podlaskiej między V a VIII Zjazdem Wychowanków i Absolwentów, Biała Podlaska 2008, s.8, 11 i 13.

szu w 1928 r., m.in. napisał: „Szkoła ta pod niejednym względem przewyższała ówczesne, (a bodaj czy i nie dzisiejsze) szkoły zagraniczne. Oparto się na zasadzie, że nie dość młodzież naszpikować wiadomościami z różnych dziedzin nauki, ale trzeba jej dać to, co jej przyda się w życiu, co podniesie jej wartość moralną i przygotuje do pracy obywatelskiej. (...) Wykładano zatem np. prawo cywilne. (...) W parze z tym szła „nauka moralna”, będąca jakby przeglądem zalet i wad ludzkich. Był to rodzaj etyki, była to przemowa do serc i umysłów. Uczono „historii kunsztów”: budownictwa, malowania, cukrownictwa, fabrykacji szkła i zwierciadeł itp., aż do ...naprawy dróg. Dawano wiadomości z postępu rolnictwa. Po wykładzie o roślinach, uczono praktycznie ogrodnictwa. Była wykładana i higiena pod nazwą *O utrzymaniu zdrowia*. Wreszcie były osobne wykłady o ustroju państwa, o konstytucji, w duchu obywatelskim, patriotycznym.”²⁸

Akademia Bialska przechodziła w swoim istnieniu wiele zmian organizacyjnych, ale nic jej tradycji się nie przerwała. Aby wymienić wszystkich wybitnych uczniów i absolwentów należałoby opracować oddzielną publikację. Od niemal czterech wieków szkoła jest chlubą miasta i regionu, zawsze dbała o wysoki poziom nauczania i patriotyczne (mimo czasowych ograniczeń politycznych), wychowanie.

Zasłużony dla bialskiej szkoły dyrektor W. Nartowski podczas Zjazdu w 1957 r. swoje wystąpienie przez pomnikiem autora „Starej Baśni”, którego był pomysłodawcą, zakończył wezwaniem ciągle aktualnym dla kolejnych pokoleń wychowanków:

„A z naszej miłości do pisarza niech się zrodzą czyny, które będą realizacją wielkiej myśli Bolesławity i kontynuatorem wielkiej tradycji narodowej, co nie wygasa, choć czasem przygasała. Niech się w nas zrodzą bogate siły do wielkiego marszu ku świetlanej przyszłości, a wychowankom sławnej Bialskiej Akademii niech przypadnie zaszczytna rola śmiałej awangardy w działaniach w myśl wskazań J. I. Kraszewskiego.”²⁹

4. PATRON SZKOŁY - Józef Ignacy Kraszewski

*Tu poczułem raz pierwszy chętkę
do pisania i wziąłem pióro w rękę.*

J. I. Kraszewski, „Obrazy z życia i podróży”

Był dla współczesnych i pozostał dla potomnych niewytłumaczalnym fenomenem wszechstronności i pracowitości. Budzi do dziś podziw ze względu na różnorodne zainteresowania i dokonania jako pisarz i poeta, publicysta i krytyk, wydawca i redaktor, poligłota i tłumacz, działacz społeczny i polityczny, historyk sztuki i artysta-plastyk, kolekcjoner i wędrowiec. Wiele podróżyował, zjeździł całą przedrozbiorową Polskę i niemal całą Europę. Kochał muzykę, za wielką przyjemność codzienną uznawał godzinę gry na fortepianie, a jego recenzje z koncertów i oper odznaczają się solidnym profesjonalizmem. Autor z największą liczbą wydanych książek w historii literatury światowej, używał licznych pseudonimów literackich: Bogdan Bolesławita, Kaniowa, Dr Omega, Kleofas Fakund Pasternak, JIK, B.B. i inne

Józef Ignacy Kraszewski urodził się w Warszawie 28 lipca 1812 r. Wychowywał się

²⁸ K. Bartoszewicz, 300-lecie Akademii w Białej Podlaskiej, „Kurier Literacko-Naukowy”, nr 39 z 24 IX 1928.

²⁹ III Zjazd wychowanków szkół bialskich, Biała Podlaska 1959, s. 31.

w Romanowie pod opieką babki Anny Malskiej i prababki Konstancji Nowowiejskiej. Wyniósł stamtąd pierwsze zainteresowania literaturą. W latach 1822–1826 kształcił się w szkole wydziałowej, zwanej wówczas Akademią Białą w Białej Radziwiłłowskiej. Następnie uczył się w Lublinie i w Świsłoczy, gdzie zdał egzamin dojrzałości w 1829 roku.³⁰

Potem wyjechał do Wilna, gdzie studiował początkowo medycynę, następnie (mimo protestu ojca), literaturę na Wydziale Wymowy i Sztuk Wyzwolonych Uniwersytetu Wileńskiego. Po wybuchu w Warszawie powstania listopadowego został wraz z grupą kolegów aresztowany i ponad rok przebywał w rosyjskim więzieniu, a po uwolnieniu pozostał w Wilnie pod dozorem policyjnym. Pod pseudonimem Kleofasa Fakunda Pasternaka ogłaszał pierwsze utwory literackie drukowane w „Bałamucie Petersburskim” (1830) i w wileńskim „Noworoczniku Litewskim” (1831). W okresie przymusowego pobytu w Wilnie prowadził historyczne badania źródłowe, co po latach zaowocowało m.in. czterotomową historią tego miasta, a także kilkoma powieściami.

Niedługo potem osiadł w rodzinnej wsi Dołha, gdzie u boku ojca nabierał doświadczenia w pracy gospodarskiej. W 1839 r. zawarł związek małżeński z Zofią Woroniczówną, bratanicą prymasa i poety Jana Pawła Woronicza. Po ślubie małżonkowie gospodarowali na Wołyniu. Początkowo był dzierżawcą wsi Omelno, następnie w 1840 roku zakupił wieś Gródek koło Łucka. Odbył w tym okresie kilka podróży, m.in. do Kijowa i Odessy, które zaowocowały „Wspomnieniami Odessy, Jedyssanu i Budżaku” (1845–1846). W 1848 Kraszewscy przenieśli się do kolejnego nabytku – wsi Hubin, położonej również na Wołyniu. W 1853 r. już jako rodzice czworga dzieci – przeprowadzili się do Żytomierza, gdzie mieszkali do 1860 r. Miasto było ośrodkiem życia społecznego i towarzyskiego polskiej szlachty oraz siedzibą carskich władz gubernialnych.

Kraszewski skupił się odtąd na pracy literackiej, ale nie stronił i od innych prac społecznych, został kuratorem gimnazjum, dyrektorem teatru i prezesem Towarzystwa Dobroczynności oraz Klubu Szlacheckiego. Uczestniczył w dziesiątkach przedsięwzięć społecznych, a w niejednej sprawie umiał się przeciwstawić opinii publicznej. Mimo pełnionych godności szlacheckich, Kraszewski dostrzegał problemy społeczne i występował przeciwko systemowi pańszczyźnianemu, ogłosił m.in. memoriał popierający projekt nadania ziemi chłopom.

Równocześnie nie zaniedbywał działalności literackiej i wydawniczej, między innymi w latach 1841–1851 redagował wileńskie „Athenaeum”, był współpracownikiem „Tygodnika Petersburskiego” i „Gazety Warszawskiej”. W późniejszych latach publikował w czasopismach: „Gazeta Codzienna (Polska)”, „Przegląd Europejski Naukowy, Literacki i Artystyczny”, „Hasło”, „Omnibus”, „Tydzień” (wychodził w Dreźnie) oraz „Rachunki”. Jego utwory i korespondencje publikowało kilkadziesiąt tytułów prasy polskiej i zagranicznej.

Wskutek zatargu z konserwatywną opinią publiczną na tle jego krytyki stosunku szlachty do chłopów, Kraszewski przyjął w 1859 r. od bankiera warszawskiego L. Kro-

³⁰ Sz. Kalinowski, *Kraj lat dziecinnych...*, „Lublin: kultura i społeczeństwo”, nr 7 z 2012.

nenberga ofertę redagowania „Gazety Warszawskiej” i przeniósł się wraz z rodziną do Warszawy. Dzięki jego redaktorstwu liczba prenumeratorów „Gazety” w ciągu kilkunastu miesięcy zwiększyła się z 500 do 8000. Propagował kapitalistyczne formy gospodarki rolniczej, uprzemysłowienie, rozwój kolei, tworzenie zrzeszeń handlowych. Nie należał do zwolenników powstania, starając się publikacjami w „Gazecie Polskiej” tonować atmosferę w Warszawie. Był członkiem Delegacji Miejskiej, dlatego po wybuchu walk został przez podległe Petersburgowi władze uznany za osobę niepożądaną. Zostawiwszy rodzinę, musiał emigrować.³¹

W 1866 r. został obywatelem Austrii. Plany pozostania na stałe w Galicji stały się nierealne po przegranej Kraszewskiego z faworytem konserwatystów Stanisławem Tarnowskim o objęcie katedry literatury polskiej na Uniwersytecie Jagiellońskim. W roku 1879 podczas jubileuszu pięćdziesięciolecia pracy literackiej był entuzjastycznie przyjmowany przez tydzień w Krakowie. Uroczystość przekształciła się w ogólnonarodową manifestację patriotyczną 11 000 Polaków z trzech zaborów. Delegacja z Podlasia ofiarowała akwarelę Nakielskiego „Drohiczyn nad Bugiem”. Pisarz otrzymał wówczas m.in. doktoraty honorowe UJ i Uniwersytetu we Lwowie i został honorowym przewodniczącym Międzynarodowego Towarzystwa Literacko-Artystycznego. Jubileusz dał asumpt do utworzenia Muzeum Narodowego w Krakowie. W latach 1860-1887 był członkiem honorowym Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, któremu jeszcze za życia przekazał dary otrzymane w Sukiennicach w związku z jubileuszem 50- lecia twórczości. Można je dziś zobaczyć w Pracowni-Muzeum J. I. Kraszewskiego w Poznaniu. W zbiorach tej Pracowni znajdują się dokumenty i zdjęcia Romanowa. W 1882 r. we Lwowie założył wspólnie z W. Belzą i A. Małeckim „Macierz Polską”.

Osiadł na dłużej w Dreźnie, gdzie mieszkał do 1884 r. W stolicy Saksonii stał się jednoosobową instytucją polską pomocy uchodźcom politycznym, organizatorem życia literackiego i informacji o Polsce. Po śmierci wielkich poetów romantycznych był niekwestionowanym autorytetem literackim. W 1870 r. jako redaktor „Tygodnia” sceptycznie komentował przyjmowany na I Soborze Watykańskim dogmat o nieomyślności papieża w kwestiach wiary, czym naraził się kręgom kościelnym w kraju.

Angażował się w działalność polityczną emigracji. W Dreźnie, od czasów rozbiorowych jednym z głównych ośrodków polskiej emigracji, Kraszewski zajął się pomocą dla szukających schronienia za granicą powstańców styczniowych. W pracy literackiej skupił się na publicystyce politycznej, pod pseudonimem Bogdan Bolesławita ogłosił szereg powieści o tematyce historycznej. Odbywał kolejne podróże po Europie, w pierwszych latach emigracji szukając wsparcia dla sprawy powstańczej, potem także dla kuracji. Prowadził drukarnię dla wydawania „dzieł piśmiennictwo polskie ożywić mogących”. W ciągu 4 lat wydano 65 dzieł w 74 tomach. Kraszewski przeżywał w tym okresie niepowodzenia: problemy finansowe (długi zięcia i syna Jana), deportację brata Lucjana na Syberię, zesłanie zięcia i wyjazd wraz z nim córki Konstancji z dziećmi.³²

W 1883 r. został w Berlinie uwięziony i oskarżony o współpracę z francuskim wywiadem wojskowym, a w roku następnym po procesie skazany przez trybunał w Lipsku na 3,5 roku twierdzy. Karę odbywał w Magdeburgu. Z powodu choroby urlopowany za kaucją wyjechał na kurację do Włoch, skąd po trzęsieniu ziemi schronił się w 1886 r. w Szwajcarii. Tu do choroby nowotworowej przyłączyło się zapalenie płuc i stało się bezpośrednią

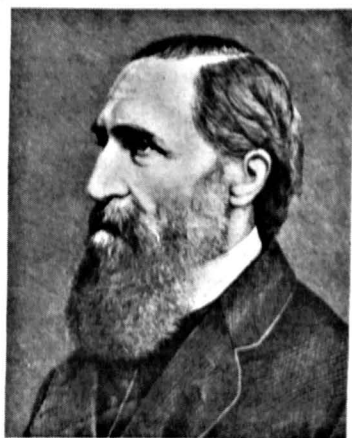
³¹ Sz. Kalinowski, *Powstanie styczniowe w powiecie białskim*, Biała Podl. 2013, s. 97-101.

³² Ibidem.

przyczyną śmierci. Umarł w Genewie w 1887 roku w dniu imienin 19 marca. Zwłoki jego przewieziono 18 kwietnia do Krakowa do krypty zasłużonych w kościele OO. Paulinów na Skalce, gdzie spoczywa obok m.in. Długosza i Miłosza.

Kraszewski jako malarz i grafik był uczniem Bonawentury Dąbrowskiego i Jana Rustema w Wilnie. Najchętniej malował widoki akwarelowe, rysował portrety, był zręcznym akwaforzystą, próbował też techniki olejnej. Prace Kraszewskiego były eksponowane na wystawie Towarzystwa Sztuk Pięknych w Warszawie. Pasjonował się rysunkiem pejzażu i architektury, sam ilustrował swoje relacje z podróży oraz inne utwory, np. „Historię Sawki”. Był m.in. autorem obrazu właściciela Białej w XVII w. „Wjazd Michała Kazimierza Radziwiłła do Rzymu”. Według jego rysunków widoków Romanowa wykonano litografie i wydano album. Do dziś ocalało ponad 1800 jego rysunków. Z prac z historii sztuki należy przytoczyć „Sztukę u Słowian, szczególnie w Polsce i Litwie przedchrześcijańskiej” z własnymi rysunkami, jako pierwszą poważniejszą próbę opracowania tego przedmiotu. Wiele cennych spostrzeżeń z zakresu sztuki zawierają „Kartki z podróży 1858–1864” i niektóre powieści, np. „Sfinks”. Gromadził materiały do projektowanej historii sztuki polskiej i do słownika artystów, które opublikował częściowo w pracy „Ikonotheka. Zbiór notat o sztuce i artystach w Polsce”.

Był wybitnym kolekcjonerem, jego księgozbiór druków, dokumentów, rękopisów i in. liczył ponad 10 tys. woluminów (obecnie duża jej część znajduje się w Książnicy w Cieszynie), a kolekcja starych rycin, obrazów liczyła około 6000 prac. Opublikował pionierski słownik sztycharzy polskich „Catalogue d'une collection iconographique polonaise” (Dresde 1865). Kłopoty finansowe zmusiły pisarza do sprzedaży tego cennego zbioru

JOZEF IGNACY KRASZEWSKI
(przed BOLESŁAWIĄ).
Znakomity powieściopisarz, historyk i publicysta (w. 1822, zm. 1887). Pochowany w grobach zadłużonych na Skalce w Krakowie. Jeden z najpłodniejszych autorów wydał między innymi cykl powieści o dziejach Polski, obejmujący 29 utworów w 76 tomach. Najpóźniejsze dzieła: „Stara baśń”, „Chata za wsią”, „Hrabina Cosel”, „Brat”, „Ostatni z Sukurzyńskich”.

Pocztówka ze zbiorów Sz. Kalinowskiego

pod tytułem „Cyganka Aza”, reż. A. Twardyjewicz w 1926 r. czy nieudana próba adaptacji filmowej „Mistrza Twardowskiego” w reż. K. Gradowskiego w 1996 r. Dużą popularnością wśród czytelników cieszyły się „Kartki z podróży od 1858-1864”.

Na dorobek literacki Kraszewskiego składa się ponad 220 powieści w 400 tomach, około 150 nowel, opowiadań i obrazków, kilkanaście sztuk scenicznych, ponad 20 tomów prac

w 1869 r. Aleksandrowi Branickiemu z Suchoj Beskidzkiej. Kolekcja ta była prezentowana w Muzeum Narodowym w Warszawie w 2008 r. Rysunki i akwarele Kraszewskiego posiadają: Muzea Narodowe w Krakowie i Warszawie, Muzeum Narodowe w Poznaniu i Pracownia-Muzeum J.I. Kraszewskiego w Poznaniu. Kilka prac pisarza mają w swych zbiorach Litewskie Muzeum Sztuki w Wilnie oraz Lwowska Galeria Sztuki i Lwowskie Muzeum Historyczne we Lwowie. Muzeum J. I. Kraszewskiego w Romanowie w 2007 roku przygotowało wystawę „Na marginesie twórczości literackiej. Malarskie pasje Józefa Ignacego Kraszewskiego”.

Jego twórczość obejmuje ponad 600 tomów z prawie wszystkich dziedzin piśmiennictwa. Do najbardziej znanych należą utwory, które trafiły na duży ekran: „Stara baśń” reż. J. Hoffman w 2003 r. z podtytułem „Kiedy słońce było bogiem”, „Hrabina Cosel”, reż. J. Antczak w 1968 r., „Chata za wsią” sfilmowana

historycznych, kilka relacji z podróży, ponad 10 tomów publicystyki społeczno-politycznej i literackiej, kilka tomików poezji i ponad 20 pozycji przekładów z angielskiego, francuskiego, niemieckiego, łaciny i włoskiego. Urodził się i uczył w Królestwie, więc dobrze znał też rosyjski. Ogromne dokonania literackie uzupełniają tysiące felietonów, artykułów prasowych i recenzji. Prowadził rozległą korespondencję, listów napisał kilkadziesiąt tysięcy. Niewielką część jego epistolografii dotąd opublikowano. Przygotował do druku i opublikował ponad 40 tomów dokumentów historycznych i dzieł innych pisarzy.³³

W powieściopisarstwie Kraszewskiego wyróżnić można trzy okresy: młodzięńczy (1830–1838), wołyńsko-warszawski (1838–1863) i okres drezdeński (od 1863). Po cyklu powieści współczesnych i ludowych ostatni okres twórczości obfitował w powieści historyczne, dotyczące zarówno czasów starożytnych - „Rzym za Nerona”, XV wieku - „Krzyżacy 1410” oraz wieku XVIII trylogia saska oraz późniejsze „Saskie ostatki”. Ciągłe poszerzał krąg tematów, urozmaicał konwencje fabularne: biografia, podróż, romans, sensacja itp. i formy stylistyczne: pamiętnik, gawęda, dziennik. W olbrzymim dorobku pisarza znajdziemy pierwsze polskie powieści kryminalne: „Sprawa kryminalna” i „Zemsta Czokoladowa”. Cenił również małe formy prozy, jak obrazki i nowele. Przez jego twórczość przewinęły się wszystkie istotne kwestie społeczno-obyczajowe i moralne ówczesnych czasów.

Medal wybity z okazji 50-lecia twórczości literackiej Pisarza

Do roku 1863 przeważały na jego warsztacie tematy współczesne, z kolei w okresie drezdeńskim - historyczne. Twórczość tę uprawiał w opozycji do W. Scotta, opowiadając się za prymatem prawdy nad fikcją i za krytycyzmem wobec przeszłości. Głośnym jego przedsięwzięciem w obrębie gatunku historycznego stał się cykl 29 powieści o dziejach Polski. Zaczął go w 1876 r. „Starą baśnią”. Powieść ta od początku cieszyła się dużym powodzeniem, a potem była najczęściej wznawianym jego tekstem, miała do dziś ponad 60 wydań. O powieściach historycznych Kraszewskiego pisał Jerzy Kleiner, że uczyły historii polskiej w czasach cenzury państw zaborczych.

Z utworów dramatycznych wysoką wartość mają tak zwane komedie kontuszone, przede wszystkim „Panie Kochanku”. Bardzo rozległą była działalność Kraszewskiego na polu krytyki literackiej i artystycznej. Niektóre z jego prac historyczno-literackich były pierwszymi poważnymi opracowaniami danych zagadnień, chociażby obszerne studium o twórczości Syrokomli i o Krasickim. Bardzo pokaźną i obfitą była praca Kraszewskiego w dziedzinie badań historycznych, którym poświęcał się już od lat najwcześniejszych. W książkach po-

³³ A. Trepiński, *Józef Ignacy Kraszewski*, Warszawa 1975, passim.

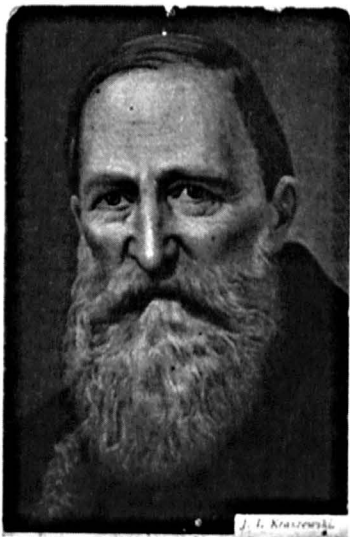
dróŜniczych m.in. „Wspomnieniach Wołynia, Polesia i Litwy”, „Wspomnieniach Odessy”, „Wieczorach wołyńskich”, duŜo miejsca poświęcał sztuce zwiedzanych krajów.

W licznych utworach zawarł obraz współczesnego mu społeczeństwa oraz polskiej narodowej przeszłości. NajwaŜniejszym działem twórczości Kraszewskiego są powieści, w ciągu 57 lat napisał ich 232, w tym 144 powieści społecznych, obyczajowych i ludowych, 99 historycznych.³⁴ Przełomowy charakter dla dziejów artystycznej prozy polskiej mają powieści z  icia szlachty i arystokracji, np. „Latarnia czarnoksięska”, „Interesa familijne”, w których przedstawia wielowatkow  panoramę społeczną, kontrastowy obraz dwóch grup społecznych. Język powieści został wzbogacony o elementy mowy codziennej. Sta  się w nich wychowawc  narodowym we wszelkich kierunkach pracy oświatowej, naukowej i społecznej, reformatorem powieści polskiej przez nadanie jej oryginalnych cech, swoiste przetworzenie wzorów obcych, wprowadzenie różnorodności motywów oraz przez podniesienie jej na wysoki nieraz poziom artyzmu. Dziełami swymi wpłyną Kraszewski wydatnie na współczesny mu rozwój polskiej twórczości powieściowej i na jej późniejszy rozkwit, poczynając od Sienkiewicza.³⁵

Twórczości Kraszewskiego sta e przyświecały intencje patriotyczne, przybarwione niechęcią do arystokracji, sympati  do szlachty, której wady ch sto , ale uważał ją za o stoj  świadomości narodowej ze skłonnością do idealizowania ludu. Stworzy  w snymi si lami bibliotekę powieści, która cieszy  się w drugiej połowie XIX w. powodzeniem nie tylko wśród czytelników polskich, ale i większości krajów europejskich. Ponad setk  jego powieści przełożono na języki obce. Przed Sienkiewiczem by  to najczęściej tłumaczony autor polski. J. I. Kraszewski by  „wielkim nauczycielem czytania”, który stworzy  typ powieści masowej, zdolnej do zaspokajania potrzeb szerokich rzesz czytelniczych i wszystkich warstw społecznych Polaków ze wszystkim ziem dawnej Rzeczpospolitej.

Kazimierz Bartoszewicz, wnuk nauczyciela Adama Bartoszewicza, który najbardziej wpłyną na rozwój zainteresowa  literackich małego Józka w Bialej, napisa : „Nie było prawie dziedziny życia umysłowego i społecznego, w której by głosu nie zabra ”.³⁶ J. I. Kraszewski by  dla współczesnych i pozosta  dla potomnych niewytłumaczalnym fenomenem wszechstronności i pracowitości.

Biała Radziwi owska i Podlasie w twórczości J. I. Kraszewskiego odegrały ważną rolę. O „kraju lat dziecinnych” będzie wielokrotnie wspominał i tęskni  do końca życia. Syn Jana, chor cego prużańskiego herbu Jastr biec i Zofii z Ma skich miał czworo rodzeństwa: siostry - Joann  i Ann , braci - Lucjana (malarza i fotografa) oraz Kajetana (który też zaja  si  literatur ). Przyszły pisarz wzrasta  w domu dziadków

Pocztówka ze zb. Sz. Kalinowskiego

³⁴ Sz. Kalinowski, *Józef Ignacy Kraszewski- Tytan pracy*, „Rocznik Międzyrzecki”, t. XLII z 2012, s. 309-318, W. Danek, *Kraszewski Józef Ignacy*, PSB t. XV, s. 221-229.

³⁵ *Książka jubileuszowa dla uczczenia pi cdziesięcioletniej działalności literackiej J. I. Kraszewskiego*, Warszawa 1880, s. 162-215.

³⁶ K. Bartoszewicz K., *Dawna Biała na Podlasiu we wspomnieniach mego dziadka Adama (1792-1878). Przyczynek do dziejów miasta i gimnazjum*, Biała Podlaska 1928.

Błażeja i Anny Malskich w Romanowie, wychowywała go głównie prababka Konstancja Nowomiejska. Po jej śmierci po latach wspominał: „Już ciebie nie ma, droga moja, przybrana matko, na której kolanach nauczyłem się czytać, myśleć i modlić, już ciebie nie ma, Aniele Święty, a Romanów opustoszał”.³⁷

Zarówno na Podlasiu, jak i w Dołhem koło Prużan, gdzie gospodarowali jego rodzice, poznał wiele postaci typowych dla sarmackiej obyczajowości XVIII wieku. Chłonna wyobraźnia dziecka utrwaliła je w pamięci i wzbogaciła materiałami z opowiadań ojca, znakomitego gawędziarza i wuja Wiktora Malskiego. Jako pisarz korzystał wiele z tego skarbcza wspomnień. „Kraj lat dziecinnych” autora „Starej Baśni” leży między Białą a Włodawą, wśród rozległych lasów, podmokłych łąk i torfowisk, moczarów i pustkowi.³⁸

Wiele ciepłych słów poświęcił Kraszewski swoim Romanowskim czasom na kartach wspomnień „Bezsenne noce”, pisanych u schyłku życia, w „Pamiętnikach nieznajomego” oraz w „Obrazach z życia i podróży”. W tych ostatnich tak m. in. pisał: „Na rozległej płaszczynie ciągnącej się ponad Bugiem, na Podlasiu dawnym, jest majątność zwana Romanowem. Piękne to miejsce, o tyle o ile bez biegnącej wody i gór może być kraj jaki pięknym. Zdobią okolice i osadę same lasy starych drzew. Na małym wzgórku wznosi się nowy, murowany dom mieszkalny. W takim to miejscu wychowałem się, zrosłem tak wesoły, tak pieszczony, tak kochany, jak gdyby po wyjściu stamtąd samo mi szczęście na świecie oczekiwać miało. O, wesołym wstępem do życia był mi Romanów!”

Szum Romanowskich drzew wiele lat później wspominał w wierszu:

„Rodzinny kątku! Wiosko urodziwa!
Po latach tylu ciszy w twym objęciu,
Żegnam cię, matko sędziwa,
Błogosław twemu dziecięciu!”

Specyficzna atmosfera romanowskiego dworu miała wpływ na kształtowanie się charakteru, zainteresowań i poglądów Kraszewskiego. Każdego wieczoru przy świecach rozpoczynało się głośne czytanie. W domu było wiele książek, a te, których nie można było kupić, przepisywano (jak np. poezje Mickiewicza). Babcia przygotowywała chłopca do szkoły. Kiedy w wieku 10 lat przyjechał do Białej, pisał nieźle po polsku i francusku, czytał po niemiecku, znał literaturę, historię oraz dobrze rysował.

W Akademii Bialskiej spędził kolejne cztery lata (1822-1826) swego życia i niewątpliwie tu rozbudził w sobie namiętność do tropienia śladów historii. Skończyło się bez troskie dzieciństwo. Zaczął się długi okres trwający aż do ostatnich dni życia, wypełnionego po brzegi tytaniczną pracą. Okres pobytu w bialskiej szkole, dziś noszącej jego imię, dobrze się zapisał we wspomnieniach pisarza: „Ach ! w tej to Białej, przebyłem ja najlepsze z moich lat dziecinnych, w niej się moja dusza otworzyła na świat, tu poczułem raz pierwszy chętkę do pisania i raz pierwszy wziąłem pióro w rękę. Widzicie teraz dlaczego tak kocham Białą i szanuję jej wspomnienie (...) Plebania bialska była o r y g i n a ł e m mojej plebani w Panu Walerym(...). Cały Wielki świat małego miasteczka osnuty już prawda później

³⁷ J. I. Kraszewski, *Pamiętniki*, Wrocław 1972, s. 157.

³⁸ Sz. Kalinowski, *Kraszewskiego związki z Podlasiem*, „Lublin: kultura i społeczeństwo”, 2007 r., nr 2; tenże, *Podlasie w twórczości J. I. Kraszewskiego*, „Rocznik Międzyrzecki”, t. XLII z 2012, s. 319-330.

daleko, w kilka lat, ale na tle wspomnień o Białej”.³⁹

Mały Józio mieszkał u rektora Akademii Józefa Preysa, niedaleko zamku, naprzeciw farnego kościoła. Przyjaźnił się z Olesiem - synem profesora i Janem Glogerem - ojcem Zygmunta, znanego badacza folkloru. Innym razem wspominał: „W Białej prawie jeszcze byłem jakby w domu, jak u babek. Pani Preysowa obchodziła się z nami, jak własnymi dziećmi, do Romanowa jeździło się na święta, małe miasteczko jeszcze woń miało wiejską”. Na strychu szkolnym narodziła się bibliofilska pasja późniejszego znanego kolekcjonera jakim był J. I. Kraszewski. Wygrzebał „Zielnik” Marcina z Urzędowa, pierwszy starodruk, który miał zapoczątkować jedną z wielu pasji pisarza, kolekcjonowanie starych ksiąg, sztychów i dokumentów historycznych. Ciekawe książki podsuwał mu Adam Bartoszewicz, który swym uczniom polecał gromadzić wypisy z różnych autorów. Nauczyciel Akademii Bialskiej był wybitnym pedagogiem, który najbardziej wpłynął na zainteresowania literackie i naukowe swego wychowanka. Uwiecznił potem profesora w utworze „Od kolebki do mogiły”. Historia Bernarda Bojarskiego oparta została na materiale autentycznym. Utwór kojarzy się bowiem z biografią A. Bartoszewicza, nauczyciela matematyki i języka polskiego w Białej Radziwiłłowskiej. W istocie powieść odwołuje się do osobistych wspomnień pisarza.⁴⁰

Frapowały wyobraźnię młodego chłopca ruiny zamku książęcego, często z kolegami zwiedzał opustoszałe komnaty: „Pięknie się jeszcze za moich czasów świecił w Białej zamek, niegdyś obronny, otoczony wałem, na którym rosły stare lipy, naszych przechadzek wieczornych i śpiewów wesołych świadki i słuchacze”. W Białej Radziwiłłowskiej powstały także pierwsze utwory literackie Kraszewskiego. Tłumaczył bajki La Fontaine’a, pisał wierszyki, ułożył balladę 120-wierszową pisaną 11-zgłowskowcem pt. „Klasztor na górze”. Utwór ten został ogłoszony w 1905 roku w „Pamiętniku Literackim”. Redagował także pełną humoru gazetkę szkolną, którą ozdabiał własnymi rysunkami. Szkolne lata pisarza opisał jego ówczesny kolega, Jan Gloger. Wspomnienia „Szkoła bialska i czteroletni w niej pobyt J. I. Kraszewskiego” ukazały się w 1928 r. w serii „Biblioteczki Bialskiej”. Była to edycja regionalnych publikacji z okazji 300 -lecia Akademii Bialskiej i budowy pomnika pisarza.⁴¹

Bialskie wspomnienia Kraszewskiego to jedna z piękniejszych opowieści o kształtowaniu się młodej osobowości, o księgach, zamkach, odgłosach i śladach historii. O mieście, w którym rodzi się romantyk i przyszły literat.⁴² Podpatrzone w latach szkolnych życie bialskiej inteligencji znalazło swe odbicie w powieści „Wielki świat małego miasteczka” (1833). Szczególną uwagę poświęca mieszkańcom ulicy Reformackiej, poczciwym mieszczanom, drobnej szlachcie i rzemieślnikom. Ciekawą osobą z tej ulicy był krawiec pan Mazęga: „(...) na każdej stypie dziad, na każdym weselu swat, wszędzie go pełno”. Ówczesny stan zamczyska Radziwiłłów, znany autorowi z autopsji opisuje następująco: „Wśród zniszczonych, drzewem i krzakami bzu zarosłych wałów, milczące stoją mury; na ścianach liczne porosiewane herby przypominają dawnego właściciela, w pokojach zaś mniej uszkodzonych pan burmistrz składy porobił. W marmurowych kominkach pochowano kartofle, w rogach obfitości, które gipsowi aniołowie w wielkiej sali trzymają, gnieźdzą szczęśliwie

³⁹ J. I. Kraszewski, *Obrazy z życia i podróży*, t.1, Wilno 1842, s. 9.

⁴⁰ Sz. Kalinowski, *Kraj lat dziecińczych...*, op. cit.

⁴¹ J. Gloger, *Szkoła bialska i czteroletni w niej pobyt J.I. Kraszewskiego (1822-1826) : wspomnienie kolegi szkolnego*, Biała Podlaska : Komitet Obchodu 300-lecia Gimnazjum Męskiego, 1928.

⁴² Sz. Kalinowski, *Legenda J. I. Kraszewskiego na Południowym Podlasiu*, „Rocznik Międzyrzeczki”, t. XLII z 2012, s. 289-308.

i spokojnie wróble i jaskółki. W teatrze zsypano zboże i rozstawiono wory z mąką; inne zaś pokoje prawem przedawnienia należą do puszczyków, szczurów i myszy”.⁴³

Białej Księżęcej Kraszewski poświęcił inną znaną powieść „Na bialskim zamku” (pierwodruk 1883, wznowienie 1950), w której opisał życie dworu Hieronima Radziwiłła zwanego Okrutnym. Był ksiązę ambivalentną osobowością, z jednej strony mecenasem sztuki, twórcą teatru w Białej, a z drugiej zapełniał lochy zamkowe setkami więźniów. Do tych lochów zostaje wtrącony Damazy Butrym, bohater wątku romansowego, który naraził się Radziwiłłowi tym, że pokochał dziewczynę, która i księciu się spodobała. „Biała, naówczas jako rezydencja księcia chorążego, świetna była jak nigdy i mogła prawie z Nieświeżem iść o lepsze”. Owocem zainteresowania pisarza rodem Radziwiłłów była wydana w 1875 r. powieść „Ostatnie chwile księcia wojewody”. Utwór ten poświęcony był znanej postaci jakim w XVIII w. był Stanisław Karol nazwany „Panie Kochanku”. Ciężko chory wojewoda wybrał się w 1790 r. w ostatnią drogę z Nieświeża do Białej. Po drodze zatrzymał się u ekonoma w Sławatyczach, o których narrator Glinka opowiadał: „Smutniejszego nic w świecie nie znam nad ten kąt dóbr książęcych; choć to nadbużny, sławny kraj - ale Bogiem a prawdą pustynia, odludzie, tylko lasy a lasy sosnowe, a błoto kępiaste albo piachy”. Rodowi Radziwiłłów poświęcił pisarz dwa utwory dramatyczne: „Panie Kochanku” i „Radziwiłł w gościnie”.

Podlaskie inspiracje można odnaleźć w wielu innych powieściach Kraszewskiego. Kodeń (rezydencja znanego rodu magnackiego Sapiechów) był tematem powieści „Staropolska miłość” (1859). Bohater Podkomorzyc przebywając na dworze ks. Sapieżyny ocenia krytycznie porządki „Kancelaria była liczna, darmozjadów mnóstwo, krzątania ogromna i porządku nigdzie”. Kodeń był także tematem powieści „Zadora” (1880). Bohater Jacek, syn szlachcianki pochodził z Huszczy. Charakteryzując dwór księżny Sapieżyny, autor zwrócił uwagę na jej liczny fraucymer, w którym rej wodziła panna Klara Macierzyńska: „(...) agent księżny, pośrednik wielu frymarków i niejednen powiatowy dygnitarz jej był winien Order św. Stanisława”. W okolicach Sławatycz rozgrywa się akcja wydanej w 1879 r. powieści „Pan na czterech chłopach”, której bohaterem jest biedny szlachcic podlaski. Na kartach tego utworu występuje arystokratyczny dwór Flemmingów, właścicieli Terespola. Kraszewski pisząc tę powieść korzystał z pamiętników Marcina Matuszewicza. Autor opisuje świeżo zbudowane na gruntach Błotkowa miasto Terespol: „Cały niemal nowy był jak z igły, dworki jego, domy, kamieniczki, rezydencje, kościół świeżuteńko, schludnie, z niemiecka się jakoś prezentowały”.

Z Podlasia pochodził bohater tytułowy powieści „Pamiętnik Mrocza” (1870). Jan Mroczek chodził do szkoły w Białej. Brał udział w bitwie pod Wiedniem, za co otrzymał od króla Jana III Sobieskiego starostwo nad Bugiem. Do tych samych czasów odnosi się powieść „Adama Polanowskiego, dworzanina imci Jana III, notatki” (1888). Bohater towarzyszy królowi w podróży na sejm do Grodna. Po drodze zatrzymali się u siostry króla: „W Białej Radziwiłłowie książęce albo raczej królewskie przygotowali przyjęcie (...). Dość powiedzieć, że muzyków i śpiewaków sprowadzono aż z Włoch, a dla króla do zwierzyńca niedźwiedzi nałapano, łosiów, jeleni z puszczy radziwiłłowskich moc ogromną. Od rana do wieczora przy ogromnym zjeździe sproszonych gości karmiono i pojono, zabawiano ze wspaniałością niesłychaną”. Główne postaci z powieści „Historia o Januszu Korczaku i o pięknej Miecznikównie” (1875) pochodzą z Podlasia, m. in. Żyd Łosicki, „razem kupiec

⁴³ J. I. Kraszewski, *Wielki świat małego miasteczka*, Wilno 1832, s. 18.

i właściciel zajazdu, czasu Trybunału robiący wielkie interesa, gdyż miał stosunki z deputatami.(...) Łosicki chlubił się, że on więcej spraw wygrał niż mecenasi najwziętsi”.

Mnóstwo rysów obyczajowych z życia szlachty podlaskiej w czasach panowania Stanisława Augusta Poniatowskiego zawierają powieści: „Bracia rywale” (1877), gdzie mamy ciekawy opis wesela i „Szaławila” (1870), gdzie tematem utworu są kłopoty młodego małżonka, od którego uciekła zaraz po ślubie żona. Ciekawy jest opis krajobrazu podlaskiego w utworze „Dola i niedola” (1864) „Nadbużna okolica podlaska nie jest ani piękna, ani wesoła, ale tęsknie poważna i pokochać się w niej można, byle się tu lat kilka przebyło. Szerokie pasy lasów odgradzają ten kąt od świata; nizina płaska jak morze ciągnie się błotami, borami, wydrami poprzeryzana. Nigdzie oko nie może z niej wybiec daleko, niebo zdaje się tu niżej opuszczać i tulić ten kraj ciszy, wśród którego płacliwie odzywają się głosy ptactwa wodnego i szum nieustanny pacierzy drzew, które szepczą po cichu jakby modlitwę chór zakonny”. W „Przygodach pana Marka Hińczy”(1881) wyeksponował Kraszewski dwa rysy obyczajowe charakterystyczne dla szlachty podlaskiej, przesadną gościnność i pieniactwo.

Przeważająca część opowiadań szlacheckich Kraszewskiego, tematycznie z XVIII wiekiem powiązanych, ma akcję zlokalizowaną właśnie na Podlasiu, a jeśli los prowadzi gdzie indziej ich bohaterów, to albo do królewskiego Drezna i Warszawy: lub do Wilna.⁴⁴ Żaden z naszych powieściopisarzy nie uwzględnił przeszłości i znaczenia Podlasia w takiej mierze jak to uczynił Józef Ignacy Kraszewski. Wykorzystując zasoby podlasko-kresowej polszczyzny, uzyskiwał znakomite efekty codzienności i potoczności stylu. Następców swoich: B. Prusa, H. Sienkiewicza, E. Orzeszkową postawił przed koniecznością korzystania ze swego dorobku, a przez to dopomógł im do przewyższenia wypracowanych własnym trudem wzorów.

Mało jest znana inna zasługa pisarza, otóż Kraszewski był serdecznie zaprzyjaźniony z malarzem krakowskim Walerym Eljaszem Radzikowskim i z jego inspiracji powstał obraz „Męczeństwo unitów w Pratulinie”. Było to pierwsze ikonograficzne przedstawienie martyrologii unitów na Podlasiu.

Podlasie okazało na miarę swych możliwości swoją wdzięczność. W Romanowie Muzeum Biograficzne od 1962 r. przechowuje cenne pamiątki i propaguje twórczość pisarza już przez pół wieku. W Białej Podlaskiej szkoła, do której kiedyś uczęszczał pisarz od 1916 r. nosi jego imię. Kraszewski jest patronem także Gimnazjum w Sławatyczach i w Sosnowce oraz Szkoły Podstawowej w Wisznicach. Obok dawniej Akademii Białskiej stoi od 1928 roku jeden z czterech w kraju pomników autora 386 utworów literackich. W Białej i Romanowie postawiono „Ławeczki z pisarzem”. Jan Kryński, rzeźbiarz pochodzący z naszego regionu był autorem pomnika Kraszewskiego w kościele św. Krzyża w Warszawie. Żywym pomnikiem pamięci jest organizowany przez Klub Literacki „Maksyma”, Klub Kultury „Piaśt” w Białej Podlaskiej i Muzeum w Romanowie już od ponad 25 lat Ogólnopolski Konkurs Literacki im. J. I. Kraszewskiego. Dowodem pamięci o zasłużonej dla Podlasia i kraju rodziny jest uporządkowany grobowiec Kraszewskich na starym cmentarzu w Wisznicach oraz bogaty program obchodów 200-lecia urodzin pisarza w Białej Podlaskiej oraz w białskim powiecie.

„Kraj lat dziecinnych” przywoływał pisarz wielokrotnie: „Lata te w Białej przeżyte przeleciały, mignęły jak błyskawica, ale ileż one wrażeń, wspomnień zostawiły po sobie!

⁴⁴ W. Danek, *Powieści historyczne J. I. Kraszewskiego*, Warszawa 1966, s. 39-41, por. S. Burkat, *Kraszewski*, Warszawa 1988, passim.

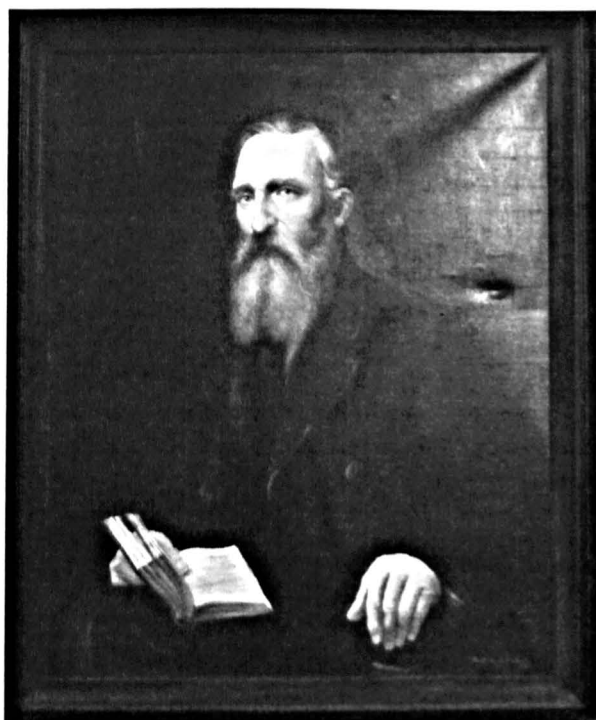
Tu pierwsze bajki wierszem tłumaczyłem z Lafontaine'a i w paradnie oprawnym sekster-nie, ku wiekuiestej zachowałem je pamięci. Nie mogę zaręczyć, czym też nie pisał poematu czterech pór roku, których raptularza już tylko fizjonomia mi się przypomina. To pewna, że umysł się poruszał i przyszły ów zawód, ku któremu popychała mnie jakaś fatalność, wabił już ku sobie." W liście do ojca marzył: „Byłbym najszcześniejszym, gdyby to miejsce, mojego dzieciństwa świadek, tyle mi ukochane, tyle pamiętne, mogło kiedykolwiek przy-tulić mnie na starość".⁴⁵

Dwóchsetna rocznica śmierci pisarza w 2012 r. łączyła się z jubileuszem 90 lat działalności Koła Białczan, w którego działalności J. I. Kraszewski zawsze zajmował ważne miejsce.⁴⁶

⁴⁵ J. I. Kraszewski, *Pamiętniki*, oprac. W. Danek, Wrocław 1972, s. 230

⁴⁶ Sz. Kalinowski, *Józef Ignacy Kraszewski w działalności Koła Białczan (1922-2012)*, „Gościniec Białski”, nr 10 i 11 z 2012.

Rozdział II

WPISANI W HISTORIĘ BIALSKICH SZKÓŁ I MIASTA

*Myślę, że aby stać się wielkim w jakiegokolwiek dziedzinie,
należy pozostać sobą.*

[Stendhal]

1. WYBITNI ABSOLWENCI, UCZNIOWIE I PEDAGODZY

Szkoły w Białej Radziwiłłowskiej dzięki opiece Akademii Krakowskiej reprezentowały wysoki poziom nauczania. Praca znakomitych nauczycieli przyniosła obfity plon w postaci absolwentów, którzy wnieśli duży wkład w polską kulturę. Rozsławiali oni miasto i nasz region, świadczyli też, często poza granicami kraju, o wkładzie miejscowego środowiska pedagogicznego w kulturę duchową i materialną Podlasia. Spośród wielu wybitnych uczniów i absolwentów wybrano 50 postaci, często do tej pory nie kojarzonych z pobytem w grodzie nad Krzną.

ULUBIONY NAUCZYCIEL J. I. KRASZEWSKIEGO

J. Bartoszewicz

Adam Mateusz Bartoszewicz, urodził się 8 X 1794 r. w majątku Swirny, którego ojciec, rotmistrz wilkomirski, był współwłaścicielem, s. Jana i Anny z Kuszelewskich. Uczył się w szkole OO. Bernardynów w Traskunach. W 1812 r. porzucił studia na Uniwersytecie Wileńskim, aby wstąpić w szeregi wojsk litewskich. Po odwołaniu Napoleona przez pewien czas ukrywał się i ostatecznie w 1815 r. ukończył studia. W 1816 r. złożył egzamin nauczycielski w Towarzystwie do Ksiąg Elementarnych.

Bartoszewicz został mianowany nauczycielem w Białej Podlaskiej przez Komisję Rządową Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego w 1817 r. i „niósł kaganek oświaty” w grodzie nad Krzną do 1833 r. Profesorem został mianowany w 1827 r. W Białej spędził najpiękniejsze lata swego życia. W 1820 r. ożenił się z Amelią Sengteller, miał pięcioro dzieci, z których najstarszy syn Julian był znanym historykiem. Liczna rodzina była powodem stałych kłopotów finansowych.

Profesor był najbardziej ulubionym przez uczniów pedagogiem. Jego wychowankami byli m.in. J.I. Kraszewski, J. Gloger, bp. P. Rzewuski, ks. J. Szczygielski czy późniejszy sędzia J. Wiczorkowski. Uczył matematyki w trzech niższych klasach oraz języka polskiego z dodaniem krótkich wiadomości z dziejów literatury, ale także geografii, łaciny i języ-

ka rosyjskiego. Od maja do lipca starsi uczniowie podczas rekreacji chodzili z Bartoszewiczem na praktykę geometryczną zdejmować pomiary i plany; niesiono wtedy ze sobą stolik, busolę, łańcuch, a oprócz tego każdy miał chorągiewkę. Czwartoklasiści uczyli się obliczać powierzchnie i musieli robić mapki. Była to nauka połączona z zabawą.

Pedagog umiał rozbudzić gorące zamiłowanie do piśmiennictwa ojczyźnego i zachęcał do gromadzenia wypisów z lepszych pisarzy, jak to sam miał zwyczaj robić. **W rozbudzaniu zainteresowań J. I. Kraszewskiego, profesor A. Bartoszewicz odegrał ważną rolę, pożyczając młodemu uczniowi pożyczając książki ze swojej własnej biblioteki.** Z jego rękopiśmiennych wypisów zapoznał się przyszły pisarz z twórczością Krasickiego, Naruszewicza, Niemcewicz i Brodzińskiego.

Autor „Starej Baśni” wiele lat potem wspominał: „Profesor Bartoszewicz miał ogromne księgi wypisów poezji i prozy, które uczniom pożyczał. Poważny, majestatyczny niemal, ale dziwnie łagodny i dobry, z uśmiechem ojcowskim na ustach, pierwszy mój nauczyciel literatury, gdy go w kilkadziesiąt lat później spotkał w Warszawie, tak się nic nie odmienił, żem na widok jego osłupiał.”⁴⁷ W odpowiedzi na list profesora z 1841 r. Kraszewski odpisał: „Prawdą a Bogiem, ze wszystkich profesorów białskich, dwóch tylko głębiej w sercu zachowałem, W.W. Pana Dobrodzieja, bom go kochał, i śp. Zengtellera, bom się go lękał, jak wszyscy. (...) Przyjm Szanowny Profesorze, czule podziękowanie dziś jeszcze, w lat kilkanaście, za wszystko, coś dla nas i dla mnie w szczególności uczynił.”⁴⁸

Profesor poparł apel władz powstańczych w 1830 r. o wstępowanie młodzieży do oddziałów. Po upadku powstania władze rosyjskie przeprowadziły śledztwo przeciwko prof. A. Bartoszewiczowi i ostatecznie 30 VI 1832 r. przywrócono mu prawo wykonywania zawodu, ale musiał opuścić Białą i został inspektorem szkoły obwodowej w Warszawie. Dzięki jego pracy, szkoła obwodowa i podległe jej placówki, zyskały opinię najlepiej prowadzonych. Przy dużej kulturze umysłowej i wszechstronnych zdolnościach, miał wysokie mniemanie o sobie, co powodowało wiele nieporozumień z przełożonymi i podwładnymi. Ostra, choć słuszna krytyka nauczyciela języka rosyjskiego, w połączeniu z ujemną opinią władz rosyjskich o jego poparciu powstania listopadowego, były wygodnym pretekstem do przedwczesnego zwolnienia A. Bartoszewicza ze służby. W 1850 r. został zmuszony do przejścia na wcześniejszą emeryturę.

W okresie pracy w Białej pasją profesora było zbieranie przysłów. Opracował w dwu tomach przysłówia G. Knapskiego i zebrał dwa foliały „Przysłów, zadań i maksym”. Część z nich publikował na łamach różnych czasopismach, m.in. w „Tygodniku Ilustrowanym”. W sprawozdaniu z 1822 r. Szkoły Białskiej opublikował „Rzecz o matematyce”. Był współpracownikiem redakcji „Encyklopedii Orgelbranda”, do której napisał kilkanaście biografii. Z Białą Radziwiłłowską związany był pod koniec XVIII w. bazylianin ks. Tymoteusz Szczurowski. Autorowi „Misji Białskich” poświęcił profesor Bartoszewicz artykuł w „Pamiętniku Religijno-Moralnym” (1857). W rękopisach pozostawił oryginalne prace: „Geometrię praktyczną” i „Arytmetykę, Algebrę i Trygonometrię” oraz „Spis sławnych Polek” i „Poczet matematyków polskich”.

Cenne informacje o mieście i szkole opracował wnuk profesora - Kazimierz Bartoszewicz w publikacji, która się ukazała w ramach Biblioteczki Białskiej: „Dawna Biała na Podlasiu we wspomnieniach mego dziadka Adama (1792-1878). Przyczynek do dziejów miasta i gimnazjum”. Wspomnienia ukazały się staraniem Komitetu Obchodu 300-lecia Gimnazjum Męskiego w Białej Podlaskiej w 1928 roku. Dochód ze sprzedaży publikacji

⁴⁷ K. Bartoszewicz, *Dawna Biała...*, s. 30-31.

⁴⁸ Ibidem.

zasilił fundusz budowy pomnika J. I. Kraszewskiego w Białej.

Na zakończenie wspomnień profesora Adama Bartoszewicza, który zmarł 1 1878 r., wnuczek Kazimierz napisał o Białej: „Po dawnych jej czasach pozostały oprócz świątyń, tylko szczątki zamku Radziwiłłowskiego. Żywa jej tradycja przechowała się szczególnie w murach dzisiejszego gimnazjum męskiego nie tylko dlatego, że jest ono dalszym ciągiem, spadkobiercą duchowym dawnej Akademii Bialskiej, ale i dlatego, że mieści się w dawnych murach Akademii. Obchód trzechsetlecia założenia tej uczelni nawiąże jeszcze silniejszą nić tradycji i jak pieśń gminna stanie się arką przymierza między dawnymi z nowymi laty”.⁴⁹

Literatura:

- Bartoszewicz K., *Dawna Biała na Podlasiu we wspomnieniach mego dziadka Adama (1792-1878). Przyczynek do dziejów miasta i gimnazjum*, Biała Podlaska : nakł. Komitetu Obchodu 300-lecia Gimnazjum Męskiego w Białej Podlaskiej, 1928.
- Flisiński J., *Szkoły bialskie w XVII-XX wieku. Monografia I Liceum Ogólnokształcącego im. J. I. Kraszewskiego*, Biała Podlaska 1998.
- Gloger J., *Szkoła bialska i czteroletni w niej pobyt J.I. Kraszewskiego (1822-1826). Wspomnienie kolegi szkolnego*, Biała Podlaska : Komitet Obchodu 300-lecia Gimnazjum Męskiego, 1928.
- Kalinowski S., *Ulubiony nauczyciel J. I. Kraszewskiego*, „Słowo Podlasia”, nr 37 z 2012.
- Zielińska-Klimkiewicz Z., *Księgozbiór Bartoszewiczów- przeszłość i teraźniejszość*, „Acta Universitatis Lodziensis. Folia Librorum”, z. 8 z 1998, s. 63-98.

WYBITNY HISTORYK XIX STULECIA

Julian Bartoszewicz urodził się 17 I 1821 r. w Białej Podlaskiej, wówczas Radziwiłłowskiej jako syn Adama Bartoszewicza, profesora matematyki i literatury polskiej Akademii Bialskiej. Znany historyk i badacz literatury, bibliotekarz, pedagog, varsavianista, współredaktor Encyklopedii Powszechnej Orgelbranda, członek towarzystw naukowych w Krakowie i Poznaniu, kustosz biblioteki Szkoły Głównej. Zajmował się badaniami dziejów Polski w XVIII wieku.

Początkowo **nauki pobierał w Białej Podlaskiej**, potem Łukowie, a maturę złożył w Warszawie w 1838 r. W 1839 będąc stypendystą Królestwa Polskiego rozpoczął studia na wydziale historyczno-filologicznym uniwersytetu petersburskiego. Po jego ukończeniu wyjechał na studia z zakresu literatury powszechnej do Petersburga, gdzie otworzył bibliotekę i czytelnię studencką. Wtedy też, korzystając z księgozbiorów zagrabionych przez Rosjan w Warszawie, zebrał bogate materiały dotyczący historii Polski.

W latach 1842-1847 był nauczycielem w gimnazjum warszawskim, mieszczącym się w Pałacu Kazimierzowskim. W 1847 został przeniesiony na dwa lata do Końskich, gdzie pracował w szkole powiatowej. Przyczyną przeniesienia na prowincję był artykuł wydrukowany w „Bibliotece Warszawskiej” o Helenie Iwanownie, córce Iwana III i żonie Aleksandra Jagiellończyka. Cenzura uznała artykuł za niezgodny w swej wymowie z rosyjską racją stanu, cały nakład „Biblioteki Warszawskiej” został skonfiskowany i zniszczony. W latach 1849-1863 Bartoszewicz był nauczycielem w szkole powiatowej na Lesznie w Warszawie; uczył łaciny, a od 1859 r. języka polskiego.

⁴⁹ Ibidem, s. 38.

Traktując działalność pedagogiczną jako źródło utrzymania, wszystkie swoje zainteresowania skupił na historii Polski, zwłaszcza badając XVIII wiek, publikując m.in. dzieło „Znakomici mężowie polscy w wieku XVIII. Wizerunki historyczne” (Petersburg 1856). W okresie 1863-68 był kustoszem Biblioteki Głównej. W 1863 r. współpracował z nielegalnym pismem „Dzwon Duchowny”. W latach 1863-1866 wykładał historię Polski w II Gimnazjum Męskim w Warszawie. 1 I 1868 r. został zwolniony ze służby rządowej i przeszedł na emeryturę. Był członkiem Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, Towarzystwa Naukowego w Krakowie (1858) i Towarzystwa Geograficznego w Petersburgu (1853) oraz Komisji Archeologicznej (1857) w Wilnie i jednym z opiekunów Muzeum im. Świdzińskich (1855).

Publikował artykuły m.in. w „Przeglądzie Naukowym”, „Tygodniku Ilustrowanym”, „Niezabudce”, „Księżde Świata”. Był redaktorem „Dziennika Warszawskiego” oraz „Kroniki Wiadomości Krajowych i Zagranicznych”. **Do współpracy namówił „młodszego kolegę” z bialskiej szkoły- J. I. Kraszewskiego. O mieście swojej młodości nie zapomniał pisząc książkę pt. „Zamek Bialski (dzieje miasteczka, obrazy z życia magnatów, Akademia Bialska)”, publikacja miała dwa wydania: we Lwowie w 1881 r. oraz w Warszawie w serii „Biblioteka Dzieł Wyborowych” w 1914 r. Z naszym regionem związane były też książki pt. „Wiadomość o ks. Adamie Naruszewiczu i pismach tegoż” oraz „Anna z Sapiehów Jabłonowska”, a także biografie J. F. Sapiehy z Kodnia i Hieronima Floriana Radziwiłła - właściciela Hrabstwa Bialskiego w XVIII w. Był redaktorem pracy pt. „Szkiełko dziejów kościoła ruskiego w Polsce”. Uzupełnił i przypisami objaśnił pracę ks. Pawła Szymańskiego (pochowany w Dobrztyczach) o dziejach kościoła unickiego.**

Pracę naukową ułatwiała mu znajomość rosyjskiego, francuskiego, niemieckiego, włoskiego i łaciny. W Encyklopedii Orgelbranda, w której był redaktorem działu historii Polski, opublikował 1291 artykułów, głównie o charakterze biograficznym. Początkowo zajmował się badaniami polskiego średniowiecza, później skupił swoją uwagę na XVIII wieku. Duża część jego pracy naukowej jest poświęcona badaniom biograficznym.

Prace J. Bartoszewicza, który podzielał poglądy J. Lelewela na dzieje Polski, wywarły duży wpływ na świadomość narodową społeczeństwa, m.in. służąc za tworzywo literackie H. Sienkiewiczowi. Autor „Trylogii” był uczniem Bartoszewicza w gimnazjum warszawskim, którego mile wspominał jako „zacnego, niezapomnianego”, wskazując jednocześnie na walory poznawcze i patriotyczne dzieł swego nauczyciela.

Część dorobku naukowego J. Bartoszewicza została wydana przez jego syna Kazimierza, jako „Pisma Zbiorowe” w 12 tomach (1877-82), który był także edytorem dwutomowej „Historii literatury polskiej”(1877). **Kazimierz Bartoszewicz był autorem książek związanych z Podlasiem pt. „Radziwiłłowie. Początek i dzieje rodu. Typy i charaktery. Rycerze, zdrajcy, pobożni, filantropi, dziwacy. Obrazy z życia domowego. Kobiety Radziwiłłowskie. Upadek Nieświeża i jego odrodzenie”, oraz „Dawna Biała na Podlasiu we wspomnieniach mego dziadka Adama (1792-1878). Przyczynek do dziejów miasta i gimnazjum”, (Biała Podlaska 1928), a także publikacji o byłym uczniu szkoły bialskiej pt. „Ks. Paweł Rzewuski, biskup-sufragan warszawski” (1891). Przed śmiercią w 1928 r. ofiarował Łodzi rodzinne zbiory, które były podwaliną Muzeum Miejskiego Historii i Sztuki im. J. i K. Bartoszewiczów.**

J. Bartoszewicz uważał, że zadaniem historyka jest zbieranie faktów historycznych. Przez całe życie tworzył żmudnie prywatny zbiór wypisów źródłowych w oparciu o zebrane dokumenty powstało ponad 1500 prac. Część artykułów podpisywał rodzinnym przydomkiem - Lemnicki. Liczne prace historyczne oparte na szczegółowych wypisach ze

źródeł, które nieustannie gromadził, przeważnie biograficzne, m. in. „Arcybiskupi gnieźnieńscy” (z. 1-22 1853-65), „Hetmani polni koronni i Wielkiego Księstwa Litewskiego” (1860-1865), odznaczają się walorami popularyzacyjnymi i literackimi, brak im natomiast szerszej myśli historycznej, wybiegającej poza czysty biografizm, autor pojmował bowiem historię narodu jako sumę dziejów jednostek. Przeznaczonej dla młodzieży „Historii literatury polskiej”, pionierskiej w ukazaniu rozwoju piśmiennictwa na tle historii politycznej, zarzuciła krytyka ferowane bez uzasadnienia sądy o ludziach i dziełach, zbyt wąską zakresowo koncepcję literatury, nieumiejętność wnioskowania i wiązania faktów, przecenianie kulturotwórczej roli Kościoła, szczególnie jezuitów. Z wcześniejszych publikacji dużą wartość do dziś posiada praca pt. „Kościoły warszawskie rzymskokatolickie opisane pod względem historycznym” (1855).

Bartoszewicz był jednym z głównych uczestników głośniejszej dyskusji w prasie warszawskiej 1853-55 w sprawie powieści historycznych, odżegnywał się od walterskotyzmu, minimalizując miejsce i rolę fikcji literackiej, ograniczając uprawnienia powieściopisarza do kreślenia potwierdzonych źródłowo obrazów „życia domowego” i domagając się apologetycznego stosunku do przeszłości. Wiele publikacji zachowało do dziś pewną wartość historyczną z uwagi na niedostępną już podstawę źródłową. Należy pamiętać, że liczne jego publikacje spotkały się z ingerencją carskiej cenzury. Prace J. Bartoszewicza, jak prace Joachima Lelewela, którego był godnym następcą, pozostaną niewyczerpaną skarbnicą dla następnych pokoleń.

Zmarł 5 XI 1870 r. w Warszawie i spoczywa na Cmentarzu Powązkowskim. W pogrzebie uczestniczyło ok. 20 tys. ludzi (!-SK). Upamiętniony tablicą epitafijną w Kościele Wizytek przy ul. Krakowskie Przedmieście 34. Ma ulicę w Białej Podlaskiej i w Warszawie, a Zbiorcza Szkoła Gminna w Żarnowie nosi imię Juliana Bartoszewicza.

Literatura:

- Kalinowski S., *Wybitny historyk XIX stulecia: Sławni białczanie*, „Słowo Podlasia”, 2012, nr 23.
 Maternicki J., *Warszawskie środowisko historyczne 1832-1869*, Warszawa 1970, s. 69-88.
 Morczewski A., *Bartoszewicz Julian*, Polski Słownik Biograficzny [dalej PSB], t. I, s. 325-26.
 Wójcicki K. J., *Bartoszewicz*, „Biblioteka Warszawska”, 1871, I.
 Wrzosek S., *Julian Bartoszewicz. Człowiek, dzieło, znaczenie*, [w:] *Intelektualiści rodem z Podlasia*, red. J. Sekuła, Siedlce 1997, s. 123-138.
 Tenże, *Juliana Bartoszewicza dzieło niemożliwe: „przeliczyć do końca”*, „Podlaski Kwartalnik Kulturalny” [dalej PKK], nr 4 z 1998.

ZNAWCA SZTUKI CHRZEŚCIJAŃSKIEJ

Antoni Brykczyński (ps. Gwiazdźcic), urodził się dnia 24 V 1843 r. we wsi Ossie, powiat Opoczno, dziedzicznej własności rodziców Stanisława i Wandy z hrabiów Zamoy-skich. Uczestnik wraz z braćmi, powstania styczniowego („Wspomnienia żuława z 1863 r.”, wydane w 1916 r.)

Kształcił się w Białej Podlaskiej i w gimnazjum realnym w Warszawie, które ukończył w 1860 r. W 1861 r. wstąpił do seminarium w Kielcach, a po trzech latach został wysłany do Akademii Duchownej w Warszawie. Po zniesieniu Akademii Warszawskiej w r. 1867, jako wzorowego ucznia wysłano go do Petersburga na dokończenie studiów, skąd wkrótce

powrócił ze stopniem kandydata teologii. Od roku 1868 przez lat dwanaście był profesorem seminarium w Płocku, gdzie wykładał język i literaturę polską, naukę wymowy, historię powszechną i kościelną, wreszcie teologię dogmatyczną. Po 1880 roku był proboszczem w Pałukach i od 1882 r. w Goworowie.

Ks. Brykczyński wydał cały szereg broszur czysto religijnej treści. Był współpracownikiem kilku pism: „Słowa”, „Biesiady Literackiej” i „Kroniki Rodzinnej”. Jednocześnie publikował w „Przeglądzie Katolickim” i w „Korespondencji Płockim”, oraz wydawał oddzielnie broszurki, z przesłaniem moralnym dla ludu: „Legendy, czyli pobożne podania”, „Praktyczna nauka rachunku sumienia”, „O wzajemnych obowiązkach panów i sług”.

W chwilach wolnych od zajęć pasterskich zajmował się ks. Brykczyński poszukiwaniami w dziedzinie archeologii, z których sprawozdania przysyłał Akademii Umiejętności w Krakowie. Z czasem został członkiem Komisji Archeologicznej tejże Akademii. Był też członkiem Komisji Sztuki, ponieważ z pasją zajmował się artystyczną stroną świątyń. Już podczas pobytu w seminarium studiował ten przedmiot, zwrócił uwagę na niedostateczne uwzględnianie estetyki w naszej sztuce kościelnej i na brak odpowiedniego w tym duchu podręcznika dla kapłanów.

Z tą myślą wydał: „Dom Boży, to jest praktyczne wskazówki budowania, naprawiania i utrzymywania kościołów” (1888, z rysunkami W. Gersona), „Ołtarz chrześcijański, studium archeologiczno-liturgiczne”, „O naczyniach i sprzętach eucharystycznych”, „Kilka słów o polichromii kościołów” oraz „Praktyczny podręcznik ikonografii chrześcijańskiej”, pierwsza tego typu publikacja w języku polskim. Drukował swoje prace zagranicą: „O ołtarzu Wita Stwosza w Krakowie” oraz „O drzwiach katedry gnieźnieńskiej” w czasopiśmie francuskim „L'Art Chretien”.

Odbывał ks. Brykczyński liczne podróże po Belgii, Francji, Austrii i Włoszech, w których zbierał materiały dotyczące sztuki kościelnej. Owocem podróży do Włoch, była uniikatowa publikacja: „Listy z Włoch – o sztuce kościelnej” (1899).

Zmarł 7 I 1913 r. w Gaworowie koło Ostrołęki.

Literatura:

Brykczyńska M., *Brykczyński Antoni*, PSB, t. III, s. 27-28.

Kalinowski S., *Znawca sztuki chrześcijańskiej: Sławni białczanie*, cz. 13, „Słowo Podlasia”, nr 41 z 2012.

Wójcik M., *Brykczyński Antoni [w:] Encyklopedia Katolicka*, Lublin 1985, t. II, s. 1119.

LEGENDARNY KAPELAN

Stanisław Brzóska urodził się 30 XII 1834 r. w Dokudowie koło Białej Podlaskiej. Był synem szlachcica Marcelego Brzóska i Karoliny z Enskajtów. Pochodził z podlaskiej gałęzi starej mazowieckiej rodziny szlacheckiej pochodzącej z ziemi różańskiej, pieczętującej się herbem Nowina.

Po ukończeniu szkół w Białej Podlaskiej w 17 roku życia wystąpił na Uniwersytet Kijowski, który po trzech latach opuścił i wstąpił do Seminarium w Janowie Podlaskim. Odezwowało się w nim powołanie kapłańskie. Jak pisał historyk Tadeusz Krawczak, zamiast „lekarzem ciała” postanowił zostać „lekarzem dusz”. Po otrzymaniu święceń kapłańskich 25 lip-

ca 1858 roku mianowany został wikariuszem w Sokołowie Podlaskim. Pełnił swe obowiąz-

zki kapłańskie przez okres trzech lat. Potem został przeniesiony do Łukowa. Wierni cenili go jako kaznodzieję. 27 XI 1861 r. został aresztowany przez władze rosyjskie za głoszenie kazania patriotycznego. Sąd wojenny skazał go na rok twierdzy w Zamościu. Ks. Brzóska został wypuszczony z twierdzy w Zamościu po trzech miesiącach uwięzienia. W trakcie uwięzienia skazanemu najbardziej dokuczały beczynność oraz przymusowe towarzystwo oficerów, zmuszających więźnia do picia alkoholu i palenia tytoniu.

W chwili wybuchu powstania styczniowego ks. Brzóska pełnił rolę naczelnika powiatu łukowskiego i 23 I 1863 r. z grupą włościan zaatakował garnizon łukowski. Po ataku powstańców na Łuków ks. Brzóska udał się do zgrupowania pułkownika Walentego Lewandowskiego, będącego wojskowym naczelnikiem województwa. Wyjeżdżając z Łukowa podjął decyzję o kontynuowaniu posługi duszpasterskiej w charakterze powstańczego kapelana.

7 II 1863 r. uczestniczył w przegranej bitwie pod Siemiatyczami jako żołnierz walczący zbrojnie oraz kapłan niosący słowa pociechy rannym i umierającym. Z oddziałem płk W. Lewandowskiego uczestniczył w potyczkach pod Woskrzenicami (17 II), w nocnym ataku na wroga pod Sosnowicą (4 III) odniósł ranę, Gręzówką i Staninem (14 III), oraz Różą (24 III). W toku walk powstańczych wśród rannych znalazł się ks. Brzóska, który otrzymał postrzał w prawą nogę. 22 VII 1863 r. ks. Brzóska otrzymał w Zwoli od Wydziału Wojny Rządu Narodowego nominację na generalnego kapelana wojsk powstańczych województwa podlaskiego (używał pseudonimu „Generał Brzeziński”). Z oddziałem płk Karola Krysińskiego ks. Brzóska brał udział w walkach m.in. pod Sławatyczami (11 VII), Sosnowicą (19 VIII), Fajslawicami (24 VIII) i Włodawą (15 X). Krótko po klęsce fajslawickiej ks. Brzóska zapadł na tyfus i znalazł się w szpitalu, najpierw w Różance nad Bugiem, a potem w Łukowie.

Wiosną 1864 r. zorganizował około czterdziestoosobowy oddział konny, rozbity dopiero w końcu grudnia tego roku. Duchowny ukrywał się w błotnistych lasach jackich przez szereg miesięcy. Partię podzielił na cztery oddziały pojawiające się w różnych miejscach, co dezorientowało Rosjan. 27 V 1864 r. upływał ostateczny termin ujawniania się władzom z nadzieją na uniknięcie represji. We XI 1864 r. „ostatni powstaniec”, nazywany też „najwytrwalszym partyzantem Podlasia”, miał pod swym dowództwem oddział liczący około 40 ludzi. Dowódca liczył na odrodzenie powstania i interwencję z zachodu. Wokół postaci „ostatniego powstańca” narastała legenda. Według władz rosyjskich był uważany przez „prosty lud” za świętego. Zimą 1864 r. kapelan i dowódca zebrał pod swoim dowództwem kilkadziesiąt osobowy oddział konny. Zewsząd osaczony oddział topniał. Brzóska był ostatnim powstańcem, który utrzymał się w Królestwie aż do późnej wiosny 1865 r.

W roku 1865 ukrywał się wraz ze swym adiutantem Franciszkiem Wilczyńskim we wsi Krasnodęby-Sypytki pod Sokołowem, w domu sołtysa Ksawerego Bielińskiego. W IV 1865 r. Kurierka A. Konarzewska ujęta przez Rosjan ujawniła pod naciskiem tortur informację o miejscu ukrywania się Brzóskego i Wilczyńskiego. 29 kwietnia obydwu pojmano w Sypytkach i odstawiono do Sokołowa. Na wieść o przywiezieniu „ostatniego powstańca” mieszkańcy miasta urządzili pod więzieniem manifestację, za co ukarano ich kontrybucją. Wiadomość o aresztowaniu „generała Brzezińskiego” dotarła do Siedlec. Mieszkańcy stali przy trakcie sokołowskim wypatrując konwoju. W tym samym czasie Brzóskego i Wilczyńskiego transportowano do Warszawy. 19 V zapadł wyrok, skazujący księdza Brzóskego na pozbawienie praw stanu duchownego i śmierć przez powieszenie, a Wilczyńskiego na powieszenie.

Wyrok zaakceptował namiestnik Królestwa Polskiego gen. Fiodor von Berg. Egzekucję na ks. Brzósce i Wilczyńskim wykonano na rynku w Sokołowie Podlaskim w obecności

10-tysięcznego tłumu 23 V 1865 r. Ks. Brzóska dał spowiednikowi na pamiętkę zegarek i zawołał do ludzi: „Żegnajcie bracia i siostry i wy małe dziatki. Ginę za naszą ukochaną Polskę, która przez naszą krew i śmierć...”. Dalsze słowa zostały zagłuszone przez warczące bębny. Gdy dokonywano stracenia, ludzie płakali. Wg Barbary Wachowicz, ostatnie słowa ks. Brzóska skierowane do Wilczyńskiego brzmiały: „Wolno nam umrzeć. Gdy ona (Polska) rąk potrzebować będzie, znajdą się młodsze, tęższe, gotowe do broni”.⁵⁰

Aby uniemożliwić patriotyczne manifestacje, ciało pogrzebano w tajemnicy w forcie twierdzy w Brześciu. Ze szlachetnym uporem podejmował nierówną walkę z zaborcą, stając się już wówczas wymownym symbolem walki i męczeństwa polskiego narodu.

O legendarnym kapelanie pamiętają Podlasiacy, o czym świadczą liczne pomniki. Ma ulicę i tablicę od 1963 r. wspólnie z R. Rogińskim na gmachu Liceum Ogólnokształcącego im. J. I. Kraszewskiego w Białej Podlaskiej. 23 V 2008 r. Prezydent Polski Lech Kaczyński podpisał postanowienie o przyznaniu kapelanowi pośmiertnie Orderu Orła Białego. Uroczystość z udziałem ks. bpa Antoniego Dydycza odbyła się w Sokołowie Podlaskim.

Z historycznych postaci Podlasia ks. Stanisław Brzóska budzi najbardziej emocjonalne i pozytywne odczucia. Powodem jest jego bohaterskie i tragiczne oddanie sprawie narodowej. Życie swoje świadomie złożył na ołtarzu Ojczyzny. Legenda niezłomnego kapelana do dziś blasków nie traciła. B. Wachowicz w „Ogrodzie młodości”, m.in. napisała: „Żywa legenda Podlasia - ostatni rycerz powstania styczniowego, kapłan i generał wojsk powstańczych, ksiądz Stanisław Brzóska. Był w moim domu czczony na równi z Trauguttem”. „Na Bóg żywy, Bracia, nie zasypiajmy sprawy!” – słowa ks. Brzóska były wezwaniem dla kolejnych pokoleń po upadku I RP do pracy nad odrodzeniem Ojczyzny. Znalazł heroicznych naśladowców wśród kapłanów - ks. Ignacego Skorupkę, bohatera wojny 1920 r., czy bł. ks. Jerzego Popiełuszkę, symbol zwycięskiej „Solidarności” w walce o wolność i niepodległość Polski.

Literatura:

Kalinowski S., *Powstanie styczniowe na Podlasiu*, Biała Podl. 2013, s. 48-50.

Tenże, *Ks. Brzóska, kapelan i żołnierz*, [w:] *Kalendarz Podlaski 2003*, Międzyrzec Podl. 2002.

Krawczak T., *Ksiądz generał Stanisław Brzóska*, Pruszków 1995.

Niebski N., „Na Bóg żywy, Bracia, nie zasypiajmy sprawy!” : rzecz o ks. Stanisławie Brzósce (1834 - 1865), Lublin 1995.

UCZESTNIK POWSTANIA LISTOPADOWEGO I STYCZNIOWEGO

Karol Chelmiński herbu Nałęcz, późniejszy uczestnik powstań narodowych i zesłaniec, urodził się w 1813 r. w Chotyłowie koło Białej Podlaskiej jako syn Józefa i Marianny z Abramowiczów.

Nauki pobierał w bialskiej szkole obwodowej, potem w szkole wojewódzkiej w Lublinie. Przerwał naukę w czasie powstania listopadowego, by zaciągnąć się jako ochotnik w szeregi powstańcze razem ze szkolnymi kolegami do pułku tzw. „Dzieci Lubelskie”. Po upadku powstania uniknął represji i pracował jako administrator dóbr ziemskich, w latach

⁵⁰ B. Wachowicz, *Ogród młodości*, Warszawa 1990, s. 424.

60. XIX wieku na Podlasiu we włościach hrabiny Aleksandry Augustowej Potockiej w Międzyrzeczu Podlaskim i Doldze.

Po wybuchu powstania styczniowego ponownie wziął udział w walkach. W domu pozostawił żonę z dziećmi, Konstancję z Sikorskich, córkę Wincentego Sikorskiego, kapitana w wojsku rosyjskim, rozstrzelanego za udział w powstaniu. Początkowo walczył z bronią w rękę, następnie pełnił funkcję obwodowego komisarza Rządu Narodowego. Pod koniec X 1863 został aresztowany i umieszczony w więzieniu w Siedlcach, następnie w Cytadeli Warszawskiej. Kilka miesięcy później został zesłany do guberni jeniisejskiej, gdzie pracował w kopalni złota w okolicach Norylska. Kilkanaście lat mieszkał na zesłaniu w Jenisejsku za Uralem (Kraj Krasnojarski).

W 1884 powrócił po 20 latach z zesłania i zamieszkał w rodzinnym Chotyłowie. Niebawem przeniósł się do Wilna, gdzie zmarł 21 IV 1894 r. i pochowany został na cmentarzu na Rossie (w grobowcu rodzinnym Makowskich). Syn Wincenty był literatem i współpracownikiem Elizy Orzeszkowej, której pomagał prowadzić polską księgarnię w Wilnie. Córka Apolonia była żoną Wacława Makowskiego, wileńskiego wydawcy i księgarza. Jej życiorys, przede wszystkim praca na rzecz zachowania języka i kultury polskiej w czasach niewoli, był inspiracją dla Orzeszkowej przy pisaniu noweli „ABC”.

Literatura:

Brensztejn M., *Chelmiński Karol, Polski Słownik Biograficzny*, tom III, s. 279.

Hordejuk S., *Karol Chelmiński (1813 - 1894) zapomniany powstaniec z Chotyłowa*, „Nasza Wieś”, Chotyłów - 2010, nr 1.

Kalinowski S., *Powstanie styczniowe na Podlasiu*, Biała Podlaska, 2013, s. 75-76.

WYBITNY ARCHIEKT

Jan Furman urodził się 29 VII 1929 r. w Międzyrzeczu Podlaskim, ojciec Józef Furman był pierwszym dyrektorem Gimnazjum Kupieckiego i Liceum Handlowego w Białej Podlaskiej (1944-53). Nauczyciel i działacz społeczny, był inicjatorem budowy Technikum Ekonomicznego i Domu Nauczyciela.

Syn, Jan podczas wojny uczył się w szkole handlowej, był członkiem konspiracyjnych „Szarych Szeregów”, po wojnie działał w ZHP. Świadectwo dojrzałości uzyskał w 1948 r. w Liceum Ogólnokształcącym im. J. I. Kraszewskiego w Białej Podlaskiej. Podczas nauki szkolnej wyróżniał się zdolnościami artystycznymi, przede wszystkim w rysunku. W latach 1948-52 studiował na Politechnice Warszawskiej, uzyskując dyplom inżyniera-architekta w 1953 r.

Pracę zawodową rozpoczął jako student w 1950 r. w pracowni rysunków technicznych „W-Z”, potem pracował w Biurze Urbanistycznym m.st. Warszawy w „Pracowni Śródmieście”. Był wieloletnim pracownikiem Biura Projektów „Miastoprojekt” Stolica-Wschód.

W Warszawie z zespołem projektował m.in. osiedle Praga III, o Saska Kępa II, gmach NK ZSL, CHZ „Cekop”, supermarket na Saskiej Kępie i osiedla „Oś Saska” oraz „Bieleńska”. W latach 1965-1972 zostało wybudowane osiedle „Za Żelazną Bramą”, jako zwycięski projekt konkursu SARP z 1961 r. Jerzego Czyży, Jana Furmana i Andrzeja Skopińskiego. Znany w stolicy „Błękitny wieżowiec” (Blue Tower Plaza) został ukończony po 26 latach

w 1991 r. Wysoki na 120 m obiekt projektował zespół architektów: Jerzy Czyż, Andrzej Skopiński, Jan Furman, Lech Robaczyński, Marzena Leszczyńska.

Zawsze pełen energii i pomysłów, twórczy artysta, wspólnie z J. Czyżem, J. Józefowiczem i A. Skopińskim tworzył znakomity zespół projektantów znany w Polsce i zagranicą z oryginalnych i funkcjonalnych prac architektonicznych. J. Furman z zespołem był projektantem kilku osiedli, wygrał 51 konkursów krajowych i zagranicznych, m.in. osiedla mieszkaniowe w Bilbao i Elvira w Hiszpanii oraz teatr w Budapeszcie, otrzymał 30 nagród i wyróżnień. J. Furman był uczestnikiem Zjazdu Absolwentów Szkół Białskich w 1957 r. Jeden z najwybitniejszych architektów młodego pokolenia, zmarł w pełni sił twórczych 30 XI 1966 r. w Warszawie w wieku 37 lat.

Literatura:

Encyklopedia Warszawy, Warszawa 1994, s. 92.

Sroka J., *Jan Furman (1929 – 1966)*, „Słowo Podlasia” nr 46 z 1987.

WYBITNY POETA BAROKU

*Przykład jeden zły dany bardziej duszom szkodzi,
Ni go łącznie tysiącem dobrych słów ogrodzi.*

J. Gawiński, „Do Mirtyła”

Jan z Wielomowic Gawiński urodził się ok. 1622 r., polski poeta barokowy, autor sielanek, epigramatów, fra szek, przekładów z Anakreonta. Prawdopodobnie pochodził z Podlasia, o czym świadczą kresowizmy w języku poety. Rozległy zakres występowania oraz wielka obfitość przykładów w twórczości poety, pozwalają jednoznacznie umiejscowić Wilamowice na Podlasiu.

Zalicza się go do klasycznego pokolenia Sarmatów – pokolenia Sobieskiego, choć jego szlachectwo nie jest pewne, a herb nieznan. **W okresie 1637-42 uczył się w Akademii Białskiej, kolonii Akademii Krakowskiej.** W latach 1646-

48 uczęszczał do Szkół Nowodworskich w Krakowie, równocześnie z przyjacielem Wespazjanem Kochowskim, z którym konkurował w poezji. Prawdopodobnie studiował w Akademii Krakowskiej, zaś później był dworzaninem i sekretarzem królewicza bpa Karola Ferdynanda Wazy. Walczył zapewne z Kozakami, o czym zdają się świadczyć niektóre epigramaty w „Nagrobkach”. Ożenił się z Małgorzatą Lajtnerówną w 1650 r. i na stałe zamieszkał w Krakowie. W posagu dostał część kamienicy na Kazimierzu. Pełnił w mieście różne urzędy, m.in. funkcję alumna grodu krakowskiego. Cieszył się zaufaniem mieszczan, w 1665 r. wybrano go ich rzecznikiem wobec króla w sprawie zniesienia opłat na wojsko. Od 1671 r. był superintendentem warzelnii wielickiej i bocheńskiej. Był najlepszym przyjacielem Wespazjana Kochowskiego, poety i historyka, znaleźli dla siebie nawzajem drugie żony. W 1683 r. powtórnie się ożenił z Magdaleną Kościńską i wkrótce zmarł. A. Rządowski, pisarz pochodzący z Cieleśnicy, opublikował w „Bibliotece Warszawskiej” (1873) artykuł pt. „Stosunki i wzajemna korespondencja Wespazjana Kochowskiego z J. Gawińskim z współczesnych rękopisów zebrana”.

Gawiński był człowiekiem szeroko czytany w literaturze greckiej, łacińskiej i pol-

skieję. Pisał wiele i na wysokim poziomie. Spośród jego obfitej twórczości największą wartość mają wiersze liryczno-opisowe związane ze wsią, która pomimo, że sam pędził żywot mieszczańskiego urzędnika, silnie go pociągała. Świadczą o tym utwory: „Żywot ziemiański i dworski”, „Oracz ze skowronkiem”, „Miesiące dwunastu w swoich okolicznościach opisane”. Największą sławę zyskały jego sielanki, wielokrotnie publikowane: „Sielanka i różne nagrobki” (1650), wzorowane na Anakreonie, Szymonie Szymonowicu i poetach rzymskich (m.in. Horacy), wielokrotnie wznawiane oraz „Dworzanki albo Epigrammata polskie” (1664) – zbiór celnych fraszek na każdy temat. Ku czci zwycięskiego Sobieskiego wydał również poemat reprezentujący nurt literatury antytureckiej pt. „Clipaeus Christianitis, to jest Tarcz chrześcijaństwa”. Jest ponadto autorem cyklu fraszek „Nagrobki” oraz łacińskiego wiersza pt. „Planctus, na śmierć proboszcza kościoła św. Anny w Białej Radziwiłłowskiej, ks. Krzysztofa Ciborowicza-Wilskiego, fundatora Akademii Bialskiej” (1642). Pod koniec życia napisał utwór funeralny poświęcony awanturnicy, oskarżonej o wielożenstwo „Mowa ostatnia umierającej przez miecz Jadwigi z Kolbuszowy w Lublinie dekretem trybunalskim pokonanej r. 1681”. Tłumaczył z Anakreonta, Teokryta, Alciata, Mureta, też Macieja Kazimierza Sarbiewskiego i J. Owena. W utworze „Na unię Korony z Litwą” pisał:

„Z serca życia postawa, z serca miłość wschodzi,
Głowa sercu ozdobą i rząd głowa rodzi.
Sercem jest zacne Księstwo, głową cna Korona,
Związek, gdy głowa z sercem zjednoczona.”

Poezja Gawińskiego jest oparta na motywach sielankowych, moralistyczna w duchu neostoickim („Herkules na dwoistej drodze”), humorystyczna (fraszki, epitafia), obfituje w parafrazy. Najciekawsze utwory to kontynuacje i polemiki z twórczością znanych poetów epoki oraz opracowania popularnych motywów wywodzących się z tradycji poezji ziemiańskiej. Poezji przypisuje Gawiński funkcję ludyczną i terapeutyczną, która chroni przed samotnością i melancholią.

Zmarł w 1684 roku.

Literatura:

- Chemperek D., *Poezja Jana Gawińskiego i kultura literacka drugiej połowy XVII wieku*, Lublin 2005.
Dziama L. M., *Jan Gawiński. Studium literackie*, Kraków 1905.
Kalinowski S., *Jan z Wielomowic Gawiński: Sławni Białczanie*. Cz. 2, „Słowo Podlasia”, 2012, nr 28.
Piszczałkowski M., *Gawiński Jan*, PSB, t. VII, s. 316-17.

PRZYJACIEL KRASZEWSKIEGO

Jan Nepomucen Stanisław Gloger herbu Prus urodził się 9 IV 1811 r. w Łęgu na Podlasiu. Był synem Wilhelma Wawrzyńca i Katarzyny Keller. Uczeń szkoły bialskiej, inżynier w późniejszym czasie, ojciec Zygmunta, znanego etnografa.

Najmłodszy syn, Jan miał otrzymać staranne wykształcenie. **Uczył się z Józefem Kraszewskim w Akademii Bialskiej w latach 1822-27**, w której Józef Preyss, przyrodni brat matki, był rektorem. Razem mieszkali u profesora na stacji. Z kolegów najserdeczniej wspominał przyszły pisarz Janka Glogera, który był autorem bezcennej publikacji wspo-

mnienia „Szkoła bialska i czteroletni w niej pobyt J. I. Kraszewskiego (1822-1826): wspomnienie kolegi szkolnego”.

Pierwotnie zostały opublikowane w „Kłosach” w 1879 r. (ponownie wydane z okazji 300-lecia Akademii Bialskiej w 1928 r.). Autor wspominał czasy nauki w Białej: „Adam Bartoszewicz rozbudzał w uczniach swoich gorące zamiłowanie do literatury ojczystej i zachęcał do gromadzenia wypisów z lepszych pisarzy. Więc każdy prawie z nas, pomimo drogości papieru, miał grube foliały wypisów (...) Józio biegał ciągle do Bartoszewicza i przynosił, że tak powiem, pochłaniał wychodzące wówczas pisma panny Tańskiej i inne książki z wyboru nauczyciela”. Dalej pisał: „(...) trzynastoletni Józio rwał się już nie żartem, a zawsze gorączkowo do pióra. Pisał wierszyki ulotne i powiastki, była nawet i jakaś gazetka z wybornym humorem i winietkami, rysowanymi piórem przez samego autora”.⁵¹ W trzeciej klasie J. I. Kraszewski wpisał Janowi Glogerowi na pamiątkę do jego księgi ekscerptów (wypisów) swój pierwszy utwór literacki, balladę pt. „Klasztor na gorze”.

J. Gloger ukończył szkołę wojewódzką w Łomży i w 1828 r. wstąpił na Wydział Inżynierii i Sztuk Pięknych Uniwersytetu Warszawskiego. Zainteresowania swe dzielił między wydział nauk i sztuk pięknych a inżynierię cywilną dróg i mostów. Wraz z bratem Karolem brał udział w powstaniu listopadowym jako oficer strzelców konnych w oddziale gen. Macieja Rybińskiego. Po powstaniu został internowany i rozlokowany w żuławskich wsiach, gdzie ostatecznie w 1833 złożył przysięgę na wierność carowi Mikołajowi I i mógł wrócić do kraju.

Po powrocie otrzymał posadę w Zarządzie Komunikacji Lądowych i Wodnych. Nadzorował budowę szosy Złotoria - Ostrów Mazowiecki. W wieku 26 lat poznał Mariannę Michalinę Woyno, pochodząca z ubogiej i rozgałęzionej rodziny szlacheckiej z Mężeniną.

Ślub odbył się w kościele w Rutkach. Małżeństwo, mimo megalomanii, było udane. Michalina była dość wykształcona i odcytana. Jan, oprócz posady w Zarządzie Komunikacji, wziął w dzierżawę gospodarstwo w Zambrzycach Królach, poza tym wykonywał „prywatne zlecenia” na pomiary dóbr, budowę dróg, planowanie budynków gospodarczych i dworów.

J. Gloger dorobił się gotówki i w 1859 r. nabył 840-hektarowy majątek Jeżewo, gdzie rozwinął wzorowe gospodarstwo. Jeżewo należało już w XVI wieku do starostwa tykocińskiego jako królewszczyzna, było własnością Łukasza Górnickiego, autora „Dworzanina”. Następnie właścicielem Jeżewa został hetman Stefan Czarniecki.

Szybko zdobył zaufanie okolicznych ziemian, już w 1861 r. wybrano go jednogłośnie do rady powiatu łomżyńskiego, a następnie dodano godność sędziego pokoju w okręgu tykocińskim. W tym samym roku, działając w myśl zaleceń Towarzystwa Rolniczego, jako jeden z pierwszych na Podlasiu, J. Gloger zniósł w swej posiadłości pańszczyznę i dał włościanom kawał łąki i lasu do ich własnego użytku. Był też prekursorem przejścia z trójpolówki na płodozmian. Znany był ze swoich pasji pszczelarskich i sadowniczych, m.in. wyhodował nową odmianę jabłek, nazwaną przez pomologów „glogerówką jeżewską”, która szczególnie udawała się na chłodnych terenach Podlasia, rozpowszechniona w krajach nadbałtyckich, obecnie w Polsce rzadko spotykana.

Jan Gloger był człowiekiem wszechstronnie wykształconym, dużo czytał, mało sypiał, znał łacinę, grekę, niemiecki, francuski, był dobrym matematykiem. Pasjonował się zbieraniem starych dokumentów, sztychów, obrazów i książek, a także sam malował, portretował i kopiował. Swymi obrazami o tematyce religijnej ozdabiał okoliczne kościoły.

⁵¹ J. Gloger, op. cit.

Był prawdopodobnie autorem obrazu Matki Boskiej Różańcowej z około 1849 r. w kościele p.w. Nawiedzenia NMP w Szumowie. Obrazy namalowane przez J. Glogera znajdują się również w kościele p. w. Nawiedzenia NMP w Rutkach: „Św. Anna nauczająca Marię” z około 1870 r. Był także autorem obrazów: „Św. Piotr i Paweł” i „Św. Rodzina”, znajdujących się w kościele w Trzciannem. Dwór Glogerów w Jeżewie był ośrodkiem wspierającym powstańców styczniowych. Michalina Glogierowa, żona Jana, a matka Zygmunta, była przewodniczącą Komitetu Opieki Narodowej. W Jeżewie zaopatrywano powstańców w odzież, bieliznę, buty, przysyłano ubrania do prania.

Zmarł 8 IV 1884 r. w Starym Jeżewie w wieku lat 74 i pochowany został wraz z żoną na cmentarzu w Tykocinie w rodzinnym grobowcu. Spoczywają w nim rodzice polskiego uczonego, historyka, archeologa i etnografa Zygmunta Glogera: Jan Gloger - ogrodnik i malarz, Michalina z Wojnów Glogierowa, która była „żywą kroniką Podlasia” (zm. 1905 r.) oraz pierwsza żona Zygmunta - Aleksandra z Jelskich a także ich syn Stanisław. W Białej Podlaskiej jest ulica Jana Glogera.

Literatura:

Gloger J., *Szkola bialska i czteroletni w niej pobyt J.I. Kraszewskiego (1822-1826). Wspomnienie kolegi szkolnego*, Biała Podlaska : Komitet Obchodu 300-lecia Gimnazjum Męskiego, 1928.

Kalinowski S., *Jan Gloger, przyjaciel Kraszewskiego: Sławni bialczanie*. Cz. 4 „Słowo Podlasia”, 2012, nr 30. „Obce rzeczy wiedzieć dobrze jest - swoje, obowiązkiem”, katalog wystawy w Muzeum Regionalnym w Siedlcach, 2011.

Śnieżko A., *Gloger Jan*, PSB , t. VIII, s. 79-80.

BOHATER WOJNY OBRONNEJ W 1939 ROKU

Ludwik Głowacki urodził się 10 VIII 1904 r. w Rossoszu, pow. Biała Podl., był synem Ludwika i Wiktorii. **Absolwent Gimnazjum im. J. I. Kraszewskiego w Białej Podlaskiej, w 1926 r. był pierwszym chorążym sztandaru szkolnego. Po zdobyciu matury w 1927 roku wstąpił do Oficerskiej Szkoły Piechoty w Ostrowie. W latach 1927-1928 w Szkole Podchorążych Piechoty w Różanie odbywał przeszkolenie unitarne. W okresie 1928-1930 kształcił się w Szkole Podchorążych Artylerii w Toruniu, gdzie 15 VIII 1930 r. otrzymał promocję oficerską z przydziałem do 30 pal we Włodawie na stanowisko dowódcy plutonu. W latach 1931-1935 odbył służbę**

w 9 pułku artylerii ciężkiej w Siedlcach i do wojny służył w 68 pp we Wrześni.

W wojnie obronnej 1939 brał udział na stanowisku dowódcy plutonu artylerii piechoty 68 pp w składzie 17 DP. W dniach od 9 – 12 września brał udział w uderzeniu na Stryków. Atak spowodował gwałtowne wycofywanie Niemców spod Warszawy, którą już ogłosili jako zdobytą. Od 16 IX 1939 r. jako dowódca II dywizjonu 17 pal walczył pod Kiernozią i Ruszkami koło Sochaczewa. Odrzucił natarcie 35 pułku czołgów niemieckiej 4 Dywizji Pancerniej. Efekty walki pod Ruszkami 4 i 6 baterii Głowacki podsumował następująco: „Byłem potem na pobojoiwisku. Zniszczone czołgi niemieckie świadczyły o celności polskiej broni. Dwie baterie kolejnym swym ogniem rozbiły pułk pancerny SS – Leibstandarte Adolf Hitler, niszcząc 22 czołgi i jeden motocykl. Ponadto na skutek ich ognia, nieprzyjaciel pozostawił na placu boju 30 motocykli”. Za akcję pod Ruszkami kpt.

L. Głowacki odznaczony został Złotym Krzyżem Virtuti Militari.

Od 17 IX 1939 r. przejściowo dowódca II dywizjonu 17 pal. Podczas przebijania się do Warszawy dostał się pod Izabelinem do niewoli niemieckiej, przebywał w oflagu XI B w Braunschweigu, a od VI 1940 do 1945 r. w oflagu II C w Woldenbergu. Czas spędzony w niewoli nie był jednak czasem straconym. Kapitan Głowacki dzięki swej fenomenalnej pamięci zgromadził bez zapisywania dane do monografii swej jednostki.

Po uwolnieniu z niewoli 31 I 1945 r. powrócił do kraju i wstąpił do służby w WP. W stopniu majora służył na stanowisku szefa artylerii 48 pp 13 DP w Chorzowie, następnie w 1946 r. był organizatorem i dowódcą Dywizyjnej Szkoły Podoficerów Artylerii w 1 berlińskim pal 1 DP. Od 1947 r. w stopniu ppłk został wykładowcą taktyki artylerii w Wyższej Szkole Piechoty w Rembertowie, następnie od 1948 pracował w Wojskowym Biurze Historycznym, gdzie pełnił funkcję szefa Wydziału Kampanii Wrześniowej.

Rozpracowywany od września 1950 r. został zatrzymany 16 VII 1951 r. przez agentów Informacji Wojskowej. Aresztowany przez Naczelną Prokuraturę Wojskową w Warszawie pod zarzutem, że w okresie od IX 1947 do VII 1951 r. działał w komórce dywersyjno-szpiegowskiej na rzecz wywiadu francuskiego. W wyniku brutalnych metod śledztwa wszyscy zatrzymani przyznali się do stawianych, lecz wymaginowanych zarzutów. Śledztwo trwało do 23 VII 1952 r.

Najwyższy Sąd Wojskowy skazał Głowackiego i pozostałych aresztowanych 8 VIII 1952 r. na karę śmierci za działania zmierzające do obalenia ustroju siłą i za szpiegostwo. Nie uwzględniono skarg rewizyjnych, a prezydent Bierut nie skorzystał z prawa łaski, ale 10 XII 1952 r. wyraził zgodę na wstrzymanie wykonania kary śmierci, ponieważ był jeszcze potrzebny władzom śledczym do wymuszenia zeznań obciążających gen. Stefana Mossora. Decyzją Rady Państwa z 25 I 1954 r. karę śmierci zmieniono na dożywotnie więzienie. Po procesie więziony na Mokotowie, skąd został przewieziony do Centralnego Więzienia Karnego we Wronkach.

W 1956 po umorzeniu sprawy zwolniony z więzienia i zrehabilitowany. Po odzyskaniu zdrowia do końca pracowitego życia zajmował się pracą naukową i publicystyczną. W latach 1956-1970 pracował jako kustosz Biblioteki Narodowej w Warszawie. W tym czasie napisał cenną monografię: „17 Wielkopolska Dywizja Piechoty w kampanii 1939 roku” (1969). Za publikację tę autor dostał nagrodę Ministra Obrony Narodowej. Kolejne ważne opracowania to „Obrona Warszawy i Modlina na tle kampanii wrześniowej” oraz „Działania wojenne na Lubelszczyźnie w 1939 roku”. Książki doczekały się licznych wznowień. Głowacki był autorem licznych artykułów i haseł w encyklopediach.

W latach 1977–1986 opracował dla Wydziału Grobownictwa Ministerstwa Gospodarki Komunalnej szczegółowy opis miejsc pochówku wszystkich oficerów polskich poległych w okresie II wojny światowej, w obecnych granicach Polski. Ta monumentalna publikacja pozwoliła wielu rodzinom, często po wielu latach, odkryć miejsce pochówku ich bliskich.

Aktywny działacz filii Koła Białczan w Warszawie, był uczestnikiem III i IV Zjazdu Wychowanków Szkół Białskich w 1957 i 1968 r. Chętnie uczestniczył w spotkaniach z młodzieżą na Podlasiu. Szkoła Podstawowa w Janowie koło Sochaczewa, położona w pobliżu zwycięskich bojów płk L. Głowackiego, wybrała bohaterskiego oficera z Podlasia na swego patrona. Upamiętniono go także pamiątkową tablicą na domu w Żdźdarowie, z którego w trakcie starcia pod Ruszkami dowodził kpt. Ludwik Głowacki.

Koledzy o nim mówili: „Wzorowy żołnierz, zaangażowany historyk, i utalentowany bibliotekarz”, inni zaś: „dzielny i ofiarny oficer WP, wspaniały historyk wojskowości, pracowity, uczynny i niezwykle skromny syn podlaskiej ziemi.”

Odnaczony Złotym i Srebrnym Krzyżem Orderu Virtuti Militari, laureat Nagrody Miasta Stołecznego Warszawy w 1982. Zmarł nagle w wieku 82 lat 12 X 1986 r., pochowany został na Cmentarzu Wojskowym w Warszawie.

Literatura:

Głowacki L., *Działania wojenne na Lubelszczyźnie w 1939 roku*, Lublin 1986.

Kalinowski S., *Bohater wojny obronnej w 1939 r.*, „Słowo Podlasia”, nr 14 z 2013.

Sroka J., *Ludwik Głowacki. Podlasiacy znani i nieznani*, „Słowo Podlasia”, nr 5 z 1986 r.

WYBITNY PEDAGOG

Ks. Jan Gralewski urodził się 16 XII 1868 r. w Sierpcu, syn Jana i Moniki Rudowskiej. Pochodził z rodziny ziemiańskiej. **Początkowo uczęszczał do gimnazjum w Białej Podlaskiej**, a od piątej klasy do III gimnazjum w Warszawie. W 1886 r. wstąpił do Seminarium Duchownego w Warszawie, które ukończył w 1891 i został wikarym w Grodzisku Mazowieckim. Przeniesiony został do Warszawy, gdzie objął wikariat w kościele św. Piotra i Pawła (1893-94). W okresie 1894-98 był wikariuszem w kościele popijarskim, którego rektorem został w 1898 r. W latach 1893-1900 był także katechetą na kilku pensjach żeńskich, przy czym w roku 1895

objął też prefekturę w Warszawskiej Szkole Realnej.

Brał udział w organizacji wypoczynku wakacyjnego dla biednej młodzieży gimnazjalnej, którą w okresie letnim wysyłał do ziemiańskich dworów. Od 1899 do 1914 r. był członkiem komitetu redakcyjnego „Encyklopedii Wychowawczej” i autorem wielu haseł do tej publikacji. Współpracował także z redakcją „Wielkiej Encyklopedii Ilustrowanej”.

W 1900 r. został usunięty przez władze rosyjskie ze szkolnictwa, ponieważ dopatrzono się w organizowaniu wypoczynku wakacyjnego nielegalnej działalności oświatowej. Oddał się pracy w Towarzystwie Dobroczynności, pełnił funkcję prezesa sekcji wychowawczej Towarzystwa Higienicznego i opracował statut Instytutu Higieny Dziecięcej. Organizował ogródki dziecięce W. Raua i został pierwszym prezesem zarządu warszawskiego, ale z tej funkcji szybko usunął go gubernator.

W 1905 r. był jeden z głównych przywódców strajku szkolnego i bojkotu szkoły rosyjskiej. Podpisał protest przeciwko uchwale Komitetu Ministrów, utrzymującej ograniczenia dla języka polskiego w Królestwie. Był jednym z inicjatorów i najaktywniejszych działaczy Polskiej Macierzy Szkolnej, współpracował m.in. z Henrykiem Sienkiewiczem i prof. Ignacym Chrzanowskim. W 1905 r. był członkiem Tymczasowego Zarządu PMS. Macierz za cel stawiała sobie tworzenie i wspieranie polskich szkół, szerzenie czytelnictwa, organizowała biblioteki. Na przełomie 1906/07 r. PMS liczyła ok. 100 tys. członków i stanowiła szerokie pole oddziaływania politycznego Narodowej Demokracji. Z końcem 1907 władze rosyjskie zakazały działalności PMS, co uniemożliwiło dalsze działanie 141 szkół ludowych, 2 szkół średnich, 505 bibliotek i 317 ochronek.

W 1906 r. został posłem do I Dumy Państwowej z ramienia ND. Był członkiem Komisji Śledczej ds. badania nadużyć administracji. Po rozwiązaniu Dumy wyjechał do USA w celu zapoznania się ze amerykańskim szkolnictwem i nawiązania kontaktów z Polonią. W 1907 r. ponownie został wybrany do II Dumy. Koło Polskie z jego udziałem opracowało

wniosek o spolszczenie oświaty w Królestwie.

Wspólnie z księdzem Kazimierzem Lutosławskim utworzył w 1907 r. czteroletnie Ognisko Wychowawcze Wiejskie z internatem w Starej Wsi pod Mińskiem Maz. Szkoła oparta była na wzorach angielskich, do szkolnego programu wprowadzono elementy pracy skautowej. Ks. J. Gralewski był w 1912 r. twórcą gimnazjum prywatnego dla chłopców z rodzin ziemiańskich i przemysłowców w Prokocimiu.

Kontynuował działalność polityczną w Lidze Narodowej, potem w Stronnictwie Narodowo-Demokratycznym. W związku z działalnością polityczną i oświatową był pod oficjalnym nadzorem policji. W 1907 r. znany z cywilnej odwagi ks. J. Gralewski został wydany z Księstwa Polskiego i wyjechał do Galicji. W 1908 r. powrócił do kraju, ale miał zakaz spełniania funkcji kościelnych. W latach 1909-10 był przewodniczącym Sekcji Wychowawczej Stowarzyszenia Nauczycielstwa Polskiego, a w 1914 kierował Komisją Pedagogiczną.

Po wybuchu I wojny światowej Ks. J. Gralewski wszedł do Centralnego Komitetu Obywatelskiego. Od stycznia 1915 r. był rektorem kościoła św. Marcina w Warszawie. W okresie 1916-18 przebywał w Szwajcarii, gdzie współpracował z Komitetem Pomocy Ofiarom Wojny w Polsce. Po śmierci H. Sienkiewicza w 1916 r. ks. J. Gralewski, jako znakomity kaznodzieja, wygłosił mowę pogrzebową.

Po powrocie do kraju dokonał 1 grudnia 1918 r. poświęcenia Belwederu, siedziby Naczelnika Państwa J. Piłsudskiego. W 1918 r. był radomskim inspektorem szkolnym, potem został mianowany inspektorem krajowym w Ministerstwie WRO. W 1919 r. przebywał we Francji, gdzie zapoznawał się z organizacją szkolnictwa. W 1921 r. został proboszczem w Domaniewicach koło Łowicza, w 1923 r. wrócił do Warszawy. Zmarł 17 II 1924 r., został pochowany na Powązkach.

Publikacje: „L'instruction publique en Pologne pendant la guerre”, Lausanne 1916, „Pan Jezus w duszy dziecka”, Lwów-Warszawa 1923 (podręcznik do nauki religii). Współautorstwo: Czartoryski W., Gralewski J., Lutosławski K., „Polskie Ogniska Wychowawcze Wiejskie. Zasady i środki. Program pierwszego Polskiego Ogniska Wychowawczego Wiejskiego dla chłopców”, Wilno, Dziennik Wileński, 1906. Gralewski był redaktorem publikacji „La Pologne, son histoire, son organisation et sa vie”, Lausanne-Paris 1918.

Literatura:

Brzoza Cz., Stepan K., *Posłowie polscy w parlamencie rosyjskim 1906-1917. Słownik biograficzny*. Warszawa 2001, s. 74-76.

Bazydło J., *Gralewski Jan ks.*, [w:] *Encyklopedia Katolicka*, Lublin 1993, t. VI, s. 34.

Konarski S., *Gralewski Jan*, PSB, t. VIII, s. 538-540.

ŻYDOWSKI POSEŁ Z BIAŁEJ PODLASKIEJ

Apolinary Maksymilian Hartglas, ps. Lit. Ben-Lewi, urodził się 7 IV 1883 r. w Białej Podlaskiej jako syn Kelmana i Aleksandry Debory z Rozencajgów. Był prawnikiem i przywódcą syjonistycznym.

Ukończył gimnazjum w Białej w 1900 r. Kolegą szkolnym był Jan Ignacy Dąbrowski (1882-1940), który później też ukończył prawo, działał w PPS i był obrońcą w procesach politycznych w okresie II RP. Hartglas studiował na Wydziale Prawa UW i w 1904 r. uzyskał stopień kandydata praw.

Związany z Polską Partią Syjonistyczną, był członkiem Komitetu Centralnego Organizacji Syjonistycznej w Polsce. M. A. Hartglas w 1906 r. był uczestnikiem ważnej dla ruchu syjonistycznego konferencji w Helsinkach. W tym okresie publikował m.in. w „Głosie Żydowskim” i „Życiu Żydowskim.” W latach 1907-1919 praktykował jako adwokat w Siedlcach, potem w Warszawie. Był ławnikiem magistratu i w latach 1917-18 wiceprzewodniczącym Rady Miejskiej w Siedlcach. Podczas I wojny światowej jako obywatel Rosji był przez rok internowany przez Niemców. W 1920 jako ochotnik służył w Wojsku Polskim.

Posel na Sejm w latach 1919-1930, sekretarz komisji prawnej Sejmu, prezes koła żydowskiego w Sejmie 1926-27. Jako działacz parlamentarny, walczył o wprowadzenie w Polsce autonomii narodowo-kulturalnej dla Żydów. Członek Rady Adwokackiej w Warszawie 1935-37 r. Jako adwokat prowadził sprawę o rehabilitację rabina Ch. Szapiry, rozstrzelanego w 1920 r. w Płocku pod zarzutem dawania sygnałów Armii Czerwonej.

Po wybuchu wojny, w październiku 1939 r. wszedł w skład Judenratu w Warszawie. Polskę opuścił 20 XII 1939 r. (część Żydów mówiła o jego ucieczce) i udał się do Palestyny, gdzie z ramienia Agencji Żydowskiej zbierał zeznania uchodźców żydowskich z Polski na temat prześladowań niemieckich i sowieckich. W 1942 r. został sekretarzem Komisji Ocalenia, która zajmowała się ratowaniem Żydów w Europie. Po powstaniu Izraela był wysokim urzędnikiem w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych. W 1947 r. zrzekł się obywatelstwa polskiego. Ożenił się 2 VII 1909 r. z Chawą Ewą Rosenman.

Opublikował m.in.: „Terytorium a naród” (1906), „Kryzys Bundu”, „Zasady naszego programu politycznego w Polsce” (1918), „Sejm-redes” (w idysz, mowy sejmowe, 1923), „Poznaj ten kraj: Do żołnierza polskiego” (1944). Zmarł 7 III 1953 r. w Tel Awiwie.

Literatura:

Czy wiesz kto to jest?, red. S. Łoza, Warszawa 1938, s. 249.

Hartglas A., *Na pograniczu dwóch światów*, wstęp i oprac. J. Żyndul, Warszawa 1996.

Hordejuk S., *Na pograniczu dwóch światów: Apolinary Hartglas (1883-1953)*, „PKK”, nr 4 z 2006, s. 90-94.

Polski słownik judaistyczny, t. I, Warszawa 2003, s. 561-62.

Żydzi w Polsce. Leksykon, Warszawa 2001, s. 127.

WYBITNY PRAWNIK RODEM Z BIAŁEJ PODLASKIEJ

Władysław Eustachy Józefat Holewiński urodził się 19 IX 1834 r. w Białej Podlaskiej. Był synem Jana, inspektora szkolnego, dyrektora Instytutu Pedagogicznego w Warszawie i Anny z Borkowskich. Prawnik teoretyk i praktyk, profesor Szkoły Głównej i Uniwersytetu Warszawskiego, członek Komisji Kodyfikacyjnej RP.

Uczęszczał do gimnazjum w Białej Podl. i Lublinie. W latach 1853-1857 studiował prawo na uniwersytecie w Petersburgu jako stypendysta Skarbu Królestwa Polskiego i studia zakończył ze stopniem kandydata praw. Uzupełniał studia we Francji i w Niemczech. W 1861 r. uzyskał

w Petersburgu magisterium prawa na podstawie pracy „O stosunkach majątkowych między małżonkami, w razie nie zawarcia umowy przedślubnej”. Głosił w niej bardzo nowatorskie poglądy, uznając ograniczenia praw majątkowych kobiety w małżeństwie za krzywdzące.

Pomimo młodego wieku, z uwagi na posiadaną wiedzę, został mianowany na stanowisko podprokuratora przy warszawskim Trybunale Cywilnym (1861-63). W wymiarze sprawiedliwości pełnił kolejne ważne funkcje, przez wiele lat był dyrektorem Kancelarii (1863-1872) i dyrektorem Wydziału Kryminalnego (1872-1876) Komisji Rządowej Sprawiedliwości, prezesem Departamentu Cywilnego Izby Sądowej Warszawskiej (1876-1897). Efektem prac legislacyjnych W. Holewińskiego był „Projekt kodeksu procedury kryminalnej”, ogłoszony w 1865 r.

Od 1862 r. był jednocześnie związany jako wykładowca ze Szkołą Główną w Warszawie, gdzie kierował Katedrą Prawa Cywilnego i Handlowego, a w 1866 został mianowany profesorem zwyczajnym. Od 1869 r. kierował analogiczną katedrą Uniwersytetu Warszawskiego, w latach 1869-1880 przewodniczył Sądowi Akademickiemu. W okresie 1872-1878 pełnił funkcję dziekana Wydziału Prawa UW. Na uniwersytecie petersburskim obronił w 1872 r. doktorat z prawa cywilnego na podstawie pracy „O źródłach i pochodzeniu zobowiązań”. Był cenionym wykładowcą. Brał udział w pracach nad nowym rosyjskim kodeksem cywilnym. Nie przyjął proponowanej mu godności członka Senatu rosyjskiego. Wcześniej zaliczał się do przeciwników powstania styczniowego.

Najważniejszą pozycją w dorobku Holewińskiego było dzieło uważane za klasyczne pt. „O zobowiązaniach podług Kodeksu Napoleona”, wydane w 1869 r. Praca ta cieszyła się popularnością i uznaniem na skalę europejską. Dokonał w niej szerokiej analizy porównawczej kodeksu Napoleona wobec prawa rosyjskiego wraz z szerokim komentarzem i jako pierwszy w polskiej nauce prawa przedstawił podstawy teorii zobowiązań. W 1872 r. Holewiński znalazł się w grupie osób, które założyły spółkę dla wydawania serii „Biblioteki Umiejętności Prawnych”. W wydawnictwie tym czynnie udzielał się jako autor prac. Pisał też do „Gazety Sądowej Warszawskiej” oraz do „Encyklopedii Powszechnej” S. Orgelbranda. Zajmował się prawem zobowiązań, prawem rzeczowym i prawem porównawczym. Z innych prac naukowych Holewińskiego można wymienić: „Kurs prawa cywilnego obowiązującego w Królestwie Polskim” (1887-1888), „Różnice zasadnicze pomiędzy hipoteką pruską, austriacką, francuską i polską” (1888), „Przedawnienie a hipoteka” (1894), „Rzut oka na szkoły prawa rzymskiego we Włoszech i Francji” (1913), „O użyczeniu” (1925).

Angażował się w prace społeczne. Był współtwórcą w 1881 r. i wieloletnim prezesem od 1900 Kasy Pomocy im. Mianowskiego, która m.in. wspierała różnorodne formy działalności naukowej, a także prezesem honorowym Warszawskiego Towarzystwa Prawniczego. W 1907 r. był w gronie członków-założycieli Towarzystwa Naukowego Warszawskiego, w 1917 r. nadano mu godność członka honorowego. Odebrał doktoraty honoris causa Uniwersytetu Jagiellońskiego i Lwowskiego. Krótco przed śmiercią został mianowany profesorem honorowym Wydziału Prawa Uniwersytetu Warszawskiego oraz członkiem Komisji Kodyfikacyjnej odrodzonej Rzeczypospolitej Polskiej.

Był jednym z mówców obok m.in. H. Sienkiewicza na Zjeździe w 1903 wychowanków Szkoły Główniej. Zmarł 8 X 1919 r. w Warszawie. Z małżeństwa z Anielą z Wosińskich miał trzy córki i dwóch synów. Grób W. Holewińskiego znajduje się w Alei Katakumbowej na Starych Powązkach w Warszawie.

Literatura:

Biogramy uczonych polskich, część I: Nauki społeczne, zeszyt 1: A-J, Wrocław 1983, s. 484-85.

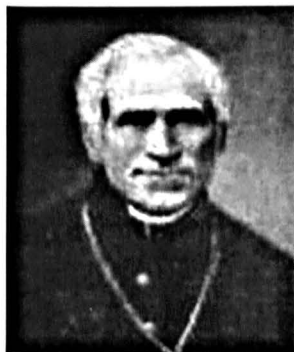
Borowski S., *Szkoła Główna Warszawska 1862-69, Wydział Prawa i Administracji*, Warszawa 1937, s. 76 (fotografia).

Kalinowski S., *Wybitny prawnik z Białej Podlaskiej: Sławni białczanie*, „Słowo Podlasia”, 2012, nr 50.

Litwin J., *Holewiński Władysław Eustachy Józefat*, PSB, tom IX, s. 582-83.

Pol K., *Poczet prawników polskich*, Warszawa 2000, s. 293-305.

UNICKI BISKUP - NOMINAT ZESŁAŃCEM SYBERYJSKIM

Jan Mikołaj Kaliński urodził się 14 V 1799 w Radzynie Podlaskim. Był synem Teodora, również prezbitera, proboszcza w Radzynie, kanonika kapituły chełmskiej i kapitana wojsk polskich oraz Anny Jankowskiej. Prezbyter katolicki obrządku bizantyjskiego.

Naukę rozpoczął w szkole powiatowej w Białej Podlaskiej. W 1817 r. przeniósł się do szkoły pijarów w Łukowie, a w 1819 wstąpił do seminarium duchownego w Chełmie. Święcenia prezbyteratu otrzymał w 1822 r. i zaczął pracować w parafii w Dobratyczach. W Choroszczynie był proboszczem w latach 1832-52. W tym czasie, z polecenia biskupa

Ferdynanda Ciechanowskiego, był wolnym słuchaczem Uniwersytetu Wileńskiego. W 1840 r. został dziekanem dekanatu bialskiego, ale rok później został usunięty z urzędu i skazany na zesłanie za utworzenie Towarzystwa dla Ubezpieczenia Unii. Przed karą uchroniło go ułaskawienie przez Iwana Paskiewicza, namiestnika Królestwa Polskiego. Usunięto go z funkcji dziekana bialskiego i oddano pod ścisły nadzór policji. W 1842 r. owdowiał i samotnie wychowywał 6 córek i 7 synów. W 1852 r. przeniesiony został do Konstantynowa, później został dziekanem łosickim.

Skierował wówczas do władz rosyjskich prośby duchowieństwa unickiego o przywrócenie zarządu spraw unickich w ramach rady duchowieństwa wspólnie dla obu katolickich obrządków oraz wprowadzenie poprzedniej nazwy grekokatolicy, zamiast ustanowionej urzędowo-grekounici.

16 III 1862 r. z powodu choroby biskupa Jana Teraszkiewicza, który był prorządowy, ale sprzeciwiał się połączeniu unitów z prawosławiem, został mianowany jego zastępcą i koadiutorem w diecezji chełmsko-belskiej. Rok później, po śmierci poprzednika, 26 III 1863 r. objął urząd, ale ze względu na sprzeciw władz nigdy nie został konsekrowany. Głównym oponentem święceń biskupich był książę Władimir Czerkaskij, który miał za złe Janowi Kalińskiemu stosowanie języka polskiego w nauczaniu kleryków seminarium duchownego, uważał go za polskiego spiskowca i „papistę”. Ponadto Kaliński zdecydowanie sprzeciwiał się próbie podporządkowania diecezji chełmsko-belskiej Rosyjskiej Cerkwi Prawosławnej, która wymuszała delatynizację obrzędów unickich i unifikację liturgii z liturgią prawosławną. Był zwolennikiem polskiego charakteru diecezji. Pozbawił urzędu Józefa Wójcickiego, który był zwolennikiem jej rusyfikacji. Za tę decyzję został upomniany i ukarany finansowo przez namiestnika Konstantyna Romanowa. Nie bez znaczenia było również osobiste zaangażowanie Kalińskiego w powstanie styczniowe wyrażane przez nabożeństwa i publiczne dowody sympatii wobec powstańców.

Niedopuszczenie do sakry Kalińskiego miało również na celu ograniczenie święceń nowych prezbitarów, co przez powstanie braków kadrowych miało otworzyć drogę do działania duchownym z Galicji, sprzyjającym Cerkwi prawosławnej.

O sytuacji unitów w diecezji chełmskiej informował Stolicę Apostolską, przyczyniając do jej trzykrotnej interwencji. Również w sprawie sakry Kalińskiego interweniował u władz rosyjskich kardynał Giacomo Antonelli, który w nocy z 10 II 1865 r. zarzucił Rosji

łamanie konkordatu z 1847 r.

23 IX 1866 r. Jan Kaliński został aresztowany. Przed samym wywozem na zesłanie, władze rosyjskie proponowały w Lublinie bp. Kalińskiemu wolność, powrót na urząd i 10 tysięcy rubli pensji, pod warunkiem wycofania języka polskiego z seminarium oraz delatynizację obrzędów. Biskup nominat nie przyjął tych propozycji i został wywieziony do Wiatki. Zmarł na Syberii 19 X 1866 r. Papież Pius IX w 1866 r. oddał mu pośmiertną chwałę jako męczennikowi.

Był autorem publikacji o św. Jozafacie Kuncewicu, którego relikwie były przechowywane w Białej Podlaskiej: „Nabożeństwo do błogosławionego Jozafata męczennika” i „Żywot świętego Jozafata arcybiskupa połockiego”.

Literatura:

Kania J., *Kaliński Jan*, [w:] *Encyklopedia Katolicka*, Lublin 2000, t. VIII, s. 390-91.

Kalinowski S., *Biskup nominat zesłańcem syberyjskim*, „Słowo Podlasia”, nr 45 z 2012.

Pruszkowski J., *Martyrologium czyli męczeństwo unii na Podlasiu*, Kraków 1905.

LEGENDY PODLASKIE PO FRANCUSKU I JAPOŃSKU

Maria Kastarska urodziła się 2 II 1894 r. w Warszawie, w rodzinie zubożałych ziemian. Polska pisarka, doktor literatury francuskiej, w 1967 r. otrzymała nagrodę Francuskiej Akademii Literatury. Poza językiem polskim i francuskim, знаła łacinę, rumuński, czeski i rosyjski.

Dzieciństwo swoje spędziła na Podlasiu w majątku Bryndzy-Nackiego w Woroblinie, gdzie jej ojciec Maksymilian był administratorem. Atmosfera życia wiejskiego, nieskażona przyroda przemówiły silnie do jej wrażliwej duszy. Urzekły ją zwłaszcza „prządki” - cudowne wieczory na wsi. Zwyczaj ten to nic innego, niż wspólne przedzenie kobiecej społeczności wiejskiej, zwłaszcza w długie, zimowe wieczory. Podczas tych spotkań mała Marysia nasłuchiwała się legend, opowiadań o dawnym życiu na wsi. Kobiety wiejskie nie potrafiły określić, kiedy się to wszystko działo, więc wszystkie historie były określone słowami „było to za Jadźwingów”. Motyw o szukaniu szczęścia przez Jadźwingów i ludzi na Podlasiu był najczęściej poruszany w legendach.

Młodziutka M. Kastarska otrzymała maturę w rosyjskim gimnazjum w Białej Podlaskiej w 1914 roku. Zniechęcona była do systemu rosyjskiego nauczania i dlatego prosiła ojca, by na dalsze studia wysłał ją poza zasięg rosyjskiej kultury. Idąc za prośbą córki ojciec wysłał ją do Francji, gdzie miał dalekich kuzynów. Nad Sekwaną zdolna Marysia szybko opanowała język francuski i podjęła studia na filologii romańskiej na słynnej Sorbonie. W 1917 r. uzyskała tytuł doktora literatury francuskiej. W Paryżu zajęła się pracą badawczą, dziennikarstwem i tłumaczeniami.

Młodziutka M. Kastarska otrzymała maturę w rosyjskim gimnazjum w Białej Podlaskiej w 1914 roku. Zniechęcona była do systemu rosyjskiego nauczania i dlatego prosiła ojca, by na dalsze studia wysłał ją poza zasięg rosyjskiej kultury. Idąc za prośbą córki ojciec wysłał ją do Francji, gdzie miał dalekich kuzynów. Nad Sekwaną zdolna Marysia szybko opanowała język francuski i podjęła studia na filologii romańskiej na słynnej Sorbonie. W 1917 r. uzyskała tytuł doktora literatury francuskiej. W Paryżu zajęła się pracą badawczą, dziennikarstwem i tłumaczeniami.

Po otrzymaniu doktoratu szczęśliwa laureatka opracowała i wydała „Legendy i baśnie Podlasia” („Légendes et contes de Podlachie”, Paris 1928). Publikacja miała duże znaczenie dla popularyzacji polskiej kultury. „Legendy Podlasia”, zawierające 25 opowiadań, wzbudziły wielkie uznanie w społeczeństwie francuskim. Wyraził to jej promotor, profesor Akademii i Sorbony w przedmowie do publikacji, pisząc: „Powiedz nam, Mario, kto ci opowiedział te śliczne rzeczy? Kto cię ich nauczył? Czy to jest wydrukowane?

W jakim języku? - To nie są pieśni drukowane, ale śpiewane i mówione mi przez moje nianie i opiekunki. A ja dopiero później zrozumiałam ich całą melancholię i powagę. Kastorska pokazuje nam lud Jadrzyńców jako lud miły, bez historii, ale mający specjalną rasę i swoją kulturę. Coś podobnego jak nasi Baskowie, którzy są prawdopodobnie autentycznymi Atlantami, o czym świadczą oryginalność i spontaniczność ich literatury – dodał profesor J. Arthus.

Była autorką wierszy, pierwszy jej tomik ukazał się w 1922 r. pt. „Poezje”. Wydała popularną biografię po francusku o królowej Jadwidze. W kręgu jej zainteresowań znajdowali się polscy romantycy. Wiele publikacji poświęciła H. Sienkiewiczowi, m.in.: „Bez dogmatu: Henryk de Montherlant - Henryk Sienkiewicz”, „Sienkiewicz żywy”, „Księża i duchowni w powieściach Sienkiewicza”. Była pisarką bardzo płodną i publikowała w wielu pismach polskich i zagranicznych. Owocem tej pracy pisarskiej są liczne jej artykuły zamieszczane w prasie francuskiej, jak „Le Figaro”, „La Croix”, „La Reue”, a także publikacje w prasie rumuńskiej i czeskiej. Wydała: „Szkice polsko-rumuńskie”, powieści „Miłość prababki”, „Na zamku milczenia”, „Opowiadanie głupiego Jasia” oraz przydatne w 1939 r. liczny polskim żołnierzom, którzy kontynuowali walkę z Niemcami we Francji: „Rzmówki polsko-francuskie”.

Miedzy wojnami mieszkała we Francji, a po wyjściu za mąż za profesora Piotra Sergescu, rektora politechniki w Bukareszcie. Za Polską i Podlasie tęskniła mocno, odwiedzała ją kilka razy. Spotykała się z Podlaską młodzieżą. Pisała do czasopism: „Świat”, „Kurier Warszawski”, „Tygodnik Ilustrowany” i innych, zamieszczając w nich wiersze i korespondencje zagraniczne. Po wojnie publikowała w prasie emigracyjnej, m. in. „Wiadomościach Literackich”, „Dzienniku Polskim”, „Dzienniku Żołnierza”. W swojej twórczości literackiej i publicystyce promowała Polskę i Podlasie, swój „kraj lat dziecińczych”.

„Legends Podlaskie” zawierające 21 opowiadań, zostały opublikowane w 2001 r. w tłumaczeniu ks. Romana Soszyńskiego, wieloletniego proboszcza św. Anny w Białej Podlaskiej. „Legends i podania z Podlasia” były tłumaczone m.in. na język japoński. We wstępie do edycji francuskiej zamieszczono charakterystykę Podlasia: „jest on niższego wzrostu, niezbyt urodziwy, ale bardziej rasowy. Kobiety wyróżniają się wyjątkowo małymi dłońmi i stopami. Charakter Podlasiaków nie jest łatwy. Ludzie z Podlasia są bardzo uparci, nie lubią zwierząt, są dumni i posiadają bujną wyobraźnię”.

Zmarła w Paryżu 7 XII 1969 r., została pochowana w Paryżu, na cmentarzu Montmorency, gdzie od XIX w. byli chowani nasi emigranci.

Literatura:

Encyklopedia Katolicka, t. VIII, s. 958-59.

Kalinowski S., *Legends podlaskie po francusku*, „Słowo Podlasia”, 2012, nr 47.

Teodoro-Lefevre M., *Maria Kastorska-Sergescu (1894-1969) w słowiańsko-romańskim kręgu literackim i kulturowym*, „PKK”, 2000, nr 4.

DOWÓDCA LEGENDARNEGO DYWIZJONU 303

Tadeusz Koc (Kotz - zapis nazwiska zmienił po wojnie), urodził się 9 VIII 1913 r. w Grabanowie koło Białej Podl. (wg J. Sroki w Kłodzie Dużej). Rodzice byli rolnikami, gospodarowali na swoim gruncie w wiosce Kłoda, znanej z oporu unitów. **Gimnazjum im. Józefa Ignacego Kraszewskiego w Białej Podlaskiej ukończył w 1934 r.** W okresie nauki zapisał się do szkoły szybowcowej prowadzonej przez Klub Lotniczy przy Podlaskiej

Wytwórni Samolotów.

Latem 1934 r. odbył szkolenie na Hanriotach w ramach Lotniczego Przystosowania Wojskowego w Lublinku koło Łodzi i wstąpił do Szkoły Podchorążych Rezerwy Lotnictwa w Dęblinie. Po roku przeniósł się do Szkoły Podchorążych Lotnictwa, gdzie w październiku 1937 r. promowany został na podporucznika pilota.

W 1939 r. w wojnie obronnej T. Koc 2 września na samolocie PZL P.11 przyczynił się do zestrzelenia dwóch nieprzyjacielskich bombowców. Po 17 września odleciał do Rumunii na lotnisko Czerniowce. Został internowany, ale udało mu się uciec i przedostać się przez Grecję do Francji. Po kapitulacji naszego sprzymierzeńca, 24 VI 1940 r. T. Koc ewakuował się, jak wielu innych naszych pilotów, do Liverpoolu. Po odbyciu szkolenia na samolotach angielskich skierowany został 12 października do legendarnego 303 dywizjonu, którego został późniejszym dowódcą.

Wielokrotnie latał nad terytorium Francji. Uczestniczył w około 250 wyprawach na drugą stronę Kanału La Manche. Na swoim koncie miał dwa samodzielne zestrzelenia i jedno wspólne z kolegą. Dzień 3 II 1943 r. należał do najbardziej dramatycznych w życiu podlaskiego pilota. Był wówczas dowódcą eskadry „A” 308 Dywizjonu „Krakowskiego”. W walce z Niemcami nad Lille zapalił się w powietrzu jego „Spitfire”, a dopiero tuż nad ziemią otworzył się jego spadochron. Powrócił do Anglii przez Gibraltar dzięki pomocy Francuzów.

Kpt. pil. Tadeusz Koc był dowódcą przez rok 303 Dywizjonu od 20 XI 1943 do 25 IX 1944 r. W randze majora pilota brał udział w osłonie Brygady Spadochronowej, lądującej we wrześniu 1944 r. pod Arnhem. **W tym okresie w bojowych wyprawach myśliwskich brali z nim udział koledzy z Białej Podlaskiej, także absolwenci Gimnazjum J. I. Kraszewskiego, przyjaciel ze szkolnej ławy- por. pil. Zbigniew Żmigrodzki oraz por. pil. Ludwik Kraszewski (matura 1938).**

Po wojnie odszedł do Wyższej Szkoły Lotniczej w Weston-super-Mare, którą ukończył we wrześniu 1945 r. Do końca swej służby w Polskich Siłach Powietrznych był kolejno szefem szkolenia w 61 OTU w Rednal, oficerem łącznikowym w 12 i 13 Grupie Myśliwskiej oraz oficerem sztabu 131 Skrzydła Myśliwskiego. Na „Liście Bajana” zajmuje 50. pozycję, mając na koncie 4 i 1/3 zwycięstw i 3 prawdopodobne. Podczas wojny wykonał 190 lotów nad teren wroga i 105 innych lotów operacyjnych, uzyskując łączny czas lotów bojowych 531 godzin.

W 1947 r. w stopniu majora został zdemobilizowany. Ożenił się z Julią i wyjechał do południowej Afryki i przez rok mieszkał w Swazilandzie. Wrócił do Anglii, a następnie wyjechał w 1956 r. do Kanady i osiedlił się w Collingwood. Pracował tam w filii angielskiej firmy Martin –Baker. Kotz opublikował w Toronto w 2005 r. w języku polskim wspomnienia pt. „Błękitne niebo i prawdziwe kule” („Blue sky and real bullets”), w której opisał lata młodości na Podlasiu oraz swoje lotnicze boje. Po wojnie tęsknił do kraju, odwiedzał rodzinę w Polsce. Brat, inż. Henryk Koc także uzyskał licencję pilota sportowego w PWS w Białej Podl. Podczas okupacji niemieckiej był żołnierzem AK.

Pilot za zasługi wojenne odznaczony został Krzyżem Srebrnym Orderu Virtuti Militari (nr 8495), czterokrotnie Krzyżem Walecznych, brytyjskim Distinguished Flying Cross (Zaszczytny Krzyż Lotniczy), który otrzymał na polecenie angielskiego króla. Od-

znaczenie to w Anglii otrzymało 186 polskich lotników, w tym wielu Podlasiaków. Pięciu polskich pilotów DFC otrzymało dwukrotnie, a Stanisław Skalski - trzy razy.

Pułkownik Tadeusz Kotz dożył sędziwego wieku i mając 95 lat zmarł 3 VI 2008 r. Pochowany został na cmentarzu rzymskokatolickim St. Mary's w Collingwood, gdzie spoczywa na cmentarzu obok swego syna w rodzinnym grobowcu.

Tadeusz Kotz był jednym z ostatnich polskich oficerów i wielkich lotników. Życie jego było pełne chwały i zasług, choć sam był zawsze skromnym człowiekiem. Honory i cześć nad mogiłą zasłużonego Podlasiaka oddała delegacja Stowarzyszenia Polskich Kombatantów.

Literatura:

Hordejuk S., *Dowódca Dywizjonu 303 spod Białej Podlaskiej. Zmarł wielki pilot i wielki patriota*, „Słowo Podlasia”, 2008, nr 31.

Król W., *Trzynasty dowódca dywizjonu 303- mjr pilot Tadeusz Koc*, [w:] *Myśliwcy*, Warszawa 1980, s. 257-282.

Sroka J., *Trzynasty dowódca 303 dywizjonu. Żołnierze Sikorskiego z Podlasia*, „Słowo Podlasia”, nr 27 z 1981.

Śliżewski G., Sojda G., Hodyra P., *Ci cholerni Polacy! Polskie Siły Powietrzne w Bitwie o Anglię*, Warszawa 2012.

<http://www.polishairforce.pl/koc.html> [dostęp 15 VIII 2013.]

TRÓJKA PEDAGOGÓW Z ŁOMAZ

Jan Tomasz Koncewicz urodził się 12 V 1795 r. w Łomazach, jako syn Tomasza, unickiego proboszcza i Aleksandry Sosnowskiej. Brat Ludwika i Łukasza.

Uczył się w szkole bialskiej w okresie 1807-14, potem w liceum warszawskim. Na Uniwersytecie Warszawskim studiował nauki przyrodnicze. W 1820 r. otrzymał stopień magistra filozofii i został adiunktem preparatorem przy katedrze chemii. W 1821 r. został nauczycielem historii naturalnej i fizyki w szkole wojewódzkiej w Kielcach. Rada Politechniczna w 1825 r. wysłała go za granicę w celu przygotowania się na profesora chemii technicznej wyrobów fermentacyjnych. Do 1829 r. zwiedził Niemcy, Austrię, Belgię, Holandię i Francję.

W 1829 r. był profesorem Szkoły Przygotowawczej do Instytutu Politechnicznego, gdzie rozpoczął pierwsze na terenie kraju wykłady z chemii technicznej w zastosowaniu do gorzelnictwa i browarnictwa.

Po powstaniu listopadowym i zamknięciu uczelni, od 1833 r. uczył w gimnazjach w Szczepleszynie i gubernialnym w Kielcach. W latach 1841-52 był nauczycielem nauk technicznych w nowo utworzonym gimnazjum realnym w Warszawie. W 1842 r. był członkiem redakcji „Roczników Gospodarstwa Krajowego”. Autor m.in.: pionierskich podręczników z technologii rolnictwa: „Praktyczny wykład sztuki gorzelniczej” (1841) oraz „Piwowarstwo w całej obszerności praktycznie wyłożone” (1847). Publikacje te znacznie się przyczyniły do unowocześnienia przemysłu fermentacyjnego w Polsce.

Był członkiem Towarzystwa Naukowego Krakowskiego oraz Rady Przemysłowej przy Komisji Rządowej Spraw Wewnętrznych i Duchownych Królestwa. Zmarł 30 VIII 1859 r. w Warszawie i został pochowany na Powązkach.

Ludwik Koncewicz urodził się 1790 r. w Łomazach, miał dwóch braci: Jana i Łukasza. **Gimnazjum ukończył w Białej Podlaskiej w 1810 r.** i był przez dwa lata nauczycielem, uczył też prywatnie. Następnie przeniósł się do Warszawy i przed Towarzystwem do Ksiąg Elementarnych złożył egzaminy i został zastępcą profesora przy Liceum Samuela Lindego.

Jednocześnie studiował na Uniwersytecie Warszawskim jako jeden z pierwszych słuchaczy Wydziału Filozoficznego. Po uzyskaniu stopnia magistra z czasem został „pierwszym profesorem” liceum, gdzie przez wiele lat wykładał historię powszechną, geografę i literaturę. Jednym z jego uczniów był m.in. F. Chopin.

W 1825 r. został profesorem literatury polskiej w nowo utworzonym Instytucie Guvernantek. W latach 1833-39 był dyrektorem gimnazjum w Łukowie. Powrócił do Warszawy i utrzymywał się z lekcji na pensjach. Autor pracy pedagogicznej „Nauka moralna o powinnościach człowieka względem siebie” (1830). Potem z pasją zajął się językoznawstwem: pisownią i etymologią. Współcześni wysoko ocenili jego pracę „Prawidła pisowni polskiej na zasadzie wniosków deputacji z r. 1830 oparte” (1845). Był też autorem książki „Zagadki tudzież przypowieści, powieści i porównania” (1842). Zmarł 1 IX 1857 r. w Warszawie.

Łukasz Koncewicz urodził się 18 X 1796 r. w Łomazach. Tak jak bracia, wybrał zawód nauczyciela. **Uczył się w szkole wydziałowej w Białej Radziwiłłowskiej** (Podlaskiej). Studiował z bratem Janem literaturę klasyczną i filozofię na świeżo powstałym w 1817 r. Uniwersytecie Warszawskim.

W 1821 r. otrzymał mniejszy medal złoty Wydziału Nauk i Sztuk Pięknych za pracę konkursową pt. „Ocenie dzieła poetyczne Naruszewicza ze względu na wzory starożytne i na wpływ, jaki miał ten pisarz na literaturę krajową”. W 1821 r. był nauczycielem liceum S. Lindego w Warszawie, następnie profesorem w szkole wojewódzkiej w Kielcach i od 1826 w Lublinie, gdzie uczył do 1850 r.

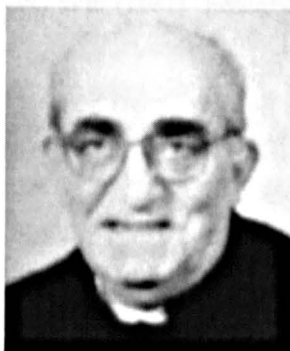
Na emeryturze mieszkał w Warszawie, uczył na pensjach i pracował naukowo. W 1827 r. opublikował w programie szkolnym w Lublinie rozprawę po łacinie „De usu et vi musicae apud Graecos et Romanos”. Był też autorem publikacji „O naukach starożytnych w Polsce w XVI wieku”. Najważniejszym jednak jego dziełem był „Nowy słownik podręczny łacińsko-polski, opracowany podług najlepszych źródeł” (1867). O jego powodzeniu wśród uczniów szkół średnich najlepiej świadczy fakt, że był aż 10 razy wznawiany.

Zmarł 17 IX 1867 r. na grasującą w Warszawie cholerę.

Literatura:

- Kalinowski S., *Trójka pedagogów z Łomaz: Sławni białczanie*, „Słowo Podlasia”, 2012, nr 49.
 Sarnecka-Keller M., *Koncewicz Jan Tomasz*, PSB, t. XIII, s. 488-89.
 German F., *Koncewicz Ludwik*, PSB, t. XIII, s. 489.
 Plezia M., *Koncewicz Łukasz*, PSB, t. XIII, s. 489-90.

TWÓRCA MUZEUM DIECEZJALNEGO W SIEDLCACH

Ks. Tadeusz Zygmunt Kulik urodził się 21 X 1929 r. w Białej Podlaskiej. **Liceum Ogólnokształcące im. J. I. Kraśzewskiego w Białej Podlaskiej ukończył w 1950 r.**

Po ukończeniu seminarium został wyświęcony na kapłana 26 V 1956 r. Pracował jako wikariusz w Sarnakach, Łukowie, Radoryżu, Serokomli, Trzebieszowie i Sokołowie Podlaskim. W 1982 r. ukończył historię sztuki na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim. Od 1974 r. był w Kurii Siedleckiej: Diecezjalnym Konserwatorem Zabytków, referentem od 1982 r. Wydziału Artystyczno – Architektonicznego oraz

Przewodniczącym Komisji Artystyczno – Architektonicznej oraz członkiem Diecezjalnej Komisji Liturgicznej. Zadaniem pierwszego urzędu było zwrócenie uwagi proboszczom parafii na konieczność ocalenia i przechowania dzieł sztuki sakralnej. Drugi urząd wspomagał budowniczych świątyń i tworzących ich wyposażenie, w zachowaniu estetycznego i sakralnego charakteru kościołów, często przy współistnieniu sztuki dawnej i współczesnej. Ks. T. Kulik przez 30 lat, od 1969 r. był wykładowcą historii sztuki i nauki o ochronie zabytków sakralnych w Wyższym Seminarium Duchownym w Siedlcach.

W 1974 r. bp Jan Mazur wydał polecenie diecezjalnemu konserwatorowi zabytków ks. T. Kulikowi uporządkowania zbiorów pozostałych po kolekcji należącej do Muzeum Diecezjalnego, istniejącego z inicjatywy ks. bpa Henryka Przeździeckiego w latach 1918-1939 oraz nakazał gromadzenie wycofanych z kultu obiektów sztuki, celem uratowania tych dóbr kultury religijnej przed dewastacją. Stanowiły one zaczątek nowo powołanego Muzeum. Dla przechowywania dzieł zostały udostępnione tzw. loże - sale nad zakrystiami Katedry Siedleckiej. Ks. Kulik troszczył się o zabytki sztuki kościelnej, które były odnajdywane często na strychach kościołów i plebanii, zabiegał też o dary osób prywatnych.

Po wybudowaniu nowego zespołu gmachów Wyższego Seminarium Duchownego w Opolu koło Siedlec, w maju 1991 roku przydzielono część starego budynku seminarium przy ul. bpa Ignacego Świrskiego na urządzenie ekspozycji muzealnej. Po adaptacji sal przez ks. kan. Henryka Drozda udostępniono jeden z najcenniejszych w zbiorach polskich obrazów - „Ekstaza św. Franciszka” El Greco. Obraz był konserwowany w okresie sprawowania funkcji przez ks. T. Kulika i wówczas się okazało, że bezcenne dzieło namalował jeden z najwybitniejszych przedstawicieli europejskiego baroku.

Odznaczony w 1986 r. tytułem Kanonika Gremialnego Siedleckiej Kapituły Katedralnej. Przez 10 lat (1971-1981) był kapłanem klasztoru SS. Benedyktynów od Nieustającej Adoracji Najświętszego Sakramentu oraz kapłanem w szpitalu przy ul. gen. Józefa Bema w Siedlcach. Zmarł 5 II 2000 r. w Siedlcach i został pochowany na cmentarzu w Białej Podlaskiej.

Ks. kan. T. Kulik utrzymywał kontakt z rodzinnym miastem, uczestniczył w III Zjeździe Wychowanków Szkół Bialskich w 1957 r. oraz w V Zjeździe w 1978 r.

Literatura:

Kalinowski S., *Twórca Muzeum Diecezjalnego w Siedlcach: Sławni białczanie*, „Słowo Podlasia”, 2013, nr 20.
Uroczystości pogrzebowe śp. ks. kanonika Tadeusza Kulika, „Podlaskie Echo Katolickie” nr 7 z 2000 r.

WYBITNY SOWIETOLOG

Stefan Łochtin urodził się 24 III 1911 r. w Rypinie jako syn Aleksandra i Elżbiety Trzczyńskiej. Dziennikarz, znawca Rosji i ZSRR.

Ukończył Państwowe Gimnazjum Męskie im. J. I. Kraszewskiego w Białej Podlaskiej w 1928 r. (klasa humanistyczna). W latach 1928-31 student Wydziału Elektrycznego oraz Mechanicznego Politechniki Warszawskiej, a od 1931 r. student Wydziału Prawa Uniwersytetu Warszawskiego. Następnie przeniósł się do Wilna, gdzie w 1933 r. rozpoczął studia na Wydziale Prawa i Nauk Społecznych Uniwersytetu Stefana Batorego, które kontynuował do wojny w 1939 r.

Od roku 1931 należał do Polskiej Korporacji Akademickiej Aquilonia, studenckiej organizacji ideowo-wychowawczej. Działacz Obozu Wielkiej Polski i Młodzieży Wszechpolskiej, w której w 1935 r. był prezesem Koła Wileńskiego. Wybitny działacz Stronnictwa

Narodowego. Za swoje przekonania został uwięziony w obozie w Berezie Kartuskiej. Karierę dziennikarską rozpoczął w „Dzienniku Wileńskim” (nakład 5 tys. egz.). Publikował w prasie narodowej: „Warszawskim Dzienniku Narodowym”, „Kurierze Poznańskim”, „Orędowniku”, „Słowie Pomorskim”. Od roku 1938 redaktor wileńskiego „Głosu Narodowego”.

Wziął udział w wojnie obronnej jako ppor. rez. artylerii. Po jej zakończeniu przeszedł się do wojska polskiego we Francji, gdzie służył w 2 Dywizji Piechoty i wziął udział w kampanii francuskiej. Internowany wraz z dywizją w Szwajcarii, skończył tam studia prawnicze w 1943 r. uzyskując tytuł magistra prawa na Uniwersytecie we Fryburgu.

Po wojnie na emigracji współpracował z „Myślą Polską” oraz działał w Stronnictwie Narodowym, z którego wystąpił w 1957 r. Był współpracownikiem sekcji polskiej radia BBC, „Dziennika Polskiego”, „Wiadomości” i innych pism emigracyjnych. W redakcji „Daily Express” (nakład 4,3 mln egz.) pracował jako ekspert do spraw sowieckich. W latach 1951-61 współpracował z Agencją Reutera. Był wiceprezesem Związku Dziennikarzy Rzeczypospolitej Polskiej w Londynie.

Autor książek: „Metody sowietyzacji w krajach Europy środkowo-wschodniej” (1943), „Sąsiad naszego niebezpiecznego sąsiada. Sowiety a Chiny 1945-54” (1954), „The Soviet Conquest in Central and Eastern Europe” (1954).

Zmarł 26 XI 1962 r. na emigracji i został pochowany na North Sheen Cemetery w Londynie. Został odznaczony francuskim Croix de Guerre i brytyjskim War Medal 1939-45 Star.

Literatura:

Encyklopedia polskiej emigracji, t. III, pod redakcją Kazimierza Dopieralego, Toruń 2004, s. 206.

Kalinowski S., *Wybitny sowietolog na emigracji*, „Słowo Podlasia”, nr 21 z 2013.

„Myśl Polska”, nr 23 (444) z 15 grudnia 1962 r.

WIELOLETNI REDAKTOR „BIESIADY LITERACKIEJ”.

Władysław Józef Maleszewski urodził się 2 II 1832 r. we Włocławku, był synem Józefa, ziemianina, wychowanka uniwersytetu wileńskiego i Heleny z Bernatowiczów. Publicysta, powieściopisarz, humorysta. W latach 1876-1906 redagował „Biesiadę Literacką”. Dużo pisał pod pseudonimami: Bolesław Kopeć, Sąsiad, najczęściej jako Sęp.

Kształcił się na początku lat czterdziestych XIX wieku w szkole powiatowej w Białej Podlaskiej pod opieką nauczyciela Karola Bajtla (Beithla), przyjaciela rodziców. Po ukończeniu Gimnazjum Realnego w Warszawie, sporadycznie uczęszczał na wykłady Józefa Przyborowskiego w Szkole Głównej. Przyborowski pomagał mu w pracy samokształceniowej. Zaczął pracować w Komisji Skarbu, w Sekcji Technicznej, Wydziału Dóbr i Lasów Rządowych. Podróże służbowe umożliwiły Maleszewskiemu poznanie niemalże całego Królestwa Polskiego i sąsiednich regionów. Po likwidacji Komisji, przeniósł się na wieś do Barcic koło Grójca, gdzie niezbyt szczęśliwie gospodarował kilka lat. Wrócił do Warszawy i zajął się publicystyką.

Debiutował w „Dzienniku Warszawskim” w 1855 r. dzięki protekcji Juliusza Bartoszewicza, historyka z Białej Podlaskiej. W „Kronice Wiadomości Krajowych i Zagranicznych” opublikował artykuł „Wycieczka w Świętokrzyskie Góry Wyjątki z wędrówki na kwestarskim wózku” (1857). Dużo publikował w „Tygodniku Ilustrowanym”, obok poezji, uznanie zdobyła powieść obyczajowa „Dziecię Żmudzi” (1862). Rok później wydana osobno. Utwór zdobył uznanie krytyki za swojskość i patriotyczne przesłanie - obronę ziemi

rodzinnej przez sprzedaż w obce ręce. Pisał bezpretensjonalne opowiadania i humoreski, grywane bez większego powodzenia komedie z akcją umieszczoną w środowisku ziemiańskim lub mieszczańskim. Przykładem tego typu twórczości był m.in. utwór „Jam bogaty: drobiazg dramatyczny w jednym akcie” (1864), wydany osobno w Krakowie w 1892 r. Był autorem jednoaktówki „Niech będzie burza” oraz komedii w 4 aktach „Niewiara”. Wszystkie te utwory odznaczały się skłonnością do sentymentalizmu i moralizatorstwa. W. J. Maleszewski był także autorem studiów literackich, recenzji i opisów podrózniczko-obyczajowych. Najbardziej znana była interesująca relacja pt. „Z wieczorów nad Tamizą” (1874), wysoko oceniona przez Henryka Sienkiewicza w „Listach z podróży”.

Z jego inicjatywy powstała w 1876 r. „Biesiada Literacka”, najtańszy polski tygodnik ilustrowany, który redagował do 1906 r. (!-SK) **W pierwszym liście do J. I. Kraszewskiego w 1872 r. prosił o pomoc w planowanym redakcyjnym przedsięwzięciu.** Rozwinął Maleszewski jako redaktor szeroką działalność publicystyczną. Każdy numer sam opracowywał, jego był pomysł pisma, układ, program i kierunek publicystyki. Sam prowadził, ciesząc się dużym uznaniem, stały felieton o charakterze społecznym „Z Warszawy” (Kronika 1877-1906) oraz „Wieczory teatralne” (1893-1906). Do roku 1881 wydawcą i formalnym redaktorem był Gracjan Unger.

Maleszewski był szanowany przez swoich współpracowników i łatwo nawiązywał kontakty, dzięki temu pozyskiwał znane „pióra”. W „Biesiadzie” publikowali m.in. Henryk Sienkiewicz, Maria Rodziewiczówna, Jadwiga Łuszczewska (Deotyma), Eliza Orzeszkowa, Wojciech Gerson, co zapewniało dużą poczytność pisma. Pochwały tygodnik zbierał od wielu znanych osób, m.in. J. I. Kraszewskiego, który darzył Maleszewskiego przyjaźnią. Świadczy o tym obfita korespondencja, 135 listów Kraszewskiego do W. Maleszewskiego z lat 1871-1886 oraz korespondencje do „Biesiady Literackiej” z lat 1884-1886. Pisarz w tym okresie otrzymał 153 listy od redaktora „Biesiady”.

Współpracował przez dwadzieścia lat (1884-1904) z konserwatywną „Gazetą Lwowską”. Redakcje wymieniały materiały przeznaczone do druku, np. powieść Sienkiewicza „Na polu chwały” była drukowana jednocześnie w obu czasopismach dzięki przesyłce odbitek szczotkowych z Warszawy do Lwowa. Dzięki temu „Biesiada” znalazła licznych prenumeratorów w Galicji. Nakład w latach osiemdziesiątych XIX wieku wynosił 8 tysięcy egzemplarzy i był najwyższy spośród warszawskich tygodników. **Publikowano drzeworyty dotyczące naszego regionu, m.in. z Białej Podlaskiej wg rysunków Walerego Brochockiego - kościół św. Anny i zamek, kościoły w Zbuczynie i we Włodawie oraz wiele ilustracji poświęconych J. I. Kraszewskiemu.**

Wśród jego szkiców podrózniczko-obyczajowych, oprócz wspomnianej wycieczki w Góry Świętokrzyskie, był autorem jednego z najwcześniejszych polskich opisów podróży do Smokowca oraz wejścia na Łomnicę: „W Szmeksie: kartka z podróży po Węgrzech”. Maleszewski był autorem, ukrytym pod pseudonimami Pół-Taternik i Sęp, dwóch humoresek o tematyce tatrzańskiej, jedna o gatunkach taterników pt. „Taternik” (z historii naturalnej Nie Buffona), druga o gatunkach przyrodników prowadzących badania w Tatrach

pt. „Przyrodnik” (studium zoologiczne z fauny tatrzańskiej). W serii felietonów „Z Warszawy” pisywał m.in. o różnych sprawach Zakopanego i Tatr, a także recenzje o malarstwie i literaturze tatrzańskiej.

Największym osiągnięciem aktywnego życia Władysława Maleszewskiego była „Biesiada Literacka”. Dzięki dużemu nakładowi, miała szeroki zakres oddziaływania. Odegrała ważną rolę w procesie edukacji literackiej i kulturalnej szerokich kręgów społecznych. Zmarł 7 VI 1913 r. w Warszawie i został pochowany na cmentarzu Powązkowskim. Ożeniony z Zofią z Kropiwnickich, miał syna Władysława, lekarza i córkę zamężną za Janem Skińskim.

Literatura:

Kmiecik Z., *Prasa warszawska w okresie pozytywizmu (1864-1885)*, Warszawa 1971.

Kocówna B., *Biesiada Literacka”- pismo i ludzie*, Rocznik BN 1 z 1965.

Taż, *Maleszewski Władysław Józef*, PSB, t. XIX, s. 310-11.

„Nowy Korbut”, *Maleszewski Władysław Józef*, t. VIII, s. 342-43.

PODLASCY BADACZE LITERATURY

Antoni i Mikołaj Mazanowscy, synowie księdza unickiego z Podlasia, proboszcza m.in. w Horostycie koło Włodawy i Witorożu, prześladowanego w okresie likwidacji unickiej diecezji chełmskiej. Ks. Jan Mazanowski posiadał niewielki majątek ziemski w Burwinie koło Białej Podlaskiej. Gdy odmówił przyjęcia prawosławia, władze rosyjskie odebrały mu probostwo i internowały w Siedlcach. Z czasem udało się z rodziną uciec do Galicji. Bracia byli historykami literatury polskiej, pedagogami, autorami podręczników szkolnych, które miały kilka wydań. **O Białej nie zapomnieli, kiedy zbierano pieniądze na pomnik J.I. Kraszewskiego w 1928 r., bracia Mazanowscy zasilili konto Komitetu Obchodu 300- lecia Gimnazjum Męskiego w Białej Podlaskiej.**

Antoni Gabriel Mazanowski urodził się 10 VIII 1858 r. w Horostycie na Podlasiu, s. Jana i Anny z Szymańskich. Polski historyk literatury i krytyk, pedagog, autor podręczników członek AU, założyciel pierwszej w Galicji czytelnicy dla uczniów (1906 r.), inicjator i kurator miesięcznika „Znicz” wydawanego przez młodzież. Brat Mikołaja Mazanowskiego.

Początkowo uczył się w Białej Podlaskiej, potem w Siedlcach i Radomiu. Maturę uzyskał w 1879 r. w Gimnazjum im. Franciszka Józefa we Lwowie. W latach 1879-84 studiował filologię polską i klasyczną oraz historię na Uniwersytecie Lwowskim. W tym okresie opublikował w tygodniku „Ziarno” pierwszy artykuł pt. „Balladomania po pierwszym wystąpieniu Mickiewicza”. Kolejne prace ogłaszał w „Dzienniku Polskim”, „Przewodniku Naukowym i Literackim”. Uzyskał stypendium sapieżyńskie i studia kontynuował w Bazylei i Monachium. Nadsyłał korespondencje do prasy krajowej: „Gazety Lwowskiej”, „Gazety Narodowej”, „Kłosów”, „Prawdy”, „Przeglądu Tygodniowego”.

W 1886 r. ożenił się z Anielą Pstrokońską i pracował jako dziennikarz publikując w „Kraju”, „Ateneum”, „Tygodniku Ilustrowanym”. **Po śmierci J. I. Kraszewskiego w 1887 r. opublikował nekrolog pisarza w „Przeglądzie Tygodniowym”.** Od roku 1891 pracował jako nauczyciel we Lwowie, Stryju, Podgórzu, a od 1902 r. w Krakowie. Pełnił funkcję dyrektora C.K. Gimnazjum w Nowym Targu. Od 1897 r. był członkiem Akademii Umiejętności, jako specjalista historii literatury i oświaty w Polsce. W 1908 r. otrzymał tytuł radcy szkolnego, miał opinię doskonałego nauczyciela, a jego lekcje wg S. Turowskiego, to „skończone arcydzieła”. Założył w 1906 r. pierwszą w Galicji czytelnicy dla uczniów, bratnią

pomoc, sam również wspierał materialnie swoich wychowanków. Organizował uczniowskie kółka literackie, popisy deklamacyjne, był inicjatorem i kuratorem wydawanego przez uczniów szkół średnich miesięcznika „Znicz” (1907-1913). W 1912 r. prowadził również wykłady na Wyższych Kursach im. A. Baranieckiego. W 1913 roku Mazanowski wszedł w skład zarządu głównego Towarzystwa dla Popierania Prasy Katolickiej.

Zajmował się szczególnie literaturą epoki romantyzmu i Młodej Polski, twórczością Mickiewicza, Słowackiego, Krasińskiego, a także Wyspiańskiego i Konopnickiej. Autor licznych, sumiennie opracowanych studiów, z których najważniejsze to: „Adam Mickiewicz od r. 1829 - 1832. Życie i rozwój umysłowy, geneza dzieł” (1884), „Stosunki i wzajemne sądy Mickiewicza, Słowackiego i Krasińskiego” (1890). Wieszczeni z Nowogródka poświęcił kilka popularnych opracowań: „Znaczenie lektury A. Mickiewicza w wychowaniu naszej młodzieży” (1893), „Lektura dzieł A. Mickiewicza w szkole średniej” (1895), „Topografia w *Panu Tadeuszu*” (1898), „Rozbiór metodyczny *Koncertu Jankiela* w szkole średniej” (1898), „Czy znamy Pana Tadeusza” (1898).

Wiele prac dotyczyło wieszczki z Krzemieńca: „*Ojciec Zadżumionych* Słowackiego i *Treny* J. Kochanowskiego” (1892), „*Balladyna* Słowackiego w szkole średniej” (1898), „Klucz do symboliki *Anhellego*” (1909), „Jedno z przeczuc J. Słowackiego” (1909), „Jedna z dramatycznych kronik Słowackiego” (1909), „Słowacki i Krasiński. Dwaj Wenedowie” (1912).

O szerokich zainteresowaniach naukowych A. Mazanowskiego świadczyły kolejne opracowania: „Kornel Ujejski, charakterystyka literacka” (1894), „O metodzie w szkolnych rozbiórach arcydzieł literatury polskiej” (1895), „Podręcznik do dziejów literatury polskiej” (1902, IV. wyd. 1917), „Uwagi o nauce literatury polskiej w szkole średniej” (1904), „Symbol w nowej poezji polskiej” (1905), „Wpływ wychowawczy nowej literatury” (1909), „Piotr Skarga” (1912), z sympatią pisał „O poezji Legionów” (1916).

Zasłużony popularyzator, wydał w złoczowskiej „Bibliotece Powszechnej” charakterystyki literackie Mickiewicza, Ujejskiego, Kochanowskiego, Krasińskiego, Wyspiańskiego, Tetmajera i Konopnickiej. Największe uznanie zdobyły w swoim czasie studia syntetyczne A. Mazanowskiego „Młoda Polska w powieści, liryce i dramacie” (1902) oraz „Pogłosy Młodej Polski w dramacie, powieści i krytyce literackiej” (1917).

Wspólnie z Mikołajem napisał „Podręcznik do dziejów literatury polskiej” (1901, wielokrotnie wydawany), ostatnia edycja pt. „Obraz literatury polskiej” (1947 uzupełn. S. Papee). Podręcznik ten zyskał duże powodzenie wśród młodzieży oraz samouków i odegrał dużą rolę w nauczaniu literatury polskiej. Był jednak ostro krytykowany, głównie za niezręczności popełniane w streszczeniach utworów poetyckich, które często zastępowały młodzieży lekturę samych utworów.

Zmarł 24 XI 1916 r. i spoczywa na Nowym Cmentarzu Podgórskim w Krakowie.

Mikołaj Mazanowski – urodził się 21 I 1861 r. w Witorożu na Podlasiu jako syn Jana i Anny z Szymańskich. Ojciec był unickim duchownym, proboszczem parafii w diecezji chełmskiej. Polski historyk literatury, krytyk, pedagog, powieściopisarz, brat Antoniego. **Uczył się w Białej Podlaskiej**, następnie w Siedlcach i Radomiu. Maturę zdał w 1881 r. w Gimnazjum im. Franciszka Józefa we Lwowie. Studiował na Uniwersytecie Lwowskim, był uczniem polonisty R. Piłata i filologa klasycznego L. Čwiklińskiego.

Pracował przez rok jako nauczyciel domowy u Stanisława Badeniego, członka dożywotniego Izby Panów w Wiedniu. Potem pracował w gimnazjach we Lwowie, Bochni i Krakowie. W 1919 r. został dyrektorem Gimnazjum VII w Krakowie i pełnił tę funkcję

do przejścia na emeryturę w 1927 r. W 1902 r. został członkiem Komisji Akademii Umiejętności do Badań w Zakresie Historii Literatury i Oświaty w Polsce.

Ogłosił kilkadziesiąt prac z zakresu pedagogiki i literatury. Dał się korzystnie poznać jako autor monograficznego studium pt. „Żywot i utwory Antoniego Malczewskiego” (1890). Staranność i sumienność autora opracowania, zapewniła książce aktualność na parę dziesiątków lat. W 1890 r. ogłosił rozprawę szczegółowo analizującą wpływ F. Schillera na poezję A. Mickiewicza (*Metodyczny rozbiór „Farysa”*) oraz wydał kilka drobnych tekstów autora „Pana Tadeusza”. W popularnej monografii omówił twórczość piewcy Rusi - J. B. Zaleskiego, wydanej w 1900 r. w serii „Życiorysy Sławnych Polaków”. Następnie wydał oddzielnie charakterystyki literackie Goszczyńskiego, Słowackiego, Krasińskiego, Fredry i Kraszewskiego.

Omówienie twórczości autora „Starej Baśni” miało dwie edycje w 1894 r. i uzupełnione w 1930 r. Był też M. Mazanowski autorem przygodowo-przyrodniczej książki „Duch puszczy podlaskiej. Powieść z niedawnej przeszłości dla młodzieży” (1924). Wykorzystał w niej wspomnienia ze swej młodości na Podlasiu.

Z doświadczenia z pracy w szkolnictwie powstały dwie serie zbeletryzowanych „Szkiców pedagogicznych” (1912 i 1917). Mazanowski okazał w nich doskonale zrozumienie młodzieży, w której widział często ofiarę zakłamania i obłudy dorosłych. Wielokrotnie zabierał głos w sprawach szkolnych, głównie na łamach „Muzeum” („W sprawie biednej młodzieży szkół średnich”, „O godności i moralnej powadze stanu nauczycielskiego w naszej szkole średniej”). Wraz z bratem Antonim opracował „Podręcznik do dziejów literatury polskiej” (1901). Wznowił we własnym opracowaniu pt. „Obraz literatury polskiej” (1947, uzupełnił S. Papee).

Zmarł 26 I 1944 r. w Krakowie i został pochowany na cmentarzu Rakowickim. Z małżeństwa z Emmą z Fischerów miał pięcioro dzieci. Podczas okupacji znany malarz krakowski J. Mehoffer wykonał ołówkiem portret M. Mazanowskiego.

M. Mazanowski pochodził z podlaskiej rodziny unickiego księdza i problemy kościoła grekokatolickiego były mu bliskie. Na Podlasiu carat w 1875 r. zlikwidował ostatnią unicką diecezję chełmską. W Galicji grekokatolicy mogli wyznawać swoją wiarę, ale problemem było nasilenie nacjonalizmu ukraińskiego. W takiej atmosferze część polskiej inteligencji grekokatolickiej zaczęła opuszczać cerkiew i przechodzić na obrządek rzymskokatolicki, aby w ten sposób odseparować się od nacjonalizmu ukraińskiego. Ten zrozumiały ponieważ trend posiadał jednak i złą stronę. Otóż masa ludności wiejskiej i małomiasteczkowej zaczęła tracić swoją naturalną warstwę przewodnią, którą była właśnie polska inteligencja grekokatolicka dzięki czemu stawała się jeszcze bardziej narażoną na oddziaływanie ukraińskiego nacjonalizmu. Z czasem sytuacja stawała się coraz bardziej krytyczna.

Dlatego też grupa polskiej inteligencji grekokatolickiej z profesorem Teofilem Stupnickim na czele przystąpiła do działania i podjęła się zadania wydawania specjalnego pisma poświęconego trapiącym ją i innych Polaków grekokatolików problemom dyskryminacji ich w cerkwi. Pismo takie zaczęło wychodzić w Krakowie w 1933 roku. Otrzymało ono tytuł „Greko – Katolik”. Redaktorem naczelnym został wspominany już T. Stupnicki a skład redakcji zasilili także profesor Mikołaj Mazanowski. Pismo postawiło sobie za cel naświetlenie istniejącej sytuacji w cerkwi grekokatolickiej oraz zwrócenie na nią uwagi opinii publicznej.

Grupa skupiona wokół redakcji „Greko-Katolika” wystosowała też w marcu 1937 roku apel do biskupów grekokatolickich o prawa dla języka polskiego i Polaków w cerkwi,

respektowane jeszcze w XIX wieku. Apel powoływał się na dawniejsze daleko zdrowsze stosunki, do których należałoby wrócić.

M. Mazanowski pamiętał o patronie szkoły, do której w młodości uczęszczał i w 1928 r. wysłał 5 zł na fundusz budowy pomnika J. I. Kraszewskiego w Białej Podlaskiej.

Literatura:

Bielak F., *Mikołaj Mazanowski*, „Pamiętnik Literacki”, z. 3/4 z 1946 r.

Han W., *Antoni Mazanowski*, „Pamiętnik Literacki”, 1917 r.

Kalinowski S., *Podlascy badacze literatury*, „Słowo Podlasia”, nr 35 z 2012.

Tenże, *Pedagog, powieściopisarz, dziennikarz*, „Słowo Podlasia” nr 36 z 2012.

Skręt R., *Mazanowski Antoni Gabriel i Mazanowski Mikołaj*, PSB, t. XX, s. 289-291.

Wrzosek S., *Antoni Mazanowski- historyk i krytyk literatury oraz pedagog polonista*, [w:] *Intelektualiści rodem z Podlasia*, red. J. Sekuła, Siedlce 1997.

SENATOR II RZECZPOSPOLITEJ Z PODLASIA

Dr med. Bolesław Motz urodził się 20 IV 1865 r. w Radzynie Podlaskim w spolszczonej rodzinie pochodzenia niemieckiego jako syn Antoniego i Antoniny z Wytychów. Ojciec był naczelnikiem stacji w Białej Podlaskiej. B. Motz używał pseudonimów „Facet”, „W. Podlaski”. Lekarz-urológ, działacz społeczny i polityczny, senator II RP.

Absolwent gimnazjum w Białej Podlaskiej, które ukończył w 1885 r. Dzięki uzyskaniu stypendium, studiował na Wojskowej Akademii Medycznej jednocześnie uczęszczając na Wydział Przyrodniczy Uniwersytetu w Petersburgu. W czasie studiów związał się z Terrorystyczną Frakcją Partii

„Narodna Wola”, w której jednym z głównych działaczy był A. Ulianow, brat Lenina. W 1887 r. w związku z planowanym zamachem na cara Aleksandra III, Motz został skazany na 2 lata więzienia w twierdzy Pietropawłowskiej.

Emigrował do Paryża, gdzie kontynuował studia lekarskie. W czasie studiów działał w stowarzyszeniu „Spójnia”. Był czołową osobistością w utworzonej w 1899 r. sekcji paryskiej Związku Zagranicznego Socjalistów Polskich. W 1897 r. uzyskał stopień doktora medycyny. Bolesław Motz, został aresztowany za udział w rewolucji 1905 roku w Rosji i wywieziony na Syberię, po ucieczce stamtąd otworzył pod patronatem międzynarodowych milionerów praktykę lekarską w Paryżu. W latach 1909-1914 prowadził prywatną klinikę oraz dokształcające kursy teoretyczne i praktyczne dla lekarzy specjalizujących się w urologii. Działalność jego zyskała sobie uznanie u władz. Dostał wykłady jako profesor na wydziale lekarskim w Paryżu, uczestniczył w zjazdach urologów. Był autorem kilkudziesięciu prac w języku polskim, francuskim i włoskim. Ogłaszał je w wielu pismach zagranicznych i polskich: „Gazeta lekarska”, „Kronika Lekarska”, „Medycyna”, „Przegląd Lekarski”.

Podczas I wojny światowej Motz był organizatorem i sekretarzem w 1915 r. Komitetu Wolnej Polski, który działał na rzecz aspiracji niepodległościowych Polski. W listopadzie 1918 r. Motz wydał anonimowo apologetyczną broszurę poświęconą J. Piłsudskiemu. W okresie międzywojennym, rozzarowany polityką Piłsudskiego, został senatorem z listy PSL „Wyzwolenie”. W 1930 r. ponownie wybrany z listy Centrolewu. W latach 1933-35 był członkiem Rady Naczelnej SL. Mimo, że mieszkał w Paryżu, został wybrany senatorem w niepodległej Polsce i regularnie dojeżdżał do Warszawy na sesje parlamentarne.

W 1928 roku był członkiem Komitetu Honorowego Obchodu 300-lecia Akademii Białskiej i hojnie zasilł fundusz budowy pomnika J.I. Kraszewskiego kwotą 335 zł.

Zmarł 1 VII 1935 r. i został pochowany na cmentarzu w Montmorency koło Paryża. Był odznaczony: Legią Honorową (1925), Komandorią oraz Komandorią z Gwiazdą Orderu Polonia Restituta (1926 i 1927). Dwaj jego synowie do końca pozostali przyjaciółmi Polski i przyczynili się do dalszego rozwoju urologii polskiej

Literatura:

Hordejuk S., *Bolesław Motz [1865-1935] : sylwetki wybitnych działaczy lewicy woj. lubelskiego. Działacz społeczny i polityczny, senator, profesor medycyny, wybitny urolog*, „Trybuna Młodych”, 2006, nr 9.

Hulewicz J. i T. Ostrowska T., *Motz Bolesław*, PSB, t. XXII.

Majewski P., Mazur G. [red.] *Posłowie i senatorowie Rzeczypospolitej Polskiej 1919-1939*, Warszawa 2009, t. IV.

REKTOR AKADEMII DUCHOWNEJ

Ks. Wojciech Ossoliński, ur. 25 IV 1796 r. w Sielucźnie koło Mielnika, jako syn Józefa, chorążego ziemi mielnickiej i Zofii z Jakubowskich. Proboszcz w Kocku (1828-1841), doktor teologii, profesor Uniwersytetu Warszawskiego i pierwszy rektor Akademii Duchowej w Warszawie.

Początkowe nauki pobierał w Białej Podlaskiej. W okresie 1812-1815 studiował w seminarium duchownym w Janowie Podl., następnie do 1820 r. jako kleryk wykładał filozofię, homiletykę i historię Kościoła. Świecenia kapłańskie przyjął w 1819 r. z rąk bpa Feliksa Lewińskiego. W latach 1820-22 studiował teologię na Wydziale Teologicznym UW oraz uczył religii w Liceum Warszawskim. Podczas studiów napisał dwie rozprawy w języku łacińskim, nagrodzone złotymi medalami.

Po uzyskaniu tytułu magistra teologii miał zaszczytne propozycje ze strony abpa Stefana Hołowczyca (probstwo na Pradze i urząd w konsystorzu) oraz abpa Jana Pawła Woronicza, który zapraszał go do Krakowa. Na wezwanie bpa Feliksa Łukasza Lewińskiego powrócił w 1822 r. do Janowa Podlaskiego, gdzie ponownie w seminarium był wykładowcą Pisma Świętego, teologii dogmatycznej i pastoralnej. W listopadzie 1822 r. został mianowany kanonikiem kapituły podlaskiej, sędzią konsystorza i wkrótce prałatem archidiakonem. W 1827 r. otrzymał intratne probstwo w Kocku, które sprawował do 1841 r. Po śmierci bpa F. L. Lewińskiego w okresie 1825-26 pełnił funkcję wiceadministratora diecezji podlaskiej, a w latach 1826-29 sędziego surogata przy biskupie Janie Marcelim Gutkowskim.

W 1829 r. na Wydziale Teologii UJ uzyskał stopień doktora teologii. W 1829 r. został zastępcą profesora na Wydziale Teologicznym UW, gdzie do 1832 r. wykładał teologię dogmatyczną, następnie został przeniesiony do Seminarium Głównego w Warszawie. W 1832 r. otrzymał nominację Rady Administracyjnej na prałata archidiakona katedry podlaskiej.

Wiosną 1830 r. Komisja Rządowa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego postanowiła powierzyć Ks. Ossolińskiemu zarząd kościoła św. Stanisława w Rzymie i pomimo protestów Wydziału Teologicznego, nie chciała cofnąć decyzji. Wybuch powstania listopadowego przesądził o pozostaniu w Warszawie. W czasie powstania sprawował funkcję kapelana Gwardii Narodowej w Warszawie. Uczestniczył w pracach organizacyjnych nad utworzeniem Akademii Duchowej w Warszawie w 1837 r., został jej pierwszym rektorem (do 1842) i wykładowcą teologii dogmatycznej. Ks. Ossoliński wykazał niezwykłą energię i wytrwałość w urzędzeniu Akademii i postawił ją na wysokim poziomie. Od 1840 r. uczestniczył w pracach Rady Wychowania Publicznego, łączył obowiązki akademickie

z duszpasterskimi i administracyjnymi w diecezji podlaskiej.

W 1840 r. brał udział w sporze z ks. Bartłomiejem Radziszewskim, proboszczem św. Anny w Białej Podlaskiej o rządy w diecezji po wywiezieniu przez władze carskie bpa J. M. Gutkowskiego do Jezioran w guberni mohylewskiej. Następnie, wraz z kapitułą, tymczasowo kierował osieroconą diecezją. Po kuracji w Marienbadzie w 1840 r., jako delegat kapituły udał się do Rzymu, sądząc, że Stolica Apostolska powierzy mu biskupstwo podlaskie, ale styl sprawowania posługi i jej następstwa nie zyskały aprobaty Kurii Rzymskiej. Zawiedzony w swych nadziejach, ciężko zachorował na serce. W 1841 r. bezskutecznie starał się o przyznanie mu pensji emerytalnej.

Pozostawił prace w rękopisach, które nie dochowały się do naszych czasów m.in. „Teologia dogmatyczna i pastoralna”. Pośmiertnie zostało wydane jedno z jego przemówień rektorskich. Ks. A. Petrani wspominał ks. Ossolińskiego: „Słynął z surowego przestrzegania porządku, modlitwy i pracy, sam gorliwy kapłan, wytrawny pedagog, kochał młodzież i był przez nią kochany”. Był znakomitym profesorem, elokwentnym o głębokiej i wszechstronnej wiedzy. Wśród duchowieństwa miał opinie doświadczonego, choć surowego pedagoga, dobrego mówcy, człowieka zdolnego, ale niezmiernie ambitnego.

Odnaczony w latach 1838-40 orderami: Św. Stanisława III i II klasy i Św. Anny II klasy. Zmarł 22 V 1842 r. i został pochowany w katakumbach na Powązkach.

Literatura:

Aleksandrowicz A., *Diecezja Siedlecka czyli Podlaska (1818-1968)*, Siedlce 1971, s. 292-93.

Kalinowski S., *Rektor Akademii Duchownej*, „Słowo Podlasia”, 2012, nr 46.

Kumor B., *Ossoliński Wojciech*, [w:] *Słownik polskich teologów katolickich*, Warszawa 1982, t. III, s. 278-79.

Pleszczyński A., *Dzieje Akademii Duchownej Rzymskokatolickiej Warszawskiej*, Warszawa 1907, s. 69-74.

Pruszkowski J., *Janów Biskupi czyli Podlaski*, Kraków 1897, s. 225-28.

WYBITNY BADACZ MIĘDZYRZECCZYNY

Adolf Pleszczyński urodził się 18 XII 1841 r. we wsi Żelizna koło Międzyrzecza Podlaskiego. Wstępne nauki pobierał w domu rodzinnym. **Szkołę powiatową ukończył w Białej Podlaskiej** w roku 1858. W latach 1859 - 1862 studiował w Seminarium Duchownym w Janowie Podlaskim. Jako kleryk uzyskał stypendium w Akademii Duchownej w Warszawie i ukończył ją w roku 1866 ze stopniem kandydata teologii.

Święcenia kapłańskie przyjął w 1866 r. z rąk biskupa podlaskiego Benjamina Szymańskiego w katedrze janowskiej i przy tym kościele został wikarym. Biskup mianował Pleszczyńskiego na osobistego kapelana oraz na sekretarza w konsystorzu i na prefekta w miejscowej dwuklasowej szkole. Wymienione funkcje pełnił do 2 VIII 1867 r. tj. do usunięcia biskupa Szymańskiego i kasaty diecezji podlaskiej po przegranej powstaniu styczniowym przez władze carskie. W 1868 roku został proboszczem w Koźuchówku koło Sokołowa Podlaskiego.

W roku 1876 bp lubelski W. Baranowski mianował go na proboszcza św. Mikołaja w Międzyrzeczu Podlaskim. Parafia była ośrodkiem oporu unitów. Tu również przyczynił się do poprawienia stanu budynków kościoła, plebani oraz szkoły. Mimo absorbującej pracy nad upiększaniem kościoła (nowe organy, obrazy i in.), ks. Pleszczyński znalazł czas, aby pisać historię Międzyrzecza i okolic, opisywać obyczaje tutejszego ludu. W 1882 r. brał

udział w założeniu stowarzyszenia dla chłopów „Gospoda”, wygłaszał pogadanki i czytał zebrany gazety. Nie ominęły go represje rządu zaborczego za potajemne udzielanie sakramentów unitom, za co w 1886 r. został ukarany grzywną 50 rubli. W 1888 r. został ukarany taką samą grzywną za używanie języka polskiego, podczas odbierania przysięgi w sądzie. Działalność na rzecz unii doprowadziła do usunięcia go z parafii dekretem gubernatora warszawskiego gen. Józefa Hurki z dnia 23 I 1890 r. i była przyczyną późniejszych trudności z zatwierdzeniem go na stanowisko przez władze rządowe.

Został przeniesiony do Żeliszewa poza obszar unicki. Po sześciu latach uzyskał zatwierdzenie na probostwo w historycznych Maciejowicach i tu nad Wisłą pozostał do końca życia. Rozwinął rozległą w okresie 1890-1914 działalność społeczną. Jako kurator dbał o szpital, zachęcał do zakładania sadów, otworzył szkołę gospodarstwa domowego dla dziewcząt. Był inicjatorem ochronki dla dzieci, ochotniczej straży pożarnej, kasy pożyczkowej, parafialnego towarzystwa dobroczynności. Troszczył się o szerzenie oświaty, był aktywnym działaczem Związku Katolickiego, zorganizował w 1906 r. Koło Polskiej Macierzy Szkolnej i jako jeden z nielicznych księży w Diecezji Podlaskiej był jego prezesem. Troszczył się również o utrwalenie miejscowych tradycji. W „Olszynie”, gdzie był ranny T. Kościuszko, jego staraniem zbudowano w 1905 r. pomnik i usypano kopczyk.

W 1908 r. został mianowany kanonikiem, a 2 XII 1918 r. biskup podlaski H. Przeździecki mianował go wikariuszem generalnym i konsultorem diecezjalnym. Po dłuższym namyśle, ze względu na wiek, odmówił. Mimo to biskup ceniał Pleszczyńskiego i 5 X 1920 r. poinformował go o uzyskaniu od papieża Benedykta XV godności prałata domowego Jego Świątobliwości.

Ks. Pleszczyński był jednym z najwybitniejszych duchownych w historii Diecezji Podlaskiej. Imponująca była aktywność społeczna i naukowa księdza. W swoim duszpasterstwie zwrócił uwagę na katechizację dzieci, nauczanie starszych wiernych, zakładał biblioteki, ochronki, kasy oszczędnościowe i in. Jeszcze za życia przekazał swą bogatą bibliotekę Seminarium w Lublinie. Podobnie uczynił ze swymi cennymi zbiorami muzealnymi, gromadzonymi przez całe swoje życie, co było wyrazem jego troski o formację przyszłych kapłanów.

Zmarł 14 II 1925 r. w Maciejowicach i został pochowany na miejscowym cmentarzu. Ma ulicę w Międzyrzeczu Podlaskim.

Dorobek naukowy Pleszczyńskiego domaga się specjalnego opracowania. Mimo słabego zdrowia, ciągłych procesów o unitów, zmian placówek i mieszkania, wykonał wiele prac naukowych z historii, etnografii czy też opracowań pomocnych w pracy duszpasterkiej. Pisał artykuły do pism katolickich, prace popularno-religijne jak katechizm, żywot Jezusa Chrystusa, żywoty świętych (Wincentego z Paulo, Stanisława Kostki). Dokonał przekładu z francuskiego „Duch św. Franciszka Salezego”, wydał przydatną każdemu duchownemu książkę „Ideal kapłana”, był współautorem fundamentalnej monografii o Akademii Rzymsko-Katolickiej w Warszawie z lat 1836 - 1867. Najbardziej jednak poświęcał się studiom nad przeszłością, łącząc je z badaniami empirycznymi np. prowadził w roku 1889 wykopaliska w Międzyrzeczu nad Krzną. Najbardziej interesował się Międzyrzeczczyzną. Mimo trudności, jakie napotykał ze strony władz carskich w czasie pełnienia swych funkcji w Międzyrzeczu, znalazł wiele czasu i sił do działalności pisarskiej. Efektem tego były artykuły poświęcone kulturze ludowej Podlasia, a dotyczące głównie gwary i literatury ludowej, publikowane na łamach „Wisły”. Był autorem interesujących monografii „Bojarzy Międzyrzeccy”.

Najcenniejszą pracą Pleszczyńskiego jest studium „Opis historyczno - statystyczny

parafii międzyrzeckiej”. O trudnościach edytorskich wspomniał w słowie wstępnym: „Niniejszy opis parafii międzyrzeckiej, przygotowany do druku jeszcze przed 20 laty, dopiero teraz może ujrzeć światło dzienne. Główną przyczyną tej zwłoki były przeszkody cenzuralne, ponieważ zajmował się terenem zakwalifikowanym do wcielenia w projektowaną gubernię chełmską”. Tu też wyznał swoje cedro: „Celem tej pracy było: dorzucić choćby cegiełkę do budowy ojczystego krajoznawstwa i uratować od zagłady nieden fakt historyczny zacierający się pod wpływem czasu i wrogich nam okoliczności”.

Już przez współczesnych praca powyższa była wysoko oceniana m.in. przez Jana Koźłowicza i Stanisława Ciszewskiego. Na taką ocenę zasłużył m. in. przez szerokie wykorzystanie materiałów archiwalnych. Podstawą było bogate archiwum parafialne, które w czasie swego urzędowania uporządkował. Mimo rozwoju badań regionalnych w zakresie historii, publikacji „Roczników Międzyrzeckich”, po kilkudziesięciu latach dzieło to nie utraciło swej wartości naukowej, a w wielu kwestiach stanowi jedyne źródło do badań nad Międzyrzeczyzną.

Dostarczał też przysłów Samuelowi Adalbergowi do jego „Księgi przysłów”. Pleszczyński był zamięłowanym bibliofilem, zbierał także przedmioty związane z archeologią i historią Podlasia, część swych zbiorów eksponował na wystawie sztuki i starożytności w Lublinie w roku 1901. Badania miały być świadectwem narodowych aspiracji Polaków. Sylwetka Pleszczyńskiego - działacza, uczonego podejmującego różnorodne prace, wyróżnia się w tym okresie. Na ponad 800 księży z przełomu XIX i XX wieku pracujących na Podlasiu i Lubelszczyźnie, nie więcej niż dieście było w stanie łączyć pracę duszpasterską z działalnością społeczną i naukową.

Literatura:

Bieńkowski W., *Pleszczyński Adolf*, PSB, t. XXVI, s. 722-23.

Kalinowski S., *Powiatowy Słownik Biograficzny: Adolf Pleszczyński (1841-1925)*, „Gościniec Bialski”, 2002, nr 3.

Tenże, *Wybitny badacz Międzyrzeczyzny, Sławni białczanie*, „Słowo Podlasia”, 2013, nr 40.

Stopniak E., *Materiały do biografii Adolfa Pleszczyńskiego - historia Międzyrzeczyzny*, „Rocznik Międzyrzecki” nr 2 z 1970, s. 152-160.

Tenże, *Pleszczyński Adolf*, [w:] *Słownik polskich teologów katolickich*, Warszawa 1982, t. III, s. 377-79.

PREZYDENT WARSZAWY „NA TRUDNE CZASY”

Marceli Porowski, urodził się 4 II 1894 r. w Woli Bystrzyckiej, powiat łukowski. Był synem Marcelego i Heleny Stypułkowskiej. Ojciec zmarł na tyfus jeszcze przed urodzeniem syna. Ekonomista, działacz samorządowy, działacz konspiracyjny, trzydziesty pierwszy prezydent Warszawy. Używał pseudonimów: „Andrzej Sowa”, „Mazowiecki”, „Wolski”.

Matce w wychowaniu syna pomagał brat - ks. Bolesław Stypułkowski. **Uczęszczał do gimnazjów w Białej Podlaskiej i Suwałkach**, w 1911 zdał egzamin dojrzałości. Podczas nauki w Białej, został w okresie strajków czasowo usunięty ze szkoły w 1905 r. Studiował w latach 1912-1918 na Wy-

dziale Ekonomicznym Politechniki w Petersburgu. Od 1919 był pracownikiem administracji państwowej, pełniąc m.in. funkcję naczelnika Wydziału Finansów Komunalnych w Departamencie Samorządowego Ministerstwa Spraw Wewnętrznych. W latach 1929-1939

kierował biurem Związku Miast Polskich. Jako ceniony znawca problematyki samorządowej redagował organ prasowy tego związku „Samorząd Miejski”. Był członkiem redakcji kwartalnika „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny”. Wspólnie z J. Doroszewskim i A. Hujdą napisał pracę „Skarbowość samorządu terytorialnego w Polsce (1927).

W okresie wojny obronnej 16 IX 1939 r. został mianowany delegatem Komisarza Cywilnego dla dzielnicy Warszawa Południe. W okresie okupacji pełnił funkcję Delegata Rządu RP na uchodźstwie na miasto stołeczne Warszawę. Skupiał funkcje podziemnego prezydenta Warszawy i Komisarza Rządu na miasto stołeczne, oficjalnie pracował w Prezydyjnej Komisji Rzeczników Magistratu. Prezydentem został mianowany 5 VIII 1944 r. Brał udział w walkach powstańczych na Starym Mieście, potem w Śródmieściu. Swoją funkcję pełnił do kapitulacji 2 X 1944 r., opuścił stolicę wraz z mieszkańcami 7 X 1944 r.

Po wojnie powrócił do pracy w administracji, był m.in. naczelnikiem wydziału i wicedyrektorem Departamentu Samorządu w Ministerstwie Administracji Publicznej. Od 1950 roku - w Centralnym Biurze Projektowym Budownictwa Miejskiego. 8 XII 1951 r. został aresztowany i za działalność w czasie wojny (oskarżony o kolaborację z Niemcami) skazany na karę śmierci 10 II 1953 r. W 1956 zwolniony z więzienia, a rok później - 20 II 1957 r. zrehabilitowany. W ostatnich latach życia pozostawał na rencie specjalnej, angażował się w działalność Obywatelskiego Komitetu Pamięci Prezydenta S. Starzyńskiego. Wujek - ks. B. Stypułkowski uczył młodego krewniaka szacunku dla chrześcijańskich zasad życia osobistego, rodzinnego i społecznego. Tym zasadom starał się być wierny przez całe życie. Pasjonowały go także patriotyczne tradycje Podlasia, m.in. osoba ks. S. Brzóska.

Zmarł 21 X 1963 r. w Warszawie i został pochowany na Powązkach. W 2010 r. został pośmiertnie odznaczony Krzyżem Komandorskim OOP.

Literatura:

Drozdowski M., *Marceli Porowski Prezydent Powstańczej Warszawy*, Wydawnictwo Vipart, 2010.

Kalinowski S., *Prezydent Warszawy na trudne czasy*, „Słowo Podlasia”, 2013, nr 10.

Kunert A., *Słownik biograficzny konspiracji warszawskiej 1939-1944*, t. I, Warszawa 1987.

SUKCESY BIALCZANKI NA EMIGRACJI

Lidia Próchnicka urodziła się 3 V 1920 r. w Białej Podlaskiej jako córka inż. Aleksandra i Wandy Próchnickich. matka teatralna, filmowa i TV.

Ojciec był z zamiłowania regionalistą oraz jednym z założycieli i działaczy Koła Bialczan w 1922 r. Absolwentka Gimnazjum i Liceum im. E. Plater w Białej Podlaskiej. Po maturze w 1938 r. rozpoczęła studia na Wyższej Szkole Dramatycznej w Warszawie. Aktorstwa uczyła się od znanych artystów: Stefana Jaracza, Aleksandra Zelwerowicza czy Zofii Małynicz. Podczas okupacji niemieckiej wznowiła studia w konspiracyjnym Instytucie Sztuki Teatralnej, wspólnie z m.in. A. Łapickim i W. Głińskim. Uczestniczyła w Powstaniu Warszawskim. Podczas ewakuacji mieszkańców stolicy do Pruszkowa, uciekła i przedostała się do Krakowa.

Debiutowała w Krakowie 1945 r. w roli tytułowej w sztuce G. Zapolskiej „Panna Małczewska” na scenie Teatru Miejskiego im. Słowackiego (reż. Karol Frycz). Od razu zdo-

była sobie brawurową grą uznanie krakowskiej publiczności. Potem grała w „Świętoszku”, „Weselu” i in. Starła się wyjechać do Paryża, aby uczyć się trudnej sztuki mimu. Władze blokowały jej marzenia, jednakże przez tzw. „zieloną granicę” udało się jej przedostać na Zachód. Krótko przebywała we Francji, następnie wyjechała do Chile. Po krótkim pobycie w tym kraju została uhonorowana państwową nagrodą za najlepszą kreację aktorską roku w 1951 r. (grała w języku hiszpańskim).

W 1954 r. wyjechała do Hollywood i w USA, gdzie też odnosiła sukcesy. W polsko-amerykańskim zespole teatralnym „Modjeska Players” (Aktorzy Modrzejewskiej) po angielsku grała w komedii Carlo Goldoniego „Mirandolina”. Roli karczmareczki gratulowała jej sama Pola Negri. Potem z zespołem „Teatru Ossetyńskiego” odbyła w latach 1955-57 prawie trzyletnie tournée po Stanach i Kanadzie. Ze spektaklem „Od Fredry do Powstania” odwiedziła liczne ośrodki polonijne Ameryki Północnej, a trasa tournée liczyła ponad 40 tys. kilometrów. W Nowym Jorku grała z powodzeniem w sztuce W. Kerra pt. „Pieśń o Bernadecie”. Magazyn ilustrowany „Look” w czasie jej występów na Broadwayu nazwał Lidię Próchnicką „Modern Modrzejewska”. Grała w filmach „The Group” (reż. S. Lument), „Piekło Dantego”, „Szybka dziewczyna”. Występowała w produkcjach telewizyjnych: „Rewolucja w Rosji”, „The Lodge”, „Connection”, grając m.in. z Zsa Zsa Gabor.

Rodacy najczęściej mogli ją usłyszeć tylko jako lektorkę w audycjach Radia „Wolna Europa” lub „Głos Ameryki”. Mogła zostać gwiazdą z pierwszych stron gazet, ale nie chciała zmienić swego nazwiska, jak sugerowali jej amerykańscy producenci. Zapisła wspinałą kartę w historii teatru polskiego i amerykańskiego, idąc śladem wielkiej poprzedniczki Heleny Modrzejewskiej.

Literatura:

Sroka J., *Lidia Próchnicka - sławna Podlasianka*, „Podlaski Kwartalnik Kulturalny”, 1992, nr 3-4.

Srokowa J., *Ród Próchnickich*, „Słowo Podlasia”, nr 48 i 49 z 2001.

Trzebiński Ł., *Aktorka z Podlasia*, „Lublin, kultura i społeczeństwo”, nr 5 z 2012.

BADACZ MARTYROLOGII UNITÓW PODLASKICH

Józef Pruszkowski urodził się 30 I 1837 r. w Białej Radziwiłłowskiej, był synem Marcina, urzędnika i Franciszki z Markiewiczów. Używał pseudonimu P.J.K. Podlasiak. Historyk Kościoła katolickiego, duchowny katolicki, profesor Seminarium Duchownego w Lublinie i Janowie Podlaskim oraz profesor honorowy KUL, członek Polskiej Akademii Umiejętności.

Edukację zaczął w domu rodzinnym, następnie uczęszczał w latach 1847-52 do gimnazjum (szkoły powiatowej) w Białej Podlaskiej i jeszcze przez dwa lata uczył się prywatnie. Następnie studiował w Seminarium Duchownym w Janowie Podlaskim (1854-1857) i Akademii Duchownej w Warszawie (1857-1861). Studia w Warszawie ukończył w 1861 r. ze stopniem kandydata świętej teologii. W Warszawie 2 II 1860 r. przyjął święcenia kapłańskie z rąk bpa Henryka Platera.

Został sekretarzem biskupa podlaskiego Beniamina Szymańskiego i wykładowcą Seminarium Duchownego w Janowie Podlaskim. Obowiązki profesora pełnił ks. Pruszkowski od 1862 r. do zwnięcia wraz z kasatą Diecezji Podlaskiej, janowskiego seminarium w 1867 r. Zarzucono mu w 1863 r. kontaktowanie się z działaczem powstańczym, trafił do więzienia razem z biskupem Platerem (1863-1864) i aż do 1905 r. pozostawał pod ścisłym nadzorem policji carskiej. W latach 1868—1881 w czasie największego prześlą-

dowania unitów i kasaty diecezji chełmskiej, był proboszczem i dziekanem janowskim. W 1870 r. otrzymał rządową naganę za to, że podczas czytania w kościele manifestu o śmierci wielkiego księcia Aleksandra Aleksandrowicza, siedział cały czas, a za jego przykładem poszli wszyscy parafianie. W 1881 r. pod naciskiem generała gubernatora warszawskiego Piotra Albedyńskiego, został zmuszony do opuszczenia Janowa jako „niepożądany wśród ludności prawosławnej”.

W tym czasie przygotowywał pracę o martyrologii unitów, rękopis zdołał konspiracyjnie przekazać w 1882 r. do Krakowa. Był następnie kapłanem w zakładzie dla nieuleczalnie chorych w Warszawie, oczekując przez rok na zatwierdzenie władz rosyjskich nominacji na probostwo w Bobrownikach. Pracę duszpasterską nad Wieprzem pełnił przez blisko 10 lat. Pomimo oporu generała gubernatora Hurki został przeniesiony w 1891 r. przez bpa lubelskiego i administratora Diecezji Podlaskiej Franciszka Jaczewskiego na proboszcza w Wąwolnicy. Tu rozwinął kult Matki Boskiej Kębelskiej, werbując do Arcybractwa Różańcowego prawie 3 tys. osób. Po 10 latach objął w 1901 r. probostwo w Garbowie. W 1905 roku został kanonikiem katedralnym lubelskim, a od 1913 r. był prałatem-kustoszem kapituły lubelskiej. W 1907 r. został proboszczem parafii Nawrócenia św. Pawła w Lublinie, w tym roku odbył podróż do Rzymu. W latach 1906-1919 był profesorem i kierownikiem Zakładu Prawa Kanonicznego Seminarium Duchownego w Lublinie, zaś od 1922 r. profesorem honorowym KUL.

Pruszkowski był profesorem honorowym odrodzonego w 1918 r. Seminarium Duchownego w Janowie. Przez wiele lat wspierał finansowo Akademię Umiejętności w Krakowie (od 1918 PAU). Profesor krakowski ks. Jan Fijałek wysoko ocenił jego publikacje, przede wszystkim poświęcone męczeństwu unitów. Ks. J. Pruszkowski w 1920 r. został powołany na członka-korespondenta Polskiej Akademii Umiejętności za publikacje naukowe o treści historycznej. Współpracował z pismami „Polonia Sacra” i „Oriens”.

Zmarł 29 I 1925 r. w Lublinie w 88 roku życia i 65 kapłaństwa, został pochowany na cmentarzu przy ul. Lipowej. Ma ulicę w Białej Podlaskiej, a w kolegiacie janowskiej znajduje się pamiątkowa tablica. W pracy naukowej zajmował się historią nowożytną Kościoła w Polsce oraz biblistyką Nowego Testamentu, ponadto polityką carów Aleksandra II i Aleksandra III wobec Kościoła rzymskokatolickiego i unickiego oraz stanem szkolnictwa rosyjskiego na Podlasiu.

W Krakowie w roku 1905, na podstawie autentycznych i wiarogodnych źródeł, ukrywając się przed zaborcą pod inicjałami P. J. K. Podlasiak, napisał bezcenne, dwutomowe epokowe dzieło: „Martyrologium czyli Męczeństwo Unii na Podlasiu”. Zawarł w tej książce męczeńską historię prześladowania unii na Podlasiu po 1864 r., szczególnie w dekanatach bialskim, konstantynowskim, radzyńskim, sokołowskim i włodawskim. Lecz jak sam zaznacza, wymienił zaledwie część wywiezionych do Rosji osób, jak również zaledwie dziesiątą część wszystkich ucisków męczeńskich, jakie lud podlaski wycierpiał. Autor pisał: „My sami z umysłu opuściliśmy wiele, gdyż często truchlała myśl nasza, drętwiała ręka do wzięcia pióra lub uczucie wstydu nie dozwalało nam przestąpić granicy, zakreślonej w poważnej publikacji, gdyśmy słuchali opowiadań unitów lub czytali ich notatki o bydlęcym znęcaniu się Kozaków nad kobietami unickimi”.

Był autorem monografii: Janowa Biskupiego, Leśnej Cudownej i Kodnia Sapiehów, jak sam pisał „tych trzech cudownych fortów katolicyzmu na ziemi Podlaskiej”. Przy nich to unicy i wszyscy wierni z całej prowincji Podlasia, Chełmszczyzny, łukowskiej ziemi, z Powiśla, z pobliskiego i dalszego Zabuża, odnawiali się w duchu i katolickim życiu. Ks.

Pruszkowski podtrzymywał ducha wśród prześladowanych unitów, był mężem opatrnościowym danym na krwawe dni, by krzepić ducha, by wskazywać na lepsze jutro.

Po zakończeniu pierwszej wojny światowej, napisał obszerny poemat „Martyrologium Podlasia w pieśni”, inspirowany przeżyciami naocznego świadka cierpień unitów. Historykiem kościoła był uznanym, ale jako autor epickiego poematu nie prezentuje wysokiego poziomu artystycznego. Po odzyskaniu niepodległości, w celu rozpoczęcia procesu beatyfikacyjnego unitów podlaskich, opracował w języku łacińskim skrót swej pracy pt. „Martyrologium Podlachiae in Polonia”. Opublikował książki oparte na źródłach, cenne do dziś dla badaczy dziejów Podlasia: „Historia zjawionego i cudownego obrazu Matki Boskiej oraz kościoła i probostwa w Leśnej na Podlasiu zabranego na własność prawosławia”, Kraków 1897, „Janów Biskupi czyli Podlaski : z dawnych i współczesnych źródeł”, (Kraków 1897), „Kodeń Sapiehów, jego kościoły i starożytny obraz Matki Bożej Gwadelupeńskiej”, Kraków 1898, „Martyrologium czyli Męczeństwo Unii na Podlasiu”, Kraków 1905 oraz Lublin 1917, „Najświętsza Maria Matka Boża” (1906-1910) oraz „Martyrologium Podlasia w pieśni” (1925).

Literatura:

Kalinowski S., *Kronikarz martyrologii unitów ks. Józef Pruszkowski [1837-1925]*, „Gościniec Bialski”, 2006, nr 2.

Pleszczyński A., *Strona wewnętrzna historii męczeństwa unitów na Podlasiu*, „Wiadomości Diecezji Podlaskiej”, nr 1 z 1925, s. 17-21.

Stopniak F., *Pruszkowski Józef*, PSB, t. XXVIII, s. 602-604.

Wyczawski H. E., *Pruszkowski Józef*, [w:] *Słownik polskich teologów katolickich*, Warszawa 1982, s. 446-48.

ZASŁUŻONY LEKARZ WOJSKOWY

Jan Antoni Rapczewski urodził się w Białej Podlaskiej 25 XII 1855 r. jako syn Filipa, kasjera miejskiego i Pauliny z domu Choickiej. Pochodził z drobnej szlachty podlaskiej. Docent chorób wewnętrznych, profesor bakteriologii.

Absolwent gimnazjum klasycznego w Białej Podlaskiej w 1873 r. Ukończył Akademię Medyczno-Chirurgiczną w Petersburgu i w 1878 r. otrzymał dyplom lekarza cum eximia laude i został odznaczony Nagrodą im. Iwanowa. W 1881 r. uzyskał stopień doktora nauk medycznych na podstawie rozprawy poświęconej patologicznym chorobom żołądka i został docentem chorób wewnętrznych. W 1885 r. habilitował się na podstawie pracy dotyczącej etiologii cholery azjatyckiej i został profesorem bakteriologii. W 1885 r. wyjechał do Hiszpanii, gdzie szerzyła się cholera, aby zapoznać się z systemem szczepień ochronnych. Zdobyte doświadczenia wykorzystał podczas likwidacji ogniska cholery w guberni podlaskiej i nieznanej choroby zakaźnej, która pojawiła się w Kraju Turkmeńskim.

Od 1890 r. zajmował się organizowaniem służb sanitarno-higienicznych dla wojska i kierował laboratorium w stopniu generała dywizji. Uczestniczył jako ekspert w różnych komisjach zajmujących się sprawami sanitarno-bytowymi w wojsku. Pełnił funkcję kierownika laboratorium sanitarno-higienicznego i bakteriologicznego Wojsk Sanitarnych w latach 1890-1923, Instytutu Doskonalenia się Lekarzy od 1918 r. oraz Instytutu Technologicznego w Petersburgu do 1920 r. W okresie 1910-17 był redaktorem naczelnym czasopisma „Wojenno-Medicinskij Żurnal”. W okresie 1890-1913 reprezentował Rosję we wszystkich zjazdach międzynarodowych poświęconych tematyce medycyny wojskowej.

Wrócił do Polski i w okresie 1923-27 był profesorem technologii produkcji spożywc-

czej w Wyższej Szkole Intendentury oraz profesorem higieny i kierownikiem naukowym pracowni higieny Centrum Wyszkożenia Sanitarnego w Warszawie. Prowadził wykłady z zakresu organizacji służb sanitarno-higienicznych i technologii żywności. Był członkiem redakcji „Lekarza Wojskowego”. Był autorem ponad 70 publikacji naukowych, w większości w języku rosyjskim, m.in. „O patologiczno-anatomicznych zmianach błony śluzowej żołądka przy ostrym jej zapaleniu” (1881), „Studia nad etiologią i epidemiologią cholery podczas epidemii 1885 w Hiszpanii” (1885); „O dezynfekcji parowej i nowym typie parowej komory dezynfekcyjnej” (1892) oraz w Polsce - „Technologia żywności” (1925).

J. Rapczewski był członkiem Komitetu Honorowego II Zjazdu Wychowanków Szkół Białskich w 1928 roku. Zmarł w Warszawie 11 II 1939 r. i został pochowany na cmentarzu wojskowym na Powązkach. Z małżeństwa z Aleksandrą z Buchmanów dzieci nie miał. Był odznaczony m.in. Orderem Polonia Restituta.

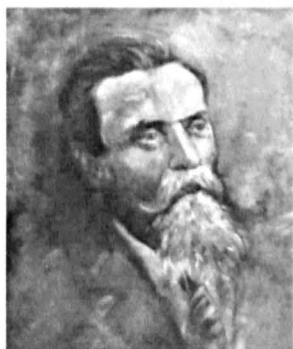
Literatura:

Czy wiesz, kto to jest?, red. S. Łoza, Warszawa 1938, s. 612.

Kalinowski S., *Zasłużony lekarz wojskowy*, „Słowo Podlasia”, 2013, nr 25.

Ostrowska T., *Rapczewski Jan Antoni*, PSB t. XXX, s. 581-82.

BOHATER CZY ZDRAJCA?

Roman Rogiński urodził się 29 II 1840 r. w Księstwie Łowickim, s. Józefata, szlachcica legitymowanego i Izabeli z Modzelewskich. Zmarł 20 II 1915 r. w Sieniawie.

Nauki pobierał początkowo w szkole powiatowej w Białej Podlaskiej. Absolwent Gimnazjum Realnego w 1861 r. w Warszawie, gdzie uczył m.in. jego stryj prof. Kazimierz Rogiński. Należał wówczas do kółka patriotycznego. W 1861 włączył się w działalność konspiracyjną, brał udział w manifestacjach patriotycznych w stolicy. Był jednym z organizatorów zjazdu w Horodle (1861). Związał się z ruchem czerwonych. Zorganizował struktury konspiracji w Radomsku i Suchedniowie.

Poszukiwany przez policję, w 1862 r. wyjechał do Polskiej Szkoły Wojskowej w Genui, przeniesionej potem do Cuneo. Został tam wybrany sekretarzem Towarzystwa Młodzieży.

W 1862 r. Komitet Centralny Narodowy wyznaczył go na komisarza województwa podlaskiego. Przede wszystkim zajął się powiatem białskim, leżącym przy trakcie warszawsko-brzeskim i w pobliżu twierdzy w Brześciu. Zgromadził oddział w sile ok. 1000 ludzi i stoczył 1 II bitwę pod Białką koło Białej Podl., 4 II pod Gnojnem, a 7 II 1863 r. wziął udział w drugim dniu bitwy pod Siemiatyczami. Jego oddział został tam pobity, w związku z czym wycofał się w głąb woj. grodzieńskiego, na Polesie. Po serii potyczek z Rosjanami pod Królowym Mostem i Borkami, 25 II 1863 r. rozwiązał 150 osobowy oddział. Sam się jeszcze ukrywał i został ujęty 3 III 1863 r. w Turowie i w kajdanach odesłany do twierdzy w Brześciu. Przewieziony do X pawilonu Cytadeli warszawskiej. Podczas śledztwa Rogiński zaczął „sypać”. Ale o tym przez wiele lat szersza publiczność nie wiedziała, ciągle uznając go za bohatera i męczennika.

Od kary śmierci wybawił go przeciwnik gen. Iwan Nostitz. Karę śmierci, ze względu na młody wiek i „obfite” zeznania, zamieniono mu na 20 lat katorgi. Na Syberii spędził prawie 30 lat.

Przez 5 lat pracował z kolegami z gimnazjum: Augustem Kręckim, Romanem Frankowskim i Antonim Rozmanitem w kopalni Ussolskiej pod Irkuckiem. Tam poślubił szesnastoletnią Ludwikę Neymanówną, która przyjechała ze skazaną na zesłanie matką i ojczymem A. Lippomanem. W 1870 r. przeniósł się z żoną do Witimu, a w 1881 r. do Wierchnieudyńsk za Bajkałem. Przywrócenie praw nastąpiło w 1890 r. dzięki staraniom prof. Włodzimierza Spasowicza.

Powrócił z zesłania dopiero w 1892. W Galicji spotkał dawnego przeciwnika z pola walki w 1863 r. gen. Iwana Nostitza, u którego zatrzymał się. R. Rogiński po powrocie z zesłania uczestniczył niespodziewanie w rocznicowym spotkaniu absolwentów Gimnazjum Realnego w Warszawie w 1896 r. Podczas koleżeńskiego spotkania w 35. rocznicę ukończenia szkoły wypowiedział jakże aktualne słowa: „I białe zwolna ongiś tak czupurnie w świat spoglądające głowy i chyliły się z wolna ku ziemi ongiś tak sprężyste karki, lecz z oczu wszystkich tryskał ogień młodzieńczego zapału i radości, że po latach wielu, znowu mogli uściskać bratnią dłoń i przekonać się, że między nimi nie ma ludzi wykołajonych, lecz wszyscy w miarę możliwości pracują na znoјnej glebie życia powszedniego, nie wyzuszając się z ideałów, którymi ich naznaczyła młodość.”⁵²

Po powrocie z Syberii był zarządcą leśnictwa w dobrach hr. Branickiej w Kumeykach (Galicja). W 1898 r. wydał w Krakowie swoje wspomnienia („Z pamiętnika Romana 1859-1863”) nie pisząc, że w śledztwie ujawnił ogromną ilość informacji o kolegach, które ułatwiły Rosjanom rozpracowanie konspiracji powstańczej. Opowiadanie z powstania napisane z talentem i inne artykuły utrwaliły w oczach społeczeństwa postać Rogińskiego, jako szlachetnego i nieposzlakowanego powstańca. Ale już za jego życia ukazały się publikacje, które ujawniły zeznania Rogińskiego, wykorzystane przez oficerów rosyjskich w śledztwie przeciw powstańcom. Informacji tych jakoś nikt nie zauważył. Józef Piłsudski, który z pogardą wyrażał się o „sypiących” powstańcach, o Rogińskim pisał z entuzjazmem, mimo że wykazał się brakiem cywilnej odwagi, choć wojskowej mu nie brakowało.

Po śmierci żony, w marcu 1913 r. osiadł przy synu i wnukach w Sieniawie. Zmarł w aurze zasłużonego obywatela na początku 1915 r. W pożegnalnym artykule („Za duszę Romana Rogińskiego”, 4 III 1915 r.) redaktor Edward Paszkowski z „Dziennika Kijowskiego” pisał: „Postać ś.p. Romana Rogińskiego rysuje się jasno, wzbudzając wdzięczność i uczucia rzetelnej czci, jak dla żywego przykładu koordynowania czynów z rzeczywistością, bez krzywdy dla tego sacro-sanctum, które z jednostki tworzy obywatela i określa się jednym wyrazem – ojczyzna”.

Honorowym gościem III Zjazdu Wychowanków Szkół Bialskich w 1957 r. była Halina Joanna Rogińska, córka ucznia szkoły i organizatora powstania styczniowego na Podlasiu. Na Zjeździe była prezentowana wystawa „Przeszłość Szkół Bialskich” na której można było zobaczyć m.in. świadectwo szkolne i list pochwalny: „Rogiński Roman uczeń III-ciej klasy szkoły powiatowej w Białej przez przeciąg roku szkolnego 1854/55 wzorowym posłuszeństwem, przykładem i moralnym sprawowaniem się, usilnością i pracowitością, zasłużył na publiczną Pochwałę, którą się jemu na zasadzie zatwierdzonej Najwyższej Ustawy Szkolnej niniejszym pismem udziela”.⁵³

Rogiński ma ulicę w Białej Podlaskiej. Drużyna ZHP w I LO w Białej nosiła jego imię.

Literatura:

Góra S., *Działalność powstańcza Romana Rogińskiego na Podlasiu*, „Rocznik Białostocki”, t.6 z 1965 r.

⁵² z *pamiętnika Romana 1859-1863*, Kraków 1898, s. 2

⁵³ Dokument w zbiorach Muzeum Południowego Podlasia w Białej Podlaskiej.

Kalinowski S., *Roman Rogiński bohater czy zdrajca? 143 rocznica Powstania Styczniowego*, "Gościniec Bialski", 2006, nr 1.

Tenże, *Powstanie styczniowe w powiecie bialskim*, Biała Podlaska 2013, s. 68-70.

Kraushar A., *Echa Przeszłości*, Warszawa 1917.

Szkutnik R., *Bohater ziemi podlaskiej*, „Łącznik”, nr 6 z 1933.

Z powstania styczniowego w Siedleckim (Pamiętnik Romana Rogińskiego), „Młodzież z Podlasia”, nr 1 i 2 z 1923.

WSPÓŁTWÓRCA PODLASKIEJ WYTWÓRNI SAMOLOTÓW

Stanisław Marian Rosenwerth-Różycka, urodził się 2 II 1885 r. w Rokitnie (inne źródła podają Cieleśnicę) jako syn Henryka i Marii z Serwińskich. Wybitny działacz społeczno-gospodarczy, animator rozwoju lotnictwa i strzelectwa sportowego.

Jako młody chłopiec został relegowany z ostatniej klasy rosyjskiego wówczas gimnazjum w Białej Podlaskiej za sprzeciw wobec przedstawienia przez nauczyciela przyczyn i przebiegu powstania listopadowego. Na dalsze nauki wyjechał do Belgii i Niemiec, gdzie studiował na Uniwersytecie w Halle. Wrócił stamtąd z tytułem doktora nauk

ekonomicznych i inżyniera rolnictwa. Podczas okupacji niemieckiej wspierał wspólnie z dr Czesławem Wroczyńskim i Kazimierzem Świątopelk-Mirskim, działania Polskiej Macierzy Szkolnej uruchomienia seminarium nauczycielskiego w Leśnej.

W 1912 r. ożenił się z o pięć lat młodszą Julią Świątopelk-Mirską herbu Białynia (1890-1981), której ojciec był właścicielem Worońca. Po ślubie państwo młodzi wyjechali w podróż do Chin przez Syberię i Mongolię. Po powrocie osiedli się w Cieleśnicy, rodzinnych włościach Stanisława o powierzchni 2200 ha, w tym 1370 ha lasu, które w roku 1935 poszerzono o folwark Klonownica.

Podczas wojny w 1920 r. pomagał finansowo oraz dostarczał żywność Wojsku Polskiemu, podobnie wspierał powstańców na Śląsku. 35-letni baron, jako ochotnik walczył na froncie wschodnim w 15 pułku ułanów poznańskich pod dowództwem płk. Władysława Andersa. Za dzielność w kilku bitwach został odznaczony Krzyżem Walecznych.

Po powrocie z wojny przedsiębiorczy i pełen różnych inicjatyw baron w swoim majątku rozwinął nowoczesne metody gospodarki rolnej. Oprócz hodowli bydła rasowego prowadził m.in. hodowlę bażantów, koni. Założył stawy rybne o powierzchni 177 ha, w których hodował karpie. W majątku funkcjonowały także olejarnia, młyn parowy, gorzelnia z destylarnią spirytusu, a także elektrownia zaopatrująca w prąd całe gospodarstwo. Do majątku doprowadzona była w 1923 r. odnoga lokalnej kolei wąskotorowej, będąca własnością barona. W okresie 1921-28 przebudował klasycystyczny pałac wg projektu arch. Kazimierza Skórewicza i Romualda Gutta.

W 1921 roku w Białej Podlaskiej założył „Hurtownię Podlaską” S.A., później został głównym udziałowcem i prezesem zarządu „Podlaskiego Syndykatu Rolniczego” S.A. z oddziałami w Brześciu, Międzyrzeczu Podlaskim oraz Włodawie. Firma ta wybudowała m.in. młyn „obywatelski” w Białej Podlaskiej – budynek przeznaczony na młyn i fabrykę makaronów. Niestety, tuż przed rozruchem okazało się, że konstrukcja budynku jest zbyt słaba, by wytrzymać drgania podczas pracy mechanizmów. Budynek przy obecnej ul. Handlowej pełni różne funkcje magazynowe. W 1924 roku założył firmę – Zakłady Prze-

mysłowe Cieleśnica i produkował m.in. znakomite marki wódek.

Największe zasługi dla regionu przedsiębiorczy baron Stanisław Różycki de Rosenwerth wniósł budując w Białej w 1923 r. Podlaską Wytwórnę Samolotów. Był jednym z czterech założycieli PWS Sp. z o.o i prezesem zarządu. Do majątku Spółki wniósł m.in. grunty na Osiedlu Wola w pobliżu stacji kolejowej, zabudowania browaru, magazyn i gotówkę. Kapitał spółki wynosił 100 tysięcy złotych. Jej udziałowcami obok barona byli: inż. Witold Rumbowicz - dyrektor lubelskich Zakładów Mechanicznych „Plage i Łaskiewicz”, prof. Antoni Ponikowski - ówczesny rektor Politechniki Warszawskiej oraz prof. inż. Czesław Witoszyński - specjalista w zakresie aerodynamiki. Zadaniem spółki były budowa i handel samolotami. Dostosowano obiekty browaru i fabryki maszyn rolniczych do wymogów wytwórni lotniczej. Małe, powstałe w czasie I wojny światowej, pole wzlotów, znajdujące się w pobliżu, rozbudowano i przekształcono w lotnisko fabryczne. Wybudowano hangar, magazyn oraz inne niezbędne obiekty.

Do 1939 r. PWS wyprodukowała prawie 1500 samolotów różnych typów. Fabryka prowadziła szeroką działalność oświatową, kulturalną oraz sportową i była ważnym czynnikiem miastotwórczym, przyczyniając się do rozwoju Białej Podlaskiej. Założenie w regionie typowo rolniczym nowoczesnej fabryki, która dawała możliwość ciekawej pracy dla ponad 700 osób i samorealizacji dla dużej grupy polskich konstruktorów, zasługuje na wdzięczną pamięć o baronie i jego współpracownikach. Miasto był świadkiem prestiżowych wizyt delegacji zagranicznych i państwowych, m.in. 20 XI 1926 r. PWS przez kilka godzin gościł Prezydenta Rzeczypospolitej prof. Ignacego Mościckiego.

Baron działał w Sejmiku powiatu konstantynowskiego, zasiadał w radach nadzorczych Banku Spółdzielczo-Gospodarczego i Spółdzielni Rolniczo-Handlowej w Białej Podlaskiej. Pełnił funkcję przewodniczącego Rady Patronackiej i wspierał rzeczowo Państwowe Seminarium Nauczycielskie w Leśnej Podlaskiej. Do świetlicy Związku Strzeleckiego w Cieleśnicy zakupił radio lampowe, przy którym często zbierali się mieszkańcy Cieleśnicy i ufundował oddziałowi ZS sztandar. Znany był, nie tylko w naszym regionie, jako hojny ofiarodawca. Udzielał się m.in. w Powiatowym Komitecie Pomocy Ofiarom Powodzi i Towarzystwie Dobroczynnym. Przekazał materiał na budowę remizy OSP w Rokitnie. Wspierał też Polski Komitet Olimpijski, a do Ogrodu Saskiego w Warszawie z własnych stawów ofiarował 100 złotych jazi.

Przed I wojną światową należał do Towarzystwa Automobilistów Królestwa Polskiego. Pasjonował się sportem lotniczym, łowiectwem, brał udział w wyścigach samochodowych (w 1929 r. nie ukończył rajdu do Monte Carlo), mistrzowsko strzelał. Należał do czołówek strzelców rzutkowych w kraju w okresie 1933-39, wielokrotnie zdobywając medale na mistrzostwach Polski. Pełnił funkcję kapitana reprezentacji Polski w strzelectwie sportowym i trenera, m.in. swoich synów Włodzimierza i Henryka. W 1938 r. ekipa polska pod jego kierownictwem zdobyła tytuł drużynowego mistrza świata. Był współzałożycielem Aeroklubu Rzeczypospolitej Polskiej i wiceprezesem Zarządu Głównego ARP, członkiem Zarządu Głównego Ligi Obrony Powietrznej i Przeciwgazowej, przewodniczącym Komisji Lotnictwa Sportowego, współzałożycielem w 1929 r. Klubu Lotniczego PWS, którego działalność hojnie wspierał. Był delegatem Polski w Międzynarodowej Federacji Aeronautycznej oraz członkiem rzeczywistym Polskiego Związku Łowieckiego, odznaczonym złotym medalem PZŁ.

S. Rosenwerth pamiętał o patronie szkoły, do której w młodości uczęszczał i w 1928 r. hojnie zasilił fundusz budowy pomnika J. I. Kraszewskiego w Białej Podlaskiej sumą

174 zł. Nie szczędził grosza i równie hojnie wspierał konto Koła Akademików Ziemi Podlaskiej.

W latach II wojny światowej w majątku barona miała siedzibę komórka Sądu Specjalnego Armii Krajowej. W okresie powstania warszawskiego powstał w Cieleśnicy konspiracyjny sztab ochrony powstania z rządcą jego majątku por. rez. Feliksem Zarembą. Ponadto małżonka barona organizowała akcje wysyłania paczek do obozów jenieckich i jako lekarz niosła pomoc medyczną.

Po wojnie majątek Rosewerthów został przejęty przez państwo w 1944 r., a oni sami zamieszkali w Warszawie. Baron został bezpodstawnie przez władzę ludową oskarżony o współpracę z okupantem, a następnie w 1947 r. skazany na karę 15 lat więzienia i osadzony w X Pawilonie, potem w Zakładzie Karnym we Wronkach i Rawiczu. Więzienie opuścił warunkowo w 1954 r. ze względu na zły stan zdrowia. Zmarł 26 XII 1955 r. w Warszawie i został pochowany w rodzinnym grobowcu na Powązkach. Został zrehabilitowany w roku 1960.

Rodzina barona – żona i synowie: Jerzy, Henryk i Włodzimierz, wyemigrowała do Republiki Południowej Afryki. Dzięki firmie Bialcon państwa Dariusza i Barbary Chwesiuk, pałac i park w Cieleśnicy odzyskuje blask. Nadbużański szlak turystyczny wzbogacił się o kolejną perełkę, która przyciągnie rzesze gości spragnionych odpoczynku na terenie Parku Krajobrazowego „Podlaski Przełom Bugu”.

Literatura:

Demidowicz T., *Baron Stanisław Rosenwerth (1885-1955). Ziemianin podlaski, przedsiębiorca, działacz samorządowy, gospodarczy, sportowy, filantrop*, [w:] *Wybitni przedstawiciele ziemiaństwa podlaskiego w XIX i XX wieku*, Siedlce, 2011.

Kalinowski S., *Współtwórca Podlaskiej Wytwórni Samolotów*, „Słowo Podlasia”, 2013, nr 8.

Rębisz J., *Znałem niezwykłego człowieka... Wspomnienie o baronie Stanisławie Rosenwerthcie z Cieleśnicy na Podlasiu*, „PKK”, nr 1 z 1999.

Sroka J., *Stanisław Rosenwerth-Różyczka (1885-1955), Podlaski Słownik Biograficzny*, „Słowo Podlasia”, nr 31 z 1988.

BADACZ LITERATURY Z CIELEŚNICY.

Adam Rzażewski herbu Jastrzębiec, urodził się 3 XI 1844 r. w Cieleśnicy jako syn Wincentego. Historyk literatury, pisarz, publicysta, krytyk literacki, używał pseudonimu Aër. **Był uczniem szkoły powiatowej w Białej Podlaskiej**, gdzie zaliczył 4 klasy, wyższe klasy gimnazjum ukończył w 1862 r. w Lublinie. Studiował w Szkole Głównej na wydziale filologiczno-historycznym (sekcja języków słowiańskich). Podczas studiów ogłosił obszerny nekrolog Romana Zmorskiego, którego znał osobiście, wiadomości czerpał także z opowiadań ojca poety, mieszkającego w Cieleśnicy („Biblioteka Warszawska” 1868).

Planował początkowo poświęcić się literaturze południowych Słowian, napisał pracę o Janie Gunduliciu i jego poemacie „Osman” (1868). Wiele lat później opublikował studium „Złoty wiek literatury Dubrownika” (1885). Z czasem jego zainteresowania zwróciły się ku literaturze polskiej. Odebrawszy fachowe przygotowanie w wyższej szkole rolniczej w Hohenheim koło Stuttgartu, osiadł we wsi Klonownica, którą dzierżawił, potem nabył położoną w pobliżu wieś Komarno, gdzie spędził 4 lata. Był także sędzią gminnym. Gospodarzenie na folwarku nie sprzyjało pracy literackiej.

Wyjechał do Paryża w 1880 r., gdzie pisał do czasopism polskich i francuskich. W lutym 1881 r. został członkiem Towarzystwa Historyczno-Literackiego. Za powód

opuszczenia kraju podawał zaangażowanie w obronę unitów. Utrzymywał bliskie kontakty z powieściopisarzem Zygmuntem Kaczkowskim. Emigracyjny pisarz Jan Nepomucen Rayski opublikował list otwarty 15 XI 1883 r. i rok później ogłosił broszurę „Walka o prawdę. Z życia Adama Rzążewskiego...”. Autor pisał, że Rzążewski był synem ekonoma u zamożnych ziemian (Serwińskich), którzy dopomogli mu w zdobyciu wykształcenia, a później umożliwili mu na bardzo korzystnych warunkach dzierżawę. Rzążewski zakupił potem wieś i bogato się ożenił. Zaczął żyć ponad stan, porobił wielkie długi i na ich pokrycie sfałszował podpisy teścia na wekslach. Po odkryciu afery, uciekł przed karną odpowiedzialnością do Francji. Dowody przeciw Rzążewskiemu zbierał na emigracji też Józef Barwiński z Dubowa, autor książeczki pt. „Józef Koniuszewski, wspomnienia z czasów prześladowania Unitów na Podlasiu” (Chicago 1879) oraz inicjator wybijania w Paryżu w 1874 r. medalu poświęconego unitom na Podlasiu. W obronie Rzążewskiego występował m. in. J. I. Kraszewski. Kiedy pisarz został uwięziony i sądzony w Lipsku, Rzążewski w jego obronie pisał artykuły w „Dzienniku Poznańskim”.

Początki A. Rzążewskiego w Paryżu były bardzo trudne, a jak sam pisał do Kraszewskiego: „(...) piórem na życie zarabiać muszę” własne i rodziny, która w 1883 r. dołączyła do niego. Listy Kraszewskiego do Rzążewskiego z lat 1881-84 zostały w 1944 r. zniszczone przez Niemców. W 1882 r. pracował w redakcji pisma „Le Contemporain”, gdzie opublikował artykuł „Le panslavisme”. Pierwszym napisanym na emigracji utworem była, jak donosił Kraszewskiemu, „powiastka” poświęcona ostatnim prześladowaniom unitów. Najpewniej chodziło o „Posiew dla przyszłości”, ogłoszony w krakowskiej „Reformie” (1882). Trzy lata później w poznańskim „Wielkopolaninie” pod pseudonimem Aer publikuje „Za wiarę i ojczyznę. Podług rzeczywistego zdarzenia” (1885). Nowela o tematyce unickiej przedstawiała pierwszy krwawy akt w Drelowie z czasów likwidacji diecezji chełmskiej w 1875 r. Współpracował z redakcją „Słownika Geograficznego Królestwa Polskiego”, dostarczał opisów miejscowości z Podlasia, m.in. opracował hasło rodzinnej wsi Cieleśnicy.

Był autorem przede wszystkim opowiadań z życia poetów i artystów. Pierwsze studia literackie poświęcił Hieronimowi Kochowskiemu i Józefowi Korzeniowskiemu. Potem opublikował „Opowiadania i studia” (1885) o J. Kochanowskim, A. Mickiewiczu i F. Chopinie. Powodzenie zyskała sobie książka o Franciszku Dionizym Książninie pt. „Pierwszy romantyk” (1883). Z Paryża przysyłał kroniki kwartalne do krakowskiego „Przeglądu Polskiego”, który drukował także jego powieść historyczną z czasów Jana III Sobieskiego pt. „Ostatni krzyżowcy” (1883-84).

Współpracował z pismami trzech zaborów, m.in. : „Ateneum”, „Dziennik Poznański”, „Gazeta Lwowska”, „Gazeta Narodowa”, „Gazeta Polska”, „Kurier Warszawski”, „Ognisko Domowe”, „Świat”, „Tygodnik Ilustrowany”, „Wiek” i in. Publikował w nich korespondencje z Paryża o treści kulturalnej i politycznej. Był autorem studium historyczno-społecznego „Nihilizm rosyjski przedstawiony w historycznym rozwoju”. Pośmiertnie wyszła opowieść z czasów ks. J. Poniatowskiego pt. „Złudzenia” (1899).

Rzążewski był także wydawcą pamiętników pt. „Moje wspomnienia” Leona Dembowskiego i „Historii powstania listopadowego” S. Barzykowskiego.” W latach 1872-76 współpracował z redakcją „Encyklopedii Powszechnej S. Orgelbranda”. Utwory Rzążewskiego zyskały sporą popularność, choć krytycy zarzucali im szablonowość i nieumiejętność konstruowania psychiki bohaterów. Ważne dla historii naszego regionu są publikacje poświęcone męczeństwu unitów.

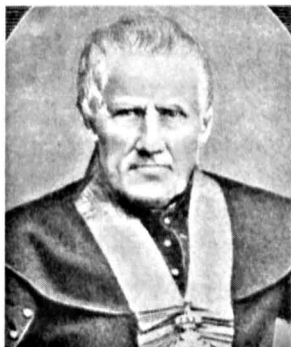
Zmarł w Paryżu 11 VIII 1885 r. i został pochowany na cmentarzu Batignolles, stąd

w roku następnym prochy przeniesiono na polski cmentarz w Montmorency. Rzążewski był żonaty z Anielą z Dobrzyńskich (secundo voto Miniszewską). Przeżyła ona krótkotrwały romans ze Stefanem Żeromskim, który od 3 XII 1889 r. do czerwca 1890 r. był guwernerem w Łysowie Adama i Marysi – dzieci Anieli Rzążewskiej, wdowy po Adamie. Rzążewska w 1895 r. była udziałowcem księgarni w Warszawie, gdzie rozpowszechniano zakazane książki.

Literatura:

- Kalinowski S., *Badacz literatury z Cieleśnicy*, „Słowo Podlasia”, 2012, nr 34.
Literatura Polska. Przewodnik Encyklopedyczny, Warszawa 1985, t. II, s. 327.
 Nowy Korbut, *Rzążewski Adam*, t. XV, s. 496-98.
 Skręt R., *Rzążewski Adam*, PSB, t. XXIV, z. 140, s. 5-6.
 Żeromski S., *Dzienniki*, t. III (1888-1891), Warszawa 1956, s. 410.

BISKUP NOMINAT ZESŁAŃCEM SYBERYJSKIM

Paweł Rzewuski, urodził się 14 I 1804 r. w Telakach koło Sokołowa, w rodzinie drobnoszlacheckiej, jako syn Rocha i Marianny z Ostajskich. **Kształcił się w Szkole Wydziałowej w Białej Podlaskiej** i od 1823 r. w Warszawie, gdzie w 1827 r. otrzymał święcenia kapłańskie.

Był wikariuszem parafii św. Aleksandra w Warszawie, profesorem od 1833 r. obrzędów kościelnych i wicerektorem seminarium w 1829 r. oraz katechetą i profesorem od 1857 r. Akademii Duchownej w Warszawie. Klerycy wspominali swojego profesora: „Z ks. Nominatem łatwo było każdą sprawę załatwić, a chociaż jako profesor hebrajskiego niewiele nauczył, szlachetności i pracy był to wielki mąż.”⁵⁴

Podczas powstania listopadowego był jednym z księży, który spowiadał żołnierzy na polu bitwy pod Grochowem. Praca ks. P. Rzewuskiego była doceniana. Został kanonikiem, oficjałem i wikariuszem generalnym warszawskim. W 1837 r. mianowany został nauczycielem religii w powiatowych szkołach w Warszawie i pełnił te obowiązki do 1856 r.

W Warszawie 15 X 1861 r. zorganizowano patriotyczne manifestacje pomimo ogłoszenia przez władze zaborcze stanu wojennego. Doszło do oblężenia świątyń przez wojsko rosyjskie i ich wkroczeniem do katedry i kościoła św. Anny. W odpowiedzi na tę profanację władze kościelne zamknęły kościoły. Ks. P. Rzewuski stał na czele komisji, która miał ocenić, czy rzeczywiście doszło do profanacji warszawskich świątyń.

Ks. Adolf Pleszczyński w monografii „Akademii Duchownej” ocenił ówczesną sytuację kościoła warszawskiego: „Wierni kościelnemu duchowi kapłani, czyli tak zwani ultramontanie, pod względem zaś moralnego wpływu nieskończenie wyżej stali od tych pierwszych (tj. zwolenników władzy rosyjskiej), gdyż za ich głosem szli najlepsi i najgorliwsi katolicy. W kapitule godnie przedstawiał to stronnictwo prałat Rzewuski, profesor Duchownej Akademii, niemłody już, ale pełen energii i zapału, a przy tym głębokiej nauki i prawdziwie ascetycznego życia kapłan. Śmiało można powiedzieć, iż była to najdroższa

⁵⁴ A. Pleszczyński, *Dzieje Akademii Duchownej Rzymsko-Katolickiej Warszawskiej*, Warszawa 1907, s. 106.

perła duchowieństwa świeckiego w Warszawie.”⁵⁵

16 III 1863 r. papież Pius IX mianował go biskupem tytularnym Bursy (w Bitynii, obecnie Turcja) i sufraganiem warszawskim. Sakry biskupiej jednak nie przyjął z powodu sprzeciwu władz rosyjskich. Następnie jako wikariusz generalny (w latach 1863-1865) zarządzał archidiecezją warszawską po deportacji przez Rosjan metropolity arcybpa Zygmunta Szczęsnego Felińskiego. W 1865 ks. P. Rzewuski, mimo politycznej lojalności, nieustępliwości i za obronę praw Kościoła, został wywieziony przez Rosjan do Astrachania, gdzie przebywał do 1886 r.

Wspomniany ks. A. Pleszczyński, późniejszy proboszcz w Międzyrzeczu Podl. i autor regionalnych publikacji, napisał: „Wywiezienie w 1865 r. tego równie świętobliwego, jak i światłego, a przy tym niezłomnej stałości pasterza było niepowetowaną dla warszawskiego kościoła stratą, gdyż zostawionej przezeń próżni nie było komu zastąpić. Przeznaczony na jego zastępcę ks. Jozafat Szczygielski (pochodzący również z naszego regionu), pocziwy i pobożny kapłan, nie miał, jak okazało się, ani owej wielkiej wiary, co prowadzi do męczeństwa, ani jasnego kościelnego poglądu, co wyraźnie ukazuje obowiązek, ani tej nawet czysto przyrodzonej energii i roztropności, co chodź po ludzku zaradzić sobie potrafi.”⁵⁶

Po 21 latach został ks. P. Rzewuski uwolniony i zamieszkał w 1887 r. w krakowskim klasztorze zmartwychwstańców. Zmarł 23 X 1892 r. w Krakowie, jego pogrzeb odbył się w rocznicę zsyłki 26 października przy udziale licznych mieszkańców miasta i okolic. Został pochowany na cmentarzu Rakowickim w Krakowie.

Broszurę przedstawiającą postać biskupa nominata opublikował Kazimierz Bartoszewicz, „X. Paweł Rzewuski, sufragan warszawski”. Ks. bp Paweł Rzewuski był autorem wielu publikacji teologicznych (wybór): „Kazania katolickie, dogmatyczne, moralne i o tajemnicach na wszystkie niedziele i uroczystości”, „Mowa o pożytkach jakie odnieść może młodzież z czytania pisarzy pogańskich”, „O obrzędach Wielkiego Tygodnia w Rzymie”, „Opis życia i czynów Pana Jezusa i z tychże wyprowadzone nauki dla młodzieży”, „Skarbiec dla dzieci, czyli Moralność, cnota i obyczajność”, „Życie świętego Stanisława Kostki w listach brata do siostry”, „Żywot i pisma ś. Katarzyny Genueskiej”. Publikował dużo w czasopiśmie: w kwartalniku „Pielgrzym”, miesięczniku „Pamiętnik Religijno-Moralny” i innych.

Literatura:

Baroszewicz K., *X. Paweł Rzewuski, sufragan warszawski*, 1893.

Kalinowski S., *Biskup zesłańcem syberyjskim*, „Słowo Podlasia”, nr 38 z 2012.

Kumor B., *Rzewuski Paweł*, PSB, t. XXIV, z. 140, s. 136-138.

Żmuda R., *Rzewuski Paweł*, [w:] *Słownik polskich teologów katolickich*, Warszawa 1982, t. III, s. 547-550.

MINISTER SPRAW ZAGRANICZNYCH III RP

Krzysztof Jan Skubiszewski, urodził się 8 X 1926 r. w Poznaniu jako syn lekarza Ludwika i Anieli Leitgeber. **Ojciec także uzyskał maturę w Białej Podlaskiej**. Polityk, profesor, minister spraw zagranicznych w latach 1989–1993, sędzia i arbiter międzynarodowy. Kawaler Orderu Orła Białego.

Maturę uzyskał w 1945 r. w Liceum Ogólnokształcącym im. J. I. Kraszewskiego w Białej Podlaskiej. Ukończył studia na Wydziale Prawno-Ekonomicznym Uniwersytetu Poznańskiego. Profesor prawa międzynarodowego na uniwersytecie w Poznaniu, spe-

⁵⁵ Ibidem.

⁵⁶ Ibidem.

cializował się w zakresie prawa międzynarodowego. Odbił studia uzupełniające w Europejskim Centrum Uniwersytetu w Nancy i Harvard University w Cambridge (USA). Wykładał we Francji, USA, Wielkiej Brytanii i Szwajcarii, publikował prace naukowe i opracowania, był współautorem podręcznika „Prawo międzynarodowe publiczne. Zarys wykładu” oraz ponad 100 artykułów z dziedziny prawa i stosunków międzynarodowych. Był członkiem-korespondentem PAN i pracownikiem naukowym Instytutu Nauk Prawnych PAN.

W okresie 1981-1984 był członkiem Prymasowskiej Rady Społecznej. W 1986 roku wszedł w skład Rady Konsultacyjnej przy Przewodniczącym Rady Państwa PRL gen. W. Jaruzelskim. Działał w „Solidarności” oraz w Wielkopolskim Klubie Politycznym „Ład i Wolność”.

13 IX 1989 r. został powołany na stanowisko ministra spraw zagranicznych w gabinecie Tadeusza Mazowieckiego. Utrzymał tę tekę w kolejnych gabinetach – Jana K. Bieleckiego, Jana Olszewskiego, Waldemara Pawlaka i Hanny Suchockiej (do 25 X 1993 r.). 14 XI 1990 r. wraz z Hansem-Dietrichem Genscherem podpisał układ graniczny między Polską a Niemcami, gwarantujący uznanie przez RFN granicy na Odrze i Nysie. W okresie jego urzędowania zapoczątkowane zostały rokowania dotyczące członkostwa Polski w NATO. W 1992 r. jego nazwisko pojawiło się na tzw. liście Macierewicza. Po odejściu z rządu został przewodniczącym Trybunału Rozjemczego USA-Iran oraz sędzią ad hoc Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości w Hadze.

Zmarł 8 II 2010 r. w Warszawie i został pochowany w Panteonie Wielkich Polaków w Świątyni Opatrzności Bożej w Warszawie.

Otrzymał tytuły doktora honoris causa kilku uniwersytetów m.in. Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, odznaczony najwyższymi orderami polskimi i międzynarodowymi, w tym Krzyżem Wielkim Orderu Odrodzenia Polski (1993), Orderem Orła Białego (7 XII 1999 r.), Krzyżem Wielkim Orderu Piano-Watykanu, 13 XI 2009 r. „w uznaniu wybitnych zasług dla polskiej służby zagranicznej i dorobku naukowego na arenie międzynarodowej” minister Radosław Sikorski nadał mu Odznakę Honorową „Bene Merito”.

Literatura:

http://pl.wikipedia.org/wiki/Krzysztof_Skubiszewski [dostęp 22 I 2014 r.]

Kalinowski S., *Minister Spraw Zagranicznych III RP*, „Słowo Podlasia”, 2013, nr 26, s. 20.

Kto jest kim w Polsce, Warszawa 2001, s. 863.

WYBITNY PATOMORFOLOG

Ludwik Marcin Skubiszewski urodził się 7 VIII 1886 r. w Czemiernikach w rodzinie włościańskiej, jako syn Marcina i Józefy z Kozaków. Brat Feliks i siostra także byli lekarzami.

Za udział w strajku szkolnym w 1905 r. został wydalony z gimnazjum w Lublinie. **Maturę uzyskał w gimnazjum w Białej Podlaskiej, wyróżniony za dobre wyniki złotym medalem.** W gimnazjum był członkiem tajnych organizacji patriotycznych, kolportował zakazane pismo Narodowej Demokracji w zaborze rosyjskim „Polak”. Studia lekarskie rozpoczął w Cesarskim Uniwersytecie Warszawskim. Ukończył je „cum eximia laude”

(ze szczególną pochwałą) w 1914 r. na Uniwersytecie św. Włodzimierza w Kijowie, a w 1917 r. doktoryzował się.

W Kijowie był asystentem kliniki ocznej u prof. A. Szymanowskiego. W latach 1915-19 jako lekarz zarządzający szpitala Czerwonego Krzyża, prowadził badania wspólnie z bratem Feliksem, nad chorobami zakaźnymi w Millerowie nad Donem. Podczas wojny domowej Rosji był dwukrotnie aresztowany, raz przez bolszewików, potem przez białogwardzistów. Ewakuował się przez Bułgarię, gdzie w Warnie w 1920 r. pracował w miejscowym szpitalu. Po powrocie do kraju w 1920 r. przez rok pracował w Wojskowym Szpitalu

Okręgowym w Grudziądzu. W latach 1920-22 był starszym asystentem w Zakładzie Anatomii Patologicznej Uniwersytetu Warszawskiego, gdzie 1921 r. ponownie się doktoryzował, a w 1923 r. habilitował się. W 1922 r. został kierownikiem Zakładu Anatomii Patologicznej Uniwersytetu Poznańskiego, w 1924 r. był już profesorem nadzwyczajnym. L. Skubiszewski był wybitnym dydaktykiem. Podczas Powszechnej Wystawy Krajowej w Poznaniu w 1929 r. przygotował 190 eksponatów, prezentowanych w dziale „Kultura Fizyczna” oraz „Szkolnictwo Wyższe i Nauka”.

Po wysiedleniach niemieckich w 1939 r. początkowo zamieszkał u rodziców w Czemniernikach. **W okresie 1940-45 był ordynatorem oddziału wewnętrznego w szpitalu w Międzyrzeczu Podlaskim.** Udzielał bezpłatnej pomocy lekarskiej przesiedleńcom, Żydom i żołnierzom AK, za co był w 1942 r. na krótko aresztowany przez Gestapo. W 1945 r. wrócił na katedrę do Poznania, a w 1951 r. przeszedł na emeryturę. W środowisku lekarskim nie lubiany, bo krytykował uprawianie nielegalnej, prywatnej praktyki medycznej na terenie klinik i szpitali. Na emeryturze pracował jako prosektor Wojewódzkiego Szpitala Dziecięcego w Poznaniu.

Ożeniony z Anielą Leitgeber, miał córkę Marię, zamężną za Markiem Świąszkowskim, dyrektorem Biura Finansowego Rządu RP na Uchodźctwie oraz synów **Krzysztofa, prof. prawa i MSZ w III RP (1989-1993), który maturę w 1945 r. uzyskał w LO im. J. I. Kraszewskiego w Białej Podl.** oraz Piotra, prof. historii sztuki na UW i na Uniwersytecie w Poitiers we Francji.

F. Skubiszewski był autorem 85 publikacji w języku polski, rosyjskim, niemieckim i francuskim, z których najważniejsze rozprawy dotyczą histogenezy zapaleń oraz histopatologii choroby reumatycznej. Współredagował „Prace Anatomii Patologicznej Uniwersytetów Polskich”. Wychował kilku czołowych polskich patomorfologów. Był członkiem wielu towarzystw polskich i zagranicznych.

Zmarł 7 XII 1957 r. w Poznaniu i jest pochowany na cmentarzu Winiarskim.

Literatura:

Czy wiesz kto to jest?, red. S. Łoza, Warszawa 1938, s. 673.

Kalinowski S., Wybitny patomorfolog, „Słowo Podlasia”, 2013, nr 26.

Meissner R., Skubiszewski Ludwik Marcin, PSB t. XXXVIII, s. 492-95.

Wielkopolski słownik biograficzny, Warszawa-Poznań 1983, s. 675.

CICHOCIEMNY I AKTOR Z PODLASIA

Leopold Skwierczyński, urodził się 24 XII 1905 r. we wsi Husinka pow. Biała Podlaska, jako syn Józefa, leśnika i Amelii z Kryńskich. Aktor, oficer AK, cichociemny, ps. „Aktor”, „Teatr”.

Uczył się w **Gimnazjum im. I. J. Kraszewskiego w Białej Podlaskiej**, a od 1925 r. w **Gimnazjum Państwowym im. R. Traugutta w Brześciu nad Bugiem**, gdzie uzyskał maturę w 1928 r. W okresie 1928-29 odbył służbę wojskową w Szkole Podchorążych Rezerwy Lotnictwa w Poznaniu i Dęblinie. W 1932 r. mianowany został podporucznikiem rezerwy lotnictwa. W latach 1929-30 studiował na Wydziale Prawa Uniwersytetu Warszawskiego, studiów nie ukończył. W 1933 r. ukończył Państwowy Instytut Sztuk Teatralnych w Warszawie. Przed wojną występował w Warszawie w Teatrze Narodowym i „Praskie Oko” oraz na scenach w Łucku, Toruniu i Bydgoszczy.

Po ataku Niemców na Polskę został zmobilizowany do 1 Pułku Lotniczego w Warszawie (eskadra treningowa), a 18 IX 1939 r. przekroczył granicę w Kutach. Z Rumunii 20 XI 1939 r. przedostał się do bazy lotniczej Lyon-Bron we Francji i do 25 VI 1940 r. pełnił funkcję oficera oświatowego. Występował w Teatrze Polskim we Francji, m.in. w sztuce Żeromskiego „Uciekla mi przepióreczka”. Po upadku Francji przedostał się do Anglii i od 2 VII 1940 r. był inspektorem w Wydziale Oświaty w bazie lotniczej w Blackpool. W 1941 r. prowadził teatr żołnierski „Lotnicza Czołówka Teatralna”, który dawał przedstawienia dla naszych lotników i Polskich Sił Zbrojnych w Szkocji. Od 1942 r. Skwierczyński był członkiem Zarządu Stowarzyszenia Muzyków i Artystów Polskich w Londynie.

Zgłosił się do służby w kraju i przeszedł specjalne szkolenie dywersyjne na kursach dla tzw. cichociemnych. Kurs ukończył ze specjalnością do zadań lotniczych w konspiracji. 15 XII 1943 r. złożył przysięgę na rotę AK w VI Oddziale Sztabu Naczelnego Wodza w Chicheley i przybrał pseudonimy: Aktor i Teatr. Po otrzymaniu awansu na kapitana, w nocy z 16 na 17 IV 1944 r. w ramach operacji o kryptonimie „Weller 10, ekipa 44” został zrzucony do kraju (okolice Sochaczewa), aby pełnić służbę w Oddziale III Komendy Głównej AK. Był zastępcą kierownika referatu informacyjno-wywiadowczego w Wydziale Wojsk Lotniczych.

Po wybuchu powstania warszawskiego 1 VIII 1944 r. znajdował się na Ochocie i po kilku dniach został zagarnięty przez „własowców”. Udało się mu uciec z obozu w Pruszkowie i po koniec września 1944 r. przedostał się do Krakowa. W nowo zorganizowanej KG AK pełnił funkcję szefa referatu wywiadowczego Wydziału Lotniczego, m.in. zajmował się podrabianiem dokumentów na potrzeby konspiracji lotniczej. Awansował na stopień majora.

Skwierczyński został aresztowany 1 II 1945 r. w Krakowie przez NKWD i więziony m.in. w Bytomiu, Gliwicach i Katowicach. Zwolniony 8 IX 1945 r. na skutek interwencji Związku Artystów Scen Polskich. W latach 1945-46 występował w Starym Teatrze w Krakowie. 12 VIII 1946 r. wyjechał z żoną do Wielkiej Brytanii, gdzie m. in. prowadził Teatr „Komedia”. Potem prowadził sklep delikatesowy (1953-57).

Do kraju powrócił w 1957 r. W latach 1957-59 był aktorem i wicedyrektorem Teatru Dramatycznego w Warszawie. W filmie „Wolne miasto” grał pracownika poczty (1958). Mieszkał w Michalinie pod Warszawą. Zmarł 16 IX 1959 r. i został pochowany na cmentarzu

rze Rakowickim w Krakowie. Odznaczony był m.in. czterokrotnie Krzyżem Walecznych. Z małżeństwa z aktorką Heleną z Ippoldów (1910-1979), która używała nazwiska scenicznego Bystrzynowska, dzieci nie miał. Brat Józef (1914-1969) był także aktorem.

Literatura:

Kalinowski S., *Cichociemny z Podlasia*, „Słowo Podlasia”, nr 20 z 2013 r.

Słownik biograficzny teatru polskiego 1765-1965, Warszawa 1973, s. 657.

Tochman K. A., *Słownik Biograficzny Cichociemnych*, Zwierzyniec - Rzeszów 2002, t. III.

Tenże, *Skwierczyński Leopold*, PSB, t. XXXVIII, s. 546-47

Tucholski J., *Cichociemni*, Warszawa 1988, s. 413 (błędna data urodzenia).

DYREKTOR INSTYTUTU GŁUCHONIEMYCH

Ks. Józefat Szczygieski, urodził się 29 IX 1805 r. we wsi Kobylany na Podlasiu, jako syn Klemensa i Marianny z Danielaków. Był kanonikiem warszawskim, popularyzatorem teologii, opiekunem ociemniałych i głuchoniemych, zesłańcem syberyjskim

Absolwent szkoły wydziałowej w Białej Radziwiłłowskiej (Podlaskiej). Następnie studiował w Seminarium Duchownym św. Krzyża księży misjonarzy i w Seminarium Głównym w Warszawie.

Jako kleryk, gdy z braku wieku kanonicznego oczekiwał na święcenia, został mianowany od 1827 r. nauczycielem religii w Instytucie Głuchoniemych. Instytut, z którym Szczygieski związał się do końca życia, założył w 1817 r. w Warszawie ks. Jakub Falkowski - również Podlasiak. „Był to, śmiało rzecz można, najważniejszy nabytek dla Instytutu. Przejął on się duchem poświęcenia dla upośledzonych i wyrobił się na pierwszorzędnego specjalistę.”

Był trzecim z kolei i opatrnościowym (1838 do 1864 r.) dyrektorem Instytutu Głuchoniemych w Warszawie. Był kierownikiem zakładu przez 27 lat, utrwalił metody nauczania, poszerzył Instytut i dla kilkunastu prowadzonych przez ks. J. Falkowskiego ociemniałych, także starych wiekiem, stworzył osobny oddział i od tego czasu zakład nosił nazwę Instytutu dla Głuchoniemych i Ociemniałych. Założona przez ks. J. Szczygieskiego w 1842 r. szkoła dla niewidomych była pierwszą i jedyną tego typu placówką w Polsce. Przetrwała ona do 1962 r. (!-SK) Z polecenia władz rządowych odbył w terminie 1 VIII 1839-1 II 1840 r. podróż do Niemiec i Francji w celu zapoznania się z tamtejszymi zakładami dla głuchoniemych. W drodze powrotnej próbował przewieźć książkę bezdebitową i został za to skazany na trzy tygodnie aresztu.

Wszystkie osiągnięcia zawdzięczał swej ogromnej pracy. Po święceniach kapłańskich w 1828 r. został wikariuszem w kościele św. Aleksandra. W 1837 r. złożył wymagane egzaminy i otrzymał stopień kandydata św. teologii. Był profesorem Akademii Duchownej Rzymsko-Katolickiej w Warszawie w latach 1841-1852, przez rok pierwszym wicerektorem Akademii, ale w 1838 r. został powołany na rektora Instytutu Głuchoniemych. Po śmierci ks. Wojciecha Ossolińskiego w 1841 r. został zastępcą profesora, a od 1857 r. objął na stałe katedrę teologii dogmatycznej do roku 1863. Chociaż nie posiadał przygotowania specjalistycznego, wykładowcą był dobrym i sumiennym. Przez kilka lat pełnił w Akademii obowiązki bibliotekarza. W 1857 r. został kanonikiem metropolitarnym. W 1862 r.

uczestniczył w delegacji do Petersburga na konsekrację ks. Z. Sz. Felińskiego na arcybiskupa warszawskiego. Podczas tej uroczystości odczytywał bulle papieskie.

Po zesłaniu ks. biskupa nominata Pawła Rzewuskiego, pełnił funkcję administratora archidiecezji warszawskiej na mocy wcześniej przygotowanego zarządzenia arcybiskupa Szczęsnego Zygmunta Felińskiego. Feliński pisał w pamiętniku: „Wyjeżdżając z Warszawy, pozostawiłem rząd diecezji ks. oficjałowi Rzewuskiemu, który posiadał całe moje zaufanie, na przypadek zaś usunięcia ks. Rzewuskiego zostawiłem upoważnienie ks. Szczygielskiemu, a po nim ks. Domagalskiemu.” W 1865 r. krótko objął kierownictwo archidiecezją, lecz pod presją władz rosyjskich musiał ustąpić. Szybko podzielił los wcześniej zesłanego abpa Felińskiego. Był więziony w X pawilonie cytadeli warszawskiej za potajemne kontakty z zesłanym abpem Felińskim.

Ks. Szczygielski został zesłany w 1865 r. do guberni kazańskiej, gdzie przebywał pod ścisłym nadzorem policji. Wrócił w dniu 20 II 1877 r. z nadwyrężonym zdrowiem i zamieszkał w Stoczku pod Serockiem. Opracował wtedy „Alfabet polski”, w którym ogłosił nowe zasady nauczania głuchoniemych. Swą bibliotekę ofiarował seminarium plockiemu, a folwark przekazał Maciejowi Radziwiłłowi. Był fundatorem epitafium wg Bolesława Syrewicza w kościele św. Aleksandra w Warszawie z okazji 100-lecia urodzin ks. J. Falkowskiego w 1875 r. Odznaczony orderem św. Stanisława 2 klasy i św. Anny 3 klasy oraz Krzyżem na Pamiątkę Kampanii Krymskiej.

Zmarł 1 XII 1883 r. i został pochowany na cmentarzu w Serocku. Podczas pogrzebu chór ociemniałych wykonał pieśń, a jeden z wychowanków ułożył wiersz na jego cześć. W kościele św. Aleksandra w Warszawie w 1894 r. umieszczono tablicę pamięci ks. J. Szczygielskiego. Był autorem pionierskich publikacji: „Książka do nabożeństwa dla głuchoniemych” (1841) oraz „Metoda praktyczna uczenia głuchoniemych języka polskiego” (1883). Napisał także „Zgodność Pisma świętego, podań dziejowych, badań antropologicznych, jako też zoologicznych, w przedmiocie jedności rodu ludzkiego” (1847) oraz opublikował „Pożegnanie szacownych zwłok ks. J. Falkowskiego” (1856).

Literatura:

- Bartoszewicz J., *Stan zdrowia głuchoniemych i ociemniałych w warszawskim Instytucie*, Warszawa 1872.
Kalinowski S., *Zastużony dla głuchoniemych i ociemniałych*, „Słowo Podlasia”, nr 44 z 2012.
Niebelski E. i Prejs R., *Szczygielski Józefat*, PSB, t. XLVII, z. 195, s. 515-16.
Papłoński J., *Ksiądz Józefat Szczygielski, b. Rektor Warszawskiego Instytutu Głuchoniemych i Ociemniałych*, Warszawa 1884.
Trębicka-Postrzygacz B., *Szkoły dla dzieci niesłyszących na ziemiach polskich w latach 1817-1914*, Lublin 2011.
Żmuda R., *Szczygielski Józefat*, [w:] *Słownik polskich teologów katolickich*, Warszawa 1983, t. IV, s. 266-68.

UNICKI PROFESOR

Ks. Paweł Szymański urodził się 15 VIII 1782 r. w Orchówku koło Włodawy, jako syn Andrzeja, księdza unickiego i Dominiki ze Snitków. Był historykiem kościoła greckokatolickiego, badaczem dziejów i gorliwym obrońcą unii brzeskiej.

Gimnazjum Cesarskie ukończył w 1799 r. w Białej Radziwiłłowskiej (Podlaskiej) i wstąpił do zgromadzenia OO. Bazylianów. Przez 2 lata pobierał nauki, ale wystąpił z nowicjatu. Krótko kształcił się w seminarium duchownym obrządku łacińskiego w Janowie Podlaskim, po czym udał się do Zamościa, gdzie w okresie 1802-1803 uczył się filozofii. Do 1804 r. był nauczycielem w filii seminarium chełmskiego dla diecezji brzeskiej w Han-

nie. Dzięki protekcji bpa przemyskiego Antoniego Angełłowicza, otrzymał stypendium rządowe i studiował na Wydziale teologicznym uniwersytetu w Wiedniu, tam też kształcił się w językach wschodnich. W 1807 r. został wyświęcony na kapłana i po pięcioletnich studiach z stopniem doktora teologii w 1809 r. wrócił do kraju.

W 1810 r. był członkiem delegacji duchowieństwa do księcia warszawskiego Fryderyka Augusta. W Dreźnie przedstawił prośbę o mianowanie biskupem chełmskim ks. Bartłomieja Nazarewicza i o reaktywację seminarium w Chełmie. Ostatecznie unickim biskupem chełmskim został ks. Ferdynand Ciechanowski (1810-1828).

Po śmierci biskupa w 1828 r. ks. P. Szymański był kandydatem na biskupstwo chełmskie, przedstawionym przez kapitułę chełmską Komisji Rządowej Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, „ale go rząd nie życzył sobie mieć biskupem”.⁵⁷

Z polecenia konsystorza w latach 1807- 1810 pełnił obowiązki zastępcy proboszcza w Horodyszczu. Mianowany profesorem w Chełmie w 1809 r., wykładał w reaktywowanym seminarium do końca 1817 r. Z inicjatywy ks. Szymańskiego rozszerzono program wykładów, co później naśladowały inne seminaria unickie. Wówczas został wezwany na katedrę egzegezy pisma świętego i został profesorem i dziekanem (1818-31) Wydziału Teologicznego UW. Potem pracował w Akademii Duchownej Rzymsko-Katolickiej w Warszawie. Apelowal do swego ordynariusza o pomoc w uzyskaniu stypendiów ministerialnych dla studentów-alumnów z Chełma, co pozwoliłoby im zostać kapłanami w rodzimym obrządku. Od 1825 r. był kanonikiem, a od 1836 r. pierwszym dziekanem kapituły chełmskiej. W 1840 r. towarzyszył biskupowi Filipowi Felicjanowi Szumborskiemu w podróży do Petersburga. W pozostawionym przed wyjazdem liście pasterskim wzywał bp Szumborski podległe mu duchowieństwo do trwania przy unii.

Po powrocie z Petersburga i przepracowaniu 30 lat jako nauczyciel akademicki, zamieszkał u swego brata Jana, proboszcza w Dobratyczach, dziekana kadeńskiego i prałata kapituły chełmskiej. Ks. P. Szymański należał do elity intelektualnej duchowieństwa diecezji chełmskiej. Przed śmiercią przekazał swoją bibliotekę seminarium chełmskiemu. Zmarł w 1852 r. w Chełmie, został pochowany na cmentarzu w Dobratyczach nad Bugiem.

Położył wielkie zasługi dla unii, miał opinię osoby uczzonej o ogromnej erudycji i nieposzlakowanej moralności. Znał obok polskiego i rosyjskiego, język grecki, łaciński, hebrajski, francuski i niemiecki. Miał duży wpływ na bpa Szumborskiego, ale i nawet biskupowi czasami „szorstko prawdę wypowiadał”.

Był autorem publikacji, m.in.: „Zbiór materiałów do życia św. Józafata”, „Obrzędy unickie”, „Historia Józafatek”, „Kazania na przeniesienie cudownego obrazu NMP z kaplicy bazylikańskiej do katedry chełmskiej” (1825), „Kazanie na akademyczną uroczystość św. Jana Kantego w 1837” (1838). Julian Bartoszewicz uzupełnił przedmową i przypisami objaśnił pracę ks. P. Szymańskiego „Historia unii”, wydał ją Kazimierz Bartoszewicz jako dzieło ojca pod tytułem „Szkic dziejów Kościoła ruskiego w Polsce” (I-SK)

Literatura:

Kalinowski S., *Unicki profesor*, „Słowo Podlasia”, nr 43 z 2012.

Zmuda R., *Szymański Paweł*, [w:] *Słownik Polskich Teologów Katolickich*, t. IV, s. 292-93.

⁵⁷ Ibidem.

DZIEDZIC WOROŃCA

Kazimierz książę Światopełk-Mirski urodził się 3 VII 1891r. w majątku Woroniec koło Białej Podlaskiej jako syn Czesława herbu Białynia i Marii Fraget.

Był uczniem szkoły bialskiej, wychowanym w patriotycznej tradycji rodzinnego dworu, z trudem znosił naukę w gimnazjum z językiem rosyjskim. Poparł strajk młodzieży żądającej powrotu języka polskiego w 1905 r. i był zmuszony dokończyć edukację w Warszawie. Maturę zdał w 1910 r. w Gimnazjum gen. P. Chrzanowskiego w Warszawie. W okresie 1910-1914 studiował rolnictwo w Wyższej Szkole Rolniczej w Hohenheimie, a następnie na Wydziale Rolnym

Uniwersytetu w Berlinie.

Podczas I wojny światowej powołany został do armii rosyjskiej, w 1917 r. wstąpił do Związku Wojskowych Polaków i zaciągnął się do 3 Pułku I Korpusu Wschodniego gen. J. Dowbór-Muśnickiego. Jako ochotnik w 1920 r., walczył na przedpolach Warszawy, na Lubelszczyźnie i Wołyniu. Po śmierci ojca, oddziedziczył dobra Woroniec i Franopol liczące prawie 2000 ha. Rozwinął produkcję rolną na wysokim poziomie, założył ogrody i sady na dużej powierzchni, rozwinął hodowlę.

Był inicjatorem w 1923 r. powołania Okręgowego Związku Kółek Rolniczych powiatu bialskiego i przez długi okres pełnił funkcje prezesa. Był animatorem samorządności spółdzielczej, podnoszenia kultury rolnej i oświaty na podlaskiej wsi. Był inicjatorem powołanie różnych organizacji wspierających rodzime rolnictwo, takie jak: Powiatowa Kasa Oszczędnościowa, Młyn Rolniczo-Handlowy, Ziemiańskiej Mleczarni Spółdzielczej, Spółdzielni Rolniczo-Handlowej „Rolnik”, Spółdzielni Spożywców „Społem” w Białej Podl. Był prezesem Okręgowego Towarzystwa Organizacji i Kółek Rolniczych oraz Powiatowego Związku OSP. Uczestniczył także w pracach samorządu terenowego na szczeblu powiatowym.

Politycznie związał się z BBWR i w 1935 r. został posłem do Sejmu RP z okręgu nr 37 (pow. bialski, radzyński i włodawski, uzyskał 41 701 głosów). Podczas IV kadencji Sejmu był przewodniczącym ważnej Komisji Skarbowej. Był aktywnym posłem i zabiegał o interesy rolników. Przed wojną ze swego majątku wydzielił 30 ha na lądowisko samolotów. We wrześniu 1939 r. startowały z polowego lotniska do lotów bojowych samoloty VI Dywizjon u Bombowego. W 1940 r. został aresztowany przez Gestapo i wywieziony do obozu w Auschwitz, gdzie zmarł 8 VII 1941 r. Dwaj jego synowie, Krzysztof i Michał jako podchorążowie AK polegli w powstaniu warszawskim walcząc w harcerskim zgrupowaniu „Gustaw”.

Został odznaczony m.in. Orderem Polonia Restituta V klasy i dwukrotnie Złotym Krzyżem Zasługi, Krzyżem Orderu Wojennego VW 5 kl. oraz trzykrotnie Krzyżem Walecznych. **Wspierał działania Koła Białczan i Komitetu Obchodu 300 lecia Akademii Bialskiej oraz budowę pomnika J. I. Kraszewskiego w Białej Podlaskiej w 1928 r.**

Literatura:

Demidowicz T., *Kazimierz książę Światopełk-Mirski (1891-1941) ziemianin, działacz samorządowy i spółdzielczy, polityk*. [w:] *Studia z dziejów ziemian 1795-1944*, Lublin, 2005.

Kalinowski S., *Dziedzic Woronica zasłużonym społecznikiem: Sławni białczanie*, „Słowo Podlasia”, nr 7 z 2013. Scriptor (opr.): *Sejm i Senat 1935-1938 IV kadencja*, Warszawa 1936, s. 165.

Sroka J., *Kazimierz Światopełk-Mirski (1891-1941)*, *Podlaski Słownik Biograficzny*, „Słowo Podlasia” nr 50 z 1987.

WYBITNY JĘZYKOZNAWCA Z PODLASIA

Jan Tokarski urodził się 24 III 1909 r. w Ortelu Królewskim. Pochodził z rodziny o tradycjach unickich, w której żyła pamięć o prześladowaniach religijnych. Ożenił się z Zofią z Makarewiczów, z zawodu nauczycielką. Wybitny polski językoznawca, pedagog, badacz zawiloci polskiej fleksji, autor wielu cennych prac, wykładowca uniwersytecki.

Gimnazjum Męskie im. J. I. Kraszewskiego ukończył w Białej Podlaskiej w roku 1928. W młodości chciał zostać kapłanem i zaczął studia w seminarium duchownym. Absolwent filologii polskiej Wydziału Nauk Humanistycznych KUL w Lublinie, gdzie studiował w latach 1930-1937 pod

kierunkiem prof. W. Kuraszkiewicza. W latach 1938-39 przeniósł się na Uniwersytet Warszawski i tu związał się z prof. Witoldem Doroszewskim. Podczas niemieckiej okupacji pracował jako organista i nauczyciel na Lubelszczyźnie.

Po wojnie zamieszkał w Bychawie, gdzie podjął pracę polonisty w gimnazjum i liceum ogólnokształcącym, dodatkowo uczył też języka francuskiego. Wkrótce lubelskie Kuratorium powołało go od 1 września 1947 r. na stanowisko dyrektora Publicznej Szkoły Średniej Zawodowej. Od 1944 r. związał się z KUL, a w 1948 r. przeniósł się na UW, gdzie został starszym asystentem w Katedrze Języka Polskiego.

W 1949 r. uzyskał doktorat na podstawie rozprawy „Gwara Serpelic” (opis osobliwej gwary ruskiej na Podlasiu), a w 1953 r. został mianowany docentem na UW. Od 1972 r. został profesorem nadzwyczajnym w Instytucie Języka Polskiego UW, gdzie pełnił m.in. funkcję kierownika Zakładu Metodyki Nauczania Języka Polskiego. Był współpracownikiem Witolda Doroszewskiego w pracach nad „Słownikiem języka polskiego”, autorem i współautorem wielu publikacji z dziedziny fleksji, słowotwórstwa, dialektologii i metodyki nauczania gramatyki oraz słowników. J. Tokarski był twórcą powszechnie używanej w językoznawstwie i informatyce klasyfikacji polskiej fleksji (odmiany wyrazów). Zainteresowania badawcze Tokarskiego obejmowały też możliwość wykorzystania komputerów i prac automatycznych nad językiem naturalnym.

Często publikował w „Poradniku Językowym” i „Pracach Filologicznych”, m.in. artykuł „Dialog: człowiek-maszyna cyfrowa. Poszukiwanie wspólnego języka”. Był autorem ponad 100 artykułów i rozpraw oraz publikacji książkowych: „Czasowniki polskie” (1951), „Gwara Serpelic. Fonetyka. Fleksja” (1964), „Gramatyka w szkole. Podstawowe zagadnienia metodyki” (1966), „Z pogranicza metodyki i językoznawstwa” (1967), „Słownictwo” (1971), „Fleksja polska (1973), „Traktat o ortografii polskiej” (1978), „Zarys leksykologii i leksykografii polskiej” - wspólnie ze Stanisławem Kanią (1984), redagował też „Słownik wyrazów obcych” (1974). Językowi nadbużańskiego Podlasia poświęcił artykuł: „Uwagi nad wokalizmem gwar ruskich z okolic Janowa Podlaskiego” (1938). Na podkreślenie zasługuje żywy język i przystępność prac Tokarskiego.

Najważniejszą zasługą Tokarskiego było opracowanie pierwszego jednolitego i konsekwentnego modelu polskiej koniugacji oraz nowoczesnej koncepcji opisu fleksji w słowniku, zrealizowaną w jedenastotomowym „Słowniku języka polskiego” PAN pod red. W. Doroszewskiego (1958-1969). Profesor był umysłem twórczym, prekursorem prac maszynowych nad językiem polskim, w szczególności analizy morfologicznej tekstu pol-

skiego. Kiedy Tokarski pisał o opisie fleksji polskiej z punktu widzenia możliwości automatyzacji, to mało kto w Polsce widział komputer. Poza pracami o charakterze stricte naukowym, napisał także kilka studiów poświęconych dydaktyce języka polskiego w szkole. Był członkiem Komisji Programowej Ministerstwa Oświaty oraz uczestniczył w pracach Komitetu Ortograficznego Komisji Kultury Języka PAN.

Prof. Tokarski podczas wykładów używał słów z dialektu, typowego dla miejsca swojego pochodzenia, na pytanie dlaczego nie mówi „po warszawsku”, odpowiedział, że nie wstydzi się podlaskiego pochodzenia. **Profesor uczestniczył w Zjeździe Absolwentów Szkół Białskich w 1957 i 1978 r.**

Zmarł w Warszawie 16 I 1982 r. i został pochowany na cmentarzu w rodzinnym Ortelu Królewskim w cieniu najpiękniejszej świątyni na Podlasiu.

Literatura:

Długosz-Kurczabowa K., *Profesor Jan Tokarski-językoznawca i nauczyciel*, [w:] *Dzieje Ziemi Łosickiej. Szkice biograficzne*. Red. A. Indraszczyk, Warszawa-Łosice 2008.

Kalinowski S., *Wybitny językoznawca z Podlasia. Sławni białczanie*, „Słowo Podlasia”, 2013, nr 12.

Podracki J., *Prof. dr Jan Tokarski- językoznawca i dydaktyk*, „Prace Filologiczne”, t. XXXI.

Saloni Z., *Wspomnienie o Janie Tokarskim*, „Przegląd Humanistyczny”, nr 12 z 1982 r.

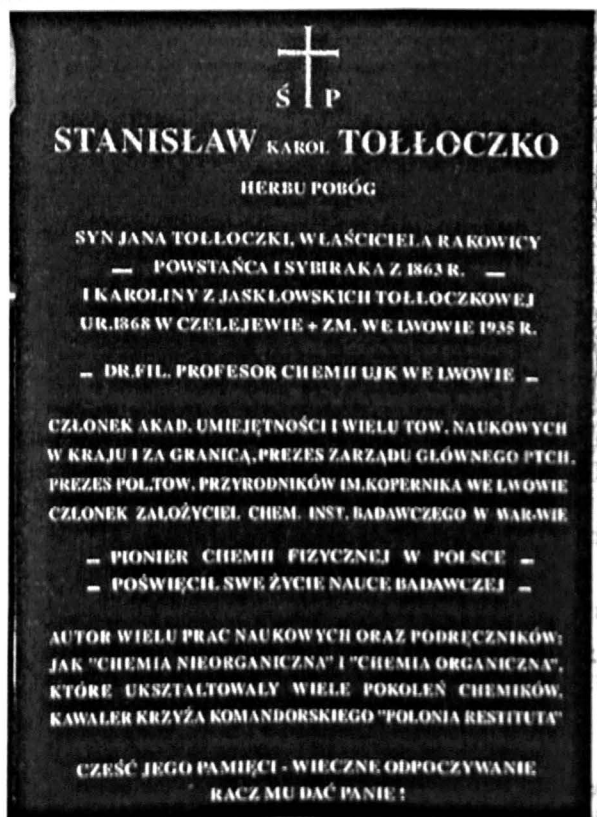
ZASŁUŻONA RODZINA TOŁŁOCZKÓW

Stanisław Karol Tołłoczko herbu Pobóg, urodził się 22 VIII 1868 r. w Czelejowie koło Brześcia. Wśród uczniów szkoły białskiej było trzech braci profesora S. Tołłoczki, synów

powstańca z 1863 r. Jana Tołłoczki i Karoliny z Jaskłowskich: Ludwik, Kazimierz i Teodor.

Był uczniem Gimnazjum w Białej Podlaskiej i w Warszawie do 1888 r. Ukończył Wydział Fizyko-Matematyczny UW w 1893 r. oraz studia w Getyndze uzyskując stopień doktora „magna cum laude”. W 1905 r. jako profesor pracował we Lwowie. W 1913 r. objął katedrę chemii, a od 1917 r. był dziekanem Wydziału Filozoficznego Uniwersytetu Lwowskiego im. króla Jana Kazimierza.

W roku 1935 został wybrany na prezesa Polskiego Towarzystwa Chemicznego. Był kierownikiem I Instytutu Chemicznego Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie, członkiem Akademii Umiejętności, Towarzystwa Naukowego we Lwowie oraz Towarzystwa Naukowego w Warszawie, w latach 1912-

1913 prezesem Polskiego Towarzystwa Przyrodników im. Kopernika, a w okresie 1908-1914 redaktorem przyrodniczego rocznika „Kosmos”.

Prof. Tołłoczko opublikował ponad 30 prac naukowych. Zajmował się głównie kinetyką reakcji chemicznych. Był wraz z L. Brunerem autorem wielokrotnie wznawianych podręczników: „Chemii nieorganicznej” (8 wydań) i „Chemii organicznej” (6 wydań), które ukształtowały wiele pokoleń chemików.

Członek Komitetu Obchodu 300-lecia Akademii Bialskiej w 1928 r. w Białej Podlaskiej, zasilił kwotą 30 zł konto budowy pomnika J. I. Kraszewskiego. Podczas uroczystości wygłosił referat: „O stosunkach w gimnazjum w epoce apuchtinowskiej”.

Odznaczony został w 1932 r. Krzyżem Komandorskim OOP. Zmarł 5 III 1935 r. we Lwowie. Pochowany został w kaplicy grobowej w Rakowicy, na terenie rodzowego majątku na Polesiu koło Brześcia (dziś Białoruś).

Ludwik Tołłoczko urodził się 20 X 1870 r. w majątku Rakowica koło Brześcia Litewskiego. Był polskim inżynierem elektrykiem oraz ministrem.

Gimnazjum w Białej Podlaskiej ukończył w 1888 r., zaś w 1891 Szkołę Techniczną Inżynierów i Telegrafów w Petersburgu. W 1895 został inżynierem elektrykiem a w 1897 r. odbył dodatkowe studia w Berlinie. W latach późniejszych pracował na różnych stanowiskach w Charkowie, Połtawie i w Petersburgu. Od 1901 r. był naczelnym inżynierem przebudowy sieci telefonów w Petersburgu. Był również jednym z projektantów i założycieli tramwajów elektrycznych w Petersburgu. Autor wielu prac i artykułów naukowych z elektrotechniki w języku rosyjskim. W latach 1900-1910 jako wybitny specjalista, był delegatem rządu rosyjskiego na międzynarodowych konferencjach technicznych. W 1917 r. został prezesem Polskiego Komitetu Demokratycznego w Petersburgu, który skupiał polskie organizacje popierające walkę o niepodległość kraju.

Od 13 XII 1919 do 24 VII 1920 r. był ministrem poczt i telegrafów w rządach Leopolda Skulskiego i Władysława Grabskiego. W latach późniejszych zajął się działalnością gospodarczą, był członkiem kilku rad nadzorczych. W 1923 r. opublikował pracę „Zasady urządzania poczt, telegrafów, telefonów i ich zastosowanie w Polsce”. Od 1925 r. był dyrektorem Łódzkiego Towarzystwa Elektrycznego i od 1929 r. radcą Izby Przemysłowo-Handlowej. W okresie 1926-1939 był przewodniczącym Polskiego Komitetu Energetycznego i reprezentował Polskę na międzynarodowych konferencjach.

19 II 1943 r. został aresztowany przez gestapo i do 29 IV 1943 r. przebywał wraz z rodziną na Pawiaku. Następnie zostali wywiezieni do obozu w Auschwitz, skąd został uwolniony 6 II 1945 r. Po zakończeniu II wojny światowej mieszkał w Łodzi.

Był członkiem Komitetu Obchodu 300-lecia Akademii w 1928 r. w Białej Podlaskiej. Odznaczony w 1927 r. Krzyżem Komandorskim OOP, zmarł 9 V 1957 r. w Łodzi.

Literatura:

Biogramy uczonych polskich cz. III-Nauki ścisłe, oprac. A. Śródka i P. Szczawiński, Wrocław 1986, Tołłoczko Stanisław Karol, s. 412-14.

Kalinowski S., *Zasłużona rodzina Tołłoczków. Sławni białczanie*, „Słowo Podlasia”, 2013, nr 4.

Kto był kim w II Rzeczypospolitej, pod red. J.M. Majchrowskiego, Warszawa 1994.

Sroka J., *Białczanie w kulturze narodowej*, Biała Podl. 1982.

WYBITNY LITERAT Z WITULINA

*Cóż nas może z klęsk dźwignąć?
Plug, język i wiara.*

F. Wężyk „Wieś polska”

Franciszek Wężyk, urodził się 7 X 1785 w Witulinie, jako syn Kazimierza, podstolego wiślickiego i Marianny z Bogusławskich. Był polskim poetą, dramatopisarzem, powieściopisarzem, tłumaczem, krytykiem literackim i publicystą.

Przyszły poeta pochodził z zamożnej, dobrze skoligaczonej ziemiańskiej rodziny. Ojciec w 1786 r. sprzedał swe dobra dziedziczne w województwie mazowieckim i sandomierskim. Wcześniej w 1781 r. wygrał proces o schedę na Podlasiu i objął fortunę, w skład której wchodził kluczek ostromiecki, Bukowice, Nosów, Wólka Nosowska, Ossówka oraz Witulin, który Franciszek oddziedziczył po ojcu. Witu-

lin pozostał na zawsze w jego pamięci jako „kraj lat dziecinnych”, wspominamy z rozrzewnieniem m.in. w korespondencji z J. I. Kraszewskim w latach pięćdziesiątych XIX wieku. Ojciec był posłem do Sejmu Wielkiego, w swoim modrzewiowym dworze, ozdobionym rodzinnymi i historycznymi obrazami (został spalony podczas II wojny światowej), gościł wybitne postacie życia publicznego Rzeczypospolitej. Do Witulina często przyjeżdżał z Janowa Biskupiego bp łucki, potem krakowski - Feliks Paweł Turski, z Białej Radziwiłłowskiej zaś - Karol Stanisław Radziwiłł „Panie Kochanku” z liczным gronem domowników i służących. Najmocniej zapadły w pamięci małego chłopca odwiedziny poety i historyka bpa Adama Naruszewicza, przyjaciela króla S.A. Poniatowskiego. W późniejszym okresie dla pisarza w dziedzinie badań historycznych biskup będzie autorytetem. **Jako rezydent gościł w Witulinie Józef Kalasanty Nartowski, nauczyciel Akademii Białskiej.**

Wężyk pobierał nauki w latach 1792-95 i ponownie w 1797-1801 w Białej Radziwiłłowskiej w Cesarskim Gimnazjum, gdzie złożył maturę. U Ojców Pijarów w Łukowie uczył się w latach 1795-1796. W 1801 r. wstąpił na Uniwersytet Jagielloński, gdzie studiował prawo i był słuchaczem wykładów J. Przybylskiego z literatury. Pobyt na studiach w Krakowie miał decydujący wpływ na jego późniejszą karierę literacką, a sentyment do miasta skłonił go do napisania poematu „Okolice Krakowa”. W tym okresie zaczął przekładać „Edypa”, „Sofoklesa” i „Eneidy” Wergilego. Po śmierci matki w 1806 r. przybywał przy ojcu w Witulinie. W tym okresie napisał tragedię w 5 aktach pt. „Barbara Radziwiłłówna”.

Na początku 1807 r. objął obowiązki asesora Sądu Apelacyjnego departamentu warszawskiego. W 1809 r. na krótko przeniósł się do Krakowa. Opublikował patriotyczny wiersz „Oda na powrót wojska polskiego do stolicy dnia 18 grudnia 1809 r.”, a z okazji triumfalnego powrotu wojska narodowego do stolicy, została wystawiona 21 XII 1809 r. w teatrze warszawskim z muzyką J. Elsnera scena historyczna w 3 aktach wierszem pt. „Rzym oswobodzony”. Była to wyraźna aluzja do powstania Księstwa Warszawskiego. W 1810 r. został wybrany na posła na sejm warszawski jako kandydat z powiatu bialskiego. Jedno z jego przemówień zostało opublikowane. („Głos F. Wężyka, posła bialskiego, radcy konfederacji generalnej, na sesji skonfederowanego sejmiku dnia 28 czerwca 1812 r. miany”). W okresie „wojny polskiej” pisał patriotyczne wiersze, m.in. „Wiersz do wojska polskiego z okoliczności rozpoczętej wojny z Moskwą”, „Ode z okoliczności ogłoszenia

Polski dnia 28 czerwca 1812 w Warszawie”, „Na dzień doroczny urodzin Napoleona Wielkiego dnia 15 sierpnia roku 1812”.

Mickiewicz, w drugim roku wykładów w College de France, omawiając „literaturę polsko-napoleońską”, za „wyborny” uważał utwór Wężyka na wkroczenie wojsk polskich w roku 1812 do Rosji. „Wężyk był tu natchnionym, co mu się nigdy więcej nie zdarzyło” – ocenił poetę. Jako „prześliczne” uważał ostatnie cztery wiersze:

„Kto kuł senatorów w pęta,
Kto przebrał miarę zniewagi,
Kto zdruzgotał niemowlęta
O zwaliska domów Pragi?”

Wiele lat później F. Wężyk napisał najprawdopodobniej w Witulinie w 1828 r. list poetycki do Mickiewicza. Wielbicielem autora „Pana Tadeusza” został bowiem do ostatnich dni życia, o czym świadczy też wiersz pt. „F.W. do A.M.”.

W tym okresie należał do wolnomularstwa, sprawując w latach 1811-13 urząd sekretarza Wielkiego Wschodu Narodowego. Został członkiem przybranym Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Warszawie w 1811 r. W 1812 r. powołany został do Rady Generalnej Konfederacji Generalnej Królestwa Polskiego.

W latach 1814-1830 po śmierci ojca gospodarował w Witulinie, a przyjęcie urzędu wójta gminy we wsi rodowej „wystarczyło w tym czasie dla jego politycznego sumienia”. W 1816 r. ożenił się z Felicją Mieroszewską. W tym czasie tworzył tragedie tematycznie związane z dziejami Polski, np. „Gliński”. Na Podlasiu ukończył wówczas utwory: „Wanda” (1815) i „Śmiały” (1816) oraz komedię „Nowiniarz” i niepublikowaną powieść historyczną z dziejów XIV wieku „Daszko i Oksenia, czyli przyłączenie Rusi Czerwonej do Polski”.

Pod wpływem „Grażyny” i „Konrada Wallenroda” A. Mickiewicza napisał poemat wierszem z dziejów Jadźwingów – „Komat” (1829). Wężyk zainteresował się Jadźwingami i ich ostatnim wodzem Komatem, o którym wspominał Długosz. W utworze Wężyk wprowadził na wzór Mickiewicza postać Wajdeloty – kapłana i zarazem poety, wodza duchowego walczących o wolność Jadźwingów, który głosił mężnych czyny i zagrzewał do boju. Charakteryzując Jadźwingów przejawia poeta wyraźną sympatię do tego dzielnego narodu, chociaż wiadomo jak w średniowieczu „dokuczał” on Podlasiakom.

W 1830 r. zamieszkał w oddziedziczonych przez żonę Siedliskach koło Krakowa. 14 V 1831 r. został mianowany przez rząd powstańczy senatorem-kasztelanem Królestwa Polskiego i brał żywy udział w obradach sejmowych. Okresowi powstania listopadowego i roli jaką sam odgrywał w tych wydarzeniach, poświęcił pamiętnik spisany w 1838 roku „Powstanie Królestwa Polskiego w roku 1830 i 1831”.

Na stałe osiadł w Krakowie w 1838 r. i został obywatelem Rzeczypospolitej Krakowskiej, w 1848 r. członkiem Towarzystwa Naukowego Krakowskiego, a w latach 1856-60 obrany prezesem TNK. W imieniu Towarzystwa w 1858 roku uroczyste przyjmował J. I. Kraszewskiego, (autor „Starej Baśni” został wówczas powołany na członka-korespondenta TNK). Obaj pisarze związani z Podlasiem, utrzymywali kontakt korespondencyjny. Do dziś zachowało się 10 listów Kraszewskiego do Wężyka z lat 1855-1861 oraz 19 listów z okresu 1857-1862 autora „Glińskiego” do J. I. Kraszewskiego. Poemat F. Wężyka „Wieś polska” został opatrzony datowaną 14 VI 1859 r. dedykacją „Do J. I. Kraszewskiego”. Wspominał Kraszewski, iż będąc jeszcze uczniem w Białej,

jego dziadek Błażej Malski z Romanowa, przejeżdżający przez Białą z Franciszkiem Wężykiem, wywołał go ze szkoły, aby zaprezentować słynnemu już wówczas poecie.

W czasie prezesury TNK F. Wężyk zajmował się gorliwie pozyskaniem środków finansowych na budowę siedziby Towarzystwa, później siedziby Akademii Umiejętności, dziś oddziału PAN. Wdzięczna Akademia nie zapomniała o swym dobroczyńcy, na gmachu umieszczono marmurową tablicę pamięci F. Wężyka. Zmarł 3 maja 1862 r. w Krakowie i został pochowany na cmentarzu Rakowickim.

W swej twórczości łączył umiarkowany klasycyzm z tendencjami preromantyzmu, o czym świadczy pochwała Szekspira i Schillera w rozprawie „O poezji dramatycznej”. Wrażliwy na nowości zainteresował się Wężyk typem powieści walterskotowskiej. Owoce tych zainteresowań były powieści historyczne: „Władysław Łokietek czyli Polska w XIII wieku” oraz „Zygmunt z Szamotuł”. W dramatach „Bezkrólewie I czyli Jadwiga” i „Bezkrólewie II czyli Anna Jagiellonka”, występują wybitni mężowie pochodzący z Lubelszczyzny. Na polu elekcyjnym pod Warszawą spotykają się Podlasiacy, Lublinianie i Mazurzy i wzajemnie sobie docinają. Mazur mówi o Podlasiakach:

„Podlasianie to lud tęgi!
Świat zadziwia swoją cnotą,
Gdy znad Narwi do Warszęgi
Spędzają gęsi piechotę.”

Reprezentował główne idee późnego Oświecenia, które przeniósł w epokę romantyczną. Nie był wybitną indywidualnością w literaturze, ale nie był też twórcą przeciętnym. Jego wszechstronne uzdolnienia stawiają go w pierwszym rzędzie twórców pseudoklasycyzmu. Miał wszechstronny talent, pisał tragedie, komedie, poematy, ody, wiersze okolicznościowe, powieści historyczne, rozprawy naukowe, wygłaszał mowy, pozostawił pamiętniki. Wężyk, poeta-ziemianin, konsekwentnie wyrażał swój program czasów niewoli, realizowany od chwili upadku Napoleona: trwanie przy ziemi i cnotach przodków. Nieustrudzony i niepokonany konstruktywista całe życie budował „gmach Rzeczypospolitej”, służąc jej w różnych rolach. Pod koniec życia, bez starania i nawet bez wiedzy, otrzymał order od cesarza Franciszka Józefa. Losy, osiągnięcia i zasługi poety z Podlasia zasługują na przypomnienie współczesnemu pokoleniu Polaków. Pamiętał o nim Kraków, w siedzibie TNK umieszczono marmurową tablicę upamiętniającą zasługi poety z Witulina.

Literatura:

- Chmielewski M., *Franciszek Wężyk*, „Łącznik”, nr 4-5 z 1933.
Cygielnik N., *Franciszek Wężyk*, z cyklu *Wybitni wychowankowie Uczelni Białskiej*, „Młodzież z Podlasia”, nr 1 z 1930.
Czwrónóg-Jadczak B., *Franciszek Wężyk, poeta zapomniany*, Lublin 1994.
Kalinowski S., *Franciszek Wężyk*, „Słowo Podlasia”, 2012, nr 29.
K. Wł. W., *Franciszek Wężyk*, „Tygodnik Ilustrowany”, nr 53 z 1860.
Sroka J., *O Wężykach z Witulina. Opowieści z Podlasia*, cz. 97, „Słowo Podlasia” nr 8 z 1989.
Zapała Z., *Franciszek Wężyk. Monografia biograficzno-krytyczna*, Kraków 1898.

TROSKA O MŁODOCIANYCH PRZESTĘPCÓW

Karol Józef Wieczorkowski urodził się 28 I 1804 r. Był uczniem prof. Adama Bartoszewicza w Szkole Wydziałowej w Białej Radziwiłłowskiej. W 1824 r. mając tylko 20 lat, ukończył prawo na Uniwersytecie Warszawskim.

Od 1824 r. pracował w sądownictwie Królestwa Polskiego, od 1844 r. jako sędzia do szczególnych poleceń przy Komisji Rządowej Sprawiedliwości. W latach 1853-59 był sędzią Sądu Apelacyjnego Królestwa Polskiego, 1859-62 r. prezesem Sądu Kryminalnego w Warszawie, potem członkiem Warszawskich Departamentów Rządzącego Senatu.

Jako młody prawnik z nieubłaganą konsekwencją ścigał rozpanoszonych wówczas lichwiarzy. W pracy był sprawiedliwym urzędnikiem, prawym sędzią i zacnym obywatelem. Z poszanowaniem dla prawa łączył on ludzkie i czujące żywo serce. Czynn timer działał w Komitecie budowy kościoła p.w. Wszystkich Świętych. Ofiarował duże sumy na cele dobroczynne, stypendia, muzeum przemysłowe i in. Żona - 1200, a potem mąż - 5000 rubli zapisali w testamencie na „dom małżonków Wieczorkowskich” w Studzieńcu.

Z inicjatywy prezesa Józefa Wieczorkowskiego, prezesa Sądu Apelacyjnego w 1871 r. założono Towarzystwo Osad Rolnych i Przytułków Rzemieślniczych. Wieczorkowski, jako główny inicjator umieszczania nieletnich poza więzieniem dla dorosłych, zaproponował utworzenie i zorganizowanie pierwszego w kraju zakładu, w którym zajęto by się ich poprawą i przygotowaniem do uczciwego życia w społeczeństwie. Zabiegi J. Wieczorkowskiego spotkały się z żywym oddźwiękiem w społeczeństwie. Rosła liczba członków Towarzystwa, w którego szeregach działali prawie wszyscy wybitniejsi działacze spośród inteligencji, ziemiaństwa i duchowieństwa. Gorącym propagatorem powstania osady zakładowej w Studzieńcu był między innymi znany pisarz Bolesław Prus. W „Kronikach Tygodniowych” zachęcał społeczeństwo do zbierania funduszy na ten cel. Szczętną ideę poparł ks. Tadeusz Lubomirski, prezes Warszawskiego Towarzystwa Dobroczynności.

Zatwierdzenie przez rząd ustawy Towarzystwa nastąpiło 20 II 1871 r. Rezultatem zabiegów Towarzystwa było nadanie mu na mocy uchwały Komitetu do Spraw Królestwa Polskiego z dn. 17 XII 1872 r. obszaru leśnego o powierzchni 117 morgów. Towarzystwo rozpoczęło prace od podstaw. Trzeba było bowiem wypracować system wychowawczy dla przyszłego zakładu, dostosować do niego plan zabudowań, zdobyć odpowiedni teren, zgromadzić potrzebne środki materialne i przystąpić do budowy. Wieczorkowski początkowo pełnił funkcję wiceprezesa, a po trzech latach 31 I 1874 r., zastąpił Józefa Mianowskiego, byłego retora Szkoły Głównej na stanowisku Prezesa Komitetu Towarzystwa Osad Rolnych i Przytułków Rzemieślniczych dla nieletnich przestępców,

9 VI 1874 r. położono kamień węgielny pod budowę pierwszej „Osady Rolniczo-Rzemieślniczej, mającej na celu poprawę małoletnich przestępców, dzieci płci męskiej” w Studzieńcu pod Skierniewicami. Dwa lata potem Osada rozpoczęła działalność. Metodę wychowawczą oparto na starożytnym stwierdzeniu Katona: „Kto pracuje koło ziemi, ten o złem nie myśli...”. Był to pierwszy na polskich ziemiach dom poprawczy przeznaczony dla nieletnich przestępców.

Placówka wzorowana była na francuskiej kolonii w Mettray pod Tours. Podstawową

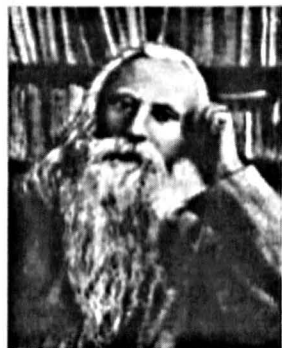
ideą ośrodka oraz jego twórcy było wydostanie nieletnich z więzień oraz umieszczenie ich we właściwie zorganizowanych zakładach, w których podjęto by pracę nad ich poprawą oraz przygotowaniem do prawego i uczciwego życia. Zespół kierowany przez profesora Walentego Miklaszewskiego sporządził dokładną instrukcję funkcjonowania zakładu studzińskiego. Miało ono w swoim programie organizowanie zakładów poprawczych dla nieletnich przestępców i opiekę nad nimi po ich zwolnieniu. ...

Ogromne zasługi w realizacji założeń pierwszego w Polsce zakładu poprawczego dla nieletnich położył przede wszystkim sam inicjator budowy osady Józef Wieczorkowski, zakład otrzymał potem jego imię. Wybitny działacz społeczny zmarł 2 III 1883 r. i został pochowany na Powązkach. Na pogrzebie człowieka nieposzlakowanej uczciwości oraz hojnego filantropa żegnały tłumy. Do dziś istnieje jeszcze w Studzieńcu zielono - biały sztandar ofiarowany i wręczony wychowankom osobiście przez Józefa Wieczorkowskiego w pierwszą rocznicę otwarcia osady. Zielień miała budzić nadzieję, że wychowankowie drogą pracy, której emblematy umieścił na sztandarze odzyskają niewinność, którą symbolizował kolor biały.

Literatura:

- Kalinowski S., *Troska o młodocianych przestępców*, „Słowo Podlasia”, 2012, nr 51.
Józef Wieczorkowski, „Tygodnik Ilustrowany”, nr 10 z 1883, s. 154.

WYBITNY KOLEKCJONER-BIBLIOFIL

Zygmunt Wolski urodził się 19 II 1862 r. w Kąkolewnicy (pow. radzyński). **Był uczniem Gimnazjum Klasycznego w Białej Podlaskiej**, potem bibliotekarzem, nauczycielem, bibliofilem-kolekcjonerem, ofiarodawcą biblioteki.

Studiował na Wydziale Filologiczno-Historycznym Uniwersytetu Warszawskiego. Zaraz po studiach, w 1886 roku, podjął pracę w Bibliotece Ordynacji Krasieńskich. Był w niej zatrudniony do 1902 roku jako pomocnik bibliotekarza – najpierw Ignacego Janickiego, a następnie Aleksandra Rembowskiego. Do jego obowiązków należało prowadzenie kwerend, porządkowanie zbiorów oraz pomoc w pracach wydawniczych, które realizował Rembowski, edytor źródeł historycznych. Merytorycznej pomocy mógł Wolski sprostać dzięki gruntownej znajomości piśmiennictwa i zasobów Biblioteki Krasieńskich.

W tym okresie podejmował samodzielne prace edytorskie, wydał m.in. „Kuchmistrzostwo, szczytki druku polskiego z XVI w.”, „Spis wydawnictw Michała Grela”, „Z dziejów intronizacji polskiego”. Prace bibliograficzne poświęcone były ludoznawstwu polskiemu. Na Pierwszej Ogólnorosyjskiej Wystawie Druków w Petersburgu w 1895 r. Wolski przygotował dział polski.

Z. Wolski zajmował się także działalnością pedagogiczną. Od 1891 roku był nauczycielem w szkole realnej rządowej i w szkole Zgromadzenia Kupców w Warszawie. Znany był przede wszystkim jako wybitny ekspert i kolekcjoner książek. W 1910 roku jego biblioteka liczyła ok. 20 000 tomów i zawierała dzieła z zakresu literatury polskiej, sztuki, historii, bibliografii, bibliotekarstwa, etnografii, krajoznawstwa. Ogromną wartość dla kultury narodowej miały jego zbiory starych i ulotnych druków, dzieła Sarbiewskiego i Krasickiego,

edycje Grela, elementarze, powieści ludowe, druki bibliofilskie, artystyczne oprawy polskie z XV-XVI w., cenne ryciny oraz autografy. Kolekcję powiększał zakupami w antykwariatach, przede wszystkim u znanego antykwariusza Cezarego Wilanowskiego, wymieniał książki i rękopisy z wileńskim bibliofilem Lucjanem Uziębło oraz otrzymywał liczne dary.

Księgozbiór (około 5 tys.) oraz bogaty zbiór ekslibrisów polskich ofiarował Towarzystwu Biblioteki Publicznej w Warszawie. O jednym z prozaicznych powodów przekazania książek w środowisku miłośników drukowanego słowa opowiadano anegdotkę, iż składowane na poddaszu książki przywalały kota, który nieopatrznie się tam dostał i Wolski znalazł po jakimś czasie wśród książek jedynie szkielet zwierzęcia. Przekazując tak cenną kolekcję, Wolski postawił warunek udostępnienia zbiorów społeczeństwu, a najcenniejsze druki, artystyczne oprawy, autografy i rękopisy wystawione w specjalnych gablotach, miały być zaczątkiem bibliofilskiego muzeum. Zbiory z tematyki etnograficznej ofiarował Muzeum Rolnictwa i Przemysłu w Warszawie. Po I wojnie światowej zgromadził ok. 3000 druków z różnych dziedzin oraz nowy zbiór ekslibrisów.

Z. Wolski z okazji II Zjazdu Absolwentów Szkół Bialskich ofiarował książki do biblioteki gimnazjum w Białej Podl., którego był absolwentem. W 1928 r. był członkiem Komitetu Honorowego Obchodu 300-lecia Gimnazjum Męskiego im. J. I. Kraszewskiego w Białej Podlaskiej.

Zmarł 7 VII 1931 r. w Warszawie.

Literatura:

Kalinowski S., *Wybitny kolekcjoner – bibliofil*, „Słowo Podlasia”, nr 24 z 2013.

Słownik pracowników książki polskiej, red. I. Treichel, Warszawa-Lódź 1972, s. 983-84.

NIE TYLKO ARCHITEKT

Stanisław Zamecznik urodził się w 10 III 1909 r. w Warszawie. Wizjonerskimi projektami artysta wyprzedzał swoją epokę.

Absolwent Gimnazjum im. J. I. Kraszewskiego w Białej Podlaskiej, zdał maturę w 1928 r. Po ukończeniu nauki na Podlasiu, studiował w latach 1929-1938 w Szkole Sztuk Plastycznych w Poznaniu, potem na Wydziale Architektury Politechniki Warszawskiej, gdzie w 1949 r. uzyskał dyplom. Był pracownikiem dydaktycznym na Wydziale Architektury Wnętrz ASP w Warszawie oraz od 1965 roku jako profesor w Pracowni Architektury Wystawienniczej w Państwowej

Wyższej Szkole Sztuk Plastycznych w Poznaniu. W latach 1955-1957 pełnił funkcję przewodniczącego sekcji Architektury Wnętrz i Sztuki Dekoracyjnej w Związku Polskich Artystów Plastyków. Był członkiem Stowarzyszenia Architektów Polskich (SARP). Publikował w czasopiśmie „Projekt”.

Stanisław Zamecznik rozpoczął swoją działalność artystyczną od współpracy przy realizacji Polskiego Pawilonu na światowej Wystawie „Sztuka i Technika” w Paryżu w 1937 r., był autorem oprawy graficznej. Pierwszą pracą architektoniczną był nagrodzony w 1938 r. projekt na Osiedle Robotnicze, w którym opowiadał się za funkcjonalizmem i społeczną funkcją architektury. W czasie okupacji niemieckiej zaprojektował budynek łaźni w Cieleśnicy. Po wojnie w 1945 r., rozpoczął pracę w Biurze Odbudowy Stolicy.

Zamecznik był z wykształcenia architektem, ale rozwijał bardzo wszechstronną działalność i tworzył na styku wielu dziedzin plastyki i architektury: projektował pawilony i stoiska na targach zagranicznych, wnętrza muzealne i wnętrza obiektów użyteczności publicznej, opracował oprawę plastyczną wielu ważnych wystaw artystycznych, zajmował się grafiką książkową i plakatem, typografią i scenografią.

Wielkie wrażenie na widzach wywarła opracowana przez S. Zamecznika wystawa w 1969 r. fotogramów Leopolda Sempolińskiego przedstawiających zniszczoną stolicę. Artysta zaaranżował ją w „Zachęcie” w formie aluzji do nagrobków cmentarnych. Był autorem stałej ekspozycji Muzeum Historycznego Warszawy przedstawiającej dzieje stolicy oraz wielu plakatów filmowych, m.in.: „Popioły” „Pancernik Potiomkin”, „Ringo Kid”, „Jak zabić starszą panią”.

Projektowanie wystaw, traktowane początkowo jako dorywcza „chałtura”, stało się wkrótce jego podstawowym zajęciem. Jego wystawy zaczęły zbierać bardzo dobre recenzje. Krytyków często bardziej interesowała architektura wystawy niż sam temat ekspozycji. Chociaż zamawiane przez władze ekspozycje uświetniały tak ważne propagandowe przedsięwzięcia, jak wystawy z okazji kolejnych rocznic PRL-u, to Zamecznik, jako projektant, otwarcie polemizował z systemem: „Należałoby spokojnie pozwolić jednym ludziom produkować, a innym kupować wszystko, co im się podoba, jeżeli te czynności obydwu stronom dogadzają”. Zamecznik przyznał wystawiennictwu prymat nad architekturą.

Ważniejsze realizacje:

1948 - projekt ekspozycji wystawy „Malarstwo francuskie i ceramika Picassa”, Muzeum Narodowe w Warszawie

1951 - projekt ekspozycji z Henrykiem Tomaszewskim- Pawilonu Polskiego na 29. Międzynarodowych Targach w Mediolanie

1953 - projekt ekspozycji Pawilonu Polskiego na Międzynarodowych Targach w Sztokholmie (z Oskarem Hansenem i Wojciechem Zamecznikiem)

1959 - projekt ekspozycji wystawy rzeźb i rysunków Henry Moore’a (z W. Zamecznikiem), Galeria Zachęta w Warszawie

1960 - oprawa plastyczna wystawy historycznej na Zamku w Malborku

1964-65 - projekt ekspozycji stałej w Muzeum Lenina w Warszawie (z J. Kosińskim)

Najważniejsze nagrody artysty:

1948 – za opracowanie plastyczne Pawilonu Węgla na Wystawie Ziem Odzyskanych we Wrocławiu (wspólnie z bratem W. Zamecznikiem)

1958 - I nagroda w konkursie za plakat „Maria Skłodowska-Curie i Piotr Curie - życie i dzieło”.

1959 - Złoty Medal za pawilon polski na Wystawie Światowej w Buenos Aires
S. Zamecznik był uczestnikiem Zjazdu Wychowanków Szkół Białskich w 1957 i 1968 r.

Odznaczony został Złotym Krzyżem Zasługi (1949) i Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski (1954). Zmarł 2 V 1971 r. w Warszawie.

Archiwum S. Zamecznika rodzina złożyła jako depozyt w Muzeum Sztuki Nowoczesnej w Warszawie. W stolicy w 1972 r. po jego śmierci odbyła się wystawa indywidualna „Słuch przestrzenny. Architektura wystaw Stanisława Zamecznika”.

Literatura:

Kalinowski S., *Nie tylko architekt*, „Słowo Podlasia” nr 11 z 2013.

Katalog, *Stanisław Zamecznik, 1909-1971*, listopad 1973, Warszawa, „Zachęta”, ZPAP, CBWA 1973.

Włodarczyk W.: *Akademia Sztuk Pięknych w Warszawie w latach 1944-2004: 100 lat Akademii Sztuk Pięknych w Warszawie*. Warszawa 2005, s. 262-266.

Wróblewska D., *Polska grafika współczesna*, Warszawa 1988.

TWÓRCA LICEUM W WISZNICACH

Władysław Zawadzki urodził się 27 VI 1905 r. w Żeszczynce koło Wisznic jako syn Bolesława i Michaliny z domu Konarzewskiej, żonaty ze Stefanią z domu Bojarczuk, miał czworo dzieci.

W czerwcu 1925 roku ukończył Państwowe Gimnazjum Humanistyczne im. J. I. Kraszewskiego w Białej Podlaskiej. Od 1 X 1926 r. do 16 III 1928 r. odbywał służbę wojskową w 30 Pułku Artylerii Lekkiej we Włodawie. W lipcu 1935 r. ukończył Państwową Szkołę Mierniczą w Warszawie. Do października 1939 r. pracował na stanowisku miernicze-go powiatowego we Włodawie.

Podczas okupacji niemieckiej mieszkał z rodziną w Żeszczynce. Tutaj od 1940 roku prowadził tajne nauczanie w zakresie szkoły podstawowej i średniej. W 1946 r. wstąpił do Stronnictwa Pracy i w 1947 r. kandydował do Sejmu. Do 1 IX 1946 r. był członkiem Zarządu Gminy Romanów, kiedy to przeniesiono siedzibę do Wisznic. Jesienią 1946 r. podjął decyzję zorganizowania w Wisznicach szkoły ponadpodstawowej.

Z inicjatywy Zawadzkiego 9 IX 1946 r. rozpoczęło działalność Prywatne Koedukacyjne Gimnazjum Gminnej Rady Narodowej w Wisznicach, tydzień później został dyrektorem szkoły. Gimnazjum zostało upaństwowione i przekształcone 1 I 1950 r. na Liceum Ogólnokształcące. Władysław Zawadzki został mianowany przez Kuratorium Okręgu Szkolnego w Lublinie pierwszym dyrektorem szkoły. Funkcję tę pełnił przez 23 lata. W 1947 r. założył w Wisznicach Szkołę Zawodową, zorganizowano dwa warsztaty, mechaniczny dla chłopców i krawiecki dla dziewcząt. Po 6 latach działalności, ze względu na brak wymaganego lokalu, władze szkołę zamknęły.

W 1950 r. Zawadzki ukończył kurs matematyki dla nauczycieli niewykwalifikowanych szkół średnich, a 8 XI 1955 r. zdał egzamin przed Państwową Komisją Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Gdańsku, uzyskując kwalifikacje nauczyciela matematyki. 10 II 1956 r. otrzymał na Politechnice Warszawskiej tytuł inżyniera geodety. W latach 1954-1970 rozbudował szkołę i kompletował wykwalifikowaną kadrę nauczycielską. W 1959 r. przy LO wybudowano pierwszą w powiecie włodawskim salę gimnastyczną, która była wykorzystywana na potrzeby teatru szkolnego i sali kinowej. W 1968 r. nauczyciel historii Aleksander Szolucha zorganizował pierwszą w regionie Izbę Pamięci, w której zgromadzono cenne dokumenty, militaria, numizmatykę, okazy archeologiczne i zbiory etnograficzne.

Po 23 latach pracy W. Zawadzki, w wieku 65 lat, przeszedł na emeryturę, nie tracąc kontaktu ze szkołą. Uhonorowany wieloma zaszczytnymi odznaczeniami, zmarł 31 I 1987 r. w Rossoszu. Pochowany został na cmentarzu w Wisznicach.

Odnaczone: Brązowym i Złotym Krzyżem Zasługi, Krzyżem Kawalerskim OOP, Odznaką Zasłużony Nauczyciel PRL, Zasłużony dla Lubelszczyzny i odznaką Tysiąclecia Państwa Polskiego oraz 50-lecia Sportu Polskiego. Jego imię od 1992 r. nosi LO w Wisznicach, w szkole utworzono Izbę Pamięci poświęconą patronowi, ma też ulicę w Wisznicach.

Literatura:

Informacje córki Marii Steckiewicz.

Kalinowski S., *Twórca liceum w Wisznicach*, „Słowo Podlasia”, ne 23 z 2013.

Zawadzki W. J., *Saga rodu Zawadzkich herbu Rogala. Odlam gałęzi puszczańskiej*, Lublin 2006.

PRZEDSTAWICIEL CYGANERII WARSZAWSKIEJ NA PODLASIU

*W siermięgi, bracia, w sukmany!
Kto chce ludowi przewodzić,
Nie dość, że mu lud kochany,
W ludu szacie musi chodzić.*

R. Zmorski, „W sukmany”

Roman Zmorski, urodził się 9 VIII 1822 r. w Warszawie w rodzinie pochodzenia szlacheckiego, syn Mikołaja, urzędnika i Marianny z Wandeckich. Poeta, tłumacz i folklorysta epoki romantyzmu, najwybitniejszy przedstawiciel tzw. Cyganerii Warszawskiej, zbliżony do orientacji demokratyczno-rewolucyjnej, autor liryki ludowej silnie związanej z tradycją Mazowsza oraz ideami panslawizmu. Pisał również pod pseudonimami Roman Mazur oraz Roman Zamarski. Mieszkał w Cieleśnicy, gdzie ojciec jego miał posesję oficjalisty u bogatego ziemianina Andrzeja Serwińskiego. Młody Roman zetknął się z nadbużańską przyrodą i poznał podlaski folklor, co odbiło się potem na jego twórczości. **Edukację rozpoczynał w Białej Radziwiłłowskiej w okresie, kiedy do dawnej Akademii Białskiej uczęszczał Julian Bartoszewicz. Tu powstały jego pierwsze utwory; „Fantazya”, „Mazur” i in. Z tego czasu pochodzi zapewne jego wiersz „Na zwaliskach zamku w Białej”.** Poeta snuje refleksje na temat herbów, których właściciele doprowadzili Polskę do upadku:

*„Wkrótce te herby, wkrótce te korony
Runą i w druzgi, i w proch się rozbryzną,
I po nocy, po burzy dzień opromieniony
Braterstwa i swobody spokój niezmacony
Błyszczą nad naszą ojczyzną.”*

Gimnazjum ukończył w Warszawie. Aktywnie działał w konspiracji. Z tego powodu został relegowany z warszawskiego gimnazjum. W związku z działalnością konspiracyjną często zmieniał miejsce pobytu. Współpracował z Edwardem Dembowskiem. Publikował w czasopiśmie, m.in. „Przegląd Warszawski”, „Tygodnik Ilustrowany”, „Jaskółka”, „Nadwiślanin”, w którym w 1841 r. zrecenzował „**Latarnię czarnoksiężską**” J. I. Kraszewskiego.

Zmorski w 1843 r., zagrożony przez carską policję z powodu działalności patriotycznej, uciekł do Wielkopolski, gdzie pozostawał pod nadzorem policyjnym. Podczas pobytu w Wielkopolsce zafascynował się ideami panslawizmu. Publikował poezję w poznańskim „Tygodniku Literackim”. Podejmował w celach etnograficznych wyprawy na Pomorze i Śląsk. Władze pruskie wydały za Zmorskim list gończy. Znalazł wówczas schronienie w Lewkowie koło Ostrowa Wielkopolskiego - u Wojciecha Lipskiego. W 1845 zawarł po-

tajemnie ślub z Teklą Parczewską w Osieku koło Skalmierzyc, gdzie wówczas się ukrywał. Wydalony z Prus w 1847, przebywał w Akwizgranie, Brukseli i Dreźnie. W Paryżu poznał A. Mickiewicza i J. Słowackiego.

W okresie 1848-1850 działał na Łużycach, współpracując z kołami usiłującymi ożywić świadomość narodową Serbów Łużyckich. W latach 1850-1852 po raz ostatni mieszkał w Wielkopolsce, później przez Weimar (gdzie zaprzyjaźnił się z Franciszkiem Lisztem), Nadrenię, Brukselę i Francję w 1855 r. udał się do Konstantynopola jako agent księcia Adama Jerzego Czartoryskiego, następnie w podróż naukową i polityczną na ziemie południowo-słowiańskie („Nad Sawą i Drawą”, 1956). Od 1857 był we Lwowie, następnie w latach 1858-1863 w Warszawie. W 1862 r. podejrzany o udział w redagowaniu tajnej „Strażnicy” i aresztowany. Po pobycie w Krakowie znalazł się w Dreźnie, gdzie zmarł 19 II 1867 roku.

Wspomnienia pośmiertne napisali pisarze związani z naszym regionem: J.I. Kraszewski i Adam Rzażewski, który pochodził z Cieleśnicy i korzystał ze wspomnień ojca poety.

Stylizowana na ludową przyspiewkę poezja R. Zmorskiego przedstawia świat pełen frenezji, niepokoju, krwi i rozpacz – dlatego też zalicza się ją zazwyczaj do nurtu literatury XIX wieku zwanego „czarną romantyką”. Jako poeta należał do tzw. drugiej generacji romantyków, jego utwory były związane z kulturą ludową, np.: „Poezje”, pełny barokowych motywów śmierci i grozy egzystencji poemat „Lesław” (1847) i „Wieża siedmiu wodzów” (1850). R. Zmorski był popularyzatorem historii i kultury Słowian, a także tłumaczem literatury serbskiej. Wydał zbiór przetłumaczonych z tego języka pieśni („Narodowe pieśni serbskie”), badał legendy słowiańskie. Jest autorem wiersza-wrózby o powrocie „słowiańskiego prawa i mowy” na „słowiańską górę” - Ślęzę, powstał on jako wpis do książki pamiątkowej schroniska. Obecnie Dom Turysty na Ślęży nosi jego imię.

Zbieracz folkloru, wyniki swoich dociekań zaprezentował m.in. w zbiorach: „Podania i baśnie ludu w Mazowszu z dodatkiem kilku śląskich i wielkopolskich” (1852), „Domowe wspomnienia i powiastki” (1854). Jako pierwszy w Polsce, wbrew dotychczasowej praktyce, skupiał uwagę nie na pieśni ludowej, ale na podaniu i bajce.

Twórczość Romana Zmorskiego, objętościowo dość ograniczona – niemal w całości przynależy do nurtu liryki ludowej polskiego romantyzmu. Jednocześnie jest ona jednak krańcowo różna od poezji bardziej reprezentatywnych przedstawicieli tego typu literatury, takich jak choćby Władysław Syrokomla czy przede wszystkim Teofil Lenartowicz, któremu tak samo patronowała tradycja Mazowsza. Zmorski w miejsce idyllicznych obrazków prezentuje wizje krwawe i piekielne, bliskie pełnych frenezji poematów szkoły ukraińskiej polskiego romantyzmu. Przyrodę i świat duchowy chłopów spaja przy tym ścisły paralelizm, stąd też światem przedstawionym włada skrajny fatalizm i rozpacz, a krajobraz pełen jest wichrów, burz i oznak nadchodzącego „czegoś strasznego”.

Do tematów poruszanych przez poezję Zmorskiego należy również fenomen rewolucji, przykładem są wiersze takie jak „Ognia!”, „Kruk” czy „Anioł-Niszczyciel”. Ten etap twórczości warszawskiego „Cygana” zbliża się przy tym do typu liryki filozofującej. Ruchy rewolucyjne kojarzy Zmorski z aktem destrukcji i zburzenia z nihilistycznym gestem unicestwienia okrutnego świata, jednak wyłącznie w budującym celu utworzenia nowego porządku. Katastrofa jest zatem koniecznością tylko wtedy, gdy połączy się z nią idea odrodzenia.

Był autorem wierszy poświęconych naszemu regionowi. Uczniowi szkoły obwodowej w Łukowie, który katowany w carskim więzieniu popełnił samobójstwo w 1841 r., poświęcił utwór „Modlitwa napisana dla Karola Levittoux”. Mieszkał pewien czas w Cieleśnicy i przepływającej w pobliżu rzece poświęcił wiersz „Nad Bugiem” (1840), którego tytuł

w wydaniu zbiorowym zmieniony został na „Tęsknotę”. Utwór można zaliczyć do jednej z pereł poetyckiej twórczości, opiewającej piękno naszych wód, jako cząstki piękna ojczyzny przyrody:

„Pod stopy moimi
Perłami srebrnymi
Stary kipi Bug /.../
Za tobą tęsknota
Dzisiaj piersią miota
Serce ściska żal
I mokra żrenica
Łzami mąci lica
Ciemnych Bugu fal.”

Po wieloletnich wędrówkach dopiero w 1858 r. odwiedził ojca w Cieleśnicy. Napisał wówczas wiersz „Na dawnym szlaku”, w którym serdecznie wita nadbużański krajobraz. Odżyły w nim wspomnienia niezapomnianych dziecięcych lat spędzonych w Cieleśnicy i Białej Radziwiłłowskiej.

Literatura:

- Gromadzki W., *Poeta i wędrownik. Podlaskie ślady literatury*, „Jeszcze Jedna”, nr 2/3 z 1995.
Kalinowski S., *Przedstawiciel cyganerii warszawskiej na Podlasiu: Sławni białczanie*. Cz. „Słowo Podlasia”, nr 33 z 2012.
Literatura Polska. Przewodnik Encyklopedyczny, Warszawa 1985, t. II, s. 688.
Nowy Korbut, *Zmorski Roman*, t. IX, s. 405-411.
Roman Zmorski (Jeden z zapomnianych uczniów Gimnazjum Białskiego), „Młodzież z Podlasia”, nr 6 z 1923.
Syska H., *Syn Mazowsza*, Warszawa 1953.

PRZYJACIEL J. I. KRASZEWSKIEGO Z HORODYSZCZA

Bazyli Żukowski urodził się w miasteczku Horodyszcze 18 III 1798 r. w ubogiej rodzinie drobnoszlacheckiej jako syn Dominiki z Sokołowskich. Rodzice umieścili chłopca rwącego się do nauki w konwikcie OO. Dominikanów w Janowie Podlaskim. Szczególnie pilnie się uczył śpiewu i muzyki kościelnej. Znajomość muzyki umożliwiła mu objęcie posady organisty przy kościele św. Anny w Białej Radziwiłłowskiej. Była to okoliczność dla niego pomyślna, bo **mógł równocześnie podjąć w latach 1823-1827 naukę w Szkole Wydziałowej (dawnej Akademii Białskiej)**. Codziennie, po służbie w kościele, zajmował miejsce w szkolnej ławie. Był to widok niecodzienny, bo Żukowski był „pod wąsem” i miał już 25 lat, a uczniowie o wiele mniej, np. mały Józio Kraszewski miał wówczas tylko 13 lat!

Żukowski z nauką jakoś sobie radził z wyjątkiem matematyki. Dlatego potrzebował pomocy malców, przede wszystkim kolegi Józia ze stancji, najlepszego w klasie z matematyki, Janka Glogera. Żukowski był lubiany przez kolegów, a najczęściej do mieszkania „Żukosia” biegał Józio Kraszewski. Przyszły pisarz muzyki zaczął się uczyć jeszcze „u Babek” w Romanowie. Starszy kolega uczył go gry na klawikordzie. Po latach Józio odwdzińczył się Żukowskiemu, czyniąc go bohaterem debiutanckiej powieści. W utworze „Pan Walery” Józefa Ignacego Kraszewskiego wydanym w Wilnie w 1831 r., jeden z bohaterów Gapiello stworzony został na wzór „Żukosia”. Również w najbardziej

bialskiej powieści Kraszewskiego „Wielki świat małego miasteczka” (1832), organista nosi imię Gapiello.

Bazyli Żukowski po ukończeniu szkoły w Białej wstąpił w 1827 r. do seminarium duchownego w Janowie i 13 II 1831 r. otrzymał święcenia kapłańskie. Pierwszym jego wikariatem była parafia św. Mikołaja w Międzyrzecu Podlaskim, gdzie był opiekunem szkoły elementarnej. W 1837 r. został proboszczem parafii Ostrówek nad Wisłą, a w 1848 r. przeszedł do Kocka. W tym czasie parafia należała do dekanatu międzyrzeckiego i ks. Żukowski został jego dziekanem. W 1860 r. objął parafię w Komarówce Podlaskiej.

Popierał wolnościowe aspiracje Polaków, więc jeszcze przed wybuchem insurekcji był więziony w Siedlcach. W okresie powstania styczniowego był aresztowany 17 VI 1863 r. w Komarówce przez pułkownika Rakuzy i odesłany po konwojem do Radzyna, potem do Lublina. Donieśli na niego chłopci, zeznając, że ksiądz gościł u siebie przechodzące partie i uprzedził powstańców o ruchach wojsk rosyjskich. Skazany przez Sąd Wojenny 21 VII 1863 r. i został uwięziony w fortecy w Dęblinie do 13 V 1864 r. Pod koniec 1864 r., wyczerpany prosił biskupa lubelskiego o zwolnienie z posługi w diecezji. Zamieszkał u Szarytek (Siostry Miłosierdzia) w Lublinie i pełnił obowiązki kapelana przy szpitalu św. Wincentego a Paulo, ale i tutaj był pod nadzorem policji. Kiedy podczas rewizji w 1869 r. znaleziono u niego wiersz, który władze carskie uznały, że jest wrogi, a przede wszystkim wobec cerkwi prawosławnej, zapłacił 15 rubli kary i musiał opuścić Lublin.

Ks. Bazyli Żukowski zmarł przy rodzinie w Sobieszynie 30 I 1885 r.

Literatura:

Głogier J., *Szkoła bialska i czteroletni w niej pobyt J.I. Kraszewskiego (1822-1826). Wspomnienie kolegi szkolnego*, Biała Podlaska: Komitet Obchodu 300-lecia Gimnazjum Męskiego, 1928.

Kalinowski S., *Przyjaciel Kraszewskiego z Horodyszcza. Sławni białczanie*. cz. 33, „Słowo Podlasia”, nr 13 z 2013.

2. OFIARY ZBRODNI KATYŃSKIEJ

*Sprawy rozpatrzyć bez wzywania aresztowanych
i bez przedstawienia zarzutów...*

L. Beria – Ludowy Komisarz Spraw Wewnętrznych ZSRR, 1940 r.

II wojna światowa przyniosła Polakom ogromne straty i cierpienia. Okupanci od początku prześladowali nauczycieli i uczniów. 16 XI 1939 r. szkoły zostały zamknięte, a budynki zajęte przez Niemców. Zniszczono bogate zbiory muzealne, biblioteczne, urządzenia i pomoce szkolne. Wielu nauczycieli uwięziono 24 VI 1940 r. W obozach koncentracyjnych zginęli ks. prefekt Stanisław Leśniowski, nauczyciel biologii i chemii Piotr Toc w Dachau, oraz polonista Lech Ziolkowski w Oranienburgu. W obozach jenieckich w ZSRR przebywali nauczyciel historii i języka niemieckiego, kustosz muzeum szkolnego Bogusław Biliński, nauczyciel fizyki i chemii Leon Czerniaków oraz Józef Jaźwierski. Zostali oni zamordowani przez NKWD w 1940 r. Wanda Madlerowa - dyrektorka Gimnazjum E. Plater, po kilku miesiącach przesłuchań i tortur na Zamku w Lublinie, została wywieziona do obozu koncentracyjnego w Ravensbruck, gdzie przebywała do kwietnia 1945 r. Przewieziona do Szwecji, pozostała w tym kraju do końca życia. Joanna Niedźwiecka, pierwsza dyrektorka Gimnazjum E. Plater została aresztowana w Grodnie przez

NKWD i zmarła w drodze do łagru w Mińsku w 1940 r. Pomimo represji prowadzono tajne nauczanie i działała konspiracyjna Komisja Egzaminacyjna z dyrektorem Józefem Perzyną, a członkami byli: Maria Bratkowska, Stefan Kolczyński, Stanisław Komęza, ks. Stefan Sacharski i Aniela Walewska.

Uczniowie, wychowani w duchu patriotycznym, brali udział w walce zbrojnej na niemal wszystkich frontach II wojny światowej, ich bohaterstwo i martyrologię wielokrotnie opisywał zasłużony działacz Koła Białczan - Jerzy Sroka. O „Golgotcie Wschodu” przez wiele lat po wojnie milczano, a błędna data mordu w Katyniu do dziś pojawia się w naukowych publikacjach.⁵⁸ Dotychczas opublikowane listy ofiar zbrodni katyńskiej⁵⁹ były niepełne, a biogramy często lakoniczne. Apel Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Międzyrzeczu Podlaskim⁶⁰ „Katyń- pamiętajmy o ofiarach z Podlasia”, ogłoszony z inicjatywy autora, przyniósł kilka uzupełnień do listy ofiar katyńskich związanych z regionem.⁶¹

Dotychczas posadzono tylko dąb przy II LO im. E. Plater, który upamiętnia profesora Leona Czerniakowa.⁶² Życiorysy nauczycieli i wychowanków białskiej szkoły, jak Zygmunta Łotockiego - poety, wybitnego sportowca i zasłużonego trenera czy Czesława Wroczyńskiego - organizatora służby zdrowia, badacza zagadnień wychowania fizycznego i jego wpływu na zdrowie, najlepiej potwierdzają, jak wielką stratę poniósł nasz naród i region. Bardzo ich brakowało, kiedy kraj podnosił się z ruin po wojnie i najbardziej potrzebowaliśmy lekarzy, nauczycieli, inżynierów itp., ludzi wykwalifikowanych, ale także ideowych, wiernych do końca niepodległej Rzeczypospolitej. Społeczeństwo nasze zostało pozbawione ludzi wykształconych, wybitnych działaczy niepodległościowych, zaangażowanych nauczycieli w życie społeczne naszego miasta i regionu.

W Katyniu NKWD w 1940 r. zamordowało trzech nauczycieli, byli nimi:

Biliński Bogusław Wacław, ur. 23 IX 1895 w Strzemielczy, pow. radziechowski, s. Karola i Katarzyny. Absolwent Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie, magister prawa. Był **profesorem historii i języka niemieckiego w gimnazjum w Białej Podl.** od 1922 r. do 1939 oraz kustoszem muzeum szkolnego.⁶³ Angażował się w życie społeczne miasta.

⁵⁸ J. Flisiński, *Szkoły Białskie...*, s. 168; na s. 195 autor podaje datę 1941 jako rok zbrodni katyńskiej; por. H. Mierzwiński, *Biała Podlaska 1918-1939*. Biała Podlaska 2010, s. 520.

⁵⁹ J. Garbaczewski, *Siedlczanie i Podlasiacy zamordowani w Katyniu, Charkowie i Twerze*. Siedlce 2009; *Podlasiacy w Katyniu*, red. P. Matusak. Siedlce 1996.

⁶⁰ www.tpn.miedzyrzec.org.pl/index.php4?tpn=katyn.html oraz Sz. Kalinowski, *Pamiętajmy o ofiarach zbrodni katyńskiej z Podlasia*. Apel Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Międzyrzeczu Podlaskim, „Gościniec Bialski”, nr 1, 2010, s. 31-32, zob. też: „Słowo Podlasia” nr 16, z 2010, *Biała Lista Katyńska*, „Rocznik Białkopodlaski”, 2011, T. 17-19, s. 159-198; *Katyń - ofiary zbrodni ludobójstwa z powiatu konstantynowskiego*, „Rocznik Konstantynowski” 2011, T. 2, s. 164 - 175; *Ofiary „Golgoty Wschodu” z powiatu radzyńskiego*, „Rocznik Międzyrzecki”, 2011, T. 41, s. 147 - 176.

⁶¹ W opracowaniu *III Zjazd Wychowanków Szkół Białskich*, Biała Podlaska 1959, s. 27, zamieszczono informacje o uczniach gimnazjum w Białej Podl., ofiarach Katynia: Stefanie Kurczyńskim, faktycznie zamordowany w Charkowie oraz Henryku Rakowskim, ur. 14 VII 1883 r., s. Władysława i Aleksandry, o którym brak jest informacji w opracowaniu *Katyń. Księga cmentarna Polskiego Cmentarza Wojennego*, Warszawa 2000, red. J. Snitko-Rzeszut. Zob. J. Tucholski, *Mord w Katyniu*. Kozielsk, Ostaszów, Starobielsk, lista ofiar. Warszawa 1991, s. 200 i 400.

⁶² Autor niniejszej publikacji również dyrekcji I LO im. J. I. Kraszewskiego w zaproponował posadzenie dębów pamięci 3 profesorów i 13 absolwentów szkoły.

⁶³ J. Flisiński, *Szkoły Białskie w XVII-XX wieku. Monografia I Liceum Ogólnokształcącego im. J. I. Kraszewskiego*, Biała Podlaska 1998, s. 168; na s. 195 autor podaje rok 1941 jako datę śmierci profesorów LO: B. Bilińskiego, L. Czerniakowa i J. Jazwierskiego (!-SK); por. H. Mierzwiński, *Biała*

W 1935 r. został prezesem Koła Polskiego Związku Zachodniego.⁶⁴ Koło organizowało kolonie dla dzieci polskich, przede wszystkim z Niemiec. Jako por. rez. piech. 22 pp był uczestnikiem obrony Brześcia w 1939 r. Został wzięty do niewoli przez Niemców, potem przekazany wojskom sowieckim. Zamordowany przez NKWD w Katyniu. Przy jego zwłokach znaleziono legitymację urzędnika państwowego, zezwolenie na broń, listy i złoty medalik z łańcuszkiem (lista wywozowa nr 022/1 z 9 IV 1940 r., zidentyfikowany pod nr 1208)⁶⁵. Pozostawił żonę Helenę z Narębskich oraz córki: Sławomirę i Bogusławę.⁶⁶ Upamiętniają go: tablica pamiątkowa „Podlaskie Epitafium Żołnierskie” przy kościele św. Antoniego oraz grób symboliczny na cmentarzu katolickim w Białej Podlaskiej.

Czerniaków Leon Roman, ur. w listopadzie 1894 r. w Warszawie⁶⁷, s. Jakuba i Franciszki z Rotszajnow. Studiował na politechnice we Lwowie, w Zurychu i w Warszawie. W 1913 r. był członkiem zarządu Akademickiego Klubu Turystycznego we Lwowie.⁶⁸ W latach 1918-1920 walczył w 18 pap i pociągu panc. „Zagończyk” 2 armii. Absolwent Szkoły Podchorążych Artylerii w Poznaniu. Jako por. rez. uzbr. miał przydział do kadry 2 Oddziału Uzbrojenia.⁶⁹ Inżynier- **profesor fizyki i chemii w Gimnazjum i Liceum im. J. I. Kraszewskiego w Białej Podl.** w latach 1932-39⁷⁰. Uczył także fizyki i matematyki w Żeńskim Gimnazjum im. E. Plater. Był kierownikiem Publicznej Szkoły Zawodowej Doskonalącej w Białej Podl.⁷¹ O Jego patriotyzmie i trosce o edukację dzieci na Podlasiu świadczy protokół z posiedzenia Rady Pedagogicznej 5 VI 1936 r., na którym zaproponował: „aby członkowie Rady Pedagogicznej zadeklarowali ½ % swych pborów na Fundusz

Obrony Narodowej i ½ % na budowę szkół powszechnych w Białej Podlaskiej. Wniosek przeszedł jednomyślnie.”⁷² Zamordowany w Katyniu. Przy jego zwłokach znaleziono: dowód osobisty, legitymację urzędnika państwowego, kartę członka Ligii Morskiej i Kolonialnej, książeczkę oszczędnościową, odznakę pułkową (lista wywozowa nr 035/2 z 16 IV 1940, zidentyfikowany pod nr 3719).⁷³ Odznaczony Odznaką Honorową „Orlęta”. Dąb pamięci pedagoga posadzono przy II LO im.

Podlaska 1918-1939. Biała Podlaska 2010, s. 520.

⁶⁴ H. Mierzwiński, op. cit., s. 815.

⁶⁵ A. Moszyński, *Lista katyńska*, Londyn 1989., s. 24; *Pamiętniki znalezione w Katyniu*, red. J. Stepek. Paryż-Warszawa 1990, s. 201.

⁶⁶ *Katyn. Księga cmentarna* ..., s. 37; J. Tucholski, *Mord w Katyniu. Kozielsk, Ostaszków, Starobielski, lista ofiar*, Warszawa 1991, s. 76.

⁶⁷ J. Garbaczewski, op. cit., s. 23 podaje błędną datę i miejsce urodzenia: 7 VII 1910 r. w Radzynie Podl.

⁶⁸ M. Orłowicz, *Moje wspomnienia turystyczne*, Wrocław- Warszawa-Kraków 1970.

⁶⁹ *Katyn. Księga cmentarna* ..., s. 93.

⁷⁰ J. Flisiński, *Szkoły Bialskie* ..., s. 224.

⁷¹ H. Mierzwiński, op. cit., s. 520.

⁷² Protokół Rady Pedagogicznej nr 20 z 5 VI 1936 r. w Archiwum II Liceum Ogólnokształcącego im. E. Plater w Białej Podl.

⁷³ A. Moszyński, op. cit., s. 41

E. Plater w Białej Podl.

Jaźwierski Józef, ur. 1 XI 1903 w Łówkowicach na Kujawach, s. Franciszka i Katarzyny ze Spychalskich. Gimnazjum we Włocławku ukończył w 1925 r. Jako ochotnik wstąpił do WP 16 VIII 1920 r. Ze względu na młody wiek, został skierowany do oddziałów tyłowych⁷⁴. Po wojnie wrócił do szkoły. Po uzyskaniu matury, podjął studia i ukończył dwa fakultety, na UW w 1930 r. uzyskał tytuł magistra w zakresie filologii polskiej, a na UJ w 1933 r. z pedagogiki⁷⁵. Pracował jako nauczyciel w latach 1928-29 w gimnazjum w Puławach, gdzie uczył języka polskiego. Następnie w roku szkolnym 1929/30 Gimnazjum Męskiego im. J. I. Kraszewskiego oraz Państwowego Gimnazjum im. E. Plater w Białej Podl.⁷⁶ Od 1 VII 1933 r. rozpoczął pracę w Seminarium Nauczycielskim Żeńskim w Zamościu. W 1934 r. podjął pracę pedagogiczną w Seminarium Nauczycielskim Męskim w Lublinie. Od 1936 r. pracował w Państwowym Pedagogium w Lublinie⁷⁷. Był działaczem ruchu związkowego ZNP. Współpracował z redakcją czasopisma „Ognisko Nauczycielskie”. Na porucznika awansował ze starszeństwem od 1 I 1934 r. i jako rezerwista miał przydział do 7 pp Legionów w Chełmie. Po ćwiczeniach dowódca batalionu z 7 pp Leg. w opinii napisał: „Oficer o dużej ambicji pracy, dokładny i sumienny. Posiada umiejętności logicznego rozumowania i wyciągania wniosków. Zdolny dowódca. Rozkazodawstwo dobre. Posiada dużą przytomność umysłu. Bardzo dobry dowódca plutonu.”⁷⁸ W lipcu 1939 r. został powołany na ćwiczenia, wziął udział w wojnie obronnej. Do niewoli dostał się w Łucku. Zamordowany przez NKWD. Przy jego zwłokach znaleziono: legitymację służbową, kartę szczepienia w obozie w Kozielsku, łańcuszek od zegarka (lista transportowa nr 035/2 z kwietnia 1940 r. poz. 71,teczka personalna nr 3776; zidentyfikowany pod nr 03654)⁷⁹. Pozostawił żonę Helenę z Paneckich oraz dzieci: Marię i Jerzego. Ppor. J. Jaźwierski jest upamiętniony na tablicy przy Krzyżu Katyńskim na cmentarzu parafialnym w Puławach⁸⁰.

Kilkunastu uczniów i absolwentów zostało zamordowanych przez NKWD w 1940 r. w Katyniu i Charkowie. Ofiary, które uczyły się w okresie rozbiorów:

Araszkiewicz Włodzimierz Marian Jan, ur. 13 IX 1896 w Zamałodyczach pow. włodawski, s. Rudolfa i Ireny. **Uczeń gimnazjum w Białej Podlaskiej**, potem w Lublinie, gdzie w 1914 r. zdał maturę. W okresie 1914-1917 studiował prawo na uniwersytecie w Moskwie. W okresie rewolucji przerwał studia i w 1918 r. powrócił do Polski. Wstąpił do WP i służył w 36 pp Legii Akademickiej, najpierw na froncie ukraińskim w 1919, potem w 1920 r. walczył z Armią Czerwoną. Jako łącznościowiec był często przenoszony do różnych jednostek, służył w 132 pp, w 157 pp, w 3 kompanii telegraficznej 3 Dywizji Legionów. W 1928 r. jako podporucznik łączności rez. ukończył kurs w Oficerskiej Szkole Łączności w Zegrzu. Miał opinię oficera bystrego, który szybko się orientuje w różnych sytuacjach i podejmuje właściwe decyzje. W cywilu magister prawa, był adwokatem oraz radcą prawnym w Chodakowskich Zakładach Jedwabiu. Mieszkał przed II wojną świa-

⁷⁴ Kiełb Z., *Przerwane życiorysy...*, Lublin 2010, s. 28.

⁷⁵ H. Mącznik, *Puławski słownik biograficzny*, t. I, Puławy 1994, s. 189.

⁷⁶ J. Flisiński, *Szkoły Białskie...*, s. 227.

⁷⁷ *Katyn. Księga cmentarna...*, s. 234; autorzy błędnie podają datę 1930 r. podjęcia pracy w Pedagogium.

⁷⁸ A. Winiarz, [oprac.] *Lubelska lista katyńska*, Lublin 1997, s. 71

⁷⁹ A. Moszyński, op. cit., s. 79; J. Tucholski, op. cit., s. 125 i 681.

⁸⁰ H. Czech, *Puławy Miejsca upamiętnione*, Puławy 2006, s. 119.

ową w Łodzi⁸¹. Zamordowany w Katyniu. Jego nazwiska nie ma na żadnej z sowieckich list wywozowych. Pozostawił żonę Zofię z Kaczorowskich i dzieci: Zofię i Włodzimierza. Odznaczony Krzyżem Walecznych⁸².

Brzostek Aleksander, ur. 5 III 1892 r. w Białej Podlaskiej w rodzinie urzędniczej i jako syn Jana i Tekli z Semczuków.⁸³ **Absolwent ośmioklasowego gimnazjum w Białej Podlaskiej w 1913 r.**⁸⁴ i uniwersytetu w Charkowie w 1918 r. Dyplom ukończonych studiów medycznych nostryfikował w Warszawie w 1920 r. Od 1915 r. służył w armii carskiej w 302 suraskim pp jako młody lekarz w stopniu kapitana. Odznaczony orderem św. Stanisława III stopnia z mieczami i kokardą. Przeniesiony potem do Omska na starszego lekarza 27 syberyjskiego zapasowego pułku piechoty, uciekł w styczniu 1918 r. do Charkowa, gdzie pracował w szpitalu dla jeńców austriackich. Od 1919 r. w WP jako lekarz internista pracował w Szpitalu Epidemiologicznym św. Marii Magdaleny nr 37 w Białej Podl., potem w batalionie 34 pp. W 1922 r. ukończył kurs aplikacyjny przy Szkole Aplikacyjnej Korpusu Oficerów Sanitarnych w Warszawie; został skierowany do 9 pap jako naczelnny lekarz pułku.⁸⁵ Był członkiem Wydziału Powiatowego Sejmiku Bialskiego.⁸⁶ W 1927 r. był zatrudniony w Komisji Poborowej w PKU w Pińsku. W 1928 r. służył jako lekarz w 25 pułku ułanów w Prużanie, skąd przeszedł w stan spoczynku.⁸⁷ Ożeniony z Zofią Rudzińską, od 1928 r. zamieszkał w Kielcach. Pracował w Kasie Chorych, w Gimnazjum im. S. Żeromskiego, wykładał na kursach PCK i jako lekarz kolejowy⁸⁸. Kpt. rez. WP ze starszeństwem z 1 VII 1919 r. służby zdrowia, miał przydział do kadry zapasowej 9 Szpitala Okręgowego⁸⁹.

Został zmobilizowany pod koniec sierpnia 1939 r. do X Okręgowego Szpitala Wojskowego w Przemyślu. Zamordowany w Katyniu, przy zwłokach lekarza znaleziono: oficerską legitymację służbową, dyplom lekarski w języku rosyjskim, różne pisma urzędowe cywilne, fotografię (zidentyfikowany na liście PCK pod nr 01829)⁹⁰. Osierocił żonę i syna Tadeusza z pierwszego małżeństwa. Z obozu w Kozielsku rodzina otrzymała jeden list, datowany na 29 XI 1939 r.: „Jestem zdrow, tylko bardzo tęsknię za Wami... i stale martwię

się, czy Wy żyjecie... gdzie mieszkacie?... z czego żyjecie? czy dzieci odzyskałaś szczęśliwie? Tak się martwię... Uklony i pozdrowienia od kolegów dla ich rodzin... Życzę Wam, o ile to możliwe, najlepszych świąt Bożego Narodzenia i Nowego Roku”.⁹¹ Odznaczony: Odznaką Honorową PCK, pośmiertnie Odznaką Pamiątkową Kampanii Wrześniowej 1939, w Londynie 15 VIII 1985 r. oraz Medalem

⁸¹ *Pro Memoria. Epitafia i materiały do epitafiów Katyńskich*, „Wojskowy Przegląd Historyczny”, [dalej WPH], nr 3, 1994 r., s. 421

⁸² A. Moszyński, *op. cit.*, s. 17.

⁸³ J. Gliński, *Słownik biograficzny lekarzy i farmaceutów, ofiar drugiej wojny światowej*, Wrocław 1997, t. I, s. 42, autor podaje, że urodził się w rodzinie felczera.

⁸⁴ *III Zjazd Wychowanków...*, s. 27.

⁸⁵ *Katyn. Księga cmentarna...*, s. 56.

⁸⁶ *Informator województwa lubelskiego*, Lublin 1925, s. 51.

⁸⁷ Kowieski L., *Lista Katyńska oficerów lekarzy członków Izby Lekarskiej Lubelskiej*, Lublin 2004, s. 17.

⁸⁸ B. Wardawy, *Kolejarze w Katyniu i innych miejscach kaźni i męki*. Lublin 2010, t. I, s. 37.

⁸⁹ J. Tucholski, *op. cit.*, s. 81.

⁹⁰ A. Moszyński, *op. cit.*, s. 30.

⁹¹ *Pro memoria*, „WPH” nr 1-2 z 1990 r., s. 368.

za Udział w Wojnie Obronnej 1939.⁹² Po śmierci żony Zofii z d. Rudzińskiej w 1928 r. ożenił się ze Stanisławą z d. Krygier. Upamiętniony na tablicy pamiątkowej „Podlaskie Epitafium Żołnierskie” przy kościele św. Antoniego w Białej Podlaskiej.

Chajęcki Włodzimierz, ur. 20 XI 1881 na Polesiu w majątku Worobin, gm. Dąbrowicka, s. Józefa Błażeja i Marii z Wodzińskich.⁹³ **Uczył się w gimnazjum klasycznym w Białej Podlaskiej**, potem w Słucku, gdzie w 1902 r. złożył egzamin dojrzałości. W 1912 r. ukończył studia medyczne na Uniwersytecie św. Włodzimierza w Kijowie. Do armii rosyjskiej został zmobilizowany 1 IX 1914 r. Jako lekarz służył w różnych jednostkach, został awansowany na stopień kapitana i był odznaczony orderami św. Stanisława i św. Anny. Władze sowieckie dopiero w 1923 r. zgodziły się na jego powrót jako zakładnika do Polski. Do WP został przyjęty w stopniu kpt. lek. i wcielony do 9 baonu sanitarnego. Był lekarzem Naczelnego Komitetu Nadzwyczajnego w Słonimiu w 1925 r., potem w Brańsku. Od 1 I 1926 r. był lekarzem Szpitala Rejonowego w Zelwie, pow. Wołkowysk. Losy wojenne nie są znane. Zamordowany w Katyniu. Przy zwłokach lekarza znaleziono: kartę mobilizacyjną, wizytówkę, grzebień, nożyczki, listy, medalik, naramiennik bez odznak. (Lista wywozowa NKWD nr 052/4 z 27 IV 1940, poz. 67, akta osobowe nr 569; zidentyfikowany na liście PCK (AM) nr 0381)⁹⁴. Pozostawił żonę Józefę z d. Strugiewiczówną⁹⁵ i pasierba Michała Bojarskiego. Odznaczony rosyjskim orderami: Św. Stanisława i Św. Anny⁹⁶.

Gągoliński Karol, ps. „Griszka”; ur. 1 VIII 1882 r. w Białej Podlaskiej,⁹⁷ s. Franciszka i Antoniny z Kruszczyńskich. **Uczeń gimnazjum rosyjskiego w rodzinnym mieście** i konserwatorium muzycznego w Warszawie, które ukończył w 1911 r.⁹⁸ W 1903 r. powołany do armii carskiej, jako kapelmistrz służył w artylerii fortecznej w Twierdzy Brześć. Od 1904 r. był członkiem PPS-Frakcji Rewolucyjnej i uczestnikiem patriotycznych demonstracji. Po upadku caratu agitował rodaków do wstępowania do polskich formacji wojskowych na terenie Rosji. W Dźwińsku (Dyneburg) należał do POW. Podczas I wojny światowej był ranny i spędził 8 miesięcy w niewoli niemieckiej w 1918 r. W latach 1918-1924 był nauczycielem muzyki na Uniwersytecie w Charkowie. Odznaczony rosyjskimi orderami św. Stanisława i św. Włodzimierza. Po powrocie do kraju, porucznik WP; w latach 1924-27 kontraktowy kapelmistrz 9 pap, następnie 79 pp; potem w KOP „Sienkiewiczze” a od 1936 r. w baonie „Stołpce”. Zamordowany w Katyniu (lista wywozowa nr 025/2 z 9 IV 1940)⁹⁹. Zostawił pięcioro dzieci: Nadzieję, Wierę, Zofię, Ludmiłę i syna Aleksandra. Żona Teodozja z Sidoruków zmarła w okresie I wojny światowej¹⁰⁰.

⁹² T. Mikulski, *Biogramy jeńców*, Wrocław 1999, s. 73; J. Gliński, op. cit., s. 42, autor podaje, że otrzymał również Order VM, jednak w źródłowej publikacji: Banaszek K., Roman W. K., Sawicki Z., *Kawalerowie Orderu Virtuti Militari w mogiłach katyńskich*, Warszawa 2000, nazwisko A. Brzostka nie występuje.

⁹³ Pro memoria, „WPH”, nr 3-4 z 1991, s. 444, autor podał mylnie datę urodzin- 20 XI 1898; por. J. Tucholski, op. cit., s. 84.

⁹⁴ A. Moszyński, op. cit., s. 34.

⁹⁵ *Katyn. Księga cmentarna...*, s. 69.

⁹⁶ J. Gliński, op. cit., s. 52.

⁹⁷ W opracowaniu: *Katyn. Księga cmentarna...*, s. 159, podano datę urodzenia 20 XI 1894 r. w Warszawie

⁹⁸ Ibidem

⁹⁹ J. Garbaczewski, op. cit., Siedlce 2009, s. 24.

¹⁰⁰ Pro memoria, „WPH” nr 1 z 1993 r., s. 351.

Kowalewski Władysław Michał,¹⁰¹ ur. 7 VIII 1889 w Lubence k/Łomaz, s. Dominika i Pauliny z Szatałowiczów. W 1911 r. **ukończył 6 klas gimnazjum rosyjskiego w Białej Podlaskiej**.¹⁰² Jako wolontariusz wstąpił do rosyjskiej brygady artylerii polowej we Włodawie. Ukończył roczny kurs szkoły podoficerskiej. Na krótko wrócił do rodzinnej wsi, gdzie rodzice prowadzili gospodarstwo rolne. W 1913 r. przeniósł się do Warszawy, gdzie pracował jako rachmistrz w urzędzie podatkowym. Po wybuchu I wojny światowej zmobilizowany do armii rosyjskiej i przydzielony do intendencji. W 1917 r. otrzymał pierwszy stopień oficerski carskiej armii. Podczas rewolucji bolszewickiej zgłosił się do Polskiej Konfederacji Wojskowej, gdzie pełnił funkcję łącznika Dowództwa Głównego PKW z Legionem Polskim w Finlandii. Tę ważną funkcję pełnił z narażeniem życia, kierując polskich żołnierzy na Murmańsk, Kubań i Syberię, gdzie powstawały nasze jednostki wojskowe. W czerwcu 1918 r. wrócił na Podlasie, a w następnym roku wstąpił do WP. Dostał przydział do PKU w Płocku, po wojnie pełnił dalej funkcję oficera ewidencyjnego, m.in. w Janowie Podlaskim. W 1928 r. został przeniesiony do kadry intendencji w DOK IX w Brześciu nad Bugiem. Porucznik WP od 1924 r., a od 1935 r. w stanie spoczynku. Por. W. Kowalewski cieszył się bardzo dobrą opinią przełożonych. Dowódca OK IX w Brześciu gen. M. Ryś-Trojanowski w 1930 r. napisał o nim: „Bardzo dobry jako człowiek, obywatel i oficer. Charakter ma wyrobiony, stały. Obowiązkowy, pilny i rzeczowy w swoich zamiarach. Poczucie obywatelskie bardzo rozwinięte. Stosunek do przełożonych i kolegów bardzo dobry”¹⁰³. Zamieszkały w Białej Podlaskiej przy ul. Sadowej 1. Od 1935 r. pracował jako urzędnik na stanowisku kierownika wydziału Zarządu Miejskiego w Białej Podl.¹⁰⁴

Na początku września 1939 r. zmobilizowany do twierdzy brzeskiej, potem w niewoli, trafił do obozu w Kozielsku. Zamordowany przez NKWD, przy jego zwłokach znaleziono: w mundurze 2 pocztówki z adresem: Kowalewski Władysław, Kozielsk¹⁰⁵ (zidentyfikowany pod nr 03798; lista wywozowa nr 036/2 z 16 IV 1940 r.); pozostawił żonę Martę z Makarewiczów. Odznaczony: Srebrnym Krzyżem Zasługi, Medalem Pamiątkowym za Wojnę 1918-1921, Medalem Dziesięciolecia Odzyskanej Niepodległości oraz Krzyżem Niepodległości¹⁰⁶. Grób symboliczny na cmentarzu parafialnym w Łomazach oraz dąb pamięci przy Gimnazjum im. Marszałka J. Piłsudskiego w Białej Podlaskiej.

Raypert Władysław, ur. 27 VI 1885 r. w Łukowie, s. Władysława i Anny z d. Kwasebart. Po ukończeniu **gimnazjum w Białej Podlaskiej** i zdaniu w 1904 r. matury, rozpoczął pracę w Warszawie. W okresie 1914-17 służył w armii rosyjskiej, potem był żołnierzem 4 Dywizji Strzelców gen. L. Żeligowskiego. Od 1919 r. w WP służył w szeregach 29 pp, po wojnie w 44 pp. Od 1931 r. w stanie spoczynku. Pracował jako referent wojskowy w starostwie w Pińsku. W 1939 r. jako komendant JHP służył na Wołyniu. Odznaczony VM 5 kl., KN 16 III 1933 r., KW 3, oraz medalami wojny 1918-21 i X-lecia.¹⁰⁷ W 1939 r. dostał się do niewoli, był więziony w Starobielsku i został zamordowany przez NKWD w 1940 r.¹⁰⁸

¹⁰¹ Drugie imię – Michał, wg J. Tucholski, op. cit., s. 142; lub Mieczysław – wg. *Pro Memoria*, „WPH” nr 2 z 1992 r., s. 342.

¹⁰² *III Zjazd Wychowanków...*, s. 27.

¹⁰³ „WPH” nr 2 z 1992, s. 342.

¹⁰⁴ H. Mierzwiński, op. cit., s. 179.

¹⁰⁵ A. Moszyński, op. cit., s. 96, także informacja o przynależności kpt. do 18 pal (?- SK).

¹⁰⁶ *Katyń. Księga cmentarna...*, s. 296.

¹⁰⁷ *Ibidem*, s. 446.

¹⁰⁸ J. Tucholski, op. cit. s. 477.

Rosiński Urban Jan, ur. 25 V 1901 r. w Białej Podlaskiej w rodzinie ziemiańskiej Andrzeja¹⁰⁹ i Emilii z Mieczkowskich. **W rodzinnym mieście ukończył gimnazjum**, a w Warszawie szkołę techniczną¹¹⁰. Od 15 IV 1917 r. pod pseudonimem „Jan Ursus” działał w sekcji wywiadowczej POW. Pod koniec wojny uczestniczył w rozbrajaniu Niemców. Wstąpił wraz z kolegami z POW do formującego się w Dęblinie 34 pp, potem został przeniesiony w 1920 r. do 9 pac. W 1924 r. ukończył kurs szoferski i został wcielony do 9 dywizjonu samochodowego. W 1925 r. przeniesiony do 34 pp. W Berezie Kartuskiej, w 1926 r. ukończył kurs podchorążych rezerwy przy Baonie Szkolnym OK. IX. W 1930 r. odbył ćwiczenia w 34 pp, po których został mianowany na stopień podporucznika. Kolejne ćwiczenia w macierzystym pułku odbył w 1932, 1934 i 1936 r. Był uzdolniony wokalnie i dobrze grał w piłkę nożną. W ankiecie ewidencyjnej z 1932 r. napisał m.in.: „Brałem udział w rozbrajaniu wojsk okupacyjnych na terenie Białej, Janowa i Radzyna Podlaskiego, oraz Dęblina. W wojsku polskim służyłem jako ochotnik w roku 1918 i 1919. W 1920 r. wiosną wstąpiłem jako ochotnik do 9 pac i przesłużyłem w tym pułku do zawieszenia broni”¹¹¹.

W 1930 r. ukończył kurs melioracyjny w Warszawie. Pracował jako nadzorca rzeczny Państwowego Zarządu Wodnego w Słonimiu na rzece Niemen, następnie w Państwowym Okręgowym Urzędzie Ziemskim w Brześciu n. Bugiem.

W 1939 r. przeniesiony z 34 pp do kadry OK IX. We wrześniu, nie otrzymawszy karty powołania, sam zgłosił się do jednostki wojskowej w Brześciu. Dostał się do niewoli i został zamordowany w Katyniu. Przy jego zwłokach znaleziono: pocztówki z adresem nadawcy: R. Rosiński, Biała Podlaska, ul. Narobicza 6 (zapewne Narutowicza- SK), kartkę z adresami (lista wywozowa NKWD nr 036/1 z 16 IV 1940 r., zidentyfikowany pod nr

03395).¹¹² [035/2, poz. 99, akta nr 1389] Pozostawił żonę Władysławę z d. Szczepańską i syna Andrzeja.¹¹³ Odznaczony za działalność w POW - Medalem Niepodległości, i pośmiertnie Medalem „Za udział w wojnie obronnej”.¹¹⁴ Upamiętniono go na tablicy pamiątkowej „Podlaskie Epitafium Żołnierskie” przy kościele św. Antoniego w Białej Podlaskiej oraz dębem pamięci w Dobryniu Dużym.

Wroczyński Czesław urodził się 19 VII 1889 w Białej Podlaskiej jako syn Czesława Dionizego, lekarza i Jadwigi z Dybowskich.¹¹⁵ **Uczestnik strajku młodzieży bialskiej w 1905 r.**¹¹⁶. Po otrzymaniu „wilczego biletu” musiał naukę dokończyć w gimnazjach

¹⁰⁹ Wg „WPH” nr 2 z 1996, s. 261; Romana; por. *Katyn. Księga cmentarna...*, s. 534.

¹¹⁰ *III Zjazd Wychowanków...*, s. 28.

¹¹¹ Cyt. za: H. Mierzwiński, op. cit., s. 863.

¹¹² A. Moszyński, op. cit., s. 163.

¹¹³ H. Mierzwiński, op. cit., s. 863; w biografii brak informacji, że J. U. Rosiński został zamordowany w Katyniu.

¹¹⁴ *Ocaleni z niepamięci*, Gdańsk 2001, s. 124.

¹¹⁵ Wroczyński Czesław Dionizy (1856-1900), dyplom lekarza uzyskał na UW w 1882 r., praktykował w Białej Podl., zakaził się tyfusem plamistym i zmarł w wieku 43 lat, tablica pamiątkowa w kościele św. Anny.

¹¹⁶ Podczas uroczystości odsłonięcia pomnika J. I. Kraszewskiego w Białej Podl. w 1928 r. Cz. Wroczyński wygłosił referat programowy „Strajk w 1905 r.”; zob. *Sprawozdanie Komitetu Obchodu 300-lecia Gimnazjum Męskiego w Białej Podlaskiej*, Biała Podl. 1930, passim; por. W. Krupiński, B. Rutkowski, *Gimnazjum Męskie i Progimnazjum Żeńskie w Białej Podlaskiej*. [w:] *Nasza Walka*

w Warszawie, Dorpacie i Parnawie gdzie otrzymał świadectwo dojrzałości. Wydalony ze studiów na Wydziale Lekarskim UW, wyjechał do Francji. Absolwent z 1912 r. Wydziału Lekarskiego Uniwersytetu w Paryżu. Studia medyczne uzupełnił w 1915 r. w Saratowie w Rosji, gdzie zdał egzamin państwowy z wyróżnieniem i otrzymał dyplom lekarza. W 1917 r. wrócił do rodzinnego miasta. Aktywnie uczestniczył w pracy oświatowej, przede wszystkim wśród podlaskich chłopów. Był sekretarzem Klubu Litewsko-Podlaskiego. Klub był inicjatorem założenia seminarium nauczycielskiego na Podlasiu. Za tę działalność został aresztowany przez Niemców

i skazany na 3 lata więzienia. Osadzony został w Białej Podlaskiej, potem w więzieniu w Halle.

Po powrocie w lipcu 1918 r. włączył się do akcji niepodległościowej w POW. Uczestniczył za zgodą Sztabu Głównego WP w rozmowach z Niemcami, w rezultacie udało się uzyskać zwolnienie wziętych do niewoli polaków z rejonu Janowa Podlaskiego. W 1919 r. został lekarzem powiatowym w Białej Podl.¹¹⁷ Uczestniczył jako naczelny lekarz 21 pp w wojnie z bolszewikami. 6 III 1920 r. Wódz Naczelny Marszałek Józef Piłsudski mianował go komisarzem nadzwyczajnym do walki z epidemią duru plamistego na Kresach, z siedzibą w Wilnie. Po zawarciu rozejmu w październiku 1920 r. dostał przydział do dyspozycji Naczelnego Nadzwyczajnego Komisarzatu do walki z epidemiami i delegowano go do Grodna. W 1921 r. został powołany na stanowisko referenta w Ministerstwie Zdrowia Publicznego. Wysłany do USA jako stypendysta, zapoznał się z metodami pracy administracyjnej służby zdrowia. Otrzymał dyplom Higieny Uniwersytetu Johna Hopkinsa w Baltimore. Po powrocie ze Stanów Zjednoczonych został naczelnikiem Wydziału Chorób Zakaźnych w Ministerstwie Zdrowia Publicznego. W 1923 r. został kierownikiem Państwowej Szkoły Higieny, a w roku następnym pełnił stanowisko generalnego dyrektora służby zdrowia w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych w randze wiceministra. Na życzenie Ligi Narodów był delegowany w randze komisarza nadzwyczajnego do walki z epidemiami w Bułgarii i Grecji. W latach 1927-1935 pracował w samorządzie Warszawy jako dyrektor Wydziału Zdrowia i Opieki Społecznej. W 1930 r. otrzymał stopień doktora medycyny na Uniwersytecie Poznańskim, od 1935 r. profesor był wykładowcą higieny w Wolnej Wszechnicy Polskiej w Warszawie¹¹⁸. Na prośbę Ligi Narodów w latach 1935-36 przeprowadzał za granicą studia nad zagadnieniem wychowania fizycznego i jego wpływu na zdrowie. Potem był delegatem Polski w Komisji Wychowania Fizycznego Sekcji Higieny LN oraz od 1938 r. naczelnym wizytatorem higieny szkolnej w MWRiOP.¹¹⁹ Był autorem ponad 40 fachowych publikacji z zakresu medycyny społecznej, znał cztery języki obce. Jako kpt. służby zdrowia był w kadrze zapasowej 9 Szpitala Okręgowego i został

o szkołę polską 1901-1917. Red. B. Nawrocyński, Lwów 1932, t. I, s. 421-429; błędnie podano w „WPH” nr 1 z 1990 r., s. 440, że Czesław Wroczyński był uczestnikiem strajku w 1902 r. (uczestniczył Jan Wroczyński).

¹¹⁷ M. M. Blombergowa, *Uczni polscy rozstrzelani w Katyniu, Charkowie i Twerze*, „Analecta. Studia i materiały z dziejów nauki”, nr 2 z 2000 r., s. 40.

¹¹⁸ M. Walczak, *Ludzie nauki i nauczyciele polscy podczas drugiej wojny światowej. Księga strat osobowych*, Warszawa 1995, s. 155; por. *Katyn. Księga cmentarna...*, s. 710.

¹¹⁹ J. Tucholski, op. cit., s. 251, 718, podano błędnie nazwisko-jako Wracyński.

zmobilizowany w 1939 r. z przydziałem do Szpitala Ujazdowskiego.¹²⁰ Do niewoli dostał się w okolicach Trembowli¹²¹ i został zamordowany przez NKWD¹²² (lista wywozowa nr 059/1 poz. 108, nr akt 2367)¹²³. Pozostawił żonę Marię z Dębskich, lekarzkę i dzieci: Magdalene, Krystynę i Mariana¹²⁴.

Odznaczony: Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski w 1925 r., Medalem Niepodległości w 1933 r., Krzyżem Walecznych, Srebrnym Krzyżem Zasługi i wieloma odznaczeniami zagranicznymi. Ma ulicę w Białej Podlaskiej.

Zaremba Mieczysław, ur. 30 IV 1894 r. w Różance nad Bugiem; s. Damiana i Stanisławy z Bonikowskich. **W latach 1905-13 uczeń gimnazjum w Białej Podlaskiej**, następnie przyjęty do Akademii Leśnej we Lwowie. Wstąpił jako wolontariusz 11 XI 1914 r. do armii rosyjskiej, służąc w różnych formacjach. Od 1 III 1917 r. służył w 4 pułku strzelców polskich jako dowódca 5 kompanii w I Korpusie Polskim gen. J. Dowbor-Muśnickiego. Pod koniec wojny wrócił do Polski i ochotniczo wstąpił 11 XI 1918 r. do WP. W 1920 r. został dowódcą kompanii 32 pp w Ciechanowie. W okresie międzywojennym ukończył kilka kursów podnoszących kwalifikacje żołnierskie. Był dowódcą kompanii w 3 p. łącz., 5 i 4 baonie telegraf. Od 1937 r. dowódca baonu w p. radio. Został mianowany 19 III 1939 r. majorem łączności WP.¹²⁵ Na wojnę obronną wyruszył jako dowódca III baonu pułku radiotelegraficznego. W nieznanych okolicznościach dostał się do niewoli i został zamordowany w Katyniu (lista wywozowa nr 015/2 z 2 IV 1940, zidentyfikowany pod nr 3526).¹²⁶ Pozostawił żonę Ludmiłę z domu Anuczyn i córkę Marię.

Odznaczony: Srebrnym Krzyżem Zasługi, Medalem Pamiątkowym za Wojnę 1918-1921 i Medalem X-lecia Odzyskanej Niepodległości.¹²⁷

W wolnej Polsce Gimnazjum im. J. I. Kraszewskiego ukończyli:

Kurczyński Stefan Bolesław, ur. 19 VIII 1908 r. w Kobylanach jako syn Bolesława i Sabiny z Orłowskich. **Absolwent z 1930 r. Gimnazjum im. J. I. Kraszewskiego w Białej Podlaskiej**.¹²⁸ Ukończył Szkołę Podchorążych Rezerwy Artylerii we Włodzimierzu Wołyńskim w 1931 r. Ćwiczenia rezerwy odbył w 9 pal w 1931 i 1938 jako oficer baterii. Z zawodu był lekarzem weterynarii, dyplom uzyskał w 1938 r. w Warszawie.¹²⁹ Mieszkał w Tarłowie (pow. Hża) i pracował jako samorządowy lekarz weterynarii.¹³⁰ Pierwszego września 1939 r. zgłosił się do Izby Przyjęć DOK V w Krakowie. Podczas wojny obronnej w stopniu podporucznika został przydzielony do 9 pal. Dostał się do niewoli i został osa-

¹²⁰ B. Tuszyński., *Księga sportowców polskich ofiar II wojny światowej 1939-1945*, Warszawa 1999, s. 318; *Rocznik Oficerski Rezerw 1932*, s. 218.

¹²¹ *Pamiętniki...*, s. 65.

¹²² A. Moszyński, op. cit., s. 210.

¹²³ E. Chrościelewski, A. Śródka, *Lista polskich oficerów jeńców wojennych z Kozielska, rozpoznanych wśród zwłok w grobach katyńskich (pracownicy służb medycznych)*, „Archiwum Historii i Filozofii Medycyny”, t. 35 z 1990 r., z. 1-2, s. 56.

¹²⁴ B. J. Gliński, op. cit., t. I, s. 471-473.

¹²⁵ *Katyń. Księga cmentarna...*, s. 725.

¹²⁶ J. Tucholski, op. cit., s. 255.

¹²⁷ Pro Memoria „WPH” nr 4 z 1992, biogram oprac. J. K. [Jan Kiński], s. 378.

¹²⁸ J. Flisiński, *Szkoły Białskie...*, s. 247.

¹²⁹ *Charków. Księga Cmentarna Polskiego Cmentarza Wojennego*, pod red. J. Tucholskiego, Warszawa 2003 s. 279

¹³⁰ J. Tucholski, op. cit., s. 440; A. Moszyński, op. cit., s. 295.

dzony w obozie w Starobielsku. W marcu 1940 r. wysłał list z obozu do dr Ireny Kurczyńskiej. Umieszczony na liście NKWD pod nr 1693, został zamordowany w Charkowie.¹³¹ Nazwisko jego figuruje na pamiątkowej tablicy w kościele św. Karola Boromeusza na Powązkach w Warszawie¹³²; dąb pamięci posadzono w Łosicach przed kaplicą św. Stanisława.

Łotocki Zygmunt Marian, ur. 16 I 1904 we Włodawie; s. Waleriana, inżyniera i Heleny z Kwiatkowskich. W latach 1910-1919 z rodzicami przebywał w Rosji, gdzie jego ojciec pracował w kolejnictwie. W drużynie polskich skautów w Czycie zetknął się ze sportem, pasjonował się lekkoatletyką, łucznictwem i pływaniem. Z dalekiej Syberii do Polski wrócił dopiero w 1920 r. **Absolwent z 1926 r. Gimnazjum Męskiego im. J. I. Kraszewskiego w Białej Podlaskiej.** Studiował polonistykę w latach 1926-1932 na Wydziale Filozoficznym UW. Działal aktywnie na polu sportowym i literackim. Jako poeta, debiutował w czasopiśmie „Młodzież z Podlasia”, wydawanym przez uczniów białskich gimnazjów. Był redaktorem naczelnym „Młodzieży z Podlasia” w latach 1924-1925.¹³³ Potem należał do grupy poetyckiej „Kwadryga”. Za jego staraniem w 1925 r. w Białej Podl. wydrukowano pierwsze numery czasopisma „Kwadryga”¹³⁴. Zajmował się również dziennikarstwem, pracował w czasopiśmie sportowym „Start” w okresie 1933-35. Jego wiersze, eseje i reportaże były drukowane m.in. w miesięczniku literackim „Skamander” i w „Wiadomościach Literackich”. Był jednym z pionierów sportu łuczniczego w naszym kraju. Od 1927 r. był zawodnikiem sekcji pływackiej AZS, aktywnie udzielał się także w Polskim Związku Łuczniczym. Od 1928 r. w okresie wakacji popularyzował łucznictwo wśród młodzieży zrzeszonej w ZHP i Związku Strzeleckim. Wybitny sportowiec, wielokrotny mistrz kraju w wieloboju indywidualnym w 1933 i 1934 r. Medalista MŚ w łucznictwie w 1932 r. zajął pierwsze miejsce w wieloboju drużynowym i zdobył złoty medal na dystansie 70 metrów.¹³⁵ W latach 1930-1936 zasłużony trener narodowej kadry łuczniczej kobiet, która zdobywała wielokrotnie medale mistrzostw świata. Był również autorem książek „Sport łuczniczy” (1929) i „Łucznictwo. Sprzęt, zaprawa, zawody” (1934).¹³⁶

Łotocki pracował jako polonista w latach 1936-39 w Gimnazjum Męskim w Piotrkowie Trybunalskim.¹³⁷ Był absolwentem w 1931 r. kursu w Baonie Podchorążych Rezerwy Piechoty nr 7 w Śremie. Jako ppor. rez. piech. odbył ćwiczenia w 1933, 1935 i 1938 r. w białskim 34 pp. Nie otrzymawszy na czas karty mobilizacyjnej, postanowił 2 IX 1939 r. na rowerze dotrzeć do macierzystego pułku w Białej Podl. Jak dostał się do niewoli, nie wiadomo. Żona w styczniu 1940 r. otrzymała jedyny list z obozu w Kozielsku. Przy jego zwłokach znaleziono: kilka dyplomów filozofii (! – SK) i pocztówkę¹³⁸ (lista wywozowa z 2 IV 1940, poz. 97; zidentyfikowany pod nr 01865). Pozostawił żonę Marię z Panków - rekordistkę i siedmiokrotną medalistkę mistrzostw świata w łucznictwie oraz osierocił syna¹³⁹.

¹³¹ A. Moszyński, op. cit., s. 295; por. J. Tucholski, op. cit., s. 943.

¹³² W. Lutyński, *Lista lekarzy weterynarii jeńców obozów w Kozielsku i Starobielsku zamordowanych w Katyniu i Charkowie*, Warszawa 1998, s. 14.

¹³³ Mierzwiński H., op. cit., s. 853.

¹³⁴ *Literatura Polska. Przewodnik Encyklopedyczny*, Warszawa 1986, t. I, s. 68; zob. J. Marx, *Grupa poetycka Kwadryga*, Warszawa 1983, passim.

¹³⁵ *Mała Encyklopedia Sportu*, t. 2, Warszawa 1984, s. 99.

¹³⁶ T. Demidowicz, *Mistrz łuku i pióra. Zygmunt Marian Łotocki (1904-1940)*, [w:] *Życiorysy w trzy kultury wpisane. Włodawskie biografie*, red. M. Bem i A. Duszyk, Radom-Włodawa 2008, s. 215-225.

¹³⁷ K. Piech, *Zygmunt Marian Łotocki - sportowiec, absolwent Gimnazjum im. J. I. Kraszewskiego w Białej Podlaskiej*, „Podlaski Kwartalnik Kulturalny”, nr 4 z 1994; B. Tuszyński, op. cit., s. 178; R. Wryk, *Straty osobowe AZS w latach II wojny światowej 1939-1945*, Poznań 1991, s. 254-55; *Katyn. Księga cmentarna...*, s. 363; H. Mierzwiński, op. cit., s. 853.

¹³⁸ A. Moszyński, op. cit., s. 117.

¹³⁹ Pro Memoria „WPH” nr 2 z 1991, s. 408.

Wasiluk Michał, ur. 7 X 1902 w Maniach koło Międzyrzecza Podlaskiego jako syn Teodora. Uczył się w Białej Podlaskiej, od 1913 r. w gimnazjum rosyjskim, a od 1916 w polskim. Klasę ósmą ukończył w gimnazjum w Brześciu. Od 1917 r. był członkiem POW pod pseudonimem „Wilk”. Prowadził akcję werbunkową w okolicznych wsiach do POW. Aktywnie włączył się w organizowanie pomocy legionistom z II Brygady, którzy byli internowani przez Niemców w Białej Podl. w okresie 15 V - 30 VI 1918 r.¹⁴⁰. W maju 1920 r., będąc uczniem szóstej klasy gimnazjum, zaciągnął się jako ochotnik do 4 pułku ułanów w Warszawie. Po wojnie naukę ukończył w 1922 r. w Brześciu n. Bugiem i do 1926 r. studiował w Wyższej Szkole Handlowej w Warszawie. W okresie międzywojennym ukończył Szkołę Podchorążych i został mianowany ppor. rez. WP. Był nauczycielem w Szkole Handlowej w Mińsku Mazowieckim w latach 1927-31, a od 1932 r. w gimnazjum kupieckim w Białymstoku. Działal społecznie w Lidze Morskiej i Kolonialnej (skarbnik obwodu) oraz w Spółdzielni Pracy (od 1937 r. wiceprezes)¹⁴¹. Zamordowany w Katyniu. Przy jego zwłokach znaleziono: pocztówki i 2 kwity podatkowe (lista wywozowa z 1 IV 1940, poz. 7; zidentyfikowany pod nr 02072)¹⁴². Pozostawił żonę Marię. Pamiątkowy dąb posadzono w Olsztynie.

Pyszyński Tadeusz Władysław urodził się 16 IX 1886 r. w Warszawie jako syn Władysława i Jadwigi z Kłosowiczów. Do gimnazjum realnego uczęszczał w Moskwie. Absolwent szkoły rolniczej w Sobieszynie. Uczestnik I wojny światowej, powołany w 1915 r. do armii carskiej. Przydzielony do Brygady Kadrowej Artylerii w Moskwie. W styczniu 1918 r. ze względu na stan zdrowia został zdemobilizowany z armii rosyjskiej. Do kompanii oficerskiej 5 Dywizji Strzelców Syberyjskich zgłosił się 17 XI 1919 r. i uczestniczył w walkach z Armią Czerwoną. Utracił stopę w wojnie w 1920 r. i dostał się do niewoli sowieckiej¹⁴³. Mimo inwalidztwa, po powrocie do Polski został odkomenderowany w stopniu porucznika 29 XII 1921 r. do 30 pap we Włodawie jako oficer prowiantowy. W opinii przełożeni napisali: „Energiczny, pracowity, sumienny, dobry organizator, służbista, inteligentny. Towarzysko i życiowo wyrobiony, koleżeński. W stosunku do podwładnych wymagający, ale sprawiedliwy. Bardzo dobry oficer”¹⁴⁴. W 1922 r. zdemobilizowany z WP, a 22 V 1924 r. zwolniony ze służby czynnej w razie mobilizacji i przeniesiony do pospolitego ruszenia. Handlowiec z Białej Podlaskiej, zamieszkały ul. Sidorska 3, prowadził hurtownię alkoholu.

W 1939 r. nie został zmobilizowany. Po wkroczeniu do Białej Armii Czerwonej został aresztowany na dworcu PKP. Początkowo więziony w Małaszewiczach, potem w obozie w Kozielsku. Zamordowany w Katyniu, przy jego zwłokach znaleziono kartkę z adresem: Maria Pyszyńska, Biała Podlaska, ul. Żydowska 3, notatnik z adresami, pięć srebrnych monet, ubijacz do fajki (lista wywozowa nr 014 z 4 IV 1940, poz. 5, teczka personalna nr 2716; zidentyfikowany na liście PCK (AM) nr 0503)¹⁴⁵. Odznaczony Krzyżem Walecznych¹⁴⁶. Pozostawił żonę Marię z d. Bezrukową, nauczycielkę matematyki w Gimnazjum im. E. Plater w Białej Podlaskiej, która również pracowała w LO im. J.I. Kraszewskiego. Córki

¹⁴⁰ Sz. Kalinowski, *Szlakiem Legionów po Podlasiu*. Biała Podlaska 2002, s. 33.

¹⁴¹ Pro Memoria, „WPH” nr 3-4 z 1991 r.; *Katyn. Księga cmentarna...*, s. 670.

¹⁴² A. Moszyński, op. cit., s. 200.

¹⁴³ Pro Memoria „WPH” nr 1/2 z 1994, s. 337.

¹⁴⁴ Ibidem

¹⁴⁵ A. Moszyński, op. cit., s. 157.

¹⁴⁶ *Katyn. Księga cmentarna...*, s. 512.

Stanisława oraz Zofia były uczennicami II LO, (matura 1950). Zofia Chabrowska po wojnie mieszkała USA i wzięła udział w Zjeździe w 1998. (!-SK)

Uczennica LO im. E. Plater - Krystyna Zakrzewska była córką ofiary ludobójstwa Henryka Zakrzewskiego, brała udział w Zjeździe w 1957 r. oraz w I Zjeździe Absolwentek i Sympatyków II LO w 1994 r. Do Białej Podlaskiej przyjechała z tułaczki ze Związku Sowieckiego 25 IV 1945 r. wraz z mamą, siostrą i bratem. Ojca, (majora WP) zamordowało NKWD w Charkowie. Matka z dziećmi schroniła się we wrześniu 1939 r. w Zabłociu, gdzie komuniści dokonali na nich napadu. Pani Zakrzewska odparła atak nożem, ale w obawie przed deportacją na Syberię, schroniła się we wsi Zamosty.¹⁴⁷ H. Zakrzewski ma dąb pamięci we Wrocławiu.

Jan Turkiewicz został zmordowany w Katyniu, córka Halina brała udział w Zjeździe w 1957 r. Ofiara Golgoty Wschodu ma grób symboliczny na cmentarzu w Białej Podlaskiej.¹⁴⁸

MINISTER KULTURY I SZTUKI

*W roku Jubileuszu 40-lecia Polski Ludowej
pragnę złożyć wyrazy najwyższego uznania i szacunku
za aktywną i twórczą pracę
w dziedzinie upowszechniania kultury.
Miłość do Ojczyzny nakazała nam chronić
i przywracać do życia oraz świetności pomniki
naszej kultury, tworzyć nowe wartości wyrastające
z narodowych tradycji i socjalistycznej współczesności.
Cenna dla narodu praca, wspomagana mądrością,
talentem i szlachetnymi uczuciami działaczy
i pracowników sprawiają, że kultura polska
przyczynia się do stałego podnoszenia pozycji
naszego socjalistycznego państwa w świecie.*

"Kole Białczan"
Biała Podlaska

Minister

Warszawa, dnia 22 lipca 1984 roku.

¹⁴⁷ Sz. Kalinowski, *Ofiary „Golgoty Wschodu”*..., s. 167.

¹⁴⁸ Sz. Kalinowski, *Bialska Lista Katyńska*..., s. 186.

Spotkanie członków Koła Białczan w Warszawie przy „Czarnej kawie” w 1934 i 1936 r.

Rozdział III

DZIEJE STOWARZYSZENIA KOŁO BIALCZAN

Praca tylko może dać skrzydła natchnieniu.

J. I. Kraszewski

1. Początki ruchu regionalnego na Południowym Podlasiu

Regionalizm to prąd społeczny dążący do zachowania własnych cech kultury danego obszaru, jej odnowy i propagowania, który odegrał ważną rolę w ruchach narodowościowych. W węższym pojęciu to regionalny ruch społeczno-kulturalny opierający się na zainteresowaniu odrębnością kultury poszczególnych regionów kraju, dążący do pogłębienia i prezentacji wiedzy o tej kulturze, działalność taką prowadzą np. stowarzyszenia regionalne.¹⁴⁹

Polski regionalizm wyrósł z ducha romantyzmu. W dziejach ojczystych dostrzeżono odrębność kultury ludowej, doceniono też poszczególne regiony, tworzące wspólną Ojczyznę, choć pozbawioną wolności. Historii nadano szczególną rangę, miała ona służyć ocaleniu tradycji Rzeczypospolitej i ocaleniu bytu narodowego.¹⁵⁰ Pierwszym stowarzyszeniem regionalnym, działającym do dziś, było powstałe w 1820 r. Towarzystwo Naukowe Płockie. TNP inicjowało naukowe badania regionu, prace edytorskie, zorganizowało muzeum i bibliotekę. „Towarzystwo za główny cel staranności, postanawia zebrać i opisać dokładny obraz Województwa płockiego...” i choć upłynęło niemal dwa wieki, to i dziś tak postawione zadania obowiązują liczne stowarzyszenie regionalne w naszym kraju.¹⁵¹

W XIX wieku ogromny wkład do wiedzy o regionach dawnej Rzeczypospolitej wnieśli badacze kultury ludowej, m.in. O. Kolberg Z. Gloger, K. W. Wójcicki.¹⁵² Dużą popularnością cieszyły się wywodzące z tradycji romantycznych opisy z pobytu czy podróży. J. I. Kraszewski w „Obrazach z życia i podróży” opisał Białą na Podlasiu, Kodeń nad Bugiem i Romanów, gdzie się wychował. Miastu, w którym się uczył w latach 1822-26, poświęcił powieść „Na bialskim zamku”. Syn nauczyciela pisarza, J. Bartoszewicz był autorem

¹⁴⁹ Nowa Encyklopedia Powszechna PWN, Warszawa 1996, t. V, s. 481.

¹⁵⁰ Dzieło S. Staszica, wieloletniego prezesa TPN w Warszawie, *O statystyce Polski* wywołało szeroką dyskusję, która zaowocowała powstaniem prac znanych jako „opisy statystyczno-historyczne”, które uznaje się za pierwsze owoce badań regionalistycznych. Ciekawe, że napisana ponad 100 lat później praca ks. A. Pleszczyńskiego nosi podobny tytuł: *Opis historyczno-statystyczny parafii międzyrzeckiej*.

¹⁵¹ TNP miało przerwę w działalności w okresie ograniczenia praw Polaków przez Rosję w latach 1831-1905. W powstałej z inicjatywy Towarzystwa Bibliotece im. Zielińskich, znajdują się cenne materiały dotyczące naszego regionu, m.in. *Atlas Hrabstwa Bialskiego Radziwiłłów z 1781*. Zob. B. Seniuk, *Hrabstwo bialskie. Porównania i rekonstrukcje przestrzenne 1792-2002*, [w:] *Radziwiłłowie. Obrazy literackie. Biografie. Świadectwa historyczne*; red. K. Stępnik, Lublin 2003, s. 465-479.

¹⁵² O. Kolberg w cyku monografii etnograficznych *Lud*, naszemu regionowi poświęcił tom *Chelmskie*; Z. Gloger w książce *Dolinami rzek*, opisał dolinę środkowego Bugu; K. W. Wójcicki był autorem pracy *Pieśni ludu Białochrobatów, Mazurów i Rusi znad Bugu...*

anegdotycznej rozprawy poświęconej rezydencji bialskich Radziwiłłów.¹⁵³ Również w XIX wieku uczniami Gimnazjum w Białej Podlaskiej byli ks. J. Pruszkowski i A. Pleszczyński, którzy poświęcili naszemu regionowi kilka książek i wiele artykułów opisujących przede wszystkim martyrologię unitów¹⁵⁴ i obyczaje ludu Międzyrzeczczyzny.¹⁵⁵

U zarania II Rzeczypospolitej dość szybko dokonała się adaptacja regionalizmu do potrzeb praktyki szkolnej, znajdując sojuszników w Polskim Towarzystwie Krajoznawczym i Związku Harcerstwa Polskiego.¹⁵⁶ Polski ruch regionalny na czele z Aleksandrem Patkowskim, propagował edukację regionalną, jako składnik wychowania patriotycznego i obywatelskiego.¹⁵⁷ Rangę regionalizmu podnosił fakt, że uzyskał on poparcie administracji państwowej i postrzegany był jako jedna z dróg integracji terytorialnej.¹⁵⁸ Znaczne ożywienie badań regionalnych nastąpiło po ogłoszeniu 30 XI 1927 r. Okólnika nr 209 MSW do wojewodów „W sprawie studiów nad stosunkami województw jako jednostek regionalnych i wojewódzkich programów działania”. Minister zalecał tworzenie wojewódzkich komitetów regionalnych, których głównym zadaniem miało być prowadzenie badań regionalnych.

Jako jeden z pierwszych powstał taki komitet w Lublinie.¹⁵⁹ W piśmie okólnym w sprawie regionalizmu wojewoda lubelski zachęcał samorządy do opracowania monografii powiatów i wymienił miejscowości oraz ważne wydarzenia z historii województwa. Naszego regionu dotyczyły następujące fragmenty: „Przypomnieć wypada, że cały szereg miejscowości regionu lubelskiego ma związek z postacią najwytrwalszego bojownika powstania z 1863 roku księdza Stanisława Brzóska...” oraz (...) nadbużańskie okolice północno-wschodniej części województwa lubelskiego pamiętają prześladowanie unitów na Podlasiu w 1874 roku, zwłaszcza Witulin i Pratulin w powiecie konstantynowskim, Drelów w pow. radzyńskim, oraz Kodeń w powiecie bialskim”.¹⁶⁰

Ważną rolę w tych projektach odegrało reaktywowane 27 IV 1927 r. Towarzystwo Przyjaciół Nauk w Lublinie¹⁶¹, które pół roku później utworzyło Komisję Regionalistyczną na czele z dr Ludwikiem Zengtellerem. Jednocześnie postanowiono wydawać czasopismo pt.

¹⁵³ J. Bartoszewicz, *Zamek Bialski. Dzieje miastka, obrazy z życia magnatów*, Akademia Bialska, Warszawa 1881.

¹⁵⁴ J. Pruszkowski, *Martyrologium czyli Męczeństwo Unii na Podlasiu*, Lublin 1925; tenże: *Janów Biskupi czyli Podlaski...*, Kraków 1897; *Historia zjawionego i cudownego obrazu Matki Boskiej oraz kościoła i probostwa w Leśnej na Podlasiu...*, Kraków 1897; *Kodeń Sapiehow...*, Kraków 1898.

¹⁵⁵ A. Pleszczyński, *Bojarzy Międzyrzeczy*, Warszawa 1892, oraz wiele artykułów etnograficznych publikowanych w „Wiśle”.

¹⁵⁶ A. Kociszewski, *Regionalizm czy lokalizm w nauczaniu historii*, [w]: *Szkola a Regionalizm*, Ciechanów 1996, s. 111.

¹⁵⁷ Aleksander Patkowski (1890-1942), nauczyciel, w 1924 założył Powszechny Uniwersytet Regionalny im. S. Konarskiego w Sandomierzu; 1928-39 urzędnik MWRiOP; teoretyk regionalizmu, autor publikacji *W holdzie ziemi Ojczystej*, Warszawa 1958; zmarł w obozie Auschwitz.

¹⁵⁸ *Regionalizm Lubelski ze szczególnym uwzględnieniem zadań administracji państwowej i samorządowej*, Odbitka z Dz. Urz. Woj. Lub. Nr 8 z dn. 6 III 1928 r., poz. 62-68.

¹⁵⁹ J. Smolarek, *Ruch regionalistyczny na Lubelszczyźnie w okresie międzywojennym*, „Region Lubelski”, nr 1 z 1986, s. 104-113.

¹⁶⁰ *Pismo okólne pana Wojewody Lubelskiego do wszystkich Panów starostów oraz Przewodniczących wydziałów powiatowych na terenie Województwa Lubelskiego*, [w]: „Regionalizm Lubelski...”, s. 7 i 9.

¹⁶¹ W województwie lubelskim najstarszym stowarzyszeniem regionalnym o charakterze naukowo-oświatowym było Towarzystwo Przyjaciół Nauk założone w 1818 r. Prezesem był prawnik J. Owidzki, a TPN w Lublinie działało do 1830 r. W 1909 r. powstało Towarzystwo Przyjaciół Nałęczowa, jego członkiem był m.in. S. Żeromski, który obok S. Witkiewicza i W. Orkana uchodzi za prekursora polskiego regionalizmu zob. „Snobizm i postęp” z 1923 r.

„Region Lubelski”.¹⁶² Tematykę regionalną kontynuował organ TPN „Pamiętnik Lubelski”.

Badania regionalne od XIX wieku z jednej strony prowadzili profesjonalni historycy, z drugiej zaś podejmowali je lokalni miłośnicy, głównie z grona prawników, urzędników, nauczycieli względnie duchowni. W tym okresie opublikowano monografie burmistrza Janowa i Białej Podlaskiej w opracowaniu wicestarosty B. Górnego.¹⁶³ Starosta radzyński poświęcił publikację dotyczącą aktualnych dziejów swego powiatu.¹⁶⁴ Wiele ciekawych informacji o rodzie Radziwiłłów i ich bialskich dobrach zawierała książka historyka K. Bartoszewicza.¹⁶⁵ Kulturą ludową zajmowali się przede wszystkim nauczyciele, m.in. Aleksander Oleszczuk i Eugeniusz Sokalski,¹⁶⁶ który jeszcze w obozie w Kozielsku opracowywał pieśni z Podlasia, o czym wiadomo po ekshumacji ofiar Katynia. Tematyka edukacji regionalnej była podejmowana również przez lokalne gazety, m.in.: „Głos Międzyrzecki” czy „Głos Społeczny”, w którym K. Bednarz napisał: „Regionalizm jest to dążenie do poznania, a przez poznanie do umiłowania swego najbliższego zakątka ziemi, a przez ten zakątek do umiłowania i poznania całości własnej ojczyzny”.¹⁶⁷

W rozwijaniu zainteresowań przeszłością Białej Podlaskiej i Podlasia sporo pracy włożyło środowisko Koła Bialczan, przede wszystkim dr Wacław Nartowski, dyrektor Gimnazjum J. I. Kraszewskiego w Białej, który był inicjatorem edycji publikacji regionalnych „Biblioteczka Bialska”. W pierwszych latach po II wojnie światowej ruch pisania monografii miejscowości uległ osłabieniu. Był to okres likwidowania towarzystw regionalnych, dla których nie widziano miejsca w scentralizowanym modelu życia społecznego. Dopiero wydarzenia w październiku 1956 r. stworzyły warunki sprzyjające wznowianiu działalności zawieszonych stowarzyszeń jak w 1959 r. Koło Bialczan, względnie zakładania nowych, jak np. w 1968 r. Towarzystwo Przyjaciół Nauk w Międzyrzeczu Podlaskim. Szczególnie proces ten rozwinął się w okresie obchodów milenijnych. Nowy impuls dla rozwoju regionalizmu dała reforma samorządowa po upadku komunizmu.

2. Koło Akademickie Ziemi Podlaskiej

*Służmy pocziwej sławie, a jako kto może,
Niech ku pożytku dobra spólnego pomoże.*

J. Kochanowski, „Pieśni” 1585 r.

Koło Bialczan jest najstarszym w naszym powiecie regionalnym stowarzyszeniem, które może się poszczycić długim, bo 90-letnim istnieniem.¹⁶⁸ Założone zostało 21 IX 1922 roku na I Zjeździe Koleżeńskim Wychowanków i Absolwentów Szkół Bialskich.¹⁶⁹ Pierwszą ini-

¹⁶² J. Smolarz, op. cit., s. 108.

¹⁶³ J. Caruk, *Monografia Janowa Podlaskiego*, Janów Podlaski 1934; B. Górny, *Monografia powiatu bialskiego województwa lubelskiego*, Biała Podlaska 1939.

¹⁶⁴ B. Międzybłocki, *Monografia Powiatu Radzyńskiego*, Radzyń Podlaski 1932.

¹⁶⁵ K. Bartoszewicz, *Radziwiłłowie*, Warszawa 1928.

¹⁶⁶ Eugeniusz Sokalski jeszcze w obozie w Kozielsku w 1940 r. opracowywał pieśni z Podlasia, o czym wiadomo po ekshumacji ofiar Katynia w 1943 r., kiedy znaleziono przy jego prochach ręcznie pisane nuty, zob. Sz. Kalinowski, *Bialska lista katyńska...*, s. 185.

¹⁶⁷ K. Bednarz, *Regionalizm i rola w nim nauczyciela i szkoły*, „Głos Społeczny” nr 11 z 1938 r.

¹⁶⁸ Sz. Kalinowski, *Towarzystwa regionalne w powiecie bialskim- historia i współczesność*, „Rocznik Międzyrzecki”, t. XL, ss. 61-106; por. tenże, *Koło Bialczan w latach 1922-2012*, „Rocznik Bialsko-podlaski”, t. XX z 2012, s. 49-51.

¹⁶⁹ J. Smolarz, op. cit., na str. 118 podaje błędną datę powstania Koła Bialczan – 21 IX 1921 r.

cjatywą organizacyjną młodzieży z naszego regionu, studiującej w stolicy, było utworzenie w 1921 r. w Warszawie **Koła Akademików Ziemi Podlaskiej**. Koło AZP skupiało studentów pochodzących przede wszystkim z Białej Podlaskiej oraz maturzystów z gimnazjów w Radzynie, Międzyrzeczu Podlaskim i Włodawie. Największą aktywnością w pracy organizacyjnej wyróżniali się absolwenci Gimnazjum Męskiego im. J. I. Kraszewskiego.¹⁷⁰ Akademicy z Warszawy organizowali w tych miastach spotkania z młodzieżą klas maturalnych, informując uczniów o kierunkach i warunkach studiów, życiu studenckim w stolicy. Wygłaszali też prelekcje na terenie regionu w ramach działalności Koła Macierzy Szkolnej i Koła Ligi Obrony Powietrznej i Przeciwgazowej.

Założycielami Koła Akademików Ziemi Podlaskiej w Warszawie byli: Zbigniew i Zygmunt Ehrenkreutz, Władysław Branicki, Polikarp Walewski, Jerzy Grochowski, Edward Bazylczuk. Przewodniczącym Zarządu Koła został student Wydziału Prawa Uniwersytetu Warszawskiego Zygmunt Ehrenkreutz.¹⁷¹ Koło zostało zarejestrowane w Komisji Kół Prowincjonalnych Centrali Akademickiej Bratniej Pomocy w Warszawie. Głównym celem działalności KAZP była wzajemna pomoc koleżeńska, organizowanie spotkań towarzyskich i imprez kulturalnych. Środki finansowe na realizację tych celów czerpano ze składek członkowskich i przede wszystkim z organizowanych imprez urządzanych przez Koło, takich jak zabawy taneczne, czy tradycyjne bale akademickie urządzane w Warszawie i Białej Podlaskiej.¹⁷²

Inną formą pozyskania środków finansowych na działalność KAZP było organizowanie w regionie imprezy „Tydzień Akademika”. W 1923 r. w Białej Podlaskiej zorganizowano tego typu imprezę, która miała na celu „zapoznanie tutejszego społeczeństwa z dążeniami i potrzebami młodzieży akademickiej.”¹⁷³ Podczas święta akademików przemawiali zasłużeni działacze społeczni - Wiktor Walewski i Stefan Okuła, który apelowali do społeczeństwa o pomoc dla studentów. Dochód z wieczornego balu przeznaczony został na fundusz KAZP.¹⁷⁴ W dniach 14-21 X 1923 r. w Janowie Podlaskim zorganizowano „Tydzień Akademika” pod patronatem starosty konstantynowskiego i ks. bpa H. Przeździeckiego, ordynariusza diecezji podlaskiej. Na apel o zbieranie ofiar na pomoc młodzieży akademickiej zebrano ponad 53 mln marek polskich, w tym Stanisław Rosenwerth z Cieleśnicy przekazał 10 mln mk, ks. Jan Noiszewski - 1 796 000 mk, a Koło Macierzy Szkolnej z Pratulina-1 360 000 mk. W powiecie konstantynowskim założono Koło Przyjaciół Młodzieży Akademickiej.¹⁷⁵ Pozyskiwano środki finansowe poprzez organizację imprez kulturalnych. KAZP w kilku miejscowościach dało przedstawienie „Zemsty za mur graniczny” wg A. Fredry. Sztukę prezentowano w Białej Podl., Janowie

¹⁷⁰ W Warszawie w tym okresie działało „Koło Podlasiaków” zrzeszające wychowanków szkół średnich z Siedlec i Sokołowa Podl., zob. J. Sroka, *Pięćdziesięciolecie Koła Białczan, [w:] 50-lecie Koła Białczan 1922-21 IX-1972*, wyd. TPN, Międzyrzec Podlaski, s. 13.

¹⁷¹ Według wspomnień doktora E. Bazylczuka, pierwszym przewodniczącym KAZP był jego brat Zbigniew, zob. maszynopis w archiwum Koła Białczan.

¹⁷² Członkami KAZP byli m.in. z UW: Maria Chylińska, Wanda Lisowska, Tadeusz Niemyski, Antoni Noiszewski, Stefan Okuła, Aniela Walewska, Stefan Łobacz, Józef Huczko, Bohdan Zaręba, z PW: Antoni Bojarski, Stanisław Grochowski, Henryk Konczyński, z SGGW: Jan Chorąży, Zygmunt Laszkowski, Mieczysław Świerczewski, Piotr Tajchert oraz ze SGH: Henryk Zieliński i studentka Wolnej Wszechnicy Polskiej - Janina Szucówna; Koło działało do końca II Rzeczypospolitej. zob. *Kronika Koła Białczan*, w zbiorach archiwum stowarzyszenia w Białej Podlaskiej.

¹⁷³ *Święto Akademika na Podlasiu*, „Podlasiak” nr 37 z 1923 r.

¹⁷⁴ Ibidem; współpracowano też z wojskiem, w 1932 r. Bal Akademików zorganizowano w sali kasyna 34 pp.

¹⁷⁵ *Tydzień Akademika*, „Podlasiak” nr 41-42 i nr 47 z 1923 r.

Podl., Konstantynowie i Międzyrzecu Podl.¹⁷⁶

W roku akademickim 1922/23 przewodniczącym Zarządu Koła AZP został wybrany Edward Bazylczuk, a sekretarzem Aniela Walewska. W mieszkaniu Anieli i jej brata Polikarpa w Warszawie odbywały się zebrania Zarządu Koła, skupiało się życie kulturalne studentów z Podlasia. W trzeciej kadencji, w latach 1923-24 na czele Zarządu KAZP stał Stanisław Grochowski. W latach trzydziestych aktywnie działali w Kole: Jan Choraży, Józef Huczko i Bohdan Zaręba. Członkowie Koła do wojny utrzymywali stałe i serdeczne kontakty towarzyskie i kulturalne ze swymi szkołami i podlaskim regionem, wiele tych działań było realizowanych wspólnie ze stowarzyszeniem Koło Białczan. Studiującym Podlasia-
kom, często pochodzących z biednych rodzin, bardzo ważne było wsparcie, m.in. pomoc w poszukiwaniu pracy zarobkowej lub korepetycji.¹⁷⁷

W 1928 r. KAZP wydało jednodniówkę „Tydzień Akademika”.¹⁷⁸ W artykule wstępnym na pierwszej stronie apelowano do społeczeństwa Podlasia, aby zapisywać się do Koła Przyjaciół Akademika, na czele którego stanął starosta Ignacy Bobek. W artykule „Z niedomagań akademika” podnoszono kwestę wysokich kosztów studiów. W kolejnej publikacji przedstawiono czytelnikom stan organizacyjny Koła Akademików Ziemi Podlaskiej. Organizacja w 1928 r. liczyła 78 studentów, a niezmiennym celem statutowym była „praca samopomocowa” wśród akademików z Podlasia oraz współpraca kulturalno-oświatowa na terenie powiatów: bialskiego, radzyńskiego i włodawskiego. W skład zarządu wchodził: Ludwik Czajkowski, Łukasz Gaj, Jan Kuchciński, Zygmunt Machowski i Zbigniew Ulatowski. Dzięki organizacji m.in. dochodowych bali oraz subsydiom Wydziału Powiatowego Sejmiku Bialskiego i Magistratu m. Białej Podlaskiej, koło dysponowało funduszem 3 tys. zł na pożyczki potrzebującym studentom. Redakcja podkreśliła, że członkowie Koła wzięli udział w uroczystościach 300-lecia Akademii Bialskiej. Na ostatniej, czwartej stronie zamieszczono program „Tygodnia Akademika” w Białej Podlaskiej, który obejmował m.in. akademię ku czci Juliana Bartoszewicza oraz odczyt prof. Maślaka „Klemens Junosza-Szaniawski”.¹⁷⁹

Wielu aktywnych działaczy KAZP po studiach wróciło na rodzinne Podlasie, zasilając nieliczną wówczas grupę inteligencji. Z Białą Podlaską zawodowo związali się m.in. bracia: Zbigniew (sędzia okręgowy) i Zygmunt Ehrenkreutz (farmaceuta, który z ojcem Henrykiem prowadził aptekę), a społecznie udzielali się m.in. w Towarzystwie Gimnastycznym „Sokół”. Ponadto Edward Bazylczuk (lekarze szkolny), Aniela Walewska nauczycielka w bialskim gimnazjum, Antoni Noiszewski (sędzia pracujący w Sądzie Okręgowym w grodzie nad Krzną), Stefan Okuła (który po ukończeniu prawa był adwokatem oraz Stefan Łobacz (lekarz, dał się poznać w regionie przede wszystkim jako aktywny poseł na Sejm II RP i publicysta tygodnika „Podlasiak”).¹⁸⁰ Część działaczy KAZP, którzy po ukończeniu studiów, zostali w Warszawie często wstępowali w szeregi Koła Białczan, aby pomagać kolejnym pokoleniom Podlasiaków, pragnących ukończyć wyższe studia.

Po czterech latach funkcjonowania Gimnazjum im. J. I. Kraszewskiego w Polsce niepodległej, z inicjatywy dyrekcji i wychowanków, przede wszystkim z KAZP, zwołano

¹⁷⁶ W planie były jeszcze przedstawienia w Radzynie Podl. i Włodawie; zob. „Podlasiak” nr 31 z 1925.

¹⁷⁷ J. Sroka, *Pięćdziesięciolecie Koła Białczan...*, s. 15.

¹⁷⁸ „Tydzień Akademika” Jednodniówka wydana staraniem KAZP 4 XI 1928 r., redaktorem i wydawcą był Jan Kuchciński z zarządu KAZP.

¹⁷⁹ Ibidem, s. 1-4.

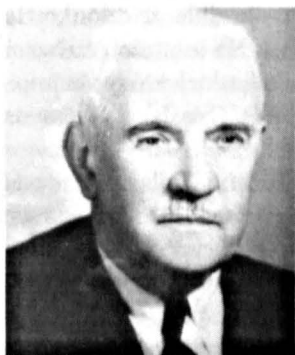
¹⁸⁰ *Działalność poselska i wiece sprawozdawcze posła Stefana Łobacza*, „Podlasiak” nr 30 z 1923, *Cud Wisły*, nr 34 z 1923, *Leśna Podlaska zagrożona i Odwieczna polskość Podlasia*, nr 37 z 1923.

I Zjazd Koleżeński, który odbył się w dniach 21-22 września 1922 r. Uczestniczyło w nim ponad 150 osób z różnych stron kraju, głównie wychowankowie, pamiętający czasy rusyfikacji oświaty. Wielu z nich jeszcze niedawno walczyło na różnych frontach z Armią Czerwoną. Przybyli, aby wspólnie cieszyć się z odzyskania niepodległości, by ujawnić swoje myśli, uczucia i zamierzenia na przyszłość. Przyjechali do Białej Podlaskiej aby po wielu latach udokumentować przywiązanie do szkoły i rodzinnego miasta. Podobnie było podczas kolejnych Zjazdów. Szczególnie owacyjnie witano najstarszych wychowanków, uczestników powstania styczniowego oraz strajków szkolnych z 1902 i 1905 roku. Nowo powstałe pismo białskich szkół odnotowało patriotyczne, kształcące dla uczniów gimnazjum spotkanie: „Z żywym zadowoleniem notując powyższe spieszymy zaznaczyć, że młodzież, ucząca się w Polsce wolnej, z radością serdeczną powita tych, którzy narażeni byli przy zdobywaniu wiedzy na różnorodne szykany i zakusy ze strony wrogów”.¹⁸¹

Koło Akademików Ziemi Podlaskiej utrzymywało kontakty z rodzinnym miastem, ze swymi szkołami i całym regionem, prowadziło swą działalność pomocową i kulturalną do wybuchu II wojny światowej.

3. Działacze Koła Akademików Ziemi Podlaskiej

SZKOLNY LEKARZ

Edward Daniel Bazylczuk urodził się 3 I 1895 r. w Lublinie jako syn Edwarda i Heleny. Ukończył 8 klasowe Gimnazjum Filologiczne im. Wojciecha Górskiego w Warszawie w 1915 r.

Podczas studiów w stolicy był działaczem Koła Akademików Ziemi Podlaskiej, a w latach 1922-1923 był przewodniczącym zarządu KAZP w Warszawie. Ukończył 13 VII 1927 r. Wydział Lekarski Uniwersytetu Warszawskiego, kiedy rektorem był Podlasiak - prof. B. Hryniewiecki. Śluby lekarskie złożył 27 XII 1927 r. Do 1 V 1928 r. pracował w Klinice Chorób Wewnętrznych Uniwersytetu Warszawskiego. Od 1 V 1928 r. do 30 XI 1931 r. zatrudniony był jako lekarz szkolny w Państwowym Seminarium Nauczycielskim w Leśnej Podlaskiej.

W okresie od 1 IX 1931 r. do 31 VIII 1953 r. **był lekarzem szkolnym w Gimnazjum i Liceum im. J. I. Kraszewskiego w Białej Podlaskiej**, równocześnie pracując w Szpitalu Powiatowym św. Karola Boromeusza w Białej Podl. od 1 XI 1935 do 31 X 1952 r. jako ordynator oddziału wewnętrznego i zakaźno - gruźliczego.

W okresie międzywojennym społecznie działał w Komitecie do Spraw Koloni dla Dzieci oraz od 1931 r. w Polskim Czerwonym Krzyżu, był również członkiem Związku Zawodowego Służby Zdrowia. W okresie 11 X 1950 - 31 VIII 1953 r. był zatrudniony jako lekarz szkolny w LO im. E. Plater w Białej Podl.

Przez wiele lat pracował w służbie zdrowia w Parczewie. Od 1 VIII 1953 r. był kie-

¹⁸¹ „Młodzież z Podlasia”, nr 6 z 1922, s. 12.

rownikiem Przychodni Obwodowej i kierownikiem Stacji Pogotowia w Parczewie. Od 1 VIII 1954 r. leczył w Ośrodku Zdrowia, a od 1 I 1958 r. pracował jako lekarz i kierownik Przychodni Obwodowej i Paradni Przeciwgruźliczej w Parczewie. Był także Powiatowym Inspektorem do Walki z Gruźlicą. Rada Narodowa Miasta i Gminy Parczew podjęła 5 III 1986 r. uchwałę o nadaniu szpitalowi w Parczewie imienia doktora wszech nauk medycznych Edwarda Bazylczuka. Z tej okazji w szpitalu odsłonięto pamiątkową tablicę.

Doktor E. Bazylczuk zmarł 26 IV 1977 r. i został pochowany w Krakowie.

Literatura:

Archiwum Lubelskiej Izby Lekarskiej - Rejestr Lekarzy.

Archiwum Szpitala w Parczewie - akta osobowe

Bazylczuk E., *Koło Akademików Ziemi Podlaskiej* [maszynopis w archiwum Koła Białczan]

Horoch E., Koprukowniak A., Szczygiel R., *Dzieje Parczewa 1401-2001*, Parczew-Lublin 2001, s. 231.

Flisiński J., *Szkoły bialskie w XVII-XX wieku: Monografia I Liceum Ogólnokształcącego im. J. I. Kraszewskiego*, Biała Podlaska 1998, s. 241.

DZIAŁACZ RUCHU LUDOWEGO

Jan Chorąży urodził się 14 V 1911 r. we wsi Janówka koło Piszczaca. Był wnukiem powstańca z 1863 r.

Świadectwo dojrzałości uzyskał w 1929 r. w Gimnazjum im. J. I. Kraszewskiego w Białej Podlaskiej. W szkole był redaktorem pisma „Młodzież z Podlasia”, m.in. opublikował obszerny artykuł: „Historia państwowego gimnazjum męskiego im. J. I. Kraszewskiego, dawniejszej Akademii Bialskiej”. Udzielał się w kilku kołach zainteresowań, m.in. przesował Koło Humanistycznemu, ale najbliższe było mu harcerstwo. Był kolejno zastępowym, przybocznym i od 1927 r. drużynowym.

Studia podjął na SGGW i po obronie pracy dyplomowej otrzymał w 1937 r. dyplom inżyniera. Podczas studiów **był zaangażowany w działalność społeczną w Kole Akademików Ziemi Podlaskiej, a potem w Kole Białczan, gdzie był członkiem zarządu.** Aktywnie uczestniczył w działalności studenckiego Koła Oświaty Rolniczej, utrzymywał kontakt z redakcjami: „Zielonego Sztandaru”, „Wici”, „Siewu”, i „Przysposobienia Rolniczego”.

Pracował w „Kasie Stefczyka” w Siedlcach, następnie do 1939 r. był kierownikiem Okręgowego Związku Towarzystwa Organizacji Kółek Rolniczych w Łowiczu. W tym okresie był również wykładowcą szkoły rolniczej w Blichu.

Podczas wojny obronnej poległ w 1939 r. jako oficer rezerwy 32 pp w rejonie Tomaszowa Lubelskiego i spoczywa w bezimiennej mogile.

Literatura:

Chorąży M., *Z Janówki w świat. Wspomnienia 1925-1995*, Kraków 2006.

Huczko J., Inż. Rolnik- Jan Chorąży, [w:] *50-lecie stowarzyszenia Koła Białczan 1922-21 IX- 1972*, Międzyrzec Podlaski 1974, s. 65-66.

SĘDZIA SĄDU OKRĘGOWEGO W BIAŁEJ

Zbigniew Ehrenkreutz urodził się 7 VII 1898 r. jako syn Henryka, białskiego aptekarza, który był represjonowany przez carat za pomoc unitom.

Podczas studiów na Wydziale Prawa Uniwersytetu Warszawskiego był współzałożycielem w 1921 r. Koła Akademików Ziemi Podlaskiej. Został wybrany przewodniczącym pierwszego Zarządu Koła (wg Bazylczuka, a wg J. Sroki – Zygmunt). KAZP środki na swą działalność, oprócz składek członkowskich, czerpało z organizacji dochodowych imprez, takich jak zabawy taneczne, czy bale akademickie urządzone w Warszawie i Białej Podlaskiej. Koło było zarejestrowane w Komisji Kół Prowincjonalnych Centrali Akademickiej Bratniej Pomocy w Warszawie.

Zbigniew Ehrenkreutz po studiach był w latach 1923-26 aplikantem sądowym, następnie asesorem i od 22 II 1927 r. sędzią pokoju zapasowym w okręgu SO w Białej Podl. Od 23 I 1929 r. do 31 XII 1931 r. był sędzią Sądu Okręgowego w Białej Podlaskiej. Podczas wyborów do Sejmu i Senatu w 1930 r. pełnił obowiązki przewodniczącego V Obwodowej Komisji Wyborczej. Na początku 1932 r. został pracownikiem Sądu Okręgowego w Siedlcach i już od 20 stycznia tego roku został przeniesiony do Łodzi. Pracował w Wydziale II Cywilnego Odwoławczego Sądu Okręgowego. W okresie 14 II 1934 do 3 IX 1939 r. był sędzią Sądu Apelacyjnego w Poznaniu.

Nieznane są losy okupacyjne Z. Ehrenkreutza. Po wojnie ponownie był sędzią Sądu Apelacyjnego w Poznaniu (10 III 1945 - 31 I 1948 r.). Od 1 II 1948 r. został delegowany do Sądu Najwyższego, gdzie w Izbie Cywilnej orzekał do kwietnia 1954 r. W stan spoczynku został przeniesiony z końcem 1954 r.

Zmarł 18 IX 1956 r. i został pochowany na cmentarzu Junikowskim w Poznaniu.

Literatura:

Bazylczuk E., *Koło Akademików Ziemi Podlaskiej* [maszynopis w archiwum Koła Białczan].

Kalinowski S., *Założyciel Koła Akademików Ziemi Podlaskiej*, „Słowo Podlasia”, 2013, nr 27.

Okniński W., Sowińska D., *Sędziowie i prokuratorzy Siedleckiego Okręgu Sądowego w latach 1917-1950*, Siedlce 2013, s. 25-26.

Sroka J., *Pięćdziesięciolecie Koła Białczan*, [w:] *50-lecie Koła Białczan 1922-21 IX - 1972*, wyd. TPN, Międzyrzec Podlaski 1974, s. 13-14.

DZIAŁACZ KAZP I SOKOŁA

Zygmunt Ehrenkreutz podczas studiów na Wydziale Farmacji UW był jednym z założycieli w okresie roku akademickiego 1921/22 środowiskowej organizacji - **Koło Akademików Ziemi Podlaskiej**.

Po ukończeniu studiów wrócił do rodzinnego miasta i pracował w aptece, którą od 1905 r. prowadził jego ojciec Henryk Ehrenkreutz. Po śmierci ojca w 1937 r. został właścicielem apteki w Białej Podlaskiej przy ul. Warszawskiej 2.

Społecznie działał z ojcem Henrykiem w Towarzystwie Gimnastycznym „Sokół” w Białej Podlaskiej od 1926 r. W 1931 r. został wybrany wiceprezesem zarządu, a ojciec zo-

stał przewodniczącym komisji rewizyjnej. Z. Ehrenkreutz w 1936 r. pełnił funkcję skarbnika w Związku Oficerów Rezerwy.

Henryk Ehrenkreutz był w 1928 r. członkiem Komitetu Organizacyjnego Obchodu 300-lecia Gimnazjum Męskiego w Białej Podlaskiej. Na pomnik J. I. Kraszewskiego ofiarował 100 zł. Natomiast synowie, Zbigniew i Zygmunt po 10 zł.

Literatura:

Mierzwiński H., *Biała Podlaska w latach 1918-1939*, Biała Podl. 2010, s. 557, 615, 616, 663, 752.

Pawluczuk Z., *Towarzystwo Gimnastyczne „Sokół” na Południowym Podlasiu w latach 1906-1931*, „PKK”, nr 1 z 2001, s. 5-28.

Sprawozdanie Komitetu Obchodu 300-lecia Gimnazjum Męskiego w Białej Podlaskiej, Biała Podlaska 1930, s. 3, 9 i 11.

WYBITNY PRZEDSTAWICIEL NAUK LEŚNYCH

Jerzy Józef Grochowski urodził się 6 XI 1899 r. we wsi Ostrowy koło Kutna jako syn Stanisława, urzędnika kolejowego i Heleny z domu Próchnickiej.

Był uczniem gimnazjum w Białej Podlaskiej do 1914 r. i w Piotrogradzie w latach 1914-16. W Kamieńcu Podolskim ukończył ze złotym medalem gimnazjum filologiczne w 1918 r. Podczas wojny z Rosją w latach 1918-1920 służył jako ochotnik w Wojsku Polskim i walczył w Małopolsce Wschodniej.

W latach 1918-23 studiował w Szkole Głównej Gospodarstwa Wiejskiego. **Był członkiem założycielem Koła Akademików Ziemi Podlaskiej (1921 r.)**. W 1924 r. rozpoczął pracę jako starszy asystent w Zakładzie Urządzania Lasu SGGW. Doktorem nauk leśnych SGGW został w 1930 r. na podstawie pracy pt. „Nowe metody pomiaru wysokości drzew i drzewostanów”, a docentem dendrometrii w 1933 r. i profesorem nadzwyczajnym w 1937 r. W latach 1944-47 i 1958-60 pełnił obowiązki dziekana Wydziału Leśnictwa SGGW. Jako profesor zwyczajny był kierownikiem Katedry Dendrometrii w latach 1945-1970.

W latach okupacji niemieckiej pracował jako robotnik w II Oddziale Inżynierskiego Zarządu m. st. Warszawy, gdzie prowadził kurs matematyki wyższej dla techników. Był wykładowcą na Tajnym Uniwersytecie Ziemi Zachodnich w Warszawie i brał udział w tajnym nauczaniu SGGW w okresie 1941-44. Uczestnik międzynarodowych kongresów leśnych, na których wygłaszał referaty, m.in. w Sztokholmie w 1929 r., Francji w 1932 i na Węgrzech w 1936 r. Podczas I Kongresu Nauki Polskiej w 1951 r. był przewodniczącym Podsekcji Leśnictwa. Prof. Grochowski był od 1966 r. członkiem rzeczywistym PAN, członkiem redakcji czasopism naukowych, m.in. „Forstliche Rundschau”. Doktorat Honoris Causa SGGW otrzymał w 1974 r.

J. Grochowski był autorem ok. 50 rozpraw naukowych. Był jednym z prekursorów nowoczesnej dendrometrii i twórcą polskiej szkoły w tej dziedzinie nauk leśnych, wybitnym dydaktykiem, jako wychowawca młodzieży wyróżniał się wysoką kulturą słowa.

Odnaczony przed wojną w 1938 r. Brązowym Medalem „Za Długoletnią Służbę”, po wojnie: Krzyżem Oficerskim w 1957 r. i Krzyżem Komandorskim OOP w 1969 r.

J. Grochowski jako student SGGW był współzałożycielem KAZP, a jako profesor uczestnikiem III i V Zjazdu Wychowanków Szkół Białskich.

Zmarł 18 III 1980 r. w Warszawie i został pochowany na Powązkach (kw. 186-4-15).

Literatura:

Bruchwald A., Rymer-Dudzińska T., Grochowski Jerzy, [w:] *Słownik Biograficzny Techników Polskich*, red. J. Piłatowicz, Warszawa 2006, t. 17, s. 58.

Czy wiesz kto to jest?, red. S. Łoza, Warszawa 1938, s. 230.

Śródka A., *Uczni Polscy XIX-XX stulecia*, Warszawa 1994, t. I, s. 576-78.

„Sylwan” nr 10 z 1980.

DZIAŁACZ KAZP POSŁEM

Stefan Łobacz urodził się 16 III 1892 r. w Pawlukach koło Sławatycz jako syn Jana (rolnika więzionego za utrzymywanie polskiej szkoły w domu), matka Praksedy (z domu Semeniu).

Ukończył Gimnazjum Wojciecha Górskiego w Warszawie uzyskując maturę rządową w 1914 r. Przez trzy semestry studiował na Wydziale Filozoficznym, ukończył Wydział Lekarski UW w 1925 r. Był aktywnym działaczem oświatowym wśród młodzieży wiejskiej, a podczas studiów - akademickiej. **S. Łobacz był działaczem założonego w 1921 r. w Warszawie Koła Akademików Ziemi Podlaskiej.**

W czasie wojny z Rosją (1918-1920) jako ochotnik służył w 5 pułku ułanów jako starszy podchorąży sanitarny, potem w 2 pułku szwoleżerów „Rokitniańskich” jako zastępca lekarza. Odbił kampanię wołyńską w 1919 r., (walczył m.in. pod Ołyką) oraz kampanię kijowską i wypad na Korosteń. Po rozejmie, od października 1920 służył w Szefostwie Sanitarnym Dowództwa 6. Armii. Zdemobilizowany został w marcu 1921 r.

Był posłem na Sejm II RP pierwszej kadencji (1922-1927), reprezentował Klub Zjednoczenia Ludowo-Narodowego. Pracował w komisjach: petycyjnej i zdrowia publicznego. Mandat uzyskał z listy nr 8 (ChZJN) w okręgu wyborczym nr 25 (Biała Podlaska). S. Łobacz wspólnie z Sewerynem Czetwertyńskim wniósł poprawkę do projektu ustawy „O przywróceniu praw majątkowych unitom”, która przedłużyła czas na załatwienie formalności prawnych do 10 lat. Z własnej diety poselskiej asygnował znaczne kwoty na cele dobroczynne w swoim okręgu. W 1927 r. wszedł w skład Komitetów Organizacyjnych uroczystości powrotu obrazów MB Kodeńskiej i Leśniańskiej. W II kadencji był zastępcą posła na liście nr 24 (Lista Katolicko-Narodowa) do Sejm w okręgu wyborczym nr 25 (Biała Podlaska).

Po ukończeniu studiów w 1925 r. pracował w II klinice chorób wewnętrznych UW. Od 1924 był członkiem Powiatowej Rady Szkolnej we Włodawie. Uzdolniony chirurg w 1928 r. podjął pracę w szpitalu św. Karola Boromeusza w Białej Podl. W 1930 r. przeniósł się do szpitala kolejowego w Częstochowie. W latach 1932-39 był dyrektorem Szpitala Powiatowego św. Jadwigi w Hrubieszowie. Zmarł 8 X 1945 r. w Warszawie i został pochowany na Powązkach.

S. Łobacz działalność zawodową, społeczną i polityczną traktował uczciwie, jako służbę publiczną. Mandat poselski nigdy nie służył mu jako środek do kariery osobistej.

Publikował artykuły w „Podlasiaku” i czasopismach fachowych, m.in. w „Medycynie Praktycznej”, do pisma ukazującego się w Poznaniu napisał ponad 30 artykułów.

W 1937 r. został odznaczony Srebrnym Krzyżem Zasługi, a w 1938 r. Medalem za Długoletnią Służbę.

Literatura:

Posel dr Stefan Łobacz, „Podlasiak” nr 50 z 1925 r.

Kołodziejczyk A., *Stefan Łobacz (1892-1945)*, „Rocznik Białkopodlaski”, t. I z 1993, s. 65-76.

Posłowie i Senatorowie Rzeczypospolitej polskiej 1919-1939. Słownik biograficzny, oprac. M. Smogorzewska, Warszawa 1998, t. II.

Rzepeccy T. I W., *Sejm i Senat 1922-27*, s. 218-219, 465, 468.

ZAŁOŻYCIEL KAZP OFIARĄ LUDOBÓSTWA W KATYNIU

Antoni Noiszewski pochodził ze wsi Górki – Grubaki koło Węgrowa, gdzie urodził się 13 XII 1898 r. jako syn Franciszka i Zofii.

Ukończył III Gimnazjum Klasyczne w Warszawie. W 1920 r. Służył w Wojsku Polskim w 1 Pułku Piechoty Legionów. Ukończył Szkołę Podchorążych Artylerii i awansował na stopień porucznika w 1 pułku artylerii polowej. Następnie studiował na wydziale prawnym Uniwersytetu Warszawskiego. **Podczas studiów był członkiem Koła Akademickiego Ziemi Podlaskiej**, którego głównym celem działalności była wzajemna pomoc koleżeńska oraz organizowanie spotkań

towarzyskich i imprez kulturalnych.

Po ukończeniu studiów, 21 II 1925 r. został mianowany aplikantem przy Sądzie Apelacyjnym w Warszawie. Po egzaminie sędziowskim, 25 I 1928 r. objął stanowisko sędziego śledczego w powiecie radzyńskim. W niedługim czasie **otrzymał nominację na sędziego okręgowego w Białej Podlaskiej. Działał społecznie w Polskiej Macierzy Szkolnej, po wyborach w 1930 r. był zastępcą członka zarządu bialskiego koła tej organizacji. W wyborach do sejmiku i senatu w 1930 r. był przewodniczącym I Obwodowej Komisji Wyborczej.**

Po utworzeniu w Białej Podlaskiej Oddziału Zamiejscowego został przeniesiony do siedleckiego Sądu Okręgowego. Jego służba w Siedlcach nie trwała zbyt długo, bo już w 1938 r. awansował na wiceprezesa SO w Płocku. Był członkiem Zrzeszenia Sędziów i Prokuratorów, w siedleckim Kole pełnił funkcję skarbnika.

II wojna światowa przekreśliła dalszą karierę sędziego Noiszewskiego. Zmobilizowany w 1939 r. walczył w wojnie obronnej jako porucznik rezerwy Ośrodka Zapasowego Artylerii Przeciwlotniczej nr 2. W nieznanych okolicznościach dostał się do niewoli sowieckiej i został osadzony w obozie jenieckim w Kozielsku. Zamordowany przez NKWD w Katyniu w 1940 r.

Literatura:

Kalinowski S., *Bialska lista katyńska*, „Rocznik Białkopodlaski”, t. XVII-XIX.

Okniński W., Sowińska D., *Sędziowie i prokuratorzy Siedleckiego Okręgu Sądowego w latach 1917-1950*, Siedlce 2013, s. 81-82.

Tucholski J., *Mord w Katyniu. Kozielsk, Ostaszków, Starobielski, lista ofiar*, Warszawa 1991, s. 177.

4. Powstanie Koła Bialczan i działalność w okresie II Rzeczypospolitej

Na I Zjeździe Absolwentów Szkół Bialskich w 1922 r. podjęto uchwałę o założeniu stowarzyszenia regionalnego Koło Bialczan – organizacji, której głównym zadaniem było niesienie pomocy koleżeńskiej absolwentom szkoły studiującym w Warszawie. W okresie II Rzeczypospolitej jego siedzibą była stolica, gdyż tam mieszkało grono ludzi połączonych trwałą więzią z Białą Podlaską, miastem, w którym się urodzili i kształcili. Założycielami i aktywnymi działaczami byli m. in.: notariusz Stefan Pliszczyński - pierwszy przewodniczący zarządu, sekretarz Antoni Pawłowski, członek zarządu Ignacy Piotrowski - prof. inż. Politechniki Warszawskiej oraz sędzia Józef Betley, adwokat Władysław Branicki, doktor Wacław Łapiński, adwokat Tadeusz Michałowski, mjr WP Walerian Pacewski, inż. Aleksander Próchnicki, inż. Stefan Raczyński i wielu innych.¹⁸² Prawie wszyscy wymienieni byli uczniami gimnazjum bialskiego jeszcze w czasach zaborów, pracowali w Warszawie i okolicach i dlatego siedzibą Koła Bialczan była stolica.¹⁸³

Działalność Koła Bialczan opierała się na statucie, który wskazywał cele i zadania: utrzymywanie kontaktów z rodzinnym miastem, ze szkołą i młodzieżą, organizowanie imprez kulturalnych, udzielaniu pomocy młodzieży szkolnej i akademickiej. Szeroki zakres pomocy ziomkom to przede wszystkim efekt szczerego podlaskiego serca. Mieszkania członków Koła Bialczan były zawsze otwarte dla bialskiej młodzieży potrzebującej pomocy, moralnego wsparcia i przyjacielskiej, pomocnej dłoni. W tym zakresie owocnie współpracowano z KAZP. Wielu członków Koła Akademików po ukończeniu studiów i podjęciu pracy z poświęceniem działało w Kole Bialczan. Koło Bialczan miało status stowarzyszenia o pełnej osobowości prawnej, a statutowa działalność jego obejmowała terytorium całej Rzeczypospolitej Polskiej.¹⁸⁴

Oba koła działały bardzo aktywnie w Warszawie doprowadzając do zorganizowania kolejnego spotkania absolwentów. Wielkim wydarzeniem w życiu społecznym Białej Podlaskiej był II Zjazd Koleżeński Wychowanków Szkół Bialskich w jubileuszowym roku 300-lecia Akademii Bialskiej (1628-1928). Przygotowania do uroczystości jubileuszowych rozpoczęto w roku 40-lecia śmierci J. I. Kraszewskiego - 16 X 1927 r. powołaniem Komitetu Wykonawczego. Podczas spotkania organizacyjnego W. Nartowski podkreślił, że tak okazały jubileusz jest ważnym faktem nie tylko dla szkoły, ale dla całego miasta: „Szkoła ta nie tylko potrafiła przetrwać bardzo ciężkie chwile, lecz wydała jeszcze szereg sławnych uczniów, a jeden z nich dobrze jest nam znany: Józef Ignacy Kraszewski. Godzi się więc, byśmy przypominając sobie, iż już przed 300 laty mieliśmy na Podlasiu silne ognisko polskiej kultury, uczcili również pamięć jej wielkiego ucznia, autora *Starej Baśni*.”¹⁸⁵

Na czele Komitetu organizacyjnego stanął pomysłodawca obchodów rocznicy Kolonii Uniwersytetu Jagiellońskiego - dr Wacław Nartowski, dyrektor w latach 1923-1933 Państwowego Gimnazjum Męskiego im. J. I. Kraszewskiego w Białej Podlaskiej.¹⁸⁶ Sekretarką

¹⁸² J. Sroka, *Pięćdziesięciolecie Koła...*, s. 16, błędnie podano imię Raczyńskiego, nie Antoni tylko Stefan.

¹⁸³ Sz. Kalinowski, *Jubileusz Koła Bialczan. Najstarsze towarzystwo regionalne na Podlasiu 1922-2012*, „Gościniec Bialski”, 2012, nr 2, nr 3, nr 4, nr 5 oraz nr 6.

¹⁸⁴ J. Huczko, *W 50-tą rocznicę*, wspomnienie, [w]: *Pięćdziesięciolecie Stowarzyszenia Koła Bialczan 1922-21. IX-1972*, red. M. Kowalski, wyd. TPN Międzyrzec Podlaski 1974, s. 44.

¹⁸⁵ *Sprawozdanie...*, s. 3.

¹⁸⁶ Więcej na temat działalności W. Nartowskiego, zob. J. Flisiński, *Szkoły Bialskie...*, s. 168-184.

Komitetu została nauczycielka - Maria Wroczyńska, a jej zastępcą J. Laskowska, skarbnikiem - pedagog Józef Tajchert, członkami m.in. starosta Ignacy Barski-Bobek, płk Ludwik Bittner- dowódca 34 pp, inż. Jan Czerwiński z PWS, aptekarz Henryk Ehrenkreutz, płk Bronisław Prugar-Ketling z 34 pp, były profesor gimnazjum, burmistrz Stanisław Zakrzewski, inspektor szkolny Leonard Krupczak, prezes sądu Ludwik Kazanowski, prokurator Wacław Tuz, adwokaci: Józef Konczyński i Wincenty Skudro, Janina Maciejowska z Narodowej Organizacji Kobiet i A. Targowska z koła Polskiej Macierzy Szkolnej oraz duchowni: ks. Ludwik Romanowski, ks. Antoni Skrzymowski i ks. Stanisław Tuz.¹⁸⁷

Koło Bialczan przyłączyło się do akcji Komitetu Obchodu 300-lecia, delegując do prac organizacyjnych w Komitecie Wykonawczym przewodniczącego S. Pliszczynskiego, sekretarza A. Pawłowskiego oraz członka zarządu prof. I. Piotrowskiego. Stowarzyszenie wsparło Komitet sumą 979 zł. Dodatkowo, na urządzenie przyjęcia w dniu 29 IX 1928 r. członkowie Koła Bialczan wpłacili 1 080 zł. Były też indywidualnie wpłaty członków Koła: E. Bazyłczuk, J. Betley, Zbigniew i Zygmund Ehrenkreutz, T. Michałowski, A. Pawłowski, I. Piotrowski, S. Pliszczynski, A. Próchnicki, A. Raczyński, który w sumie wpłacili dodatkowe kilkaset złotych.¹⁸⁸ O patronie szkoły Pamiętali również byli działacze KAZP, na pomnik pisarza wpłacili m.in. Stanisław Grochowski, Wanda Lisowska, Stefan Okuła.

Komitet obchodu zwrócił się z odezwą do społeczeństwa oraz byłych wychowanków szkół „o napięcie sił i dobrej woli”. Podlasiacy a szczególnie bialczanie nie poskąpili grosza, składają dowód, że czują potrzebę uczczenia wielkiego pisarza, który wyniósł najmilsze wspomnienia młodości z naszego miasta. Na pomnik opodatkowały się dobrowolnie wszystkie instytucje, młodzież szkolna i co zasobniejsi obywatele miasta i powiatu.¹⁸⁹

Konto budowy pomnika pisarza wzbogaciły m.in. subwencje Sejmiku Powiatu Biał-

Komitet Honorowy uroczystości 300 lecia Akademii Białskiej- 1928 r.

¹⁸⁷ „Sprawozdanie...”, s. 5

¹⁸⁸ Ibidem, s. 4, 6 oraz 9 - 14.

¹⁸⁹ Sz. Kalinowski, *Budowa pomnika Kraszewskiego*, „Gościniec Bialski”, 2006, nr 12.

skiego (1500 zł) i Magistratu miasta Biała Podlaska (1000 zł), wpłaty nauczycieli oraz uczniów i ich rodziców z obu białskich gimnazjów, pozostałych szkół w Białej Podl., gimnazjów z Lublina, Sosnowca, Łukowa, Łunińca, Pińska, Płocka, seminariów: duchownych w Janowie Podl. i nauczycielskich w Leśnej Podl., Białskiego Związku Ziemian (300 zł), Towarzystwo Rolniczego, Dyrekcji Stadniny w Janowie, PMS z Białej i Pratulina, TG „Sokół”, NOK, ponadto bale, zbiórki uliczne, koncerty, zbiórka matał kolorowych na odlew popiersia pisarza, wpłaty dokonali również byli uczniowie białskiej szkoły, m.in. senator B. Motz (335 zł), inż. A. Próchnicki (272 zł), baron S. Rosenwerth (174 zł). Bardzo dużą ofiarę (550 zł) na budowę monumentu wpłacił potomek fundatora Białskiej Akademii - Tytus Wilski. Również społeczność żydowska z Białej wspierała inicjatywę budowy pomnika, m.in. T. Raabe wpłacił 100 zł., F. Finkelsztejn - 5 zł., I. Piżyc - 50 zł., Zylberberg - 15 zł., K. i Z. Ryntflejsz - 60 zł. O jednym z białskich Żydów związana jest anegdota. Otóż gdy omawiano sprawę budowy tego monumentu, podczas debaty w Radzie Miasta jeden radny - potentat handlowy, oświadczył: „ja wprawdzie nie wiem, kto to ten pan Kraszewski, ale jak pan W. Światłowski (wnioskodawca, zasłużony nauczyciel-SK) mówi, że trzeba mu pomnik postawić, to musi być to człowiek porządny i ja grosza na to nie pożałuję”.¹⁹⁰ W sumie zbiórka na ten szlachetny cel przyniosła sumę 21 307 zł.¹⁹¹ Na pomnik pieniądze ofiarowały różne warstwy społeczeństwa, co świadczy chlubnie o tych, którzy złożyli dar, jak i o członkach Komitetu, którzy umieli pozyskać zaufanie i pobudzić do hojnej ofiarności.

Pod protektorem dr. Kazimierza Świtalskiego, ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, powstał Komitet Honorowy Obchodu 300-lecia Gimnazjum Męskiego im. J. I. Kraszewskiego w Białej Podlaskiej w składzie: Antoni Remiszewski - wojewoda lubelski, ks. dr Henryk Przeździecki - biskup podlaski, prof. dr Józef Kallenbach - rektor UJ, Kazimierz Pieracki - kurator Okręgu Lubelskiego, dr Zygmunt Zagórowski - dyr. departamentu MWRiOP, gen. Mieczysław Trojanowski - dowódca IX Okręgu Korpusu w Brześciu, Ignacy Baliński - były senator RP, prezes Kasy Przewodności i Pomocy dla Literatów i Dziennikarzy, Kazimierz Bartoszewicz - literat i historyk, gen. dr Witold Horodyński - prezes Koła Siedlczan, Jan Lorentowicz - delegat Towarzystwa Literatów i Dziennikarzy, dr Bolesław Motz - senator RP i były uczeń szkoły białskiej, Jan Michalski - były wizytator szkoły, gen. dr

¹⁹⁰ Cyt. za A. Jodłowski, *Pomniki...*, s. 18

¹⁹¹ *Sprawozdanie...*, s. 15.

Jan Rapczewski (był uczniem szkoły bialskiej), prof. dr Władysław Semkowicz - dziekan Wydziału Filozoficznego UJ, Stefan Świdorski - dyrektor szkoły, inż. Ludwik Tołłoczko - były minister Poczty i Telegrafów, prof. dr Stanisław Tołłoczko - prof. dr Uniwersytetu Lwowskiego (oba byli uczniami szkoły bialskiej), Tytus Wilski, ziemianin, potomek fundatora szkoły, prof. Zygmunt Wolski - bibliofil (był uczniem bialskiej szkoły), dr Czesław Wroczyński - generalny dyrektor służby zdrowia, były uczeń szkoły oraz sędzia Aleksan-

Bp H. Przeździecki i goście po odsłonięciu pomnika J.I. Kraszewskiego oraz złożeniu wieńców w 1928 r.

der Zuchmantowicz, były naczelnik bialskiej straży ogniowej.¹⁹²

Zapał, pomysłowość intensywność działań komitetu dały cenny i bogaty plon: oto na cokole z różowego wąchockiego piaskowca stanął patynowy odlew popiersia J. I. Kraszewskiego, a na budynku szkoły zajaśniał biały marmur tablicy ku czci założyciela szkoły ks. Krzysztofa Wilskiego-Ciborowicza.¹⁹³ Pomnik projektował dowódca 34 pp płk L. Bittner, na kolumnie ustawiono popiersie pisarza wg rzeźby Teodora Rygiera, a łączny koszt wyniósł 15 101 zł 89 gr.¹⁹⁴ Staraniem komitetu odnowiono pomnik nagrobny zasłużonego w XVIII w. rektora Akademii Bialskiej, ks. Mikołaja Dziedzickiego. Uczestnicy II Zjazdu oddali hołd wybitnemu pedagogowi, składając kwiaty i wieńce na odnowionym nagrobku.

Biała Podlaska w dniu 23 IX 1928 była świadkiem podniosłej uroczystości odsłonięcia pomnika Józefa Ignacego Kraszewskiego z okazji jubileuszu 300-lecia Akademii Biał-

¹⁹² Ibidem, s. 4.

¹⁹³ Więcej o pomniku zob. Sz. Kalinowski, *Pomnik J. I. Kraszewskiego w Białej Podlaskiej*, „Lublin: Kultura i społeczeństwo”, nr 2 z 2007, tenże, *Legenda J.I. Kraszewskiego na Południowym Podlasiu*, „Rocznik Międzyrzecki”, t. XLII z 2012, s. 289-308; por. A. Jodłowski, *Pomniki, popiersia, tablice pamiątkowe w Białej Podlaskiej*, Biała Podl. 2005, s. 17-19. (Pomnik w 2002 r. został o kilka metrów przesunięty w kierunku boiska szkolnego)

¹⁹⁴ *Sprawozdanie Komitetu Obchodu...*, s. 14.

skiej oraz X-lecia odzyskania niepodległości. Miasto przybrało szaty godowe, odświętne, na uroczystości przybyło wielu znakomitych gości, władz różnych szczebli, wyższych uczelni, organizacji, prasy warszawskiej, uczonych m.in. K. Bartoszewicz - wnuk Adama, nauczyciela Kraszewskiego w bialskiej szkole. Biskup H. Przeździecki w asyście licznego duchowieństwa odprawił mszę św. i wygłosił podniosłe kazanie. Po sumie nastąpiło odsłonięcie tablicy pamiątkowej ks. Krzysztofa Wilskiego (założyciela Akademii Bialskiej) przez prof. UJ - W. Sobieskiego i ks. bp. M. Przeździeckiego, który dokonał jej poświęcenia. Profesor Akademii Krakowskiej W. Semkowicz, kurator K. Pieracki oraz dyr. W. Nartowski w imieniu Komitetu Obchodu wygłosili przemówienia, podkreślając znaczenie święta i rolę tradycji w wychowaniu. Chór gimnazjalny wykonał „Bogurodnicę”, a orkiestra zagrała fanfarę. Odsłonięcia pomnika dokonał przedstawiciel MWRiOP, dyr. Departamentu W. Żłobicki. Po poświęceniu monumentu przez ks. biskupa przemówienia wygłosili: prezes sądu L. Kazanowski, w imieniu Komitetu Obchodu, starosta Ignacy Barski-Bobek w imieniu wojewody, Kopczewski w imieniu Kasy Literatów i Dziennikarzy oraz inspektor szkolny L. Krupczak w imieniu miejscowego społeczeństwa. Następnie złożono 20 wienców ofiarowanych przez instytucje i organizacje takie jak: kasa literacka, lotnicy, wychowankowie gimnazjum, Koło Siedlczan, garnizon bialski, szkoła podoficerska, kolejarze, rolnicy, Koło Polek, Narodowa Organizacja Kobiet, lekarze, Stowarzyszenia Młodzieży, młodzież z Bohukał i Zaczopek.¹⁹⁵

W Zjeździe uczestniczyło około 1000 byłych uczniów bialskich gimnazjów. Podczas uroczystej akademii 23 IX 1928 r. cenne referaty wygłosili: prof. Helena Kisielewicz – „Dzieje szkoły do 1863 r.” oraz członkowie Koła Bialczan: prof. Stanisław Tołłoczko – „O stosunkach w gimnazjum w epoce Apuchtinowskiej”, dr W. Łapiński „Strajk młodzieży w 1902 r.” i dr Czesław Wroczyński – „Walka o szkołę polską w 1905 r.” Podczas uroczystości okolicznościowe przemówienia m.in. wygłosili: bp H. Przeździecki, przedstawiciel MOPIWR Władysław Żłobicki, przedstawiciel rektora UJ - prof. dr Wacław Sobieski. Najstarsi uczestnicy Zjazdu pozostawili szkole swoje wspomnienia i liczne fotografie, które komitet planował wydać potem drukiem. Niestety, podczas wojny te cenne materiały bezpowrotnie zaginęły. Po odśpiewaniu kilku pieśni przez chór gimnazjalny, akademię zakończono wysłaniem telegramów z wyrazami czci i hołdu do: budowniczego Rzeczypospolitej Marszałka Józefa Piłsudskiego, do Prezydenta prof. I. Mościckiego i do prezesa Rady Ministrów prof. K. Bartla.¹⁹⁶ Podniosły nastrój uroczystości w Białej zostawił wśród licznie zgromadzonych niezatarte wrażenia, a serdeczny charakter Zjazdu Koleżeńkiego utrwalił je w pamięci przybyłych wychowanków i gości.

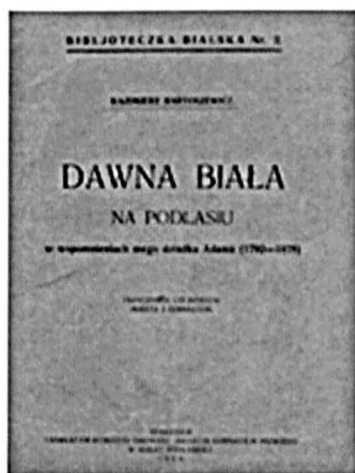
W szkolnym czasopiśmie opublikowano okolicznościowy artykuł: „Nadeszła chwila, w której złożyć mamy hołd tym wszystkim, co wśród przesładowań i trudów szerzyli promień oświaty na Podlasiu i uczcić 300-letnią rocznicę istnienia naszego gimnazjum, tej starej placówki nauki, co pomimo burz dziejowych przetrwała aż do naszych czasów, wydając szereg znakomitych postaci, oświecając dusze młode i kierując je ku Dobru, Prawdzie i Światłu”.¹⁹⁷

Zapoczątkowano też edycję „Biblioteczki Bialskiej”, do wojny wydano pięć cennych dla regionalistów książek. Biblioteczka była redagowana i wydawana staraniem dyr.

¹⁹⁵ K. Szymulski, *300-lecie gimnazjum i odsłonięcie pomnika J. I. Kraszewskiego*, „Młodzież z Podlasia” nr 5 z 1928

¹⁹⁶ Ibidem

¹⁹⁷ „Młodzież z Podlasia”, nr 4 z 1928, s. 1.

W. Nartowskiego, ofiarnego pedagoga i zapalonego miłośnika historii miasta i Podlasia. Między innymi wydano: J. Glogera, „Szkoła Bialska i czteroletni w niej pobyt J. I. Kraszewskiego (1822-1826). Wspomnienie kolegi szkolnego” oraz „Sprawozdanie Komitetu Obchodu 300-lecia Gimnazjum Męskiego w Białej Podlaskiej”.¹⁹⁸

Jubileuszowi szkoły poświęcono specjalne numery tygodnika „Podlasiak” i miesięcznika „Młodzież z Podlasia”. Podkreślono, że Ziemia Podlaska wysoko ceniła zasługi byłego ucznia szkoły bialskiej i dlatego wystawiła pomnik J. I. Kraszewskiemu, „(...) naszemu wielkiemu pisarzowi, który przez całe życie stał na straży Dobra i Prawdy”. Pisarz wpłynął swymi działaniami nie tylko na młodzież i rozbudzał w ich sercach żar, miłość i obowiązek dla ojczyzny, jest nie tylko wychowawcą

młodzieży, ale całego szeregu pokoleń, aż do doby dzisiejszej.”¹⁹⁹ Redaktorem okolicznościowego numeru pisma szkolnego „Młodzież z Podlasia” był uczeń Jan Chorąży, który podczas studiów w Warszawie był działaczem KAZP, a jako absolwent - Koła Bialczan.²⁰⁰

Dwa lata później, w 25 rocznicę strajków szkolnych, redakcja „Podlasiaka” apelowała o podtrzymanie kontaktów z miastem: „Zjazdy Wychowawców gimnazjum bialskiego odbyte w 1922 i 1928 r., jak również ofiarność Panów wyjątkowa na rzecz budowy pomnika Kraszewskiego stwierdziły, że serdeczne więzy zadzierzgnięte z Białą na ławie szkolnej nie przerwały się, ale trwają, że w sercach ich jest pielęgnowany i starannie strzeżony kącik wspomnień bialskich tych lat, na które przypadły Wasze farysowe boje o polską wiarę, o polski język i narodowe ideały.”²⁰¹

300-lecie Akademii Bialskiej zostało zauważone także przez prasę krajową, oprócz wspomnianego w I rozdziale obszernego artykułu K. Bartoszewicza w „Kurierze Literacko-Naukowym”, wysokonakładowy „Ilustrowany Kurier Codzienny” opublikował zdjęcie budynku szkoły, a w notatce m.in. odnotowano: „Szkole tej w czasie reakcji po powstaniu styczniowym narzucono rosyjski język wykładowy; od r. 1916 wznowiono szkołę jako prywatne gimnazjum koedukacyjne, które w r. 1919 wliczono w poczet szkół państwowych”.²⁰² Obszerna korespondencja z uroczystości w Białej ukazała się w „Gazecie Świątecznej”.²⁰³

Po II Zjeździe Koło Bialczan kontynuowało swą działalność, może nie tak spektakularnie, ale zgodnie ze statutem, również pożytecznie wspierając przede wszystkim studium-jących Podlasiaków w Warszawie. Koło Bialczan miało siedzibę w stolicy kraju, na miej-

¹⁹⁸ W. Nartowski, *Karty z przeszłości Białej*, 1927; K. Bartoszewicz, *Dawna Biała na Podlasiu we wspomnieniach mego dziadka Adama (1792-1878). Przyczynek do dziejów miasta i Gimnazjum*, 1928; J. Gloger, *Szkoła Bialska i czteroletni w niej pobyt J. I. Kraszewskiego (1822-1826). Wspomnienie kolegi szkolnego*, 1928; *Sprawozdanie Komitetu Obchodu 300-lecia Gimnazjum Męskiego w Białej Podlaskiej*, 1930 oraz W. Nartowski, *Ze starej teki (garść wiadomości o Białej Podlaskiej i okolicy)*, 1933.

¹⁹⁹ „Podlasiak” nr 39 z 1928 r., s. 5.

²⁰⁰ Harcerz J. Chorąży był też autorem obszernego artykułu *Historia państw. Gimnazjum męski im. J. I. Kraszewskiego, dawniejszej Akademii Bialskiej*, „Młodzież z Podlasia”, nr 4 z 1928 r., s. 8-12.

²⁰¹ *Do Bialskich Wychowawców*, „Podlasiak” nr n8 z 1930 r.

²⁰² *Trzechsetlecie gimnazjum w Białej Podlaskiej*, „Ilustrowany Kurier Codzienny”, nr 38 z 1928.

²⁰³ S. K., *Podwójna uroczystość w Białej Podlaskiej*, „Gazeta Świąteczna” z 28 X 1928 r.

scu postanowiono założyć 14 I 1929 r. Towarzystwo Przyjaciół Białej Podlaskiej.²⁰⁴ 17 II 1929 r. wybrano Zarząd w składzie: ks. Stanisław Tuz – przewodniczący, Aniela Walewska – sekretarz²⁰⁵, Józef Kułakowski – skarbnik, oraz członkowie: Jan Cybulski, dr Wacław Nartowski i inż. Władysław Wołłodko. Początkowo TPBP liczyło 26 członków.²⁰⁶

Z powodu napiętej sytuacji politycznej w Europie, planowany na 1938 r. III Zjazd Koleżeński nie odbył się.

5. Wznowienie Stowarzyszenia i działalność w okresie 1959-1989

Lata niemieckiej okupacji to czas, kiedy stowarzyszenie prawnie nie istniało, ale warto podkreślić, że wielu działaczy Koła Białczan walczyło z bronią w ręku w konspiracji, a także prowadziło tajne nauczanie. Po wojnie w 1947 r. członkowie przedwojennego Zarządu – Józef Betley i Józef Huczko próbowali wznowić formalną działalność. Wspominał J. Huczko: „Po powrocie z tułaczki do stolicy w 1945 r. znalazłem wśród ocalałych z pożogi wojennej książek i dokumentów m.in. statut Koła Białczan. Ta okoliczność zobowiązała mnie i kazała podjąć próbę reaktywowania Koła.”²⁰⁷ Zarząd Miejski w Warszawie w odpowiedzi z dnia 18 XI 1948 r. napisał: „Zważywszy, że cele statutowe KOŁA BIALCZAN są realizowane przez inne związki i stowarzyszenia już działające, przeto legalizację Koła Białczan należy uznać za zbędną.”²⁰⁸ W tej sytuacji nie mógł się odbyć kolejny Zjazd Koleżeński. W okresie stalinizmu nie było miejsca dla funkcjonowania stowarzyszenia. Niestety, na reaktywowanie Koła trzeba było czekać jeszcze 12 lat, aż sytuacja polityczna zmieniła się po wydarzeniach październikowych.

W szkole bialskiej już na jesieni 1956 r. zrodziła się myśl zorganizowania zjazdu absolwentów. Inicjatorami zamierzenia była zwłaszcza starsza generacja, których łączyła miłość do miasta i sentyment do „starej budy”. **W w dniach 14-15 września 1957 r. odbył się III Zjazd Wychowanków Szkół Bialskich** z udziałem ponad 700 osób. Koleżeńskie spotkanie odbyło się w roku 330 rocznicy założenia Akademii Bialskiej i 70 rocznicy śmierci wychowanka szkoły J. I. Kraszewskiego. Przewodniczącym Komitetu Organizacyjnego pierwszego po wojnie zjazdu został Stanisław Dobrzyński.²⁰⁹ Było to spotkanie szczególne, które pozostało na zawsze w pamięci wychowanków. W okrutnej II wojnie światowej zginęło ponad 100 wychowanków i profesorów bialskich szkół. Obok uczniów dawnego gimnazjum carskiego jeszcze z końca XIX w., którzy przeżyli strajki szkolne w 1902 i 1905 r., byli obecni maturzyści z okresu międzywojennego, z lat czterdziestych i pięćdziesiątych, co wcale nie przeszkadzało we wspólnych rozmowach i wspomnieniach. W całonocnym balu uczestniczyło ponad 700 osób.

²⁰⁴ Członkowie Zarządu TPBP aktywnie uczestniczyli w 1928 r. w organizacji uroczystości 300-lecia Gimnazjum, w Komitecie Wykonawczym dyr. W. Nartowski był przewodniczącym, a członkiem ks. S. Tuz.

²⁰⁵ Jako studentka UW była sekretarzem Koła Akademików Ziemi Podlaskiej w Warszawie, a po wojnie została prezesem reaktywowanego Koła Białczan w okresie 1959-62.

²⁰⁶ Archiwum Państwowe w Lublinie; *Starostwo Powiatowe Bialskie*, sygn. 35, k. 15; por. B. Górny, *Monografia powiatu bialskiego województwa lubelskiego*, Biała Podlaska 1939, s. 245.

²⁰⁷ J. Huczko, *W 50-tą rocznicę, [w] Pięćdziesięciolecie Stowarzyszenia Koła Białczan 1922-21. IX-1972*, red. M. Kowalski, wyd. TPN Międzyrzec Podlaski 1974, s. 46.

²⁰⁸ J. Sroka, *Pięćdziesięciolecie Koła Białczan 1922-1972 (w zarysie)*; ibidem, s. 17.

²⁰⁹ W skład KO m.in. weszli: L. Chmielowiec, S. Grodzicki, A. Lesińska, A. Madler, J. Martyniuk, E. Sacewicz, T. Szudejko i H. Szydłowski; J. Flisiński, *Szkoły bialskie...*, s. 210, błędnie podaje, że A. Walewska była przewodniczącą Komitetu Organizacyjnego; por. *III Zjazd wychowanków szkół bialskich*, Biała Podlaska 1959, s. 9 i 35.

Podczas Zjazdu, po mszy św. celebrowanej w kościele św. Antoniego przez ulubionego przez młodzież prefekta ks. Edmunda Barbasiewicza, dokonano odsłonięcia pamiątkowych tablic w białskich Liceach pamięci nauczycieli, wychowanek i wychowanków poległych w czasie II wojny światowej. Oba liceum ufundowano popiersia ich patronów: E. Plater i popiersie J. I. Kraszewskiego, które umieszczono wewnątrz gmachu, w miejsce dawnego, zniszczonego

przez okupantów. Uroczystość połączono z apelem poległych w II wojnie światowej nauczycieli i wychowanków obu liceów.²¹⁰ Wiązanki kwiatów złożono w miejscu straceń na Pl. Wolności i przed pomnikiem J. I. Kraszewskiego.

Wśród honorowych gości znaleźli się m.in. córka Romana Rogińskiego, przywódcy powstania 1863 r. na Podlasiu, ucznia białskiej szkoły - Halina Rogińska oraz prof. dr Władysław Madyda, dziekan Wydziału Filologicznego UJ. Profesor wygłosił przemówienie dawnym zwyczajem akademickim, w języku łacińskim, które otwierało uroczystą akademię. Mecenasek Józef Huczko, aktywny działacz Koła Białczan przed wojną, w swoim obszernym referacie przedstawił historię Akademii Białskiej i jej najwybitniejszych wychowanków. Na spotkaniu z młodzieżą przemówienie wygłosił prof. I. Piotrowski, członek pierwszego zarządu Koła Białczan. Z przedwojennych działaczy Koła aktywnie wspierali organizację zjazdu także sędzia J. Betley, A. Pawłowski, notariusz S. Pliszczynski, adwokat B. Zaręba, a z miejscowych prof. A. Walewska. Uroczystości zjazdowe zakończył występ artystyczny w wykonaniu chóru „Echo Podlasia”.²¹¹

W. Nartowski, były dyrektor Gimnazjum Męskiego i inicjator wzniesienia monumentu pamięci autora „Starej Baśni”, po wojnie o Białej nigdy nie zapomniał, wziął udział w III i IV Zjeździe w 1957 i 1968 r. oraz w 1962 r. w zorganizowanych w Białej Podl. z okazji 150 rocznicy urodzin pisarza „Dniach Kraszewskiego”. W 1957 r. po złożeniu wieńca przed pomnikiem z okazji 70 rocznicy śmierci J. I. Kraszewskiego wygłosił wspaniałe przemówienie: „Pamiętna to rocznica zgonu tego, który choć drobny ciałem, mały wzrostem i daleki od siły atlety – stał się mocarzem ducha, niezmordowanym tytanem pracy. Wszak niewielu ludzi potrafiło w ciągu całego życia przeczytać tyle setek dzieł – wiele ten autor sam napisał. (...) Dziś, gdy jeszcze głucho o rocznicy zgonu Kraszewskiego, czas, aby z tej Białej wyszło hasło, wyszedł zew! Tu pisarz ten uczył się w murach białskiej akademii, tu rozpoczął swą działalność literacką, to miasto ukochał szczególnie i Białą i jej okolice uwiecznił w swych dziełach. Tu z Białej wołamy: Oddajmy wszyscy hołd temu, który przez swój żywot chlubnie zasłużył się Ojczyźnie, gdyż dał pokarm dla ducha milionom czytelników.”²¹²

Z okazji zjazdu przygotowano wystawę „Dzieje Szkół Białskich”. Na stoisku poświęco-

²¹⁰ Pierwszy raz oficjalnie w PRL podano nazwiska ofiar Katynia, bez podania daty zbrodni, zob. ibidem, s. 26-28.

²¹¹ Ibidem, s. 11 i 36 oraz 39.

²¹² Ibidem, s. 30.

nym Kraszewskiemu eksponowano model dworu w Romanowie, księgi pamiątkowe poświęcone pisarzowi, powieści tematycznie związane z Białą: „Na bialskim zamku”, „Kawał literata” i in. Uczennice LO im. E. Plater przygotowały wykres przedstawiający drogę życia Kraszewskiego na tle mapy Europy.

Komitet Organizacyjny Zjazdu wydał dwie okolicznościowe publikacje: „Z przeszłości szkół bialskich” oraz „III Zjazd wychowanków szkół bialskich”. Wydawnictwa zawierały niezwykle cenne wspomnienia byłych nauczycieli i wychowanków.

Uczestnicy Zjazdu podjęli uchwały o wznowieniu działalności Koła Bialczan i serii wydawniczej „Biblioteczka Bialska”, zapoczątkowanej w okresie II Zjazdu w 1928 r. oraz o uaktywnienie prac zmierzających do stworzenia w Białej muzeum regionalnego. Marzyli i konsekwentnie dążyli do konkretnej społecznej pracy dla dobra miasta i regionu.²¹³

12 VI 1959 roku władze wojewódzkie w Lublinie zezwoliły na prowadzenie stowarzyszenia zwykłego²¹⁴ pod nazwą Koło Bialczan, tym razem z siedzibą w Białej Podlaskiej.²¹⁵ Nawiązując do przedwojennego statutu opracowano nowy, w którym wskazano na najważniejsze cele działalności:

1. *Utrzymywanie łączności między członkami Koła, a młodzieżą bialskich szkół średnich i miejscowym społeczeństwem.*
2. *Koleżeńska samopomoc materialna.*
3. *Pogłębianie i propagowanie wiedzy o regionie Podlasia.*
4. *Roztaczanie opieki nad zabytkami i pamiątkami przeszłości Białej Podlaskiej i jej okolic oraz nad grobami profesorów i wychowanków Szkół Bialskich.*
5. *Działalność społeczno-kulturalna dla dobra miasta i regionu.*²¹⁶

Gdy Koło okrzepło i rozwinęło działalność, w czerwcu 1960 r. uzyskało status stowarzyszenia zarejestrowanego i osobowość prawną. Prezesem Zarządu Koła od 20 IX 1959 r. do 10 I 1962 r. była Aniela Walewska, zasłużony pedagog bialskich szkół. Na pierwszym Walnym Zebraniu uczestniczyło 67 osób.²¹⁷ Następcą funkcji prezesa został w 1962 r. na wiele lat, (tj. do 20 X 1977 r.). Leopold Chmielowiec. Był to okres intensywnej działalności stowarzyszenia. Uporządkowane zostały także sprawy organizacyjne.²¹⁸

Głośnym echem w środowisku odbiły się **Dni Kraszewskiego**, które odbyły się 16 – 17

²¹³ W celu realizacji uchwały o reaktywowaniu dawnego Koła, powołano stały komitet organizacyjny, w skład którego wchodziłi wszyscy obecni na Zjeździe działacze stowarzyszenia z Warszawy oraz z Białej m.in.: L. Chmielowiec, S. Dobrzyński, S. Grodzicki, A. Lesińska i A. Walewska.

²¹⁴ Na wniosek Zarządu Koła Prezydium WRN w Lublinie pismem z dn. 22 VI 1960 r. przenieśli Koło Bialczan na stowarzyszenie zarejestrowane (w rejestrze pod nr 97).

²¹⁵ Członkami założycielami reaktywowanego Koła Bialczan byli: A. Walewska, S. Potocka, J. Sobocińska, W. Leszczyńska, J. Brzozowska, A. Lesińska, S. Konieczna, M. Kowieska, E. Sacewicz, S. Grodzicki, L. Chmielowiec, T. Szudejko, S. Dobrzański, J. Sikorski i K. Rynfleisz.

²¹⁶ Statut w archiwum Koła Bialczan.

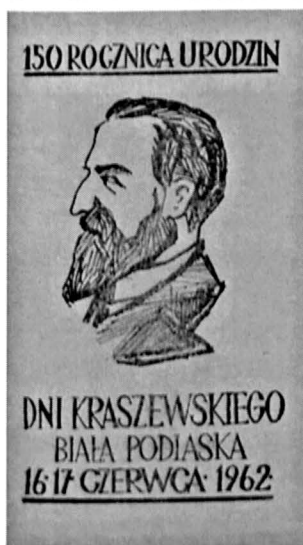
²¹⁷ Wiceprezesami zostali: E. Sacewicz i A. Lesińska, sekretarzem - S. Konieczna, skarbnikiem - W. Leszczyńska oraz członkami: L. Chmielowiec, S. Grodzicki, J. Huczo, P. Korolczuk, M. Kosmicka i S. Potocka. Zob. L. Chmielowiec, *75 lat Koła Bialczan*, Biała Podlaska 1998, s. 4 Komisja Rewizyjna: B. Zaremba - przewodniczący i członkowie: A. Brečko, J. Brzozowska, M. Kałuszyńska, J. Kaczyński. Sąd Koleżeński: S. Batley, S. Dobrzyński, F. Kryński, J. Martyniuk, I. Piotrowski, R. Szejnert i T. Szudejko.

²¹⁸ Poza księgą protokołów z zebrań, założono dziennik podawczy, teczek korespondencji, uporządkowano archiwum Koła, założono księgę pamiątkową ze Zjazdów oraz od 1965 r. kronikę dokumentującą całą historię Koła Bialczan, działalność Koła oparta była na uchwalanych corocznie planach pracy i preliminarzach budżetowych. Por. L. Chmielowiec, *75 lat Koła ...*, s. 6.

VI 1962 z okazji 150 rocznicy urodzin ucznia i wychowanka szkoły bialskiej. Impreza miała bogaty program: korowód w strojach historycznych, wieczornica ku czci pisarza, kiermasz książek, wystawa „W 150 rocznicę urodzin Tytana Pracy J.I. Kraszewskiego”, złożenie kwiatów przed pomnikiem pisarza i przemówienie dr. W. Nartowskiego, inicjatora budowy monumentu, spotkanie ze znanymi absolwentami szkół bialskich i konkurs „Czy znasz książki Kraszewskiego”, który poprowadził red. „Życia Warszawy” Czesław Nowicki.²¹⁹

Przed siedzibą władz miejskich S. Grodzicki ogłosił otwarcie „Dni Kraszewskiego”: „Ludu przesławnego Miasta Biały, ongi Xiążęcą, abo Radziwiłłowską, dzisiay Podlaską zwaney! Zeszliśmy się oto dzisiay przed Ratuszem tłumnie y radośnie, iżby Memoriam uczcić Męża uczonego, któren w leciach dwudziestych ubiegłego wieku w mieście naszym Białe zamieszkiwał et postea in omni Re Publica w Polsce caley iako scriptor przesławny alias Litteratus zasłynął. Zwał się on – Józef Ignacy Kraszewski. Gloria iego do dziś w narodzie naszym żywie i po wsze czasy żyć będzie.”²²⁰

W swoim przemówieniu dr W. Nartowski, wspominał lata budowy w 1928 r. pomnika Kraszewskiego: „Charakterystycznym przejawem entuzjazmu była masowa ofiarność, zbiórka miedzi i mosiądzu na odlew popiersia Pisarza. Kilka wielkich skrzyń metalu odesłano do firmy Łopieńskich, w których nie brakło obok rosyjskich monet i gilz z pocisków wojskowych, także licznych samowarów, bo młodzież okazała tu nawet przesadną gorliwość i ofiarność przynosząc przedmioty jeszcze zupełnie zdadne do użytku”.²²¹

A. Walewska przygotowała adaptację sceniczną powieści „Na bialskim zamku” (sztuka w 9 obrazach). Inscenizację tę w reżyserii Stefana Grodzickiego, młodzież obu Liceów wystawiała kilkakrotnie w ramach uroczystości 150-lecia urodzin Bolesławity. Członkowie Koła Bialczan, J. Gałęcki i S. Grodzicki reżyserowali wystawione przez młodzież szkół średnich sztuki: „Pan Tadeusz” i „Stara Baśń”. Ciekawy referat wygłosił redaktor A. Trepieński „J.I. Kraszewski i Biała Podlaska”. Przemówienie wygłosił Jan Dębski, były wicemarszałek Sejmu II RP, wiceprezes Ludowej Spółdzielni Wydawniczej, która przekazała 20 tys. zł dotacji na organizację imprezy.²²² Uroczystości podsumowano pamiątkowym albumem wydanym w bibliofilskim nakładzie 14 egzemplarzy „Józef Ignacy Kraszewski - 150 rocznica urodzin”. Bogaty program obchodów tej rocznicy, pozytywnie wyróżniał się na tle kraju, bowiem w innych, większych ośrodkach raczej zapomniano o dokonaniach literackich Kraszewskiego. Tysiące mieszkań-

ców Białej i okolic uczestniczyło w tej imprezie. Na Lubelszczyźnie największym wydarzeniem było otwarcie z inicjatywy Wacława Czecha - Muzeum pisarza w Romanowie.

W akcji odczytowej w latach 1962-1978 Koła Bialczan skierowanej do młodzieży bialskich szkół średnich wzięli udział: prawnik L. Chmielowiec, architekci Jan i Stanisław Furmanowie, redaktorzy: I. Ochnio, M. Szejnert, W. Danielak, A. Jucewicz, Z. Safjan

²¹⁹ Afisz – „Dni Kraszewskiego” w zbiorach archiwum Koła Bialczan.

²²⁰ Archiwum Koła Bialczan, *Księga Dokumentów*, bez paginacji.

²²¹ Ibidem.

²²² Archiwum Koła Bialczan, *Kronika Koła Bialczan*, b. p.

i M. Zozula oraz pracownicy naukowcy: U. Kowalska i M. Lyrowa. Prowadzono, na wzór przedwojenny, pogadanki na temat wyboru zawodu: architekta, chemika, geografa, lekarza, prawnika, inżyniera itp.²²³ Zarząd Koła utrzymywał w tym okresie kontakt z UJ, który ufundował w 1960 r. stypendium w wysokości 1000 zł dla najlepszego ucznia Liceum Kraszewskiego z prawem wstępu na wybrany kierunek bez egzaminu. Niestety, jak dotąd nikt z tego przywileju nie skorzystał. Celem zachęcenia uczniów do nauki, Koło Białczan nagradzało najlepszych. Początkowo były to nagrody rzeczowe, potem pieniężne.²²⁴

Dni Białej Podlaskiej zorganizowano wspólnie z władzami miasta 11-19 VI 1966 r. oraz w 1968 r. w okresie kolejnego zjazdu koleżeńkiego. Goście mogli uczestniczyć w szeregu imprez o charakterze kulturalnym. Zasłużona działaczka Koła Białczan, Aniela Walewska została przewodniczącą Komitetu Organizacyjnego.²²⁵ **IV Zjazd Wychowanków Bialskich Liceów Ogólnokształcących odbył się zgodnie z dawną tradycją we wrześniu 1968 r.** Przygotowanie spotkania nie było łatwe. Komitet Powiatowy PZPR ingerował w program Zjazdu, np. w zaproszeniu nie umieszczono informacji o mszy św. w kościele św. Antoniego. Utrudniano realizację wydawnictwa pozjazdowego.²²⁶ W przemówieniu powitalnym, przewodnicząca KO zwróciła do gości: „Dzisiaj przybyliśmy z całej Polski, by w gronie koleżanek i kolegów odnowić wiele wspomnień, obudzić wiele chwil, przeżytych w skromnych i ciasnych, ale jakże bliskich i drogich murach naszych szkół, chwil, związanych z najpiękniejszym okresem życia, bo z naszą młodością”. Uczestnicy Zjazdu ufundowali sztandary obu bialskim Liceom Ogólnokształcącym z hasłem „Ojczyzna - Nauka - Praca”. Okolicznościowe przemówienie w imieniu pocztów sztandarowych wygłosił mec. J. Huczko. Przygotowano wystawę „Miasto i szkoła w latach 1628-1968”. Do zbiorów

Przemawia mec. J. Huczko

²²³ *IV Zjazd wychowanków bialskich Liceów Ogólnokształcących 14-15 września 1968 roku*, wyd. TPN Międzyrzec Podlaski 1969, s. 31.

²²⁴ L. Chmielowiec, „75 lat...”, s. 6-7.

²²⁵ W skład Komitetu Organizacyjnego IV Zjazdu wchodził m.in.: L. Chmielowiec, A. Lesińska, J. Matyńkowska, L. Przesmycka, R. Pyrka, Z. Safian, J. Sroka, J. Szafrńska.

²²⁶ Kulisy przygotowań do Zjazdu i blokowanie wydania publikacji dokumentującej przebieg spotkania opisał L. Chmielowiec, zob. *Kronika Koła Białczan*.

Muzeum w Białej Podl. przekazano historyczny sztandar Gimnazjum im. E. Plater z 1928 r. z dewizą: „Jasno świecić czynu tarczą własną”.²²⁷

Po złożeniu wieńców przed pomnikiem J. I. Kraszewskiego, przemówienie wygłosił zasłużony promotor szkolnego teatru, Jan Gałęcki: „Umiłował naszą ziemię podlaską, w szkole wydziałowej w Białej w latach 1822-1826 pobierał naukę i tu, w dzisiejszym parku, patrząc na wyschłe fosy, wyniosły zamek dumiał o jego przeszłości. W niezwyklej scenerii wałów zarośniętych cienistymi lipami, w ciszy zamku obronnego, oficyn, kaplic i grot, snuły się młodemu Kraszewskiemu obrazy minionych wieków, wojen i nieszczęść. Tak J. I. Kraszewski, uczeń naszej Akademii stawał się pisarzem.”²²⁸

Złożono także wieńce w miejscach straceń, a uroczysta akademicka odbyła się z udziałem władz politycznych i administracyjnych, władz miasta, przedstawicieli stronnictw politycznych i szkół. Dzieje bialskiej oświaty przedstawił w swoim referacie Jerzy Sroka.

Uczestnicy IV Zjazdu podjęli uchwałę, w której w pierwszym punkcie zalecano poszerzenie bazy członkowskiej o osoby spoza dwóch liceów: „Wszyscy uczestnicy Zjazdu Koleżeńskiego wstąpią do Koła Bialczan, jeśli dotychczas nie są członkami stowarzyszenia. Ponadto uznaje się za wielce pożądane, by w Kole Bialczan znaleźli się również uczniowie i wychowankowie innych bialskich szkół średnich, oraz wszyscy, dawni i obecni mieszkańcy miasta i powiatu Biała Podlaska, którym bliski i drogi jest rozwój gospodarczy i kulturalny naszego rodzinnego miasta i regionu”. Znamienny był fragment uchwały zobowiązujący Koło Bialczan do ścisłej współpracy z Komitetem Budowy Sali Gimnastycznej przy Liceum Kraszewskiego.²²⁹

W Zjeździe uczestniczyło ponad 700 osób. Była to dobra okazja, aby odnowić dawne więzi koleżeńskie i przyjaźnie. Najstarszym uczestnikiem Zjazdu, liczącym 84 lata był owacyjnie witany Adam Lewicki, przywódca strajku w 1905 roku.²³⁰ Od 1968 roku Zjazdy odbywają się regularnie co 10 lat: 1978, 1988, 1998 i 2008

Z okazji jubileuszu 50-lecia założenia Koła Bialczan zorganizowano wiele ciekawych imprez. W Sali Muzeum Regionalnego w Białej Podlaskiej otwarto 10 V 1972 r. wystawę „Bialczanie na frontach II wojny światowej”. W Klubie Stowarzyszenia „PAX” w Białej Podl. Jerzy Sroka wygłosił cykl prelekcji pod tytułem „Bialczanie na frontach II wojny światowej” oraz opublikował artykuły z cyklu „Biała i bialczanie w legendach i przypowieściach” i „Sławni i zasłużeni bialczanie”. Z inicjatywy W. Kononowa zorganizowano wycieczkę „Szlakiem walk partyzanckich na Podlasiu” oraz „Nadbużańskim szlakiem”.²³¹ Podczas wycieczki do Romanowa, członkowie Koła przekazali unikalną fotografię rodziny pisarza (40x25 cm), zdjęcie Jana Kraszewskie-

²²⁷ IV Zjazd wychowanków bialskich Liceów..., s. 10; por. H. Kwiatkowski, op. cit., s. 319-332.

²²⁸ Ibidem, s. 11.

²²⁹ Ibidem, s. 39.

²³⁰ Ibidem, s. 37 i 75.

²³¹ Po Podlasiu wycieczki organizowano także w latach wcześniejszych, np. w 1964 r., w 1965 zwiedzano „trójkąt puławski”, w 1966 Łańcut i Leżajsk, potem do Warszawy, na spektakl operowy i do teatru STS

go i egzemplarz bibliofilskiego wydawnictwa o nakładzie 14 egzemplarzy pt. „150 rocznica urodzin J.I. Kraszewskiego 1812-1962”²³²

W Liceach bialskich zorganizowano spotkania dyskusyjne i wykłady z red. dr. Jackiem Wilczurem i Zbigniewem Irzykiem, krytykiem literackim, związanym z Instytutem Wydawniczym PAX.²³³ Wystawa prac studentów warszawskiej i krakowskiej Akademii Sztuk Pięknych, pochodzących z Białej Podl. odbyła się we wrześniu 1972 r., jako kolejna impreza 50-lecia Koła Bialczan. Wernisaż w Muzeum Regionalnym zgromadził 9 IX 1972 r. liczne grono miłośników sztuki. Organizatorem ekspozycji był Wydział Oświaty i Kultury PRN, Muzeum oraz Zarząd Koła Bialczan. Na wystawie eksponowano prace malarskie, grafikę i rysunek artystów pochodzących z powiatu bialskiego: Mariana Nowińskiego, Ireneusza Mikołajczuka, Ewy Franczak, Lucyny i Jana Rożnowiczów. Ekspozycję wzbogacały prace seniora bialskich malarzy – amatorów Tadeusza Różyckiego, nauczyciela Edwarda Mikołajczuka i absolwentki II LO Ewy Pełki, która dostała się na ASP.²³⁴ Podczas nadzwyczajnego walnego zebrania 23 IX 1972 r. z okazji 50 lecia powstania Stowarzyszenia Koło Bialczan w swoim przemówieniu dr Marian Kowalski, prezes Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Międzyrzeczu Podlaskim, proponował Zarządowi Koła utrzymywania dobrosąsiedzkich stosunków, celem wspólnego organizowania życia naukowego na terenie Południowego Podlasia.²³⁵ Władze miasta zasłużonym działaczom Koła: L. Chmielowcowi, J. Sroce i A. Walewskiej przyznały pamiątkowe medale „500-lecie założenia miasta Biała Podlaska”²³⁶

W połowie lat siedemdziesiątych Koło Bialczan przeżywało kryzys organizacyjny. Władze partyjne kwestionowały cele działania, jego zasięg terytorialny, zbyt powiązanie działalności z młodzieżą bialskich szkół. Zarzucano stowarzyszeniu elitarny charakter, oderwanie od miejscowego środowiska, miasta i regionu. Przyczynę tak krytycznej oceny należy upatrywać w tym, że prawie wszyscy członkowie zarządu byli bezpartyjni.²³⁷ Władze narzuciły w 1975 r. Kołu nowy statut, w którym zmieniono historyczną nazwę na **Towarzystwo Przyjaciół Ziemi Bialskiej** i ograniczono zasięg działalności do województwa lubelskiego i warszawskiego, z możliwością tworzenia kół zamiejscowych. Określono główny cel statutowy – pogłębianie i propagowanie wiedzy o ziemi bialskiej z uwzględnieniem jej rozwoju społeczno-gospodarczego i kulturalnego w ujęciu historycznym, współczesnym i perspektywicznym.²³⁸ Zanikła współpraca z Filią AWF i TPN w Międzyrzeczu Podl., marazmu nie przełamało powołanie sekcji TPZB: propagandowo-wydawniczej, społeczno-kulturalnej i inicjatyw gospodarczych. W tym okresie z inicjatywy władz wojewódzkich powstało w październiku 1976 r. Podlaskie Towarzystwo Społeczno-Kulturalne.²³⁹ Po piętnastu latach przewodniczenia Zarządowi Koła Bialczan, z funkcji prezesa zrezygnował Leopold Chmielowiec.²⁴⁰ Walne zgromadzenie Towarzystwa Przyjaciół Ziemi

²³² L. Chmielowiec, *75 lat...*, s. 9.

²³³ *W społecznym działaniu*, „Słowo Powszechne” nr 266 z 7 XI 1972 r.

²³⁴ M. Kowalski i J. Sroka, *Wystawa malarstwa i grafiki*, katalog wydało TPN Międzyrzec Podlaski 1972

²³⁵ *50-lecie stowarzyszenia Koła Bialczan...*, s. 37.

²³⁶ MRN w Białej Podl. pamiątkowy medal także przyznała 17 osobom z filii Koła w Warszawie, m.in. otrzymali odznaczenie: K. Beylin, S. Damrosz, J. Bilkiewicz, J. Huczko, aktorzy: R. Kłosowski i W. Kowalski, malarz L. Maciąg oraz Z. Safjan, zob. *Jednodniówka Koła Bialczan*, 2008, s. 6

²³⁷ L. Chmielowiec, *75 lat...*, s. 1.

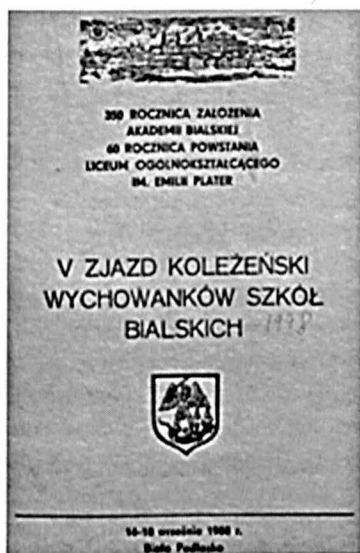
²³⁸ Ibidem

²³⁹ Sz. Kalinowski, *Towarzystwo Regionalne...*, s. 94-102.

²⁴⁰ Zarząd nie mógł się przyzwyczaić do realizacji narzuconych zadań i do ingerencji w jego sprawy władz miejskiego i powiatowego komitetu PZPR, zob. ibidem, s. 15.

Bialskiej w dniu 20 X 1977 r. na prezesa Zarządu wybrało Lidę Przesmycką.²⁴¹

Liczna grupa studentów różnych uczelni w **Lublinie**, a pochodzących z Białej na początku lat siedemdziesiątych założyła **Oddział Zamiejskowy**, który funkcjonował do 1974 r. i skupiał około 70 osób.²⁴² Dłużej działało Koło Bialchan w Warszawie. Najbardziej aktywnymi działaczami tzw. Grupy warszawskiej byli J. Huczko i J. Bilkiewicz, wspierani m.in. przez J. Teodoruka i J. Makaruka. Na organizowane co miesiąc spotkania przychodziło kilkadziesiąt osób. W jednym ze spotkań uczestniczył minister kultury i sztuki Włodzimierz Sokorski. Kiedy w 1975 r. Biała Podlaska została miastem wojewódzkim, członkowie **Filii Zamiejskowej Koła Bialchan w Warszawie** „(...) opracowali szereg wniosków i poddali je pod rozprawę miejscowych władz w celu skorzystania z ewentualnej pomocy bialchan w załatwieniu różnych spraw na szczeblu centralnym”.²⁴³ Po kilku latach aktywnej działalności, pomocy przy realizacji bialskich inwestycji, w dniu 19 I 1983 r. zapadła w Warszawie decyzja o rozwiązaniu Koła Zamiejskiego.²⁴⁴

V Zjazd Koleżeński Wychowanków Szkół Bialskich zorganizowano z udziałem 850 osób, w dniach 16-18 IX 1978 r., w 350. rocznicę Akademii Bialskiej oraz 60. rocznicę powstania LO im. E. Plater. Inicjatorami Zjazdu byli: dyrektor LO im. J. I. Kraszewskiego, Towarzystwo Przyjaciół Ziemi Bialskiej (nowa nazwa Koła Bialchan) i Podlaskie Towarzystwo Społeczno-Kulturalne. Na czele Komitetu Organizacyjnego stanął dyr. Jerzy Flisiński. Do pomocy w pracach organizacyjnych powołano Biuro Zjazdu w składzie: Marian Korczak i Wojciech Sucharzewski.²⁴⁵ Początkowo planowano, aby uroczystościom nadać charakter ogólnopolski, ale ostatecznie miał charakter tylko lokalny - miejski. Zrezygnowano z Patronatu Ministerstwa Oświaty i Wychowania i Komitetu Honorowego.

Na Zjazd przybyło ponad 1000 osób. Honorowym gościem Zjazdu był prof. dr hab. Władysław Andrzej Serczyk - prorektor UJ, który w darze przekazał insygnia Uniwersytetu Jagiellońskiego. W swoim wystąpieniu profesor podkreślił, że spośród ok. 40 kolonii akademickich UJ do naszych czasów przetrwało zaledwie 4, wśród nich szkoła bialska. Podczas uroczystego apelu oba licea bialskie zostały odznaczone Medalem Komisji Edukacji Narodowej. Referat „Rola uczelni bialskich w kształtowaniu patriotycznych i obywatelskich postaw młodzieży Podlasia” wygłosił dr Henryk Mierziński, kurator oświaty. Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski nagrodzona została Aniela

²⁴¹ Zastępcą prezesa zostali: A. Mironiuk i M. Sobieszczuk, sekretarzem - L. Chmielowiec, skarbnikiem - J. Sacharuk oraz członkami: E. Witkowska, S. Potocka, J. Flisiński, J. Jaszczyk, N. Koślacz, J. Matyńkowska, R. Pyrka i T. Robak.

²⁴² Liderem był Mirosław Rudczyk, który został członkiem zarządu Koła Bialchan, a wspierali go: E. Kuniewicz, W. Makaruk, J. Rewucki, A. Smarzewska i J. Stepaniuk; po ukończeniu studiów większość aktywnych działaczy wyjechała z Lublina i działalność zamarła, zob. *ibidem*, s. 10-11.

²⁴³ *Ibidem*, s. 11.

²⁴⁴ *Ibidem*, s. 12-13.

²⁴⁵ W skład KO weszli m.in.: L. Chmielowiec, L. Przesmycka, J. Matyńkowska, E. Wiński, R. Jarocki, R. Pyrka, W. Wrotkowski oraz kierownicy sekcji: D. Zawistowska, J. Sacharuk, A. Mironiuk, J. Gałęcki i M. Sobieszczuk, zob. *V Zjazd koleżeński wychowanków szkół bialskich*, Biała Podlaska 1988, s. 7.

Walewska, zasłużony pedagog szkół bialskich i aktywna, wieloletnia działaczka Koła Białczan.²⁴⁶

W programie Zjazdu znalazły się ciekawe wystawy: prac plastycznych wychowanków szkół bialskich w „Biawenie”, w Muzeum Okręgowym w Białej Podl. „Historia Filii Akademickich Uniwersytetu Jagiellońskiego ze szczególnym uwzględnieniem historii Akademii Bialskiej” oraz w Muzeum J.I. Kraszewskiego w Romanowie „Kraszewski jako rysownik”.²⁴⁷ Zorganizowano jarmark twórców ludowych oraz przegląd zespołów regionalnych pod opieką Janusza Izbickiego. Uczestnicy i goście Zjazdu otrzymali broszkę z wizerunkiem pomnika J. I. Kraszewskiego w Białej Podlaskiej. Mennica Państwowa w Warszawie dla upamiętnienia 350. rocznicy utworzenia Akademii Bialskiej 1628-1978 wybiła okolicznościowy medal z wizerunkiem gmachu szkoły na awersie i portretem J. I. Kraszewskiego na rozłożonej księdze. Mecenas Józef Huczek, aktywny działacz Koła Białczan z Warszawy, ofiarował swojej byłej szkole 6 portretów wybitnych wychowanków, w tym J. I. Kraszewskiego.²⁴⁸ W Muzeum Okręgowym otwarto wystawę pt. „Historia Akademii Bialskiej jako kolonii Uniwersytetu Jagiellońskiego”.

Uczestnicy zjazdu podjęli uchwałę o opracowaniu monografii szkoły.²⁴⁹ Na wspomnienia szkolnych lat najlepszą okazją był całonocny bal zorganizowany w salach bialskiej filii warszawskiej Akademii Wychowania Fizycznego. Bal rozpoczął polonez, a imprezę poprowadził red. TVP Czesław Nowicki, popularny „Wicherek”. Uczestnicy mieli też okazję poznać bialskie zakłady produkcyjne, odbyć wycieczkę do stadniny koni w Janowie Podl. lub do Romanowa, aby zwiedzić muzeum biograficzne patrona I LO.

Wiele zdarzeń i faktów związanych ze Zjazdem można by zobrazować cyframi. Nie

²⁴⁶ Ibidem, s. 28.

²⁴⁷ Ibidem, s. 8-9.

²⁴⁸ Pozostałe obrazy przedstawiały postaci: dyr. W. Nartowskiego oraz uczniów szkoły bialskiej: J. Bartoszewicza, ks. S. Brzóske, R. Rogińskiego, F. Wężyka i R. Zmorskiego; dzieła znajdują się obecnie w Izbie Pamięci I LO.

²⁴⁹ W 1998 roku ukazała się naukowa praca dr J. Flisińskiego, oparta na szerokiej źródłowej kwerendzie, wcześniej wielokrotnie już cytowana „Szkół Bialskie...”.

da się jednak w ten sposób oddać pełni opinii pozjazdowych przeżyć wewnętrznych wychowanków podczas kontaktu ze swoją szkołą, wzruszeń wyniesionych ze spotkań z kolegami z tamtych czasów. Szczególnie wzruszające były pożegnania, a zwłaszcza wówczas, gdy z ust starszych wychowanków padały nieśmiało propozycje: „Spotkajmy się za 5 lat ... jest nas coraz mniej!” Wspaniała atmosfera podczas trzech dni pobytu w mieście i „starej budzie” była dla uczestników Zjazdu niezapomnianym przeżyciem, czemu dali wyraz w dziękczynnych listach i telegramach.²⁵⁰

Walne Zgromadzenie Członków TPZB w dniu 25 V 1980 r. wybrało nowy Zarząd, a prezesem został Marian Sobieszczuk. Koło Zamiejscowe w Warszawie reprezentował w zarządzie Józef Huczko. Zatwierdzono zmiany w statucie: do nazwy Towarzystwo Przyjaciół Ziemi Bialskiej dodano Koło Bialczan oraz rozszerzono działalność na całe województwo białkopodlaskie z możliwością zakładania kół zamiejskowych w całym kraju.²⁵¹

BIALCZANIE KULTURZE NARODOWEJ

WRZESIEŃ 1982

Wieczory Bialczan były okazją do wysłuchania ciekawych prelekcji nt. chlubnych kart dziejów naszego miasta i regionu Podlasia. Inauguracyjne spotkanie w lokalu Klubu Prasy i Książki odbyło się 6 III 1981 r. Organizatorami było: TPZB „Koło Bialczan”, PTS-K, KMPiK, a miejscem cotygodniowych spotkań - kawiarnia „Maleńka”.²⁵²

Po zdławieniu przez władze komunistyczne „Solidarności” i wprowadzeniu stanu wojennego, apatia ogarnęła życie społeczne.²⁵³ Przebudzenie nastąpiło pod koniec PRL-u. Po długiej przerwie zwołano Walne Zgromadzenie 6 IV 1987 r. Wybrano nowego prezesa Zarządu – Kazimierza Sucharzewskiego.²⁵⁴ Powołano Komitet Organizacyjny Zjazdu na czele z posłanką na Sejm - Józefą Matyńkowską. Komitet przez ponad rok swej intensywnej pracy odbył 23 protokołowane zebrania. Ogromną pracę wykonali dyrektorzy obu szkół – Waldemar Godlewski i Zenon Borysewicz.²⁵⁵

W 1988 roku w dniach 16-18 września zorganizowano VI Zjazd Koleżeński Wychowanków Szkół Bialskich z udziałem ponad 1000 wychowanków. Zjazd odbył się w okresie imprezy „Dni Białej Podlaskiej”. Otwarcie uroczystości zjazdowych na dziedzińcu Liceum im J. I. Kraszewskiego wypadło okazale. Nawet padający deszcz nie przeszkodził sprawnemu przebiegu uroczystości. Senat UJ reprezentował doc. dr hab. Stanisław Palko. Duże wrażenie na młodzieży wywarła dekoracja za wybitne zasługi w wychowaniu i nauczaniu sztanbaru I LO Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski.

²⁵⁰ V Zjazd..., passim.

²⁵¹ L. Chmielowiec, *75 lat...*, s. 18.

²⁵² Po kilkuletniej przerwie spotkania były organizowane przez Wojewódzki Dom Kultury, Towarzystwo Przyjaciół Podlasia i Stowarzyszenie PAX.

²⁵³ Wyjątkiem w tym okresie była ciekawa wystawa we wrześniu 1982 r. „Bialczanie w Kulturze Narodowej”, której scenariusz i tekst katalogu przygotował J. Sroka, a organizatorami były: KMPiK, PTS-K, TPZB „Koło Bialczan” i Urząd Miasta w Białej Podlaskiej.

²⁵⁴ Zastępcami prezesa zostali W. Godlewski i R. Siekierka, sekretarzem L. Chmielowiec, skarbnikiem B. Chlewiec, a członkami zarządu: J. R. Cichocki, J. Flisiński, J. Izbiński, A. Kasprzyk, J. Klepacki, W. Kononow, M. Korczak, M. Lubaszewski, J. Matyńkowska, W. Skabara. Przewodniczącym Komisji rewizyjnej został S. Marchowiecki.

²⁵⁵ W skład KO weszli m.in.: R. Cichocki, E. Cieślińska, B. Chlewiec, L. Chmielowiec, J. Flisiński, J. Izbiński, A. Kasprzyk, W. Kononow, R. Pyrka, R. Siekierka, M. Sobieszczuk, K. Sucharzewski, J. Śmieszko, W. Wyczółkowski, D. Zawistowska, Z. Żurek, zob. *VI Zjazd Koleżeński Wychowanków i Absolwentów Szkół Bialskich*, Biała Podlaska 1998, s. 2.

Komitet Organizacyjny VI Zjazdu w 1988 r.

Na sesji MRN Zofia Burzyńska i Teresa Żukowska (nauczycielki z I i II LO) wygłosiły referat pt. „Rola i funkcja liceów bialskich w kulturotwórczym procesie rozwoju miasta i regionu”. Autorki podkreśliły zasługi stowarzyszenia: „Doniosłą kulturotwórczą rolę w naszym mieście i regionie odgrywa Koła Bialczan. (...) Koło utrzymuje łączność z UJ, co owocowało np. w latach sześćdziesiątych w zapewnieniu przez Senat miejsca na uczelni najlepszemu maturzyście z Liceum im. Kraszewskiego i ufundowaniu stypendium dla najlepszego ucznia tej szkoły.” Organizowało spotkania ze sławnymi wychowankami, fundowało nagrody rzeczowe i pieniężne dla wybijających się uczniów, na cele szkolne zbierano fundusze. „Wielką zasługą Koła jest wydawanie publikacji o regionie. (...) Koło Bialczan jest głównym organizatorem Zjazdów koleżeńskich, których integracyjne i kulturotwórcze znaczenie jest bezsporne. Najczęściej odnowione na Zjazdach kontakty towarzyskie znajdują nowe formy dalszej ściślejszej więzi rozproszonych po kraju wychowanków, wskazując im konkretne zadania wyrosłe z życia oraz potrzeby szkoły i regionu”.²⁵⁶

Odsłonięto dwie tablice: na gmachu Liceum E. Plater, upamiętniającą 70 rocznicę powstania szkoły oraz umieszczoną na fasadzie LO im. J. I. Kraszewskiego w setną rocznicę śmierci Patrona szkoły. Nowy gmach II LO wzbogacił dar w postaci popiersia Emilii Plater, patronki szkoły. Anna Kaznowska w swoim przemówieniu dała piękne świadectwo poziomu nauczania przed wojną: „Jak uczyły (nauczycielki w „Platerce”), niech będzie przykładem fakt, że tylko po ukończeniu Gimnazjum mogę posługiwać się w piśmie i mowie językiem francuskim”. J. Huczko odsłaniając tablicę autora „Starej Baśni” podkreślił swoją długoletnią aktywną działalność w Kole Bialczan: „Jako chyba już jedyny żyjący uczestnik wszystkich sześciu Zjazdów w Białej Podlaskiej - poczynając od 1922 r., będę miał zaszczyt odsłonić tablicę upamiętniającą setną rocznicę śmierci wielkiego Kraszewskiego, naszego starszego Kolegi”.²⁵⁷

Młodzież „Kraszaka” zaprezentowała uczestnikom Zjazdu dwa spektakle „Panie Kochanku” i „Z daleka i dyskretnie”. W swoim wystąpieniu K. Sucharzewski, przewodniczący

²⁵⁶ Ibidem, s. 26-28.

²⁵⁷ Ibidem, s. 53.

był medal z wizerunkiem E. Plater i J.I. Kraszewskiego. Wydano pracę Jerzego Flisińskiego „Akademia Bialska 1628-1773 (zarys dziejów)”. Był to Zjazd, który zorganizowano bez ingerencji miejscowych władz politycznych i administracyjnych. Komitet Organizacyjny mógł liczyć na życzliwe ich wsparcie.²⁵⁹

Towarzystwa Przyjaciół Ziemi Bialskiej „Koło Bialczan” apelował do wszystkich wychowanków o wstępowanie w szeregi stowarzyszenia. Uchwała VI Zjazdu m.in. zobowiązywała Zarząd Koła Bialczan do dalszego propagowania (w różnych formach) wiedzy o dawnych dziejach i obecnych osiągnięciach naszego regionu.²⁵⁸ Zjazd zakończyła wycieczka do Romanowa, gdzie po zwiedzeniu Muzeum J.I. Kraszewskiego, zorganizowano gościom ognisko. Trwała pamiątką uroczystości

6. Działalność Koła Bialczan w latach 1990-2012

W dniu święta patrona LO im. J. I. Kraszewskiego - 19 III 1993 r. odsłonięto tablicę pamięci 108 wychowawców i wychowanków obu bialskich Liceów, poległych i zamordowanych w czasie II wojny światowej. Aktu uroczystego odsłonięcia marmurowej tablicy dokonał minister edukacji narodowej prof. Zdobysław Flisowski. Okolicznościowe przemówienia wygłosili: wychowankowie bialskiego Liceum - prof. Z. Flisowski oraz współrealizator tablicy J. Huczko.²⁶⁰

Na Walnym Zebraniu 19 VI 1996 r. na prezesa Zarządu wybrano Waldemara Godlewskiego, zastępcą został K. Sucharzewski, a sekretarzem - L. Chmielowiec. Za sprawę priorytetową nowy prezes uznał organizację VII Zjazdu Koleżeńckiego w 1998 r. Ze względu na ogromny zakres prac na posiedzeniu Zarządu Koła w dniu 19 II 1997 r., uznano za

²⁵⁸ Ibidem, s. 51.

²⁵⁹ Ibidem, s. 2-6 oraz *Kronika Koła Bialczan*.

²⁶⁰ Inicjatorem upamiętnienia ofiar wojny był J. Huczko, były przewodniczący Koła Zamiejskowego w Warszawie, a za realizację odpowiadał dyrektor I LO W. Godlewski, zob. L. Chmielowiec, *75 lat...*, s. 21-22.

celowe powołanie dwóch odrębnych Komitetów Organizacyjnych, przy każdym liceum. Powołano w dniu 18 XI 1997 r. połączony Komitet Organizacyjny VII Zjazdu na czele z Waldemarem Malesą z Koła Białczan oraz dyrektorami I LO W. Godlewskim i II LO R. Gałązką.²⁶¹

VII Zjazd Koleżeński Wychowanków i Absolwentów Szkół Białskich odbył się w dniach 11-13 września 1998 r., w roku jubileuszu 370-lecia założenia Akademii Białskiej i 80-lecia powstania II Liceum Ogólnokształcącego im. E. Plater, a program spotkania wzbogaciły imprezy „Dni Białej Podlaskiej”. Koncelebrowanej mszy św. w kościele św. Antoniego przewodniczył dziekan i wikariusz biskupi ks. infułat Antoni Laszuk. Przewodniczący Komitetu Organizacyjnego Zjazdu W. Malesa witając wychowanków i gości m.in.

W HOŁDZIE WYCHOWAWCOM I WYCHOWANKOM ŚREDNICH SZKÓŁ BIAŁSKICH KTÓRZY ODDAŁI ŻYCIE ZA OJCZYZNĘ W LATACH 1939 - 1945			
DYR	NIEDZWIECKA JANINA	GRUZECKI HENRYK	NAUMIUK JÓZEF
KS PROF	LESNIEWSKI STANISŁAW	HOPALCZYNSKI LEON	NIESCIBROK JÓZEF
PROF	BILIŃSKI BOLESŁAW	IVANCZEWSKI KAZIMIERZ	KS PAĆEWSKI ANTONI
PROF	CZERWIAKOW LEON	IWANOWSKI WŁADYSŁAW	PARAFINUK PIOTR
PROF	JAZWIERSKI JÓZEF	JACHIMOWICZ WIKTOR	PIETRUCZUK HALINA
PROF	KUMMEL TERESA	JANKOWSKI RYSZARD	POPIELWICZ MIECZYSLAW
PROF	ŁÓŁ PIOTR	JAROCKI ADAM	RADZKOWSKI ALFRED
PROF	ZIOLKOWSKI LECH	JASINSKI ANDRZEJ	RANDOWSKI HENRYK
	BARANOWSKI FRANCISZEK	JELINEK EDMUND	ROGAŁA EUGENIUSZ
	BAK TADEUSZ	JELINEK TADEUSZ	ROMANOWICZ ANDRZEJ
	BIENKOWSKI TADEUSZ	KADŁUBOWSKI JÓZEF	ROMANOWICZ PIOTR
	BOBRUK FRANCISZEK	KANTOR RAFAEL	ROSIŃSKI URBAN
	BONIKOWSKI ANDRZEJ	KONDRACKI KAZIMIERZ	RUSZKOWSKI FRANCISZEK
	BRANICKI ANTONI	KONIAK BOGUMIL	RYNTFLEISZ ZYGMUNT
	BRATKOWSKI JERZY	KOSIŃSKI ZBIGNIEW	SADZYKOW JERZY
	BRZOSTEK ALEKSANDER	KOWALEWSKI WŁADYSŁAW	SMOLERSKI WŁADYSŁAW
	BUCZYŃSKI ROBERT	KRUPINSKI WACŁAW	SMYK WITOLD
	CHMIELEWSKA JANINA	KRUPKA JAN	SMYK LUCYNA
	CHMIELOWIEC STANISŁAW	KUCHARSKA-DĄBSKA ZOFIA	SOBOL TADEUSZ
	CHORAŹY JAN	KUCHARSKI JAN	SOSNOWSKI JAN
	CZERWIŃSKA MARIA	KUPA WACŁAW	STANILEWICZ BOLESŁAW
	CZERWIŃSKI TADEUSZ	KURCZYŃSKI STEFAN	STAROSIELEC MIECZYSLAW
	DEWKA HENRYK	KURDOWSKI WŁODZIMIERZ	STEINDL JAN
	DOBRAŃSKA FLORENTYNA	LESZCZYŃSKA ZOFIA	SUCHARZEWSKI WŁADYSŁAW
	DUK RYSZARD	LICHTENBAUM HENIA	SZABELSKI STANISŁAW
	OZIO JÓZEF	LIŚOWSKI STEFAN	SZCZYGIELSKA ZOFIA
	OZYR JÓZEF	ŁABEŹ MIECZYSLAW	SZYMAŃSKI TADEUSZ
	EBERLE ZDZISŁAW	ŁOŁOCKI ZYGMUNT	SZYMUŁSKI KAZIMIERZ
	FILIPOWICZ ZBIGNIEW	MACIESZKO KAZIMIERZ	USCINSKI FRANCISZEK
	FOMIN WIENCZYSLAW	MACIAG JÓZEF	WIŚNIEWSKI JAN
	GAJ ŁUKASZ	MADLER ZBIGNIEW	WITKIEWICZ TADEUSZ
	GELBARO LUSIA	MAZIEJUK STANISŁAW	WITKOWSKI JERZY
	GIL FRANCISZEK	MIELCAREK JÓZEF	WITKOWSKI STEFAN
	GOLIŃSKI NUCHIM	MIELCAREK STANISŁAW	WYROSŁAK JERZY
KS	GONOLKA ANTONI	MOZUZIŃSKI JERZY	ZALIŃSKI KAZIMIERZ
	GRONISZ KAZIMIERZ	MIRSKI ŚWIATOPEŁK KAZIMIERZ	SMUTHECKI ROMUALD
DYREKCJA - NAUCZYCIELE - WYCHOWANKOWIE BIAŁSKICH SZKÓŁ ŚREDNICH - KOŁO BIAŁCZAN 1993 R.			

²⁶¹ W skład KO weszli m.in.: Z. Borysewicz, B. Chilewicz, L. Chmielowiec, J. Flisiński, A. Hoszczaruk, J. Izbiński, A. Kasprzyk, W. Kononow, W. Leszczyński, J. Mackiewicz, S. Romanowski, M. Sobieszczyk, J. Sroka, K. Sucharzewski, J. Śmieszko, Z. Żurek, zob. VII Zjazd koleżeński wychowanków i absolwentów szkół białskich 11-13 IX 1998 r., Biała Podlaska, 1999, s. 3-4.

powiedział: „Chciałbym jeszcze wspomnieć o niemym świadku młodzięcych wzlotów i upadków, o tych wiekowych murach, w których się dzisiaj spotykamy. To miejsce jest nasyczone historią, stąd wyszli ludzie, którzy historię współtworzyli. Stanowi ono też materialny znak przeszłości i tradycji, która ukształtowała nas i mam nadzieję, kształtuje również następne pokolenie.”²⁶²

Dyrektor II LO R. Gałązka w swoim wystąpieniu podkreślił siłę tradycji: „Powiały wichry historii, runęły imperia, rozsypały się niektóre *wiecznotrwałe* instytucje. A instytucja Zjazdu Absolwentów trwa nadal i ma się dobrze, czego widocznym dowodem jesteśmy my wszyscy zgromadzeni na tym placu. Jest w niej widocznie jakaś siła magiczna, która każe dawnym uczniom tych bialskich szkół gromadzić się wspólnie, aby jeszcze pooddychać atmosferą swych szkolnych

lat, lat młodości.”²⁶³

Po uroczystym otwarciu i powitaniu gości Zjazdu na czele z senatorem RP Stefanem Konarskim, absolwentem I LO oraz liczącym 94 lata nauczycielem F. Zdanowskim, złożono kwiaty pod pomnikiem Kraszewskiego, w Miejscu Straceń i na grobach zmarłych nauczycieli. Działacze Koła Bialczan: J. Huczko (po raz siódmy uczestniczył w Zjeździe !-SK), L. Chmielowiec, B. Jedliczko i M. Sobieszczuk otrzymali medal „Zasłużony dla Oświaty”, medal Komisji Edukacji Narodowej: A. Kasprzyk i W. Leszczyński oraz A. Horszczaruk i J. Śmieszko – Brązowy Krzyż Zasługi. Po raz pierwszy zabrakło przedstawiciela Alma Mater z Krakowa. Rektor UJ wysłał list do KO i dyrektora I LO im. J. I. Kraszewskiego. **Na walnym zebraniu uczestników VII Zjazdu podjęto uchwałę, której 7 punkt wskazywał na konieczność opracowania biografii wybitnych nauczycieli I i II LO.** Goście Zjazdu otrzymali w prezencie m.in. opracowanie kronikarza stowarzyszenia L. Chmielowca pt. „75 lat Koła Bialczan”.

W części artystycznej wystąpił Zespół Tańca Ludowego „Biawena” pod kierunkiem J. Izbeckiego oraz młodzieży z I LO. Okazją do wzruszeń i wspomnień najpiękniejszych chwil młodości było spotkanie w plenerze już pierwszego dnia Zjazdu. Wieczorny, sentymentalny nastrój udzielił się wszystkim uczestnikom szkolnego ogniska i dlatego bawiono się prawie do rana. Oficjalna część Zjazdu i spotkania klasowe w obu szkołach nie były tylko powrotem do przeszłości ale także szansą poznania nowego współczesnego oblicza I i II LO. Drugiego dnia Zjazdu w uroczystym balu wzięło udział 1150 absolwentów i wychowanków.

Po VIII Zjeździe Koło Bialczan przeżywało długi kryzys. Po kilku latach marazmu nastąpiło odrodzenie aktywności zasłużonego dla miasta i regionu stowarzyszenia.

Z inicjatywy aktywnego działacza Koła Bialczan W. Kononowa, przy wsparciu licznych sponsorów, wydano w 2004 r. wspomnienia animatora bialskiego teatru, Stefana Grodzickiego pt. „Moje Podlasie”. **Na Walnym Zgromadzeniu Koła Bialczan w 2005 r.** W. Kononow i M. Światłowski zaproponowali nowe formy aktywności Stowarzyszenia:

²⁶² Ibidem, s. 10.

²⁶³ Ibidem s. 13.

propozycję fundacji dla prymusów²⁶⁴, **opracowanie biografii nauczycieli i animatorów życia społeczno-kulturalnego**, inwentaryzację i pomoc przy renowacji starych mogił osób zasłużonych na cmentarzu katolickim, uatrakcyjnienie „Dni Białej”, imprezy kulturalne: „Wiosna z Panem Białczaninem”, Plener malarski „Podlasie”, „Bal charytatywny”, konferencje popularno-naukowe, wydawnictwa regionalne, wznowienie spotkań na wzór dawnych „Wieczorów Podlaskich”, odtworzenie Filii Zamiejskiej Koła Białczan w Warszawie i Lublinie.

Na czele nowego Zarządu stanął prezes Marek Światłowski, zastępcą został Lech Kowalcuk.²⁶⁵ Powołano sekcje, ułatwiające realizację celów statutowych i programowych: historyczną (odpowiedzialny – Jacek Martyniuk; wydawniczo-reklamową (Agnieszka Szolucha); organizacyjną (Lech Kowalcuk); kulturalno-oświatową (Marta Cybulska-Demczuk); turystyczno-rekreacyjną (Antoni Szyć). Działalność stowarzyszenia nabrała dynamizmu, a inicjatorem wielu przedsięwzięć był nowy prezes, zaangażowany społecznik M. Światłowski, wspierany m.in. przez Wacława Kononowa, niestrudzonego działacza i przyjaciela młodzieży w środowisku białskim. W wywiadzie prasowym prezes wspominał: „(...) i to właśnie on [tj. W. Kononow-SK] zachęcił mnie do pracy w Kole, z sugestią, bym je uaktywnił; by jego działalność nie sprowadzała się jedynie do organizacji samych zjazdów absolwentów liceów imieniem Kraszewskiego i Plater”²⁶⁶.

Nowy statut z 15 VI 2005 określił kierunki działalności Stowarzyszenia Koło Białczan w rozdziale II:

Cele i środki działania

§ 1. Celem Koła Białczan jest:

1. a) pogłębianie i propagowanie wiedzy o Ziemi Białskiej z uwzględnieniem jej rozwoju zarówno gospodarczego i kulturalnego w ujęciu historycznym, współczesnym i perspektywicznym,
- b) popieranie inicjatyw i przedsięwzięć społecznych i gospodarczych Białej Podlaskiej, upowszechnianie tych inicjatyw oraz popularyzowanie dorobku Białej Podlaskiej i regionu,
- c) tworzenie łączności wychowanków II Liceum Ogólnokształcącego im. E. Plater i I Liceum Ogólnokształcącego im. J.I. Kraszewskiego z ich macierzystymi szkołami oraz zapewnienie w miarę swoich możliwości jak najdalej idącej, różnej pomocy dla tych szkół,

²⁶⁴ W 1992 r. Bolesław Jedliczko, matura w LO w 1939 r., pilot, uczestnik bitwy o Anglię, złożył Fundację, której celem jest pomoc materialna biednym studentom, absolwentom I LO oraz starszym wychowawcom – emerytom, żyjącym w trudnych warunkach. Zob. L. Chmielowiec, *75 lat...*, s. 6 i 22, por. *I Liceum Ogólnokształcące im. Józefa Ignacego Kraszewskiego w Białej Podlaskiej między V a VIII Zjazdem Wychowanków i Absolwentów*, Biała Podlaska 2008, s. 139.

²⁶⁵ Pozostali członkowie Zarządu: Anna Smarżewska – skarbnik, Iwona Rożnowicz – sekretarz oraz członkowie: Agnieszka Szolucha, Jacek Martyniuk, Antoni Szyć, Marta Cybulska Demczuk, Wojciech Leszczyński, Danuta Zawistowska, Ryszard Gałązka. Komisja Rewizyjna: przewodnicząca - Maria Osikowska oraz członkowie: Tadeusz Cieślak i Andrzej Horszczaruk. Nowy Zarząd został wpisany do Krajowego Rejestru Sądowego z 18 XI 2005 /KRS 244759/. W 2006 r. Koło otrzymało od dyrekcji I LO lokal na zebrania zarządu. W 2009 Koło Białczan liczyło 102 członków, filia w Warszawie - 121 i w Lublinie - 63 członków, zob. Archiwum Koła Białczan, wykaz członków.

²⁶⁶ *Zjazdy absolwentów spinają lata naszej działalności*, „Białczanin” nr 7-8 z 2008.

- d) tworzenie łączności z innymi szkołami średnimi, stowarzyszeniami społecznymi i kulturalnymi.
2. Dla osiągnięcia swych celów Koło Bialczan:
- a) prowadzi akcje odczytów, prelekcji wystaw i wycieczek,
 - b) gromadzi materiały archiwalne i prowadzi działalność publicystyczną i wydawniczą dotyczącą miasta i regionu oraz osiągnięć wychowawców i wychowanków Liceum Plater i Kraszewskiego a także osób szczególnie zasłużonych dla Ziemi Bialskiej,
 - c) bierze udział w organizacji i uczestniczy w lokalnych obchodach i uroczystościach związanych z miastem i regionem,
 - d) organizuje łączność z członkami Koła zamieszkałymi poza Białą Podlaską,
 - e) udziela pomocy członkom Koła w podejmowanych przez nich inicjatywach związanych z miastem i regionem,
- § 2 f) inicjuje i organizuje zjazdy wychowanków Liceum E. Plater i J. I. Kraszewskiego,
- g) organizuje spotkania koleżeńskie i towarzyskie²⁶⁷

Zmieniono zasady przyjmowania nowych członków. Do Koła Bialczan mogą się zapisywać nie tylko absolwenci I i II LO, ale wszyscy, którzy chcą się zaangażować do społecznej pracy na rzecz miasta i regionu. Choć formalnych przeszkód nie było od 1959 r., kiedy to Koło przeniosło swą siedzibę ze stolicy do Białej.

Po raz pierwszy w dniu 17 IX 2005 r. nadano godność **Honorowego Członka Koła Bialczan**. Uroczystość wręczenia statuetek odbyła się podczas inauguracji Podlaskiej Jesieni Teatralnej w bialskim amfiteatrze. Laureatami zostało dziesięcioro absolwentów bialskich szkół, znanych w regionie i w kraju: dziennikarka Alina Tepli, autor wspomnień „Z Janówki w świat” - prof. nauk med. Mieczysław Chorąży, muzyk, aranżer i dyrygent, syn byłego dyr. I LO - Ryszard Damrosz, muzykolog, publicysta, znawca opery i operetki - Bogusław Kaczyński, społecznik, przyjaciel młodzieży, instruktor ZHP - Wacław Kononow, onkolog, prof. nauk med. - Tadeusz Lewiński, działacz samorządowy i społecznik - Marian Sobieszczuk, malarz i żołnierz AK - Ludwik Maciąg, pisarz - Zbigniew Safjan oraz popularny aktor Roman Kłosowski.²⁶⁸ W następnym roku, podczas obchodów Dni Białej Podlaskiej, godność Honorowego Członka Koła Bialczan otrzymali wieloletni i zasłużeni wychowawcy bialskiej młodzieży: Lucyna Józwik i Józefa Aleksandra Matyńkowska oraz znany polski astronom prof. Krzysztof Ziolkowski. Muzeum Południowego Podlasia było gospodarzem promocji książki prof. M. Chorążego „Z Janówki w świat”. Zasługi laureatów przedstawiono w okolicznościowej „Jednodniówce Koła Bialczan”.

Od czerwca 2005 r. Koło Bialczan zintensyfikowało swoją działalność, zwiększając jednocześnie jej treść programową i zasięg terytorialny. Na wstępny apel odpowiedzieli bialczanie z Warszawy, Lublina, Szczecina, Łodzi, Wrocławia, Gdańska. **Reaktywowano 5 XI 2005 r. filię Koła Bialczan w Warszawie.** W skład zarządu weszła Ewa Leszewicz-Pięrcionek, Grażyna Kosińska Skaldanowska i Joanna Jaroszuk-Różycka – absolwentki Liceum im. E. Plater, od lat mieszkanki stolicy. Przy tej okazji do stolicy udała się kilkudziesięcioosobowa delegacja Koła Bialczan z Białej Podl. W programie wizyty było: zwiedzanie Muzeum Sługi Bożego ks. Jerzego Popiełuszki, wznowienie działalności filii warszawskiej Koła Bialczan, wręczenie statuetek Honorowego Członka Koła Bialczan oraz

²⁶⁷ Archiwum Koła Bialczan

²⁶⁸ Jednodniówka Koła Bialczan z 2005 r.

udział w koncercie polskiego zespołu artystycznego „Wilia” z Wilna. Wręczono statuetki Honorowego Członka Koła Białczan Alinie Tepli, Ludwikowi Maciągowi i Zbigniewowi Safjanowi. Obecni byli również Roman Kłosowski i Tadeusz Lewiński, którzy otrzymali statuetkę wcześniej.²⁶⁹

28 III 2006 r. miało miejsce powołanie filii Koła Białczan w Lublinie z prezesem Danutą Powiłańską-Mazur. Oprócz spotkań o charakterze kulturalnym, szczególnie nastrój miały wieczory oplatkowe organizowane w Warszawie, Lublinie czy Szczecinie.²⁷⁰ Prof. Krzysztof Stępnik, prorektor UMCS w Lublinie, był pomysłodawcą akcji „Złotóweczka na ławeczkę”, zbiórki na pomnik Kraszewskiego w Białej.

Po raz pierwszy Koło zdecydowało się zaprosić artystów na Podlasie. Okazją był I Międzynarodowy Plener Malarski „Pejzaż nadbużański źródłem inspiracji – Borsuki 2006”.²⁷¹ Uczestnikami spotkania nad Bugiem byli malarze z różnych środowisk artystycznych z kraju oraz Białorusi i Ukrainy. Wystawy poplenerowe odbyły się w Białej Podl., Lublinie i Warszawie. Obrazy подарowane na rzecz Koła Białczan artyści wycenili na 40 tys. zł., są dziś ozdobą siedziby stowarzyszenia. Podczas pleneru powstały prace artystyczne, „inspirowane piękną przyrodą nadbużańską i dialogiem ze społecznością lokalną”.²⁷²

Agnieszka Szolucha i Jacek Martyniuk byli inicjatorami spotkań w kawiarni „Oranżeria” ze: znanymi białczanami. W 2005 r. odbyły się spotkania ze Szczepanem Kalinowskim nt. „Wzorów krajobrazowych Podlasia jako atrakcja turystyczna”, Januszem Maraśkiewiczem – „Historyczny i przestrzenny rozwój Białej Podlaskiej” i Tomaszem Demidowiczem „Historia Podlaskiej Wytwórni Samolotów”. W 2006 r. zrealizowano spotkania z: prof. Henrykiem Mierzwińskim „Idea pokoju w ruchu olimpijskim”, ks. Stanisławem Chodźko nt. „Postawa podlaskich unitów wobec rusyfikacji na przełomie XIX/XX w.”, Małgorzaty Nikolską - „O ikonach prawie wszystko...” oraz Anny Czobodzińską-Przybyłowską - „Białskie lata J.I. Kraszewskiego”²⁷³

Z inicjatywy A. Szoluchy 29 III 2005 odbyła się konferencja w Zespole Szkół Zawodowych im. Komisji Edukacji Narodowej nt.: „Kresy Wschodnie jako obszar mityczny”. Licznie zgromadzonej w auli młodzieży i gościom przedstawiono następujące referaty: Sz. Kalinowski – „Szlakiem Adama Mickiewicza”, wykładowca AWF w Warszawie przygotował również wystawę ze swoich zbiorów „Śladami Wieszcza na kresach Rzeczypospolitej”, A. Szolucha – „Kresy Wschodnie jako obszar mityczny” oraz A. Trochimiuk-Struk – „Stan zachowania zabytków na Ukrainie”.²⁷⁴

W następnym roku, 15 III 2006 w gościnnych progach ZSZ im. Komisji Edukacji Narodowej odbyła się kolejna konferencja popularno-naukowa: „Biała i białczanie w historii i kulturze polskiej”. Wygłoszono wykłady: prof. R. Bender (KUL) - „Biała i Podlaska w ak-

²⁶⁹ „Słowo Podlasia” nr 46 z 2005, s. 8.

²⁷⁰ Koło w Warszawie skupia 121 osób, w Lublinie - 63, a Szczecinie, gdzie Koło się zorganizowało w 2011 r. jest kilkanaście osób na czele z Urszulą Giez.

²⁷¹ Udział wzięli: A. Balcerzak, K. Bereźnicki, E. Borowska-Kurpeta, K. Furga, M. Herman, J. Jurczyn, E. Mikołajczuk, J. Pasieczny, S. Pasieczny, R. Patzer, E. Pełka (absolwentka II LO), R. Radziwiński, O. Romejko, W. Romejko, J. Syczow, K. Syta i W. Tołłoczko-Tur. Koszt całkowity pleneru wyniósł 21.739,00., z tego dotacja Zarządu Województwa Lubelskiego- 9.355,00 zł; zob. Archiwum Koła Białczan.

²⁷² M. Światłowski, *Wstęp do katalogu wystawy poplenerowej- „I Międzynarodowy Plener Malarski Pejzaż nadbużański źródłem inspiracji – Borsuki 2006.”*

²⁷³ Archiwum Koła Białczan, *Sprawozdanie merytoryczne z działalności w 2006 r.*

²⁷⁴ K. Kolęda, *Pielęgnijmy polskie dziedzictwo*, „Słowo Podlasia”, nr 9 z 2005.

cji przedpowstaniowej 1861-1862”, prof. H. Mierzwiński (ZWWF Biała Podlaska) – „Kajetan Sawczuk – działacz niepodległościowy i poeta Ziemi Białskiej”, dr T. Demidowicz (ZWWF) – „Wkład konstruktorów Podlaskiej Wytwórni Samolotów w rozwój polskiej i światowej techniki lotniczej”, A. Czobodzińska-Przebysławska – „Z Romanowa i Białej ku wyżynom polskiej kultury” oraz Sz. Kalinowski (ZWWF) – „Mit Marszałka Józefa Piłsudskiego na Podlasiu.”²⁷⁵

Wydarzeniem towarzyskim w Białej Podlaskiej są doroczne **bale charytatywne**²⁷⁶. Wielki Charytatywny Bal został zorganizowany został 18 II 2006 r. przez Koło Bialczan, Białskie Stowarzyszenie Kobiet oraz Białkopodlaską Izbę Gospodarczą. Dochód w wysokości 12 000 zł przeznaczono na wypoczynek dzieci z ubogich rodzin.²⁷⁷ W 2007 II Karnawałowy Bal przygotowany został przez Koło Bialczan, Osiedlowy Dom Kultury i KTT „Aida”. Dochód przeznaczono na edukację artystyczną uzdolnionej młodzieży z ubogich rodzin. Bale organizowane w kolejnych latach zasilają fundusz stypendialny dla uzdolnionej młodzieży z niezamożnych rodzin.

Na wzór kwesty na warszawskich Powązkach powstał w 2006 r. z inicjatywy Stowarzyszenia Koło Bialczan, **Honorowy Komitet im. ks. Edmunda Barbasiewicza** pod przewodnictwem Prezydenta Miasta Biała Podlaska Andrzeja Czapskiego. W zbiorce organizowanej w okresie Wszystkich Świętych i Dnia Zadusznego, biorą udział znani mieszkańcy Białej i powiatu oraz uczniowie białskich szkół średnich.

Podczas **pierwszej kwesty** w 2006 r. (28-29 X i 1-2 XI) zebrano 23 368 zł.²⁷⁸ Uzyskane środki z kwesty, dofinansowanie ze strony Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz Prezydenta Miasta Biała Podlaska pozwoliły na poddanie renowacji kilku nagrobków: Aleksandra Bukrzeskiego, Waldemara Jarząbkowskiego, Stanisława Makarewicza, Teodora Ostrowskiego (właściciela apteki), grobu z krzyżem tatarskim, Karola Huzarskiego -rejenta, Joanny Schirmer, Dolińskiego (nauczyciela, oficera), rodziny Hebdów, rodziny Michalskich, oraz nagrobku nr 7/86. Druga zbiórka w 2007 r. dała sumę 20 953,68 zł; uzyskano dofinansowanie Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego 112 951 zł. Poddano renowacji nagrobki rodziny Mossakowskich, rodziny Żukowskich, Stefanii Klimeckiej, Adama Zgliczyszyńskiego, Feliksy z Darskich Korwin-Pawłowskiej oraz Redera i Stefanii Klimeckiej.

Zakres prac konserwatorskich i materiały konieczne do

²⁷⁵ I. Grabowski, *Rola Bialczan w dziejach*, „Słowo Podlasia”, nr 11 z 2006.

²⁷⁶ Bale Koła Bialczan mają bogatą, jeszcze przedwojenną tradycję, organizowano bale w Warszawie, rzadziej w Białej; o jednym z nich pisała lokalna prasa – „Akademickie Koło Bialczan otrzymało dochód z zabawy w 1936 r. 204 zł 43 gr., imprezę zorganizowano pod patronatem żony burmistrza Białej Podlaskiej – H. Walewskiej”, zob. „Głos Społeczny”, nr 4 z 1936 r. Po wojnie organizowano m.in.: Bal Akademicki 8 II 1964 –całkowity dochód przeznaczono na budowę pomnika Emilii Plater; Bal Akademicki 6 II 1965 w auli Technikum Ekonomicznego w Białej Podl.; Bal Sylwestrowy w restauracji „Stylowa” 31 XII 1989.

²⁷⁷ Archiwum Koła Bialczan, *Sprawozdanie merytoryczne z działalności w 2005 r.*

²⁷⁸ Archiwum Koła Bialczan; *Sprawozdanie z podjętych działań Koła Bialczan dotyczących prac konserwatorskich i restauracyjnych przy zabytkowych grobach i zabytkowych nagrobkach na cmentarzu rzymsko-katolickim przy ulicy Janowskiej w Białej Podlaskiej z dnia 6 I 2007.*

ich przeprowadzenia były jednakowe dla wszystkich obiektów. Różnice wynikały tylko z faktu występowania większego zakresu rekonstrukcji, konieczności napraw konstrukcyjnych podmurówek bądź cokołów, oraz odmiennej technologii konserwacji rzeźb wykonanych z wapienia i płyt inskrypcyjnych – marmurowych, oraz metaloplastyki grobów żeliwnych.

Oprócz tego z zebranych pieniędzy zaplanowano odnowienie grobów znajdujących się na pozostałościach cmentarza sióstr Szarytek położonego na terenie starego szpitala. Ogólny koszt konserwacji ww. grobów i nagrobków opiewał na kwotę ok. 162.000 zł. Efektem kwesty w 2008 było zebranie 25.943,70 zł. Dodatkowo uzyskano dofinansowanie MKiDN w wysokości 116 600 zł. Za środki zebrane w latach 2006-08 oraz dofinansowanie MKiDN i Prezydenta Miasta Biała Podlaska poddano renowacji 21 nagrobków na cmentarzu parafialnym przy ul. Nowej oraz na dawnym cmentarzu sióstr Szarytek na terenie starego szpitala, gdzie pochowano rektora Akademii Bialskiej w okresie działania KEN - ks. M. Dziedzickiego. Konserwacji poddano nagrobki Wincentego Ładwińca, Zofii z Damińskich Bogusławskiej, Wojciecha Hibowskiego, rodziny Krawitzów, rodziny Doroszewiczów, Aleksandry Kalinowskiej i Marianny Szczęch.²⁷⁹ W 2009 r. Podlasiacy odwiedzający rodzinne groby wsparli Komitet sumą 22 563 zł.²⁸⁰ Podczas kolejnych kwest, które organizacyjnie przygotowywał członek zarządu Koła Białczan Jacek Martyniuk, zebrano w 2010 r. rekordową sumę- 26.413,27 zł, w 2011- 23.142,41 oraz w 2012 r.- 24.299,24. Dotychczas zebrano ponad 150 tys. zł, które zasiły fundusz konserwatorski, dzięki któremu uratowano 43 zabytkowe nagrobki.²⁸¹

Program **Dni Białej Podlaskiej 23-24 VI 2007 r.** został wzbogacony przez Koło Białczan. Stowarzyszenie jako współorganizator przygotowało uroczysty pochód w strojach historycznych poświęcony J. I. Kraszewskiemu i jego epoce oraz upowszechniono inicjatywę budowy pomnika-ławeczki pisarza, przeprowadzając akcję „Złotóweczka na ławeczkę”. Pomysłodawcą akcji. był prof. Krzysztof Stępnik, prorektor UMCS, absolwent „Kraszaka”. Z inicjatywy Koła Białczan powstał Społeczny Komitet Budowy Pomnika pod przewodnictwem prezydenta miasta Andrzeja Czapskiego. Koszt budowy postumentu oszacowany został na kwotę 120.000 zł. Wydarzeniem kulturalnym była wystawa w Muzeum Południowego Podlasia, podsumowującą dorobek twórczy Honorowego Członka Koła Białczan prof. Ludwika Maciąga – absolwenta LO im. J.I. Kraszewskiego z 1939 r. Znany malarz ocenił, że była to najlepsza ekspozycja jego twórczości.

Podczas XV Podlaskiej Jesieni Teatralnej w 2006 r. odbył się koncert melodii operetkowych i musicalowych „Wielka sława to żart”, którego Koło Białczan było współorganizatorem. Stowarzyszenie wspólnie z Osiedlowym Domem Kultury cyklicznie organizowało również imprezy „**Majówka z Panem Białczaninem.**” W 2006 roku wystąpił aktor Roman Kłosowski jako gość honorowy, przez tydzień trwała projekcja filmów, w których grał popularny białczanin. W 2007 r. gościem honorowym był prof. Krzysztof Ziolkowski – astronom, sekretarz naukowy Centrum Badań Kosmicznych PAN. Program wzbogaciły koncerty: Zespołu Pieśni i Tańca „Podlasie” z AWF Biała Podlaska białczanki Elwiry Śliwkiewicz – Cisak z towarzyszeniem gitarzysty oraz występ kabaretu „Pomimochoodem” z Lublina, recital Janusza Małęczuka, zabawa pod gwiazdami. W 2008 r. gościem honorowym festynu regionalnego „Motywy Podlaskie” był prof. Krzysztof Stępnik z UMCS

²⁷⁹ Ibidem; por. R. Laszuk, *Odnowiono już 21 zabytkowych nagrobków*, „Słowo Podlasia”, nr 43 z 2009.

²⁸⁰ *Na odnowę pomników zebrali ponad 22,5 tys. zł*, „Słowo Podlasia” nr 44 z 2009.

²⁸¹ Archiwum Koła Białczan, dane na podstawie sprawozdań z kwest.

w Lublinie, a w 2009 prof. nauk. med. Edward Bańkowski. W 2010 r. gośćmi „majówki lotniczej” byli pilot M. Mikołajczuk i historyk dr T. Demidowicz, a w 2011 r. z mieszkańcami miasta spotkał się reżyser Jerzy Domaradzki, absolwent I LO.

Inne imprezy organizowane wspólnie przez ODK i Koło Bialczan tj.: konkurs krasomówczy, „Podlaska Jesień Teatralna” czy „Spotkania z Kolędą i Pastoralką” miały już kilkanaście edycji. Wśród młodzieży szkolnej dużym zainteresowaniem cieszył się konkurs „Czy znasz dzieje patronów ulic naszego miasta?”, organizowany przez ODK, Księgarnię Podlaską „Światłowscy”, Koło Bialczan, Miejską Bibliotekę Publiczną w Białej Podlaskiej. Przez trzy lata współorganizatorem konkursu był Szczepan Kalinowski z Katolickiego Stowarzyszenia Civitas Christiana, który wygłaszał wykład na otwarcie im-

prezy i był autorem pytań.

VIII Zjazd Wychowanków i Absolwentów Szkół Bialskich odbył się 12-14 IX 2008 r. w roku jubileuszu 380 rocznicy założenia Akademii Bialskiej i 90 rocznicy funkcjonowania LO im. E. Plater. Przewodniczący Komitetu Zjazdowego Waldemar Malesa, otwierając Zjazd, powitał dostojnych gości: Biskupa Drohiczyńskiego Antoniego Pacyfika Dydycza, senatora Józefa Bergiera, posłów Adama Abramowicza, Franciszka Jerzego Stefaniuka i Stanisława Żmijana.

Podczas uroczystej sesji Rady Miasta, zasłużeni uczniowie I Liceum Ogólnokształcącego im. J. I. Kraszewskiego: Bogusław Kaczyński i Roman Kłosowski odebrali tytuły Honorowych Obywateli Miasta Biała Podlaska. Prof. Henrykowi Sozańskiemu - rektorowi AWF dyplom został wręczony w późniejszym terminie. Po odsłonięciu tablicy poświęconej pamięci ks. prefekta Edmunda Barbasiewicza i odebraniu przez bpa A. Dydycza przyznanego przez Radę Miasta tytułu Honorowego Obywatela Miasta Biała Podlaska, wychowankowie złożyli kwiaty pod tablicami pamiątkowymi obu szkół.²⁸²

Aktu symbolicznego **odsłonięcia pomnika „Ławeczka Kraszewskiego”** dokonali: prezydent miasta A. Czapski, M. Światłowski i L. Kowalczyk z Koła Bialczan oraz reprezentant młodzieży I Liceum Ogólnokształcącego im. J. I. Kraszewskiego - Mateusz Barandziak. Autorem rzeźby pisarza był bialczanin dr Grzegorz Maślewski z Wydziału Artystycznego UMK w Toruniu. Pomnik został odlany przez Piotra Piszczkiewicza w pracowni w Podlężu koło Niepołomic. Głównym fundatorem był Urząd Miasta w Białej Podlaskiej.

Kulminacyjnym momentem rozrzucających wspomnień integrujących wszystkich absolwentów i wychowanków obu szkół był Bal Absolwentów w obiektach ZWWF. Wyjątkowa zabawa, w której uczestniczyło ponad 1000 osób trwała do rana. Wszyscy absolwenci jednogłośnie podkreślali nieocenioną wartość zjazdów koleżeńskich, deklarując spotkanie na IX Zjeździe.²⁸³

Podczas inauguracji roku szkolnego 1 IX 2009 w I LO im. J. I. Kraszewskiego dokonano odsłonięcia tablicy upamiętniającej dyrektora Stanisława Damrosza (1933-39 i 1944-47). Pomysłodawcą upamiętnienia zasłużonego dyrektora i pedagoga był jego uczeń

²⁸² „Bialczanin”, nr 7-8 z 2008.

²⁸³ „Słowo Podlasia z 26 IX 2008.

– onkolog Tadeusz Lewiński (matura w 1946 r.).²⁸⁴ Od pomysłu zgłoszonego w czasie VIII Zjazdu, do realizacji upłynął tylko rok.

Autorowi „Starej Baśni” poświęcono imprezę pt. „Cztery pory roku z Kraszewskim – „Wiosna”, która odbyła się 20 III 2009 r. na Placu Wolności w Białej Podl. Imprezę zorganizowano z I LO im. J. I. Kraszewskiego, Osiedlowym Domem Kultury i Kołem Białczan. W programie był m.in. żart sceniczny „Dziad i baba” w wykonaniu uczniów I LO, wspólny przemarsz z Podlaską Kapelą Ludową i widzami pod pomnik pisarza oraz złożenie kwiatów.

W 2010 r. ODK i Szczepan Kalinowski (który był przewodnikiem wycieczki do Romanowa), zapraszali mieszkańców na imprezę „Wiosna z Kraszewskim”. T. Łukaszuk i Sz. Kalinowski z Koła Białczan zaprezentowali swoje zbiory poświęcone autorowi „Starej Baśni”.

Koncert muzyczny oraz inscenizacja „Starej Baśni” zainicjowały 17 III 2011 r. imprezę „Cztery Pory Roku z Józefem Kraszewskim”. Prezentacja, zorganizowana na Placu Wolności w Białej Podlaskiej przez Osiedlowy Dom Kultury, przybliżyła mieszkańcom postać tego jednego z największych pisarzy polskich.

Wojewódzka Rada Towarzystw Regionalnych w Lublinie, doceniając aktywną działalność stowarzyszenia Koło Białczan, podjęła decyzję, że 3 i 4 marca 2012 r. odbędzie się w Białej Podlaskiej konferencja regionalna pt: „Strój Ludowy w tradycyjnej i współczesnej kulturze Lubelszczyzny”. Licznie przybyłych uczestników gościła PSW im. Jana Pawła II. Marek Światłowski, prezes Koła w przemówieniu powitalnym przypomniał osiągnięcia stowarzyszenia na tle ruchu regionalnego na Południowym Podlasiu.²⁸⁵

²⁸⁴ K. Borysiuk-Fronc, *Upamiętnili dyrektora z nowatorskimi pomysłami*, „Słowo Podlasia”, nr 36 z 2009, T. Lewiński, *Pamięci Stanisława Damrosza dyrektora Gimnazjum i Liceum im. J. I. Kraszewskiego w Białej Podlaskiej w latach 1933-1939 i 1944-47*, „Podlaski Kwartalnik Kulturalny”, 2010, nr 1.

²⁸⁵ Działacz Koła Białczan i Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Międzyrzecu Podl. - Sz. Kalinowski wygłosił wykład „Podlaski strój ludowy w ikonografii XIX i XX wieku” ilustrowany eksponatami z własnych zbiorów, zob. *Zachować stroje ludowe od zapomnienia*, „Gościniec Bialski”, nr 3 z 2012, s. 27.

OSIEDŁOWY DOM KULTURY, KOŁO BIALCZAN
I LO im. J. I. KRASZEWSKIEGO w BIAŁEJ PODLASKIEJ
zapraszają na imprezę plenerową

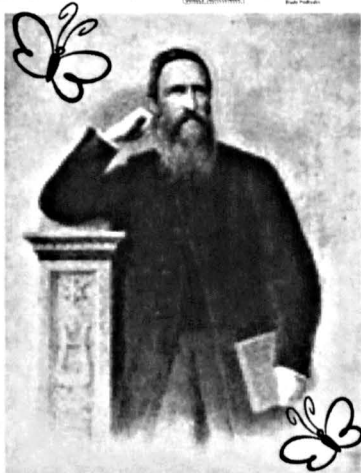
CZTERY PORY ROKU Z KRASZEWSKIM - LATO -

23 czerwca (środa) 2010r. godz. 13.00

Plac Wolności (pomnik „Ławeczka Kraszewskiego)

W programie:

- miłośnicy i kolekcjonerzy twórczości Józefa Ignacego Kraszewskiego opowiadają o swojej pasji literackiej; kibicuje i wspiera młodzież Teatru Ulicznego „ANTIDOTUM”, Podlaskiej Kapeli Ludowej i I LO im. J. I. Kraszewskiego
- „Śladami Kraszewskiego po Białej Podlaskiej” – wycieczka piesza: Plac Wolności „Ławeczka”, I LO im. J. I. Kraszewskiego, kościół św. Anny, Park Radziwiłłowski i „pałac” – zapraszają: dr Szczepan Kalinowski i organizatorzy.

Ogłoszenie konkursu na „Czterowiersz” – podsumowanie podczas imprezy

„Cztery pory roku z Kraszewskim – jesień”

(W przypadku ciągłego deszczu program przełożony na „pogodną jesień”)

Z okazji rocznicy 200-lecia śmierci J. I. Kraszewskiego Zarząd Koła Białczan był inicjatorem specjalnej uchwały parlamentu.²⁸⁶ Sejm Rzeczypospolitej Polskiej podjął 16 września 2011 r. uchwałę i ogłosił rok 2012 Rokiem Józefa Ignacego Kraszewskiego. W ten sposób postanowiono oddać hołd jednemu z najwybitniejszych polskich twórców, który na trwałe wpisał się w dzieje polskiej i światowej literatury.²⁸⁷ Pamięć o pisarzu kulturowana jest w sposób szczególny w Romanowie i Białej Podlaskiej - miejscach gdzie pisarz spędził dzieciństwo i młodość.

Uroczysta inauguracja obchodów Roku Józefa Ignacego Kraszewskiego w Białej Podlaskiej odbyła się w I Liceum Ogólnokształcące im. J.I. Kraszewskiego. Miejskiej inauguracji 19 III 2012 r. towarzyszyły przedsięwzięcia kulturalne, zorganizowane w ramach cyklicznych „Czterech Pór Roku z Kraszewskim”. Impreza plenerowa, odbyła się na Placu Wolności i stała się okazją do prapremiery spektaklu „Ułana” w wykonaniu uczniów ze szkolnego koła teatralnego „Escargot”. Sztuka była adaptacją ludowej powieści J. I. Kraszewskiego. Członkowie Koła Białczan czytali fragmenty utworu „Na białskim zamku”. W Urzędzie Miasta odbyła się promocja książki, absolwenta „Kraszka”, profesora dr hab. K. Stępnika „Setna rocznica urodzin J. I. Kraszewskiego w prasie warszawskiej”. Uroczystość ubarwili członkowie Kresowego Bractwa Strzelców Kurkowych im. Orła Białego na czele z hetmanem Lechem Orlińskim.

Dla uczestników Uniwersytetu III Wieku przy AWF w Białej Podl. Szczepan Kalinow-

²⁸⁶ Obecny skład Zarządu: Marek Świątłowski - prezes, Roland Kołakowski – zastępca prezesa, Iwona Rożnowicz - sekretarz, Maria Osikowska - skarbnik oraz członkowie: Ziemowit Kowieski, Jacek Martyniuk, Antoni Szyc, Elżbieta Grabińska, Lech Kowalczyk, Przemysław Olesiejuk, Małgorzata Kaczmarczyk; Komisja Rewizyjna: Ryszard Żółkowski - przewodniczący, Barbara Łukaszuk - członek i Tadeusz Ulanowicz - członek

²⁸⁷ Sz. Kalinowski, Józef Ignacy Kraszewski - Tytan pracy, „Rocznik Międzyrzecki”, t. XLII z 2012.

Biała Podlaska, 19 III 2012 r. - Profesor Krzysztof Stępnik w towarzystwie Braci Kurkowych z Terespoła.

ski z Koła Białczan 4 VI 2012 r. wygłosił wykład „Związki Kraszewskiego z Białą Podlaską i Podlasie”. Autor przygotował z tej okazji ekspozycję poświęconą pisarzowi. Wystawa była prezentowana w Urzędzie Miasta, Klubie Kultury „Piaś” oraz Miejskiej Bibliotece Publicznej w Białej Podlaskiej.

W lipcu 2012 r. ODK „Scena” w ramach cyklicznej imprezy „Cztery pory roku z Kraszewskim” przygotował projekcję filmu „Stara Baśń” oraz premierę sztuki „Obrazki z życia Kraszewskiego”. Koło Białczan opracowało szlak turystyczny „Śladami Kraszewskiego” i było organizatorem we wrześniu 2012 r. rajdu rowerowego Biała - Romanów, otwierającego uroczyste trasę.²⁸⁸

Koło Białczan wspiera różne działania upamiętniające patrona w I LO. W 2001 r. odbyło się odsłonięcie tablicy poświęconej założycielowi w 1992 r. Fundacji im. J.I. Kraszewskiego - Bolesławowi Jedliczce, maturzyście z 1939 r., a w okresie II wojny światowej pilotowi RAF-u. Po raz pierwszy w historii I LO 18 III 1983 r. zorganizowano „Dzień Patrona”. Uroczystość w kolejnych latach ma podobny scenariusz: referaty zaproszonych gości lub uczniów, konkursy, okolicznościowe inscenizacje, np. w 1986 r. „Pod rodzinnym niebem”, w 1997 r. uczniowie pod kierunkiem Z. Burzyńskiej i A. Chomicz przygotowali sztukę w 5 aktach, przedstawiającą Kraszewskiego zesłanego z nieba na ziemię. We wcześniejszych latach koło teatralne „Kraszaka” wystawiło sztuki m.in. oparte na utworach patrona szkoły: „Ostatnie chwile księcia wojewody”, „Panie Kochanku” i „Na białskim zamku”. Aby uświetnić obchody 200. rocznicy urodzin J. I. Kraszewskiego przygotowano wydanie specjalne gazetki szkolnej „The Kraszak Times” poświęcone życiu i recepcji twórczości

²⁸⁸ Białscy cykliści przetarli szlak Kraszewskiego, „Słowo Podlasia”, nr 40 z 2012.

patrona I LO.

27 IX 2012 r. w przeddzień uroczystości Święta Patrona Miasta²⁸⁹ odbyły się uroczyste obchody Jubileuszu 90-lecia działalności Koła Bialczan. Statuetki Honorowego Członka Koła otrzymali pośmiertnie zasłużeni działacze stowarzyszenia: Leopold Chmielowiec, Józef Huczko i Jerzy Sroka oraz prezydent miasta Andrzej Czapski, Zbysław Sz waj, Małgorzata Szejnert i profesorowie: Edward Bańkowski, Bronisław Bartkiewicz oraz Ryszard Izbiński. Jubileusz 90-lecia Stowarzyszenia Koła Bialczan był okazją do przyznania dyplomów Zasłużonym Działaczom Stowarzyszenia, otrzymali je: Maria Skonieczna, Maria Szeptycka, Iwona Rożnowicz, Anna Chmielowiec, Bożena Strzałkowska, Ewa Pierścioneł, Danuta Powiłańska, Irena Olichwiruk, Maria Osikowska, Jacek Martyniuk, Leszek Chmielowiec, Antoni Szyć, Jarosław Kozak, Lech Kowalczyk, Tadeusz Łukaszuk, Tadeusz Ułanowicz, Ryszard Żółkowski, Artur Artecki oraz Marek Światłowski.²⁹⁰

Wykład „Józef Ignacy Kraszewski w działalności Koła Bialczan” wygłosił Szczepan Kalinowski, który również przygotował ze swych zbiorów bibliofilską ekspozycję poświęconą autorowi „Starej Baśni”.²⁹¹ Uroczystość uświetnił występ Kwintetu Akordeonowego z Zespołu Szkół Muzycznych im. Karola Lipińskiego w Lublinie.

Chlubą i dumą Podlasia jest Józef Ignacy Kraszewski, człowiek o niespotykanej pracowitości, ogromnej erudycji i wszechstronnych zainteresowaniach. Klika lat spędzonych w Romanowie i czteroletni pobyt w Białej Radziwiłłowskiej odegrał w jego życiu ogromną rolę. Tu zaczęły się kształtować jego literackie upodobania, tu spędził wiele radosnych chwil z kolegami i wychowawcami, tu wreszcie po raz pierwszy poczuł potrzebę tworzenia. Toteż pozostał wierny naszemu regionowi, nawiązując potem wielokrotnie w swej twórczości do „kraju lat dziecinnych”. Kraszewski jest szczególnie bliski uczniom i absolwentom bialskich szkół i dlatego był tak mocno eksponowany przez 90 lat działalności Koła Bialczan.²⁹²

Głównym założeniem dotychczasowej działalności Koła Bialczan było łączenie przeszłości z przyszłością, kultywowanie wszystkiego co związane jest z historią regionu podlaskiego i miasta, utrzymywanie i pogłębianie więzi ze szkołami, jej absolwentami i uczniami. Koło Bialczan jest jednym z najstarszych stowarzyszeń regionalnych w województwie lubelskim. Przez 90 lat działalności, Koło Bialczan może się pochwalić ogromnym dorobkiem w zakresie promocji oświaty i kultury, uaktywniając swą działalność przede wszystkim w okresie Zjazdów Absolwentów Szkół Bialskich.²⁹³

²⁸⁹ Podczas uroczystej sesji Rady Miasta i Rady Powiatu Bialskiego 28 IX 2012 r. podsumowującej Rok Kraszewskiego w Białej Podlaskiej, działacz Koła Bialczan Szczepan Kalinowski wygłosił wykład poświęcony pisarzowi „Żołnierzem jestem Ojczyzny i służyć jej muszę do końca” oraz wspólnie z prof. Tadeuszem Lewińskim otrzymał tytuł „Zasłużony dla Miasta Biała Podlaska”

²⁹⁰ K. Kołęda, *Statuetki dla najbardziej zasłużonych*, „Słowo Podlasia” nr 40 z 2012.

²⁹¹ K. Kołęda, *Białe kruki na wystawie bialskiego regionalisty w bibliotece*, „Słowo Podlasia”, nr 44 z 2012; por. Sz. Kalinowski, *Józef Ignacy Kraszewski w działalności Koła Bialczan (1922-2012)*, „Gościniec Bialski”, nr 10 i 11 z 2012.

²⁹² Sz. Kalinowski, *Józef Ignacy Kraszewski w działalności Koła...*, op. cit.

²⁹³ Tenże, *Koło Bialczan w latach 1922-2012*, „Rocznik Białkopodlaski”, t. XX z 2012, s. 49-88.

RAJD ROWEROWY

Z OKAZJĄ SMĄTOWEGO DNI TURYSTYKI

OTWARCIE SZLAKU im. J. I. Kraszewskiego

23 września 2012 r.

godz. 8.30

2012
J.I.K.
Rok
J. I. KRASZEWSKIEGO

PLAC WOLNOŚCI
-ŁAWCZKA
KRASZEWSKIEGO

Trasa przejazdu: Biała Podlaska - Ortel Królewski - Studzianka - Kopytnik - Wisznice - Romanów - Muzeum J. I. Kraszewskiego.

**ATRAKcje: ZWIEDZANIE MUZEUM W ROMANOWIE,
KONKURS WIEDZY O J. I. KRASZEWSKIM Z NAGRODAMI,
KONCERT, OGNISKO**

DYSTANS
56
km

RAJD POD HONOROWYM PATRONATEM PREZYDENTA MIASTA BIAŁA PODLASKA

ZGŁOSZENIA do 18 września - Białskie Centrum Kultury - Centrum Informacji Kulturalnej i Turystycznej
ul. Warszawska 11, tel. 833416720

ORGANIZATORZY I PARTNERZY:

Białskie
Centrum
Kultury

Muzeum
J. I. Kraszewskiego
w Romanowie

Wójt Gminy
Wisznice

Restauracja „Siviska”

Patronat medialny

Fragment bibliofilskiej wystawy o J. I. Kraszewskim ze zbiorów Sz. Kalinowskiego. Ekspozycja była prezentowana podczas uroczystości 90-lecia Koła Białczan w 2012 r.

Rozdział IV

SŁOWNIK BIOGRAFICZNY KOŁA BIALCZAN

1. Założyciele i działacze Koła Bialczan 1922-1939

SĘDZIA DZIAŁACZEM KOŁA BIALCZAN

Józef Ignacy Betley, urodził się 1 II 1886 r. w Białej Podlaskiej, jako syn Jana, urzędnika kolejowego i Zofii z Piekałkiewiczów. **Absolwent bialskiej szkoły**, w latach 1903-1908 studiował matematykę na Uniwersytecie w Warszawie. Potem skończył Wyższe Kursy Handlowe, następnie w okresie 1909-1913 studia prawnicze w Moskwie.

Od 1917 r. rozpoczął pracę w odrodzonym polskim sądownictwie, piastując wiele odpowiedzialnych funkcji. Do 1939 r. był przewodniczącym Sądu Rozjemczego Zakładu Ubezpieczeń Społecznych. Prowadził w Warszawie w latach 1921-26 wykłady z prawa i ekonomii w Gimnazjum Ziemi Mazowieckiej, a w okresie 1930-35 wykładał prawo cywilne w Instytucie Studiów Handlowych i Orientalistycznych. Podczas okupacji musiał wyjechać z Warszawy i ukrywać się z synem Andrzejem na prowincji, ponieważ obaj byli poszukiwani za działalność konspiracyjną przez gestapo. Po wojnie w latach 1945-1961 był sędzią w Sądzie Okręgowym Ubezpieczeń Społecznych w Warszawie oraz w Trybunale Ubezpieczeń Społecznych.

Betley był wybitnym prawnikiem i ekonomistą oraz działaczem społecznym, niemal przez całe życie związany z Warszawskim Towarzystwem Wioślarskim. W latach 1921-32 był członkiem zarządu Zrzeszenia Sędziów i Prokuratorów RP oraz wiceprezesem Koła Warszawskiego. W 1937 r. otrzymał Złoty Krzyż Zasługi, a w 1948 r. Minister Sprawiedliwości wręczył mu odznakę pamiątkową 30-lecia Sądownictwa Polskiego.

Był członkiem założycielem Koła Bialczan w 1922 r. W 1928 r. ofiarował na pomnik J. I. Kraszewskiego 20 zł. Po wojnie próbował z adwokatem J. Huczko wznowić działalność Koła Bialczan, ale władze Warszawy odmówiły rejestracji stowarzyszenia. Sędzia J. Betley był członkiem Komitetu Organizacyjnego Zjazdu Wychowanków Szkół Bialskich w 1957 r. Po reaktywowaniu stowarzyszenia w Białej Podlaskiej, w 1959 r. został członkiem Sądu Koleżeńskiego. Uczestnik trzech Zjazdów Koleżeńskich zmarł 14 V 1970 r. w Warszawie.

Literatura:

Betley J., *Wspomnienia o tzw. „Strajku szkolnym” w Białej Podl. w 1902 r.* [maszynopis w archiwum Koła Bialczan]

Chmielowiec L., *75 lat Koła Bialczan*, Biała Podl. 1998, s. 2.

Huczko J., *Sędzia Józef Ignacy Betley 1886-1970*, [w:] *50-lecie stowarzyszenia Koła Bialczan 1922-21 IX-1972*, TPN Międzyrzec Podlaski 1974, s. 16, 17, 46, 60-64.

Sroka J., *Józef Ignacy Betley*, *Podlaski Słownik Biograficzny*, „Słowo Podlasia”, nr 39 z 1985 r.

GOŚCINNY ADWOKAT

Władysław Branicki - adwokat, w jego mieszkaniu student z Białej zawsze mógł liczyć na nocleg i dobrą kolację. Jako student Wydziału Prawa UW, był w 1921 r. założycielem Koła Akademików Ziemi Podlaskiej. W 1922 r. był współzałożycielem Koła Białczan. Zmarł po wojnie w Łodzi.

WYBITNY DZIAŁACZ KOŁA BIALCZAN HONOROWY CZŁONEK STOWARZYSZNIA

Józef Mieczysław Włodzimierz Huczko urodził się 4 XII 1910 r. w Białej Podlaskiej, był synem Franciszka i Jadwigi, z domu Dąbrowskiej. Absolwent Gimnazjum im. J. I. Kraszewskiego w Białej Podlaskiej, maturę zdał w 1931 r. Studia na Wydziale Prawa Uniwersytetu Warszawskiego ukończył w 1936 r.

Był długoletnim radcą prawnym Ministerstwa Przemysłu Lekkiego, Z.P.C. 22 Lipca (dawny i obecny E. Wedel), Zakładów Jedwabiu Naturalnego „Milanówek”, C.Z.S.S. „Społem”, Stołecznego i Wojewódzkiego Zarządu Aptek.

J. Huczko był regionalistą, entuzjastą rodzinnego miasta i Podlasia. Już przed 1939 r. był jednym z liderów Koła Białczan w Warszawie. Uczestniczył w sześciu Zjazdach Absolwentów w 1928, 1957, 1968, 1978, 1988, 1998. Wieloletni prezes filii Koła Białczan w Warszawie, aktywnie uczestniczył w pracach stowarzyszenia także na terenie Białej Podlaskiej. Na wszystkich powojennych Zjazdach wygłaszał ważne przemówienia, m.in. przed pomnikiem Kraszewskiego, przy wręczaniu sztandarów liceom, był inicjatorem ufundowania tablicy poległym wychowankom i nauczycielom w II wojnie światowej, ufundował obrazy wybitnych uczniów Gimnazjum Kraszewskiego dla I LO. Mecenas J. Huczko organizował lobbying w Warszawie na rzecz przyspieszenia inwestycji w Białej Podlaskiej.

Był w zarządzie Koła Białczan w Białej Podlaskiej w latach 1959-1962 jako wiceprezes, oraz członek 1973-75, 1975-77 i 1980-87; wieloletni prezes filii Koła w Warszawie. Poza działalnością w Kole Białczan, wiele lat działał społecznie w Zarządzie MSM „Wspólnota Mieszkaniowa” na Mokotowie.

Dostał odznaczenia: Krzyż Kawalerski Odrodzenia Polski, Złoty i Srebrny Krzyż Zasługi, Odznaka Zasłużonego Działacza Ruchu Spółdzielczego, Medal 500-lecia Miasta Białka Podlaska, medal „Zasłużony dla Oświaty” i inne.

Dewiza życiowa: „Pomagaj innym...”, hobby: działka.

Zmarł 28 II 2003 r. w Warszawie i został pochowany na cmentarzu Stare Powązki (pro-

sto główna alejką od IV Bramy, grobowiec rodzinny 50 m od Bramy po lewej stronie), **symboliczna tablica znajduje się na starym cmentarzu w Białej Podl., tam również jest grób rodziców.**

Publikacje:

Wspomnienie w 50-tą Rocznicę, O inż. Antonim Pawłowskim - najstarszym członku KOŁA BIALCZAN, słów kilka oraz Tym, którzy odeszli [w:] 50-lecie Stowarzyszenia Koła Bialczan 1922-21. IX. - 1972, wydawnictwo TPN, Międzyrzec Podlaski 1974.

Janina Niedźwiecka - dyrektor gimnazjów w Białej Podlaskiej i w Grodnie w latach 1919-1939, „PKK”, nr 1 z 1996.

Ksiądz Stanisław Leśniowski 1884-1942, „PKK”, nr 2 z 1996, Wanda Madlerowa, „PKK” nr 3 z 1996,

Siostra Kazimiera Genowefa Chodyszko 1905-1978, „PKK” nr 4 z 1996, Jan Makaruk (1904-1985), „PKK”, nr 1 z 1997, Czerwiński lekcja patriotyzmu, „PKK”, nr 1 z 1999, Bialczanin: Jan Bilkiewicz (1924-1983), „PKK” nr 1 z 2001.

Literatura:

Ankieta Koła Bialczan - wypełniona przez syna, profesora UW.

Chmielowiec L., 75 lat Koła Bialczan, Biała Podl. 1998.

50-lecie Stowarzyszenia Koła Bialczan 1922 - 21. IX. - 1972, red. M. Kowalski, wyd. TPN, Międzyrzec Podl. 1974, s. 14-18, 25, 41-43, 59 i 63.

POMAGAŁ STRAJKUJĄCEJ MŁODZIEŻY W BIAŁEJ

Wacław Hipolit Łapiński urodził się 13 VIII 1869 r. w Warszawie jak syn Ludwika. Wydział Lekarski UW ukończył w 1893 r. Studia specjalistyczne odbył w Wiedniu, Paryżu, *Berck-sur-Mer*, Sztokholmie, Londynie i Berlinie. Jako student był członkiem Koła Braterstwa Związku Młodzieży Polskiej „Zet”, a od 1893 r. - członkiem Ligi Narodowej, reprezentując partię w Komitecie organizacyjnym budowy pomnika A. Mickiewicza w Warszawie. Udzielał się w Towarzystwie Oświaty Narodowej. W 1905 r. był współzałożycielem Stronnictwa Demokratyczno-Narodowego. Po 1918 roku wycofał się z życia politycznego.

Na Podlasiu w 1902 r. udzielał pomocy strajkującym uczniom gimnazjum w Białej Podlaskiej i Siedlcach. Autor publikacji: „Walka o wykłady religii w języku polskim w gimnazjach siedleckim i bialskim w 1902” (Siedlce 1926).

Należał do bliskich przyjaciół R. Dmowskiego, którego był osobistym lekarzem, także w ostatniej chorobie. Łapiński doktorat na UW uzyskał w 1921 r., a od 1922 r. był docentem ortopedii chirurgicznej. Pracował w Szpitalu Dzieciątka Jezus w Warszawie, od 1913 r. w Szpitalu im. Karola i Marii, gdzie w latach 1919-34 był ordynatorem oddziału chirurgii.

Był uczestnikiem II Zjazdu Absolwentów Szkół Bialskich w 1928 r., podczas uroczystej akademii wygłosił referat nt. strajku w 1902 r.

Zginął 4 VIII 1944 r. w wieku 75 lat na początku Powstania Warszawskiego od wybuchu bomby lotniczej.

Literatura:

Kozicki S., Historia Ligi Narodowej, Londyn 1964.

Czy wiesz kto to jest, red. S. Łoza, Warszawa 1938, s. 439.

Łapiński W., Walka o nauczanie religii w języku polskim na Podlasiu i Polesiu w 1902, [w:] Nasza walka o szkołę polską 1901-1917, red. B. Nawroczyński, Warszawa-Lwów 1932, s. 61-68.

Słownik Biograficzny Lekarzy i Farmaceutów, ofiar II wojny światowej, Wrocław 2003, t. II, s. 211.

Zieliński J., Łapiński Wacław, PSB, t. XVIII, s. 216-17.

INICJATOR ZAŁOŻENIA KOŁA BIALCZAN

Tadeusz Michałowski - sędzia, później adwokat, po powrocie z Rosji Sowieckiej, z inż. A. Pawłowskim podjął myśl zorganizowania w 1922 r. Zjazdu wychowanków szkoły bialskiej oraz założenia stowarzyszenia Koło Bialczan. Jego mieszkanie na Pradze było zawsze otwarte dla studentów z Podlasia. Zmarł 18 VIII 1965 r.

OFICER WP PRZYJACIELEM BIALSKICH STUDENTÓW

Walerian Ignacy Anatol Pacewski, ur. 8 VII 1879 r., służył w korpusie oficerów uzbrojenia, starszeństwo z d. 1 VI 1919; PKU Warszawa, od 1934 r. major w st. spoczynku. **Był jednym z organizatorów Koła Bialczan w 1922 r., uczestnikiem Zjazdu Absolwentów w 1928 r. Zginął podczas II wojny światowej.**

Literatura:

Rocznik oficerski 1931.

Sroka J., *Pięćdziesięciolecie Koła Bialczan*, [w:] *50-lecie Koła Bialczan 1922-21 IX -1972*, wyd. TPN, Międzyrzec Podlaski 1974, s.16.

PIERWSZY HONOROWY CZŁONEK KOŁA BIALCZAN

Antoni Pawłowski, urodził się 6 XII 1883 r. w Białej Podlaskiej. **Był absolwentem gimnazjum klasycznego w Białej Podlaskiej.** Studiował architekturę na Politechnice Warszawskiej w 1904/1905 r. Uczelnię w okresie strajku szkolnego zamknięto, a Pawłowski podjął pracę w Rosyjskim Towarzystwie Żeglugi i Handlu. W latach 1915 – 1916 zatrudnił się w Radzie Zjazdów Polskich Organizacji Pomocy Ofiarom Wojny w Moskwie. Jednocześnie w okresie 1914 – 1917 studiował prawo na Uniwersytecie Moskiewskim. Od końca 1916 r. pracował jako buchalter w Zarządzie Południowo-Rosyjskich Fabryk Metalurgicznych w Niżniednieprowsku na Ukrainie.

W okresie rewolucji przeżył 9 przewrotów.

Po powrocie do Polski w 1922 r. w drodze wymiany zakładników, pełnił różne stanowiska. Do 1926 r. był kierownikiem Warszawskiego Oddziału Spółki Akcyjnej Ziemian, która posiadała w Zamościu odlewnię i fabrykę narzędzi rolniczych. Następnie do 1932 r. jako główny buchalter – prokurent był zatrudniony w Syndykacie Plantatorów Chmielu. W okresie 1933 – 1937 zajmował stanowisko zastępcy szefa Wydziału Ogólnohandlowego w Zarządzie Towarzystwa Starachowickich Zakładów Górniczych. W latach 1937-1939 był szefem Wydziału Finansowego Zakładów Południowych w Stalowej Woli (od 1948 r. pod nazwą Huta Stalowa Wola), po wojnie zaś do czasu przejścia na emeryturę w 1959 r. - wiceprezesem firmy „Mikro”.

Z rodzinnym miastem łączyły go serdeczne związki, jako aktywny działacz społeczny i miłośnik regionu, często odwiedzał Podlasie. **Był razem z adwokatem Tadeuszem Michałowskim inicjatorem założenia Koła Bialczan w 1922 r., uczestnikiem pierwszego Zjazdu Absolwentów w 1922 r. Podczas przygotowania II Zjazdu w 1928 r. jako se-**

kretnarz Koła Bialczan był członkiem Komitetu Wykonawczego. Hojnie wsparł zbórkę funduszy na pomnik Kraszewskiego, przekazując 190 zł. Był członkiem Komitetu Organizacyjnego Zjazdu Wychowanków Szkół Bialskich w 1957 r. W 1972 r. podczas uroczystości 50-lecia Koła Bialczan wśród uczestników nie zabrakło liczącego 89 lat Pawłowskiego. Uchwałą Walnego Zgromadzenia Koła Bialczan w 1973 r. po raz pierwszy w historii stowarzyszenia nadano A. Pawłowskiemu godność członka honorowego Koła Bialczan.

Literatura:

Archiwum Muzeum Regionalnego w Stalowej Woli – akta osobowe.

Huczko J., *O inż. Antonim Pawłowskim - najstarszym członku Koła Bialczan, słów kilka*, [w:] *50-lecie stowarzyszenia Koła Bialczan 1922-21 IX-1972*, TPN Międzyrzec Podlaski 1974, s.59-62.

Pawłowski A., *Historia walki o wykłady religii w języku polskim z gimnazjach wschodnich powiatów b. Kongresówki* [maszynopis w archiwum Koła Bialczan].

Polscy inżynierowie w XIX i XX wieku, red. Z. Mrugalski, Warszawa 2007, t. X, s. 166.

III Zjazd wychowanków szkół bialskich, Biała Podlaska 1959, s. 51.

WYBITNY INŻYNIER SANITARNY

Ignacy Piotrowski, urodził się 20 IV 1879 r. we wsi Polot koło Włodawy, jako syn Stanisława, administrującego niewielkim majątkiem w dobrach Zamoyskich i Walerii z Małachowskich. **Absolwent w 1898 r. gimnazjum filologicznego w Białej Podlaskiej**. W latach 1898-1905 studiował w Warszawskim Instytucie Politechnicznym im. cara Mikołaja II. Był na rok zawieszony w prawach studenta w 1899 r. za udział w polskiej manifestacji politycznej. W 1905 r. przyłączył się do bojkotu szkolnictwa przeciwko rusyfikacji i za umożliwienie ucieczki poszukiwanego rewolucjonisty polskiego był przez pół roku więziony przez władze carskie w Cytadeli Warszawskiej (fort Traugutta).

Pracę zawodową rozpoczął w 1901 r. jeszcze jako student w Zarządzie Wodociągów i Kanalizacji Warszawy, po kilkunastu latach został zastępcą naczelnika Stacji Filtrów i na tym stanowisku przepracował 33 lata. W latach 1921-32 wykładał w Państwowej Szkole Drogowej oraz na kursach dla instruktorów Straży Ogniowej w Warszawie.

W II RP pracował na stanowiskach kierowniczych w Zarządzie Wodociągów i Kanalizacji w Warszawie. Był organizatorem Instytutu Wodociągów i Kanalizacji w Warszawie w 1925 r. W 1932 r. Piotrowski był delegowany do Kanady i USA w celu zapoznania się z budową i eksploatacją filtrów pośpiesznych i po odbiór tego typu aparatury dla stolicy.

Był autorem pionierskiej w Polsce publikacji pt. „Statystyka Wodociągów i Kanalizacji” (1927). Z tej dziedziny napisał szereg prac naukowych: wspólnie ze Z. Stefańskim „Gospodarka wodna w przemyśle” (1954), a z M. Romanem „Urządzenia do oczyszczania wody i ścieków” (trzy wydania 1964, 1970 i 1974). Artykuły publikował w branżowym czasopiśmie „Gaz, Woda i Technika Sanitarna”.

Podczas okupacji, po zbombardowaniu przez samoloty sowieckie Stacji Filtrów w Warszawie w 1942 r., do wybuchu Powstania Warszawskiego pracował jako doradca techniczny w Dyrekcji Wodociągów i Kanalizacji. Po wojnie w latach 1947-1960 był wykładowcą na PW, od 1949 r. jako profesor zwyczajny. Na Kongresie Nauki Polskiej w 1951

r. był członkiem prezydium Sekcji Sanitarnej. Przez dłuższy czas pełnił funkcje przewodniczącego Zespołu Katedr Wydziału Inżynierii Sanitarnej PW. Mając 81 lat przeszedł na emeryturę w 1960 r. Od 1938 r. był członkiem honorowym Polskiego Zrzeszenia Gazowników, Wodociągowców i Techników Sanitarnych (obecnie PZITS) oraz Polskiego Towarzystwa Higienicznego.

W okresie II RP został dwukrotnie odznaczony Złotym Krzyżem Zasługi, po wojnie otrzymał Krzyż Oficerski i Komandorski OOP, Order Sztandaru II klasy (1958) oraz Złote Odznaki Honorowe PZITS i NOT.

Był współzałożycielem Koła Bialczan w 1922 r., uczestnikiem Zjazdu Absolwentów w 1928 r., jako członek zarządu Koła Bialczan delegatem do Komitetu Wykonawczego. Hojnie wsparł zbiórkę funduszy na pomnik Kraszewskiego, przekazując 269 zł. Był członkiem Komitetu Organizacyjnego Zjazdu Wychowanków Szkół Bialskich w 1957 r. Po reaktywowaniu stowarzyszenia w Białej Podlaskiej, w 1959 r. został członkiem Sądu Koleżeńskiego.

Zmarł 26 V 1971 r. i został pochowany na Powązkach (kw. 96-IV-3).

Literatura:

Chwaściński B., *Piotrowski Ignacy Franciszek*, PSB, t. XXVI, s. 472-73.

Huczko J., *Prof. Ignacy Piotrowski 1879-1971*, [w:] *50-lecie stowarzyszenia Koła Bialczan 1922-21 IX-1972*, TPN Międzyrzec Podlaski 1974, s. 74-78.

Stępniewski R., *Piotrowski Ignacy Franciszek*, [w:] *Słownik Biograficzny techników polskich*, red. J. Piłatowicz, Warszawa 1994, z. 4/5, s. 107.

PIERWSZY PREZES KOŁA BIALCZAN

Stefan Pliszczynski – notariusz, był inicjatorem i współzałożycielem Koła Bialczan w 1922 r., pierwszym prezesem Koła był także autorem projektu statutu stowarzyszenia. Uczestnik Zjazdów Absolwentów w 1922, 1928 i 1957 r. W 1928 r. jako prezes Koła Bialczan był członkiem Komitetu Wykonawczego Obchodu 300-lecia Gimnazjum Męskiego w Białej Podl. W Warszawie utrzymywał stałe kontakty z Kołem Akademików Ziemi Podlaskiej. Hojnie wsparł zbiórkę funduszy na pomnik Kraszewskiego, przekazując 110 zł. Był członkiem Komitetu Organizacyjnego Zjazdu Wychowanków Szkół Bialskich w 1957 r.

Literatura:

Huczko J., *50-lecie stowarzyszenia Koła Bialczan 1922-21 IX-1972*, TPN Międzyrzec Podlaski 1974, s. 16, 17, 45, 60, 71.

Sprawozdanie Komitetu Obchodu 300-lecia Gimnazjum Męskiego w Białej Podlaskiej, Biała Podlaska 1930, s. 5 i 13.

WIELKI MIŁOŚNIK PODLASIA

Aleksander Próchnicki urodził się w Kotuniu koło Siedlec w 1887 r. jako syn Tadeusza, pracownika Drogi Żelaznej Warszawsko-Terespolskiej i Leokadii z domu Kuskowskiej.

Inżynier architekt, działacz niepodległościowy i społeczny, wielki miłośnik Podlasia. **Usunięty z gimnazjum w Białej Podl. za tajne nauczanie historii Polski w gronie wtajemniczonych kolegów i za udział w strajku w 1905 r. na kilka tygodni przed maturą.** Dzięki pomocy bialskiej organizacji PPS i kolejarzy wyjechał do Tomska na Syberii. Tam, jako dobrowolny zesłaniec, zdał egzamin maturalny i po ukończeniu Instytutu Technicznego podjął studia na Politechnice w Niżnym Nowogrodzie. W Muzeum Rumiencewa w Moskwie przygotował i napisał pracę naukową nt. „Paralela wpływów renesansu na architekturę Rosji i Polski”.

Wrócił na Podlasie i jako praktykant budowlany pracował w Siedlcach, a potem w Małkini, później jako architekt i kierownik biura odbudowy kraju w powiatach bialskim i konstantynowskim po wojennych zniszczeniach. W Białej zbudował niedaleko dworca PKP wg własnego projektu piękny, piętrowy dom (po rozbudowie dziś mieści się w nim WKU), a ogrody sięgały do ulicy Sidorskiej. W stylowo urządzonym domu mieszkała jego rodzina: żona Wanda (absolwentka Wyższej Szkoły Muzycznej im. F. Chopina w Warszawie) oraz córki Lidia (późniejsza aktorka) i Stella. Żona była pasjonatką łucznictwa i strzelectwa, uczyła tych sportów w Gimnazjum im. E. Plater, organizowała też charytatywne koncerty muzyczne.

Inż. A. Próchnicki został potem przeniesiony do pracy w Łomży, Białymstoku i Brześciu nad Bugiem. Mianowany delegatem Ministerstwa Robót Publicznych, nadzorował budowę domów urzędniczych oraz obiektów Korpusu Obrony Pogranicza. Ponieważ KOP nie posiadał początkowo organu wykonawczego do realizacji planowanych prac, dlatego też patronat nad przedsięwzięciem objęło MRP. Wykorzystano istniejącą strukturę Budowy Domów Urzędniczych w województwach wschodnich (z siedzibą w Brześciu nad Bugiem), na czele której stanął inż. Próchnicki.

W okresie II Rzeczypospolitej za swą pracę zawodową i społeczną został odznaczony Krzyżem Oficerskim Orderu Polonia Restituta, posiadał także odznakę „Za walkę o Polską szkołę”.

Inż. A. Próchnicki do 1938 r. mieszkał w Białej Podlaskiej, następnie przeniósł się z rodziną do Warszawy. W stolicy przetrwał lata okupacji niemieckiej. Po wojnie pracował na różnych stanowiskach administracji gospodarczej. Przed emeryturą w 1956 r. był naczelnikiem wydziału technicznego w Departamencie Ministerstwa PGR.

Przez całe życie gromadził cenne dokumenty i zdjęcia związane z Białą Podlaską i regionem Podlasia, jego pasją było malowanie. Część tej kolekcji znajduje się w zbiorach Muzeum Południowego Podlasia. Próchnicki był cenionym fachowcem i wspaiałym człowiekiem. Był jednym z założycieli Koła Białchan w 1922 r., członkiem Komitetu Organizacyjnego Zjazdu Wychowanków Szkół Bialskich w 1928 r. Hojnie wsparł zbiórkę funduszy na pomnik Kraszewskiego, przekazując 272 zł. Uczestniczył w Zjeździe w 1957 r.

Zmarł po długiej chorobie 21 XII 1963 r. w Warszawie i został pochowany na Powązkach.

Literatura:

- Archiwum Muzeum Południowego Podlasia w Białej Podlaskiej.
Sroka J., *Aleksander Próchnicki*, PSB, „Słowo Podlasia”, nr 9 z 1989 r.
Sroka J., *Ród Próchnickich*, „Słowo Podlasia” nr 48 i 49 z 2001.

JEDEN Z TWÓRCÓW COP

Stefan Raczyński urodził się 15 VIII 1892 r. we wsi Kłoda (pow. Biała Podl.) jako syn Tomasza, gajowego lasów państwowych i Marii Bedzio z zawodu chemik - inżynier technolog.

W 1910 r. jako absolwent gimnazjum w Białej Podlaskiej podjął studia w Warszawie i w 1915 r. ukończył Wydział Chemiczny Instytutu Politechnicznego.

W latach 1915-1921 w Zakładach Chemicznych Materiałów Wybuchowych Towarzystwa Francusko-Rosyjskiego w Sterówce (Donbas) kierował kilkoma wydziałami produkcyjnymi. Po wojnie w 1921 r. wrócił do Polski. W latach 1925-1937 pracował w Państwowej Wytwórni Prochu i Materiałów Kruszących w Zagożdżonie (później PWP w Pionkach) w powiecie kozienickim na stanowiskach: kierownika Fabryki Nitrogliceryny i Materiałów Kruszących, a następnie od 1936 r. Głównego Chemika Wytwórni. Inż. S. Raczyński opracował metodę produkcji ciągłej nitrogliceryny. Projektował, nadzorował budowę i uruchamiał produkcję: nitrozwiązków organicznych, materiałów kruszących, prochów nitroglicerynowych oraz termitów do spawania szyn. W latach 1937-1939 był dyrektorem Wytwórni Nitrozwiązków w Szarzynie (powiat leżajski), zbudowanej wg projektu inż. Raczyńskiego, na terenie Centralnego Okręgu Przemysłowego przez Zakłady Przemysłu Chemicznego „Boruta” na zlecenie PWP w Pionkach.

Po II wojnie światowej był od 1948 r. wykładowcą, a od 1951 r. docentem na Politechnice Warszawskiej. Autor wielu rozwiązań technologicznych i aparatury, m. in. do wytwarzania nitrogliceryny i prochów nitroglicerynowych, prowadził także pionierskie badania w zakresie użycia materiałów wybuchowych do prac górniczych oraz terenowych, m.in. regulacji rzek i melioracji terenów bagnistych. Jest autorem książki „Nitrogliceryna. 100 lat przemysłowego wytwarzania” (Warszawa 1967).

Inż. Stefan Raczyński był jednym z założycieli Koła Bialczan w 1922 r. Na pomnik J. I. Kraszewskiego w 1928 r. ofiarował 20 zł.

Zmarł 11 III 1979 r. w Warszawie i został pochowany na cmentarzu prawosławnym na Woli.

Literatura:

Korzun M., *1000 słów o materiałach wybuchowych i wybuchu*, Warszawa 1986, s. 163-64.

Tenże, *Przemysł materiałów wybuchowych w Polsce przed 1939 rokiem*, „WPT” nr 11 z 1983.

Sarnecki K., *Raczyński Stefan*, PSB, t. XXIX, s. 664-65.

Traczyk S. A., *Od młynów do prochowni. Historia Pionek i okolic do 1939 r.*, Pionki 2008, s. 386-87.

DZIAŁACZ KAZP I KOŁA BIALCZAN

Bohdan Zaręba urodził się 6 III 1904 r. w Jaciążku (pow. Maków Mazowiecki), gdzie ojciec jego pracował jako oficjalista do wybuchu strajku rolnego w 1905 r. Ojciec wyjechał „za chlebem” do Ameryki, a matka z czworgiem dzieci zamieszkała w Białej Podlaskiej, gdzie utrzymywała rodzinę prowadząc tzw. stancję dla uczniów.

Bohdan uczył się w miejscowej szkole powszechnej i rozpoczął naukę w gimnazjum

w 1915 r. do czasu ewakuacji w głąb Rosji. W Moskwie kontynuował naukę w polskiej szkole dla uchodźców. Po powrocie do kraju w 1921 r. przez 2 lata uczęszczał do szkoły dla repatriantów w Bydgoszczy, następnie do **gimnazjum im. J. I. Kraszewskiego w Białej Podlaskiej**, w którym w 1926 r. **otrzymał świadectwo dojrzałości**. W okresie nauki działał w Lidze Obrony Powietrznej Państwa i zajmował się popularyzacją lotnictwa. Był przewodniczącym Koła Dramatycznego (wystawiono wówczas m.in. komedię „Zagłoba swatem” i dramat A. Mickiewicza „Dziady”).

Po odbyciu służby w szkole podchorążych rezerwy w Berezie Kartuskiej w latach 1927-1928, wrócił do Białej i podjął pracę w Zarządzie Miejskim. Angażował się do wielu inicjatyw społecznych, m.in. budowy kortu tenisowego czy organizacji amatorskiego teatru.

W 1929 r. B. Zaręba wyjechał do Warszawy, gdzie studiował na Wydziale Prawa UW, jednocześnie w Wolnej Wszechnicy podjął studia o specjalności społeczno-oświatowej. Naukę musiał łączyć z pracą zarobkową w Elektrowni, następnie w Państwowej Szkole Higieny. Po studiach w 1932 r. podjął pracę na stanowisku sędziego Sądu Grodzkiego w Szczuczynie.

Podczas wojny obronnej z Niemcami i ZSRR walczył w składzie 135 pp aż do kapitulacji pod Kockiem 5 X 1939 r. W okresie okupacji pracował w majątku barona S. Rosenberga w Cieleśnicy, aktywnie uczestnicząc w konspiracji w szeregach Armii Krajowej.

Po wojnie w 1948 r. podjął pracę jako sędzia w Departamencie Nadzoru Sądowego Ministerstwa Sprawiedliwości, ale po roku z powodu choroby serca został przeniesiony w stan spoczynku. W 1954 r. został wpisany na listę adwokatów Izby Warszawskiej.

Zmarł nagle 30 XII 1959 r.

Podczas studiów angażował się w prace KAZP, później w Kole Bialczan. Był członkiem Komitetu Organizacyjnego Zjazdu Wychowanków Szkół Bialskich w 1957 r. Po reaktywowaniu stowarzyszenia w 1959 r. został wybrany na przewodniczącego komisji rewizyjnej.

Literatura:

Huczko J., *Adw. Bohdan Zaręba 1904-1959*, [w:] *50-lecie stowarzyszenia Koła Bialczan 1922-21 IX- 1972*, TPN Międzyrzec Podlaski 1974, s.79-80.

III Zjazd wychowanków szkół bialskich, Biała Podlaska 1959, s. 51.

2. Działacze Koła Bialczan od 1959 roku

ZASŁUŻONY DZIAŁACZ KOŁA W WARSZAWIE

Jan Bilkiewicz urodził się w Mołodecznie (dziś na Białorusi) w 1924 r. jako syn Józefa i Joanny z domu Sikorskiej. Rodzice przenieśli się do Sławatycz, następnie do Białej Podlaskiej, gdzie Janek skończył w 1937 r. szkołę powszechną. Dalszą edukację podjął w Gimnazjum im. J. I. Kraszewskiego. Podczas okupacji niemieckiej ukończył dwuletnią szkołę handlową i podjął pracę w spółdzielni „Rolnik”. Był w konspiracji żołnierzem AK. Po wojnie ukończył z wyróżnieniem gimnazjum i uzyskał maturę w 1946 r. Studia na Wydziale Chemii Politechniki w Gdańsku ukończył także z wyróżnieniem w 1952 r. Marzenia

o karierze naukowej przekreśliło wcielenie do wojska. Po „odwilży” w 1957 r. został przeniesiony do rezerwy.

Przez dwa lata (1957-59) pracował w Warszawskiej Wytwórni Surowców i Szczepionek. Od 1959 r. do śmierci był pracownikiem Centralnego Laboratorium Ochrony Radiologicznej w Warszawie. Dzięki znajomości 4 obcych języków uczestniczył w licznych naukowych konferencjach w USA, Japonii, Chinach i w krajach Europy. Za osiągnięcia w pracy zawodowej wyróżniony został m.in. odznaczeniami: „Za Zasługi dla Obronności Kraju”, złotą odznaką „Zasłużony dla Energetyki”.

Uczestniczył w spotkaniach Klubu Inteligencji Katolickiej i przede wszystkim społecznie udzielał się w warszawskiej filii Koła Białczan. Przez wiele lat pełnił funkcję sekretarza Koła lub zastępcy przewodniczącego, mecenasa Józefa Huczki. Wzorowo prowadził archiwum stowarzyszenia. Uczestniczył w Zjeździe Absolwentów w 1957, 1968 i 1978 r. Podczas Walnego Zgromadzenia 10 I 1983 r. J. Huczko zaproponował na swoje miejsce J. Bilkiewicza. Funkcji przewodniczącego tzw. Grupy Warszawskiej Koła Białczan ze względu na chorobę nie przyjął.

J. Bilkiewicz zmarł w dniu swych imienin 24 VI 1983 r. i został pochowany w rodzinnym grobowcu na katolickim cmentarzu w Białej Podl. W imieniu Koła Białczan pożegnał swego oddanego współpracownika J. Huczko słowami: „Odszedł człowiek sprawiedliwy, prawy, dobry. Będzie Cię Janku bardzo brakowało. Pozostaniesz w naszej pamięci na zawsze. Spoczniesz w ziemi, którą ukochałeś i byłeś bez reszty oddany, a duch Twój będzie w łączności z nami.”

Literatura:

Chmielowiec L., *75 lat Koła Białczan*, Biała Podlaska 1998, s.11-13.

Huczko J., *Białczanin: Jan Bilkiewicz (1924-1983)*, „PKK” nr 1 z 2001, s. 63-65.

WYBITNY DZIAŁACZ STOWARZYSZENIA HONOROWY CZŁONEK KOŁA BIAŁCZAN

Leopold Chmielowiec urodził się 10 III 1917 r. w Henclow (dawne Austro-Węgry), jako syn Marcina i Ludmiły z domu Pelucha.

Absolwent Gimnazjum Męskiego im. J. I. Kraszewskiego w Białej Podlaskiej, maturę uzyskał w 1936 r. W latach 1938-39 studiował prawo na Uniwersytecie Józefa Piłsudskiego w Warszawie po wojnie w latach 1945-48 na Wydziale Prawa i Nauk Społeczno - Ekonomicznych Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego uzyskując tytuł magistra prawa.

Praca zawodowa: jako radca prawny w PSS Biała Podlaska, Spółdzielni „Stolarz”, Gminnej Spółdzielni w Kornicy, Janowie Podlaskim oraz WZGS Biała Podlaska.

Udzielał się społecznie w chorze i teatrze amatorskim w Białej Podlaskiej, był aktorem Teatru Ziemi Podlaskiej, współzałożycielem i prezesem Bialskiej Spółdzielni Mieszkaniowej „Zgoda”, wieloletnim zawodnikiem i organizatorem imprez szachowych.

Działal w Kole Białczan. Był współorganizatorem 5 Zjazdów Wychowanków Szkół Bialskich od 1957 r. członkiem Komitetu Organizacyjnego Koła Białczan w 1958 r., członkiem zarządu 1959-62 r., prezesem stowarzyszenia Koło Biał-

czan w okresie 29 X 1962 - 20 X 1977 r.; sekretarzem w latach 1977-80 oraz w kadencji 1980-87, 1987-92, 1992-96 i od 1996 do 2000 r. W 2012 r. został pośmiertnie wyróżniony statuetką Honorowego Członka Koła Bialczan.

Obejmując prezesurę Koła w 1962 r. uporządkował sprawy organizacyjne: założono księgę protokołów, dziennik podawczy, teczki korespondencji, ewidencję składek, założono księgę pamiątkową ze Zjazdów i kronikę Koła, co do dziś ułatwia odtwarzanie historii Koła Bialczan. Przez pół wieku angażował się praktycznie we wszystkie ważne działania Koła, był jego znakomitym kronikarzem.

Autor publikacji pt. „V Zjazd koleżeński wychowanków szkół bialskich”, „Historia Zjazdów Koleżeńskich Wychowanków Szkół Bialskich I i II LO 1922-1998” [w:] „VII Zjazd koleżeński wychowanków i absolwentów szkół bialskich” oraz zarysu monograficznego „75 lat Koła Bialczan” (1998).

Odnaczeni Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski (1981), Srebrną (1969) i Złotą (1973) odznaką CZSBM, Medalem 500-lecia Białej Podlaskiej (1974), odznaką za zasługi dla województwa białkopodlaskiego (1983), odznaką Zasłużonego Działacza Ruchu Spółdzielczego (1983), Medalem 40-lecia PRL (1984), odznaką honorową za zasługi dla oświaty Ministerstwa Edukacji Narodowej (1998).

Zmarł 1 III 2004 r. i został pochowany na starym cmentarzu katolickim w Białej Podlaskiej.

Literatura:

Chmielowiec L., *Moja szkoła*, „WTK” 1968, nr 37.

Tenże, *75 lat Koła Bialczan*, Biała Podl. 1998.

50-lecie Stowarzyszenie Koła Bialczan 1922 -21. IX. - 1972, red. M. Kowalski, wyd. TPN, Międzyrzec Podlaski 1974, s. 7, 9, 18, 19, 29, 32, 33, 48, 51, 55.

DYRYGENT I KOMPOZYTOR MUZYKI ROZRYWKOWEJ HONOROWY CZŁONEK KOŁA BIALCZAN

Ryszard Damrosz urodził się 4 VIII 1921 r. w Milanówku jako syn Stanisława, nauczyciela historii z Siedlec. Ojciec został powołany w 1933 r. na dyrektora Gimnazjum Męskiego im. J. I. Kraszewskiego w Białej Podlaskiej. **Ryszard rozpoczął naukę w Gimnazjum w Białej.** Niemcy zamknęli na jesieni 1939 r. szkołę, a S. Damrosz z rodziną wyjechał do Warszawy. Po wojnie wrócił do Białej i jeszcze do 1946 r. prowadził gimnazjum. Syn, Ryszard podczas okupacji niemieckiej w Warszawie, uczył się na tajnych kompletach. Egzamin maturalny zdał w 1942 r., był już wtedy zaprzysiężonym członkiem ZWZ-AK ps. „Niedźwiedź” i został skierowany do konspiracyjnej szkoły podchorążych. Damrosz uczestniczył w licznych akcjach zbrojnych w stolicy i w okolicach Sokołowa Podlaskiego. W lutym 1944 r. został przerzucony z grupą oficerów i podchorążych do okręgów nowogródzkiego i wileńskiego, gdzie walczył w składzie 3. batalionu 77 Pułku Piechoty. Był tam dowódcą drużyny, a później plutonu. Jego przełożonym był znany później działacz Stowarzyszenia PAX, senator Ryszard Reiff, który wiele brawurowych akcji swego podwładnego opisał w swej wspomnieniowej książce „Śmierć była blisko”. W akcji „Ostra Brama” R. Damrosz został poważnie ranny. W lipcu 1944 r. sowieckie NKWD aresztowało

go za przynależność do AK. Z więzienia trafił do łagrów, do kraju wrócił dopiero w 1947 r. Za swoje czyny otrzymał Honorową Odznakę Żołnierza Armii Krajowej.

R. Damrosz posiadał talent muzyczny i zaczął studia w warszawskiej Państwowej Wyższej Szkole Muzycznej. W 1949 r. podjął pracę w redakcji muzycznej Polskiego Radia. W 1952 r. został dyrygentem orkiestry i kierownikiem muzycznym Teatru „Syrena”. Damrosz był organizatorem, a potem dyrektorem i dyrygentem pierwszej państwowej orkiestry wykonującą muzykę rozrywkową. Zespół zaczął działać na początku 1956, nadano mu nazwę „Błękitny Jazz”, a planowany wcześniej repertuar rozrywkowy został rozszerzony o standardy jazzowe. Współpracował również z innymi orkiestrami radiowymi, przede wszystkim pod batutą Stefana Rachonia i Henryka Debicha. Nagrał wiele płyt z muzyką rozrywkową, akompaniując m.in. Jerzemu Połomskiemu, Irenie Santor i pochodzącej z Międzyrzecza Podlaskiego - Sławie Przybylskiej.

W 1966 r. został kierownikiem muzycznym i szefem orkiestry Teatru Muzycznego w Gdyni. W 1970 r. dostał propozycję szefa Teatru Muzycznego w Łodzi. Cztery lata później na prośbę Danuty Baduszkowej powrócił do Gdyni na poprzednie stanowisko.

Członek Stowarzyszenia Autorów ZAiKS od 1952 r., w latach 1984-2009 aktywnie uczestniczył w pracach Sądu Koleżeńskiego Stowarzyszenia, był odznaczony Medalem i Odznaką Honorową ZAiKS.

Do końca życia mile wspominał czas szkolnej nauki w Białej Podlaskiej, choć bez troską młodość brutalnie przerwała wojna i wieloletnia okupacja. Uczestnik Zjazdu Koleżeńskiego w 1957 r., w 2005 r. został Honorowym Członkiem Koła Białczan.

Uczestniczył 1 IX 2009 r. w uroczystości odsłonięcia pamiątkowej tablicy poświęconej ojcu - Stanisławowi Damroszowi, zasłużonemu dyrektorowi Gimnazjum i Liceum im. J. I. Kraszewskiego. Z inicjatywą ufundowania tablicy wystąpił prof. T. Lewiński podczas Zjazdu w 2008 r.

Prezydent RP odznaczył R. Damrosza z okazji 85. rocznicy urodzin - Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski.

Damrosz cieszył się wielkim szacunkiem i autorytetem wśród muzyków, którzy z nim współpracowali. Zawsze taktowny, dobrze wychowany, we współczesnym świecie, nie czuł się zapewne komfortowo. Zmarł 7 XII 2013 r. w Warszawie i został pochowany na Starych Powązkach.

Literatura:

Borysiuk-Fronc K., *Upamiętnili dyrektora z nowatorskimi pomysłami*, „Słowo Podlasia” nr 36 z 2009.

Damrosz R., Gaszyński M., *Błękitny Jazz*, „Jazz Forum” nr 3 z 1999, s. 50-54.

http://pl.wikipedia.org/wiki/Ryszard_Damrosz [dostęp 13 XII 2013 r.]

PIEWCA ZIEMI PODLASKIEJ

Stefan Henryk Grodzicki urodził się 19 I 1920 r. w Warszawie w rodzinie inteligentnej. Dzieciństwo spędził w Hruszniewie koło Łosic w pięknym, patriotycznym dworze ziemiańskim hr. Kazimierza Broel-Plater. Ojciec jego był w latach 1923-36 plenipotentem w majątku hrabiny. Rodzina miała też własny dworek w Koczukówce koło Zalesia. W 1944 r. przeżył rodzinną tragedię, jego ojciec za przynależność do AK został aresztowany przez NKWD i wywieziony do ZSRR, skąd nigdy nie powrócił.

Naukę w Gimnazjum im. J. I. Kraszewskiego rozpoczął przed wojną, ale maturę uzyskał dopiero w 1945 r. wspólnie m.in. z Krzysztofem Skubiszewskim, późniejszym

szefem MSZ III RP. Aktywnie uczestniczył w życiu szkoły, był redaktorem gazetki oraz członkiem zespołu teatralnego. Grał m.in. w sztuce Z. Nowakowskiego „Gałązka rozmarynu” wspólnie z Romanem Kłosowskim, wyreżyserowanej przez Aniela Walewska. W 1947 r. próbował studiów aktorskich w Szkole Teatralnej w Warszawie, ale wrodzona wada nóg uniemożliwiała mu swobodne poruszanie się po scenie. Historii na UW także nie ukończył.

W 1948 r. powrócił na stałe do Białej Podlaskiej i został sekretarzem Szkoły Handlowej. Potem pracował w Teatrze Ziemi Podlaskiej, był urzędnikiem wydziału kultury Urzędu Powiatowego oraz pracownikiem Biblioteki Powiatowej w Białej Podl. Był wieloletnim radnym miejskim, który bardzo ożywił życie kulturalne grodu nad Krzną.

Miał talent aktorski i literacki, łatwo pisał wiersze i prozę. Przez wiele lat występował w Teatrze Ziemi Podlaskiej. Znakomicie grał m.in. role w „Mazepie” J. Słowackiego czy w „Panu Jowialskim” A. Fredry. W poezji inspirował się krajobrazem podlaskim. Utwory swoje wysłał do oceny do samego Juliana Tuwima. Autor „Kwiatów Polskich” ocenił je pozytywnie i w liście z 1 VIII 1953 roku zachęcał go do dalszej pracy, gdyż, jak stwierdził, wyczuł w nim naprawdę poetę.

Największą miłością było rodzinne Podlasie. Współpracował ze „Słowem Podlasia”, publikując artykuły poświęcone regionowi. Przez ponad 20 lat jeździł rowerem po regionie, dzięki temu znał przysłowiowo każdą wioskę. Wszystkie wrażenia z tych peregrynacji opisał w publikacji „Moje Podlasie” oraz „Słowo o Podlasiu (Nad Krzną i Bugiem)”.

Był członkiem Komitetu Organizacyjnego Zjazdu Wychowanków Szkół Bialskich w 1957 r. Aktywnie działał w Kole Bialczan, był członkiem zarządu w latach 1959-62, uczestnikiem Zjazdu w 1957, 1968 i 1978 r.

Odnznaczony Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski oraz złotą odznaką Zasłużony Działacz Kultury.

Zmarł 13 X 1984 r. i został pochowany w rodzinnym grobowcu na bialskim cmentarzu. Na pomniku nagrobnym trafnie napisano „Piewca Podlasia”, na to określenie całkowicie zasłużył. Ma ulicę w Białej Podlaskiej.

Publikacje: *Wiersze* [1933-1941], b.m.w., s. 580.

Moje Podlasie i Wiersze [w:] *V Zjazd koleżeński wychowanków szkół bialskich*, Biała Podlaska 1988.

Słowo o Podlasiu. Nad Krzną i Bugiem: wieczór poezji i prozy, oprac. J. Sroka. - Biała Podlaska: WDK, 1989.

O stawach na Grabarce, „PKK” 1991 nr 1, *Opowieść ze Stadniny Koni na Wygodzie k. Janowa Podlaskiego, Serpelice*.

Literatura:

Łada Grodzicki S., *Moje Podlasie: poezja i proza*, red. W. Kononow, wyd. TPZB „Koło Bialczan”, Biała Podlaska 2004.

Tenże, *Trochę wspomnień*: Praca konkursowa na pamiątnik związany z przeszłością Podlasia, Biała Podlaska, 1982.

Sroka J., *Stefan Grodzicki (wspomnienie pośmiertne)*, „Słowo Podlasia”, nr 43 z 1984.

TWÓRCA FUNDACJI IM. J. I. KRASZEWSKIEGO

Bolesław Jedliczko urodził się 16 XI 1918 r. w Sławacinku koło Białej Podlaskiej jako syn Eugeniusza i Stefanii z domu Mikołajczak. W szkole angażował się w pracach drużyny ZHP. **Maturę uzyskał w Państwowym Gimnazjum im. J.I. Kraszewskiego w 1939 roku.** W ramach Wojskowego Przysposobienia Lotniczego przeszedł kurs pilotażu w Szkole Pilotów przy PWS oraz w samolocie RWD-8 w Świdniku i został pilotem turystycznym. Podczas wojny obronnej z Niemcami przedarł się we wrześniu 1939 r. przez granicę rumuńską, a następnie udał się do Francji. 27 I 1940 r. został przyjęty do Polskich Sił Powietrznych. Pod koniec czerwca 1940 r. ewakuował się do Anglii i służył w sztabie PSP. W Zjednoczonym Królestwie odbył kilka kursów pilotażu na sprzęcie brytyjskim pod okiem angielskich instruktorów. Na własną prośbę w 1942 r. odbył kurs w Szkole Pilotażu Początkowego w Hucknall, następnie otrzymał skierowanie do 16 SFTS w Newton, na kurs zaawansowanego pilotażu. Otrzymał przydział do Szkoły Strzelców Pokładowych nr 4 w Morpeth. 15 IV 1943 r., po ukończeniu „podchorążówki”, został skierowany na kurs pilotażu samolotami myśliwskimi w 58 OTU w Grangemouth.

Po ukończeniu szkolenia Bolesław Jedliczko, dzięki życzliwości mjr B. Dropińskiego, latał bojowo, z czasem jako dowódca eskadry „B” w 302. Dywizjonie Myśliwskim, który stacjonował w Perranporth. 25 IX 1944 r. odszedł w stan spoczynku po 104 lotach bojowych. Najpierw przebywał w Blackpool, a następnie w Group Support Unit. W marcu 1945 r. skierowany został do 308. Dywizjonu Myśliwskiego i 15 IV 1945 r. otrzymał stopień kapitana. Do końca wojny odbył w sumie 129 lotów bojowych.

Za ofiarą służbę otrzymał Krzyż Walecznych (czterokrotnie), Medal Sił Powietrznych, Kompanijne Odznaczenia Brytyjskie (pięciokrotnie) oraz Krzyż Kampanii Wrześniowej.

Zdemobilizowany po rozwiązaniu Polskich Sił Zbrojnych w 1947 r. w stopniu majora PSP, postanowił wrócić do kraju. Uczestniczył w konspiracji przeciwko komunizmowi. W czerwcu 1948 roku został aresztowany i skazany na śmierć, karę zamieniono potem na dożywocie. Wyszedł na wolność w lipcu 1957 r. Pracował w przedsiębiorstwie INCO-VERITAS do przejścia na emeryturę w 1980 r. Pragnąc podnieść kwalifikacje, podjął studia w Szkole Głównej Planowania i Statystyki.

Aktywnie uczestniczył w pracach filii Koła Białczan w Warszawie. Był uczestnikiem Zjazdów Absolwentów Szkół Bialskich w 1957 r., 1978 i 1998 r. W 1992 r. swój emocjonalny związek ze swą szkołą i Podlasiem przypieczętował ustanawiając Fundację im. J. I. Kraszewskiego, którą zasilł własnym funduszem założycielskim, do śmierci wielokrotnie uzupełnianym. W Izbie Pamięci I LO umieszczono okolicznościową tablicę z osobistymi pamiątkami B. Jedliczki.

Po 1989 roku otrzymał Krzyż Kawalerski i Oficerski Orderu Odrodzenia Polski.

Zmarł 14 IV 2000 r. w Warszawie i został pochowany na Starych Powązkach.

Literatura:

- Demidowicz T., *Lotnicy Podlasia*, współpraca S. Hordejuk, Biała Podlaska 2005, s. 74-75.
Kalinowski S., *Bronili polskiego, a potem angielskiego nieba*, „Gościniec Bialski”, nr 9 z 2013.
Król W., *Zarys działalności polskiego lotnictwa w Wielkiej Brytanii 1940-1945*, Warszawa 1990.

Kubala K., *Miałem po prostu szczęście...*, „Skrzydłata Polska” nr 12 z 2000 r.

I Liceum Ogólnokształcące im. Józefa Ignacego Kraszewskiego w Białej Podlaskiej między V a VIII Zjazdem Wychowanków i Absolwentów, Biała Podlaska 2008, s. 139-140.

SPÓŁECZNIK - PRZYJACIEL MŁODZIEŻY HONOROWY CZŁONEK KOŁA BIALCZAN

Wacław Marian Kononow urodził się 12 IX 1928 r. w Miechowie. Z Białą Podlaską był związany od 1935 r. W wieku 15 lat, w 1943 roku został zaprzysiężony jako członek Szarych Szeregów AK. Przeszedł szkolenie łącznikowe i wywiadowcze, co umożliwiło mu udział w roku 1944 r. w akcji „Kośba”. Której celem była likwidacja konfidentów podczas niemieckiej okupacji.

W Białej skończył szkołę powszechną, dwuletnią „Handlówkę” i był uczniem **Liceum Ogólnokształcącego im. J. I. Kraszewskiego Białej Podlaskiej**. Maturę uzyskał po ukończeniu Męskiego Gimnazjum i Liceum im. Bolesława Chrobrego w Sopocie w 1949 r. Przez pewien czas jako statysta był związany z Teatrem Jerzego Afanasiewa, zdobyte doświadczenie wykorzystał potem w Tetrze Ziemi Podlaskiej. Do Białej wrócił w 1952 r. W latach 1964-1969 uczęszczał do Wyższej Szkoły Rolniczej w Lublinie zdobywając zawód inżyniera rolnika. Pracował w Powiatowym Związku Gminnych Spółdzielni „Samopomoc Chłopska”. Do 1981 r. był dyrektorem Centrali Nasiennej w Białej Podlaskiej.

M. Kononow społecznikiem i przyjacielem młodzieży, od 1956 roku członkiem Polskiego Towarzystwa Turystyczno – Krajoznawczego, od 1960 instruktorem Związku Harcerstwa Polskiego, zaś od 1975 r. działał w Polskim Związku Motorowym. Organizator wielu akcji Hufca ZHP w Białej Podlaskiej zainteresowanie pracą z młodzieżą wyniósł z gromady zuchowej „Dzielnych Lechitów”, którą prowadził zasłużony wychowawca i przewodnik Bronisław Czyżyk. Wyznawane i praktykowane jeszcze podczas okupacji, ideały druha B. Czyżyka ukształtowały postawę przyszłego instruktora ZHP.

Spółecznie udzielał się w PZF, LOK, ZBoWiD, Stowarzyszeniu Inżynierów i Techników Rolnictwa. Kolejną jego pasją była turystyka kwalifikowana. Pełnił funkcję prezesa Automobilklubu Bialskopodlaskiego. 26 X 2008 r. odbył się Rajd Turystyczny „Podlaska Jesień 2008” im. Wacława Kononowa. Impreza była poświęcona pamięci zmarłego wieloletniego członka i prezesa Automobilklubu Bialskopodlaskiego, który był pomysłodawcą i organizatorem tego typu rajdów.

Publikacje regionalne i prace redakcyjne W. Kononowa:

Cmentarze wojenne z lat 1914–1915 na obszarze dawnego województwa bialskopodlaskiego, „Podlaski Kwartalnik Kulturalny”, nr 3 z 2006 r.

Franciszek Ujma: zapomniany prekursor skautingu w powiecie bialskim, „PKK” nr 2 z 2005 r.

Soszyński R., Parafia Św. Anny w Białej Podlaskiej, opracowanie i przygotowanie do druku W. Kononow.

Łada Grodzicki S., Moje Podlasie: poezja i proza, twórczość zebrał, opracował i zredagował W. Kononow.

Od 1959 r. aktywnie uczestniczył w pracach Koła Bialczan. W tym okresie anga-

żował się do prac organizacyjnych wszystkich zjazdów wychowanków obu bialskich liceów. Regularnie organizował w Serpelicach kameralne spotkania kolegów z „Kraszaka” z lat 1944-1949. Podczas tych spotkań narodził się pomysł zebrania rozproszonej twórczości literackiej znanego działacza Koła Bialczan, wychowanka „Kraszaka” Stefana Grodzickiego. Pod patronatem Stowarzyszenia wydano publikację zredagowaną przez W. Kononowa pt. „Moje Podlasie”. Był inicjatorem ufundowania na bialskim cmentarzu epitafium poświęconego poległym w latach 1939-1945 harcerzom „Szarych Szeregów”.

M. Kononow był członkiem zarządu Koła Bialczan w latach 1973-1975 oraz 1992-1996. W 1996 r. został wybrany do Komisji Rewizyjnej. Po okresie marazmu w działalności Koła, zaproponował zmiany programowe w 2005 r., które wprowadził nowy zarząd stowarzyszenia pod kierownictwem M. Świątłowskiego. Honorowy Członek Koła Bialczan od 2005 r., uczestnik Zjazdów: 1957, 1968, 1978, 1988 i 1998 r.

Odnaczony m.in.: Krzyżem Kawalerskim OOP (1987), Złotym i Srebrnym Krzyżem „Za zasługi dla ZHP” (1992), Krzyżem Armii Krajowej (1998), odznaka Zasłużony Działacz Turystyki (1984), Złota Odznaka Honorowa PZM (2001) oraz Odznaka za Zasługi dla Turystyki (2004).

Zmarł 12 IV 2008 roku i został pochowany na cmentarzu katolickim w Białej Podlaskiej.

Literatura:

Jednodniówka Koła Bialczan-2005, oprac. I. Grabowski.

Kołęda K., *Druh Wacek odszedł na wieczną wartę: Wacław Kononow wszędzie zostawiał częstą siebie*, „Słowo Podlasia”, nr 17 z 2008 r.

ZASŁUŻONY PEDAGOG

Anna Lesińska, z domu Charłampowicz, urodziła się w 24 V 1915 r. w Białej Podlaskiej, jako córka Ignacego i Marianny z Chomińskich.

Siedmioklasową Publiczną Szkołę Powszechną im. Królowej Jadwigi w Białej Podlaskiej ukończyła w 1929 r. **Absolwentka Państwowego Gimnazjum Żeńskiego im. E. Plater w Białej Podlaskiej**, świadectwo dojrzałości otrzymała 27 V 1935 r. Studia ukończyła w 1939 r. we Lwowie na Akademii Handlu Zagranicznego, a po wojnie w Warszawie Szkołę Główną Handlową, dyplom otrzymała 10 XII 1946 r.

Po zakończeniu wojny obronnej pracowała w Wisznicach w charakterze księgowej w Spółdzielni Rolniczo-Handlowej (5.11.1940 do 31.12.1941 r.). Następnie w Okręgowej Spółdzielni Mleczarskiej (1.01.1942 – 20.07.1944 r.).

Po wojnie była nauczycielką w:

- Prywatnym Gimnazjum Kupieckim i Liceum Handlowym w Białej Podlaskiej (1 IX 1944 – 30 VIII 1946 r.).
- Państwowym Gimnazjum i Liceum Handlowym w Białej Podl. (1946 -1950),
- Technikum Finansowym Ministerstwa Finansów w Białej Podl. (1951-1955),
- Technikum Rachunkowości w Białej Podl. (1955 –1957),
- Technikum Ekonomicznym w Białej Podl. (1957 do 31 VIII 1972 r. tj. przejścia na emeryturę).

Anna Lesińska w latach 1951-53 była wicedyrektorem szkoły. Jako emerytka pracowała w ZSZ nr 1 im. KEN na umowy zlecenia do 1980 r. W okresie 1944-1973 uczyła przedmiotów ekonomicznych i organizacji przedsiębiorstw. Wysoko ceniła umiejętność analizy ekonomicznej i samodzielnego wyciągania wniosków. Przez wiele lat była opiekunką Samorządu Uczniowskiego oraz działała w ZHP. Była osobą skromną, kochała młodzież. W pracy pedagogicznej często przypominała podstawową zasadę, „aby formować sumienie młodego człowieka, trzeba mieć ukształtowane zdrowe sumienie własne”.

A. Lesińska była członkiem Komitetu Organizacyjnego Zjazdu w 1957 r., do publikacji „Z Przeszości Szkół Bialskich” napisała artykuł „Tym, którzy żmudną i ofiarną pracą kształtowali serca i umysły młodzieży w czasie okupacji”. Była członkiem założycielem w 1958 r. Koła Bialczan i wiceprezesem Zarządu w latach 1959-1962, reaktywowanego Stowarzyszenia po wojnie. W późniejszym okresie była członkiem komisji rewizyjnej (1962-63), zarządu (1964-65) następnie pełniła funkcję sekretarza (1973-1975) Uczestniczyła w Zjazdach w 1957 r., 1968, 1978 r.

Zmarła 1 I 1997 r. i została pochowana na cmentarzu katolickim w Białej Podlaskiej.

Pięknie pożegnał podczas pogrzebu 3 I 1997 r. koleżankę z pracy Jan Galecki, wielce zasłużony twórca bialskiej sceny szkolnej: „Zmarła była dla nas wzorem nauczycielskiego powołania, umiłowania zawodu, oddania się bez reszty młodzieży. Wychowała się w rodzinie, w szkole lat międzywojennych, w harcerstwie, w atmosferze uznania takich wartości jak: Bóg, Honor, Ojczyzna. Te wartości wypełniły Jej życie, pomogły przetrwać okupację niemiecką i lata programowego ateizmu. Nie zdradziła tego, co święte. Unikała rzecz łatwych, kompromisów, nie zabiegała o wyróżnienia i honory.”

Literatura:

Archiwum ZSZ nr 1 im. KEN w Białej Podlaskiej.

Galecki J., *Każdy uczeń był jej bliznim*, „Słowo Podlasia” nr 2 z 1997 r.

Szołucha M., *Kochana stara szkoła (1967-1971) - ZSZ nr 1 w Białej Podlaskiej*, Biała Podlaska 1997.

WYBITNY ARTYSTA - MIŁOŚNIK KONI HONOROWY CZŁONEK KOŁA BIALCZAN

Ludwik Antoni Maciąg urodził się 13 VII 1920 r. w Krakowie, w wieku 2 lat przeniósł się do Białej Podlaskiej, gdzie w garnizonie 9. Pułku Artylerii Lekkiej służył jego ojciec. Jego ojciec, Michał, był artylerzystą armii austro-węgierskiej. Brał udział w I wojnie światowej na Bałkanach, we Włoszech, walczył pod Verdun, gdzie dostał się do francuskiej niewoli. Szczęśliwy traf zrzucił, iż wrócił z armią gen. Hallera do Krakowa. Matka (Rozalia Dokić) była Jugosłowianką, brat Józef urodził się w Bośni, a brat Otto na Węgrzech.

L. Maciąg przez całe swoje dzieciństwo w Białej chłonał garnizonowe życie. Codziennie przypatrywał się apelom i ćwiczeniom kawalerii, podziwiał konne poczty z trąbką i parady podczas pułkowych świąt, wsłuchiwał się w wojskowe komendy, tętent kopyt, ułańskie pieśni. Wszystko to kształtowało jego artystyczną wrażliwość, miłość i fascynację końmi. **W Białej uczęszczał do Gimnazjum im. J. I. Kraszewskiego.** Już dyrektor gimnazjum, niezwykle pedagog Stanisław Damrosz zawyrokował, że z tego ucznia może być tylko malarz. Toteż po zrobieniu matury w 1939 r.

złożył papiery do ASP. Marzenia o studiach przerwał jednak wybuch wojny.

W czasie II wojny światowej pod pseudonimem „Sas” był żołnierzem podlaskiego oddziału partyzanckiego mjr „Zenona” Stefana Wyrzykowskiego i służył w zwiadzie konnym. Najstarszy brat – Józef jako podporucznik 34 pp w Białej Podlaskiej walczył w obronie Brześcia. W maju 1943 r. jako komandos został przerzucony na Bałkany i zginął podczas walk w Jugosławii. Ludwik przyjął jego konspiracyjny pseudonim „Sas”. Brat Otto, również utalentowany malarz – kapitan artylerii przeciwlotniczej, walczył w Dywizji gen. S. Maczka, zaznał satysfakcji zwycięstwa pod Falaise i goryczy pozostania na obczyźnie w Anglii. Otto Maciąg jako **maturzysta „Kraszaka” z 1938 r., brał udział w Zjeździe Absolwentów w 1978 r.**

Ludwik Maciąg brał udział w słynnej akcji osłonowej przerzutu do Anglii fragmentów pocisku V-2, a także w podjęciu 7 lotników amerykańskich z zestrzelonego przez Niemców bombowca. Trudy partyzanckiego życia nie przeszkodziły w kontynuowaniu malarzkiej pasji. Nie mogąc studiować na uczelni, L. Maciąg zgłębiał studia z natury – przez cały czas w swoim szkicowniku prowadził dokumentację leśnego życia partyzantów. Jest to niezwykle ważna dokumentacja wizualna leśnej epopei. Barbara Wachowicz nazywała Ludwika Maciąga *Kossakiem oddziału „Zenona”*. Wewnętrzny imperatyw nakazujący utrwalanie dla potomnych przeżyć pokolenia Kolumbów, mocno zaważyły na dalszej drodze życiowej i artystycznej Maciąga.

Po demobilizacji oddziału „Zenona” podchorąży „Sas” musiał ukrywać się przed NKWD. W uniknięciu zesłania na Sybir, co stało się udziałem wielu jego współtowarzyszy broni, pomagał mu ówczesny dyrektor stadniny koni w Janowie Podlaskim, zatrudniając go jako leśniczego i masztalerza.

Studia rozpoczął na ASP, początkowo w Krakowie, potem przeniósł się do Warszawy. Wkrótce został asystentem, najpierw prof. Tadeusza Kulisiewicza, a bezpośrednio po dyplomie, adiunktem na Wydziale Malarstwa u prof. Michała Byliny, znanego batalisty. Jako profesor pełnił funkcję dziekana Wydziału Malarstwa warszawskiej ASP (1969-1972). Zasłużony wychowawca i pedagog, autentyczny i uczciwy, zarówno w swojej sztuce, jak i w życiu, był wzorem dla młodego pokolenia. Poza pracą akademicką L. Maciąg nie rozstawał się ze swoją pasją jeździecką. Staż masztalerza w Janowie Podlaskim ułatwił mu wstęp do wszystkich ośrodków jeździeckich, stadnin, stad czy klubów sportowych.

Dorobek artystyczny prof. Maciąga jest niebywały – świadczy nie tylko o wielkim talencie, ale również o ogromnej pracowitości. Maciąg był autorem wielu ilustracji książkowych, na których wychowały się całe pokolenia Polaków, autorem plakatów, projektów znaczków pocztowych m.in. z okazji 150. lecia stadniny w Janowie Podlaskim, grafik, gobelinów i rzeźb. Projektował nawet sylwetki samochodów dla żerańskiej Fabryki Samochodów Osobowych.

W jego dorobku malarskim znajduje się szereg wystaw indywidualnych w kraju i za granicą – m. in. Anglii, Holandii, Danii, Niemczech, Stanach Zjednoczonych i Kanadzie; uczestniczył także w wystawach zbiorowych sztuki polskiej w wielu krajach Europy, jak również w Chinach, Indiach i Iranie. Otrzymał liczne nagrody i wyróżnienia. Jego prace znajdują się m.in. w zbiorach Muzeum Narodowego i Muzeum Wojska Polskiego w Warszawie, w Bibliotheque Nationale w Paryżu, Gallerii Folkestone i Cassel Galerie w Anglii oraz w zbiorach prywatnych, głównie w USA.

Maciąg zawsze był artystą niepokornym i niezależnym. Nigdy nie zabiegał o rozgłos i nie poddawał się panującym modom. Zawsze wierny tradycjom patriotycznym i wyznawanym ideałom, z wielką wrażliwością ukazywał piękno polskich krajobrazów, ilustro-

wał ważne wydarzenia historyczne, zwłaszcza te naznaczone osobistym doświadczeniem, wreszcie jak nikt dotąd potrafił ukazać ekspresję konia, tak w scenach batalistycznych, jak również podczas rajdów i biegów myśliwskich, konkursów hipicznych, w zaprzęgach, orkach. Artysta podczas swojej pracy na ASP często nękany był przez UB. Jego twórczość nigdy jednak nie posłużyła do umacniania panującej ideologii komunistycznej.

W 1978 roku wraz z żoną Ewą zamieszkał w Gulczewie koło Wyszkowa, w drewnianym wiejskim domu. Konno prof. L. Maciąg przemierzał nadbużańskie pola i łąki, a swoją łodzią - pychówką pływał po meandrach Bugu. Profesor zapoczątkował coroczne pielgrzymki ułańskie z Wyszkowa do Częstochowy, prowadził również wyprawy konne na Podlasie, w miejsca uświęcone walkami oddziału „Zenona”, zorganizował niezliczoną ilość imprez konnych, w tym gonitwy, hubertusy, sanny, majowe obchody „Dnia Konia”.

Nigdy nie odmawiał udziału w akcjach charytatywnych organizowanych np. przez harcerzy. Wspierał społeczną inicjatywę utworzenia muzeum bitwy 1920 r. w Wyszkowie.

Jego uczniami byli m.in. związani z naszym regionem Maciej Falkiewicz i Stanisław Baj - prorektor warszawskiej ASP. Profesor S. Baj wspominał swego mistrza: „Ludwik Maciąg był człowiekiem kryształowym, jasnym, o zdecydowanych poglądach, oczywiście bardzo pozytywnych. Był przede wszystkim człowiekiem prawdy, człowiekiem prawym, bardzo nie lubił kłamać”.

Pośmiertnie otrzymał Krzyż Komandorski Orderu Odrodzenia Polski, Honorowy Obywatel Miasta i Gminy Wyszków, **Honorowy Obywatel Miasta Biała Podlaska, Honorowy Członek Koła Bialczan od 2005 roku. Uczestniczył w Zjeździe w 1957 i 1968 r. Laureat Bialskiej Nagrody Kultury im. Anny z Sanguszków Radziwiłłowej w 2005 r..**

Do końca życia nie zapominał o „kraju lat dzieciennych”. Brał udział w plenerach, spotykał się z młodzieżą. Wielokrotnie uczestniczył w spotkaniach byłych żołnierzy AK w Sanktuarium w Leśnej Podl. Ojcom Paulinom w darze zostawił 4 duże obrazy eksponowane w Kaplicy Zjawienia, przedstawiające najważniejsze wydarzenia z dziejów Sanktuarium. Ostatni raz dosiadał konia na Hubertusie w nadbużańskich Kostomłotach mając 86 lat!

U schyłku pracowitego życia wspominał w 2007 r. w Białej Podlaskiej podczas otwarcia swojej wystawy: „Kończę tutaj swoje życie... To miejsce - Biała Podlaska, jest dla mnie wyjątkowo ważne, tu wszystko się zaczęło, bo choć urodziłem się w Krakowie, lecz w Białej spędziłem dzieciństwo i młodość (...) W roku 1944, gdy kończyła się wojna, jako pierwszy polski żołnierz wjechałem konno na plac w Białej. Ludzie podrzucali mnie do góry, ciesząc się z wyzwolenia. (...) To dla mnie powód do satysfakcji i dumy. Teraz moje życie zatacza krąg, wiele lat czekałem na tę wystawę, wszystko zaczęło się w Białej, tutaj też się kończy.”

Profesor Ludwik Maciąg, szlachetny i niezwykle człowiek, do końca wierny tradycji patriotycznej, zmarł 7 VIII 2007 r. w Gulczewie. Jego pogrzeb odbył się 16 sierpnia w kościele p.w. Opatrzności Bożej w Wesołej. Spoczął na miejscowym cmentarzu. Jednego z najwybitniejszych współczesnych pejzażystów i batalistów zegnały tłumy, w tym delegacja z Koła Bialczan

Literatura:

Taką została w mej pamięci, [w:] V Zjazd koleżeński wychowanków szkół bialskich, Biała Podlaska 1988.

Ludwik Maciąg [w:] - Muzeum Południowego Podlasia 2007.

Kowalski M., Sroka J., *Ludwik Maciąg* [w:] *Wystawa malarstwa i grafiki*, Międzyrzec Podlaski, TPN 1972.

Maciąg Otto, Anna, Ludwik [w:] *a Family of Artists*, wstęp Stanisław Ledóchowski, Rodney Hume, Susie Martin, Warszawa: Ludwik & Otto Maciąg, 1997.

Woźniak M., *Ludwik Maciąg: słowo wprowadzające* Stanisław Baj. Warszawa 2008.

WYCHOWANA W TRADYCJI POWSTANIA 1863 ROKU

Jadwiga Martyniuk z domu Jarocka, córka Adama i Aleksandry, urodziła się 15 VII 1918 w Kursku (Rosja). Wychowana była w kulcie powstania styczniowego, jej dziadek - Konstanty Jarocki był dowódcą oddziału powstańczego na Podlasiu w 1863 r. Absolwentka II LO im. E. Plater oraz studium dla asystentów socjalnych i ds. rehabilitacji. Z wykształcenia była kosmetyczką i asystentem socjalnym. W latach 60. XX w. prowadziła własny gabinet kosmetyczny w Białej Podlaskiej, okresie 1967-1978 pracowała w Spółdzielni Inwalidów w Białej Podlaskiej, była wiceprezesem Spółdzielni Inwalidów ds. rehabilitacji.

Była aktywnym członkiem Związku Harcerstwa Polskiego, udzielała się w działalności społecznej na rzecz inwalidów. **Przez wiele lat angażowała się w działalność Koła Białczan, była członkiem Komitetu Organizacyjnego III Zjazdu Wychowanków Szkół Białskich w 1957 r. Po reaktywowaniu stowarzyszenia w Białej Podlaskiej w 1959 r. została członkiem Sądu Koleżeńckiego. Była członkiem Komisji Rewizyjnej (1973-75, 1977-80). Uczestniczyła w Zjazdach Absolwentów: w 1957, 1968 i 1988 r. Zmarła 7 V 1994 r.**

Hobby: rodzina i pomoc innym, słabszym ludziom.

Literatura:

Ankieta KB opracowana przez syna Jacka Martyniuka, działacza Koła Białczan.
Chmielowiec L., 75 lat Koła Białczan, Biała Podlaska 1998.

DOCENT CHEMII PRZEMYSŁOWEJ

Jadwiga Młodecka urodziła się 30 XI 1922 r. we wsi Burwin koło Białej Podlaskiej jako córka Jana Przesmyckiego i Lidii z domu Jakuszowej. **Liceum Ogólnokształcące im. E. Plater ukończyła w 1945 r. i rozpoczęła studia na Uniwersytecie im. A. Mickiewicza w Poznaniu na Wydziale Matematyczno-Przyrodniczym. Sekcję chemii ukończyła 22 I 1951 r. uzyskując stopień magistra filozofii w zakresie chemii. Podczas studiów wyszła za mąż za Henryka Młodeckiego.**

Pracę zawodową podjęła w Instytucie Chemii Ogólnej w Warszawie (potem funkcjonował pod nazwą Instytut Chemii Przemysłowej), gdzie pracowała do przejścia na zasłużoną emeryturę 31 XI 1990 r. Została asystentką w Zakładzie Analitycznym u prof. Marcelego Struszyńskiego. W Instytucie przeszła kolejne szczeble naukowej kariery: starszego asystenta, adiunkta i docenta, którym została w 1973 r. W 1965 r. Rada Naukowa Instytutu powołała J. Młodecką na stanowisko samodzielnego pracownika naukowo-badawczego, mianując ją kierownikiem pracowni chromatografii bibułowej. Od 1979 r. dodatkowo pełniła funkcję zastępcy kierownika Zakładu Analitycznego, a od 1983 r. kierownika tego Zakładu.

Docent J. Młodecka uczestniczyła w większości projektów badawczych związanych

z udoskonaleniem technologii chemii przemysłowej. Wiedzę uzupełniała podczas pobytu na stażu naukowym we Francji. Była autorką ponad 40 samodzielnych publikacji naukowych oraz współautorką kilku książek. Za prace nad technologią oczyszczania naftalenu, rafinacji kwasowej benzolu oraz rafinacji frakcji toluenowej i technologii suszenia była czterokrotnie wyróżniona dyplomami uznania. Za całokształt pracy naukowej odznaczona została Złotym Krzyżem Zasługi i Medalem 40-lecia Instytutu. **Była uczestniczką Zjazdu w 1968 r.**

W wyniku wypadku samochodowego J. Młodecka zmarła 9 VII 2002 r. Po uroczystości żałobnej w kaplicy na Cmentarzu Północnym w Warszawie, została pochowana na cmentarzu katolickim w Białej Podlaskiej.

Lidia Przesmycka, siostra Jadwigi Młodeckiej **pełniła od 1977 r. funkcję prezesa Towarzystwa Przyjaciół Ziemi Bialskiej (dawne Koło Bialczan) oraz była w 1978 r. zastępcą przewodniczącego Komitetu Organizacyjnego V Zjazdu Koleżeńskiego. W okresie 1980-87 pełniła funkcję członka zarządu TPZB, a w latach 1987-1996 członka komisji rewizyjnej. Była uczestniczką Zjazdów w 1968, 1978, 1998 r.**

Literatura:

Informacje siostry Lidii Przesmyckiej.

Zięborak K., *Docent Jadwiga Młodecka (1922-2002)*, „Przemysł Chemiczny”, nr 12 z 2002, s. 815.

„WICHEREK” Z BIAŁEJ PODLASKIEJ

Czesław Nowicki, nazywany „Wicherkiem”, urodził się 24 III 1928 r. w Wilnie. Czesław był adoptowany przez lekarza Paskiewiczza z Białej, ale zachował nazwisko rodowe. Wieloletni prezenter prognozy pogody w Telewizji Polskiej, twórca prasowej i telewizyjnej postaci „Wicherka” **był uczniem Liceum Ogólnokształcącego im. J. I. Kraszewskiego w Białej Podlaskiej (matura 1948 r.)**, absolwent Uniwersytetu Warszawskiego (1952).

W latach 1947 – 1951 pracował w codziennej prasie terenowej jako reporter, następnie w redakcji „Życia Warszawy” w dziale miejskim i krajowym, redagował także informacje o pogodzie. Od 1958 r. był pierwszym „pogodynkiem” w polskiej telewizji. Prognozę prezentował w niekonwencjonalny sposób, tworząc swego rodzaju show. Telewidzom pokazywał ponad miarę wyrosnięte grzyby i inne przyrodnicze ciekawostki. „Kwartet Warszawski” śpiewał piosenkę „Kochajmy Wicherka”, w której podkreślił popularność i oryginalność prezentera („pokaże ziemniaczek kwitnący”). Złośliwi mówili, że zasłaniał swoim brzuchem połowę mapy Polski. Został zwolniony w latach 70. po nierozważnej uwadze o „burzy znad wschodu”. Oprócz niego, jeszcze Elżbieta Sommer miała prawo do przydomku (Chmurka) wśród prezenterów pogody.

Nowicki publikował w „Słowie Polskim” i „Życiu Warszawy”. Zagrał w serialach, gdzie wystąpił w roli samego siebie: w odcinku „Siła wyobraźni” w serialu „Wojna domowa” (1966), „Jedenaste: nie wychylaj się”, „Dom” (1982). Zagrał również w filmach fabularnych tj.: „Nie lubię poniedziałku” (1971) oraz „Kłopotliwy gość”, gdzie wystąpił w roli „Wicherka” (1971). Konferansjer i artysta estradowy, w latach osiemdziesiątych prowadził w kawiarniach warszawskich rewie kabaretową.

Aktywnie uczestniczył w spotkaniach filii Koła Białczan w Warszawie. Podczas uroczystości 150-lecia urodzin autora „Starej Baśni”, zorganizowanej w 1962 r. przez Koło Białczan w Białej Podlaskiej, Cz. Nowicki poprowadził konkurs „Czy znasz książki J. I. Kraszewskiego”. Był uczestnikiem Zjazdów Absolwentów Szkół Białskich w 1957 i 1978 r.

Zmarł 1 III 1992 r. w Warszawie i został pochowany na Cmentarzu Powązkowskim.

Literatura:

Nekrolog, „Więź” nr 5 z 1992, s. 158-159.

Rawicz J., Czesław Nowicki (*Wicherek*) nie żyje, „Gazeta Wyborcza” z 1 III 1992.

http://pl.wikipedia.org/wiki/Czesław_Nowicki [dostęp 22 I 2014]

ORDYNATOR BIAŁSKIEGO SZPITALA

Ludomir Powiłański urodził się 27 III 1935 r. w Wólce Żalińskiej koło Równego (dziś Ukraina), w rodzinie nauczycielskiej. W 1943 r. po rozpoczęciu prześladowań Polaków na Ukrainie, rodzina Powiłańskich przeniosła się do Generalnej Guberni, początkowo do Lubartowa, następnie do Białej Podlaskiej, gdzie ojciec Antoni Powiłański podjął pracę w mleczarni.

Szkółę podstawową **ukończył w Białej Podlaskiej w 1948 r., następnie Liceum Ogólnokształcące im. J.I. Kraszewskiego w 1952 r.** W latach 1953 -1960 studiował na Akademii Medycznej w Lublinie, równocześnie pracował w Katedrze Mikrobiologii Lekarskiej AM (1956-1958) pod kierunkiem prof. J. Parnasa jak stypendysta naukowy i asystent, publikując 4 prace naukowe.

Po uzyskaniu dyplomu lekarza medycyny, w 1960 r. podjął pracę w Szpitalu Miejskim w Białej Podlaskiej w Oddziale Ginekologiczno – Położniczym. W latach 1961-63 pełnił okresową służbę wojskową w jednostkach MSW i MON, uzyskując stopień porucznika w Korpusie Osobowym Oficerów Służby Zdrowia. Po ukończeniu Służby Wojskowej powrócił do pracy w Oddziale Ginekologiczno-Położniczym, obejmując stanowisko asystenta, następnie zastępcy Ordynatora w Szpitalu Miejskim, a od 1975 r. Ordynatora Oddziału Ginekologiczno - Położniczego w Wojewódzkim Szpitalu Zespolonym w Białej Podlaskiej.

Jako pierwszy lekarz w województwie białkopodlaskim uzyskał 28 VI 1979 r. tytuł doktora nauk medycznych na podstawie pracy pt „Badania nad kliniką i bakteriologią odmienniczkowego zapalenia nerek u kobiet w ciąży”. Od 1978 r. przez 20 lat sprawował nadzór specjalistyczny jako konsultant wojewódzki w dziedzinie położnictwa i ginekologii.

Jako ordynator oddziału dążył do zwiększenia ilości personelu i podniesienia jego kwalifikacji, realizował zasadę trójstopniowej opieki medycznej. Konsekwentnie wdrażał postępy w działalności terapeutycznej, wprowadzał nowe metody diagnostyczne i lecznicze, unowocześnił zakres działalności operacyjnej, wprowadził obligatoryjne badania cytologiczne u pacjentek z grupy zagrożonej.

W nowym budynku Szpitala Wojewódzkiego zorganizował w 1985 r. Oddział Patologii Ciąży, co pozwoliło na prowadzenie ciąży wysokiego ryzyka. Był pomysłodawcą utworzenia Oddziału Intensywnego Nadzoru Noworodka. Przyczynił się również w dużym stopniu, kierując się realnymi potrzebami mieszkańców regionu, do utworzenia Poradni

Diabetologicznej. Był organizatorem sesji naukowych i sympozjów, podnoszących rangę medycznego środowiska Południowego Podlasia. Był wieloletnim członkiem Oddziału Lubelskiego Polskiego Towarzystwa Ginekologicznego.

Za swoje zasługi został odznaczony Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski Polonia Restituta, Złotym Krzyżem Zasługi, Złotym Odznaczeniem - Zasłużony Działacz Towarzystwa Rozwoju Rodziny, Odznaką TPD-Zasłużony Przyjaciel Dzieci, Medalem za Zasługi dla Obronności Kraju, Medalem 30-lecia i 40-lecia PRL, Odznaką Wzorowego Pracownika Służby Zdrowia.

Profesjonalizm doktora L. Powiłańskiego, jego zdolności organizacyjne i dbałość o rozwój pionu ginekologiczno-położniczego na terenie województwa białkopodlaskiego znalazły uznanie nie tylko u konsultantów regionalnych - prof. dr hab. Jerzego Jakowickiego i prof. dr hab. Radosława Sikorskiego. Wiele lat po śmierci doktora L. Powiłańskiego, liczne jego pacjentki wspominają do dziś, że był lekarzem ratującym ich życie i zdrowie.

Doktor L. Powiłański był uczestnikiem Zjazdów Absolwentów Szkół Bialskich w 1957, 1968, 1978, 1998 r.

Obok zawodowej pasji jaką była medycyna, L. Powiłański bardzo interesował się historią Polski i Podlasia, przez wiele lat gromadził informacje o swojej rodzinie. Ciekawy świata i ludzi, odbył wiele wycieczek krajowych i zagranicznych. Od najmłodszych lat był miłośnikiem sportu, grał w piłkę nożną, ręczną i siatkówkę, z zamiłowaniem do końca życia pływał i jeździł na nartach, namiętnie grywał w brydża. Letnie weekendy najchętniej spędzał na swojej działce, w gronie rodziny i zaprzyjaźnionych osób.

Odszedł nagle 10 VI 2004 r. w czasie podróży na Ukrainę, kilka dni po odwiedzeniu miejsc swojego dzieciństwa. Został pochowany na cmentarzu przy ul. Janowskiej w Białej Podlaskiej.

Literatura:

Ankieta KB opracowana przez żonę dr Joannę Andrysiak-Powiłańską

„STAWKA WIĘKSZA NIŻ ŻYCIE” HONOROWY CZŁONEK KOŁA BIALCZAN

Zbigniew Kazimierz Safjan, ps. Andrzej Zbych urodził 2 XI 1922 r. w Warszawie. Ojciec jego - Henryk był od 1930 r. powiatowym lekarzem w Białej Podlaskiej (z przerwą w okresie niemieckiej okupacji) i leczył mieszkańców grodu nad Krzną do śmierci w 1972 r.

Był scenarzystą filmowym i telewizyjnym, pisarzem i dziennikarzem, współtwórcą scenariusza do kultowego serialu „Stawka większa niż życie”, nakręconego w latach 1964-1968. Część akcji jednego z osiemnastu odcinków ma miejsce w Białej Podlaskiej, aczkolwiek w mieście tym nie były kręcone zdjęcia.

Safjan ukończył Akademię Nauk Politycznych w Warszawie w 1949 r., w latach 1944-1951 był oficerem Ludowego Wojska Polskiego, od 1951 kierował działem propagandy w Centralnym Zarządzie Księgarstwa. W latach 1956-1958 był redaktorem naczelnym „Nowin Literackich i Wydawniczych”. Od 1967 do 1990 był członkiem PZPR, w latach 1971-1973 Komitetu Warszawskiego PZPR, a w 1982-1984 wchodził w skład Tymczasowej Rady Krajowej PRON. W 1983 r. wybrany został w skład

Krajowej Rady Towarzystwa Przyjaźni Polsko-Radzieckiej. Według zasobów archiwalnych Instytutu Pamięci Narodowej w 1951 r. został zarejestrowany przez Wydział I Oddziału I Głównego Zarządu Informacji Wojska Polskiego jako tajny współpracownik ps. „Żerań”.

Były redaktor naczelny „Słowa Żydowskiego”, jako dziennikarz pracował także w miesięczniku „Polska”, warszawskiej „Kulturze”, „Nowinach Literackich i Wydawniczych”, „Skandalach” oraz „Bez Pardonu”.

Okresowi II wojny światowej poświęcił m.in. powieści: „Zanim przemówię” (1961) i „Potem nastąpi cisza” (1963) – ekranizacja J. Morgensterna w 1965 r. Pisał powieści polityczne, np. z dziejów II Rzeczypospolitej – „Pole niczyje” (1976, sfilmowane w 1988) oraz z lat 70. – „Ulica świętokrzyska” (1980), „Kancierz” (ekranizacja z 1989). Popularność zyskał dzięki serialom telewizyjnym, do których pisał scenariusze pod pseudonimem A. Zbych wspólnie z Andrzejem Szypulskim, głównie sensacyjno-wojenna „Stawka większa niż życie” (tom 1-2, 1969-1970) i „Najważniejszy dzień życia” (1972), był także autorem powieści kryminalnych.

Napisał m.in.: „Do krwi ostatniej; Niebiescy”, „Pamiętnik inżyniera Heyny”, „Podwójna miłość”, „Powracająca czyli Zapiski Monique Ducos”, „Przepustka do historii: szkice o żołnierskich drogach czasu II wojny światowej” (współautorem był Z. Załuski), „Rozdroża”, „Strach”, „Śmierć milionera”, „Uwaga, komunikat specjalny...”, „Wiosna przychodzi jesienią”, „Włamywacze”, „Zabić producenta złudzeń”.

Nie przynosi chwały Z. Safjanowi pamflet napisany w 1950 roku wspólnie z S. Arskim pt. „Zmowa grabieżców. Awantura Piłsudskiego w 1920 r.”, który w krzywym zwierciadle przedstawia walkę Honorowego Obywatela Białej Podlaskiej o niepodległość Polski.

Z. Safjan często odwiedzał Białą. W pierwszych dniach września 2009 r. był w Białej w I Liceum Ogólnokształcącym im. Kraszewskiego, gdzie wspólnie z nielicznymi już kolegami z dawnych lat, m.in. Romanem Kłosowskim., Tadeuszem Lewińskim odsłoniли tablicę upamiętniającą Stanisława Damrosza, jednego z zasłużonych dyrektorów szkoły. Safjan był uczestnikiem Zjazdu Koleżeńkiego w 1968 r., a w 2005 r. został Honorowym Członkiem Koła Białczan.

Członek SDP 1958-1982 i od 1962 r. – ZLP. Odznaczony Krzyżem Kawalerskim i Oficerskim Orderu Odrodzenia Polski, odznaką Zasłużonego Działacza Kultury i statuetką Gwiazdy Telewizji Polskiej (z okazji 50-lecia TVP).

Zmarł 6 XII 2011 r. w Warszawie i został pochowany na Cmentarzu Wojskowym na Powązkach.

Literatura:

Jednodniówka Koła Białczan - 2005, oprac. I. Grabowski.

Kto jest kim w Polsce 1984. Informator biograficzny, Warszawa 1984, s. 846.

Siedlecka J., *Kryptonim „Lirka”. Bezpieka wobec literatów*. Warszawa 2008, s. 324.

Sroka J., *Trwa we mnie sentyment do Białej...* rozm. JS, „Słowo Podlasia” nr 15 z 1987.

NAUCZYCIEL TAJNEGO NAUCZANIA

Leopold Skolimowski, urodził się 19 II 1918 r. we wsi Liwki, (pow. Łosice) jako syn Mariana i Władysławy z domu Głuchowskiej.

Uczył się w I LO im J.I. Kraszewskiego, w okresie okupacji w rodzinnym domu prowadził tajne nauczanie na poziomie szkoły średniej, uczył matematyki i przedmiotów przyrodniczych, działał w ruchu oporu w formacji - Bataliony Chłopskie. Po wojnie studia w SGGW w Warszawie ukończył ze stopniem magistra inżyniera. Doktorat w dziedzinie

nauk rolniczych obronił 25 VI 1968 r. na podstawie rozprawy „Kształtowanie się plonów runi w warunkach intensywnej gospodarki pastwiskowej” (WSR Poznań).

Pracę zawodową rozpoczął jako asystent w Katedrze Łąkarstwa SGGW w Warszawie (1948-1973), w latach 1947-1949 był kierownikiem Pola Doświadczalnego - IUNG Warszawa, potem jako główny specjalista i adiunkt w Zakładzie Doskonalenia IUNG Wielichowo oraz Zakładzie Doświadczalnym WSR w Brodach. W latach 1973-1990 był adiunktem, wykładowcą, następnie organizatorem i kierownikiem Pracowni Łąkarstwa ówczesnej filii Poznańskiej WSR w Bydgoszczy, później Akademii Techniczno - Rolniczej, obecnie Uniwersytetu Technologiczno-Przyrodniczego w Bydgoszczy.

L. Skolimowski był promotorem ponad 100 prac magisterskich, autorem i współautorem 76 publikacji, w tym 5 zagranicznych, współautorem podręcznika akademickiego z dziedziny łąkarstwa. Założył, a potem był kierownikiem Zakładu Uprawy Łąki i Pastwisk ATR w Bydgoszczy. Otrzymał 21 nagród i wyróżnień.

Spółecznie działał w stowarzyszeniu Inżynierów i Techników Rolnictwa NOT. Przez dwie kadencje był przewodniczącym Koła Emerytów i Rencistów ATR w Bydgoszczy.

L. Skolimowski brał udział w Zjazdach Absolwentów w 1978 i 1998 r.

Został odznaczony Medalem Komisji Edukacji Narodowej, Srebrnym i Złotym Krzyżem Zasługi, Odznaką Honorową „Za szczególne zasługi dla woj. bydgoskiego”, oraz złotą odznaką „Solidarności” Regionu Bydgoszcz na 25 - lecie Związku.

Był dobrym mężem, cenił honor, żył według uniwersalnych zasad etyczno-moralnych. Posiadał w gronie przyjaciół i rodziny zasłużony autorytet, interesował się piłką siatkową, rozwiązywał krzyżówki i grał w brydża.

Dr inż. Leopold Skolimowski organizator i wieloletni kierownik Katedry Łąkarstwa Wydziału Rolnictwa i Biotechnologii Uniwersytetu Technologiczno - Przyrodniczego w Bydgoszczy zmarł 10 IV 2010 r.

Literatura:

Ankieta Koła Białczan opracowana przez żonę.

ZASŁUŻONY SPOŁECZNIK HONOROWY CZŁONEK KOŁA BIALCZAN

Marian Sobieszczuk urodził się 1 XII 1927 r. w Sapiemowie koło Wisznicy, jako syn Bronisława i Stanisławy. Był nestorem podlaskich zegarmistrzów, aktywistą rzemiosła, społecznikiem, spółdzielcą i działaczem politycznym.

Od 1 VII 1942 r. rozpoczął naukę zawodu w zakładzie zegarmistrzowskim Tadeusza Sokoła i do końca życia pozostał wierny rzemiosłu. Wychował 40 uczniów, w tym syna Macieja. Jako starszy bialskiego cechu był inicjatorem budowy domu rzemiosła przy ul. Moniuszki w Białej Podlaskiej. Wspólnie z Zygmuntem Przeorskim i Witoldem Perczyńskim był inicjatorem założenia Bialskiej Spółdzielni Mieszkaniowej „Zgoda”,

w której zasobach dziś mieszka większość białczan. Przez kilka kadencji był członkiem rady nadzorczej tej spółdzielni. Pełnił funkcję przewodniczącego Zespołu ds. Nazewnictwa Ulic. Z jego inicjatywy na osiedlu przy ul. Francuskiej nowe ulice upamiętniają zasłużonych pedagogów białskich szkół.

M. Sobieszczuk był starszym cechu w Białej Podlaskiej w latach 1965 – 1973. Aktywnie udzielał się w izbach rzemieślniczych i Radzie Krajowej Rzemiosła Polskiego. Wielokrotnie reprezentował Polskę na sympozjach zagranicznych, m.in. w Niemczech i Włoszech. Został uhonorowany 14 tytułami honorowego członka izb rzemieślniczych na terenie kraju.

Politycznie przez wiele lat był związany ze Stronnictwem Demokratycznym, był członkiem władz wojewódzkich i delegatem na zjazdy krajowe. Po 1989 r. działał w Unii Demokratycznej, następnie pełnił funkcję sekretarza Koła Miejskiego Unii Wolności i kierował oddziałem wojewódzkim UW. Pod koniec życia związany był z partią Demokraci.pl.

M. Sobieszczuk był aktywnym działaczem Koła Białczan, w latach 1977-80 był zastępcą prezesa zarządu, a w okresie 1980-1987 pełnił funkcję przewodniczącego zarządu, następnie został członkiem komisji rewizyjnej w kadencji 1987- 1992. Do pracy w zarządzie stowarzyszenia wrócił jako członek w 1992 r. Brał udział w pracach organizacyjnych Zjazdów Koleżeńskich Wychowanków Szkół Białskich.

Odnaczony m.in.: Krzyżem Kawalerskim i Oficerskim Orderu Odrodzenia Polski i Złotą Odznaką Rzemiosła.

Zmarł 12 VII 2006 r. i został pochowany na cmentarzu przy ul. Janowskiej w Białej Podlaskiej.

Literatura:

- Chomiuk J., *Marian Sobieszczuk: mistrzowie rzemiosła „Słowo Podlasia”*, nr 44 z 2003.
Jednoodnówka Koła Białczan, oprac. I. Grabowski, Biała Podlaska 2005.
Kolęda K., *Zegarmistrz z duszą społecznika. Odeszli*, „Słowo Podlasia”, nr 30 z 2006 r.

WYBITNY REGIONALISTA HONOROWY CZŁONEK KOŁA BIAŁCZAN

Jerzy Stanisław Sroka urodził się 4 V 1928 r. w Janowie Podlaskim, syn Wacława, podoficera WP i Zofii z Wysockich. W okresie 1930-39 mieszkał z rodziną w Brześciu nad Bugiem. Ojciec, po wojnie obronnej w konspiracji, był członkiem Komendy Powiatu ZWZ Biała Podlaska, w 1941 r. został aresztowany i zamordowany przez Niemców w obozie Auschwitz.

J. Sroka w okresie okupacji był uczniem Szkoły Handlowej (1942-1944). Maturę uzyskał po wojnie w 1949 r. We wrześniu 1943 r. wstąpił do konspiracyjnego harcerstwa „Szare Szeregi”, od marca 1944 r. pełnił służbę łącznikową pomiędzy oddziałem partyzanckim AK a Komendą Obwodu AK Biała Podlaska. Podczas akcji „Burza” zgłosił się do oddziału partyzanckiego 34 pp AK, stacjonującego w lasach koło Białej Podlaskiej.

Absolwent Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego, dyplom magistra prawa uzyskał w 1970 r. Przez całe życie zbierał materiały historyczne z regionu. Przygotowanie monografii poprzedzał kwerendą i zbieraniem setek dokumentów, relacji i fotografii.

W latach 1958-1962 i 1976-1978 był korespondentem „Słowa Powszechnego”, w któ-

rzym publikował wiele artykułów poświęconych regionowi Południowego Podlasia. **Informacje dotyczące Zjazdów, Koła Bialczan, Akademii Bialskiej oraz konspiracji AK w naszym regionie zamieszczał także w tygodnikach „WTK” i „Zorza”.** Przynależał w latach 1951-1955 do Teatru Ziemi Podlaskiej. Był współzałożycielem Oddziału Stowarzyszenia PAX w Białej Podlaskiej w 1959 r., od 1967 r. przewodniczącym zarządu miejskiego, członkiem ZBoWiD od 1966 r.

Wspólnie z kolegami zainicjował budowę pomnika poległym partyzantom z oddziału „Zenona” podczas bitwy z Niemcami w Janówce w czerwcu 1944 r. oraz pomnika w Jeziorach koło Chotycz, który upamiętnia bitwę z Niemcami 28-30 VI 1944 r. Współpracował z kolegami przy realizacji epitafium przy kościele św. Antoniego poległym w czasie wojny i okupacji oraz zmarłym partyzantom po wojnie.

W latach 1967-1987 był członkiem Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Międzyrzeczu Podlaskim, Okręgowej Komisji Badań Zbrodni Hitlerowskich, członkiem Stowarzyszenia Dziennikarzy Polskich, Obywatelskiego Komitetu Ochrony Miejsc Walk i Męczeństwa.

Zawodowo, jako radca prawny, był związany z Bialskim Przedsiębiorstwem Budowlanym, w latach 1950-1966 pracował na różnych stanowiskach, a w 1966-1972 w Bialskiej Fabryce Mebli. Od 1983 r. współpracował z redakcją „Słowa Podlasia”, publikując kilkadziesiąt artykułów poświęconych dziejom południowego Podlasia, m.in.: „Podlasianie na frontach II wojny światowej”, „Na Podlasiu 1939-1947”, „Opowieści z Podlasia”, „Podlaski Słownik Biograficzny”. J. Sroka był aktywnym prelegentem, który przez wiele lat przybliżał słuchaczom bohaterskie walki Podlasiaków na frontach II wojny światowej oraz zasłużonych i sławnych Bialczan.

W latach 1960-1996 należał do Koła Bialczan i był przez wiele lat bardzo aktywnym działaczem regionalnego stowarzyszenia. Wiceprezes Zarządu Koła Bialczan w okresie 1973-75 i 1975-77 r., w 2012 r. pośmiertnie wyróżniony tytułem Honorowego Członka Koła Bialczan. Żona Jadwiga jest czynnym działaczem Koła Bialczan.

Publikacje (wybór): *Biała na Podlasiu* (1968), *Pięćdziesięciolecie Koła Bialczan 1922-1972*, [w:] *50-lecie Stowarzyszenia Koła Bialczan 1922-21*. IX.- 1972, TPN, Międzyrzec Podlaski 1974, *Wychowawcy i wychowankowie*, [w:] *V Zjazd koleżeński wychowanków szkół bialskich* (1988), *Bialczanie kulturze narodowej* (1982), *Leśniacy. Zakład Kształcenia Nauczycieli w Leśnej Podlaskiej 1916-1970* (1990), *9 Dywizja Podlaska Piechoty Armii Krajowej* (1995), *Brześć nad Bugiem. Dzieje miasta i twierdzy* (1997), *Bojowy duch. Wspomnienia z Brześcia nad Bugiem i Białej Podlaskiej z lat 1928-1956*, na podstawie notatek autora oprac. Jadwiga Jagoda Srokowa (2001).

Odnaczenia: Brązowy Krzyż Zasługi z Mieczami (lipiec 1944), zweryfikowany przez MON 30 I 1967 r., Odznaka „Syn Pułku” (1968), Krzyż Partyzancki (1970), Krzyż Armii Krajowej z Londynu (1970), Medal 500 - lecia Białej Podlaskiej (1974), Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski (1982), Odznaka Zasłużony dla Województwa Białkopodlaskiego (1982), Odznaka Weteranów Walk o Niepodległość (1995).

Zmarł 23 XI 1996 r. i został pochowany na cmentarzu katolickim przy ul. Janowskiej w Białej Podlaskiej.

Literatura:

Borek P., Sroka Jerzy, [w:] *Słownik biograficzny Południowego Podlasia i Wschodniego Mazowsza*, t. I pod red. A. Kołodziejczyka, Siedlce 2009, s. 210-214.

Grabowski L., *Wspominamy Jerzego Srokę. Historyk, regionalista, skromny człowiek*, „Słowo Podlasia”, nr 51-52 z 1996 r.

Tenże, *Zostały książki i bogate archiwum: wspomnienia: 10 rocznica śmierci znanego historyka, regionalisty i dziennikarza*, „Słowo Podlasia”, 2006, nr 47 z 2006.

Mańkowski Z., *Jerzy Sroka (1928-1996)*, „Pamięć i Sprawiedliwość”, t. 39, (1996).

Trzeciak L., *Jerzy Sroka 1928-1996*, „PKK” nr 2 z 1997, s. 70-84.

HONOROWY CZŁONEK KOŁA BIALCZAN

Alina Stanisława Tepli, z domu Kobielska, urodziła się w Warszawie w 1930 r.

Młodzieńcze lata przeżyła u dziadków w Białej Podlaskiej Był to ważny okres w jej życiu, który wpłynął na ukształtowanie osobowości i stosunek do ludzi i świata. Maturę z wyróżnieniem zdała w 1949 r. w Liceum Ogólnokształcącym im. E. Plater.

Dostała się na Wydział Społeczno-Polityczny (specjalność dziennikarska) Uniwersytetu Warszawskiego. Studia I stopnia ukończyła w 1952 r., a magistrem dziennikarstwa została w 1963 r. Pierwszą pracą podjęła w Zarządzie Głównym RSW „Prasa-Książka-Ruch”, gdzie z czasem została wiceprezesem ds. wydawniczych i pełniła tę funkcję do 1999 r. Jako niepewna politycznie, nie mogła pracować w redakcji. Dzięki temu zdobyła rzadki zawód wydawcy prasowego, który „uprawiała” ponad 40 lat.

Nowym zawodowym wezwaniem w warunkach gospodarki wolnorynkowej okazała się praca w tygodniku „Polityka”. Pracę w redakcji rozpoczęła w 1991 r. jako dyrektor ekonomiczny Spółdzielni Pracy „Polityka”. W 1998 r. awansowała na stanowisko wiceprezesa i funkcję tę pełniła do czasu przejścia na zasłużoną emeryturę w 2002 r.

Przez cały czas pobytu w Warszawie, pomimo absorbującej pracy zawodowej, starała się utrzymywać żywe kontakty z dawną szkołą i Białą Podlaską. Uczestniczyła w Zjazdach w 1957 r., 1968 i 1998. Brała udział w wielu innych imprezach organizowanych przez Koło Bialczan, okazując wdzięczność środowisku, któremu tak dużo zawdzięczała. Wiele satysfakcji miała Alina Tepli ze współudziału w powołaniu do życia tygodnika „Słowo Podlasia”.

Swoją bogatą wiedzę wykorzystwała jako członek Komitetu Redakcyjnego (A. Tepli-Kobielska) przy redagowaniu „Encyklopedii wiedzy o prasie” (Ossolineum 1976). Była członkiem Rady Redakcyjnej „Zeszytów Prasoznawczych” w 1988 r.

W 1988 r. w Olsztynie została laureatką Nagrody „Warmii i Mazur” im. Karola Małłka, jako rzecznik rozwoju lokalnej prasy oraz pism społeczno-kulturalnych.

Zmarła w kwietniu 2008 r. i została pochowana na cmentarzu w Warszawie.

Literatura:

Jednodniówka Koła Bialczan – 2005.

Podlasie bliskie sercu. Rozmowa z A. Tepli, notował IGR, „Słowo Podlasia”, nr 24 z 1987.

ZASŁUŻONA DZIAŁACZKA KOŁA BIALCZAN

Aniela Walewska urodziła się 3 II 1903 r. w Białej Podlaskiej jako córka Wiktora i Bronisławy Julii z Tarasiewiczów w patriotycznej rodzinie bialskiego organisty.

Wychowanka Gimnazjum im. J. I. Kraszewskiego w Białej Podlaskiej, maturę

uzyskała w 1922 r. Podczas studiów w Warszawie, u jej brata Polikarpa Walewskiego, studenta Politechniki, spotykali się studenci z naszego regionu, którzy utworzyli Koło Akademików Ziemi Podlaskiej. Przewodniczącym Zarządu KAZP w roku akademickim 1922/23 został Edward Bazylczuk z Wydziału Lekarskiego UW, Aniela Walewska - sekretarzem drugiego zarządu KAZP. W mieszkaniu rodzeństwa skupiało się życie kulturalne studentów pochodzących z Białej Podlaskiej i sąsiednich powiatów.

W 1927 r. roku A. Walewska ukończyła polonistykę na Wydziale Filozoficznym Uniwersytetu Warszawskiego uzyskując stopień magistra filozofii. Po ukończeniu studiów uczyła języka polskiego w Gimnazjum im. E. Plater w Białej Podlaskiej. Z pasją zaangażowała się w działalność harcerską, pełniąc w latach 1935-1939 r. funkcję komendanta żeńskiego hufca ZHP w Białej Podlaskiej. Społecznie działała też w Polskiej Macierzy Szkolnej.

Podczas okupacji niemieckiej, jako żołnierz ZWZ a potem AK, brała czynny udział w pracy konspiracyjnej, przede wszystkim w tajnym nauczaniu. Uczyła języka polskiego w tolerowanej przez okupanta dwuletniej Szkole Handlowej w Białej Podlaskiej, w której konspiracyjnie realizowała program szkoły średniej. Nauczała również młodzież na tajnych kompletach i była członkiem konspiracyjnej komisji egzaminacyjnej.

Po wojnie w 1944 r. organizowała jako dyrektorka Państwowe Gimnazjum i Liceum im. E. Plater w Białej Podlaskiej. W 1950 r. lubiana przez młodzież i niekryjąca przekonań religijnych, została zwolniona ze stanowiska dyrektora placówki. W okresie 1950-1969 pracowała jako polonistka w Liceum im. J. I. Kraszewskiego. Oprócz pracy dydaktycznej, zajmowała się harcerstwem, a przy ogniskach chętnie opowiadała młodzieży o tajnym nauczaniu podczas okupacji i urokach podlaskiej ziemi. Swoją pracą zawodową i społeczną wśród bialskiej młodzieży zyskała sobie autorytet i uznanie oraz szacunek i wdzięczność społeczeństwa regionu.

W 1957 r. weszła w skład Komitetu Organizacyjnego III Zjazdu Wychowanków Szkół Bialskich oraz Komitetu ds. wznowienia działalności Koła Bialczan. W 1959 r. została Prezesem Zarządu reaktywowanego Stowarzyszenia Koło Bialczan. W kolejnych kadencjach była członkiem Zarządu (1964-66), I zastępcą prezesa (1966-67) oraz członkiem Komisji Rewizyjnej (1973 - 75). Była uczestnikiem Zjazdów w 1957, 1968, 1978. W środowisku bialskim znana i ceniona, w pełni zasłużyła na tytuł honorowego członka Koła Bialczan.

Publikacje: w pracy zbiorowej „Z Przeszłości Szkół Bialskich”, której była współredaktorką, opublikowała artykuł „Rzut oka na dzieje Liceum im. J. I. Kraszewskiego w Białej Podlaskiej od 1628 r. do chwili obecnej”; „Tajne nauczanie w Białej Podlaskiej”, [w:] „Rocznik Ogniska Nauczycielskiego w Lublinie”, nr 5 z 1974; „Wspomnienia z tajnego nauczania” [w:] „V Zjazd koleżeński wychowanków szkół bialskich”, Biała Podlaska 1988.

Podczas V Zjazdu Absolwentów Szkół Bialskich w 1978 r. za swe zasługi w pracy pedagogicznej i społecznej została uhonorowana Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski. Była odznaczona także Medalem Komisji Edukacji Narodowej i Złotą Odznaką „Zasłużony Nauczyciel PRL”.

Zmarła 1 VI 1981 r. i została pochowana na cmentarzu katolickim w rodzinnym grobowcu niedaleko kaplicy św. Rocha. Podczas wieloletniej pracy pedagogicznej wykształci-

ła i wychowała wiele pokoleń podlaskiej młodzieży w duchu umiłowania Ojczyzny i polskiej kultury narodowej. Pogrzeb zasłużonego pedagoga i działaczki społecznej był okazją oddania hołdu przez wielotysięczną grupę sympatyków i wychowanków. Ma ulicę w Białej Podlaskiej.

Literatura:

Kalinowski S., *Zasłużona działaczka Koła Bialczan*, „Słowo Podlasia”, nr 30 z 2013.

Sroka J., *Aniela Walewska*, *Słowo Podlasia*, nr 23 z 1987.

Walewska A., *Tajne nauczanie w Białej Podlaskiej*, [w:] *Rocznik Ogniska Nauczycielskiego w Lublinie*, nr 5 z 1974.

3. WSPÓŁCZEŚNI DZIAŁACZE KOŁA BIALCZAN

Trzeba pracować, w pracy szczęście i obowiązek.

J. I. Kraszewski

OFICER WP LITERATEM

1. IMIĘ I NAZWISKO: **Artur Paweł Artecki**, syn Janusza.

2. DATA I MIEJSCE URODZENIA: 28 IV 1958 r. w Białej Podlaskiej.

3. MIEJSCE ZAMIESZKANIA: Biała Podlaska.

4. EDUKACJA: Szkoła Podstawowa nr 4, II L.O. im. E. Plater w Białej Podlaskiej, matura w 1977 r.; Wojskowa Akademia Techniczna 1977 – 1982 studia magisterskie, kierunek elektromechaniczny, specjalizacja – automatyzacja; studia podyplomowe 1997-98 Organizacja i Zarządzanie (WAT); Manager Bezpieczeństwa Pracy (WSL), Logistyka (WSL).

5. ZAWÓD WYUCZONY I WYKONYWANY: oficer Wojska Polskiego, magister inżynier elektromechanik, manager bezpieczeństwa pracy, logistyk.

6. PRZEBIEG PRACY ZAWODOWEJ: 09.2006 – 11.2011 WKU w Białej Podlaskiej specjalista Wydziału Planowania Mobilizacji i Administrowania Rezerw; 04.2004 – 08.2006 – Sztab Generalny WP; Starszy Specjalista Zarządu Planowania Operacyjnego; 07.1999 – 06.2001 – Dowództwo Wojsk Lądowych. Specjalista Oddziału Personalnego/ Operacyjnego. Nabór, organizacja i przygotowanie Misji Pokojowych: ONZ (UNIFIL, UNDOF), NATO (SFOR, KFOR); 04.1998 – 04.1999 – Szpital Polowy UNIFIL. Będąc na etacie WOW został oddelegowany na misję ONZ do Libanu jako Kierownik Sekcji Operacyjnej Szpitala Polowego UNIFIL w Libanie; 12.1996 – 06.1999 – Warszawski Okręg Wojskowy, Starszy Oficer Szefostwa Wojsk Lotniczych WOW; 12.1990 – 11.1996 – 61 łpszb w m. Biała Podlaska, Szef Sztabu Dywizjonu Technicznego; 07.1982 – 06.1984 – 69 papłot. w m. Leszno, dowódca Stacji Kontrolno-pomiarowej; 07.1984 – 12.1990 – 69 papłot. w m. Leszno, dowódca baterii technicznej.

7. DZIAŁALNOŚĆ POLITYCZNA i SPOŁECZNA: Stowarzyszenie Kombatantów Misji Pokojowych ONZ – członek Zarządu Głównego (SKMP ONZ), Stowarzyszenie Seniorów Lotnictwa Wojskowego Południowego Podlasia, Stowarzyszenie Koło Bialczan,

Polski Związek Motorowy sekcja motocykli „GROM” oraz Koło Łowieckie.

8. DZIAŁALNOŚĆ W KOŁE BIALCZAN: od 2006 członek; 2008 - 2011 wiceprezes, uczestnik Zjazdu Absolwentów w 1998 i 2008 r.

9. NAJWAŻNIEJSZE FUNKCJE I OSIĄGNIĘCIA SPOŁECZNE: członek Zarządu Głównego Stowarzyszenia Kombatantów Misji Pokojowych ONZ w Warszawie.

10. NAJWAŻNIEJSZE OSIĄGNIĘCIA ZAWODOWE: Starszy Specjalista Generalnego Zarządu Operacyjnego P-3 Sztabu Generalnego Wojska Polskiego.

11. ODZNACZENIA PAŃSTWOWE: Złoty Krzyż Zasługi, Srebrny Krzyż Zasługi, Brązowy Krzyż Zasługi, Złoty Medal za Zasługi dla Obronności Kraju; Srebrny Medal za Zasługi dla Obronności Kraju; Brązowy Medal za Zasługi dla Obronności Kraju, Złoty Medal Siły Zbrojne w Służbie Ojczyzny, Srebrny Medal Siły Zbrojne w Służbie Ojczyzny, Brązowy Medal Siły Zbrojne w Służbie Ojczyzny, Medal Za Zasługi dla SKMP ONZ; Brązowy Pamiątkowy Medal Żołnierzy Pokoju (IASP), Medal UNIFIL.

12. DEWIZA ŻYCIOWA: „Bóg, Honor, Ojczyzna”; hobby: motocykle, weterani, tworzenie prozy ogólnodostępnej.

13. INNE: opublikował książkę pt. „ZAWIROWANIA WIEKU ŚREDNIEGO czyli obraz pięćdziesięcioletka malowany słowem pisany”. Podstrona - Opinie Komentarze na stronie internetowej Radio BiPer, blog artecki.blog.pl. W kolejce czeka: „M.A.S.H po Polsku czyli UNIFIL HOSPITAL”.

Literatura:

ankieta biograficzna Koła Bialczan [dalej ankieta KB]

A. Artecki, *Zawirowania wieku średniego czyli obraz pięćdziesięcioletka malowany słowem pisany*, Tolkmicko 2011.

Tenże *Proza życia w realu*, Konin 2013 r.

HONOROWY CZŁONEK KOŁA BIALCZAN

1. IMIĘ I NAZWISKO: Edward Bańkowski, syn Jana i Anieli z domu Raczyńskiej.

2. DATA I MIEJSCE URODZENIA: 29 V 1942 r. Łomazy

3. MIEJSCE ZAMIESZKANIA: Białystok

4. EDUKACJA: Szkoła Podstawowa im. T. Kościuszki w Łomazach 1948 – 1955; Liceum Ogólnokształcące im J. I. Kraszewskiego 1955 – 1959; Akademia Medyczna w Białymstoku, Wydział Lekarski 1959 – 1965; studia doktoranckie w Zakładzie Chemii Fizjologicznej (obecnie Zakład Biochemii Lekarskiej) AM w Białymstoku, w latach 1967-1969; staż postdoktorancki (postdoctoral fellowship)

w: Department of Microbiology, Vanderbilt University, Nashville, Tennessee, USA, 1971-1972; staż naukowy (visiting professor) w: Department of Pathology, Vanderbilt University, Nashville, Tennessee, USA, 1987; staż naukowy (visiting scientist) w: National Cancer Institute, Bethesda, Maryland, USA, 1989. Inne staże naukowe: Max Planck Institut für Biochemie (Martinsried, Niemcy), Université de Reims–Champagne-Ardene (Reims, Francja), Université de Caen (Caen, Francja), Uppsala Universitet (Uppsala, Szwecja), Universität Münster (Münster Niemcy), University of Manchester (Manchester, Anglia), Universidad de Oviedo (Oviedo, Hiszpania), Università Degli Studi di Pavia

(Pavia, Włochy), Aichi-Gakuin University (Nagoya, Japonia).

5. **ZAWÓD WYUCZONY I WYKONYWANY:** lekarz, specjalista chorób wewnętrznych, profesor dr hab. nauk medycznych w zakresie biochemii.

6. **PRZEBIEG PRACY ZAWODOWEJ:** staż podyplomowy w Wojewódzkim Szpitalu Zespolonym im. J. Śniadeckiego w Białymstoku w latach 1965 – 1967; praca w Akademii Medycznej / Uniwersytecie Medycznym w Białymstoku od 1967 – nadal, w jednostce organizacyjnej o nazwie: Zakład Chemii Fizjologicznej / Zakład Biochemii Lekarskiej kolejno na stanowiskach: doktorant, starszy asystent, adiunkt, docent, profesor nadzwyczajny, profesor zwyczajny, od 1980 r. kierownik Zakładu Biochemii Lekarskiej.

7. **DZIAŁALNOŚĆ POLITYCZNA I SPOŁECZNA:** Polskie Towarzystwo Biochemiczne – członek Zarządu Głównego; Polska Akademia Nauk – członek Prezydium Komitetu Biochemii i Biofizyki; współzałożyciel międzynarodowego towarzystwa naukowego: International Society for Matrix Biology.

8. **DZIAŁALNOŚĆ W KOLE BIALCZAN:** **systematyczne uczestnictwo w zjazdach koleżeńskich absolwentów Liceum im. J.I. Kraszewskiego i E. Plater, Honorowy Członek Koła Białczan - 2012 r.**

9. **NAJWAŻNIEJSZE FUNKCJE I OSIĄGNIĘCIA SPOŁECZNE:** prorektor AM w Białymstoku w latach: 1981-1987 oraz 1999-2002.

10. **NAJWAŻNIEJSZE OSIĄGNIĘCIA ZAWODOWE:** kilka znaczących odkryć w zakresie biochemii medycznej - będących przedmiotem publikacji w piśmiennictwie międzynarodowym, autorstwo kilku podręczników akademickich z zakresu biochemii, promowanie kilkunastu doktorów nauk medycznych, organizacja kilku zjazdów naukowych - ogólnokrajowych i międzynarodowych, wielokrotne pełnienie funkcji recenzenta w przewodach doktorskich i habilitacyjnych oraz w postępowaniach o nadanie tytułu profesora.

11. **ODZNACZENIA:** Krzyż Kawalerski i Krzyż Oficerski Orderu Odrodzenia Polski, Medal Komisji Edukacji Narodowej, Odznaka: Za Wzorową Pracę w Służbie Zdrowia, Srebrna i Złota Odznaka: Zasłużony Białostoczczyźnie, Medal: Zasłużony dla Akademii Medycznej w Białymstoku oraz odznaczenie Polskiego Towarzystwa Biochemicznego: Medal/Nagroda im. Profesora Antoniego Dmochowskiego; Doktoraty honoris causa Uniwersytetu w Reims (Francja) oraz Śląskiego Uniwersytetu Medycznego, honorowe członkostwo Polskiego Towarzystwa Biochemicznego.

12. **DEWIZA ŻYCIOWA:** „Przez pracę do celu”; hobby – podróże.

13. **INNE:** wielki sentyment do Ziemi Podlaskiej, podtrzymywanie żywych kontaktów z Kolegami ze szkolnej ławy.

Literatura:

Ankieta KB

Kto jest kim w Polsce?, Warszawa 2001, s. 26-27.

HONOROWY CZŁONEK KOŁA BIALCZAN

1. **IMIĘ I NAZWISKO:** **Bronisław Bartkiewicz**, syn Czesława i Ireny.

2. **DATA I MIEJSCE URODZENIA:** 1 III 1941 Biała Podlaska

3. **MIEJSCE ZAMIESZKANIA:** Warszawa

4. **EDUKACJA:** **Matura w I LO im. J. I. Kraszewskiego w 1958 r.; Politechnika Warszawska, Wydział Inżynierii Sanitarnej i Wodnej 1963.**

5. ZAWÓD WYUCZONY I WYKONYWANY: Inżynier Sanitarny, Nauczyciel Akademicki, Ekspert Ministra Środowiska

6. PRZEBIEG PRACY ZAWODOWEJ: 1963 – 2011 Politechnika Warszawska, od asystenta do profesora zwyczajnego; 1978 – 1988 – Zastępca Dyrektora Instytutu Zaopatrzenia w Wodę i Budownictwa Wodnego; 1988 – 1989 Główny technolog oczyszczalni ścieków w Trypolisie (Libia); 1991 – 1994 Członek Senatu PW ; 1999 - 2005 Prodziekan Wydziału Inżynierii Środowiska

7. DZIAŁALNOŚĆ SPOŁECZNA: członek NOT

8. DZIAŁALNOŚĆ W KOLE BIALCZAN: udział w Zjazdach Absolwentów w 1978 i 2008 r. Profesor B. Bartkiewicz w 2012 r. został wyróżniony statuetką Honorowego Członka Koła Bialczan.

9. NAJWAŻNIEJSZE FUNKCJE I OSIĄGNIĘCIA SPOŁECZNE

10. NAJWAŻNIEJSZE OSIĄGNIĘCIA ZAWODOWE: Tytuł profesora nadany przez prezydenta A. Kwaśniewskiego 2003, prof. zwyczajny – 2008.

11. ODZNACZENIA PAŃSTWOWE: Złoty Krzyż Zasługi

12. DEWIZA ŻYCIOWA, HOBBY: działka, podróże zagraniczne.

DOCENT POLITECHNIKI WARSZAWSKIEJ

Józef Bartkiewicz urodził się 22 I 1943 r. w Białej Podlaskiej jako syn Czesława i Ireny; brat profesora Bronisława Bartkiewicza. **Absolwent I Liceum Ogólnokształcącego im. J.I. Kraszewskiego, maturę uzyskał w 1960 r.** Studiował na Politechnice Warszawskiej, ukończył Wydział Samochodów i Maszyn Rolniczych w 1965 r. Od 1966 r. pracuje na Politechnice Warszawskiej jako asystent, w 1975 r. uzyskał stopień doktora od 1996 - starszy wykładowca, a od 2007 - docent. Pracownik Zakładu Podstawy Konstrukcji Maszyn -Instytut Podstaw Budowy Maszyn PW.

Prowadził wykłady z Geometrii Wykreślnej (studia dzienne, wieczorowe i zaoczne) oraz Podstaw Zapisu Konstrukcji (studia wieczorowe i zaoczne).

Działal społecznie w NSZZ Solidarność (1980), był wieloletni sekretarzem Komitetu Redakcyjnego czasopism: „Problemy Dynamiki Maszyn”, „Prace Instytutu Podstaw Budowy Maszyn” i „Problemy Budowy Maszyn” (do 2002 r.)

Za najważniejsze osiągnięcia zawodowe uważa: w 1975 uzyskanie tytułu doktora nauk technicznych oraz pełnienie funkcji od 1994 r. Przewodniczącego Polskiego Komitetu Normalizacyjnego (Komitet Techniczny ds. Rysunku Technicznego i Dokumentacji Technicznej).

Wyróżniony Nagrodą Rektora – 1976, odznaczony Złotym Krzyż Zasługi w 1987.

Brał udział w zjazdach 1968, 1978, 1988, 1998 i 2008 r.

Dewiza życiowa: uczciwość; hobby: grzybobranie.

Publikacje:

J. Bajkowski, J. Bartkiewicz i inni: „Zbiór Zadań z Rysunku Technicznego”. Wyd. PW 1994,

J. Bartkiewicz: „Maszynoznawstwo” Wyd. PW. 1991.

Artykuły naukowe z zakresu teorii drgań, budowa maszyn, zapis konstrukcji.

Literatura:

Ankieta biograficzna Koła Białczan

ipbm.simr.pw.edu.pl/zespoly/pkiem/Bartkiewicz.htm [dostęp 1 IX 2013]

DYREKTOR PLATERKI

Zenon Edward Borysewicz, syn Zbigniewa i Janiny urodzony się 15 IX 1949 r. w Białej Podlaskiej. Absolwent Szkoły Podstawowej nr 3 w Białej Podlaskiej (1964) i Liceum Pedagogicznego w Leśnej Podlaskiej (1964-1969). Studiował historię na Wydziale Humanistycznym Uniwersytetu Marii Curie Skłodowskiej w Lublinie (1969-1974).

Pracował jako: archiwista KW PZPR w Białej Podlaskiej, następnie (1987-1998) dyrektor II LO im. E. Plater, wicedyrektor Zespołu Szkół Ogólnokształcących nr 3 im E. Plater w Białej Podlaskiej.

Działal społecznie w: Polskim Towarzystwie Historycznym, Oddział Biała Podlaska; w kadencji 1998- 2002 Radny miasta Biała Podlaska.

Był współorganizatorem zjazdów absolwentów w 1988, 1994 (tylko II LO) i 1998 r., uczestniczył w Zjeździe w 2008 r.

Za najważniejsze osiągnięcia społeczne uważa: powołanie społecznego komitetu rozbudowy II LO, którym kierował Henryk Dydycz, a działalność wspierał o. Antoni Pacyfik Dydycz - Generalny Definitór Zakonu Kapucynów, obecnie biskup diecezji drohiczyńskiej.

Zasłużony nauczyciel i wychowawca młodzieży, wniósł znaczny wkład w poprawę warunków nauki, pracy i bezpieczeństwa liceum, dzięki czemu „Platerka” była szkołą bezpieczną i przyjazną dla uczniów.

Odnaczone: Odznaka za zasługi dla Województwa białkopodlaskiego (1989), Złota Odznaka ZNP (1985), Złoty Krzyż Zasługi (2001), medal Komisji Edukacji Narodowej (2005).

Literatura: ankieta KB

H. Kwiatkowski, *II Liceum Ogólnokształcące im. E. Plater w Białej Podlaskiej*, Biała Podl. 2008, s. 197-243.

SPECJALISTKA OD HYDROBIOLOGII

1. Lucyna Joanna Bownik - Dylińska urodziła się 1 X 1944 r. w Niemczech. **Absolwentka II LO im. E. Plater w Białej Podlaskiej, maturę zdała w 1962 r.** Z wykształcenia magister hydrobiolog, ekolog - ochrona i kształtowanie środowiska, pracowała jako nauczyciel biologii i chemii w gimnazjum, następnie jako zastępca dyrektora Gimnazjum im. Jana Pawła II w Nadarzynie oraz asystent na Wydziale Biologii UW i pracownik naukowy Instytutu Ekologii PAN.

Jest specjalistką w ekologii orzęsków, była pracownikiem naukowo-technicznym, później asystentem w Zakładzie Hydrobiologii Instytutu Ekologii PAN. Opublikowała kilka

prac i rozpoczęła badania nad ekskrecją fosforu przez orzęski dla celów rozprawy doktorskiej. W roku 1980, w obliczu kłopotów rodzinnych zrezygnowała z dalszej kariery naukowej.

Działała społecznie w ZNP, Polskim Towarzystwie Hydrobiologicznym, NSZZ „Solidarność”; była również Ławnikiem w Wydziale Rodzinnym i dla Nieletnich Sądu Powiatowego w Pruszkowie.

Uczestniczyła z Zjazdzie Absolwentów Bialskich Szkół w 1968, 1978, 1998 i 2008 r.

Literatura:

Ankieta KB

WYBITNY NAUKOWIEC - ONKOLOG HONOROWY CZŁONEK KOŁA BIALCZAN

Mieczysław Rajmund Chorąży, ur. 31 sierpnia 1925 w Janówce koło Piszczaca, w rodzinie chłopskiej.

Polski lekarz, onkolog, profesor, doktor honoris causa dwóch polskich uczelni, członek rzeczywisty Polskiej Akademii Nauk i członek czynny Polskiej Akademii Umiejętności, wieloletni kierownik Zakładu Biologii Nowotworów w Centrum Onkologii w Gliwicach, oddziału Instytutu im. Marii Curie Skłodowskiej.

Rozpoczął naukę w gimnazjum w Białej Podlaskiej, którą przerwała II wojna światowa. Edukację kontynuował w Warszawie na tajnych kompletach. W 1944 r. w Liceum im. Adama Mickiewicza w Warszawie zdał maturę. W czasie wojny działał w konspiracji jako żołnierz Armii Krajowej, ukończył Szkołę Podchorążych. Uczestniczył w Powstaniu Warszawskim, w czasie działań wojennych był dwukrotnie ranny. Po upadku Powstania Warszawskiego jako jeńiec wojenny w stalagu XIA w Altengrabow w Niemczech.

Po powrocie w 1945 podjął studia w Akademii Medycznej w Warszawie, które ukończyła w 1951 r. Po studiach przeniesiony służbowo do Gliwic, do Zakładu Biologii Nowotworów w Państwowym Instytucie Przeciwrakowym (obecnie Oddział Instytutu im. Marii Skłodowskiej-Curie). Podjął pracę pod kierunkiem profesora Kazimierza Duxa i w 1958 obronił doktorat z nauk medycznych. Przechodził kolejne stopnie awansu w Centrum, asystenta, adiunkta i wreszcie profesora. W 1958 r. został p.o. kierownika Zakładu Biologii Nowotworów, a od 1963 r. aż do 1995 r. pełnił funkcję kierownika tego Zakładu. Jako stypendysta Fundacji Rockefellera w latach 1959–1963 odbywał staże w Stanach Zjednoczonych, najpierw na Uniwersytecie Wisconsin-Madison, a następnie w Centrum Badań Raka w Nowym Jorku. W 1961 uzyskał habilitację na Akademii Medycznej w Katowicach. W latach 1973–1991 był jednym z pełnomocników dyrektora Instytutu do spraw rozbudowy Centrum Onkologii - Instytutu im. Marii Skłodowskiej-Curie, Oddziału w Gliwicach.

M. Chorąży jest autorem wielu publikacji z zakresu biologii nowotworów, między innymi wydanej w 1973 r. wspólnie z Kazimierzem Duxem książki pt. „Wstęp do biologii nowotworów”. Oprócz tego opublikował ponad 120 artykułów i monografii, w dużej części anglojęzycznych. Był jednym z pionierów badań nad mutagenezą środowiskową oraz epidemiologią molekularną. Współpracował od 1993 r. z National Cancer Institute z Bethesda w USA, prowadząc prace nad genetyką raka płuc. Jest promotorem 18 zakończonych

przewodów doktorskich. Pięciu spośród jego doktorantów otrzymało tytuł profesora.

Od 1971 r. jest członkiem korespondentem, a od 1986 r. członkiem rzeczywistym Polskiej Akademii Nauk. Od 1995 r. jest również członkiem czynnym Polskiej Akademii Umiejętności. Członek wielu rad naukowych instytutów badawczych, między innymi Instytutu Immunologii i Terapii Doświadczalnej PAN we Wrocławiu, a także członek wielu towarzystw naukowych, w tym Polskiego Towarzystwa Onkologicznego, którego był prezesem, Polskiego Towarzystwa Zwalczania Raka oraz członek honorowy Hungarian Oncological Society.

Laureat wielu nagród i odznaczeń, doktor honoris causa Uniwersytetu Medycznego w Białymstoku oraz Śląskiej Akademii Medycznej, za działalność w czasie wojny odznaczony dwukrotnie Krzyżem Walecznych, Krzyżem Armii Krajowej i Warszawskim Krzyżem Powstańczym, Kawaler wielu odznaczeń państwowych: Krzyża Komandorskiego z Gwiazdą, Krzyża Oficerskiego i Kawalerskiego Orderu Odrodzenia Polski, a także Złotego i Srebrnego z Mieczami Krzyża Zasługi.

Brat Jan był działaczem KAZP i Koła Bialczan w okresie II Rzeczypospolitej. Autor wspomnień „Z Janówki w świat” uczestniczył w Zjeździe w 1978 r. i 1998 r. W 2005 r. został wyróżniony statuetką Honorowego Członka Koła Bialczan. W 2012 r. otrzymał tytuł Honorowego Obywatela Białej Podlaskiej.

Literatura:

Chorąży M., *Z Janówki w świat. Wspomnienia 1925-1995*, Kraków 2006, ss. 562.

„Ludzie nauki” - portal Nauka Polska (OPI).

Kto jest kim w Polsce, Warszawa 2001, s. 116.

Who is Who w Polsce, Zug 2003, t. I, s. 526.

PREZYDENT MIASTA HONOROWYM CZŁONKIEM KOŁA BIALCZAN

Andrzej Antoni Czapski syn Marii i Józefa, urodził 1 I 1954 r. w Tucznjej. Absolwent Liceum Ogólnokształcącego w Janowie Podlaskim w 1972 r. studia ukończył w Warszawie w Szkole Głównej Planowania i Statystyki na Wydziale Handlu Wewnętrznego, uzyskując tytuł magistra ekonomii (1976 r.).

Pracował w Okręgowej Spółdzielni Mleczarskiej w Białej Podlaskiej w latach 1978-1987, awansując od ekonomisty do prezesa OSM, był głównym księgowym Wojewódzkiego Szpitala Zespołowego 1987-1990, Wojewodą Białkopodlaskim 1990-1992, Dyrektorem Wydziału Zdrowia 1993-1995 oraz dyrektorem Wojewódzkiego Zespołu Ekonomiki Służby Zdrowia 1993-98, od 1998 jest Prezydentem Miasta Biała Podlaska.

Senator dwóch kadencji 1989-1991 oraz 1991-1993, (w drugiej był Wicemarszałkiem Senatu RP), Przewodniczący Oddziału NSZZ „Solidarność” w Białej Podlaskiej w 1981r., Prezes Zarządu Wojewódzkiego Związku Ochotniczych Straży Pożarnych RP 1990-1993.

Został odznaczony m.in.: Krzyż Kawalerski OOP, Srebrny Krzyż Zasługi i inne.

W 2012 r. A. Czapski otrzymał statuetkę i tytuł Honorowego Członka Koła Bialczan.

Dewiza życiowa: „Uczciwie przejść przez życie”; hobby: historia, polityka, sport.

Literatura:

Ankieta KB

Nasi w Sejmie, Warszawa 1990, s. 200.

Who is Who w Polsce, Zug 2003, t. I, s. 617.

Wilkowski E., *Solidarność na terenie województwa białkopodlaskiego w latach 1980 – 1989*, Biała Podl. 2013.

NAUCZYCIEL HISTORII

Jan Czernik urodził się 21 I 1947 r. w Bokince Królewskiej. Jest absolwentem Liceum Ogólnokształcącego im. J. I. Kraszewskiego w Białej Podlaskiej (1965 r.). Ukończył historię na Uniwersytecie Warszawskim oraz studia podyplomowe na Akademii Podlaskiej w Siedlcach.

Był nauczycielem historii, WOS i wychowania komunikacyjnego w Szkole Podstawowej nr 3 w Białej Podlaskiej. Pracował w Delegaturze UW w Białej Podlaskiej. Od 2007 r. jest emerytem.

Społecznie udzielał się w LOK w Białej Podlaskiej oraz PSS „Społem” w Białej Podlaskiej, m.in. był członkiem Rady

Nadzorczej.

Członek Koła Bialczan od 2009 roku, uczestniczył w Zjeździe w 2008 r.

Został odznaczony: Srebrnym Krzyżem Zasługi; Złotym medalem „Za zasługi dla LOK” (2004); odznaką „Zasłużony Działacz PSS ”Społem” (2011).

Publikacje:

Życie kulturalne w Białej Podlaskiej w dwudziestoleciu międzywojennym, praca publikowana w tygodniku „Nowe Echo Podlasia” w 1996 r.

125 lat parafii rzymskokatolickiej pod wezwaniem św. Anny w Tuczniej (1882-2007), 2008.

Dzieje „Trójki” w Białej Podlaskiej. Szkoła od założenia do czasów współczesnych (1910-2010).

Dzieje starego cmentarza w Białej Podlaskiej (w opracowaniu).

Literatura:

Ankieta KB

TROSKA O DZIEDZICTWO KULTURALNE

1. IMIĘ I NAZWISKO: **Halina Czubaszek (z domu Jarząb)**

2. DATA I MIEJSCE URODZENIA: 23 XII 1951 r. Kaczory powiat Siedlce

3. MIEJSCE ZAMIESZKANIA: Podkowa Leśna, woj. mazowieckie

4. EDUKACJA: **II LO im. Emilii Plater, matura w 1969 r.** Uniwersytet Warszawski, Wydział Historyczny - mgr archeologii Polski i powszechnej (1974 r.), UW – Podyplomowe Studium Muzealnictwa i Konserwatorstwa (1978), Szkoła Główna Handlowa w Warszawie - Podyplomowe Studia Menedżerów Kultury (2003 r.)

Polsko-holenderski projekt MATRA – Warsztaty „Zarządzanie Muzeum a publiczność muzealna”; Szkolenia dotyczące promocji instytucji kultury, turystyki; Szkolenia z języka angielskiego z funduszy unijnych; Szkolenie „Osobista Marka”

z Kapitału Ludzkiego UE; Akademia dla NGO prowadzona z Funduszy Norweskich.

5. ZAWÓD WYUCZONY I WYKONYWANY: mgr archeologii; starszy kustosz; Marketing i PR;

6. PRZEBIEG PRACY ZAWODOWEJ: 1.07 – 31.12.1974 r. Wojewódzki Ośrodek Archeologiczno-Konserwatorski we Wrocławiu; 1.03.1975 – 14.01.1976 r. – Hotele „Orbis” we Wrocławiu; 15.01.1976 r. do chwili obecnej Państwowe Muzeum Archeologiczne w Warszawie.

7. DZIAŁALNOŚĆ POLITYCZNA I SPOŁECZNA: nie należała nigdy do żadnej partii. Członek założyciel Stowarzyszenia Naukowego Archeologów Polskich - kilka kadencji członek Zarządu i Komisji Rewizyjnej Oddziału w Warszawie; członek Komitetu Założycielskiego Stowarzyszenia Muzealników Polskich Oddziału Mazowieckiego, pełniła funkcję Przewodniczącej Komisji Rewizyjnej, sekretarza Oddziału a od trzech kadencji prezesa Oddziału Mazowieckiego. Była sekretarzem Zarządu Głównego Stowarzyszenia Muzealników Polskich z siedzibą w Krakowie od dwóch kadencji, członkiem założycielem Stowarzyszenia Lokalnej Grupy Działania „Zielone Sąsiedztwo” w Podkowie Leśnej, działającej w ramach osi IV LEADER PROW, obecnie także członkiem Komisji Rewizyjnej, Towarzystwa Rapperswilskiego w Polsce, Komisji Dialogu Społecznego ds. Upowszechniania Kultury NGO przy Biurze Kultury Urzędu Miasta St. Warszawy sekretarzem Międzyzakładowej Komisji NSZZ „Solidarność” przy PMA. Prowadzi również kronikę parafii p.w. św. Krzysztofa w Podkowie Leśnej.

8. DZIAŁALNOŚĆ W KOLE BIALCZAN: członek Koła Bialczan Filia w Warszawie; udział w Zjeździe Koleżeńskim w 1998 r.

9. NAJWAŻNIEJSZE FUNKCJE I OSIĄGNIĘCIA SPOŁECZNE: Prezes Oddziału Mazowieckiego Stowarzyszenia Muzealników Polskich; pomysł i organizacja Dnia Muzealnika z okazji Międzynarodowego Święta Muzeów w maju (po Nocy Muzeów) połączonych z konferencją naukową; pomysł i realizacja SMP OM z Urzędem Marszałkowskim Województwa Mazowieckiego konkursu na Najciekawsze Zdarzenie Muzealne na Mazowszu „Wierzbą”; członek Kapituły Konkursu „Wierzbą” już sześciu edycji; koordynator Salonów Książki Muzealnej w ramach Targów Książki Historycznej; sekretarz Zarządu Głównego Stowarzyszenia Muzealników Polskich.

10. NAJWAŻNIEJSZE OSIĄGNIĘCIA ZAWODOWE: w Państwowym Muzeum Archeologicznym w Warszawie przeszła wszystkie szczeble kariery zawodowej od asystenta po starszego kustosza, była p.o. kierownika Pracowni Rysunkowej, przez ponad 15 lat kierownikiem Działu Inwentaryzacji i Ruchu Muzealiów, a obecnie samodzielnym podległym bezpośrednio dyrektorowi do spraw promocji muzeum i kontaktów z instytucjami kultury. Obecnie zajmuje się także opracowywanie zbiorów Muzeum Polskiego w Rapperswil w Szwajcarii, które weszły w skład PMA.

Jest członkiem Rady Muzealnej przy Muzeum Szlachty Mazowieckiej w Ciechanowie, Muzeum Ludowych Instrumentów Muzycznych w Szydłowcu, a obecnie zastępcą przewodniczącego Rady Muzealnej przy Muzeum Regionalnym w Siedlcach brała udział w komisji konkursowej na wybór dyrektora Muzeum Archeologiczno-Historycznego w Ostrowie Świętokrzyskim oraz w Muzeum im. Anny i Jarosława Iwaszkiewiczów w Stawisku pow. Grodzisk Mazowiecki.

11. ODZNACZENIA PAŃSTWOWE: Złoty Medal za Długoletnią Służbę przyznany przez Prezydenta Bronisława Komorowskiego; Odznaka „Zasłużony Działacz Kultury”.

12. DEWIZA ŻYCIOWA: „Nie poddawaj się, miej zawsze uśmiech dla każdego”; hobby – teatr, podróże po Polsce i świecie w celu poznania piękna zabytków i przyrody, zbieranie przewodników po świecie, albumów sztuki i książek o ogrodnictwie (zaprojektowanie

własnego ogrodu).

13. INNE: Lubi pracować społecznie, organizować coś dla innych, przebywać wśród ludzi, utrzymuje bliskie kontakty ze znajomymi z LO w Białej Podlaskiej, znajomymi ze studiów na Uniwersytecie Warszawskim itp., zwiedza muzea we wszystkich odwiedzanych miejscach w Polsce i na świecie.

Literatura: ankieta KB

WYBITNY SŁAWISTA

Feliks Czyżewski urodził się w 1949 r. w miejscowości Zarzeka koło Łomaz jako syn Józefa i Ireny. **Absolwent I Liceum Ogólnokształcącego im. J. I. Kraszewskiego w Białej Podlaskiej, matura w 1967 r.**

PRZEBIEG PRACY ZAWODOWEJ: 1 IX 1972 – 30 IX 1975 r. Liceum Ogólnokształcące w Wisznicach, od 1 X 1975 r. nauczyciel akademicki UMCS Instytutu Filologii Słowiańskiej w Lublinie, 1982 - doktor nauk humanistycznych, 1995 - doktor habilitowany w zakresie językoznawstwa słowiańskiego, 1998 – do dziś profesor nadzwyczajny (stanowisko) UMCS.

DZIAŁALNOŚĆ SPOŁECZNA: Członek Łódzkiego Towarzystwa Naukowego Łódź, Zarządu Towarzystwa Henryka Sienkiewicza, Polskiego Towarzystwa Językoznawczego; Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego Oddział w Lublinie; członek Towarzystwa Miłośników Języka Polskiego Oddział w Lublinie; Lubelskiego Towarzystwa Naukowego; Komitetu Słowianoznawstwa PAN w Warszawie.

NAJWAŻNIEJSZE FUNKCJE: kierownik Zakładu Filologii Ukraińskiej UMCS od 1 X 1998 r.; dyrektor Instytutu Filologii Słowiańskiej UMCS od 1 IX 2003 do dziś; koordynator Kolegium Licencjackiego w Białej Podlaskiej 2003-2005.

NAJWAŻNIEJSZE OSIĄGNIĘCIA ZAWODOWE: działalność naukowa językoznawstwo słowiańskie: dialektologia, onomastyka, etnolingwistyka; ok. 200 publikacji, w tym książki 4 autorskie oraz redaktor 10 książek; udział w wielu konferencjach naukowych krajowych i zagranicznych (Ukraina, Białoruś, Rosja, Bułgaria). Staże i stypendia naukowe zagraniczne: Uniwersytet Sofijski 1980, 1984 i 1986, Uniwersytet Lwowski Akademia Nauk Ukrainy 1982, Uniwersytet Moskiewski 1986, Uniwersytet w Mińsku i Instytut Językoznawstwa Białoruskiej Akademii Nauk 1987. Brał udział w wielu konferencjach naukowych krajowych i zagranicznych, m.in.: Ukraina, Białoruś, Rosja, Bułgaria. Promotor ok. 200 prac magisterskich i licencjackich oraz 6 rozpraw doktorskich i 2 w przygotowaniu, recenzent prac doktorskich i habilitacyjnych.

Feliks Czyżewski był organizatorem wielu konferencji, sympozjów naukowych o zasięgu krajowym i międzynarodowym, niektóre znane są w regionie, np. w seria Konferencji Podlaskich i Sympozjów polsko-ukraińskich w Woli Uhruskiej.

Profesor został odznaczony i wyróżniony m.in.: Srebrnym Krzyżem Zasługi (1986), Orderem Św. Równiej Apostołów Marii Magdaleny II stopnia za działalność ekumeniczną – przyznany w imieniu Św. Soboru Biskupów Św. Polskiego Autokefalicznego Kościoła Prawosławnego (2009), dyplomem honorowym Varsaviana 2000/2001 za opracowanie „Atlasu gwar polskich” t. 2 Mazowsze, (2001), wyróżniony przez MSZ Ukrainy za współpracę w dziedzinie oświaty (2012), medalem - Zasłużony dla Towarzystwa Przyjaciół Zie-

mi Włodawskiej (2009), medalem - Zasłużony dla Powiatu Bialskiego (2012), medalem Prezydenta Miasta Lublin - „W uznaniu zasług wniesionych dla miasta Lublin, za wieloletnią pracę i zaangażowanie na rzecz upowszechnienia kultury polskiej (2012). Otrzymał tytuł Honorowy Obywatela Gminy Wola Uhruska - 2007 r.

Publikacje (wybór):

Atlas gwar polskich i ukraińskich okolic Włodawy (1986); *Fonetyka i fonologia gwar polskich i ukraińskich południowo-wschodniego Podlasia* (1994); *Polskie i ukraińskie teksty gwarowe ze wschodniej Lubelszczyzny*, współautor: S. Warchoń (1998); *Gmina Wola Uhruska na tle Euroregionu Bug: język i kultura* (2003); *Język i kultura na pograniczu polsko-ukraińsko-białoruskim* (2001); *Polskie i ukraińskie teksty gwarowe ze wschodniej Lubelszczyzny* (2008); *Tabu językowe i eufemizacja w dialektach słowiańskich* (2008); *Treści i mechanizmy przenikania kultur na pograniczu polsko-ukraińskim* (2003); *Z dialektologii słowiańskiej* (2002).

DZIAŁALNOŚĆ W KOLE BIALCZAN: udział w Zjazdach Absolwentów od 1988 r., aktywny członek Koła Bialczan w Lublinie.

Literatura:

Ankieta Koła Bialczan

Szudejko R., *Językoznawca z Jusaków-Zarzeki*, „Gościniec Bialski”, 2008, nr 12, s. 23.

Współcześni sławiści Polscy. Informator. Kraków 2000, s. 126-127.

INICJATOR WSPÓŁPRACY GOSPODARCZEJ NA WSCHODNIM POGRANICZU

Janusz Klemens Denisiuk urodził się 23 XI 1943 r. w Białej Podlaskiej jako syn Pawła i Jadwigi. **Absolwent I LO im. J.I. Kraszewskiego w Białej Podl.**, maturę uzyskał w 1961 r.

Studiował na Politechnice Warszawskiej i Lubelskiej Instytutu Technologii i Eksploatacji Maszyn, edukację skończył z tytułem inżynier mechanik pojazdów samochodowych i ciągników.

Przebieg pracy zawodowej: w okresie 1970-1984 główny mechanik w Rejonie Dróg Publicznych w Białej Podlaskiej, 1984-1997 właściciel PPHU „Pradex” Eksport-Import, 1992-2000 Prezes Targów Pogranicza Wschód - Zachód sp. z o.o. w Białej Podlaskiej, 1998-2001 dyrektor Zarządu Drogowych Przejść Granicznych w Białej Podlaskiej i Przedsiębiorstwa Usług Inwestycyjnych w Białej Podlaskiej, 2005-2008 dyrektor Wojewódzkiego Ośrodka Ruchu Drogowego w Białej Podlaskiej. Od 2008 na zasłużonej emeryturze.

Działal społecznie i politycznie: BBWR, AWS, „Solidarni w Wyborach” i Chrześcijańskiej Demokracji III RP jako przewodniczący wojewódzkich struktur województwa białkopodlaskiego. W latach 1993-2000 był członkiem NSZZ „Solidarność”, 1986-1994 członkiem zarządu Cechu Rzemiosł Różnych w Białej Podlaskiej, 1972-1985 NOT SIMP w Lublinie, zaś w latach 1994-1998 członek Komisji Rozwoju Gospodarczego i Budżetu Rady Miasta Biała Podlaska.

Za najważniejsze osiągnięcie zawodowe uważa organizację w latach 1991-1998 największej imprezy targowej w Białej Podlaskiej, pomimo przeszkód ze strony władz wojewódzkich i miejskich oraz Izby Gospodarczej w Białej Podl. Pierwsze Targi Pogranicza

Wschód-Zachód w 1991 r. umożliwiły prezentację oferty 130 firmom polskim i zagranicznym. Warto podkreślić, że I Targi Pogranicza były wydarzeniem na skalę krajową i były inspiracją do organizacji w wielu miastach w Polsce podobnych imprez. Część z nich jest organizowana do dziś. Do maja 1998 r. udało się zorganizować 17 edycji targów, z tego 12 o charakterze międzynarodowym, w których uczestniczyło ponad 1600 firm polskich, ponad 100 z Białorusi, Rosji, Ukrainy, Mołdawii, Litwy, Łotwy, Estonii, Czech, Słowacji oraz 35 firm z Zachodu, reprezentujących Niemcy, Włochy, Anglię, Francję, Belgię, Szwajcarię i USA. Impreza wywołała zainteresowanie branży gospodarczej oraz mediów lokalnych i krajowych łącznie z TVP.

Działalność w Kole Bialczan: udział we wszystkich zjazdach od 1978, utrzymuje systematyczny kontakt z filiami Koła w Lublinie i Warszawie.

Dewiza życiowa: uczciwość, hobby: tenis, pływanie, grzyby.

Literatura: ankieta KB

ZNANY REŻYSER FILMOWY Z „KRASZAKA”

Jerzy Bronisław Domaradzki urodził się 6 I 1943 r. we Lwowie. Liceum Ogólnokształcące im. J. I. Kraszewskiego w Białej Podlaskiej ukończył w 1960 r.

W latach 1961-64 studiował na Wydziale Operatorskim PWSFiT w Łodzi. W 1970 r. ukończył socjologię na Wydziale Nauk Społecznych Uniwersytetu Warszawskiego. W 1974 r. wrócił do Łodzi, aby studiować na Wydziale Reżyserii PWSFTViT. W 1994 r. został wybrany prezesem Stowarzyszenia Filmowców Polskich, jednak zrezygnował po dwóch latach prezesury.

Reżyser filmowy, scenarzysta, zadebiutował w 1975 r. filmem dokumentalnym „Tramwajem przez San Francisco”. W następnych latach realizował dokumenty, m.in. „Andrzej Wajda”, widowiska i seriale telewizyjne oraz filmy fabularne. Współpracował jako drugi reżyser m.in. z Wajdą przy realizacji „Ziemi obiecanej” i z Januszem Morgensternem przy filmie „Trzeba zabić tę miłość”. Jego samodzielnym debiutem kinowym był dramat psychologiczny „Bestia” (wg „Diabła” L. Tołstoja).

Na jego dorobek fabularny składają się przede wszystkim filmy psychologiczne i obyczajowe tworzone w latach 70. i 80., m.in.: „Zdjęcia próbne” (1977, współreżyseria z Agnieszką Holland i Pawłem Kędzierskim), „Długa noc poślubna” (film telewizyjny z 1976), „Bestia” (reżyseria i scenariusz 1978), „Laureat” (1978), „Wielki bieg” (1981, premiera 1987) - film „na półce” był 6 lat, obraz przedstawia stalinizm z punku widzenia zetempowskich entuzjastów. Kolejny film to dramat obyczajowy - „Planeta krawiec” (reżyseria i scenariusz 1983) oraz wg J. Kadena - Bandrowskiego - „Łuk Erosa” (reżyseria i scenariusz 1988). W ostatnich latach tworzył głównie filmy dokumentalne, w tym m.in. inscenizowaną nowelę „Tablice”, będącą częścią dzieła filmowego „Solidarność, Solidarność” przygotowanego dla uczczenia wydarzeń Sierpnia'80. W ostatnich latach zrealizował: „Solidarność, Solidarność...” (2005) oraz „Piąta pora roku” (2012).

Od 1989 r. przebywał w Australii, gdzie zrealizował, m.in. melodramat „Struck By Lightning” („Porażony błyskawicą” 1991) oraz najlepszy w jego dorobku dramat psychologiczny - Historia Liliany (1995). W 2011 r. reż. J. Domaradzki był honorowym gościem „Majów-

ki z Bialczaninem” organizowanej przez ODK i Koło Bialczan. Były uczeń „Kraszaka” spotkał się 21 III 2013 r. z młodzieżą I LO im. J.I. Kraszewskiego w Białej Podlaskiej.

Nagrody indywidualne (wybór):

2006 – „Solidarność, Solidarność...” - Houston (WorldFest Independent Film Festival) Platinum Award w kategorii: INDEPENDENT THEATRICAL FEATURE FILMS & VIDEOS: Historical / Period Piece,

1988 – „Trzy młyny” - Nagroda Przewodniczącego Komitetu d/s Radia i Telewizji oraz Chianciano Terme (International Tv Drama Festival „Teleconfronto”) Grand Prix (1985),

1987 – „Wielki bieg” - Moskwa (MFF) nagroda Stowarzyszenia Filmowców Radzieckich oraz Montreal (World Film Festival) nagroda FIPRESCI (1987),

1983 – „Planeta krawiec” - Locarno (MFF) nagroda jury ekumenicznego.

Literatura:

Encyklopedia kina, red. T. Lubelski, Kraków 2003, s. 253.

http://pl.wikipedia.org/wiki/Jerzy_Domaradzki [dostęp 17 IX 2013]

DZIAŁACZ SOLIDARNOŚCI DYREKTOREM II LO

1. IMIĘ I NAZWISKO: **Ryszard Gałązka**

2. DATA I MIEJSCE URODZENIA: V 1951 r. Garwolin.

3. MIEJSCE ZAMIESZKANIA: Biała Podlaska

4. EDUKACJA: Liceum Ogólnokształcące im. Józefa Piłsudskiego w Garwolinie, Filologia Angielska UMCS Lublin, podyplomowe studia dla kadry kierowniczej oświaty.

5. ZAWÓD WYUCZONY I WYKONYWANY: nauczyciel dyplomowany języka angielskiego, uprawnienia do sprawowania funkcji dyrektora szkoły lub placówki oświatowej.

6. PRZEBIEG PRACY ZAWODOWEJ: 1977-1978 – nauczyciel LO im. St. Staszica w Lublinie; 1978-1982 – nauczyciel LO im. J. I. Kraszewskiego w Białej Podlaskiej; 1982-1983 – internowany za aktywne

działanie w Solidarności (przewodniczący sekcji nauczycielskiej), usunięty z liceum decyzją komisji dyscyplinarnej przy Kuratorze Oświaty w Białej Podlaskiej, przywrócony do pracy w szkole podstawowej przez Komisję Odwoławczą przy Ministrze Oświaty i Wychowania w Warszawie, 1983-86 – nauczyciel w Szkole Podstawowej Nr 6 im. Ho-Chi-Minha w Białej Podlaskiej, 1986-1988 – lektor j. ang. na kursach językowych firmy Lingwista-Oświata, 1988 – nauczyciel w LO im. E. Plater na pół etatu, 1989 – do tej pory, pełnowymiarowy nauczyciel w LO im. E. Plater, w tym w latach 1998 – 2009 dyrektor tej placówki.

7. DZIAŁALNOŚĆ POLITYCZNA I SPOŁECZNA: do roku 1981 nie był członkiem żadnej partii ani organizacji politycznej, wrzesień 1981 – członek NSZZ Solidarność, od października 1981 przewodniczący sekcji nauczycielskiej oraz członek Prezydium Oddziału NSZZ Solidarność w Białej Podlaskiej. Delegat oddziału na I Zjazd Regionu Mazowsze (czerwiec i listopad 1981). Internowany w okresie grudzień 1981 – luty 1982 r. W stanie wojennym członek grupy przygotowującej podziemne pismo „Podlasiak”, kolporter prasy i książek drugiego obiegu (dokumentacja w Internecie na stronach Stowarzyszenia Wolnego Słowa). W latach 80. współzałożyciel z obecnym posłem Adamem Abramowiczem stowarzyszenia „Towarzystwo Przyjaciół Powściągliwości i Pracy”, które między innymi organizowało Dni Kultury Chrześcijańskiej w Białej Podlaskiej, spotkania dla młodzieży

z zakazanymi filmami i książkami oraz twórcami kultury niezależnej.

8. DZIAŁALNOŚĆ W KOLE BIALCZAN: Członek Zarządu Koła Bialczan przez dwie kadencje w okresie pełnienia funkcji dyrektora Liceum im. E. Plater. Współorganizator dwóch Zjazdów Koleżeńskich absolwentów obu liceów w latach 1998 i 2008. Aktywny uczestnik kwesty na rzecz odnowy zabytkowych nagrobków na bialskim cmentarzu.

9. NAJWAŻNIEJSZE FUNKCJE I OSIĄGNIĘCIA SPOŁECZNE:

a) Aktywne uczestnictwo w ruchu społecznym „Solidarność” w latach osiemdziesiątych skutkujące internowaniem i usunięciem z pracy w Liceum im. Kraszewskiego.

b) Start w pierwszych demokratycznych wyborach do Rady Miasta Biała Podlaska w 1990 r. z listy Komitetu Obywatelskiego i zdobycie mandatu radnego największą ilości głosów (ponad 1000).

c) Zakwalifikowanie się do 10 - osobowej ekipy polskich samorządowców (spośród ok. 200 kandydatów) zaproszonej do Stanów Zjednoczonych do odbycia sześciotygodniowych praktyk studyjnych w Rutgers University, New Jersey oraz w Waszyngtonie.

10. NAJWAŻNIEJSZE OSIĄGNIĘCIA ZAWODOWE:

a) Wykonywanie przez ponad trzydzieści lat zawodu nauczyciela języka angielskiego w szkołach Białej Podlaskiej i dochowanie się wśród swoich wychowanków co najmniej 12 nauczycieli języka angielskiego.

b) Wygranie konkursu na dyrektora II LO im. E. Plater i sprawowanie przez 11 lat tej funkcji w latach 1998 – 2009.

11. ODZNACZENIA PAŃSTWOWE: Brązowy Krzyż Zasługi (2003), Medal Komisji Edukacji Narodowej (2005), Medal Zasłużony dla woj. bialskopodlaskiego (1999), Medal Wolności i Solidarności (2012).

12. DEWIZA ŻYCIOWA: Postępuj tak, aby Twoje dzieci nie musiały się za ciebie wstydzić.

Hobby: Muzyka (kolekcja ok. 1200 kaset, płyt oraz CD, historia i współczesna polityka).

ORGANIZATORKA BIALCZAN W SZCZECINIE

Urszula Giez, urodziła się 3 III 1949 r. w Braniewie, jako córka Czesława i Tadeusza Dreszera, obecnie mieszka w Szczecinie.

Absolwentka Liceum Ogólnokształcącego im. E. Plater w Białej Podlaskiej w roku 1967 r.

Zawód wykonywany: rehabilitantka i instruktorka odnowy biologicznej.

Przez 34 lata była pracownikiem służby zdrowia, przez 15 lat w Wojewódzkim Ośrodku Sportu i Rekreacji w Szczecinie, społecznie przewodnicząca Organizacji Rodzin Wojskowych oraz mężem zaufania w Zakładzie Rehabilitacji.

U. Giez jest prezesem zarządu filii Koła Bialczan w Szczecinie. Uczestniczyła w Zjeździe Absolwentów w 1978 i 2008 r. oraz w uroczystościach Jubileuszu Koła Bialczan w 2012 r. w Białej Podlaskiej.

Oznaczona odznaką „Wzorowy Pracownik Służby Zdrowia”.

Dewiza życiowa: „Co masz zrobić jutro, zrób dziś, a co masz zjeść dziś, zjedz jutro”

Hobby: medycyna chińska, joga i muzyka.

DYREKTOR KRASZAKA

Waldemar Marian Godlewski, syn Kazimierza i Józefy, urodził się 27 VII 1950 r. w Ciechanowie.

Liceum Ogólnokształcące im. J. I. Kraszewskiego w Białej Podlaskiej ukończył w 1969 r. jest absolwentem AWF w Białej Podlaskiej w 1974 r., (kierunek nauczycielski). W latach 1974-78 zdobył dodatkowe uprawnienia instruktorskie: piłka nożna, tenis stołowy, pływanie.

W latach 1974-1985 pracował jako nauczyciel, 1985-1998 dyrektor I LO im. J.I. Kraszewskiego, 1998-2002 zastępca Prezydenta Białej Podlaskiej, 2002-2006 Lubelski Kurator Oświaty, od 2006 zastępca prezydenta Białej Podlaskiej.

W okresie sprawowania funkcji dyrektora I LO im. J. I. Kraszewskiego zostało członkiem Klubu Przewodzących Szkół, ponadto przy szkole wybudowano krytą pływalnię, a liceum zdobyło pierwsze miejsce w krajowym konkursie „Sami budujemy obiekty sportowe”.

W. Godlewski działał społecznie jako Przewodniczący Konwentu Państwowej Szkoły Wyższej i Zawodowej (2000-2004), Prezes Rady Wojewódzkiej Szkolnego Związku Sportowego (2002-2007), członek SLD i ZNP.

Był współorganizatorem zjazdów w 1988, 1998, 2008 r. zastępca prezesa Koła Białych w kadencji 1987-92 i w okresie 1992-96, prezesem Koła w latach 1996-1999.

Odniesiony Srebrnym i Złotym Krzyżem Zasługi. Jego motto życiowe to: Być uczciwym; hobby - turystyka, sport i muzyka.

Literatura:

Ankieta biograficzna KB

Who is Who w Polsce, Zug 2003, t. I, s. 1113-1114.

NAUCZYCIEL GEOGRAFII

Elżbieta Grabińska z domu Pruszcza, urodziła się 2 VI 1944 r. w Burwinie koło Białej Podlaskiej.

Absolwentka II LO im. E. Plater, maturę uzyskała w 1963 r. Studia podjęła na Wydziale Biologii i Nauk o Ziemi Uniwersytetu Marii Curie Skłodowskiej w Lublinie, które ukończyła w 1968 r. na kierunku nauczyciel geografii. Pracowała w: Szkole Podstawowej nr 1 w Białej Podlaskiej (1968-1972), II LO im. E. Plater w Białej Podlaskiej (1973-2006), Kuratorium Oświaty i Wychowania – nauczyciel metodyk (1975-1983). Działa społecznie w Związku Nauczycielstwa Polskiego.

E. Grabińska jest od 2011 członkiem zarządu, uczestniczyła w Zjeździe w 1998 i 2008 r.

Za najważniejsze osiągnięcia uważa pracę jako nauczyciel i wychowawca wielu pokoleń, pomoc metodyczną wielu nauczycielom ubiegającym się o wykształcenie wyższe zawodowe.

Odniesienia państwowe: Złoty Krzyż Zasługi, Medal Komisji Edukacji Narodowej.

PROMOTOR TAŃCA LUDOWEGO

1. IMIĘ I NAZWISKO: **Janusz Tadeusz Izbicki**, syn Tadeusza i Eugenii.

2. DATA I MIEJSCE URODZENIA: 12 XII 1946 r. Biała Podlaska.

3. MIEJSCE ZAMIESZKANIA: Biała Podlaska.

4. EDUKACJA: I LO im. **J. I. Kraszewskiego**, Studium Nauczycielskie Lublinie, UMCS w Lublinie, Studia Podyplomowe Zarządzanie Kulturą w Lublinie.

5. ZAWÓD WYUCZONY I WYKONYWANY: mgr chemii, nauczyciel chemii, pracownik samorządowy, kategoria instruktorska (kat I) o specjalności taniec ludowy.

6. PRZEBIEG PRACY ZAWODOWEJ: I LO im. **J. I. Kraszewskiego** - nauczyciel, WDK - kierownik Działu, ZPW „**Biawena**” - Dyrektor Domu Socjalnego, ROK - z-ca dyrektora, MOK - Dyrektor.

7. DZIAŁALNOŚĆ POLITYCZNA I SPOŁECZNA: członek SD od października 1971 r., członek zarządu Stowarzyszenia Przyjaciół Serpelic, założyciel, kierownik i choreograf Zespołu Tańca Ludowego „**Biawena**” od 1974 r.

8. DZIAŁALNOŚĆ W KOLE BIALCZAN: brał udział w Zjazdach 1968, 1978, 1988, 1998 i 2008 (członek Komitetu Organizacyjnego); w latach 1987-1989 działał w Zarządzie Koła Bialczan.

9. NAJWAŻNIEJSZE FUNKCJE I OSIĄGNIĘCIA SPOŁECZNE: nauczyciel I LO im. **J. I. Kraszewskiego**, założyciel i kierownik ZTL „**Biawena**”. Przewodniczący SD - Rady Okręgowej Biała Podlaska, wiceprzewodniczący Stowarzyszenia Przyjaciół Serpelic. Otrzymał Wawrzyn Podlasia 1999 r., Białą Nagrodę Kultury im. Anny z Sanguszków Radziwiłłowej w 2011 r.

10. NAJWAŻNIEJSZE OSIĄGNIĘCIA ZAWODOWE: Dyrektor Domu Socjalnego ZPW „**Biawena**”, Dyrektor p.o. Regionalnego Ośrodka Kultury, Dyrektor Miejskiego Ośrodka Kultury, Kierownik Zespołu Tańca Ludowego „**Biawena**” od 1974 r.

11. ODZNACZENIA PAŃSTWOWE: Srebrny Krzyż Zasługi - 29 VI 1979 r., Zasłużony Działacz Kultury - 21 IX 1983 r., Medal 40-lecia PRL - 22 VII 1984 r., Za Zasługi dla Województwa Białkopodlaskiego - 08 X 1984 r., Zasłużony dla ZPW „**Biawena**” - 17 X 1984 r., Złoty Krzyż Zasługi - 4 VI 1986 r., Medal Białkopodlaskiego Sejmiku Samorządowego - 1998 r., Zasłużony Działacz Stronnictwa Demokratycznego - 1998 r., Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski - 7 V 1999 r., Krzyż Oficerski OOP - 11 XI 2013 r., Odznaka „Zasłużony dla Kultury Polskiej” - 20 V 2010 r., Medal „Zasłużony dla Powiatu Bialskiego” - 19 VI 2010 r.

12. DEWIZA ŻYCIOWA: Jeżeli coś robisz, to rób to dobrze albo wcale nie rób. Hobby: filatelistyka i folklor.

13. INNE: autor książki *Moja Pasja - Zespół Tańca Ludowego „Biawena”* (2010 r.).

Literatura: ankieta KB

HONOROWY CZŁONEK KOŁA BIALCZAN

Ryszard Jerzy Izbiński urodził się 22 IV 1943 r. w Białej Podlaskiej jako syn Eugenii i Tadeusza.

Ukończył: Szkołę Podstawową nr 2 w Białej Podlaskiej (1950-1956); **I LO im. J. I. Kraszewskiego w Białej Podlaskiej (1956-1960)**; Politechnika Wrocławska, Wydział Budownictwa Lądowego (1960-1966), uzyskując tytuł inżyniera budownictwa.

Od 1967 roku zatrudniony na Politechnice Wrocławskiej kolejno na stanowiskach: od 1967 do 1968 asystent, od 1968 do 1971 st. asystent, od 1971 do 1983 adiunkt, od 1983 do 1991 docent, od 1991 do 1996 profesor nadzwyczajny, od 1996 profesor zwyczajny. Użył stopnie i tytuły naukowe: mgr inż. (1966), doktor nauk technicznych (1971), doktor habilitowany (1983) i profesor nauk technicznych (1996).

R. Izbiński jest członkiem: Polskiego Związku Inżynierów i Techników Budownictwa, Polskiego Komitetu Geotechniki, NSZZ Solidarność, Polskiego Towarzystwa Mechaniki Teoretycznej i Stosowanej, Komisji Budownictwa i Mechaniki Wrocławskiego Oddziału PAN, International Society for Soil Mechanics and Geotechnical Engineering.

W 2012 r. został Honorowym Członkiem Stowarzyszenia, uczestniczył w Zjazdach Absolwentów w latach: 1968, 1978, 1998, 2008.

Profesor jest członkiem Komitetu Technicznego ISSMGE; w latach 1980-1986 był z-cą dyr. Instytutu Geotechniki Politechniki Wrocławskiej, 1990-1996 prodziekanem Wydz. Budownictwa Lądowego i Wodnego PWr.; 2002-2005 dziekanem Wydziału, od 1987 jest Kierownikiem Zakładu Geomechaniki i Budownictwa Podziemnego na PWr., a od 1987 Redaktorem Naczelny czasopisma „Studia Geotechnica et Mechanica”. Był członkiem wielu Komitetów Organizacyjnych i Komitetów Naukowych Konferencji krajowych i zagranicznych,

Otrzymał nagrody: Sekretarza Naukowego PAN, Wydziału IV PAN, 3 Nagrody Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego oraz specjalną Nagrodę Docendo Doscimus. Jest autorem i współautorem 6 monografii wydanych w Polsce i za granicą oraz autorem opracowań, które były podstawą projektów technicznych KWB Turów i KWB Bełchatów.

Odnaczony Złotym Krzyżem Zasługi, Medalem Komisji Edukacji Narodowej, Złotą Odznaką Politechniki Wrocławskiej.

Mieszka we Wrocławiu, hobby – motoryzacja, posiada Mercedesa W110.

NAUCZYCIEL AKADEMICKI

1. IMIĘ I NAZWISKO: **Janusz Jaszcuk**, syn Jana i Reginy.

2. DATA I MIEJSCE URODZENIA- 11.12.1948 r. w Mińsku Mazowieckim.

3. MIEJSCE ZAMIESZKANIA: Biała Podlaska.

4. EDUKACJA: **I Liceum Ogólnokształcące im. J.I. Kraszewskiego w Białej Podlaskiej, matura w 1966 r.**; Uniwersytet im. Marii Curie Skłodowskiej w Lublinie. Wydział Matematyki – Fizyki – Chemii, kierunek: fizyka; Studia podyplomowe z Planowania i Zarządzania na Politechnice Lubelskiej; Staże naukowe: Akademia Wychowania Fizycznego

w Warszawie 1975, Instytut Sportu - Warszawa 1987 r.

5. **ZAWÓD WYUCZONY I WYKONYWANY:** fizyk, nauczyciel akademicki; Instruktor narciarstwa PZN; sternik jachtowy i motorowodny PZZ.

6. **PRZEBIEG PRACY ZAWODOWEJ:** 1970-1975 - I LO im. J.I. Kraszewskiego w Białej Podlaskiej, nauczyciel fizyki. Od 1975 AWF Warszawa Wydział Wychowania Fizycznego i Sportu w Białej Podlaskiej na stanowisku asystenta i st. wykładowcy, od 1990 na stanowisku adiunkta, a od 2009 r. na stanowisku docenta, kierownik Zakładu Biomechaniki od 1991 r., zastępca dyrektora Instytutu WWFiS od 1 IX 1993 do 14 XII 2001. Prodziekan Wydziału WFiS od 15 XII 2001 do 31 VIII 2008 r.

7. **DZIAŁALNOŚĆ SPOŁECZNA:** Polskie Towarzystwo Biomechaniczne oraz AZS.

8. **DZIAŁALNOŚĆ W KOŁE BIALCZAN:** Członek Zarządu Koła Bialczan w kadencji 1977-1980, wchodził w skład Komitetu Organizacyjnego Zjazdu Absolwentów w 1978 r., uczestnik Zjazdów w 1998 i 2008 r.

9. **NAJWAŻNIEJSZE FUNKCJE I OSIĄGNIĘCIA SPOŁECZNE:** Wiceprzewodniczący Głównej Komisji Rewizyjnej Akademickiego Związku Sportowego; Przewodniczący Rady Naukowo - Programowej Akademickiego Centrum Szkolenia Sportowego w Białej Podlaskiej 2010-2012.

10. **NAJWAŻNIEJSZE OSIĄGNIĘCIA ZAWODOWE:** I Nagroda w Ogólnopolskim Konkursie Fundacji im. Andrzeja Komora za pracę badawczą w zakresie biomechaniki 1993 r.; wielokrotnie wyróżniany nagrodą Rektora Akademii Wychowania Fizycznego w Warszawie; Członek Senatu Akademii Wychowania Fizycznego w Warszawie; członek Rady Wydziału Wychowania Fizycznego i Sportu, członek Kolegium Redakcyjnego „Polish Jurnal of Sport and Tourism” 2007-2012; publikacje w czasopiśmie krajowych i zagranicznych, współautorstwo trzech podręczników akademickich.

11. **ODZNACZENIA PAŃSTWOWE:** Złoty Krzyż Zasługi (1992 r.), Medal Komisji Edukacji Narodowej (2006), Złota Odznaka Zasłużony Działacz Kultury Fizycznej, Srebrny Krzyż Zasługi (1998), Brązowy Krzyż Zasługi (1983), Złota Odznaka Akademickiego Związku Sportowego (2007 r.)

12. **DEWIZA ŻYCIOWA:** Jak najbliżej ludzi, jak najdalej od polityki. **HOBBY:** Turystyka, narciarstwo, żeglarstwo, astronomia.

MIŁOŚNIK KRESÓW RZECZPOSPOLITEJ

1. **IMIĘ I NAZWISKO:** Grzegorz Józef Jobda syn Zdzisława i Marii z domu Bluczyńskiej.

2. **DATA I MIEJSCE URODZENIA:** 18 IX 1953 r. Biała Podlaska

3. **MIEJSCE ZAMIESZKANIA:** Biała Podlaska.

4. **EDUKACJA:** Szkoła Podstawowa nr 1, I LO im. J. I. Kraszewskiego w Białej Podlaskiej, matura w 1971 r., studia - Akademia Medyczna w Lublinie, Wydział Lekarski.

5. **ZAWÓD WYUCZONY I WYKONYWANY:** lekarz, specjalność z okulistyki.

6. **PRZEBIEG PRACY ZAWODOWEJ:** ZOZ Świdnik, WSZ Biała Podlaska, NZOZ - Biała Podlaska - okulista.

7. **DZIAŁALNOŚĆ POLITYCZNA i SPOŁECZNA:** Komitet Pomocy w Odbudowie

Kościółów na Białorusi- zbiórka funduszy na restauracje świątyń katolickich, (Kobryń, Brześć, Wysokie Litewskie, Różana, Prużana i Witebsk), udział w kweście na renowację zabytkowych nagrobków na cmentarzu katolickim w Białej Podlaskiej; członek Polskiego Towarzystwa Okulistycznego.

8. DZIAŁALNOŚĆ W KOLE BIALCZAN: udział w Zjazdach Absolwentów od 1968 r.

9. NAJWAŻNIEJSZE FUNKCJE I OSIĄGNIĘCIA SPOŁECZNE: j. w.

10. NAJWAŻNIEJSZE OSIĄGNIĘCIA ZAWODOWE: stworzenie własnej firmy okulistycznej.

11. DEWIZA ŻYCIOWA: praca na rzecz innych ludzi; hobby: rower, poznawanie historii dawnej i obecnej Kresów Rzeczypospolitej.

Literatura: ankieta KB

ZASŁUŻONA NAUCZYCIEKA PRZYRODY HONOROWY CZŁONEK KOŁA BIALCZAN

Lucyna Jóźwik urodziła się 15 XII 1926 r. w Życku Polskim, pow. Gostynin.

Studia wyższe w zakresie biologii ukończyła w 1954 r. w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Gdańsku. **Pracę w I Liceum Ogólnokształcącym im. J. I. Kraszewskiego w Białej Podlaskiej rozpoczęła 16 VIII 1954 r. Od 1 IX 1982 r. przeszła na emeryturę, ale jeszcze pracowała w szkole do 31 XII 1991 r.**

Odnaczona: Złotym Krzyżem Zasługi (1976 r.), Medalem Komisji Edukacji Narodowej (1977 r.), Złotą Odznaką ZNP (1979 r.), Medalem 40-lecia PRL (1984 r.),

Krzyż Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski (1988 r.)

Otrzymała następujące nagrody: Nagrodę Ministra Oświaty i Wychowania I stopnia (1976 r.), Nagrodę Dyrektora Zespołu Szkół Ogólnokształcących w Białej Podlaskiej 1987 r.

Przez 38 lat pracy pedagogicznej była wychowawczynią wielu pokoleń młodzieży. W swojej karierze zawodowej miała 7 dyrektorów. Wysoko ceniony nauczyciel, obowiązkowa, sumienna, potrafiła zainteresować uczniów nauczaniem przedmiotem, łatwo nawiązywała kontakt z wychowankami, cieszyła się dużym autorytetem zarówno wśród uczniów jak i nauczycieli.

Uczestniczyła w Zjazdach Absolwentów od 1957 r., 1 2006 r. otrzymała Honorowego Członka Koła Bialczan.

Literatura:

Kolęda K., *Złapała bakcyla, przeżyła przygodę*, „Słowo Podlasia”, nr 39 z 2013.

I Liceum Ogólnokształcące im. Józefa Ignacego Kraszewskiego w Białej Podlaskiej między V a VIII Zjazdem Wychowanków i Absolwentów, Biała Podlaska 2008, s. 153.

Miałam zaszczyt tu uczyć, rozmowę z L. Jóźwik przeprowadziła W. Pawlik, „Pryzmat”, nr 8 z 2013 r., s. 14-15.

DYREKTOR PLATERKI

Małgorzata Kaczmarczyk z domu Pieńkowska urodziła się 8 II 1958 r. w Białej Podlaskiej. Naukę rozpoczęła w Szkole Podstawowej nr 3. **Jest absolwentką I LO im. J. I. Kraszewskiego (matura 1976 r.)** studia podjęła na Wydziale Matematyki, Fizyki i Chemii Uniwersytetu Marii Curie Skłodowskiej, które ukończyła w 1981 r. z tytułem magistra matematyki. W latach 1981-1994 pracowała jako nauczyciel matematyki ZSZ nr 2 w Białej Podlaskiej, następnie wicedyrektor ZSZ nr 3 w Białej Podlaskiej (1994-2000 r.), dyrektor ZSZ nr 3 (2000-2009 r.), a od 2009 r. dyrektor ZSO nr 3 – II LO im. Emilii Plater.

W latach 1981-1994 była członkiem ZNP, a **od 2009 r. jest**

członkiem Zarządu Koła Bialczan.

Uhonorowana Srebrnym Krzyżem Zasługi i Medalem Komisji Edukacji Narodowej.

Jej dewiza życiowa to: Jestem i działam.

SMAK SŁAWY

HONOROWY OBYWATEL MIASTA BIAŁA PODLASKA

HONOROWY CZŁONEK KOŁA BIALCZAN

Bogusław Kaczyński urodził się 2 V 1942 r. w Białej Podlaskiej. Edukację rozpoczął w rodzinnej miejscowości, **jest absolwentem I Liceum Ogólnokształcącego im. Józefa Ignacego Kraszewskiego w Białej Podlaskiej (1959 r.)**. O swoim mieście nigdy nie zapomniał i chętnie przyjeżdżał na spotkania organizowane przez Koło Bialczan. Ostatnie odbyło się w 2010 r. w odbudowanej „Skali”, gdzie mając trzy lata debiutował, wykonując na pianinie melodię „Jaś mi z jarmarku przywiózł pierścionek”.

Studiował na Akademii Muzycznej w Warszawie w klasie fortepianu u prof. Pawła Lewieckiego i prof. Marii Wilkomirskiej oraz na wydziale teorii muzyki pod kierunkiem prof. Stefana Śledzińskiego i prof. Witolda Rudzińskiego. Przebywał na wielomiesięcznym stypendium Fundacji Kościuszkowskiej w Nowym Jorku oraz stypendium Uniwersytetu Columbia. Ukończył studia doktoranckie na warszawskiej Akademii Muzycznej.

Dziennikarz, publicysta i krytyk muzyczny, popularyzator opery, operetki i muzyki poważnej, teoretyk muzyki, twórca telewizyjny, animator kultury, prezydent i autor wielu programów w TVP. Wieloletnią działalność dziennikarską i prezenterką poświęcił muzyce klasycznej i operze. Autor licznych felietonów i recenzji, m.in.: „Teatr”, „Ruch Muzyczny”, „Kultura”, audycji radiowych i telewizyjnych, m.in. „Operowe qui pro quo” (1974-78), „Zaczarowany świat operetki” (1979-81). Kaczyński był twórcą znanego w świecie Festiwalu Muzyki w Łańcucie, którym kierował w latach 1980-1990, od 1982 był dyrektorem Europejskiego Festiwalu im. J. Kiepury w Krynicy, w latach 1993 - 1996 prorektorem ds. artystycznych Akademii Muzycznej w Warszawie, zaś latach 1994 - 1998 pełnił funkcję Dyrektora Naczelnego i Artystycznego Teatru Muzycznego „Roma” w Warszawie. Prowa-

dził w kraju i za granicą wykłady z dziedziny historii muzyki i sztuki operowej.

Jest autorem serii płytowej „Bogusław Kaczyński – Złota Kolekcja”. Prowadził transmisje telewizyjne najważniejszych wydarzeń muzycznych w kraju i za granicą, m.in.: Konkurs Chopinowski, Konkurs im. Henryka Wieniawskiego, koncerty Pavarottiego, Placido Domingo, jubileusz Filharmonii Narodowej, festiwal w Opolu, Koncerty Noworoczne z Wiednia, konkursy Eurowizji. Udzielał również wielu konsultacji muzycznych do filmów i spektakli, niekiedy występując jako aktor.

14 III 2007 r. doznał udaru mózgu, po intensywnej rehabilitacji większość dolegliwości ustąpiła. Jest pracoholikiem, mimo choroby nie zwolnił. W sierpniu 2007 r. ponownie kierował festiwalem w Krynicy. Kaczyński jest założycielem Fundacji ORFEO, która wspiera kulturę narodową, propaguje sztukę wśród dzieci i młodzieży oraz promuje ambitne inicjatywy artystyczne.

„Dzikie orchidee” (1985), „Kretowisko” (wyd. Art. B Press 1991) i „Wielka sława to żart” (wyd. BGW 1992) oraz album „Fryderyk Chopin. Geniusz muzyczny” (2010) – były bestsellerami wydawniczymi i uhonorowane zostały nagrodami literackimi. Inne publikacje B. Kaczyńskiego: „Ucieczki do Karyntii. Rzecz o A. Bergu i jego operach” (1987), „Xenia Grey: księżna Chicago” (1993), „Krynicky Benefis” (2000), „Symfonia w dolinie słońca” (album wydany w Niemczech), „Teatr Kaczyńskiego – Roma”, „Jak samotny szeryf”, „Koń na biegunach”, „Smak sławy”, „Kiepusza” (2011).

B. Kaczyński występuje na estradach niemal całego świata oraz w radiu i telewizji. W 1967 pierwszy raz zaproszony został do poprowadzenia w telewizji programu muzycznego i od tej chwili regularnie prowadzi programy telewizyjne, estradowe i największe międzynarodowe gale. Specjalne sukcesy i dowody uznania międzynarodowej krytyki przyniosły mu prezentacje monodramu o Janie Kiepuszu i Marcie Eggerth (ponad 1000 przedstawień na 3 kontynentach), wykłady z dziedziny historii muzyki i sztuki operowej oraz galowe wieczory z cyklu „Bogusław Kaczyński przedstawia”. Jego tournée wiodło przez cztery kontynenty: od Pekinu, Ułan Bator i Moskwy poprzez Wiedeń, Rzym, Florencję, Neapol, Mediolan, Genewę, Paryż, Londyn, Sztokholm, Berlin, Monachium, Pragę, Budapeszt, Madryt, Istambul, Hawanę, Nowy Jork, Chicago, Boston, Miami do Toronto, Montrealu, Edmonton i Vancouver.

B. Kaczyński jest ulubieńcem publiczności, gwiazdorem Telewizji Polskiej, zdobywcą trzech Wiktorów i Superwiktorów oraz trzech Złotych Ekranów. W wyniku plebiscytu „Polityki” – *Koniec wieku*, zaliczony został do grona dziesięciu największych osobowości telewizyjnych XX stulecia. Podczas gali z okazji 50-lecia TVP otrzymał statuetkę i tytuł Gwiazdy Telewizji Polskiej (2002 r.). W 2006 r. uhonorowany został prestiżową nagrodą „Piękniejsza Polska” oraz tytułem „Mistrz Mowy Polskiej” (2006). Jest laureatem nagrody Ministra Kultury i Sztuki (2003); zdobywcą tytułów Mężczyzna Roku i Pisarz Roku, kawalerem Orderu Uśmiechu (1995) i Komandorii Orderu Odrodzenia Polski (1999). Jest Honorowym Obywatel Lipna, Krynicy Zdrój (2002) i Łańcuta (2003). Został uhonorowany innymi wyróżnieniami: „Lider Promocji Kultury Polskiej” (1996), „Honorowy Białostoczanin Roku”, statuetki i tytułu „Gwiazda Telewizji Polskiej”. Otrzymał godność „Wybitnej Osobistości Pracy Organicznej” oraz Złoty Medal Zasłużony Kulturze Gloria Artis (2011).

Każdą wizytę w mieście swego urodzenia i młodości nazywa „sentymentalną podróżą w czasie”. Honorowym Obywatel rodzinnego miasta Białej Podlaskiej jest od roku 2008, a Honorowym Członkiem Koła Białczan od 2005 r., był uczestnikiem Zjaz-

dów Szkół Bialskich w 1968 i 1978 r.

Ma swoją publiczność, która kocha jego opowieści o muzyce. Dzięki niemu, wiele osób sięgnęło po płytę z muzyką poważną, poszło na koncert czy do opery. W swoich programach przypomina występy wielkich gwiazd opery i operetki, a także promuje młodych artystów. Nie zapomina o najmłodszych. Do nich adresował swój cykl programów „Bogusław Kaczyński zaprasza dzieci”. Dziś jego „wychowankowie” regularnie odwiedzają opery i filharmonie.

Literatura: ankieta KB

Dary serca. Rozmowa z... gwiazdorem telewizji polskiej; „Gościniec Bialski”, nr 3 z 2006.

Kaczyński B., *Wielka sława to żart*, Warszawa : BGW, 1992.

Kto jest kim w Polsce, Warszawa 2001, s. 372.

Sławni „Podlasiacy” w Polsce, „Głos Międzyrzecki”. nr 7 z 1995.

ZASŁUŻONY OFICER WOJSKA POLSKIEGO

1. IMIĘ I NAZWISKO: **Jerzy Marian Kade**, syn Władysława i Eugenii z domu Chmielewskiej.

2. DATA I MIEJSCE URODZENIA: 9 VIII 1935 r. w Białej Podlaskiej.

3. MIEJSCE ZAMIESZKANIA: Warszawa.

4. EDUKACJA: **Liceum Ogólnokształcące im. J. I. Kraszewskiego w Białej Podl.**, **matura 1953 r.**; **Oficerska Szkoła Inżynierii** (1956); **Wojskowa Akademia Techniczna**-mgr inż. mechanik, specjalność budowa maszyn do prac ziemnych (1963); studia podyplomowe (1973 r.).

5. ZAWÓD WYUCZONY I WYKONYWANY: oficer WP, mgr inż. mechaniki.

6. PRZEBIEG PRACY ZAWODOWEJ: 1956-1958 dowódca plutonu technicznego; 1963-1965 dowódca samodzielnej kompanii desantowo-przeprowowej; 1966-1968 szef działu kontroli Wojskowych Zakładów Naprawczych (WZN) w Dęblinie; 1968-1975 dyrektor techniczny WZN; 1975-1978 Szefostwo Badań i Rozwoju Techniki Wojskowej; 1979-1990 główny specjalista w Ministerstwie Hutnictwa i Przemysłu Maszynowego; 1990-1990 sekretarz Rady Przemysłu Obronnego; 1991-1996 dyrektor Departamentu Wojskowego w Ministerstwie Przemysłu i Handlu; od 1997 emeryt.

7. DZIAŁALNOŚĆ POLITYCZNA I SPOŁECZNA: nigdy nie był w żadnej partii; doradca sejmowej Komisji Obrony Narodowej; komendant Stowarzyszenia Katolików Wojskowych 1991- do dziś.

8. DZIAŁALNOŚĆ W KOLE BIALCZAN: **członek Koła Bialczan; brał udział we wszystkich zjazdach od 1968 roku.**

9. NAJWAŻNIEJSZE FUNKCJE I OSIĄGNIĘCIA SPOŁECZNE: doradca Polskiego Lobby Przemysłowego; doradca sejmowej Komisji Obrony Narodowej w okresie 2000-2005.

10. NAJWAŻNIEJSZE OSIĄGNIĘCIA ZAWODOWE: wdrożył do produkcji kilka rodzajów sprzętu z zakresu techniki wojsk inżynieryjnych; uruchomił eksport maszyn do prac ziemnych i desantowych; otrzymał nagrodę III stopnia ministra MON za technologię wojskową; opracował pierwszy program restrukturyzacji sektora przemysłu obronnego,

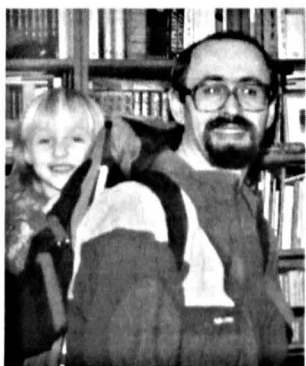
który w 1991 r. został przyjęty przez Radę Ministrów, ale tylko w części organizacyjnej.

11. ODZNACZENIA PAŃSTWOWE: Złoty i Srebrny Krzyż Zasługi; Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski (1979); Krzyż Oficerski OOP (1995), szereg odznaczeń re-sortowych i medali.

12. DEWIZA ŻYCIOWA: Wszystko dla Polski i jej suwerenności; HOBBY: technika wojskowa i historia Polski.

13. INNE: ma wspaniałą żonę i dwóch synów oficerów, z których starszy jest absolwentem Wojskowej Akademii Technicznej w stopniu pułkownika; młodszy też pułkownik, absolwent Wojskowej Akademii Medycznej dr n. med.; Ma wnuczkę, 3 wnuków oraz prawnuczkę.

ZASŁUŻONY DLA MIASTA BIAŁA PODLASKA HONOROWY OBYWATEL MIĘDZYRZECIA PODLASKIEGO

Szczepan Stanisław Kalinowski urodził się 5 XI 1950 r. w Międzyrzecu Podlaskim jako syn Wacława i Zofii z domu Miękus. Żona Alicja, ekonomistka z wykształcenia, od 20 lat prowadzi własną firmę – doradztwo podatkowe. Córka Anita jest absolwentką KUL, a syn Karol – ukończył I LO im. J. I. Kraszewskiego oraz historię na UW, obecnie pracuje w Muzeum Jana Pawła II i kard. S. Wyszyńskiego w Warszawie.

S. Kalinowski jest absolwentem LO im. gen. W. Sikorskiego w Międzyrzecu Podlaskim oraz Wydziału Humanistycznego UMCS w Lublinie (1974 r.). Został asyentem w Zakładzie Historii Najnowszej, ale po roku zwolniony z powodów politycznych. Wrócił w rodzinne strony i związał się ze Stowarzyszeniem PAX, które od 1992 r. nosi nazwę Katolickie Stowarzyszenie Civitas Christiana. Pełnił różne funkcje: przewodniczącego Oddziału Miejskiego, Oddziału Wojewódzkiego w Białej, był kierownikiem referatu Kultura – Oświata – Nauka, dyrektorem Okręgu Biała Podlaska – Siedlce oraz był członkiem Zarządu Głównego. Od 2003 r. jest pracownikiem AWF J. Piłsudskiego w Warszawie, WWFiS w Białej Podlaskiej jako adiunkt w Zakładzie Turystyki i Rekreacji.

S. Kalinowski był działaczem wielu organizacji: ZHP, LOP, PTTK: wieloletnim członkiem Komisji Opieki nad Zabytkami ZG, Komisji Krajoznawczej i Komisji Turystyki Kolarskiej Oddziału Miejskiego w Międzyrzecu Podl. oraz OW PTTK w Białej Podlaskiej, współzałożycielem Pierwszej Społecznej Szkoły Podstawowej w Białej Podl., przewodniczącym Komitetu Założycielskiego i prezesem organu prowadzącego szkołę – Stowarzyszenia Podlaska Macierz Szkolna (1993-97 r.). Był członkiem Woj. Komitetu Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa w Lublinie oraz Rady Nadzorczej Fundacja Ochrony Zabytków w Warszawie, radnym samorządu bialskiego, przewodniczącym komisji spraw społecznych (1990 – 1994). Jest członkiem Zespołu ds. Nazewnictwa Ulic w Białej Podlaskiej, członkiem Rad Muzealnych w Romanowie i Muzeum Południowego Podlasia w Białej Podlaskiej, aktywnym działaczem Kresowego Bractwa Strzelców Kurkowych im. Orła Białego w Terespolu.

Regionalista: był inicjatorem Sejmików Miłośników Regionu oraz Dni Kultury Chrześcijańskiej (5. edycji w latach 80. XX w.), działał w Podlaskim Towarzystwie Spo-

łeczno-Kulturalnym i Towarzystwie Miłośników Podlasia. Jest wiceprezesem zarządu Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Międzyrzecu Podlaskim oraz członkiem kolegium redakcyjnego „Rocznika Międzyrzeckiego”, honorowym członkiem Towarzystwa Przyjaciół Ziemi Jabłońskiej i Towarzystwa Przyjaciół Ziemi Konstantynowskiej, wchodzi w skład kolegium redakcyjnego „Rocznika Białkopodlaskiego” oraz „Rocznika Konstantynowskiego”.

Współpracował z Kołem Bialczan od 1978 r. przy organizacji Zjazdów Absolwentów w roli przewodnika po mieście i regionie. Dziejom Stowarzyszenia poświęcił artykuły w „Roczniku Międzyrzeckim”, „Roczniku Białkopodlaskim”, „Gościńcu Bialskim” oraz z cyklu „Sławni bialczanie” - publikowanym w „Słowie Podlasia”. Reprezentował Koło Bialczan z własnymi referatami na regionalnych konferencjach. Podczas Jubileuszu 90-lecia Stowarzyszenia i 200. rocznicy urodzin patrona I LO w Białej Podlaskiej, wygłosił wykład „Józef Ignacy Kraszewski w działalności Koła Bialczan” oraz przygotował wystawę z własnych zbiorów poświęconą autorowi „Starej Baśni”. Po kilkunastu miesiącach intensywnej pracy opracował monografią Koła Bialczan, która prezentuje historię 90 lat działalności Stowarzyszenia.

Był pomysłodawcą wspólnie z W. Gromadzkim wznowienia w 2001 r. „Biblioteczki Bialskiej”, która jest obecnie realizowana pod patronatem starosty bialskiego. W ramach wznowionej serii wydał książki: „Szlakiem Legionów po Podlasiu” (2002) i antologię „Unici w poezji polskiej” (2001). Jest autorem publikacji: „Przewodnik po trasach rowerowych północnej części Euroregionu Bug” (2004), „Najatrakcyjniejsze miejsca północnej części Euroregionu Bug” (2004), „Powstanie styczniowe w powiecie bialskim” (2013) oraz wspólnie z J. Szwedem, przewodnika „Międzyrzec Podlaski i okolice” (1978). Przygotował ikonografię do 6 książek z serii „Obrazy Kultury Polskiej” pod red. prof. K. Stępnika oraz do publikacji prof. H. Mierzwińskiego „Biała Podlaska w latach 1918-1939”.

Odnaczony: Brązowy Krzyż Zasługi (1989), Srebrnym Medalem Opiekuna MPN (1998), Honorowym Obywatel Międzyrzec Podlaski (2001), Medal - Zasłużony dla Powiatu Bialskiego (2004), Zasłużony dla Gminy Międzyrzec Podlaski (2008), Zasłużony dla Miasta Biała Podlaska (2012).

Dewiza: **„Żołnierzem jestem Ojczyzny i służyć jej muszę do końca”.** J. I. Kraszewski

Hobby: teleturnieje - laureat kilkudziesięciu konkursów regionalnych i krajowych z różnych dziedzin: literatura, historia, geografia, krajoznawstwo, sztuka, sport, Polonia w USA, historia ONZ, dzieje prasy polskiej, m.in. trzykrotny laureat prestiżowego teleturnieju „Wielka Gra”.

Literatura:

Biogramy zasłużonych dla TPN, „Rocznik Międzyrzecki”, t. XL z 2010 r., s. 216-217.

Kim kto jest w województwie lubelskim?, Lublin 2000, s. 82.

Kornacki R., *Międzyrzec w życiorysy wpisany*, Międzyrzec Podlaski 2011, s. 141 – 144.

Who is who w Polsce. Encyklopedia biograficzna z życiorysami znanych Polek i Polaków. Wyd. II uzupełniony, 2003, Zug (Schweiz), t. I, s. 1671.

INŻYNIER BUDOWNICTWA LĄDOWEGO

1. IMIĘ I NAZWISKO: **Anna Kamińska**, córka Stanisława i Stanisławy.

2. DATA I MIEJSCE URODZENIA: 18 II 1936 r. Biała Podlaska.

3. MIEJSCE ZAMIESZKANIA : Warszawa.

4. EDUKACJA: Wydział Budownictwa Lądowego Politechniki Warszawskiej.

5. ZAWÓD WYUCZONY I WYKONYWANY: mgr inż. budownictwa lądowego, uprawnienia projektowe do konstrukcji budowlanych.

6. PRZEBIEG PRACY ZAWODOWEJ: Miasto Projekt Specjalistyczny, Zjednoczenie Energetyki, budowa elektrowni Jonschwalde w NRD.

7. DZIAŁALNOŚĆ SPOŁECZNA: ochrona pracy, spółdzielnia mieszkaniowa.

8. DZIAŁALNOŚĆ W KOLE BIALCZAN: udział w spotkaniach koła i w zjazdach -1957, 1968, 1988, 1998 r.

9. NAJWAŻNIEJSZE FUNKCJE I OSIĄGNIĘCIA SPOŁECZNE: jak wyżej.

11. ODZNACZENIA PAŃSTWOWE: Złoty Krzyż Zasługi, Złota Odznaka dla Ochrony Pracy, Złota Odznaka dla Energetyki, Złota Odznaka dla Budownictwa.

ZASŁUŻONY KRAJOZNAWCA

Andrzej Kasprzyk urodził się 5 I 1943 r. w Białej Podlaskiej jako syn Czesławy i Józefa.

Absolwent I LO im. J.I. Kraszewskiego w Białej Podlaskiej, matura w 1961 r. W 1978 r. ukończył studia magisterskie - Uniwersytet Łódzki, Wydział Biologii i Nauk o Ziemi, kierunku geografia z przygotowaniem pedagogicznym, a w 1978 r. Studium Podyplomowe dla wizytatorów - metodyków geografii, krajoznawstwa i turystyki organizowane przez Ministerstwo Oświaty i Wychowania w Centrum Doskonalenia Nauczycieli w Raciborzu.

Ukończył kursy specjalistyczne w zakresie krajoznawstwa i turystyki, w wyniku których uzyskał szereg uprawnień i tytułów, m.in.: pilot wycieczek turystycznych, przewodnik terenowy na obszar Podlasia i Lubelszczyzny, przewodnik turystyki pieszej, przewodnik turystyki górskiej, Instruktor Kształcenia Kadr PTTK, Instruktor Krajoznawstwa Regionu i Polski, Zasłużony Instruktor Krajoznawstwa. Od 1996 r. był rzeczoznawcą MEN w zakresie recenzowania i wydawania opinii warunkujących dopuszczenie do użytku szkolnego podręczników do przyrody i geografii na wszystkich szczeblach nauczania.

W latach 1964-1985 pracował jako nauczyciel w Szkołach Podstawowych nr 3 i nr 5 w Białej Podl. a także jako kierownik Szkolnego Powiatowego Ośrodka Krajoznawczo-Turystycznego w Białej Podlaskiej, Wizytator – Metodyk w zakresie geografii, turystyki i krajoznawstwa w Kuratorium Oświaty i Wychowania w Białej Podlaskiej, Kierownik Szkolnego Wojewódzkiego Ośrodka Krajoznawczo -Turystycznego w Białej Podlaskiej. W latach 1978 – 1980 pracował jako Sekretarz Zarządu Wojewódzkiego PTTK w Białej Podlaskiej a w 1980-1982 kierownik Wojewódzkiego Ośrodka Informacji Turystycznej w Białej Podlaskiej. W latach 1985 – 2004 pracował jako nauczyciel geografii w I Liceum Ogólnokształcącym im. J. I. Kraszewskiego w Białej Podlaskiej. Równocześnie był wykładowcą geografii turystycznej i krajoznawstwa na Studium Turystyki w Białej Podlaskiej. W latach 2000–2011 pracował w Państwowej Szkole Wyższej im. Papieża Jana Pawła II w Białej Podlaskiej jako nauczyciel akademicki prowadząc zajęcia z zakresu geografii turystycznej i krajoznawstwa. W trakcie pracy aktywnie współpracował z Polskim Towarzystwem Geograficznym.

Interesuje się zagadnieniami związanymi z turystyką szkolną, dziedzictwem kulturo-

wym, geografią regionalną i turystyczną, z turystyką osób niepełnosprawnych, agroturystyką, lubi podróże, literaturę, kolekcjonerstwo, fotografię, prace na działce. A. Kasprzyk jest autorem ponad 100 publikacji w tym podręczników metodycznych i publikacji pomocniczych do nauki geografii oraz publikacji popularnonaukowych, tras i programów wycieczek krajoznawczo - turystycznych, przewodników turystycznych, artykułów naukowych. Jest twórcą (1975 r.) sieci 20 schronisk młodzieżowych oraz tras i szlaków turystycznych w dawnym woj. białskopodlaskim, organizatorem kursów metodycznych z zakresu geografii, turystyki i krajoznawstwa, kursów dla kandydatów na pilotów wycieczek i przewodników turystycznych, konferencji naukowych.

Posiada odznaczenia i wyróżnienia turystyczno-krajoznawcze: Zasłużony Działacz Turystyki: brązowa, srebrna, złota, Zasłużony w pracy PTTK wśród młodzieży, Srebrna i Złota Honorowa Odznaka PTTK, Medal za wybitne zasługi w krzewieniu idei krajoznawstwa, Odznakę 100-lecia Zorganizowanej Turystyki w Polsce, Złota Odznaka PTSM oraz Odznaczenia państwowe: Za zasługi dla województwa białskopodlaskiego, Brązowy i Złoty Krzyż Zasługi, Medal Komisji Edukacji Narodowej, Krzyż Kawalerski Odrodzenia Polski i Złoty Medal Za Długoletnią Służbę.

Jako uczeń liceum pomagał w organizacji zjazdu w 1957 r., potem uczestniczył jako absolwent i pracownik Liceum we wszystkich następnych zjazdach aż do 2008 r. Był członkiem Zarządu Koła w okresie 1987 - 1992.

Literatura:

Ankieta KB

„MALINIAK” DEBIUTOWAŁ W BIAŁEJ PODLASKIEJ HONOROWY OBYWATEL MIASTA HONOROWY CZŁONEK KOŁA BIALCZAN

Roman Jan Kłosowski urodził się 14 II 1929 r. w Białej Podlaskiej, jako syn Kazimierza (rzemieślnik - rymarz) i Franciszki z domu Lewickiej.

Talent aktorski ujawnił już podczas nauki w Liceum Ogólnokształcącym im. J. I. Kraszewskiego w Białej Podlaskiej. Z łezką w oku wspomina pierwsze role w amatorskich sztukach „Wtorek 16 grudnia” i „Gałązka rozmarynu”. Do grania w tych sztukach został zaangażowany przez nauczycielkę języka angielskiego Karolinę Beylin w latach 1944-1945. Sztuka „Wtorek 16 grudnia” było oparta na wydarzeniach z wojny. Kłosowski wystąpił w roli niesfornego ucznia, utrapienia nauczycieli i wychowawców. Grał wtedy samego siebie, bo takim był w rzeczywistości.

Jest absolwentem Wydziału Aktorskiego warszawskiej PWST, którą ukończył w 1953 r. oraz Wydziału Reżyserii (1961-1966). Na deskach teatru zadebiutował w Szczecinie, w spektaklu „Szczęście Frania” Włodzimierza Perzyńskiego. Od 1955 roku grał w Teatrze Dramatycznym w Warszawie. Na ekranie debiutował w 1953, zagrał epizod w filmie „Celuloza”, reż. Jerzego Kawalerowicza. W tym samym roku zadebiutował zarówno na scenie teatralnej jak i przed kamerami.

R. Kłosowski jest wybitnym autorem, który doskonale sprawdza się w rolach dramatycznych i komediowych. Dla reżyserów był wymarzoną odtwórcą ról charakterystycz-

nych. Największą popularność przyniosła mu kreacja postaci Maliniaka w serialu „Czterdziestolatek” Jerzego Gruzy (1974-76). Rola wścibskiego technika budowlanego Romana Maliniaka była okazją pokazania wyjątkowego kunsztu aktorskiego i poczucia humoru. **Warto dodać, że główną rolę grał Andrzej Kopiczyński, urodzony w Międzyrzeczu Podlaskim.** Oprócz produkcji kinowych i telewizyjnych Roman Kłosowski występuje również w teatrze. Przez długie lata związany był z warszawskimi teatrami Dramatycznym i Ludowym. Szalenie ambitny i pracowity podejmował najtrudniejsze wyzwania i zawsze kończyły się one powodzeniem. W długiej karierze artystycznej zagrał najważniejsze role teatralne: Hamleta, Ryszarda III, Szwejka, Horodniczego i Chleściakowa.

W latach 1976 - 1981 pełnił funkcję dyrektora naczelnego i artystycznego łódzkiego Teatru Powszechnego i przyczynił się do ożywienia repertuarowego tej sceny. Starał się angażować wybitnych polskich reżyserów i proponował widzom sztuki, które cieszyły się uznaniem publiczności. Od 1981 pracował w Teatrze Syrena w Warszawie. Na emeryturze ciągle gra na scenie i na planie filmowym. W ostatnich latach współpracuje z Teatrem im. J. Osterwy w Gorzowie Wielkopolskim. W 2013 r. odwiedził rodzinne miasto ze spektaklem „Beckett i moja 60-letnia praca artystyczna.”

Bogata jest jego filmografia, zagrał w 78 filmach, m.in.: w dwóch produkcjach A. Munka: „Człowiek na torze” (1956) i „Eroica” (1957), „Ewa chce spać”, reż. T. Chmielewski (1958), „Czterej pancerni i pies”, reż. K. Nałęcki (1970). W serialach TV: „Ojciec Mateusz” (odc. 6 - 2009), „Na dobre i na złe” (odc. 392 - 2009), „Świat według Kiepskich” (2011). W rolach komicznych Kłosowski umiejętnie portretował ludzi, których charakter i wyobrażenia na własny temat zabawnie kontrastowały z charakterystyczną, mikrą posturą.

Otrzymał odznaczenia, m.in.: Krzyż Komandorski Orderu Odrodzenia Polski (1978), Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski (1970), Order Sztandaru II Klasy (1989), Medal 40-lecia Polski Ludowej (1985) Odznaka 1000-lecia Państwa Polskiego (1967), Złota Oznaka Honorowa Towarzystwa Polonia (1987), Odznaka Honorowa miasta Łodzi (1979) oraz złota odznaka honorowa Za Zasługi dla Warszawy (1988).

Chętnie przyjeżdżał do swej szkoły, gdzie stawiał pierwsze aktorskie kroki. Spotkania w Białej Podlaskiej organizowało I LO i Koło Białczan. W 2006 r. R. Kłosowski wystąpił jako gość honorowy imprezy organizowanej przez ODK i Koło Białczan „Majówka z Panem Białczaninem”, przez tydzień trwała projekcja filmów, w których grał popularny Białczanin, w 2008 otrzymał tytuł Honorowego Obywatela Białej Podlaskiej. W 2013 r. odwiedził rodzinne miasto ze spektaklem „Samuel Beckett”.

Literatura:

Głupi ludzie wypierają się tego miasta. Rozmowa z aktorem... - członkiem Koła Białczan, „Słowo Podlasia”, 2005, nr 47.

Kononow W., *Romek lubił się wyróżniać: minęło ponad pół wieku*, „Słowo Podlasia”, nr 12 z 2000 r.

Łada Grodzick S.i., *Moje Podlasie*, wyd. Koło Białczan, Biała Podlaska 2004, s. 262-64.

Kto jest kim w Polsce, Warszawa 2001, s. 406-407.

Opalińska J., *Z Kłosem przez życie*, Warszawa 2013.

PASJONAT PODRÓŻY

Zdzisław Komarowski urodził się 17 II 1944 roku w Tucznjej, jako syn Leokadii i Jana.

Ukończył Liceum im. I. Kraszewskiego, rocznik maturalny 1961 r., następnie Politechnikę Warszawską, Norwalk Technical College. Jest mgr. inż. mechanikiem, obecnie

na emeryturze.

Był pracownikiem Ursusa, starszym technologiem i kierownikiem produkcji w Zakładach Mechanicznych Mera Błonie, dyrektorem technicznym w Państwowym Ośrodku Maszynowym w Klonownicy, nauczycielem i kierownikiem warsztatów w Zespole Szkół Zawodowych w Białej Podlaskiej, zajmował się techniczną kontrolą procesów detektorów do analiz termicznych w Perkin-Elmer, największym na świecie przedsiębiorstwie instrumentów analitycznych, znanego z budowy orbitalnego teleskopu Hubbla.

W LO im. J.I. Kraszewskiego był przewodniczącym samorządu szkolnego, działał w Radzie Uczelnianej Związku Studentów Polskich, był przewodniczącym Automobilklubu, założycielem sekcji kartingowej i organizatorem wyścigów. Na emigracji w USA sympatyzuje z republikanami, jest członkiem The Polish Heritage Society (Polskie Towarzystwo Dziedzictwa). **Wspólnie z wieloletnim prezesem Koła Bialczan Leopoldem Chmielowcem pomagał w organizacji balów stowarzyszenia. Uczestniczył w Zjazdach absolwentów w 1958 i 1968 roku.**

Najważniejsze osiągnięcia zawodowe Z. Komorowskiego to: uruchomienie produkcji zestawu wskaźników do Fiata, uruchomienie remontów kapitalnych ciągnika C325, wprowadzenie i organizacja szkolenia mechaników samochodowych w szkołach bialskich, rozpoczęcie i popularyzacja zabezpieczeń korozyjnych podwozi samochodów osobowych na terenie Białej, wprowadzenie metod obróbki bezwiórowej do formowania gwintów, zastosowanie metod statystycznych do kontroli jakości przy spawaniu strumieniem elektronów.

Mieszka w mieście Norwalk stanu Connecticut w Stanach Zjednoczonych. Czas wolny poświęca na realizację różnorodnych pasji: gra w szachy, uczestniczy w zawodach szermierczych i w judo, buduje jachty i uprawia żeglarstwo, rekreacyjnie gra w tenisa i brydża sportowego, nurkuje i fotografuje pod wodą, uczestniczy w pielgrzymkach oraz organizuje wyprawy dookoła świata i w poprzek Unii Europejskiej.

Literatura:

Ankieta KB

DZIAŁACZ SAMORZĄDOWY I SPÓŁDZIELCZY

Roland Kułakowski urodził się 29 IV 1953 r. w Woskrze-
nicach. Żona Ewa, pracuje jako pedagog, biegły sądowy, córki:
Agata - pedagog, Dorota - psycholog, obie są absolwentkami
I LO im. J.I. Kraszewskiego w Białej Podlaskiej.

Ukończył szkołę podstawową w Białej Podlaskiej oraz
I LO im. J.I. Kraszewskiego, matura w 1973 r. Absolwent
Akademii Rolniczej w Lubinie. Pracy zawodową po studiach
podjął w dziale handlowym Spółdzielni Ogrodniczej w Białej
Podlaskiej, od wielu lat prowadzi indywidualne gospodarstwo
rolnicze.

R. Kułakowski udziela się w akcji samorządowej „A”. Przez
dwie kadencje był radnym Rady Miejskiej (1990-94 i 1998-2002), jest członkiem Rady
Bialskopodlaskiej Izby Gospodarczej, Członkiem Rady Nadzorczej Spółdzielni Ogrodni-
czej, wiceprzewodniczącym i przewodniczącym Rady Nadzorczej Banku Spółdzielczego
w Białej Podlaskiej, członkiem i przewodniczącym Rady Nadzorczej Banku Unii Gospo-
darczej w Warszawie oraz przewodniczący Rady Nadzorczej Zakładu Zieleni Miejskiej.

ANKIETA BIOGRAFICZNA

ABSOLWENTÓW I LO Im. J. I. KRASZEWSKIEGO I II LO Im. E. PLATER,
CZŁONKÓW KOŁA BIALCZAN

1. IMIĘ I NAZWISKO /imię matki, nazwisko panieńskie; imię ojca.....
KOWACZUK LECH S EDMUNDA
2. DATA I MIEJSCE URODZENIA.....*06.04.1957 Etk*
3. MIEJSCE ZAMIESZKANIA.....*Bieda Podl. ul. Bnozowa 4/3*
4. EDUKACJA.....*LIEUM KRASZEWSKIEGO*
UMCS - WYDZIAŁ PRAWA LUBLIN
5. ZAWÓD WYUCZONY I WYKONYWANY /DODATKOWE UPRAWNIENIA, SPECJALIZACJE/
ADWOKAT
6. PRZEBIEG PRACY ZAWODOWEJ
UMCS, PRAWO PRAWNY, ADWOKAT -
WIEŚNIE 'Kancelaria'
7. DZIAŁALNOŚĆ POLITYCZNA I SPOŁECZNA / PARTIE, STOWARZYSZENIA, TOWARZYSTWA,
ZWIĄZKI I IN./
STOWARZ. PAX; KOŁO BIALCZAN,
Klub Tenisowy, Fundacje w dołcho
8. DZIAŁALNOŚĆ W KOLE BIALCZAN /udział w Zjazdach
Absolwentów/.....*odbywanie od 1980 r.*
9. NAJWAŻNIEJSZE FUNKCJE I OSIĄGNIĘCIA SPOŁECZNE
inercyjny kraj zasługi, Prezydent Rady
Fundacji, Pomocy Osobom niepełnosprawnym
w dołcho, Wieś Bnozowa
10. NAJWAŻNIEJSZE OSIĄGNIĘCIA ZAWODOWE
Kancelaria Adwokacka, pomoc
prawna pro bono,
11. ODZNACZENIA PAŃSTWOWE /samorządowe, i
in./.....*inercyjny kraj zasługi;*
12. DEWIZA ŻYCIOWA, HOBBY
Pomoc ludzkości, TENIS; Hobby: dołcho
13. INNE- informacje do uznania, proszę ewentualnie wypełnić na dodatkowej
karcie/.....

[wypełnioną ankietę proszę dostarczyć do siedziby Koła Bialczan, lub przestać na adres:
kalinowski_szczepan@poczta.fm]

Kowaczuk
Lech

Brał udział w zjazdach absolwentów w 1978, 1988, 1998, 2008 r.; od 2009 r. jest członkiem Koła Bialczan, obecnie wiceprezesm zarządu.

R. Kułakowski otrzymał odznaczenia, m.in.: Zasłużony Działacz Ruchu Spółdzielczego, Złota odznaka za Zasługi Spółdzielczości Bankowej, Złoty Krzyż za Zasługi w Rozwoju Spółdzielczości Bankowej.

Jego dewiza życiowa to: tworzyć dla wspólnego dobra; hobby: żeglarstwo, narty, brydż.

Literatura:

Ankieta biograficzna KB

LEKARZ ONKOLOG

1. IMIĘ I NAZWISKO: **Mirosława Kuniewicz** z domu Muszyńska córka Genowefy i Władysława.

2. DATA I MIEJSCE URODZENIA: 18 X 1950 r.

3. MIEJSCE ZAMIESZKANIA: Biała Podlaska.

4. EDUKACJA: II Liceum im. E. Plater – matura 1968 r., Akademia Medyczna w Lublinie, dyplom – 1974 r.

5. ZAWÓD WYUCZONY I WYKONYWANY: Lekarz medycyny: internista, radioterapeuta, specjalista geriatra, specjalista onkologii klinicznej, specjalista chemioterapii nowotworów.

6. PRZEBIEG PRACY ZAWODOWEJ: od 1974 r. – lekarz w szpitalu w Białej Podlaskiej; od 1989 r. ordynator Oddziału Onkologii i Geriatrii w Białej Podlaskiej.

7. DZIAŁALNOŚĆ POLITYCZNA I SPOŁECZNA: Polskie Towarzystwo Lekarskie, Polskie Towarzystwo Onkologii Klinicznej, Białkopodlaskie Stowarzyszenie Amazonek

8. DZIAŁALNOŚĆ W KOŁE BIALCZAN: **uczestnictwo w zjazdach, m.in. w 2008, udział w dorocznej kwesie na rzecz ratowania zabytkowych nagrobków na cmentarzu w Białej Podlaskiej.**

9. NAJWAŻNIEJSZE OSIĄGNIĘCIA ZAWODOWE: zainicjowanie, utworzenie i rozwój bialskiej onkologii i geriatrii.

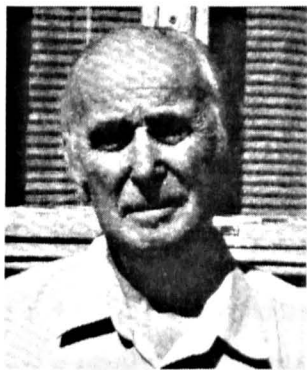
10. ODZNACZENIA PAŃSTWOWE (samorządowe, i in.): Brązowy Krzyż Zasługi - 1983 r., Srebrny Krzyż Zasługi - 2006 r., Zasłużony dla Województwa Lubelskiego - 2011 r.

11. DEWIZA ŻYCIOWA, HOBBY: Pomoc drugiemu człowiekowi zarówno w pracy zawodowej, jak i życiu prywatnym.

WYBITNY UCZONY- LEKARZ ONKOLOG

HONOROWY CZŁONEK KOŁA BIALCZAN i HONOROWY OBYWATEL BIAŁEJ PODLASKIEJ

Tadeusz Lewiński urodził się 23 VI 1927 r. w Sitniku. Rok później z rodziną przeniósł się do Białej Podlaskiej. Chodził do zasłużonej dla bialskiej oświaty szkoły Marii Bratkovskiej. Podczas okupacji niemieckiej był uczniem Szkoły Handlowej i uczestnikiem tajnego nauczania i działalności konspiracyjnej. Ze starszym bratem był zaprzysiężonym żołnierzem podziemia (sieć alarmowo-łącznikowa). Podczas akcji „Burza” w 1944 r. przebywali w oddziale „Lecha” i zgrupowaniu 9 Podlaskiej Dywizji Piechoty AK. Bracia weszli w skład po-

cztu dowódcy 34 pp. W mieszkaniu rodziców swą kwaterę miał zastępca komendanta obwodu Biała Podlaska AK kpt. Stanisław Subocz „Dąb”, „Michał”.

Po wojnie uczęszczał w latach 1944-46 do Liceum Ogólnokształcącego im. J. I. Kraszewskiego, kiedy dyrektorem szkoły był zasłużony pedagog Stanisław Damrosz. Maturę zdał w 1946 r. Był to jeszcze okres w polskiej oświacie, kiedy nie obowiązywały wzory sowieckie.

Studia podjął w Warszawie na Akademii Medycznej, którą ukończył w 1951 r. Pracował na oddziale chirurgicznym Instytutu Onkologii pod kierunkiem profesora Tadeusza Koszarowskiego, nestora polskiej onkologii, twórcy i budowniczego Centrum Onkologii im. Marii Curie-Skłodowskiej na Ursynowie. Zainteresowania naukowe T. Lewińskiego dotyczyły zagadnień chirurgii i leczenia skojarzonego nowotworów płuc i klatki piersiowej. Doświadczenia chirurgiczne zdobywał m.in. na stażach w Wielkiej Brytanii, USA i Japonii. Prof. dr hab. med. Tadeusz Lewiński pełnił funkcję kierownika Kliniki w latach 1994-97. Jest założycielem kliniki nowotworów płuca i klatki piersiowej w stołecznym Centrum Onkologii-Instytucie.

Prof. T. Lewiński jest wybitnym uczonym, lekarzem – onkologiem i torakochirurgiem, obecnie emerytowanym kierownikiem kliniki nowotworów płuca i klatki piersiowej. Profesor jest członkiem - założycielem Międzynarodowego Towarzystwa do Badań nad Rakiem Płuca. Kierował warszawskim oddziałem Polskiego Towarzystwa Onkologicznego.

T. Lewiński był członkiem Komitetu Organizacyjnego Zjazdu Wychowanków Szkół Białskich w 1957 r., uczestniczył w Zjeździe w 1968 r. Podczas Zjazdu Absolwentów w 2008 r. profesor wystąpił z inicjatywą ufundowania pamiątkowej tablicy poświęconej Stanisławowi Damroszowi, zasłużonemu dyrektorowi Gimnazjum i Liceum im. J. I. Kraszewskiego. Uroczystość odsłonięcia odbyła się 1 IX 2009 r. Honorowym Członkiem Koła Białczan został w 2005 r., a w 2012 r. otrzymał tytuł Honorowego Obywatela Miasta Biała Podlaska.

Opublikował m.in.: „Choroby nowotworowe” (wyd. w 1978, 1981 i 1988) oraz „Rak płuca a palenie papierosów” (Warszawa 1972).

Odznaczony został m.in.: Krzyżem Kawalerskim OOP, Złotym Krzyżem Zasługi, Krzyżem Armii Krajowej, Odznaką Pamiątkową Akcji Burza, Odznaką Weterana Walk o Niepodległość, Złotą Syrenką za zasługi dla miasta stołecznego Warszawy.

Literatura:

Borysiuk-Fronc K., *Upamiętnili dyrektora z nowatorskimi pomysłami*, „Słowo Podlasia” nr 36 z 2009. *Jednodniówka Koła Białczan* -2005.

Lewiński T., *Pamięci Stanisława Damrosza dyrektora Gimnazjum i Liceum im. J. I. Kraszewskiego w Białej Podlaskiej w latach 1933-1939 i 1944-47*, „Podlaski Kwartalnik Kulturalny”, nr 1 z 2010, s. 59-63.

PROFESOR NAUK ROLNICZYCH

1. IMIĘ I NAZWISKO: **Antoni Lipiec**, syn Jadwigi i Piotra.
2. DATA I MIEJSCE URODZENIA: 13 VI 1951 r. Biała Podlaska.
3. MIEJSCE ZAMIESZKANIA: Lublin.
4. EDUKACJA: **matura 1969 r. w LO im. J.I. Kraszewskiego, Biała Podlaska,**

mgr inż. zootechniki (1975); Akademia Rolnicza - Lublin, dr n. rol. (1983), AR Lublin, dr hab. nauk rolniczych w zakresie zootechniki (1990) AR Lublin.

5. ZAWÓD WYUCZONY I WYKONYWANY: zootechnik, nauczyciel akademicki na Uniwersytecie Przyrodniczym w Lublinie, specjalista w zakresie paszoznawstwa, żywienia zwierząt i ochrony środowiska.

6. PRZEBIEG PRACY ZAWODOWEJ: 1976 asystent naukowo-dydaktyczny w Instytucie Żywienia i Higieny Zwierząt AR w Lublinie, 1983 - adiunkt w Inst. Żywienia i Higieny Zwierząt AR w Lublinie, 1994 - profesora nadzwyczajny, 1995 - kierownik Pracowni Oceny Pasz w Instytucie Żywienia Zwierząt AR w Lublinie, 1997 - kierownik Zakładu Paszoznawstwa w Instytucie Żywienia Zwierząt AR w Lublinie, 1999 - tytuł naukowy profesora nauk rolniczych, 2004 - profesor zwyczajny.

7. DZIAŁALNOŚĆ SPOŁECZNA: Lubelskie Towarzystwo Naukowe PAN - członek.

8. DZIAŁALNOŚĆ W KOŁE BIALCZAN: udział w Zjazdach w 1978, 1988 i 2008 r.

9. NAJWAŻNIEJSZE OSIĄGNIĘCIA ZAWODOWE: autor i współautor 182 polskich i zagranicznych opracowań naukowych i popularno-naukowych, 5 książek i monografii, współpraca z ETH Zürich w Szwajcarii i Institut für Tierernährung w Braunschweigu (RFN), tłumacz 2 książek naukowych z j. niemieckiego.

10. ODZNACZENIA PAŃSTWOWE: Medal KEN (1995) i Złoty Krzyż Zasługi (1999).

LEKARZ WETERYNARII

Małgorzata Janina Majos urodziła się 10 VI 1946 r. jako córka Janiny i Juliana Leszewicz. Absolwentka II LO w Białej Podlaskiej, maturę uzyskała w 1964 r. Ukończyła studia wyższe zdobywając zawód lekarza weterynarii oraz laboranta medycznego. Przez 8 lat pracowała jako ordynator lecznicy na Warmii, przez 10 lat pełniła funkcję Wojewódzkiego Inspektora Sanitarnego w Słupsku, następnie była kierownikiem laboratorium weterynaryjnego w Białej Podlaskiej. Przed emeryturą prowadziła prywatną praktykę.

Spółecznie wspierała działalność Kół Gospodyń Wiejskich, politycznie jest związana z Polskim Stronnictwem Ludowym. Była uczestnikiem Zjazdów Absolwentów w 1998 i 2008 r. W życiu kieruje się zasadą - uczyć, dobrze wykonywać pracę, a najchętniej wypoczywa przy książce i podczas podróży.

SKARBNIK Akademii Pierre Faucharda

1. IMIĘ I NAZWISKO: **Zdzisław Małeńczyk**, syn Krystyny i Bolesława.

2. DATA I MIEJSCE URODZENIA: 21 VII 1946 r. Międzyrzec Podlaski.

3. MIEJSCE ZAMIESZKANIA: Zalesie Górne

4. EDUKACJA: Liceum Ogólnokształcące im. J. I. Kraszewskiego w Białej Podlaskiej, matura w 1964 r., studia - Akademia Medyczna w Warszawie.

5. ZAWÓD WYUCZONY I WYKONYWANY: lekarz stomatolog, specjalista, protezki II stopnia.

6. PRZEBIEG PRACY ZAWODOWEJ: 1970-1978 kierownik przychodni WSOWŁ

Zegrze, 1978-1983 kierownik Poradni Specjalistycznej Protetyki ZOZ nr 1 Warszawa Mokotów, 1983-1990 kierownik Obwodowej Poradni Stomatologicznej ZOZ Piaseczno, 1990-1995 v-ce dyr. Studium Medycznego w Warszawie, od 1975 do chwili obecnej właściciel prywatnej Poradni Stomatologicznej w Warszawie.

7. **DZIAŁALNOŚĆ SPOŁECZNA:** współzałożyciel i skarbnik, Stowarzyszenia Polskich Lekarzy Stomatologów, skarbnik Akademii Pierre Faucharda, skarbnik Koła Łowieckiego Pracowników Nauki w Warszawie, założyciel klubów sportowych: Era GSM Włochy i Towarzystwa Sportowego Żubr w Białowieży.

8. **DZIAŁALNOŚĆ W KOLE BIALCZAN:** udział w Zjeździe Absolwentów w 2008 r.

9. **NAJWAŻNIEJSZE OSIĄGNIĘCIA ZAWODOWE:** uprawianie zawodu, który bardzo lubi.

10. **ODZNACZENIA PAŃSTWOWE:** Zasłużony dla Miasta Warszawy.

11. **DEWIZA ŻYCIOWA:** „Żeby Ci się chciało...chcieć”; **HOBBY:** wędkarstwo, łowiectwo gra na gitarze i na rogu myśliwskim.

PRZEWODNICZĄCY KOMITETÓW ORGANIZACYJNYCH

1. **IMIĘ I NAZWISKO:** Waldemar Malesa.

2. **DATA I MIEJSCE URODZENIA:** 25 VIII 1959 r. Biała Podlaska.

3. **MIEJSCE ZAMIESZKANIA:** Biała Podlaska.

4. **EDUKACJA:** Szkoła Podstawowa nr 4 w Białej Podlaskiej, **I LO im J.I Kraszewskiego, matura w 1978 r.**, studia na Politechnice Lubelskiej.

5. **ZAWÓD WYUCZONY I WYKONYWANY:** mgr inż. organizacji i zarządzania

6. **PRZEBIEG PRACY ZAWODOWEJ:**

PGKiM w Białej Podlaskiej - inspektor, p.o. zstępcy dyrektora 1984-1987; MPBDiZ w Białej Podlaskiej - dyrektor 1987-1990; Urząd Wojewódzki w Białej Podlaskiej - dyrektor wydziału rozwoju gospodarczego - 1990- 1998; PKG S.A. 1998 - 2001- dyrektor Terminalu w Koroszczynie; 2001- aktualnie INVESTCOM Sp. z o.o. - Prezes Zarządu Spółki.

7. **DZIAŁALNOŚĆ POLITYCZNA I SPOŁECZNA:** członek zarządu Akcji Samorządowej „AS”.

8. **DZIAŁALNOŚĆ W KOLE BIALCZAN** członek Zarządu od 1995 roku do 2004 roku, przewodniczący komitetu organizacyjnego organizacji Zjazdu Absolwentów w 1998 i 2008 roku, obecnie członek.

9. **NAJWAŻNIEJSZE FUNKCJE I OSIĄGNIĘCIA SPOŁECZNE:** przewodniczący Rady Rodziców przez 25 lat w szkołach i przedszkolu, przewodniczący rady Studenckiej Spółdzielni Pracy JUVENTUS w Lublinie.

10. **NAJWAŻNIEJSZE OSIĄGNIĘCIA ZAWODOWE:** budowa terminalu w Koroszczynie, drogowego przejścia granicznego w Sławatyczach, rozbudowa przejść granicznych, budowa dróg, wielu obiektów przemysłowych i infrastruktury publicznej.

11. **ODZNACZENIA PAŃSTWOWE:** Zasłużony dla Oświaty.

12. **DEWIZA ŻYCIOWA:** „Tworzyć, budować, współdziałać”; **HOBBY** - sport, koszykówka, tenis, szachy, rower.

MIŁOŚNIK ŁOWICTWA I PSZCZELARSTWA

Jacek Martyniuk urodził się 11 IX 1951 r. w Białej Podlaskiej jako syn Adolfa i Jadwigi z domu Jarockiej. Wychowany w tradycji patriotycznej, pradziadek Konstanty Jarocki był dowódcą oddziału w powstaniu styczniowym. **Absolwent I LO im. J.I. Kraszewskiego (matura 1969 r.)** oraz Akademii Rolniczej w Lublinie, Wydziału Weterynarii (1975 r.).

Z zawodu jest lekarzem weterynarii, specjalistą chorób owadów użytkowych, specjalistą ds. epizootologii i administracji weterynaryjnej. Pracę zawodową w latach 1975 -1990 rozpoczął jako kierownik lecznicy zwierząt w Sworach, następnie w okresie 1990-1999 był rejonowym lekarzem weterynarii w Białej Podlaskiej, od 1999 jest zastępcą powiatowego lekarza weterynarii w Białej Podlaskiej.

Działalność społeczna: od 1984 r. w zarządzie NSZZ „Solidarność” w Wojewódzkim Zakładzie Weterynarii w Białej Podlaskiej, członek Polskiego Związku Łowieckiego, honorowy członek związku pszczelarzy w Białej Podlaskiej, delegat województwa lubelskiego na trzy ogólnopolskie zjazdy izby lekarsko-weterynaryjnej. **Był uczestnikiem Zjazdów Absolwentów w 1968, 1978, 1988, 1998, 2008 r., członkiem zarządu Koła Bialczan jest od 2005 r., odpowiedzialny do 2006 r. w imieniu zarządu za organizację kwesty na rzecz ratowania zabytkowych nagrobków na bialskim cmentarzu.**

Najważniejsze funkcje pełnione przez J. Martyniuka to: Przewodniczący związku NSZZ Solidarność w WZW w Białej Podl., udział w pracach na rzecz samorządu zawodowego ogólnopolskiej izby lekarsko - weterynaryjnej, prace w strukturach związku łowieckiego i pszczelarskiego na rzecz ochrony środowiska i przyrody.

Otrzymał odznaczenia: Srebrny Krzyż Zasługi, odznakę Zasłużony dla Rolnictwa, najwyższe odznaczenia pszczelarskie – Statuetkę ks. dr Jana Dzierżona.

Jego dewiza życiowa to: ojczyzna, rodzina, przyjaźń; hobby: łowiectwo, pszczelarstwo, historia regionu południowego Podlasia, wycieczki rowerowe.

Literatura: ankieta KB

POŚLANKA Z BIAŁEJ PODLASKIEJ
HONOROWY CZŁONEK KOŁA BIALCZAN

Józefa Aleksandra Matyńkowska urodziła się 11 XII 1937 r. we wsi Terebela Koło Białej Podlaska jako córka Stanisława i Anieli, **absolwentka Liceum Ogólnokształcącego im. E. Plater w Białej Podlaskiej.** Na Wydziale Humanistycznym UMCS w Lublinie ukończyła na filologię polską. Po studiach rozpoczęła pracę w Technikum Ekonomicznym (1958-1972). W Liceum Ogólnokształcącym im. J. I. Kraszewskiego uczyła języka polskiego w latach 1972-88, gdzie pełniła także funkcję wicedyrektora. Prowadziła pionierską pracę pedagogiczną o wprowadzeniu zajęć fakultatywnych w liceach. Od 1986 r. była nauczycielem metodykiem.

J. Matyńkowska była instruktorem ZHP, przewodniczącą Towarzystwa Przyjaciół ZHP oraz prezesem Ogniska ZNP, w samorządzie miejskim wiceprzewodniczącą Miejskiej Rady Narodowej oraz radną Wojewódzkiej Rady Narodowej, działała też w Spółdzielczości Mieszkaniowej w Radzie Osiedla „Zgoda”.

W 1981 uzyskała mandat posłanki na Sejm PRL VIII kadencji. Została wybrana w okręgu Biała Podlaska z listy Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej. Zasiadała w Komisji Zdrowia i Kultury Fizycznej, Komisji Kultury, Komisji Oświaty, Wychowania, Nauki i Postępu Technicznego oraz w Komisji Nadzwyczajnej do rozpatrzenia projektu ustawy o Radach Narodowych i Samorządzie Terytorialnym. 13 X 1985 r. uzyskała reelekcję. Zasiadała w Komisji Edukacji Narodowej i Młodzieży, Komisji Nadzwyczajnej do rozpatrzenia projektu ustawy o zasadach udziału młodzieży w życiu państwowym, społecznym, gospodarczym i kulturalnym, Komisji Nadzwyczajnej do rozpatrzenia poselskiego projektu ustawy o konsultacjach społecznych i referendum oraz w Komisji Nadzwyczajnej do rozpatrzenia projektów ustaw o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego, o gwarancjach wolności sumienia i wyznania oraz o ubezpieczeniu społecznym duchownych. Kadencja Izby skończyła się 3 VI 1989 r.

J. Matyńkowska uczestniczyła we wszystkich Zjazdach Absolwentów od 1968 r., była przewodniczącą Komitetu Organizacyjnego VI Zjazdu, członkiem Zarządu Koła Białczan w okresie 1977-1980 i 1987-1992 oraz Komisji Rewizyjnej w latach 1992-1996. Od 2006 r. jest Honorowym Członkiem Koła Białczan.

Otrzymała liczne odznaczenia: Złotą Odznakę ZNP (1973), Medal 500-lecia Białej Podlaskie (1974), Medal KEN (1977), Złoty Krzyż Zasługi (1979), Medal - Za zasługi dla Woj. Białkopodlaskiego (1983), Złotą Honorową Odznakę Przyjaciół Harcerstwa (1983), Złoty Krzyż za Zasługi dla ZHP (1985), Krzyż Kawalerski OOP (1985), Krzyż Oficerski OOP (1989).

Literatura:

Ankieta KB

Nie byłam statystką. Z posłanką rozmawiał I. Grabowski, „Słowo Podlasia”, nr 15 z 1989.

WYBITNY ARCHITEKT NA EMIGRACJI

Józef Medwecki urodził się 8 I 1927 r. w Poznaniu. W 1939 r. ukończył prywatną szkołę powszechną Marii Bratkowskiej w Białej Podlaskiej. Podczas okupacji niemieckiej w 1943 r. ukończył Szkołę Handlową (Oeff. Poln. Handelsschule) w Białej Podlaskiej. W 1944 r. **wznowił naukę w Państwowym Liceum Męskim im. J. I. Kraszewskiego. Uczęszczał do klasy o profilu matematyczno-fizycznym i w 1946 r. otrzymał świadectwo dojrzałości.**

W latach szkolnych redagował wraz ze Stefanem Grodzickim oraz ilustrował popularną „Gazetkę Ścienną” w dzisiaj zamurowanym holu wejściowym (palarni). Był aktorem w kilku przedstawieniach, między innymi w „Gałązce Rozmarynu” wg Zygmunta Nowakowskiego, reżyserowanym przez prof. Annę Walewską i w sztuce „Sobota 16 grudnia”, napisanej i reżyserowanej przez prof. angielskiego - Marię Maliszewską (Karolinę Beylin). J. Medwecki był asystentem-reżyserem anglistki. Dyplom Inżyniera Architekta i Magistra

Nauk Technicznych na Wydziale Architektury Politechniki Warszawskiej uzyskał w 1952 r., gdzie studiował w latach 1946 - 1952.

Karierę zawodową rozpoczął jeszcze podczas studiów. W 1949 - 1956 r. był członkiem zespołu w pracowni architekta prof. Bohdana Pniewskiego w alei Na Skarpie w Warszawie, który projektował znane nie tylko mieszkańcom stolicy, obiekty, m. in.: Narodowy Bank Polski przy pl. Napoleona (obecnie Powstańców Warszawy), Sejm Polski, Teatr Wielki Opery i Baletu oraz gmach Państwowej Szkoły Baletowej. W latach 1957 - 1958 prowadził z ramienia Ministerstwa Kultury i Sztuki pracownię architektoniczną i nadzór kompletnej renowacji Pałacu Królewskiego w Wilanowie.

W 1958 r. emigrował do Kanady. W okresie 1967 - 1968 r. przerwał pracę w zawodzie architekta i podjął wyższe studia (post-graduate) budowy miast na Uniwersytecie Toronto, gdzie jest asystentem projektowania na Wydziale Architektury, otrzymał tytuł M. Arch. in Urban Design.

Od 1968 do 2001 r. prowadził prywatną praktykę architektury - Joseph A. Medwecki, Architect w Toronto. Był twórcą licznych projektów mieszkaniowych, przemysłowych i handlowych. Brał udział w konkursach krajowych i międzynarodowych, m.in. 1966 r. - Europejska Siedziba Narodów Zjednoczonych w Wiedniu, 1974 r. Cypr - Uniwersytet w Nikozji. W latach 1970 - 1988 był wykładowcą Metod Konstrukcyjnych i Materiałów Wykończeniowych na Wydziale Architektury Wnętrz - Humber College of Applied Arts and Technology w Toronto.

W okresie 2001 - 2005, po zwinięciu architektonicznej praktyki zawodowej, podjął studia malarskie w Ontario College of Art and Design University i otrzymał Dyplom Associate OCAD - FINE ARTS.

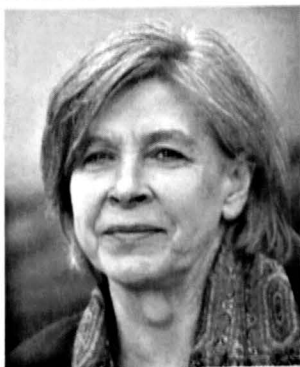
J. Medwecki jest członkiem: SARP - Stowarzyszenia Architektów Rzeczypospolitej Polskiej, oddział w Warszawie, OAA - Ontario Association of Architects, R.A.I.C - Royal Architectural Institute of Canada, Habitation Space International Award 1978

Wiele czasu poświęca biernie i aktywnie sztuce plastycznej, dużo czyta, jeździ po świecie zwiedzając muzea, oglądając wystawy, maluje na Akademii (akt - olej, rysunek, medzoryt) w Toronto i w posiadłości na wsi w Caledon Hills (portret, pejzaż - olej), podczas podróży w technice akwareli.

Józef Medwecki był uczestnikiem VII Zjazdu Koleżeńkiego Wychowanków i Absolwentów Szkół Białskich w 1998 r.

Literatura: ankieta KB

ZASŁUŻONY KONSERWATOR ZABYTKÓW

1. IMIĘ I NAZWISKO: **Ewa Nekanda-Trepka**, córka Marii i Kazimierza.

2. DATA I MIEJSCE URODZENIA: 24 X 1951 r., Cieplice Śl. Zdrój.

3. MIEJSCE ZAMIESZKANIA: Warszawa oraz Biała Podlaska.

4. EDUKACJA: **Liceum im. Emilii Plater w Białej Podlaskiej**, studia w Krakowie, Białymstoku i Warszawie.

5. ZAWÓD WYUCZONY: architekt - badacz i konserwator zabytków (studia podyplomowe), zarządzanie w admini-

stracji publicznej (studia podyplomowe).

6. **PRZEBIEG PRACY ZAWODOWEJ:** w latach 1982-92 w Białej Podlaskiej w Biurze Badań i Dokumentacji Zabytków, które w 1991 roku zostało przekształcone w Państwową Służbę Ochrony Zabytków. W latach 1992-2002 pracowała w Ośrodku Dokumentacji Zabytków w Warszawie, gdzie powierzono jej utworzenie i kierowanie Zespołem Ekspertów ds. Architektury, Urbanistyki i Krajobrazu Kulturowego, równocześnie współpracowała z Miejską Pracownią Urbanistyczną przy Biurze Zarządu m. st. Warszawy. W 2001 r. w drodze wyboru z konkursu została dyrektorem nowo utworzonego Wydziału, a następnie Biura Stołecznego Konserwatora Zabytków w Urzędzie m.st. Warszawy. W maju 2012 r. przeszła na emeryturę. W listopadzie 2012 r. została powołana na stanowisko dyrektora Muzeum Historycznego m. st. Warszawy.

7. **DZIAŁALNOŚĆ SPOŁECZNA:** członkostwo w organizacjach krajowych i międzynarodowych związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego i architekturą.

8. **DZIAŁALNOŚĆ W KOLE BIALCZAN:** uczestniczyła w działalności filii Koła w Warszawie, brała udział w Zjazdach Absolwentów m.in. w 1978 r.

9. **NAJWAŻNIEJSZE FUNKCJE:** Stołeczny Konserwator Zabytków w Urzędzie m. st. Warszawy w latach 2001-2012 oraz Dyrektor Muzeum Historycznego m.st. Warszawy od 2012 r.

10. **NAJWAŻNIEJSZE OSIĄGNIĘCIA ZAWODOWE:** w latach 90. XX w. organizacja Zespołu Ekspertów w ramach Ośrodka Dokumentacji Zabytków. Uczestniczyła w opracowaniu syntezy wartości kulturowych przestrzeni państwa Polskiego na potrzeby reformy administracyjnej Polski, opracowaniu standardu ochrony dziedzictwa w dokumentach planistycznych dotyczących zagospodarowania przestrzennego, ratowaniu i rewitalizowaniu poprzemysłowego dziedzictwa jak fabryka fajansu we Włocławku czy Kopalnia Guido w Zabrze, szacowaniu szkód po powodzi w roku 1998 w Kłodzku. Była autorem kilkuset ekspertyz i opracowań na rzecz Generalnego Konserwatora Zabytków. Organizowała od podstaw nową strukturę w ramach Urzędu m.st. Warszawy - Biura Stołecznego Konserwatora Zabytków. W tym czasie udało się uruchomić samorządowe fundusze publiczne wspierające konserwację zabytków Warszawy, m.in. uratowano drzewo-symbol na Pawiaku - tworząc kopię z brązu, oznakowano granice warszawskiego getta w związku z 65 rocznicą powstania w getcie, podjęto szeroką współpracę międzynarodową i krajową dotyczącą zasad zarządzania światowym dziedzictwem w kontekście Starego Miasta jako obiektu z listy UNESCO, zrealizowano program adaptacji piwnic staromiejskich na funkcje edukacyjne i kulturalne ze środków tzw. Norweskich.

Wybrane publikacje z okresu ostatnich 10 lat:

Romantyzm, realizm, rewolucja – dziedzictwo architektury socrealizmu w Warszawie – publikacja pokonferencyjna Modernizm i antymodernizm w powojennej architekturze, w trakcie przygotowania przez Miasto Berlin;

Jewish Cemeteries in Warsaw – Jewish Cemeteries and Burial Culture In Europe, wydawnictwo pokonferencyjne, ICOMOS Journals of German National Committee, LIII, Berlin 2011;

Miasto Stołeczne Warszawa. Plan zarządzania miejscem światowego dziedzictwa UNESCO – Rola samorządowych służb konserwatorskich w systemie ochrony zabytków w Polsce, I Ogólnopolskie Spotkanie Opiekunów Pomników Historii, Lublin-Warszawa, 2011 r.

La Ciudad Capital de Varsovia, Política de protección del patrimonio cultural – Verso-

via, memoria y restauracion arquitectonica, Universidad de Granada, 2007 r.

Z notatnika stołecznego konserwatora zabytków 2001-2005 – Rocznik Mazowieckiego konserwatora zabytków (I), Warszawa 2006.

11. ODZNACZENIA: Zasłużony Działacz Kultury (1980), Nagroda II stopnia Ministra Infrastruktury w dziedzinie planowania przestrzennego i urbanistyki (2004), Brązowy Krzyż Zasługi - 2011, Brązowy Krzyż Zasłużony Kulturze Polskiej „Gloria Artis” (2011).

12. DEWIZA ŻYCIOWA: Jeśli nie wiesz jak się zachować, zachowaj się przyzwoicie; HOBBY: Udział w szeroko pojętej kulturze – muzyka, sztuki piękne, literatura.

PROFESOR NAUK MATEMATYCZNYCH

1. IMIĘ I NAZWISKO: **Stella Ewa Orłowska**, z domu Ziolkowska, córka Lecha i Marii.

2. DATA I MIEJSCE URODZENIA: 15 XII 1935 r. w Białej Podlaskiej.

3. MIEJSCE ZAMIESZKANIA: Warszawa.

4. EDUKACJA: 1948 - 1952 Liceum Ogólnokształcące im. Emilii Plater w Białej Podlaskiej,

1952 - 1959 studia na Wydziale Matematyki Uniwersytetu Warszawskiego, 1971 doktorat i 1978 habilitacja na Wydziale Matematyki Uniwersytetu Warszawskiego, 1993 tytuł naukowy profesora nauk matematycznych nadany przez Prezydenta RP.

5. ZAWÓD WYUCZONY I WYKONYWANY: matematyk, pracownik naukowy, w pracy zawodowej używa tylko drugiego imienia Ewa, wszystkie swoje książki i artykuły publikuje jako Ewa Orłowska.

6. PRZEBIEG PRACY ZAWODOWEJ: 1959 - 1966 Instytut Maszyn Matematycznych i Centrum Obliczeniowe PAN, 1967 - 1980 Uniwersytet Warszawski, 1980 - 1996 Instytut Podstaw Informatyki PAN i Instytut Informatyki Teoretycznej i Stosowanej PAN, 1996 - do chwili obecnej Instytut Łączności - Państwowy Instytut Badawczy.

7. DZIAŁALNOŚĆ SPOŁECZNA: Polskie Towarzystwo Logiki i Filozofii Nauki (1996 -1999 prezes Towarzystwa, 2003 -2006 przewodnicząca Rady Towarzystwa)

8. DZIAŁALNOŚĆ W KOLE BIALCZAN: udział w Zjazdach Absolwentów w 1957 i 2008 r.

9. ODZNACZENIA PAŃSTWOWE: w 1972 r. Nagroda Ministra Nauki i Edukacji indywidualna III stopnia za pracę doktorską, w 2012 r. Złoty Medal za Długoletnią Służbę nadany przez Prezydenta RP.

LEKARZ STOMATOLOG

1. IMIĘ I NAZWISKO: **Teresa Paluch** z domu Leszewicz, córka Juliana i Janiny.

2. DATA I MIEJSCE URODZENIA: 18 II 1941 r. w Białej Podlaskiej.

3. MIEJSCE ZAMIESZKANIA: Ożarów Mazowiecki.

4. EDUKACJA: lekarz stomatolog – Akademia Medyczna.

5. ZAWÓD WYUCZONY I WYKONYWANY: lekarz stomatolog.

6. PRZEBIEG PRACY ZAWODOWEJ – własny gabinet stomatologiczny.

7. **DZIAŁALNOŚĆ W KOLE BIALCZAN:** udział w Zjeździe w 1968 i 2008 r.

8. **NAJWAŻNIEJSZE OSIĄGNIĘCIA ZAWODOWE** – uczciwe wykonywanie zawodu.

9. **DEWIZA ŻYCIOWA:** uczciwość; **HOBBY:** malarstwo.

ARCHITEKT

1. **IMIĘ I NAZWISKO:** Ewa Pierścioneck, z domu Leszewicz, córka Juliana i Janiny.

2. **DATA I MIEJSCE URODZENIA:** 1 VI 1950 r.

3. **MIEJSCE ZAMIESZKANIA:** Żabia Wola.

4. **EDUKACJA:** Liceum Ogólnokształcące im. E. Plater, matura w 1968; mgr inż. architekt – Politechnika Warszawska.

5. **ZAWÓD WYUCZONY I WYKONYWANY:** architekt

6. **PRZEBIEG PRACY ZAWODOWEJ** – własna pracownia projektowa.

7. **DZIAŁALNOŚĆ SPOŁECZNA:** Izba Architektów

Rzeczypospolitej Polskiej.

8. **DZIAŁALNOŚĆ W KOLE BIALCZAN:** udział w Zjazdach Absolwentów od 1968 r. E. Pierścioneck od 2006 r. pełni funkcję prezesa zarządu filii Koła Białczan w Warszawie.

9. **NAJWAŻNIEJSZE OSIĄGNIĘCIA ZAWODOWE** – uczciwe wykonywanie zawodu.

10. **ODZNACZENIA:** Brązowa Odznaka SARP

11. **DEWIZA ŻYCIOWA:** uczciwość, życzliwość dla ludzi.

WYBITNY PRZEDSTAWICIEL NAUK MEDYCZNYCH

1. **IMIĘ I NAZWISKO:** Ryszard Pluta, syn Mariana i Antoniny.

2. **DATA I MIEJSCE URODZENIA:** 16 IV 1952 r. w Białej Podlaskiej.

3. **MIEJSCE ZAMIESZKANIA:** Warszawa/Biała Podlaska.

4. **EDUKACJA:** Liceum Ogólnokształcące im. Marii Konopnickiej w Milanowie i II Liceum Ogólnokształcące im. Emilii Plater w Białej Podlaskiej, matura w 1971 r.

5. **ZAWÓD WYUCZONY I WYKONYWANY:** Lekarz medycyny-AM w Lublinie (1977 r.); doktor nauk medycznych - Centrum Medycyny Doświadczalnej i Klinicznej, PAN w Warszawie (1983) i doktor habilitowany nauk medycznych

-1992; AM w Białymstoku (2004), od 2005 r. profesor zwyczajny.

6. **PRZEBIEG PRACY ZAWODOWEJ:** 1977-1978 r. Wojewódzki Szpital Zespolony w Białej Podlaskiej, Oddział Ginekologii i Położnictwa - lekarz stażysta; 1978-1981 r. Centrum Medycyny Doświadczalnej i Klinicznej PAN w Warszawie - studia doktoranckie; 1981-1987 r. Zakład Neuropatologii - starszy asystent, a w latach 1987-94, adiunkt, następnie docent 1994-2005, 1990-1997 r. AM w Warszawie, Klinika Neurologii-stażysta; 1995-2002 r.

AWF w Warszawie, IWFIS w Białej Podlaskiej- profesor nadzwyczajny.

7. **DZIAŁALNOŚĆ SPOŁECZNA:** Członek Stowarzyszenia Neuropatologów Polskich (1980-2005); International Society of Neuropathology (1980-2005); Międzynarodowego Towarzystwa Badań Obrzęku Mózgu 1996; Członek New York Academy of Sciences 1998; Rady Naukowej, AWF, Warszawa oraz IWFIS, Biała Podlaska (1995-2002); Senatu AWF w Warszawie, (1996-1999); wiceprzewodniczący Rady Społecznej Wojewódzkiego Szpitala Specjalistycznego w Białej Podlaskiej (1999-2000); członek Portuguese Foundation of Science and Technology, Lisbon, Portugal (2009); oraz członek Neurosciences and Mental Health Board (NMHB), London, United Kingdom (2009).

8. **DZIAŁALNOŚĆ W KOLE BIALCZAN:** udział w Zjazdach Absolwentów od 1978 r.

9. **NAJWAŻNIEJSZE FUNKCJE I OSIĄGNIĘCIA SPOŁECZNE:** 1971-1977 r.- członek AZS AM Lublin, w 1973 r. jako zawodnik i trener/kierownik drużyny piłki nożnej AM Lublin zdobył z drużyną srebrny medal w mistrzostwach Polski drużyn akademickich; 2001-2003 wiceprezes klubu do spraw szkoleniowych i organizacyjnych oraz lekarz sekcji piłki ręcznej AZS AWF Biała Podlaska. W tym okresie drużyna seniorów piłki ręcznej awansowała do ekstraklasy.

10. **NAJWAŻNIEJSZE OSIĄGNIĘCIA ZAWODOWE:** od kilku lat naukowa biografia R. Pluty jest umieszczana w amerykańskim wydawnictwie „Who's Who in the World”, „Who's Who in Medicine and Healthcare” oraz „Who's Who in America”, w 2002 r. znalazła się w Złotej Księdze Polskiej Medycyny oraz w Kronice Nauki. Opublikował ponad 400 prac naukowych.

11. **ODZNACZENIA:** srebrna i złota odznaka Związku Piłki Ręcznej w Polsce oraz Medal 50-lecia KS Jurand Ciechanów (2007).

12. **DEWIZA ŻYCIOWA:** nie poddawać się mimo przeciwności losu; hobby: Sport, polityka, gotowanie.

Literatura: ankieta KB

Cudze chwalicie swego nie znacie, rozmowa z dr R. Plutą, „Słowo Podlasia” nr 39 z 1991.

Jak powstrzymać śmierć mózgu, rozmowa z dr R. Plutą, „Tygodnik Współczesny” nr 27 z 1991.

ZASŁUŻONY ADWOKAT

Marek Porzonny urodził się 29 IX 1942 r. w Białej Podlaskiej jako syn Romana i Teresy.

Uczeń I LO im. J. I. Kraszewskiego w Białej Podl., maturę zdał w 1960 r. Absolwent Wydziału Prawa Uniwersytetu Marii Curie Skłodowskiej w Lublinie.

Od 1968 r. brał udział we wszystkich zjazdach absolwentów.

W latach 1992-1998 r. był wicedziekanem Okręgowej Rady Adwokackiej w Kielcach.

Odnznaczony: Orderem Naczelnej Rady Adwokackiej „Adwokatura Zasłużonym”. Jego hobby to muzyka (piano).

PREZES FILII KOŁA BIALCZAN W LUBLINIE

Danuta Powiłańska-Mazur urodziła się 13 ix 1941 r. w miejscowości Klewań.

MIEJSCE ZAMIESZKANIA: Lublin.

EDUKACJA: II LO im. E. Plater w Białej Podl., maturę zdała w 1958 r.; studia na Wydziale Etnografii i Etnologii UMCS (1960-1965 r.). Podyplomowe Studia Muzeologiczne.

ZAWÓD WYUCZONY I WYKONYWANY: etnograf, PRZEBIEG PRACY ZAWODOWEJ: 1968-1973 Muzeum Wsi Lubelskiej, 1973-2005 Muzeum Lubelskie w Lublinie, od 1978-2005 Kierownik Działu Etnografii w Muzeum Lubelskim, Przewodnicząca Kolegium ds. zbiorów muzealnych

w Muzeum Lubelskim (1999-2005).

7. DZIAŁALNOŚĆ POLITYCZNA i SPOŁECZNA: członek Rady Naukowej Stowarzyszenia Twórców Ludowych (1978-2012), członek Rady Naukowej Muzeum Wsi Lubelskiej (2004-2008), członek Rady Naukowej Muzeum Pojezierza Łęczyńsko - Włodawskiego (1998-2008), Komisarz Ogólnopolskich Targów Sztuki Ludowej w Kazimierzu nad Wisłą (1976-2000).

8. DZIAŁALNOŚĆ W KOLE BIALCZAN: w latach 2006-2012 Prezes Koła Bialczan w Lublinie do 2011 r., uczestniczka Zjazdów w 1978, 1998 i 2008 r.

9. NAJWAŻNIEJSZE OSIĄGNIĘCIA ZAWODOWE: opracowanie i opublikowanie ok. 50 artykułów z zakresu etnografii, III miejsce w konkursie na Najciekawsze Wydarzenie Muzealne w Polsce za wystawę „Frasobliwy...” w 1998 r., opracowanie ok. 40 scenariuszy do wystaw stałych i czasowych, m.in. „Kwiaty w Sztuce ludowej” (1983), „Kowalstwo ludowe (1992), „Sztuka ludowa a polityka” (1993), „Tajemnice tradycyjnych kuchni” (2000 r.), opracowała scenariusze do 12 teledysków o twórcach ludowych dla programu 1 Telewizji Polskiej w 1984 r.

10. ODZNACZENIA PAŃSTWOWE: Zasłużony Działacz Kultury (1979), Złota Odznaka za Opiekę nad Zabytkami (1981), Honorowa Odznaka za Zasługi dla Lubelszczyzny, Srebrny Krzyż Zasługi (1986), Złoty Krzyż Zasługi (1991), Brązowy Medal „Zasłużony Kulturze Gloria Artis” (2006 r.).

11. DEWIZA ŻYCIOWA: chwilo trwaj oraz nie mieć pretensji do świata; hobby: turystyka, literatura, kino.

DZIECKO WOJNY

Tadeusz Jerzy Robak urodził się 8 VII 1934 r. w Komarówce jako syn Wiktora i Heleny (z domu Domaszewska) herbu Nieczuja. W 1964 r. zawarł związek małżeński z Jadwigą Tomaszewską absolwentką AM w Lublinie. Córki: Ewa i Joanna ukończyły Wydział Medycyny Weterynaryjnej w Lublinie.

Od 1936 r. zamieszkał wraz z rodzicami w Białej Podlaskiej. W czasie okupacji niemieckiej w 1943 r. wraz z ojcem aresztowany przez Gestapo z powodu działalności konspiracyjnej. Po wojnie był uczniem Liceum Ogólnokształcącego im. I. Kraszewskiego, maturę zdał w 1953 roku.

Dyplom lekarza weterynarii uzyskał jako absolwent WSR w Lublinie w 1959 r. W latach 1955-1960 pracował jako kierownik lecznicy w Międzyzlesiu, następnie w latach 1960 - 1973 jako ordynator w Państwowej Lecznicy dla Zwierząt w Białej Podl., a w latach 1980-1992 jako lekarz powiatowy w Białej Podl. W 1992 r. przeszedł na emeryturę i otworzył prywatną praktykę w zakresie lecznictwa i profilaktyki weterynaryjnej.

W 2002 roku otrzymał wyróżnienie na ogólnokrajowym konkursie organizowanym przez redakcję „Weterynarii po dyplomie” za pracę zbiorową pt.: „System odpornościowy jagniąt”. W 1972 roku przeprowadził w terenie zabieg kastracji chirurgicznej na lwie berberyjskim, który był własnością cyrku Tramp, w podziękowaniu za przeprowadzony zabieg otrzymał uznanie z Ministerstwa Rolnictwa.

W latach 1972-1981 był prezesem Zarządu O/PTTK w Białej Podlaskiej. W latach 1998-2011 pełnił funkcję prezesa Zarządu Oddziału Krajowego Związku Dzieci Wojny. W 2002 roku został honorowym członkiem Niepodległościowego Związku Żołnierzy Armii Krajowej w Białej Podlaskiej. W 2007 roku został przyjęty do Związku Kombatanów Rzeczypospolitej Polskiej i Byłych Więźniów Politycznych w Białej Podlaskiej. Był współorganizatorem wielu Miejsc Pamięci Narodowej: obelisku w Serpelicach upamiętniającego żołnierzy, którzy zginęli w czasie II wojny światowej (2001), tablicy upamiętniającej żołnierzy KOP, pomnika w Leszczance, upamiętniającego potyczkę AK w akcji Burza (2005), kwatery powstańców z 1863 r. na cmentarzu w Sycynie (2010) oraz w lesie na Grabarce uporządkowanie mogił - „W hołdzie patriotom zamordowanym przez Niemców w Katowni Gestapo w Białej Podlaskiej” (2012 r.).

Posiada liczne odznaczenia, m.in.: Jubileuszowy Medal 500-lecia Białej Podlaskiej (1974 r.), Złoty Krzyż Zasługi (1985), Odznakę za Zasługi dla Woj. Białkopodlaskiego (1988), Virtus Nobilitat za zasługi dla Odrodzenia Monarchii w RP (1997), Złoty Medal Opiekuna MPN (2005), Order Św. Stanisława kl. II Krzyżem Komandorskim z gwiazdą z jednoczesnym pasowaniem na rycerza Bractwa Św. Stanisława (2008), Krzyż Walki o Niepodległość (2009 r.).

T. Robak był uczestnikiem Zjazdów Wychowanków Bialskich Liceów w 1968, 1978, 1998 i 2008 r., członkiem zarządu Koła Bialczan 1975-77, 1977-80, 1980-87 r.

Literatura:

Ankieta KB

PASJONAT LOTNICTWA

1. IMIĘ I NAZWISKO: **Jarosław Edmund Roszkowski**
2. DATA I MIEJSCE URODZENIA: 16 XI 1950 r. w Warszawie.
3. MIEJSCE ZAMIESZKANIA: Piaseczno/Bobrowiec.
4. EDUKACJA: **Liceum im. J. I. Kraszewskiego, maturę w 1968 r.**; Politechnika Warszawska Wydz. Mechaniczno-Technologiczny, Studia Podyplomowe Instytut Inżynieryjno-Ekonomiczny - PW.
5. ZAWÓD WYUCZONY I WYKONYWANY: organizator przemysłu, Quality Manager.
6. PRZEBIEG PRACY ZAWODOWEJ: 1975 Polskie Linie

Lotnicze LOT, 2000 Crowleytech Group.

7. DZIAŁALNOŚĆ POLITYCZNA i SPOŁECZNA: NSZZ Solidarność, Wiceprzewodniczący Sekcji Lotnictwa i Przemysłu Lotniczego, Wiceprzewodniczący Komisji Zakładowej „S” przy PLL LOT, Członek Rady Pracowniczej PLL LOT.

8. DZIAŁALNOŚĆ W KOLE BIALCZAN: członek stowarzyszenia, udział w Zjazdach w 1998 i 2008 r.

9. NAJWAŻNIEJSZE FUNKCJE I OSIĄGNIĘCIA SPOŁECZNE: prowadzenie rozmów z Rządem PRL na szczeblu wicepremiera, koordynacja lotnictwa z Siecią, powołanie samorządu pracowniczego w przemyśle, Przewodniczący Samorządu Robotniczego w PLL LOT, przewodniczący Komisji Samorządu PLL LOT ds. Wyboru Naczelnego Dyrektora, dokonanie wyboru Naczelnego Dyrektora PLL LOT, zorganizowanie strajku w lotnictwie komunikacyjnym (pierwszego i jedyne do dzisiaj)

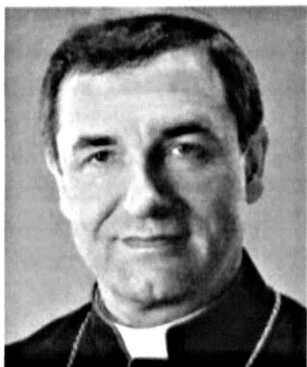
10. NAJWAŻNIEJSZE OSIĄGNIĘCIA ZAWODOWE: Zastępca Naczelnego Dyrektora PLL LOT, Szef Operacji Lotniczych Grupy PLL LOT, Accountable Manager systemu lotniczego PLL LOT, korporatyzacja PLL LOT, budowa Terminalu 1 na Okęciu, wymiana floty rosyjskiej na B767 i ATR42/72, wdrożenie floty do eksploatacji, zbudowanie firmy telekomunikacyjnej od zera do IV miejsca w transmisji danych w Polsce.

11. ODZNACZENIA PAŃSTWOWE: nie posiada.

12. DEWIZA ŻYCIOWA: najpierw działać, później pomyśleć jak to wykorzystać; hobby: służby specjalne w historii, literatura.

13. INNE: lubi prowadzić innowacyjne, ryzykowne przedsięwzięcia.

UCZEŃ KRASZAKA BISKUPEM SIEDLECKIM

Piotr Henryk Sawczuk, urodził się 29 I 1962 r. w Kornicy, w powiecie łosickim, w rodzinie Henryka i Zofii z d. Guberskiej. Jego rodzice prowadzili własne gospodarstwo rolne. Został ochrzczony 25 II 1962 r. w kościele parafialnym p.w. Niepokalanego Poczęcia NMP w Kornicy, a 1 IX 1979 r. przyjął sakrament bierzmowania. Szkołę Podstawową ukończył w 1977 r. w rodzinnej wsi. Był uczniem I Liceum Ogólnokształcącego im. J. I. Kraszewskiego w Białej Podlaskiej, w klasie o profilu humanistycznym, której wychowawcą był Wojciech Leszczyński. Świadcstwo dojrzałości otrzymał w 1981 r.

Po maturze zgłosił się do Wyższego Seminarium Duchownego w Siedlcach. Po sześciu latach studiów filozoficzno-teologicznych, święceń prezbiteratu udzielił mu 6 VI 1987 r. w katedrze siedleckiej bp siedlecki Jan Mazur. Przez dwa lata był wikariuszem w parafii Wisznice. W tym czasie napisał i obronił pracę magisterską na Wydziale Teologicznym KUL, uzyskując 21 VI 1988 r. tytuł magistra teologii.

W roku 1989 rozpoczął studia specjalistyczne w zakresie prawa kanonicznego na Wydziale Prawa Kanonicznego na Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie, które uwieńczył najpierw magisterium 22 VI 1992, następnie obroną 27 VI 1996 r. rozprawy doktorskiej pt. „Communicatio in saris” w kanonicznym prawie karnym, napisaną pod kierunkiem ks. prof. Jerzego Syryjczyka, uzyskując stopień naukowy doktora prawa kanonicznego.

W 1989 został pracownikiem kurii diecezji siedleckiej, był notariuszem w Sądzie Bi-

skupim (1989-1990), w 1993 r. został sędzią w Sądzie Biskupim. W latach 1996-2003 pełnił urząd notariusza Kurii Diecezjalnej, a od 1 VII 2003 r. do chwili obecnej pełni urząd kanclerza Kurii Diecezjalnej Siedleckiej. 7 XI 2009 r. objął również funkcję wikariusza generalnego. Ponadto w 2003 r. został z urzędu członkiem rady kapłańskiej, a w 2007 r. wszedł w skład kolegium konsultorów. Od 1996 r. został wykładowcą prawa kanonicznego i prawa wyznaniowego w Wyższym Seminarium Duchownym Diecezji Siedleckiej im. Jana Pawła II, ten sam przedmiot wyklada i prowadzi seminarium w Instytucie Teologicznym w Siedlcach.

Ks. prałat Piotr Sawczuk przez cały czas pracy w Kurii, angażował się w funkcjonowanie różnych agendach kurialnych, szczególnie w pracach II Synodu Diecezji Siedleckiej, pełniąc funkcje przewodniczącego Komisji Przygotowawczej (od 2011) i członka Komisji Głównej (od 2012). Wielokrotnie występował jako delegat Biskupów Siedleckich: bp. Jana Wiktora Nowaka i bp. Zbigniewa Kiernikowskiego w rozwiązywaniu bieżących spraw administracyjnych i duszpasterskich w diecezji, jako szafarz sakramentu bierzmowania oraz przeprowadzał wizytacje kanoniczne w parafiach.

23 I 2003 r. został mianowany kanonikiem honorowym, a 23 I 2009 r. kanonikiem gremialnym i prałatem scholastykiem Siedleckiej Kapituły Katedralnej. 20 IX 2010 r. Ojciec Święty Benedykt XVI podniósł ks. kan. Piotra Sawczuka do godności Kapelana Jego Świątobliwości.

Bliskie zawsze mu były sprawy rodzinnej miejscowości i parafii. Ks. Sawczuk opublikował drukiem książkę pt.: „Kornica – dzieje pisane krwią i kredą”, poświęconą 100-leciu powstania parafii rodzinnej oraz wiele artykułów w „Wiadomościach Diecezjalnych Siedleckich” oraz w tygodniku diecezjalnym „Echo Katolickie”.

Ojciec Święty Benedykt XVI mianował ks. prał. biskupem pomocniczym diecezji siedleckiej 19 I 2013 r., przydzielając mu stolicę tytularną Ottana. Święcenia biskupie otrzymał 6 IV 2013 r., uroczystości odbyły się w Katedrze Niepokalanego Poczęcia NMP w Siedlcach. Mszy Św. przewodniczył ks. bp Zbigniew Kiernikowski – biskup siedlecki, który także udzielił sakry biskupiej, współkonsekratorami byli: ks. abp Celestino Migliore, nuncjusz apostolski w Polsce oraz ks. bp Henryk Tomasik, biskup radomski. Ks. bp Piotr Sawczuk jako biskupie zawołanie obrał sobie słowa psalmu 115 „Nomini tuo da gloriam” („Twemu Imieniu daj chwałę”).

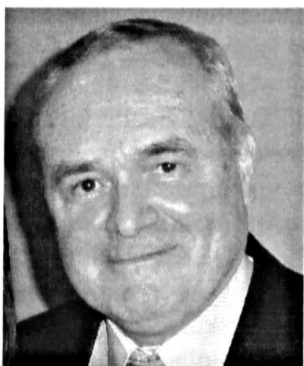
W XIX wieku dwóch absolwentów szkoły bialskiej zostało biskupami - nominacjami: ks. Paweł Rzewuski i ks. Jan Mikołaj Kaliński. Bp podlaski Marian Jankowski w 1957 r. uczestnikom III Zjazdu przesłał z Jasnej Góry „koleżeńskie pozdrowienia i biskupie błogosławieństwo od tronu Tej, która Jasnej broni Częstochowy”.

Miasto, gdzie P. Sawczuk chodził do szkoły średniej, odwiedził jako gość Zjazdu Absolwentów w 2008 r., a jako biskup modlił się 8 IX 2013 r. celebrując mszę odpustową w kościele NNMP w Białej Podlaskiej. Ks. bp. P. Sawczuk we wspomnianej publikacji poświęconej rodzinnej wsi, prezentuje obszerny biogram wybitnego sławisty Mikołaja Janczuka (1859-1921) – urodzonego w Kornicy, który też był uczniem bialskiej szkoły.

Literatura:

- Błoński B., *Ks. prałat dr Piotr Henryk Sawczuk*, „Echo Katolickie”, nr 4 z 2013 r.
Informator Diecezji Siedleckiej 2008, Siedlce 2008, s. 22, 26, 31, 40, 45, 51 i 176.
Katalog Diecezji Siedleckiej, Siedlce 1999], s. 67, 77, 79, 668 (fotografia).
Martyniuk M., *Kanclerz kurii został biskupem*, „Słowo Podlasia” nr 4 z 2013 r.
„Wiadomości Diecezjalne Siedleckie”, nr 1, s. 27-28 i nr 4, s. 255-277 z 2013 r.

PROMOTOR KRASZEWSKIEGO

Krzysztof Stępnik urodził się 23 VI 1949 r. w Białej Podlaskiej jako syn Franciszka i Józefy. Teoretyk i historyk literatury, specjalizujący się w badaniach nad formami pogranicza literackiego oraz związkami publicystyki oraz literatury z ideologią, polityką, historią i kulturą.

Jest absolwentem LO im. J. I. Kraszewskiego w Białej Podlaskiej, maturę zdał w 1967 r. Tytuł magistra filologii polskiej uzyskał na Wydziale Humanistycznym UMCS (1972), doktorat (1979), habilitacja (1990), stanowisko profesora nadzwyczajnego (1993), tytuł profesora (1998), stanowisko profesora zwyczajnego (2002). Był dyrektorem Instytutu

Filologii Polskiej (1997-2000), Prorektorem ds. Ośrodków Zamiejscowych (2000-2005), kierownikiem Zakładu Dziennikarstwa i Komunikacji Społecznej (od 2001), członkiem Senatu UMCS w 6 kadencjach (1990-2005).

Prof. K. Stępnik ma szerokie zainteresowania naukowe: literaturoznawstwo, komunikacja społeczna, medioznawstwo, publicystyka polityczna w Polsce (1863-1945), dyskurs prasowy (1863-1945). Ostatnio koncentruje się na badaniach z zakresu publicystyki politycznej i historii prasy, był promotorem w 13 przewodach doktorskich.

Społecznie udzielał się jako wiceprzewodniczący Rady Programowej Radia Lublin (1995-1999), członek Rady Programowej Telewizji Lublin (1999-2003), członek Towarzystwa Instytutu Europy Środkowo-Wschodniej, członek Rady Podlaskiej Fundacji Wspierania Talentów (przewodniczący w latach 2008-2013).

Jest autorem ośmiu książek i kilkudziesięciu artykułów naukowych, redaktorem, względnie współredaktorem 30 monografii, m.in. „Poetyka gawędy wierszowanej” (1984), „Filozofia metafory” (1988), „Legenda Legionów” (1995), „Rekonesans. Studia z literatury i publicystyki okresu I wojny światowej” (1997), „Wojny bałkańskie lat 1912-1913 w prasie polskiej. Korespondencje wojenne i komentarze polityczne” (2011), „Titanic. Recepcja katastrofy w prasie polskiej” (2012), oraz kilkudziesięciu studiów i artykułów naukowych.

Jest pomysłodawcą i realizatorem serii Wydawnictwa UMCS „Obrazy kultury polskiej” oraz cyklu konferencyjnego: „Konferencje podlaskie”, m.in. w Kodniu i Roskoszy koło Białej Podl., „Radomskie konferencje humanistyczne” oraz „Konferencje chełmskie”, redaktor i współredaktorem monografii, które dotyczyły naszego regionu: „Dworki, pejzaże, konie” (2002), „Radziwiłłowie, obrazy literackie, biografie, świadectwa historyczne” (2003), „Sapiehowie epoki Kodnia i Krasiczyna” (2007), „Henryk Sienkiewicz w kulturze polskiej” (2007), „Helena Mniszkówna” (2009).

Miłośnik Podlasia, prof. K. Stępnik, w latach 2000-2005 był prorektorem UMCS, za jego kadencji znakomicie funkcjonowało Kolegium Licencjackie w Białej Podlaskiej. Jest członkiem Koła Białczan w Lublinie. Uczestnik Zjazdu Absolwentów w 2008 r., jeden z inicjatorów budowy „Ławeczki Kraszewskiego” na Placu Wolności w Białej Podlaskiej, podczas inauguracji Roku Kraszewskiego 19 III 2012 r. w Białej Podl. promował swoją książkę „Setna rocznica urodzin Józefa Ignacego Kraszewskiego w prasie warszawskiej”. Rada Miasta w 2009 r. wyróżniła prof. dr. hab. Krzysztofa Stępnika tytułem „Zasłużony dla miasta Biała Podlaska”. Władze powiatu przyznały mu

analogiczny tytuł: „Zasłużony dla powiatu bialskiego”. Te wyróżnienia profesor ceni w sposób szczególny, jako wyraz uznania pochodzący od społeczności, z którą uczciowo jest mocno związany.

Odznaczony został m.in. Złotym Krzyżem Zasługi.

Literatura:

Ankieta KB

PREZES KOŁA BIALCZAN

Kazimierz Wojciech Sucharzewski urodził się 4 III 1947 r. w Białej Podlaskiej jako syn Kazimierza i Krystyny. Absolwent Liceum Ogólnokształcącego im. J. I. Kraszewskiego w Białej Podlaskiej, maturę zdał w 1965 r. „Kraszak” ukończył również syn Grzegorz, a II LO im. E. Plater córka Małgorzata i syn Maciej. Studia na Wydziale Nauk o Ziemi UMCS w Lublinie ukończył w 1970 r. z tytułem magistra geografii.

W latach 1970-75 pracował w Zarządzie Rejonu Przeladunkowego PKP w Małaszewiczach. Z chwilą powstania województwa białkopodlaskiego w 1975 r. podjął pracę w administracji na stanowisku kierownika Wydziału Kultury i Sportu UM w Białej Podl. W latach następnych był kierownikiem Wydziału Gospodarki Mieszkaniowej, Budownictwa i Ochrony Środowiska oraz Przewodniczącym Miejskiej Komisji Planowania. W okresie 1978 -1984 r. pełnił funkcję zastępcy Prezydenta Miasta Białej Podlaskiej. W latach 1984-1990 był dyrektorem Wydziału ds. Wyznań UW w Białej Podl. W 1990 r. został powołany do zorganizowania Biura Pracy. Przez kilka lat prowadził własną działalność gospodarczą. W 1996 r. wygrał konkurs na szefa Zakładu Gospodarki Lokalowej w Białej Podl. i był dyrektorem do 1999 r., od 2004 r. jest na emeryturze.

Společnie zaangażował się w działalność Koła Bialczan, Podlaskiego Towarzystwa Społeczno - Kulturalnego oraz w Polskim Związku Filatelistycznym. W 1977 r. został członkiem Towarzystwa Przyjaciół Ziemi Bialskiej (po zmianie nazwy – Koła Bialczan). Uczestniczył jako student w Zjeździe w 1968 r., był członkiem Komitetów Organizacyjnych Zjazdów Absolwentów w 1978, 1988, 1998 oraz 2008 r. Był prezesem Koła Bialczan przez cztery kadencje: 1987- 1992, 1992-1996 oraz 1999 – 2005 r.; zastępca prezesa 1996-1999. Od 1957 r. w Zjazdach brali udział również jego rodzice: Krystyna i Kazimierz Sucharzewscy.

Odznaczony Srebrnym Krzyżem Zasługi.

Literatura:

Ankieta KB

Chmielowiec L., 75 lat Koła Bialczan, Biała Podl. 1998.

DOKTOR PSYCHOLOGII

1. IMIĘ I NAZWISKO: **Elżbieta Supryn**

2. DATA I MIEJSCE URODZENIA: 1 VI 1946 Siedlce.

3. MIEJSCE ZAMIESZKANIA: Warszawa.

4. EDUKACJA: Uniwersytet im. A. Mickiewicza w Poznaniu.

5. ZAWÓD WYUCZONY I WYKONYWANY: dr psychologii.

6. PRZEBIEG PRACY ZAWODOWEJ: Politechnika Warszawska.

7. DZIAŁALNOŚĆ SPOŁECZNA: członek Krajowej Fundacji na Rzecz Dzieci, przewodnicząca Oddz. Warszawskiego Polskiego Towarzystwa Psychologicznego (2 lata), członek Polskiego Stowarzyszenia Kreatywności, członek Towarzystwa Ergonomicznego, członek Europejskiego Stowarzyszenia Wysokiej Zdolności.

8. DZIAŁALNOŚĆ W KOLE BIALCZAN: aktywny członek filii koła w Warszawie, uczestniczyła w zjeździe w 1998 r.

9. ODZNACZENIA: Medal Edukacji, Medal Zasłużony dla Warszawy

10. DEWIZA ŻYCIOWA: lubi ludzi, promocja zdolnych osób; HOBBY: podróże.

ZASŁUŻONA DZIAŁACZKA SPÓŁDZIELCZOŚCI

Jadwiga Szafrńska z domu Woldańska urodziła się 24 I 1921 r. w Warszawie, jako córka Antoniego, mąż Ksawery. W latach II wojny światowej był żołnierzem AK w oddziale „Rocha”. Po 1944 r. został zesłany do ZSRR, skąd wrócił do Polski w 1946 r.

Szkołę Powszechną ukończyła w Piszczacu, jest absolwentką Gimnazjum Żeńskiego im. E. Plater w Białej Podlaskiej; tzw. mała matura w 1938 r.

W okresie II wojny światowej pracowała w szpitalu na oddziale wewnętrznym jako pomoc pielęgniarska. opatrując rannych żołnierzy, bazujących w lasach koło Konstantynowa.

Po wojnie w starostwie zajmowała się wydawaniem kartek żywnościowych. Od 1947 r. pracowała w Magistracie w księgowości, od 1952 r. w Przedsiębiorstwie Hurtu Spożywczego w księgowości, potem jako kierownik magazynu głównego, następnie kierownik sklepu. Od 1981 r. jest na emeryturze. Społecznie pełniła funkcję przewodniczącej Zakładowej Komisji Związków Zawodowych Pracowników Handlu i Spółdzielczości.

W Kole Bialczan działała od pierwszych lat odrodzonego stowarzyszenia. W 1966 i 1968 r. pełniła obowiązki skarbnika, była członkiem Komisji Rewizyjnej w kadencji 1973-75, uczestnikiem Zjazdu w 1968 r.

Odznaczona: Srebrnym (1976) i Złotym (1985) Krzyżem Zasługi, odznaką Za Zasługi dla Województwa Białkopodlaskiego (1986), Zasłużony Działacz Ruchu Spółdzielczego (1978) i Zasłużony Pracownik Handlu i Usług i srebrną odznaką Związku Zawodowego Pracowników Handlu i Spółdzielczości (1972).

Córka **Maria Ewa Osikowska**, z domu Szafrńska jest absolwentką II LO im. E. Plater (1971) oraz policealnego studium chemicznego w Lublinie. Od 1972 r. pracowała w handlu, przez ostatnie 10 lat jako kierownik działu sprzedaży w Zakładach Mięsnych w Małaszewiczach. W Kole Bialczan od 2002 r. jest członkiem zarządu, pełni funkcję skarbnika.

Literatura:

Ankieta KB opracowana przez rodzinę.

Chmielowiec L., *75 lat Koła Bialczan*, Biała Podl. 1998, s. 9.

WYBITNA REPORTAŻYSTKA HONOROWY CZŁONEK KOŁA BIALCZAN

Małgorzata Szejnert urodziła się w 1936 r. w Warszawie. Ukończyła Liceum Ogólnokształcące **Żeńskie im. Emilii Plater** w Białej Podlaskiej oraz Wydział Dziennikarstwa Uniwersytetu Warszawskiego w 1958 r. Była szefową działu reportażu w tygodniku „Literatura”. Pisała też reportaże do „Polityki”. Debiutowała w 1972 roku reporterską książką o skomplikowanych losach naszych emigrantów w USA pt. „Borowiki przy ternpajku”.

W sierpniu 1980 r. była w Stocznii im. A. Warskiego w Szczecinie, gdzie pomagała przy redagowaniu biuletynu strajkowego. Po 13 XII 1981 r. przyłączyła się do bojkotu oficjalnych gazet. Po wprowadzeniu stanu wojennego w 1981 r. M. Szejnert wyjechała do Stanów Zjednoczonych. Wkrótce stanęła przed dylematem: zostać czy wracać. Wybrała Polskę, gdzie sytuacja polityczna wyraźnie dojrzywała do historycznych zmian.

Współpracowała z pismami opozycji. Z Tomaszem Zalewskim wydała książkę o zbuntowanym Wybrzeżu pt. „Szczecin. Grudzień – Sierpień – Grudzień” (wydane poza cenzurą w 1984 r.). Był to pierwszy tom Archiwum Solidarności. Publikacja oparta na wspomnieniach 15 członków Międzyzakładowego Komitetu Strajkowego, została wyróżniona Nagrodą Kulturalną „Solidarności”. Wyjechała do Stanów Zjednoczonych, gdzie pracowała w „Nowym Dzienniku”. Do Polski powróciła w 1986. Współtworzyła „Gazetę Wyborczą”, gdzie prawie przez 15 lat prowadziła dział reportażu. Razem z Romanem Załuskim napisała scenariusz do filmu „Jeśli się odnajdziemy” (reż. R. Załuski, 1982).

W latach 70., podobnie jak Hanna Krall, pisywała reportaże o prowincji, o małych nadziejach i wielkich rozczarowaniach jej mieszkańców. Kolejny zwróciła na siebie uwagę publikując książkę pt. „Sława i infamia” (Londyn 1988). To wywiad - rzeka z prof. Bohdanem Korzeniewskim, reżyserem, krytykiem i historykiem teatru, o kolaboracji w środowisku aktorskim podczas II wojny światowej.

M. Szejnert jest laureatką Nagrody Mediów Publicznych COGITO oraz „Górnośląskiego Tacyta” za „Czarny ogród”(2007), a za „Wyspę kluczy” jurorzy Nagrody Literackiej Gdynia przyznali jej Nagrodę Osobną za twórczość wymykającą się wszelkim klasyfikacjom. Finalistka Literackiej Nagrody Europy Środkowej Angelus 2008, Nagrody Litera-

ckiej Nike 2008 oraz Nagrody Literackiej Gdynia 2008. Jej książka „Dom żółwia. Zanzibar” była w finałowej siódemce do nagrody „Nike” - 2012.

Zawrotną karierę, jaką w ostatnich latach zrobiła literatura faktu, Małgorzata Szejnert tłumaczy tym, że ludzie potrzebują mądrego opisu coraz bardziej złożonej rzeczywistości. Fikcja nie może im w tym pomóc. Podstawowym obowiązkiem reportera jest zobaczyć, dotknąć, doświadczyć na własnej skórze. Tego oczekuje czytelnik i to reporter jest mu winien.

Fundusz Małgorzaty Szejnert utworzony został w 2001 r. z darowizny 14 000 akcji firmy Agora SA o wartości 855 881,76 zł, przekazanych przez reportażystkę. Do 2013 r. dochody z inwestowania kapitału Funduszu przeznaczone były na projekty dotyczące wyrównywania szans edukacyjnych i ochronę zdrowia oraz pomoc dla osób niepełnosprawnych.

Wspomniała lata nauki w Białej Podlaskiej: „Gdy poszłam do trzeciej klasy szkoły powszechnej, pani od polskiego napisała na tablicy: *Idzie wiosna*. Następnie nakazała nam rozwinąć to zdanie tak, aby nadejście wiosny faktycznie wszystkich poruszyło. Wróciłam więc do domu i zaczęłam dopisywać słowa: *idzie wiosna, pachnąca, słoneczna, ukwiecona...* Rozpisałam się na całą stronę, byłam bardzo zadowolona. Przyszedł tata, również nauczyciel polskiego. Popatrzył i spytał: *co to ma być?* Odparłam, że pani Bratkowska kazała napisać o wiosnie. Małgosiu - powiedział - *Idzie wiosna to zupełnie wystarczy.*”

Uczestniczyła w IV Zjeździe w 1968 r. Statuetkę Honorowego Członka Koła Białczan otrzymała w 2012 r.

Literatura:

http://www.culture.pl/baza-literatura-pelna-tresc/-/eo_event_asset_publisher/k3Ps/content/malgorzata-szejnert, [dostęp 17 IX 2013]

http://www.batory.org.pl/fundusze-powierzone/fundusz_m [dostęp 17 IX 2013]

ZAKOCHANY W RODZINIE

1. IMIĘ I NAZWISKO: **Michał Wiktor Szudejko.**
2. DATA I MIEJSCE URODZENIA: 15 I 1947 r. Biała Podlaska.
3. MIEJSCE ZAMIESZKANIA: Gdańsk.
4. EDUKACJA: **Liceum Ogólnokształcące im. Kraszewskiego (1960-1964 r.)** Politechnika Gdańska Wydział Budowy Okrętów (1964-1972 r.). Studia Podyplomowe „Wibroakustyka Stosowana” Uniwersytet Gdański - Wydział Fizyki, Studium Pedagogiczne ODN Gdańsk.
5. ZAWÓD WYUCZONY I WYKONYWANY: magister inżynier, mechanik budowy okrętów.
6. PRZEBIEG PRACY ZAWODOWEJ: Gdańsk - Instytut Morski Zakład Techniczno-Doświadczalny; Gdańska Stocznia Remontowa im J. Piłsudskiego; Zespół Szkół Zawodowych Gdańskiej Stoczni Remontowej; Stocznia Remontowa Radunia; Przedsiębiorstwo” MATEX Sp. z o.o.; Przedsiębiorstwo” ENERGON SA.; P.W „REMPOL” sp. zoo od 1990 r. a obecnie działalność gospodarcza i emerytura.
7. DZIAŁALNOŚĆ W KOLE BIAŁCZAN: **udział w Zjeździe Absolwentów w 1978 i 2008.**
8. DEWIZA ŻYCIOWA: Bóg – Honor - Ojczyzna i zwykła przyzwoitość na każdy dzień, Kochać wszystkich ludzi i okazywać im to w słowie i czynie.
9. INNE: Tylko dzieci są najważniejsze, bo one są skarbem rodziny i największą wartością Narodu.

Literatura:

Ankieta KB

WYBITNY KONSTRUKTOR SAMOCHODÓW HONOROWY CZŁONEK KOŁA BIALCZAN

Zbysław Sz waj urodził się 2 I 1932 r. w Białej Podlaskiej jako syn Franciszka i Zofii.

Po „wyzwoleniu” w 1944 r. **uczył się w Liceum Ogólnokształcącym im. J.I. Kraszewskiego**. Od najmłodszych lat pasjonował się techniką, ukończył kurs szybowcowy, przyjaźnił się z rodziną Uszackich (inż. Antoni Uszacki był konstruktorem PWS). Po aresztowaniach uczniów przez UB, został zmuszony do opuszczenia Białej. Uczył się przez 3 lata u OO. Salezjanów w Łodzi. Absolwent Liceum Budowy Silników Lotniczych w Warszawie, maturę zdał w 1952 r. Studia na Wydziale Mechaniczno-Konstrukcyjnym Politechniki Warszawskiej w Warszawie ukończył w 1957 r. z tytułem inżyniera.

Zbysław Sz waj zanim założył Leopard Automobile-Mielec, zajmował się pracą naukową. Specjalizował się w fizyce jądrowej i medycynie nuklearnej. Zasłynął na świecie z różnych odkryć i własnych konstrukcji, między innymi spektrometru wysokiej rozdzielczości do badania widma promieniowania alfa. W zespole z Jackiem Karpińskim uczestniczył w projekcie K-202, pierwszego polskiego minikomputera.

W latach 1958-1983 Z. Sz waj jako hobby rozwijał swoją pasję motoryzacyjną. Przeprowadził renowację takich pojazdów jak: Jaguar SS100, Mercedes 260 SL. W 1983 roku Zbysław Sz waj rzucił wszystkie dotychczasowe zajęcia i podjął się trudnej misji zbawienia polskiej motoryzacji. W 1989 r. został współzałożycielem Studia Samochodowego „Gepard” z siedzibą w Warszawie. Zaprojektował i skonstruował swój pierwszy samochód „Gepard”. Pierwszy egzemplarz pokazano na Międzynarodowych Targach w Poznaniu w lipcu 1990 r. W 1992 r. uruchomiono Fabrykę Samochodów „Gepard” z siedzibą w Mielcu. Tu nastąpiło wdrożenie samochodu „Gepard” do produkcji.

W 1996 r. został współwłaścicielem firmy Leopard Automobile Sp. z o.o. z siedzibą w Warszawie. W lipcu 2000 r. z inicjatywy Zbysława Sz waja i jego synów Alberta i Maksymiliana oraz Alfa Naslunda i grupy szwedzkich entuzjastów samochodów założono firmę Leopard Automobile-Mielec sp. z o.o. Podstawowym produktem jest klasyczny samochód sportowy Leopard 6 Litre Roadster, który inż. Sz waj zaprojektował, skonstruował i zbudował. Po niespełna dziesięciu latach prac, podczas paryskiego salonu motoryzacyjnego w 2005 r. zadebiutował pierwszy polski Leopard. Nadwozie samochodu pomagali projektować synowie Zbysława - Albert i Maksymilian. Uznanie dla samochodu wyraził m.in. król Szwecji Karol XVI Gustaw. Auto jest bardzo drogie, kosztuje ponad 120 tysięcy euro.

Nagrody (wybór): Nagroda Ministra Nauki, Szkolnictwa Wyższego i Techniki za udział w realizacji pracy z dziedziny obronności kraju p.n. „Soplica” (1972), 2006 – Nagroda I Stopnia Rady Federacji Stowarzyszeń Naukowo-Technicznych NOT za wybitne osiągnięcia w dziedzinie techniki, za „Zaprojektowanie i techniczne przygotowanie produkcji samochodu „Leopard”, (2007) – Złoty Medal Akademii Polskiego Sukcesu.

Zbiorowe: MTP w Poznaniu - samochód „Gepard” uzyskał tytuł najciekawszego samochodu (1989), Salon du Cabriolet & du Coupe, Paryż, Francja -prezentacja samochodu „Leopard” (2005), Międzynarodowe Targi Motoryzacji AMI w Lipsku, Niemcy - prezentacja samochodu „Leopard” (2007).

Inż. Zbysław Sz waj pamięta o rodzinnym mieście, brał udział w IV i VII Zjeździe Koleżeńskim Wychowanków Bialskich Szkół w 1968 i 1998 r., w 2012 r. wyróżniony został statuetką Honorowego Członka Koła Bialczan.

Literatura:

Kołęda K., *Miał sześć lat, gdy postanowił zostać konstruktorem*, „Słowo Podlasia”, nr 29 z 2013 r.
<http://www.encyklopediamiastamielca.pl/szwaj-zbyslaw> [dostęp 17 IX 2013]

ZASŁUŻONY DLA MIASTA BIAŁA PODLASKA

Zenon Śledź syn Leontyny i Jana, urodził się 8 XII 1952 r. w Białej Podlaskiej. **Jest absolwentem II Liceum Ogólnokształcącego im. Emilii Plater** i Policealnego Stadium Budowlanego w Lublinie.

Z zawodu jest technikiem technologiem wody. Pracę zawodową rozpoczął jako majster budowlany w Przedsiębiorstwie „Hydrocentrum” (1975 – 1976), od 3 VI 1978 r. jest właścicielem Zakładu Instalatorstwa Sanitarnego w Białej Podlaskiej. Przez 35 lat, kontynuując tradycje rodzinne po śmierci ojca, prowadzi własny zakład rzemieślniczy w różnych systemach politycznych, gospodarczych i finansowych, ciągle go unowocześniając i zwiększając jego potencjał. Wielu młodych adeptów rzemiosła zalicza praktyki pod okiem doświadczonego przedsiębiorcy, jakim jest Zenon Śledź.

Jako działacz polityczny realizował się w Unii Wolności, społecznie od wielu lat działa w Cechu Rzemiosł Różnych w Białej Podlaskiej. Jest członkiem Zarządu Izby Rzemieślniczej w Lublinie, Podstarszym Cechu Rzemieślników i Przedsiębiorców w Białej Podlaskiej, członkiem Polubownego Sądu Koleżeńkiego przy Związku Rzemiosła Polskiego w Warszawie oraz wiceprezesem Bialsko-Podlaskiego Towarzystwa Tenisowego. **Zenon Śledź był uczestnikiem wszystkich zjazdów od 1978 r. współorganizowanych przez Koło Bialczan.**

Otrzymał odznaczenia: Srebrny Krzyż Zasługi (2008 r.), Medal Komisji Edukacji Narodowej (2003), Platynowy Medal imienia Jana Kilińskiego za Zasługi dla Rzemiosła Polskiego (2013), tytuł: Zasłużony dla Miasta Biała Podlaska (2008), medal Zasłużony dla Powiatu Bialskiego (2013), Lubelski Orzeł Biznesu (2007): Firma Rodzinna Wyróżnienie I stopnia, Wawrzyn Podlasia (2008) – „Przedsiębiorstwo Roku”.

Jego hobby to tenis i muzyka rockowa.

Literatura:

Ankieta KB

Kołęda K., *Przed wszystkim rzemieślnik*, „Słowo Podlasia” nr 13 z 2013.

WYBITNA AKORDEONISTKA

Elwira Śliwkiewicz-Cisak urodziła się 17 IX 1962 r. w Białej Podlaskiej. Akordeonistka, pedagog, bandoneonistka, dyrektor szkoły muzycznej w Lublinie. **Naukę gry na akordeonie rozpoczęła w dziewiątym roku życia w Państwowym Ognisku Muzycznym im. Fr. Chopina w Białej Podlaskiej w klasie akordeonu Mieczysława Balcerzaka a na-**

stępnie Ryszarda Wilczaka. Do rodzinnego miasta wróciła jako nauczyciel w Państwowej Szkole Muzycznej I st. w Białej Podlaskiej (1981-1985).

W 1981 r. ukończyła, jako pierwsza dyplomantka, klasę akordeonu Ryszarda Malickiego w Państwowej Szkole Muzycznej Stopnia Podstawowego i Licealnego im. K. Lipińskiego w Lublinie. Naukę kontynuowała pod kierunkiem prof. W. Puchnowskiego w Akademii Muzycznej im. Fryderyka Chopina w Warszawie. W 1985 roku uzyskała dyplom z wyróżnieniem Wydziału Pedagogiki Instrumentalnej, a w 1987 roku dyplom Wydziału Instrumentalnego tej uczelni.

Swoje umiejętności gry na akordeonie rozwijała na Międzynarodowych Kursach Interpretacji Muzycznej pod okiem znakomitych pedagogów: E. Mosera, T. Racza, F. Lipsa, J. Jurka, B. Dowlasza. Jest laureatką IV miejsca na Ogólnopolskim Konkursie Akordeonowym w Białymstoku w kategorii zawodowej. Obecnie Elwira Śliwkiewicz-Cisak prowadzi ożywioną działalność koncertową i pedagogiczną. Zasiada w jury międzynarodowych, ogólnopolskich i regionalnych konkursów akordeonowych.

Jest adiunktem w Zakładzie Pedagogiki Instrumentalnej Wydziału Artystycznego UMCS w Lublinie, dyrektorem Ogólnokształcącej Szkoły Muzycznej I i II stopnia im. Karola Lipińskiego w Lublinie, nauczycielem akordeonu w lubelskim szkolnictwie muzycznym, członkiem Międzyuczelnianej Katedry Akordeonistyki w Warszawie. W 2013 r. Prezydent RP nadał jej tytuł profesora. Organizuje również wiele koncertów promujących akordeon i współczesną literaturę akordeonową. Przygotowała 10 laureatów konkursów międzynarodowych, 18 ogólnopolskich i 30 regionalnych, którzy łącznie otrzymali 58 nagród. Koncertuje w Polsce jako solistka i kameralistka (z towarzyszeniem fletu, gitary, wiolonczeli, akordeonu, chóru), jak również z towarzyszeniem orkiestry. Jest założycielką Triu Instrumentalnego, Lubelskiego Duetu Akordeonowego, w którym występuje razem z synem Jakubem.

Występowała na wielu festiwalach m.in.: Międzynarodowym Festiwalu Muzyki Organowej i Kameralnej w Ostrowcu Świętokrzyskim, Festiwalu Muzyki Organowej w Polkowicach, Forum Sztuki Współczesnej im. Witolda Lutosławskiego w Lublinie, Lubelskim Festiwalu Nauki, Lato z Filharmonią w Nałęczowie, Letnie Koncerty Muzyki Kameralnej w Puławach.

Prof. E. Śliwkiewicz-Cisak jest członkiem Koła Białczan, od 2013 r. prezesem filii stowarzyszenia w Lublinie. Podczas uroczystości jubileuszowych 90-lecia Koła Białczan w 2012 r. jej wychowankowie wykonali akordeonowy koncert.

Nagrody i wyróżnienia: Złoty Krzyż Zasługi (2009); Srebrny Krzyż Zasługi (2004); Medal Komisji Edukacji Narodowej (2004); Nagroda Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego II stopnia (2005); Nagroda Indywidualna II stopnia Rektora UMCS (2004); 2 Nagrody Dyrektora Centrum Edukacji I i II stopnia (2001 i 2004); 9 Nagród za osiągnięcia dydaktyczno-wychowawcze Dyrektora OSM I i II st. im. K. Lipińskiego w Lublinie; 2 Nagrody Dyrektora Szkoły Muzycznej I i II st. im. T. Szeligowskiego w Lublinie; IV Nagroda na Ogólnopolskim Konkursie Akordeonowym w Białymstoku 1985.

Prof. E. Śliwkiewicz-Cisak jest zasłużonym promotorem muzyki akordeonowej oraz inicjatorką i organizatorem licznych koncertów i imprez muzycznych na terenie Lublina i na Lubelszczyźnie.

ZASŁUŻONY PREZES KOŁA BIALCZAN

1. IMIĘ I NAZWISKO: **Marek Edward Światłowski s. Henryka i Barbary Kubickiej.**

2. DATA I MIEJSCE URODZENIA: 2 X 1950 r. w Białej Podlaskiej.

3. MIEJSCE ZAMIESZKANIA: Biała Podlaska.

4. EDUKACJA: **I LO im. J. I. Kraszewskiego w Białej Podlaskiej, matura 1969 r.** Pomaturalne Studium Wodnych Melioracji (1971 r.).

5. ZAWÓD WYUCZONY: technik melioracji.

6. PRZEBIEG PRACY ZAWODOWEJ: 1971-1972 Rejonowe Przedsiębiorstwo Melioracyjne w Białej Podlaskiej, 1972-1975 Komenda Hufca ZHP w Białej Podlaskiej, 1975-1979 Rada Wojewódzka FSZMP; Zarząd Wojewódzki ZSMP w Białej Podlaskiej, 1979-1989 Komenda Stołeczna OHP w Warszawie, 1989-2010 własna działalność gospodarcza.

W roku 1990 powrócił do rodzinnych tradycji, wskrzeszając po wielu latach przerwy Księgarnię Podlaską. Księgarnię tą prowadził razem z żoną Marią do roku 2010.

7. DZIAŁALNOŚĆ POLITYCZNA i SPOŁECZNA: Od 1964 roku czynnie pracował w ZHP pełniąc szereg odpowiedzialnych funkcji. Wspólnie z kolegą Stanisławem Iwanickim (późniejszym ministrem sprawiedliwości) w 1966 r. reaktywował drużynę wodniacką w Liceum Kraszewskiego. Pracował etatowo w ruchu młodzieżowym, był inicjatorem organizatorem wielu obozów harcerskich, imprez kulturalno-oświatowych, turystycznych dla dzieci i młodzieży naszego miasta. W PTTK, w latach 1976-1978 pełnił funkcję Prezesa Zarządu Oddziału w Białej Podlaskiej, był członkiem Głównego Sądu Koleżeńkiego ZG PTTK w Warszawie. Od roku 2001 podjął działania zmierzające do reaktywowania na Lubelszczyźnie Stowarzyszenia Księgarzy Polskich, w roku 2002 wybrany został na funkcję Prezesa Zarządu Oddziału SKP, którą pełnił do 2006 r., był członkiem ZG SKP w Warszawie. Za popularyzację książki, promocję literatury regionalnej i światowej, wspieranie przedsięwzięć kulturalnych otrzymał w 2004 r. „Białą Nagrodę Kultury” przyznaną przez Radę Miasta Biała Podlaska.

8. DZIAŁALNOŚĆ W KOLE BIALCZAN:

Od 2005 r. w Stowarzyszeniu Koło Bialczan pełni funkcję Prezesa Zarządu. Dzięki osobistemu zaangażowaniu Koło zintensyfikowało swoją działalność zwiększając jednocześnie treść programową i zasięg terytorialny. Na wzór kwesty na warszawskich Powązkach od 2006 r. z inicjatywy Koła Bialczan prowadzimy kwesty na renowację zabytkowych grobów i nagrobków. Był jednym z inicjatorów budowy „Ławeczki Kraszewskiego”, najwybitniejszego absolwenta Akademii Białskiej. Dzięki wsparciu jego pomysłu przez prof. dr hab. Krzysztofa Stępnika i posła Franciszka Jerzego Stefaniuka, parlament objął patronat nad uroczystościami 200. rocznicy urodzin autora „Starej Baśni”, Sejm RP rok 2012 ogłosił „Rokiem J.I. Kraszewskiego”. Wspólnie z Zarządem przygotował uroczystości 90-lecia powstania Koła Bialczan. Był inicjatorem wydania monografii Koła Bialczan, uczestnikiem Zjazdów w 1978, 1988 i 2008 r.

9. NAJWAŻNIEJSZE FUNKCJE I OSIĄGNIĘCIA SPOŁECZNE: Z-ca Komendanta Hufca ZHP w Białej Podlaskiej (1973-1974), Prezes Zarządu Oddziału PTTK w Białej Podlaskiej (1976-1978), Prezes Zarządu Oddziału Stowarzyszenia Księgarzy Polskich

w Lublinie (2002-2006), Członek Honorowy Niepodległościowego Związku Żołnierzy Armii Krajowej (od 2000 r.), Członek Zwyczajny Związku Piłsudczyków Rzeczypospolitej Polskiej (od 2000 r.), Członek Stowarzyszenia Rodzina Katyńska w Warszawie (od 2010 r.), Członek Stowarzyszenia Księgarzy Polskich (2001-2009), Radny Rady Miasta Biała Podlaska (od 2010 r.).

10. **NAJWAŻNIEJSZE OSIĄGNIĘCIA ZAWODOWE:** W roku 1990, kontynuując tradycje rodzinne, otworzył w Białej Podlaskiej Księgarnię Podlaską (dziadek, babcia, ojciec prowadzili księgarnię w latach 1926-1952). W okresie funkcjonowania księgarni wspólnie z żoną Marią organizował wiele imprez, promocji książek dotyczących miasta i regionu. Za popularyzację książki, promocję literatury regionalnej i światowej, wspieranie przedsięwzięć kulturalnych otrzymaliśmy z żoną w 2004 roku „Białą Nagrodę Kultury” im. Anny z Sanguszków Radziwiłłowej.

11. **ODZNACZENIA PAŃSTWOWE, SAMORZĄDOWE I INNE:** Brązowy, Srebrny i Złoty Krzyż Zasługi, Srebrna Honorowa Odznaka PTTK, Srebrna Odznaka „Zasłużony w pracy PTTK wśród młodzieży”, Odznaka Przyjaciół Dziecka, Złota Odznaka Honorowa Stowarzyszenia Księgarzy Polskich, Odznaka - Za Zasługi dla Związku Kombatanów RP i Byłych Więźniów Politycznych, Brązowy Medal Za Zasługi Dla Obronności Kraju, Srebrna Odznaka „Przodujący Kolejarz”, Medal Pamiątkowy Województwa Lubelskiego.

12. **DEWIZA ŻYCIOWA i HOBBY:** Z ludźmi i dla ludzi, turystyka, dobra literatura.

Literatura: ankieta KB

Światłowski M., *Uratowanie od zapomnienia*, „Gościniec Bialski”, 2008, nr 10

Światłowski M., *Zjazdy absolwentów spinają lata naszej działalności: rozmowa z...*, prezesem „Koła Bialczan”, „Bialczanin” nr 7-8 z 2008 r.

KURATOR OŚWIATY I WYCHOWANIA

Eugeniusz Wiński, urodził się 29 IV 1941 r. w Ostrówku koło Łomży jako syn Eugeniusza i Olgi z domu Zaremba.

Uczył się w I LO im. J.I. Kraszewskiego i Liceum Pedagogicznym w Chełmie. Absolwent Wydziału Humanistycznego Uniwersytetu Marii Curie Skłodowskiej w Lublinie, magister pedagogiki. Ukończył Studium Podyplomowe Organizacji i Zarządzania Oświatą w Warszawie 1975 r..

E. Wiński jest z zawodu nauczycielem, pedagogiem, był pracownikiem administracji szkolnej. Społecznie udzielał się w: ZMW, był prezesem TWP, ZTPPD 1972-1975 oraz ZWTPD 1975-1991, przewodniczącym ZPSZS 1972-1975, prezesem ZWSZS 1981-1992, wiceprezesem zarządu Bialskiego Okręgu ZPN, prezesem ZW Ligi Ochrony Przyrody oraz wiceprezesem BOZPNOŻ 1978-1982. Inicjator powołania MKS „Żak” w 1986 r. **Od 1968 r. brał udział w przygotowaniach i w Zjazdach z racji pełnionej funkcji Kuratora Oświaty i Wychowania.**

E. Wiński był kierownikiem szkoły w Korzanówce, kierownikiem Powiatowej Poradni Wychowawczo-Zawodowej w Białej Podlaskiej, podinspektor szkolny, inspektor szkolny, I zastępca Kuratora Oświaty i Wychowania w Białej Podlaskiej, Kuratorem Oświaty i Wychowania w Białej Podlaskiej w latach 1980 - 1991. Jako pracownik administracji szkolnej

dużo uwagi poświęcał organizacji i doskonaleniu oświaty w powiecie i województwie białopodlaskim.

Został odznaczony Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski, odznaką: 1000-lecia Państwa Polskiego, Zasłużony Działacz Kultury, Złotą Odznaką ZNP, Złotą Odznaką ZMW, Medalem 500-lecia Białej Podlaskiej, Zasłużony Popularyzator Wiedzy TWP, Medalem Komisji Edukacji Narodowej.

Literatura: ankieta KB.

DZIAŁACZ SPÓŁDZIELCZY

1. IMIĘ I NAZWISKO: **Mieczysław Zapał**

2. DATA I MIEJSCE URODZENIA: 1 I 1950 r. Zabłocie, pow. bialski.

3. MIEJSCE ZAMIESZKANIA: Lublin

4. EDUKACJA: Szkoła Podstawowa nr 4 w Białej Podlaskiej, **I Liceum Ogólnokształcące im. J. I. Kraszewskiego w Białej Podlaskiej, matura w 1968 r.**

Studiował na UMCS w Lublinie oraz ukończył studia podyplomowe na UW- nauki polityczne.

5. ZAWÓD WYUCZONY I WYKONYWANY: historyk

6. PRZEBIEG PRACY ZAWODOWEJ: redaktor wydawnictw nieperiodycznych w Wydawnictwie Lubelskim, RSW „PRASA-KSIĄŻKA-RUCH”- dyrektor i zastępca O/M Lublin, kierownik Wydziału Handlu UM Lublin, prezes „SPOŁEM” Lubelska Spółdzielnia Spożywców w Lublinie.

7. DZIAŁALNOŚĆ POLITYCZNA I SPOŁECZNA: nigdzie

8. DZIAŁALNOŚĆ W KOLE BIALCZAN: **członek, uczestniczył w Zjeździe Koleżeńskim w 1998 i 2008 r.**

9. NAJWAŻNIEJSZE FUNKCJE I OSIĄGNIĘCIA SPOŁECZNE: prezes ZG Stowarzyszenia Społeczny Ruch Spółdzielców w Lublinie.

10. NAJWAŻNIEJSZE OSIĄGNIĘCIA ZAWODOWE: „SPOŁEM” Lubelska Spółdzielnia Spożywców żyje na rynku lubelskim.

11. ODZNACZENIA PAŃSTWOWE: Złoty i Srebrny Krzyż Zasługi.

12. DEWIZA ŻYCIOWA, HOBBY: różne.

PRZEWODNICZĄCA KOMITETU I ZJAZDU PLATERKI

Danuta Ewa Zawistowka z domu Wocial urodziła się 23 IV 1946 r. w Białej Podlaskiej. Absolwentka Szkoły Podstawowej nr 3 w Białej Podlaskiej, **II LO im. E. Plater**, matura wAkademii Medycznej w Białymstoku - Wydział Lekarski, Szkoły Podyplomowej SGH w Warszawie.

Zawód wyuczony: lekarz specjalista z organizacji ochrony zdrowia, chorób wewnętrznych, medycyny pracy i medycyny rodzinnej. Zawodowo pracowała w Szpitalu Miejskim w Białej Podlaskiej, Wojewódzkim Szpitalu Zespolonym, Pogotowiu ratunkowym, Wojewódzkiej Stacji Pogotowia Ratunkowego

i Transportu Sanitarnego w Białej Podlaskiej, Wojewódzkim Ośrodku Medycyny Pracy w Białej Podl., Wojewódzkim Ośrodku Medycyny Pracy - Centrum Profilaktyczno-Lecznicze w Lublinie, KRUS, wykładowca w PSW im. Papieża Jana Pawła II w Białej Podlaskiej.

Spółecznie D. Zawistowska udzielała się w: ZHP, ZSP, PTL, była radną dwóch kadencji MRN w Białej Podlaskiej.

D. Zawistowska do Koła Bialczan należy od 1970 r., była zastępcą prezesa zarządu w okresie 1980 – 1987 r., członkiem zarządu 1999 – 2008 r., członkiem komisji rewizyjnej 1977-1980 r. oraz przewodniczącą KR 1996-99. Była przewodniczącą Komitetu Obchodu i Organizacji I Zjazdu Absolwentek i Sympatyków II LO im. E. Plater w Białej Podlaskiej, który odbył się w 1994 r. z okazji 75. rocznicy szkoły. Uczestniczka Zjazdów Absolwentów w 1978, 1998 i 2008 r.

Odznaczenia państwowe: Brązowy i Złoty Krzyż Zasługi, Złota Odznaka ZHP, Zasłużony Pracownik Służby Zdrowia, Zasłużony dla Województwa Białkopodlaskiego, Medal 500-lecia miasta Biała Podlaska.

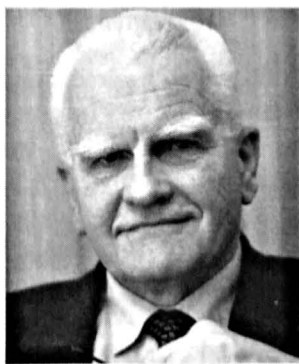
Dewiza życiowa: ucz się, pracuj, pomagaj innym; hobby: podróże, wędkarstwo, żeglarstwo.

Literatura: ankieta KB

Chmielowiec L., *75 lat Koła Bialczan*, Biała Podl. 1998.

Kwiatkowski H., *II Liceum Ogólnokształcące im. E. Plater w Białej Podlaskiej. Szkoła i jej dzieje, od początku do chwili obecnej*, Biała Podlaska 2008, s. 208-209.

ZAPATRZONY W NIEBO

Krzysztof Jerzy Ziolkowski urodził się 28 III 1939 r. w Białej Podlaskiej. Rodzice jego byli nauczycielami w bialskim gimnazjum, matka - Maria (z d. Nadwodzka) uczyła biologii w roku szkolnym 1949/1950, a ojciec Lech uczył języka polskiego w 1935/1936. W czerwcu 1940 r. podstępnie aresztowany przez Gestapo zginął w obozie koncentracyjnym Sachsenhausen w Oranienburgu w 1942 r. Żona Elżbieta Ziolkowska (z d. Święcicka) była sędzią Sądu Okręgowego w Warszawie, mają 5 dzieci oraz 14 wnuków.

Absolwent I Liceum Ogólnokształcącego im. J. I. Kraszewskiego w Białej Podlaskiej, maturę zdał w 1956 r.

W 1962 r. na Uniwersytecie Warszawskim uzyskał tytuł magistra z astronomii, doktorat nauk matematycznych w 1968 r. na Uniwersytecie we Wrocławiu.

Miejsca pracy: Centrum Obliczeniowe Polskiej Akademii Nauk, pracownia metod numerycznych astronomii (1962-1972); Instytut Maszyn Matematycznych, pracownia przetwarzania danych satelitarnych (1972-1977); Centrum Badań Kosmicznych Polskiej Akademii Nauk (1977-2010), w latach 1989-2006 na stanowisku sekretarza naukowego instytutu; od 2011 r. na emeryturze. Był wykładowcą astronomii na Politechnice Warszawskiej i w Szkole Wyższej Przymierza Rodzin w Warszawie.

K. Ziolkowski jest autorem kilkudziesięciu publikacji naukowych i popularnych z astronomii w różnych krajowych i zagranicznych wydawnictwach naukowych. Jako astronom specjalizujący się w zagadnieniach dynamiki Układu Słonecznego zajmował się badaniem orbit komet i planetoid, a w szczególności poszukiwaniem i analizowaniem różnych subtelnych efektów w ruchach tych ciał niebieskich, a także przetwarzaniem danych

z eksperymentów satelitarnych.

W latach 1965-1982 był sekretarzem redakcji miesięcznika „Urania”, a w 1983-1997 jego redaktorem naczelnym. Publikuje artykuły popularnonaukowe w różnych czasopiśmie, wygłasza odczyty i prelekcje, jestem częstym komentatorem zjawisk i wydarzeń astronomicznych w prasie, radiu i telewizji. Autor kilku książek m.in. „Bliżej komety Halleleya” (1985); wyróżniona drugą nagrodą w XXV ogólnopolskim konkursie na twórczość popularyzującą naukę i technikę „Wiedza-Technika-Postęp” oraz „Zderzenie komety z Jowiszem” (1994).

K. Ziolkowski jest członkiem różnych krajowych i międzynarodowych organizacji naukowych m.in. Międzynarodowej Unii Astronomicznej (IAU) oraz Komitetu Badań Kosmicznych COSPAR, w latach 1969-1987 był członkiem władz Międzynarodowej Unii Miłośników Astronomii (IUAA). Pełnił różne funkcje w Polskim Towarzystwie Astronomicznym (w latach 2005-2011 wiceprezes). Od 1954 r. członek Polskiego Towarzystwa Miłośników Astronomii (wieloletni wiceprezes). W okresie studiów na UW aktywny działacz ZSP, a latach siedemdziesiątych ZNP w PAN. Od ponad pięćdziesięciu lat jest związany z Klubem Inteligencji Katolickiej w Warszawie (od 2000 r. wiceprezes). W latach 2005-2011 był współprzewodniczącym Rady Porozumienia KIK, członek zarządu Stowarzyszenia Przymierze Rodzin.

„(...) od zdziwienia idąc ku zdziwieniu” – ten fragment z „Tryptyku rzymskiego” bł. Jana Pawła II wybrał na motto swojej książki „Zdziwienia. Wszechświat ludzi o długich oczach” (2006). K. Ziolkowski proponuje nam zatrzymać się na chwilę i zamiast pod nogi, spojrzeć na nieboskłon. W publikacji prezentuje postawę pełną pokory wobec doskonałego stworzenia. Jakże daleka jest od arogancji człowieka, współczesnego badacza. Prostym i pięknym językiem mówi o sprawach naukowych, w których jest miejsce na Boga.

Uczestniczył w Zjeździe Absolwentów w 1978 i 2008 r. W 2006 r. został wyróżniony godnością członka Honorowego Koła Białczan. W 2007 r. jako gość honorowy imprezy organizowanej przez ODK i Koło Białczan - „Majówka z Panem Białczaninem” był prof. Krzysztof Ziolkowski - sekretarz naukowy Centrum Badań Kosmicznych PAN, jeden z najwybitniejszych współczesnych polskich astronomów, który powiedział: „Przynależność do Koła Białczan zawdzięczam mec. Józefowi Hucce, który znalazł mnie w Warszawie jeszcze gdy byłem studentem UW i otoczył serdeczną ale dyskretną opieką, która później przerodziła się w przyjaźń, bardzo wiele mu zawdzięczam.”

Odnaczenia: Srebrny (1975 r.) i Złoty (1987 r.) Krzyż Zasługi, Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski (2006 r.), a ponadto m.in. Medal Kopernikowski (1974 r.), Medal im. W. Zonna Polskiego Towarzystwa Astronomicznego za upowszechnianie wiedzy o Wszechświecie (1989 r.), Prymasowski Medal Złoty „Ecclesiae Populoque Servitium Praestanti – Zasłużonemu w posłudze dla Kościoła i Narodu” (1997 r.).

Literatura:

Ankieta KB

J. Flisiński J., *Szkoły bialskie w XVII-XX wieku : Monografia I Liceum Ogólnokształcącego im. J. I. Kraszewskiego, Biała Podlaska 1998*, s. 195, 209 i 240.

<http://www.kik.waw.pl/o-klubie/ludzie/bio/krzysztof-zio142kowski>, [dostęp 17 IX 2013]

ZAKOŃCZENIE

Zarząd Koła Białczan podejmował już wiele lat temu zobowiązanie wydania słownika pedagogów i uczniów Akademii Bialskiej oraz działaczy Koła Akademików Ziemi Podlaskiej i Koła Białczan, ale dopiero ta publikacja jest pierwszą próbą realizacji tego postulatu.

Absolwentami bialskich szkół średnich było wiele wybitnych postaci, zasłużonych dla polskiej oświaty, kultury czy gospodarki.

Troską nauczycieli szkół bialskich było wychować mądrych i odpowiedzialnych obywateli Rzeczypospolitej. Patriotyczną postawą wykazała się społeczność Akademii Bialskiej podczas powstania listopadowego. **Liczni duchowni, którzy byli uczniami szkoły w Białej Podlaskiej**, za poparcie powstania styczniowego represjonowani i najczęściej zsyłani na Syberię, oprócz biskupów-nominatów Pawła Rzewuskiego i Jana Mikołaja Kalińskiego, księża: Felicjan Augustynowicz, Jan Garbaczewski, Kazimierz Jaroszewicz, Józef Korowicki, Paweł Krajewski, Alfons Rempalski, Stanisław Sienkiewicz, Leonard Szymański, Marcin Wojciechowski, Józef Żebracki oraz Bazyli Żukowski.

Wielu duchownych z bialskich szkół osiągnęło wysokie godności w Kościele m.in.: ks. Feliks Kowalewski (matura w 1928) - był kanclerzem Kurii Diecezji Podlaskiej, uczestniczył w zjeździe w 1957 r., ks. Robert Mironczuk - absolwent II Liceum Ogólnokształcącego w 1987 r., od 2009 r. pełni funkcję dyrektora Muzeum Diecezjalnego w Siedlcach i opiekuje się jednym z najcenniejszych obrazów w Polsce (El Greco „Ekstaza św. Franciszka”). Biskupem pomocniczym diecezji siedleckiej został ks. Piotr Sawczuk, absolwent I LO, ks. Eugeniusz Majchrowski (matura 1950), absolwent I LO i KUL jest pastorem w Australii.

Liczni uczniowie bialskich szkół byli bohaterami walk o niepodległość w I i II wojnie światowej, m.in.: działacze POW- Marian Jeżewski i J. U. Rosiński; w WP i AK służyli m.in.: Ludwik i Otto Maciąg, bracia Mielcarek, Witold Łacic - adiutant „Zenona”, płk Józef Korycki - dowódca artylerii Armii „Pomorze” w 1939 r., Zdzisław Rondo (matura 1938) - podczas nauki w Gimnazjum Męskim im. J.I. Kraszewskiego zorganizował „chór rewelersów”, w 1939 r. był ułanem, potem walczył w konspiracji. Uczestnikami powstania warszawskiego było rodzeństwo: Krystyna Czerwińska z „Platerki” sanitariuszka, ranna podczas walk, zmarła 8 IX 1944 r., dwa dni później, podczas ataku na budynek „Pasty” poległ także jej brat, podporucznik Tadeusz Czerwiński „Piętka”.

Działaczami politycznymi lewicy byli m.in.: Jan Ignacy Dąbrowski (1882-1940), członek PPS, Władysław Górski (matura 1924) - działacz komunistyczny, pomagał wydać w Białej Podlaskiej pismo „Kwadryga”.

Posłami w okresie II RP byli: reprezentant Żydów - A. Hartglas, przedstawicielem społeczności ukraińskiej - S. Makówka (Makiwka), K. Świątopełk-Mirski. Współcześnie: oprócz zaprezentowanej J. Matyńkowskiej, Adam Abramowicz - poseł PiS; Andrzej Czapski i Stefan Konarski - senatorowie III RP i działacze NSZZ „Solidarność”; Wojciech Wierzejski - działacz ruchu narodowego. Po wojnie karierę w administracji zrobili m.in.: Marek Czarnecki (matura 1977) wojewoda białkopodlaski, ministrowie: K. Skubiszewski (matura 1945) - MSZ, Zdobysław Flisowski (1950) - MEN, Stanisław Iwanicki (1968) - prawnik i polityk, były minister sprawiedliwości, poseł na Sejm III kadencji.

Liczni **piloci** byli absolwentami Gimnazjum Kraszewskiego, m.in.: Piotr Grom, Leon Kułakowski, Stefan Kluczyński, Ludwik Kraszewski, Mieczysław Popielewicz, Witold Smyk, Kazimierz Stefaniuk, Zbigniew Żmigrodzki. Po wojnie pilot Marian Mikołajczuk (matura 1968) - był autorem książki „Lotnicze tradycje Białej Podlaskiej”.

Bialska oświata może się pochwalić, że wydała wielu przyszłych **ludzi nauki**, m.in.: w XIX w. do bialskiego gimnazjum uczęszczali m.in. przyrodnicy: A. Mazurek (1885-194), T. Radziszewski (1812-1893), sławista Mikołaj Janczuk (1859-1921). Po wojnie uczniami bialskich szkół byli: Józef Brodacki - PW, Jan Furman (matura 1948) - inż. architekt, Antoni Jówko (matura 1965) - rektor Akademii Podlaskiej w Siedlcach w latach 2000-2012, Zbigniew Lisowski (1951) - badacz literatury, prof. Jadwiga Młodecka (1922-2002), z domu Przesmycka - Instytut Chemii Przemysłowej im. prof. I. Mościckiego w Warszawie, (matura LO im. E. Plater w 1945 r.), prof. Zdzisław Pucek (1949) - PAN Białowieża, uczestniczył w Zjeździe Absolwentów w 1978 i 1998, prof. dr hab. Jerzy Sadowski (matura 1977), z AWF- WWFIS w Białej Podl., prof. PW - Tadeusz Szucki (matura 1939), **który uczestniczył w Zjeździe Absolwentów w 1957, 1968, 1978, 1998**, zmarł w 2003 r. i został pochowany w Białej Podl., prof. dr hab. inż. Edward Szymański (1948) - Wydział Inżynierii Lądowej PW, płk prof. dr hab. n. med. Edward Waniewski (1939) - pracował w WAM w Łodzi, potem w Warszawie, zmarł w 2010 r. i został pochowany na cmentarzu wojskowym na Powązkach. Z młodszego pokolenia – dr inż. Paweł Krasowski został rektorem Wyższej Szkoły Morskiej.

Prawnicy m.in.: Michał Jasiński- absolwent w 1905, Aleksander Karpiński - matura w 1887, Franciszek Kryński - matura w 1907 r., ze współczesnych: prof. UMCS Ryszard Skubisz (1967) - zastępca Przewodniczącego Trybunału Stanu (2001-2005).

Regionaliści, m.in.: Antoni Kutnik (1937), Henryk Szydłowski (1933), autor pierwszego przewodnika po regionie, architekt powiatowy Władysław Wołodko (matura 1922). **Pedagodzy**: Julian Chodorowicz (1842-1902) - pedagog i literat, dr Jerzy Flisiński - dyr. I LO, działacz Koła Bialczan, autor książek z historii miasta i dziejów Akademii Bialskiej, organizator Zjazdu Absolwentów Szkół Bialskich w 1978 r.

Aktorzy: oprócz Romana Kłosowskiego, Stanisław Brodacki - w klasie maturalnej aresztowany za bojkot szkolnych obchodów 70-lecia urodzin Józefa Stalina, pasjonat historii, kolekcjoner zbiorów dotyczących AK i Marszałka Józefa Piłsudskiego, Stefan Rybarczyk (1938), Danuta Markiewicz oraz popularny aktor komediowy Wacław Kowalski, choć skończył Seminarium Nauczycielskie w Leśnej Podlaskiej, to był aktywnym uczestnikiem spotkań filii Koła Bialczan w Warszawie.

Malarze: Jerzy Brzozowski - prezes ZPAP oddziału w Szczecinie, prof. Ewa Pełka (matura 1971), swoje prace wystawiała w kraju i zagranicą, ponad 40 ekspozycji, pamiętała o naszym regionie, prezentując swoje obrazy w Białej, Międzyrzeczu Podl. i Zaborku, Jerzy Mieoduszewski (1961) - ASP Warszawa, Juliusz Łupina, Marian Nowiński oraz Janusz Maksymiuk.

Ludzi pióra oprócz J. I. Kraszewskiego było wielu, ze współczesnych m.in. poeta Henryk Makarski (matura 1964). Antoni Lewandowski (1890-1946), absolwent jeszcze prywatnego (1916-1919) gimnazjum im. J. I. Kraszewskiego, w II RP zajmował się kolportażem i reklamą prasową. Współcześni absolwenci, których troską było ratowanie dziedzictwa kultury, to m.in.: Franciszek Chwalewski (matura 1951), który kilkadziesiąt lat przepracował w Bibliotece KUL, Ewa Nekanda -Trepka, absolwentka II LO- była Stołecznym Konserwatorem Zabytków, a przez wiele lat o podlaską przyrodę troszczył się Janusz Szostakiewicz. Najwybitniejszym sportowcem był Waldemar Golanko, który od 34 lat jest rekordzistą Polski juniorów w skoku w dal (8.01 cm), ostatnio zadebiutował w dziedzinie literatury piękną książką „Wygrać to nie wszystko. W oparach absurdu.”

Stowarzyszenie za pracę społeczną zostało docenione przez władze miasta i otrzymało:

Dyplom uznania przyznany przez PMRN w Białej Podlaskiej Kołu Białczan za całokształt pracy społecznej i osiągnięcia w DZIEDZINIE ROZWOJU KULTURY w Białej Podl. i Polski Ludowej z okazji 50-lecia Koła Białczan, którym został wręczony 23 IX 1972 r. przez M. Pyrkę.

Również władze centralne przyznały podobne wyróżnienie - dyplom: Ministra Kultury i Sztuki: „W roku Jubileuszu 40-lecia PRL 1984 r. pragnę złożyć wyrazy najwyższego uznania i szacunku za aktywną i twórczą pracę z dziedziny upowszechniania kultury”.

Za najważniejsze inicjatywy Koła Białczan należy uznać:

- przekazanie społeczności bialskiej pomników J.I. Kraszewskiego i wmurowanie tablicy pamiątkowej ku czci założyciela Akademii Bialskiej ks. Krzysztofa Wilskiego,
- ufundowanie i wręczenie sztandarów szkolnych obu bialskim liceom,
- opublikowanie wydawnictw poświęconych miastu i regionowi,
- zorganizowanie wielu ciekawych wystaw prac artystów związanych z ziemią podlaską,
- przekazanie muzeum bialskiemu licznych cennych materiałów i dokumentów historycznych dotyczących Białej Podlaskiej i okolic,
- organizację prelekcji i konferencji poświęconych problemom miasta i Podlasia,
- kwestę na renowację zabytkowych nagrobków.

Głównym założeniem dotychczasowej działalności Koła Białczan było łączenie przeszłości z przyszłością, troska o zachowanie pamięci o wielkich wydarzeniach i postaciach związanych z historią regionu podlaskiego i miasta Białej Podlaskiej, utrzymywanie i pogłębianie więzi ze szkołami, jej absolwentami i uczniami. Przez 90 lat swej działalności zasłużyło na uznanie przede wszystkim wśród społeczeństwa Podlasia.

BIBLIOGRAFIA

Archiwum Koła Bialczan:

Bazyłczuk E., *Koło Akademików Ziemi Podlaskiej* (maszynopis)

Betley J., *Wspomnienia o tzw. „Strajku szkolnym” w Białej Podl. w 1902 r.* (maszynopis)

Dni Kraszewskiego 16-17 VI 1962 - kronika imprezy

Huczko J., *Garść informacji o Kole Bialczan*

Kronika Koła Bialczan 1928

Księga protokołów Zarządu Koła Bialczan:

- lata 1963 - 1968

- lata 1968 - 1973

- lata 1974 - 1987

- lata 1987 - 2000

- lata 2005 - 2014

Nartowski W., *Koło Bialczan w latach 1922 - 1933 na tle dziejów Szkoły w epoce postycyniowej*, opracowanie z 1966

V Zjazd Koleżeński Wychowanków Szkół Bialskich 16-18 IX 1978 (maszynopis)

Archiwum Lubelskiej Izby Lekarskiej

- Rejestr lekarzy.

Archiwum Państwowe w Lublinie

- Starostwo Bialskie, sygn. 35.

Archiwum I LO w Białej Podlaskiej

- Akta osobowe.

Archiwum Szpitala w Parczewie

- Akta osobowe.

Archiwum ZSZ im. KEN w Białej Podlaskiej

- Akta osobowe.

Miejska Biblioteka Publiczna w Białej Podlaskiej

- *Kronika Bialczan*: MN- 107.

- Szudejko M., *Wspomnienia: „Szatan z VII klasy”*, MN-34.

Muzeum Regionalne w Stalowej Woli

- Akta osobowe.

Wojewódzka Biblioteka Publiczna im. H. Łopacińskiego w Lublinie

- Papiery rodziny Makowskich z Wilna z lat 1873 - 1938, rękopis sygn. 2059.

Czasopisma:

„Głos Społeczny” 1934-39

„Gościniec Bialski” 2002 - 2013

„Ilustrowany Kurier Codzienny” 1928

„Jednodniówka Koła Bilaczan” 2005 i 2008

„Kłosy” 1870

„Lublin: kultura i społeczeństwo” 2007 - 2013

„Łącznik” 1933

- „Młodzież z Podlasia” 1923, 1928 i 1930
„Podlasiak” 1922 – 1928
„Podlaski Kwartalnik Kulturalny” 1994 -2012
„Podlaskie Echo Katolickie” 2000
„Słowo Podlasia” 1986 - 2013
„The Kraszak Times” 2012
„Tydzień Akademika – jednodniówka KAZP” 1928
„Tygodnik Ilustrowany” 1860 i 1883

Pozycje zwarte:

- Bartoszewicz J., *Zamek Bialski (Dzieje miasteczka. Obrazy z życia magnatów. Akademia Bialska)*, Lwów 1881.
- Bartoszewicz K., *Dawna Biała na Podlasiu we wspomnieniach mego dziadka Adama (1792-1878). Przyczynek do dziejów miasta i gimnazjum*, Biała Podlaska : nakł. Komitetu Obchodu 300-lecia Gimnazjum Męskiego w Białej Podlaskiej, 1928.
- Tenże, *Radziwiłłowie [w:] Początek i dzieje rodu. Typy i charaktery. Rycerze, zdrajcy, pobożni, filantropi dziwacy. Obrazy z życia domowego. Kobiety Radziwiłłowskie. Upadek Nieświeża i jego odrodzenie*. Warszawa- Kraków [1928].
- Bruczuk H., Kolejko A., *Podlaskim szlakiem Józefa Ignacego Kraszewskiego*, Biała Podl. 1996.
- Chmielowiec L., *75 lat Koła Białczan*, Biała Podlaska 1998.
- Chorąży M., *Z Janówki w świat. Wspomnienia z lat 1925-1995*, Kraków 2006.
- Demidowicz T., *Bialskopodlaski Biograficzny Słownik Sportowy*, Biała Podlaska, 1998.
- Tenże, *Lotnicy Podlasia słownik biograficzny A-Ż*, współpraca Sławomir Hordejuk, Biała Podlaska 2005.
- Flisiński J., *Fundacja szkolna Krzysztofa Wilskiego-Ciborowicza*, Biała Podlaska 1983.
- Tenże, *Akademia Bialska 1628-1773 (zarys dziejów)*, Biała Podlaska : Towarzystwo Przyjaciół Ziemi Bialskiej „Koło Białczan”, 1988.
- Tenże, *Żeńskie szkolnictwo średnie w Białej Podlaskiej (przyczynek do dziejów II Liceum Ogólnokształcącego im. E. Plater)*, Biała Podlaska: TPZB „Koło Białczan”, 1988.
- Tenże, *Szkoły bialskie w XVII-XX wieku. Monografia I Liceum Ogólnokształcącego im. J. I. Kraszewskiego*, Biała Podlaska 1998.
- Tenże, *Biała na Podlasia: dzieje miasta i okolic do 1795*, Biała Podlaska 2009.
- Gloger J., *Szkoła bialska i czteroletni w niej pobyt J.I. Kraszewskiego (1822-1826) : wspomnienie kolegi szkolnego*, Biała Podlaska : Komitet Obchodu 300-lecia Gimnazjum Męskiego, 1928.
- Górny B., *Monografia powiatu bialskiego województwa lubelskiego*, Biała Podlaska 1939.
- Grodzicki Stefan, *Słowo o Podlasiu. Nad Krzną i Bugiem wieczór poezji i prozy*, oprac. Jerzy Sroka. - Biała Podlaska 1989.
- Tenże, *Moje Podlasie: poezja i proza*, Biała Podlaska: TPZB „Koło Białczan” 2004.
- Tenże, *Trochę wspomnień: Praca konkursowa na pamiątnik związany z przeszłością Podlasia w ramach konkursu ogłoszonego przez Zarząd Okręgu Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich oraz redakcję tygodnika „Słowo Podlasia”*, Biała Podlaska 1982.
- Jodłowski A., *Pomniki, popiersia, tablice pamiątkowe w Białej Podlaskiej*, Biała Podl. 2005.
- Kaczmarek Z., *Koło Białczan dawniej i dziś. Jednodniówka Koła Białczan.*- 2008.

- Kalinowski Sz., *Powstanie styczniowe w powiecie bialskim*, Biała Podlaska 2013.
- Karty z przeszłości Białej*, zebrał Wacław Nartowski. - Biała Podlaska : Wydaw. Redakcji Tygodnika „Podlasiak”, 1927
- Kasterska -Sergiescu M., *Legendes et contes de Podlachie*, Paryż 1928.
- Taž, *Legendsy podlaskie*, ; tłum. z franc. Roman Soszyński. - Biała Podlaska : [b.m.w.], 2001
- Kosyra-Cieślak T., *Podlaskim szlakiem Józefa Ignacego Kraszewskiego*, Biała Podl. 1996.
- Kowalski M., Sroka J., *Wystawa malarstwa i grafiki białczan*, TPN Międzyrzec Podl. 1972.
- Kraszewski J. I., *Obrazy z życia i podróży*, T.1, Wilno 1842
- Tenże, *Pamiętniki*, Wrocław, 1972
- Krawczak T., *Ksiądz generał Stanisław Brzóska*, Pruszków 1995
- Kto jest kim w Polsce*, Warszawa 1984, nowe wydanie 2001.
- Kwiatkowski H., *II Liceum Ogólnokształcące im. E. Plater w Białej Podlaskiej. Szkoła i jej dzieje, od początku do chwili obecnej*, Biała Podlaska 2008.
- I Liceum Ogólnokształcące im. Józefa Ignacego Kraszewskiego w Białej Podlaskiej między V a VIII Zjazdem Wychowanków i Absolwentów*, praca zbiorowa, Biała Podlaska 2008.
- Łapiński W., *Walka o wykłady religii w języku polskim w gimnazjum siedleckim i bialskim w roku 1902*, Siedlce b.r.
- Maciąg Otto, Anna, Ludwik : a Family of Artists / Otto, Anna, Ludwik Maciąg ; tł. Anna Maciąg, Rodney Hume, Alina Maciąg ; wstęp Stanisław Ledóchowski, Rodney Hume, Susie Martin.* - Warszawa : Ludwik & Otto Maciąg, 1997.
- Mierzwiński H., *Biała Podlaska w latach 1918-1939*, Biała Podlaska 2010.
- Nartowski W. *Ze starej teki: garść wiadomości o Białej Podlaskiej i okolicy*, Biała Podl. 1933.
- Od Akademii Bialskiej do AWF*, red. nauk. Marian Kowalski. - Międzyrzec Podlaski, TPN 1973.
- Okniński W., Sowińska D., *Sędziowie i prokuratorzy Siedleckiego Okręgu Sądowego w latach 1917-1950*, Siedlce 2013.
- Opalińska J., *Z Kłosem przez życie*, Warszawa 2013.
- 50- [Pięćdziesięciolecie] *stowarzyszenia Koła Białczan 1922 - 21.IX - 1972*, praca zbiorowa / pod red. naukową M. Kowalskiego. - Międzyrzec Podlaski: Wydaw. TPN, 1974.
- Poliński J., *Z walk o szkołę polską. Wspomnienia*. Warszawa 1939.
- I Sprawozdanie dyrekcji Gimnazjum Państwowego im. J. I. Kraszewskiego w Białej Podlaskiej za rok 1922/23*, Biała Podlaska 1923.
- Sprawozdanie Komitetu Obchodu 300-lecia Gimnazjum Męskiego w Białej Podlaskiej*, Biała Podlaska 1930.
- Sroka J., *Biała na Podlasiu*, Lublin, Wydawnictwo Lubelskie, 1968.
- Tenże, *Białczanie kulturze narodowej: [katalog wystawy] Klub MPiK, PTSK, WKKFiT Urzędu Miasta w Białej Podlaskiej, TPZP „Koło Białczan”*. - Biała Podlaska 1982.
- 350 lat Akademii Bialskiej 1628-1978*, Biała Podlaska 1978.
- Who is Who w Polsce. Enekylopedia biograficzna z życiorysami znanych Polek i Polaków*, Zug 2003.
- Woźniak M., *„Ludwik Maciąg” słowo wprowadzające Stanisław Baj.* - Warszawa 2008
- Z przeszłości szkół bialskich*, praca zbiorowa, Biała Podlaska 1957.
- III Zjazd wychowanków szkół bialskich*, Biała Podlaska 1959
- IV Zjazd wychowanków bialskich liceów ogólnokształcących 14-15 września 1968*. Materiały do druku przygotował Zarząd Koła Białczan w Białej Podlaskiej. Wydawnictwo TPN, Międzyrzec Podlaski 1969.

- V *Zjazd koleżeński wychowanków szkół bialskich*, Biała Podlaska 1988 V [Piąty] Zjazd Koleżeński Wychowanków Szkół Bialskich: 16-18 września 1978 r. Biała Podlaska : 350- ta rocznica założenia Akademii Bialskiej. 60. rocznica powstania Liceum Ogólnokształcącego im. E Plater / oprac. kolegium redakcyjne. - Biała Podlaska : Towarzystwo Przyjaciół Ziemi Bialskiej. Koło Bialczan, 1988.
- VI *Zjazd koleżeński wychowanków szkół bialskich*, Biała Podlaska 1998, VI [Szósty] Zjazd Koleżeński Wychowanków Szkół Bialskich : 360 Rocznicą Akademii Bialskiej : 70 Rocznicą Liceum Ogólnokształcącego im. Emilii Plater : 16-18 września 1988 r. Biała Podlaska / przedm. Józefa A. Matyńkowska. - Biała Podlaska : Regionalny Ośrodek Kultury, 1988.
- VII [Siódmy] *Zjazd Koleżeński Wychowanków i Absolwentów Szkół Bialskich: 11-13 września 1998 r.* Biała Podlaska : 370-ta rocznica założenia Akademii Bialskiej : 80-ta rocznica powstania Liceum Ogólnokształcącego im. Emilii Plater / [zespół red. Leopold Chmielowiec et al.]. - Biała Podlaska : Koło Bialczan, 1998.
- 50-lecie Stowarzyszenie Koła Bialczan 1922 -21. IX. - 1972, red. M. Kowalski, wyd. TPN, Międzyrzec Podlaski 1974
- 350 [Trzysta pięćdziesiąt] lat Akademii Bialskiej 1628-1978 / red. Aleksander Moskała. - Biała Podlaska : Krajowa Agencja Wydawnicza, 1978

Artykuły:

- Barankiewicz H., *Od Akademii Bialskiej do I LO im. J. I. Kraszewskiego w Białej Podlaskiej*, „Przegląd Historyczno-Oświatowy”, nr 4 z 1979.
- Był solą tej ziemi, 1920-2007*, Stanisław Baj, Marek Światłowski, „Gazeta Bialska”, 2007, nr 32.
- Chmielowiec L., *Moja szkoła*, „WTK” 1968, nr 37.
- Chomiuk J., *Bez dotacji*, „Słowo Podlasia”, nr 1 z 1990.
- Chorąży J., „Historia państwowego gimnazjum męskiego im. J. I. Kraszewskiego, dawniejszej Akademii Bialskiej”, „Młodzież z Podlasia”, nr 4 z 1928.
- Chorąży M., *Tu są moje korzenie*: rozmowa z prof. Mieczysławem Chorążym, onkologiem rodem z Janówki, „Gościniec Bialski”, nr 5 z 2005.
- Damrosz J., *Regionalizm u progu XXI wieku*, „Podlaski Kwartalnik Kulturalny”, nr 2 z 1994.
- Grabowski I., *Sentymentalna podróż w czasie*, „Gościniec Bialski”, 2005, nr 5.
- Gromadzki W., *Regionaliści chcą inaczej*, „Słowo Podlasia” nr 17 z 1991.
- Tenże, *Trudne życie regionalistów*, „Słowo Podlasia” nr 41 z 2000.
- Tenże, *Kraszewski i Podlasie - wzajemna pamięć*, „PKK”, nr 1 z 2003.
- Hordejuk S., *Karol Chelmiński (1813 - 1894): zapomniany powstaniec z Chotyłowa*, „Nasza Wieś”, Chotyłów, 2010.
- Tenże, *Plk Józef Korycki ze Studzianki zapomniany dowódca artylerii Armii „Pomorze”*, „Przegląd Tatarski” nr 3 z 2012.
- Tenże, *Sylwetki wybitnych działaczy lewicy z Lubelszczyzny. Jan Ignacy Dąbrowski (1882-1940) działacz niepodległościowy i demokratyczny, członek PPS, „Trybuna Młodych”*. - 2005.
- Huczko J., *Tradycje i współczesność*, „Życie Warszawy”, nr 232 z 1975.
- Tenże, *Ksiądz Stanisław Leśniowski 1884-1942*, PKK, nr 2 z 1996.
- Kaczyński B., *Od bialskiej Skali do mediolańskiej La Scali rozmowa z ... : o dzieciństwie de-*

- biucie scenicznym oraz wspnianiałych chwilach artystycznego życia; rozm. przep. Marcin Kozarski, „Słowo Podlasia”, nr 37 z 2010.
- Tenże, *Sławni „Podlasiacy” w Polsce* [Kaczyński Bogusław]; rozm. przepr. Bernard Paluszkiwicz, „Głos Międzyrzecki”, nr 7 z 1995.
- Kaczyński J., *Koło Białczan*, [w:] *Lubartów i Ziemia Lubartowska*, t. V z 1964.
- Kalinowski Sz., *Kraszewskiego związki z Podlasiem (1812-1887)*, „Gościniec Bialski”, nr 11 z 2006.
- Tenże, *Budowa pomnika Kraszewskiego*, „Gościniec Bialski”. nr 12 z 2006.
- Tenże, *Kraszewskiego związki z Podlasiem*, „Lublin: kultura i społeczeństwo”, nr 2 z 2007.
- Tenże, *Pomnik J. I. Kraszewskiego w Białej Podlaskiej*, „Lublin: kultura i społeczeństwo”, nr 2 z 2007.
- Tenże, *J. I. Kraszewskiego związki z Podlasiem*, „Spotkania”, 2007.
- Tenże, *Południowe Podlasie w okresie II Rzeczypospolitej*, „Rocznik Bialskopodlaski”, t.16, 2008.
- Tenże, *Towarzystwa Regionalne w powiecie bialskim - historia i współczesność*, „Rocznik Międzyrzecki”, t. XL z 2010.
- Tenże, *Legenda J.I. Kraszewskiego na Południowym Podlasiu*, „Rocznik Międzyrzecki”, t. XLII z 2012.
- Tenże, *Józef Ignacy Kraszewski- Tytan pracy*, „Rocznik Międzyrzecki”, t. XLII z 2012.
- Tenże, *Podlasie w twórczości Józefa Ignacego Kraszewskiego*, „Rocznik Międzyrzecki”, t. XLII z 2012.
- Tenże, *Kraj lat dziecińczych...*, Lublin: kultura i społeczeństwo”, nr 7 z 2012.
- Tenże, *Jubileusz Koła Białczan : Najstarsze towarzystwo regionalne na Podlasiu 1922-2012*, „Gościniec Bialski” . nr 2, nr 3, nr 4, nr 5, nr 6 z 2006.
- Tenże, *Józef Ignacy Kraszewski w działalności Koła Białczan*, „Gościniec Bialski”. nr 10 i 11 z 2012.
- Tenże, *Koło Białczan w latach 1922-2012*, „Rocznik Bialskopodlaski”, t. XX z 2013.
- Kałużyńska M., *Garść wspomnień z czasów okupacyjnych* [Gimnazjum bialskie w latach 1915-1918], „Podlasiak”, nr 39 z 1928.
- Kisielewiczówna H., *Dzieje Akademii Bialskiej*, „Podlasiak”, z 23 IX 1928 r.
- Kłosowski R., *Głupi ludzie wypierają się tego miasta, rozmowa z aktorem...- członkiem Koła Białczan*, „Słowo Podlasia”, nr 47 z 2005
- Tenże, *Nigdy nie miałem kompleksów*, Roman Kłosowski, rozmawiała Teresa Maria Gałczyńska, „Rewia”, nr 10 z 2009
- Tenże, *Wielki aktor o nikczemnej posturze: rozmowa z..., urodzonym w Białej Podlaskiej aktorem filmowym i teatralnym*, „Słowo Podlasia”, nr 8 z 2009
- Kołęda K., *Druh Wacek odszedł na wieczną wartę: Wacław Kononow wszędzie zostawiał część siebie*, „Słowo Podlasia” nr 17 z 2008.
- Taż, *Zegarmistrz z duszą społecznika*. Odeszli, „Słowo Podlasia”, nr 30 z 2006.
- Taż, *Nadal czują się białczaninami*, „Słowo Podlasia”, nr 7 z 2013, s. 22-23.
- Taż, *Od 90 lat działają społecznie na rzecz miasta i regionu*, „Słowo Podlasia”, nr 39 z 2012.
- Taż, *Białe kruki na wystawie bialskiego regionalisty w bibliotece*, „Słowo Podlasia”, nr 40 z 2012.
- Taż, *Miał sześć lat, gdy postanowił zostać konstruktorem*, „Słowo Podlasia”, nr 29 z 2013.
- Kononow W., *Romek lubił się wyróżniać: minęło ponad pół wieku*, „Słowo Podlasia”, nr 12 z 2000.

- Kowalski M., *Życie i praca Józefa Ignacego Kraszewskiego upamiętnione w sztuce rzeźbiarskiej*, Rocznik Międzyrzeczki, t. 7 z 1975 r.
- Tenże, *Portret Józefa Ignacego Kraszewskiego w medalierstwie i rzeźbie*. Katalog wystawy, Międzyrzec Podlaski, 1981
- Kułakowska A., Modrzewski G., *Koło Białczan ratuje grobowce: będzie kwesta na cmentarzu*, „Gazeta Bialska”, nr 42 z 2007.
- Lewiński T., *Pamięci Stanisława Damrosza dyrektora Gimnazjum i Liceum im. J. I. Kraszewskiego w Białej Podlaskiej w latach 1933-1939 i 1944-47*, „Podlaski Kwartalnik Kulturalny”, nr 1 z 2010.
- Ługowski B., *88 lat Koła Białczan: Dzięki nim na Placu Wolności stanęła Ławeczka Kraszewskiego*, „Wspólnota Bialska”, nr 22 z 2010.
- Maciąg L., *Całe życie malowałem mój pamiętnik*, rozm. Katarzyna Tyska „Słowo Podlasia”, nr 6 z 2006
- Mańkowski Z., *Jerzy Sroka (1928-1996)*, „Pamięć i Sprawiedliwość”, t. 39, 1996.
- Marciniak Z., *Życie szkolne bialskich gimnazjalistów okresu międzywojennego na łamach czasopisma «Młodzież z Podlasia»*, „Rocznik Białkopodlaski”, t. 2 z 1994 r.
- Maślak T., *Szkoła bialska w czasie powstania 1831 roku*, „Podlasiak” z 23 IX 1928 r.
- Mikołajczuk M., *Ludwika Maciąga pamiętnik malowany*, „Sycyna”, nr 2 z 1999.
- Mioduszeński J., *Uroczystości w Białej Podlaskiej (300-lecie gimnazjum)*, „Region Lubelski” 1929.
- Ocalić od zapomnienia kwesta na renowację zabytkowych nagrobków, „Białczanin”, nr 10 z 2008.
- Odświeżenie pomnika J. I. Kraszewskiego i 300-letni jubileusz gimnazjalny, „Podlasiak”, nr 40 z 1928.
- Omelaniuk A. J., *Abyście strzegli swej tożsamości*, „PKK” nr 1 z 2002.
- Piech K., *Zygmunt Marian Łotocki- sportowiec, absolwent Gimnazjum im. J.I. Kraszewskiego w Białej Podlaskiej*, „PKK”, nr 4 z 1994.
- Popiołek K., Mierzejewska M., *Wyzwolić potrzebę działania*, „Słowo Podlasia”, nr 26 z 1980.
- Poznański K., *Z tradycji oświatowych w Białej Podlaskiej*, „Lubelski Rocznik Pedagogiczny”, t. III/IV z 1975.
- Ruta Z., Ryś J., *Kolonia akademicka i szkoła podwydziałowa w Białej Podlaskiej w XVIII wieku*, „Rocznik Naukowo-Dydaktyczny - WSzP im. KEN w Krakowie”, z. 3 z 1993 r.
- S. K., *Podwójna uroczystość w Białej Podlaskiej*, „Gazeta Świąteczna” z 28 X 1928 r.
- Smolarz J., *Ruch regionalistyczny na Lubelszczyźnie w okresie międzywojennym*, „Region Lubelski”, nr 1 z 1986.
- Sroka J., *Nie tylko jubileusz. 50-lecie Koła Białczan*, „Słowo Powszechne”, nr 264 z 1972
- Tenże, *Pięćdziesięciolecie Koła Białczan*, [w:] *50-lecie Koła Białczan 1922-21 IX -1972*, wyd. TPN, Międzyrzec Podlaski 1974.
- Tenże, *Koło Białczan. Prezentujemy białkopodlaskie towarzystwa kultury*, „Słowo Podlasia”, nr 37 z 1984.
- Tenże, *Towarzystwa regionalne w województwie białkopodlaskim*, „Region Lubelski”, t. 2 z 1987.
- Tenże, *Amatorski teatr szkolny: z tradycji kulturalnych Podlasia*, Podlaski Kwartalnik Kulturalny”, nr 1 z 1991.
- Tenże, *Lidia Próchnicka - sławna Podlasianka*, „PKK”, 1992, nr 3-4
- Stepiek Z., *Biała z tradycją*, „Kamena”, nr 21/22 z 1965.

- Szudejko W., *Gimnazjum i Liceum im. J. I. Kraszewskiego w Białej Podlaskiej w początkowym okresie Polski Ludowej ze wspomnień gimnazjalisty*, „Białkopodlaski Biuletyn Kulturalny”, nr 3 z 1988.
- Szum E., *Z Kłosem łobuzerską karawaną, wąwozami i na przelaj*, „Słowo Podlasia”, nr 36 z 2013.
- Ścibor-Rylski L., *Sposób na prowincję*, „Zorza” nr 4 z 1985.
- Światłowski M., *Uratowanie od zapomnienia*, „Gościniec Bialski”, nr 10 z 2008.
- Światłowski M., *Zjazdy absolwentów spinają lata naszej działalności: rozmowa z... prezesem „Koła Bialczan”*, Bialczanin. nr 7-8 z 2008.
- Teodorko-Lefevre J. M., *Zapomniany” bialczanin: prof. Ludwik Maciąg*, „PKK”, nr 3 z 2005.
- Taż, *Maria Kasterska-Sergescu (1894-1969): w słowiańsko-romańskim kręgu literackim i kulturowym*, „PKK”. nr 4 z 2000.
- Tyska K., *Dziś Warszawa, jutro Szczecin: ziomkowie łączą się*, „Słowo Podlasia”, nr 46 z 2005.
- Walewska A., *Tajne nauczanie w Białej Podlaskiej*, „Rocznik Ogniska Nauczycielskiego w Lublinie”, nr 5 z 1974.
- Wasiluk M., *Złotóweczka na ławeczkę: akcja Koła Bialczan*, „Gazeta Bialska”, nr 23 z 2007.
- Wrzosek S., *„(...) bom ja się między nimi wychował”: unickim śladem po życiu i twórczości Józefa Ignacego Kraszewskiego*, „Rocznik Białkopodlaski”. - t. 10, (2002).
- Tenże, *Wielki świat małego miasteczka - najbardziej bialska powieść Józefa Ignacego Kraszewskiego*, „Podlaski Kwartalnik Kulturalny”, nr 3 z 2012, .

Strony internetowe:

www.kraszak.pl

www.platerka.pl

www.kolobialczan.com.pl

KSIĄZNICA MIEJSKA
IM. KOPIERNIKA
W TORUNIU
1928

1913/1928

Drukarnia i Biuro
A. LUBELC
BIAŁA
1928

Biała-Podlaska 4 listopada

TYDZIEŃ AKADEMIIKA

JEDNODNIÓWKA

wydana staraniem Koła Akad. Ziemi Podlaskiej.

Przez cały tydzień od 4-ego listopada począwszy, w Białej-Podlaskiej będzie „Tydzień Akademika”. „Tydzień” ów ma dwójakie znaczenie. W pierwszym rzędzie, dzięki tym kilku dniom akcji propagandowej, najszersze masy społeczeństwa naszego mają możliwość zapoznać się z pracami, warunkami naukowymi i materialnymi, jak również z całokształtem życia naszej młodzieży Akademickiej. Po drugie w czasie tego tygodnia społeczeństwo całe musi sobie wziąć za obowiązek

przyjąć z pomocą młodzieży Akademickiej, ułatwić im zdobycie wiedzy, oszczędzając ich siły, aby po ukończeniu studiów mogli naprawdę owocnie pracować.

Niestety warunki materialne naszej młodzieży są często tak ciężkie, iż pracować muszą oni podwójnie: studiować, ucząc się i pracować naukowo, a oprócz tego zarabkować ciężko nierzad, aby jako tako przeżyć i utrzymać się.

Dlatego to gorąco apelujemy do Was

OBYWATELE

Zapisujcie się na członków Koła Przyjaciół Akademika!

Nie szczędźcie grosza na fundusze stypendjalne!

Pamiętajcie o Młodzieży Akademickiej!

ZARZĄD KOŁA BIALCZAN DZIĘKUJE ZA POMOC W WYDANIU KSIĄŻKI:

Prezydentowi Białej Podlaskiej
Bankowi Spółdzielczemu w Białej Podlaskiej
Cechowi Rzemieślników i Przedsiębiorców w Białej Podlaskiej
Centrum Handlowe RYWAL w Białej Podlaskiej
Por. Edwardowi Romanowskiemu ze Związku Kombatanów RP i BWP

Osobom, które zamówiły subskrypcję wydawnictwa, są to:

Artecki Artur, Borysewicz Zenon, Bownik-Dylińska Lucyna, Giez Krzysztof, Giez Zenon, Grabińska Elżbieta, Izbicki Janusz, Izbicki Ryszard, Kade Jerzy Marian, Kamińska Anna Krystyna, Kasprzyk Andrzej, Kosiński Ryszard Jan, Kowalczyk Lech, Kułakowski Roland, Kuniewicz Mirosława, Lewiński Tadeusz, Majos Małgorzata, Maksymiuk Janusz, Osikowska Maria, Szudejko Michał, Medwecki Józef, Paluch Teresa, Sztukiewicz Leszek, Pierścionek Ewa, Pluta Ryszard, Roszkowski Jarosław, Sobotka Anna, Szafrąńska Jadwiga, Światłowski Marek, Wiński Eugeniusz, Witkowski Roman, Zawistowska Danuta.

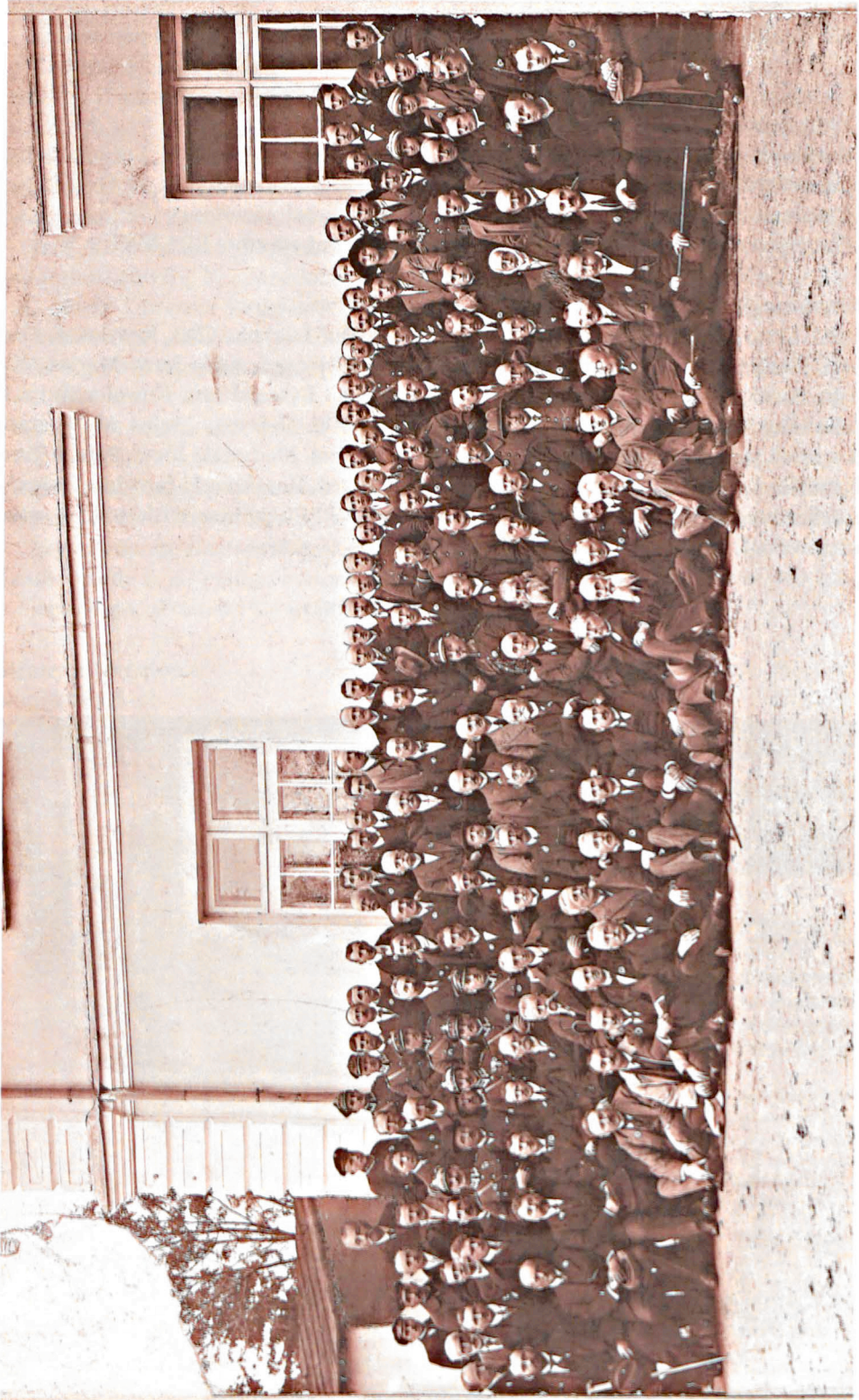
STOWARZYSZENIE KOŁO BIALCZAN

*Ach! W tej to Białej, przebyłem
ja najlepsze z moich lat
dziecinnych, w niej się moja dusza
otworzyła na świat, tu poczułem
raz pierwszy chętkę do pisania
i raz pierwszy wziąłem pióro w rękę.*

J.I. Kraszewski
„Obrazy z życia i podróży”
Wilno 1842

ZAPROSZENIE

Biała Podlaska - I Zjazd Koleżeńsi 21- 22 IX 1922 r.

II Zjazd Koleżeński Wychowanków Szkół Białskich 22 – 23 IX 1928 r.

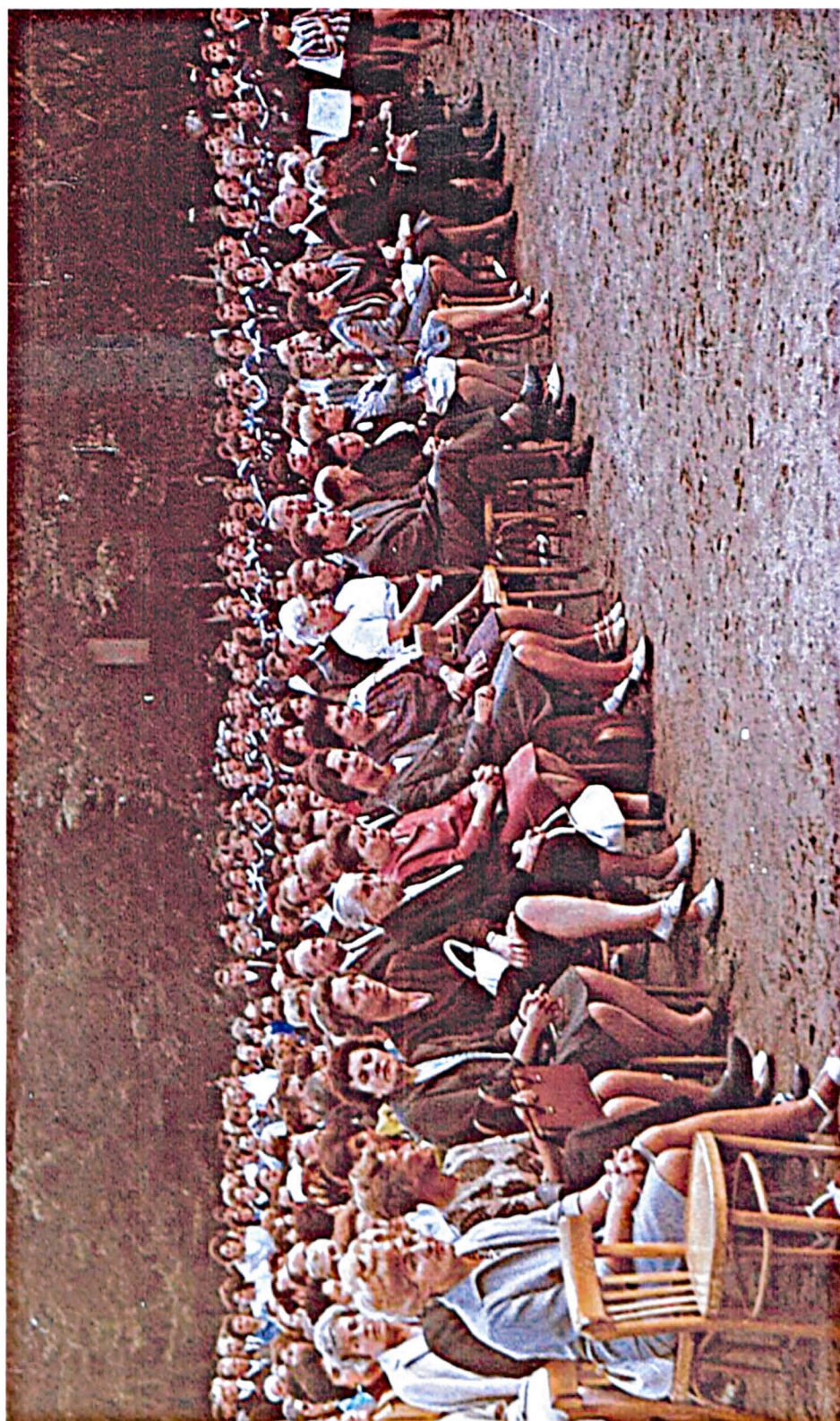
III Zjazd Wychowanków Szkół Białskich 14-15.09.1957 r.

IV Zjazd Wychowanków Białskich Liceów Ogólnokształcących 14-15 IX 1968 r.

V Zjazd Koleżeński Wychowanków Szkół Białskich 16 - 18 IX 1978 r.

jazd Koleżenki Wychowanków i Absolwentów Szkół Białskich

VI Zjazd Koleżeński Wychowanków Szkół Białskich 16 – 18 IX 1988 r.

VII Zjazd Koleżeński Wychowanków i Absolwentów Szkół Białskich - 11-13 IX 1998 r.

VIII Zjazd Wychowanków i Absolwentów Szkół Białskich 12-14 IX 2008 r.

Odsłonięcie ławeczki Kraszewskiego 2008 r.

Nadanie B. Kaczyńskiemu i R. Kłosowskiemu w 2008 r. tytułu Honorowy Obywatel Miasta Biała Podlaska

Nadanie w 2008 r. tytułu Honorowy Obywatel Miasta Biała Podlaska biskupowi Antoniemu Dydyczowi – ordynariuszowi diecezji drohiczyńskiej

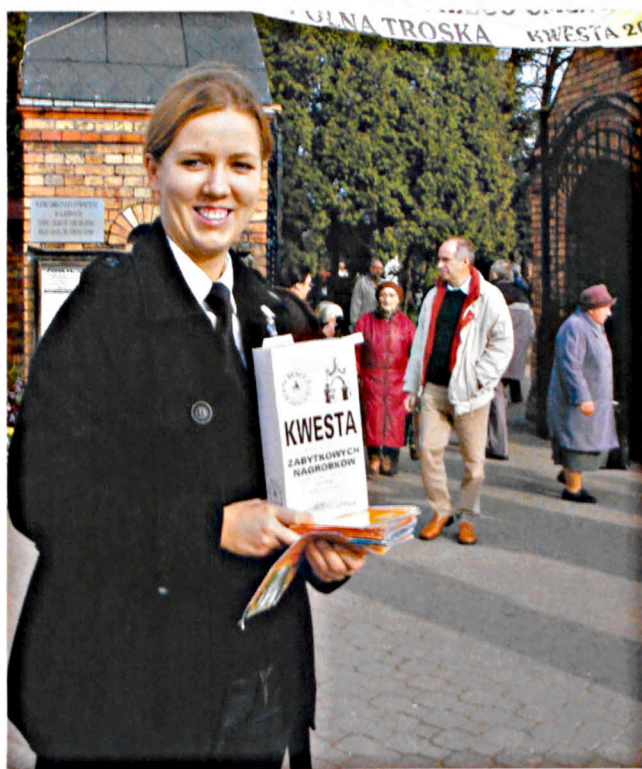
Bal Koła Białczan w 1935 r.

Bal Koła Białczan w 2007 r.

Działacze Koła Białczan kwestują na renowację zabytkowych nagrobków

Małgorzata Łukaszuk kwestuje na cmentarzu katolickim przy ul. Janowskiej w Białej Podlaskiej

I Międzynarodowy Plener Malarski w Borsukach w 2006 r.

Rajd rowerowy z Białej Podlaskiej do Romanowa w 2012 r. inaugurujący Szlak J. I. Kraszewskiego

Wycieczka Koła Białczan na Białoruś w 2012 r.

Wycieczka Koła Białczan na Ukrainę – Cmentarz Orłąt Lwowskich (fot. ze zbiorów R. Izdebskiego)

Wręczenie statuetek Honorowego Członka Koła Białczan w 2005 i w 2006 r.

Wręczenie statuetek Honorowego Członka Koła Białczan w 2012 r.

Profesor Tadeusz Lewiński – Honorowy członek Koła Białczan otrzymuje tytuł Honorowego Obywatela Miasta Biała Podlaska w 2012 r.

Kwesta na ławczkę Kraszewskiego w 2008 r.

Kwaciarki białskie składają kwiaty autorowi „Starej Baśni” 19 III 2012 r.

Plac Wolności – 19 III 2012 podczas inauguracji Roku Kraszewskiego działacze Koła Białczan czytają powieść „Na Białym Zamku”

Opłatek w filii Koła Białczan w Warszawie w 2006 r.

MPP w Białej Podlaskiej – otwarcie wystawy prof. L. Maciąga – Honorowego Członka Koła Białczan - 2007 r.

Majówka Lotnicza z Bialczaninem

Majówka ze znanym Bialczaninem – gościem honorowym w 2011 r. był znany reżyser Jarzy Domaradzki (na zdjęciu po prawej stronie, obok prezydent miasta W. Godlewski, prezes Koła Bilacam M. Światłowski oraz dyrektor ODK Maria Skonieczna)

Dochód z balu w 2009 r. prezes Koła Białczan M. Światłowski przekazuje na ręce dyrektorów białskich liceów

Zarząd Koła Białczan

Szczepan Stanisław Kalinowski

Nauczyciel akademicki, historyk, regionalista, publicysta i edytor, pilot wycieczek i przewodnik po Podlasiu, miłośnik teleturniejów, turysta, który rowerem objechał ponad 10 państw. Od ponad 20 lat zaangażowany w pomoc kościołowi i oświacie polskiej na Białorusi. Bibliofil i kolekcjoner sztuki ludowej, grafiki, znaczków, pocztówek, medali, plakatów i in. Z własnych zbiorów przygotował kilkadziesiąt wystaw prezentowanych w kraju i na Białorusi. Wygłosił kilkadziesiąt prelekcji poświęconych tradycjom patriotycznym Polski, m.in. Katyniowi, Kresom, Podlasiu, Marszałkowi Józefowi Piłsudskiemu, Janowi Pawłowi II i Watykanowi, J. I. Kraszewskiemu, A. Mickiewiczowi, H. Sienkiewiczowi, unitom, krajoznawstwu, kulturze i sztuce. Inicjator ufundowania tablic pamiątkowych pamięci żołnierzy Konfederacji Narodu przy kościele św. Antoniego w Białej Podlaskiej. Za współpracę z organizacjami kombatanckimi – otrzymał Honorową Odznakę 34 i 35 Pułku Piechoty AK. Był jednym z inicjatorów imprezy patriotycznej – „Marsz Szlakiem Legionów po Podlasiu”, organizowanej od 20 lat, przez 4 lata był przewodniczącym komitetu organizacyjnego. Zaproponował władzom miasta obchody w 2010 Roku Józefa Piłsudskiego z okazji 90 rocznicy nadania Marszałkowi tytułu Honorowego Obywatela Białej Podlaskiej i przygotował większość imprez w ramach tych uroczystości. Był pomysłodawcą w powiecie bialskim uroczystości w 2010 r. – „Katyni- pamiętajmy o ofiarach z Podlasia”. Wspólnie z żoną Alicją wspiera organizację Ogólnopolskiego Konkursu Literackiego im. J. I. Kraszewskiego w Białej Podlaskiej i Romanowie.

Laureat nagrody MSZ RP i Ministra Kultury Republiki Francji. W 2008 r. uzyskał stopień doktora nauk humanistycznych na podstawie rozprawy „Mit Józefa Piłsudskiego na Południowym Podlasiu 1918 – 1939”.

Był wspólnie z Wiesławem Gromadzkim pomysłodawcą ustanowienia przez samorząd Bialskiej Nagrody Kultury im. Anny z Sanguszków Radziwiłłowej i pierwszym przewodniczącym kapituły oraz wznowienia serii wydawniczej z 1928 r. „Biblioteczka Bialska”.